

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

ZİNCİRLEME SUÇ

Yağmur Müge ERDOĞAN

Doktora Tezi

Ankara, 2023

ZİNCİRLEME SUÇ

Yağmur Müge ERDOĞAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Yağmur Müge ERDOĞAN tarafından hazırlanan “Zincirleme Suç” başlıklı bu çalışma, 13.01.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ (Başkan)

Prof. Dr. Çetin ARSLAN (Danışman)

Prof. Dr. Devrim AYDIN (Üye)

Doç. Dr. Önder TOZMAN (Üye)

Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimi aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir.
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.

09/03/2023

[İmza]

Yağmur Müge ERDOĞAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. etin ARSLAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Yağmur Müge ERDOĞAN

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanması sürecinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Çetin ARSLAN'a; görüş ve önerileriyle teze katkıda bulunan kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ'ye, Prof. Dr. Devrim AYDIN'a, Doç. Dr. Önder TOZMAN'a ve Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Anlayışı ve desteğiyle her zaman yanımda olan çok değerli hocam Prof. Dr. Türkân YALÇIN'a ve değerli görüşleri ile yol gösteren kıymetli hocam Dr. Öğretim Üyesi Muammer KETİZMEN'e müteşekkirim.

Sağladıkları yurt dışı araştırma desteği sayesinde Berlin Humboldt Üniversitesi'nde altı aylık araştırma imkânı edindiğim için TÜBİTAK'a ve bu süre içerisinde üzerimde sorumluluk hissederek her zaman yardımcı olmaya çalışan değerli danışmanım Prof. Dr. Luís GRECO'ya çok teşekkür ederim.

Dostlukları ve yardımlarıyla her zaman desteklerini hissettiğim Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki değerli çalışma arkadaşlarıma minnettarım. Bu süreçte kendilerine yeterince vakit ayıramama rağmen her zaman için büyük bir anlayışla yanımda olan sevgili annem ve eşim ise teşekkürlerin en büyüğünü hak ediyor.

Yağmur Müge ERDOĞAN

ÖZET

ERDOĞAN, Yağmur Müge. *Zincirleme Suç*. Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Cezaların toplanması ilkesinin yol açtığı ağır sonuçları bertaraf etmek amacıyla geliştirilen ve varlığını Aydınlanma döneminden bu yana cezalandırma sisteminin insanileştirilmesine borçlu olan zincirleme suç, failin lehine olan özelliğini, toplama sisteminin geçerli olduğu Türk ceza hukukunda yoğun bir şekilde göstermektedir.

Çalışmada öncelikle suçların içtimaya ilişkin genel bilgiler ve suçların içtimasının temel sorunları ele alınmaktadır. Suçların içtimasının dogmatik konumu ve içtima sistemleri kısaca açıklandıktan sonra, suçların içtimasının temel sorunları olan fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımı üzerinde durulmaktadır.

Zincirleme suç hakkında temel bilgiler kapsamında, kurumun hukuki niteliği üzerinde yapılan tartışmalara, zincirleme suç halinde faile tek ceza verilmesinin nedeni ile bu kuruma yöneltilen eleştirilere ve zincirleme suçun benzer kurumlardan farkına yer verilmektedir.

Zincirleme suçun şartlarının incelendiği bölümde, kanunun zincirleme suçun oluşumu için aradığı objektif ve sübjektif koşullar ayrı başlıklarda ele alınmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun zincirleme suça ilişkin 43. maddesinin 2. fıkrasında bir fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halini düzenleyen içtima çeşidinin hukuki niteliği, koşulları, tartışmalı noktaları ve sonuçları üzerinde durulmaktadır.

Zincirleme suçu oluşturan suçların bir bütün olarak ele alındığı ve birbirinden bağımsız olarak değerlendirildiği hükümler ile kurumun diğer ceza ve ceza muhakemesi hukuku kurumlarıyla olan ilişkisine dördüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Anahtar Sözcükler

Suçların içtiması, zincirleme suç, fiil tekliği-fiil çokluğu, suç tekliği-suç çokluğu.

ABSTRACT

ERDOĞAN, Yağmur Müge. *Successive Offense*. Ph. D. Dissertation, Ankara, 2023.

Developed in order to eliminate the severe consequences caused by the principle of cumulation of punishments and owing its existence to the humanization of the penal system since the Enlightenment period, the successive offence intensively shows its feature in favor of the perpetrator in Turkish criminal law where the cumulation system is valid.

Firstly, general information on the concurrence of offenses and its main problems are discussed in this study. After briefly explaining the dogmatic position of the concurrence of offenses and the concurrence systems, the main problems of the doctrine of concurrence, namely the distinction between “unity and multiplicity of act” and “unity and multiplicity of offense”, are emphasized.

Within the scope of basic information about successive offense, the discussions on the legal nature of the institution, the reason for imposing a single penalty on the perpetrator in case of successive offense, the criticisms against this institution and the difference of successive offense from similar institutions are included.

In the section examining the conditions of the successive offense, the objective and subjective conditions required by the law for the formation of this institution are discussed under separate headings. The legal nature, conditions, controversial points and the consequences of the type of concurrence, which regulates the commission of the same offense against more than one person with one act in paragraph 2 of Article 43 of the Turkish Penal Code, are also examined.

The provisions in which the crimes constituting the successive offense are considered as a whole and evaluated independently of each other, and the relationship of successive offense with other criminal and criminal procedure law institutions are given in detail in the fourth section.

Keywords

Concurrence of offenses, successive offense, unity/multiplicity of acts, unity/multiplicity of offenses.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM: SUÇLARIN İÇTİMAINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE SUÇLARIN İÇTİMAININ TEMEL SORUNLARI	 8
1.1. SUÇLARIN İÇTİMAİ KAVRAMI	8
1.2. SUÇLARIN İÇTİMAININ DOGMATİK KONUMU	17
1.2.1. Maddi Hukuk Teorisi.....	17
1.2.2. Yaptırım Teorisi.....	18
1.2.3. Karma Teori.....	19
1.3. İÇTİMA SİSTEMLERİ.....	21
1.3.1. Toplama Sistemi (<i>Kumulationsprinzip</i>).....	21
1.3.2. Erime Sistemi (<i>Absorptionsprinzip</i>)	23
1.3.3. Hukuki İctima Sistemi (<i>Asperationsprinzip</i>)	24
1.3.4. Kombinasyon Sistemi (<i>Kombinationsprinzip</i>)	26
1.3.5. Tek Ceza Sistemi (<i>der Grundsatz der Einheitsstrafe</i>).....	27
1.4. SUÇLARIN İÇTİMAININ TEMEL SORUNLARI	28
1.4.1. Genel Olarak.....	28
1.4.2. Fiil Kavramı ve Fiil Tekliği – Fiil Çokluğu Ayrımı	29
1.4.2.1. Ceza Muhakemesinde Fiil Kavramı.....	30
1.4.2.2. Suç Genel Teorisinde Fiil Kavramı.....	31
1.4.2.2.1. Genel Olarak.....	31
1.4.2.2.2. Suç Genel Teorisinde Fiilin Fonksiyonu	34

1.4.2.3. Suçların İctimai Bağlamında Fiil Kavramı ve Fiil Tekliği - Fiil Çokluğu	
Ayrımı.....	36
1.4.2.3.1. Suçların İctimai Bağlamında Fiil Kavramı ve Fiilin Fonksiyonu	36
1.4.2.3.2. Fiili Normun İhlali ile Açıklayan Görüş	38
1.4.2.3.3. Neticeyi Fiilin Alt Unsuru Olarak Kabul Eden Görüş	39
1.4.2.3.4. Fiili Hareket ile Açıklayan Görüş.....	44
1.4.2.3.4.1. Genel Olarak	44
1.4.2.3.4.2. Doğal Anlamda Hareket Tekliği.....	49
1.4.2.3.4.3. Hukuki Anlamda Hareket Tekliği	51
1.4.2.3.4.3.1. Doğal Hareket Tekliği (<i>Natürliche Handlungseinheit</i>).....	51
1.4.2.3.4.3.1.1. Genel Olarak.....	51
1.4.2.3.4.3.1.2. Doğal Hareket Tekliğinin Koşulları	53
1.4.2.3.4.3.1.2.1. Tek Bir İradi Karar	54
1.4.2.3.4.3.1.2.2. Aynı Türden Hareketlerin Çokluğu	57
1.4.2.3.4.3.1.2.3. Yer ve Zaman Bakımından Sıkı Bağlantı	58
1.4.2.3.4.3.1.2.4. Hareketlerin Tarafsız Bir Gözlemci Tarafından Tek	
Fiil Olarak Görülmesi.....	60
1.4.2.3.4.3.1.3. Doğal Hareket Tekliğinin Görünüm Şekilleri	61
1.4.2.3.4.3.1.3.1. Suç Tipinin Tekrarlanan Hareketlerle	
Gerçekleştirilmesi.....	61
1.4.2.3.4.3.1.3.2. Suç Tipinin Ardışık Hareketlerle	
Gerçekleştirilmesi.....	62
1.4.2.3.4.3.2. Tipik Hareket Tekliği (<i>tatbestandliche Handlungseinheit</i>)	64
1.4.2.3.4.3.2.1. Çok Hareketli Suçlar (<i>mehraktiges Delikt</i>)	65
1.4.2.3.4.3.2.2. Kesintisiz Suçlar (<i>Dauerdelikte</i>)	67
1.4.2.3.4.3.2.3. Sistematik veya Sürekli Hareketlerle İşlenen Suç	
Tipleri.....	69
1.4.2.3.4.3.2.4. Hareketin Tipte Çoğul Olarak İfade Edildiği Suçlar	71
1.4.2.3.4.3.2.5. Seçimlik Hareketli Suçlar.....	72
1.4.2.3.4.3.2.6. Bileşik Suç	74
1.4.2.3.4.3.2.7. İtiyaden İşlenen Suçlar	75
1.4.2.3.4.3.3. Hukuki Hareket Tekliği (<i>rechtliche/juristische</i>	
<i>Handlungseinheit</i>).....	78

1.4.2.3.4.3.3.1. Zincirleme Suç (<i>Zincirleme Hareket - die fortgesetzte Handlung</i>)	78
1.4.2.3.4.3.3.2. Kenetlenme Etkisi (<i>Klammerwirkung</i>).....	80
1.4.2.3.5. Fiil Sayısının Tespitinde Failin Kastını Esas Alan Görüş	81
1.4.2.3.6. Fiil Sayısının Tespitinde Suç Planına Üstünlük Veren Görüş.....	83
1.4.2.3.7. Değerlendirme	84
1.4.3. Suç Kavramı ve Suç Tekliği – Suç Çokluğu Ayrımı.....	87
1.4.3.1. Suç Kavramı.....	87
1.4.3.2. Suç Tekliği - Suç Çokluğu Ayrımı.....	88
1.4.3.2.1. Sübjektif Ölçütler	89
1.4.3.2.1.1. Kastı Esas Alan Ölçüt.....	89
1.4.3.2.1.2. Amacı Esas Alan Ölçüt.....	92
1.4.3.2.2. Objektif Ölçütler.....	93
1.4.3.2.2.1. Hareketi Esas Alan Ölçüt.....	93
1.4.3.2.2.2. Neticeyi Esas Alan Ölçüt.....	95
1.4.3.2.2.3. İcra Hareketini ve Kanuni Tipi Birlikte Esas Alan Ölçüt.....	96
1.4.3.2.2.4. İhlal Edilen Hukuki Menfaat Ölçütü	96
1.4.3.2.2.5. İhlallerin Arasındaki Zorunluluk İlişkisini Esas Alan Ölçüt	98
1.4.3.2.2.6. Normun (Kanuni Tipin) İhlali Ölçütü.....	98
1.4.3.2.3. Değerlendirme	99
1.5. TÜRK CEZA KANUNU'NDA DÜZENLENEN SUÇLARIN İÇTİMAİ	
ÇEŞİTLERİ.....	102
1.5.1. Genel Olarak.....	102
1.5.2. Bileşik Suç	104
1.5.3. Fikri İçtima	106
1.5.4. Zincirleme Suç.....	111
2. BÖLÜM: ZİNCİRLEME SUÇ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER,	
ZİNCİRLEME SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KARŞILAŞTIRMALI	
HUKUKTAKİ YERİ.....	112
2.1. ZİNCİRLEME SUÇ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER	112
2.1.1. Kavram ve Terim.....	112
2.1.2. Zincirleme Suçun Hukuki Niteliği.....	115

2.1.2.1. Genel Olarak	115
2.1.2.2. Farazi Birlik - Gerçek Birlik Tartışmaları.....	116
2.1.2.2.1. Farazi Birlik Görüşü (Faraziye/Hukuki Varsayım Teorisi).....	116
2.1.2.2.2. Gerçek Birlik Görüşü (Gerçeklik Teorisi).....	120
2.1.2.3. Suç Tekliği - Suç Çokluğu Tartışmaları.....	122
2.1.3.3.1. Suç Tekliği Görüşü.....	123
2.1.3.3.2. Suç Çokluğu Görüşü.....	125
2.1.2.4. Değerlendirme.....	128
2.1.3. Zincirleme Suç Halinde Faile Tek Ceza Verilmesinin Nedeni.....	133
2.1.4. Zincirleme Suçun Benzer Kavramlardan Farkı	140
2.1.4.1. Kolektif (Toplu) Suçlardan Farkı (<i>Kollektivdelikt/Sammelstraftat</i>)	140
2.1.4.2. Aynı Neviden Suç Çokluğundan Farkı (<i>gleichartige Verbrechenmenge</i>)	146
2.1.4.3. Tekerrürden Farkı	147
2.1.4.4. Kesintisiz Suçtan Farkı	150
2.1.4.5. Kitlesel Suçlardan Farkı (<i>Massenverbrechen</i>)	154
2.2. ZİNCİRLEME SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ	155
2.2.1. Roma Hukuku	155
2.2.2. Barbar Kavimler Hukuku (Cermen Hukuku)	156
2.2.3. Glossatorlar ve Postglossatorlar Dönemi.....	157
2.2.4. Müşterek Ceza Hukuku	159
2.2.5. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukuku	161
2.2.6. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu.....	165
2.3. ZİNCİRLEME SUÇUN KOŞULLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	168
2.3.1. Objektif Şartları Yeterli Bulan Görüşler.....	168
2.3.1.1. Benzer Fırsatlardan Yararlanma	169
2.3.1.2. Aynı Hukuki Değerin İhlali	170
2.3.1.3. Fiillerin İşleniş Şekillerindeki Benzerlik	171
2.3.1.4. Süreklilik	171
2.3.2. Sübjektif Şartı Yeterli Bulan Görüşler	172
2.3.3. Karma Görüşler	173
2.3.4. Değerlendirme	174

2.4. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ZİNCİRLEME SUÇ.....	176
2.4.1. Kanunlarında Zincirleme Suçu Düzenleyen Devletler	176
2.4.1.1. Genel Olarak	176
2.4.1.2. İtalyan Ceza Kanunu	178
2.4.1.3. Romanya Ceza Kanunu.....	181
2.4.1.4. Brezilya Ceza Kanunu.....	182
2.4.1.4. Hırvatistan Ceza Kanunu	183
2.4.2. Kanunlarında Zincirleme Suçu Düzenlemeyen Devletler	183
2.4.2.1. Genel Olarak	183
2.4.2.2. Almanya	186

3. BÖLÜM: 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA ZİNCİRLEME SUÇ	
HÜKÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ.....	193
3.1. KANUNİ DÜZENLEME	193
3.2. ZİNCİRLEME SUÇUN ŞARTLARI (TCK M. 43/1)	196
3.2.1. Objektif Şartlar	196
3.2.1.1. Aynı Suçun Birden Fazla İşlenmesi.....	196
3.2.1.1.1. Birden Fazla Fiilin Bulunması	196
3.2.1.1.1.1. Fiil Çokluğu	196
3.2.1.1.1.2. Her Fiilin Tipe Uygun, Hukuka Aykırı ve Kusurlu Olması	214
3.2.1.1.1.3. Kovuşturma Şartlarının Gerçekleşmesi	219
3.2.1.1.1.4. Her Fiilin Cezalandırılabilir Olması	220
3.2.1.1.2. Fiillerin Her Birinin Aynı Suçu Oluşturması	222
3.2.1.1.2.1. Genel Olarak	222
3.2.1.1.2.2. Suçların Aynı Olup Olmadıklarının Belirlenmesinde	
Faydalanılacak Ölçüt	222
3.2.1.1.2.2.1. Kanunun Aynı Hükümünün İhlalinin Esas Alınması	222
3.2.1.1.2.2.2. Benzer Hukuki Değerlerin İhlalinin Esas Alınması.....	223
3.2.1.1.2.2.3. Özel Hukuki Konunun Esas Alınması	224
3.2.1.1.2.2.4. Aynı Maddenin Aynı Fıkrasının İhlalini Arayan Görüş ...	228
3.2.1.1.2.2.5. Suçun Basit Şeklinin Esas Alınması	228
3.2.1.1.2.2.6. Değerlendirme.....	232
3.2.1.1.2.3. Seçimlik Hareketli Suçlar	236

3.2.1.1.2.4. Suçların Bir Kısımının İcrai Bir Kısımının İhmali Hareketle İşlenmesi.....	238
3.2.1.1.2.5. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçlar.....	242
3.2.1.1.2.6. Farklı Kanunlarda Düzenlenen Suçların Aynı Suç Sayılıp Sayılmayacağı Sorunu.....	246
3.2.1.1.2.7. Fiilin Hukuki Niteliğinin (Vasfının) Değişmesi.....	249
3.2.1.1.3. Zincirleme Suçun Uygulanamayacağı Haller.....	252
3.2.1.1.3.1. TCK'nın 43. Maddesinin 3. Fıkrasında Düzenlenen İstisnalar.....	252
3.2.1.1.3.2. Zincirleme Suçun Uygulanamayacağı Diğer Haller.....	259
3.2.1.1.4. Farklı Suçlar Arasında Zincirleme Suç İlişkisi Tartışmaları.....	261
3.2.1.1.5. Aynı Kabahatin Birden Fazla İşlenmesi.....	263
3.2.1.2. Suçların Değişik Zamanlarda İşlenmesi.....	265
3.2.1.3. Suçların Aynı Kişiye Karşı İşlenmesi.....	272
3.2.1.3.1. Genel Olarak.....	272
3.2.1.3.2. Mağdur Kavramı.....	273
3.2.1.3.2.1. Suçun Mağduru ve Suçtan Zarar Gören.....	273
3.2.1.3.2.2. Tüzel Kişilerin Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu...	277
3.2.1.3.2.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Aile, Toplum ve Devletler Topluluğu Gibi Toplulukların Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu.....	281
3.2.1.3.2.4. Değerlendirme.....	285
3.2.1.3.3. Suçların Mağdurunun Aynı Kişi Olması Şartına İlişkin Tartışmalar.....	289
3.2.1.3.3.1. Şartın Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler.....	289
3.2.1.3.3.2. Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Hukuki Değerlerin İhlali Ölçütü.....	291
3.2.1.3.3.3. Değerlendirme.....	294
3.2.1.3.4. Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlar.....	296
3.2.1.3.4.1. Kavram ve Kapsam.....	296
3.2.1.3.4.1. Anlam ve Amaç.....	303
3.2.1.3.5. Birden Fazla Hukuki Menfaati Koruyan Suçlarda Mağdurun Belirlenmesi Sorunu.....	305
3.2.2. Sübjektif Şart: Suç İşleme Kararında Birliğin Bulunması.....	316
3.2.2.1. Genel Olarak.....	316

3.2.2.2. Suç İşleme Kararında Birliği Açıklayan Görüşler	319
3.2.2.2.1. Önceden Kurulması Gereken Bir Plan Olduğu Görüşü (Tüm Kast/Toplu Kast)	319
3.2.2.2.2. Fiillerin Tümüne İlişkin Bir Tasavvur Olduğu Görüşü (Genişletilmiş/Ardışık Kurulan Tüm Kast).....	323
3.2.2.2.3. Failin Hareketleri Arasında Bulunması Gereken Sübjektif Bir Bağ Olduğu Görüşü (Devam/Teselsül Kastı).....	325
3.2.2.2.4. Birden Çok Suç İşleme İsteği Olarak Anlayan Görüş.....	327
3.2.2.2.5. Amaç Birliği Görüşü	327
3.2.2.2.6. Değerlendirme	329
3.2.2.3. Suç İşleme Kararında Birliğin Belirlenmesinde Yararlanılabilecek Ölçütler	336
3.2.2.3.1. Suçların İşleniş Şekillerinin Benzerliği	337
3.2.2.3.2. Suçlar Arasında Zamansal ve Mekânsal Bir Bağlantı Bulunması..	340
3.2.2.3.3. Suçların Mağdurlarının Aynı Olması	344
3.2.2.3.4. Değerlendirme	348
3.2.2.4. Suç İşleme Kararında Kesinti Olduğunu Gösteren Belirtiler.....	352
3.2.2.5. Soruşturmanın Etkisi.....	355
3.2.2.6. Kovuşturmanın Etkisi	356
3.2.2.7. Hükmün Etkisi	360
3.2.2.8. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesinin (<i>In Dubio Pro Reo</i>) Etkisi.....	362
3.2.2.9. Olası Kastla İşlenen Suçlar, Taksirli Suçlar ve İhmali Suçlarda Sübjektif Şartın Gerçekleşip Gerçekleşmeyeceği Sorunu.....	363
3.2.2.9.1. Olası Kastla İşlenen Suçlar.....	363
3.2.2.9.2. Taksirli Suçlar	367
3.2.2.9.2.1. Taksirli Suçlarla Zincirleme Suçu Bağdaştıran Görüşler	367
3.2.2.9.2.2. Taksirli Suçlarla Zincirleme Suçu Bağdaştırmayan Görüşler	369
3.2.2.9.2.3. Değerlendirme	371
3.2.2.9.3. İhmali Suçlar	373
3.3. AYNI SUÇUN BİRDEN FAZLA KİŞİYE KARŞI TEK BİR FİİLLE İŞLENMESİ (TCK M. 43/2)	375
3.3.1. Genel Olarak.....	375

3.3.2. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenlemenin Hukuki Niteliği	378
3.3.2.1. Zincirleme Suçun Bir Çeşidi Olduğunu Kabul Edenler.....	378
3.3.2.2. Aynı Neviden Fikri İçtima Olduğunu Kabul Edenler	381
3.3.2.3. Değerlendirme.....	382
3.3.3. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenlemenin Aradığı Şartlar.....	386
3.3.3.1. Genel Olarak	386
3.3.3.2. Tek Fiilin Bulunması	387
3.3.3.3. Tek Fiille Aynı Suçun Birden Fazla Kez İşlenmesi.....	392
3.3.3.4. Mağdurların Farklı Olması.....	395
3.3.3.5. Sübjektif Şartın Aranıp Aranmayacağı Sorunu.....	401
3.3.4. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasının Uygulanamayacağı Suç Tipleri.....	403
3.3.4.1. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 3. Fıkrasında Yer Alan İstisnalar.....	403
3.3.4.2. Özel İçtima Hükmüne Yer Verilen Suç Tipleri	409
3.3.5. Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Hukuki Değerlerin İhlali Ölçütü	412
3.3.5.1. Doğal Anlamda Birden Çok Hareketin Bulunduğu Haller	412
3.3.5.2. Doğal Anlamda Tek Bir Hareketin Bulunduğu Haller	418
3.3.6. Hedefte Sapma.....	420
3.3.7. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 1. Fıkrası ile 2. Fıkrasının Birlikte Gerçekleşmesi	423
3.3.8. Sonuçları	426
4. BÖLÜM: ZİNCİRLEME SUÇUN HUKUKİ SONUÇLARI.....	428
4.1. GENEL OLARAK	428
4.2. ZİNCİRLEME SUÇU OLUŞTURAN SUÇLARIN BİR BÜTÜN OLARAK DEĞERLENDİRİLDİĞİ HÜKÜMLER	429
4.2.1. Ceza Miktarının Belirlenmesi	429
4.2.1.1. Genel Olarak	429
4.2.1.2. Somut Cezanın Belirlenmesinde Zincirleme Suçun Yeri	434
4.2.1.3. Suçların Bir Kısımının Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Olması	437

4.2.1.4. Suçların Bir Kısımında Nitelikli Hallerin Bulunması	439
4.2.1.5. Suçların Bir Kısımının Teşebbüs Aşamasında Kalması	441
4.2.1.6. Suçların Tamamının veya Bir Kısımının İştirak Halinde İşlenmesi	443
4.2.1.7. Suçların Bir Kısımında Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenlerin Bulunması	444
4.2.2. Dava Zamanaşımının Başlangıcının Belirlenmesi ve Hesaplanması	448
4.2.2.1. Dava Zamanaşımının Başlangıcının Belirlenmesi	448
4.2.2.2. Dava Zamanaşımı Sürelerinin Hesaplanması	451
4.2.3. Yer Yönünden Yetkili Mahkemenin Belirlenmesi	455
4.2.4. Zincirleme Suçun Bazı Kurumlarla İlişkisi	457
4.2.4.1. Hapis Cezasının Ertelenmesi	457
4.2.4.2. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması	458
4.2.3.3. Seri Muhakeme Usulü	459
4.3. ZİNCİRLEME SUÇU OLUŞTURAN SUÇLARIN BİRBİRİNDEN BAĞIMSIZ OLARAK DEĞERLENDİRİLDİĞİ HÜKÜMLER	460
4.3.1. Af	460
4.3.1.1. Genel Af	460
4.3.1.1.1. Af Kanununun Zincirleme Suç İşlenmeye Devam Ederken Yürürlüğe Girmesi	462
4.3.1.1.2. Af Kanununun Zincirleme Suç Sona Erdikten Sonra Yürürlüğe Girmesi	465
4.3.1.2. Özel Af	468
4.3.2. Suçun İşlendiği Yer ve Zamanın Belirlenmesi	469
4.3.2.1. Suçun İşlendiği Yer	469
4.3.2.2. Suçun İşlendiği Zaman	473
4.3.2.2.1. Genel Olarak	473
4.3.2.2.2. Ceza Kanunlarının Birbirini İzlemesi	475
4.3.3. Şikâyet	483
4.3.3.1. Şikâyet Süresinin Başlangıcı	483
4.3.3.2. Zincirleme Suçu Oluşturan Fiillerin Tamamının Şikâyeteye Bağlı Olması	485
4.3.3.3. Zincirleme Suçu Oluşturan Fiillerin Bir Kısımının Şikâyeteye Bağlı Olması	487

KISALTMALAR DİZİNİ

Abs	: Absatz
ABÜHFD	: Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Anm	: Anmerkung
As. CK	: Askeri Ceza Kanunu
Ask. Yarg	: Askeri Yargıtay
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B	: Baskı
BGH	: Bundesgerichtshof – Alman Federal Yüksek Mahkemesi
BGHSt	: Bundesgerichtshofes in Strafsachen
Bkz	: bakınız
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CHKD	: Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev	: Çeviren
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dpn	: dipnot
E	: Esas
Ed	: Editör
ERÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ETCK	: 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
f	: fıkra
ff	: folgend – ve devamı
GA	: Goltdammer's Archiv für Strafrecht
GÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
İCK	: İtalyan Ceza Kanunu

İnÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JA	: Juristische Arbeitsblätter
JGG	: Jugendgerichtsgesetz
JR	: Juristische Rundschau
JURA	: Juristische Ausbildung
JuS	: Juristische Schulung
JZ	: Juristen Zeitung
K	: Karar
KHM	: Kırıkkale Hukuk Mecmuası
KK	: Kabahatler Kanunu
kn	: Kenar numarası
krş	: Karşılaştırınız
m	: Madde
MüKoStGB	: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
No	: Numara
NStZ	: Neue Zeitschrift für Strafrecht
RG	: Resmi Gazete
s	: sayfa
S	: Sayı
StGB	: Strafgesetzbuch – Alman Ceza Kanunu
StPO	: Strafprozeßordnung – Alman Ceza Muhakemesi Kanunu
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THD	: Terazî Hukuk Dergisi
vd	: ve devamı
vdy	: ve diğer yazarlar
wistra	: Die Zeitschrift für Wirtschafts- und Steuerstrafrecht
Yay	: Yayınevi / Yayınları
ZStW	: Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft

GİRİŞ

Ceza hukukunun temel kurallarından biri, “*ne kadar fiil varsa o kadar suç, ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır*” şeklinde ifade edilebilecek olan cezaların toplanması ilkesidir (*Kumulationsprinzip*)¹. Faile işlediği suç sayısı kadar ceza verilmesini ifade eden ve her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama ilkesi², aynı zamanda en eski ictima sistemidir³. Bu sistemin istisnasız bir şekilde uygulanmasının, ceza hukukuna yön veren temel ilkelerden biri olan ve faile ancak kusuruyla orantılı bir ceza tayin edilebileceğini ifade eden kusur ilkesine aykırılık teşkil ettiği kabul edilmektedir⁴. Kusur ilkesi ise fail ceza hukuku anlayışını terk ederek fiil ceza hukuku yaklaşımını benimseyen⁵, suçu dünyevi bir olgu, fikri bir yapı olarak ele alan ve Aydınlanma’nın eseri olan modern ceza hukukunun bir kazanımıdır⁶. Cezalandırılabilirliğin temelinde, failin kişiliği ve asosyal yaşam biçimi değil, ceza kanunlarında suç olarak tanımlanan bir suç tipini gerçekleştirmesi yer alır⁷. Fiil yönünden sorumluluğun temelinde yer alan bu yaklaşım, faile verilecek cezanın, fiilin haksızlık içeriğini kapsamaması ve failin kusuru ile orantılı

¹ **Gropp, Walter**, Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Springer-Verlag, Berlin 2015, § 14, kn. 10; **Pisapia, Gian Domenico**, İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, Çev.: Atif Akgüç, Adalet Bakanlığı Yay., Padova 1965, s. 197; **Yalçın Sancar, Türkân**, Mütessilsil Suç, Seçkin Yay., Ankara 1995, s. 15. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun genel gerekçesinde, “*kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır*” denilmek suretiyle genel kuralın gerçek ictima olduğu vurgulanmıştır.

² **Göktürk, Neslihan**, Fikri İctima, Adalet Yay., Ankara 2013, s. 6; **Öztürk, Bahri / Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, B. 19, Seçkin Yay., Ankara 2019, § 6, kn. 665.

³ **İçel, Kayihan**, Suçların İctimai, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1972, s. 12.

⁴ **Jescheck, Hans-Heinrich / Weigend, Thomas**, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Duncker & Humblot, Berlin 1996, s. 24.

⁵ **Freund, Georg**, in: Münchener Kommentar zum StGB (MüKoStGB), 4. Auflage 2020, vor § 13, kn. 3.

⁶ **Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 10, US-A Yay., Ankara 2017, s. 113. Ceza hukuku tarihinde, “*ilkel ceza hukuku*”, “*müşterek ceza hukuku*”, “*yeni zamanlar ceza hukuku*” ve “*çağdaş ceza hukuku*” olmak üzere dört temel dönem bulunmaktadır. Toplumun, kendisine zarar veren hareketlere karşı oluşan tepkisini ifade eden ceza hukuku yaptırımları, önceleri daha şiddetli nitelikteyken zaman içerisinde ahlaki ve manevi şekiller olarak yumuşamış ve hafiflemiştir. Zira şiddetli cezalar başlangıçta suçları bir ölçüde azaltsa bile, zaman içerisinde suçlunun işlediği fiili ve kusurunu unutturarak suçluyu mağdur durumuna sokma tehlikesi taşımaktadır. Bu durum, gereksiz şiddetli bir cezaya olan psikolojik tepkiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla şiddetli cezaların, toplumsal barış ve sükûnun sürekli olarak sağlanması bakımından etkili olmayacağı ve olumsuz sonuçlar doğuracağı kabul edilmektedir. Bkz. **Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. I, B. 14, Der Yay., İstanbul 2016, kn. 62, 64, 199. Ölçülü adil bir ceza daha sakin bir şekilde tolere edilme eğilimindedir. Bkz. **Kulhanek, Tobias**, “*Zur Einpassung des Strafzumessungsvorgangs in ein strafrechtliches Gesamtkonzept*”, NSTZ 2020, s. 70.

⁷ **Roxin, Claus**, Strafrecht Allgemeiner Teil I, 4. Auflage, München 2006, § 6, kn. 1.

olmasını gerekli kılar⁸. Böylece devlet, hukuki değerleri korumak amacıyla sahip olduğu cezalandırma yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasını da gözetir. Suçların içtimaı kurumu ile de failin kusurunu aşan şekilde cezalandırılmaması ve suç ile orantılı bir ceza verilmesi amaçlanır⁹.

Birden çok suç işlemesine rağmen faile, lehine olarak¹⁰ tek cezanın verildiği suçların içtimaı halleri, “*hakkaniyet, suç ve cezada orantılılık ile hümanizm ilkeleri*” gereği¹¹ gerçek içtima kuralının bir istisnasını oluşturmaktadır¹². Hem gerçek içtima kuralları hem de fikri içtima kurumu ceza adaletinin pratik ihtiyaçları açısından yetersiz kalınca, zaman içerisinde itiyadi suçlar ile suçun meslek veya sanat haline getirilmesi gibi kolektif suçların yanı sıra cezalandırılmayan sonraki fiiller ile zincirleme suç kurumlarının geliştirildiği görülmektedir¹³.

Liberal ceza hukuku sisteminde ortaya çıkan ve gelişen zincirleme suç, ideolojik bakış açılarına göre şekillendirilip ele alınan, hukuki niteliği, yapısı ve sonuçları bakımından hukuk sistemlerine göre değişiklik gösteren bir kurumdur¹⁴. Hukukumuzda suçların içtimasının bir şekli olarak kabul edilen zincirleme suç halinde, aynı suç tipinin birden fazla ihlal edilmesi durumunda, suç işlemesindeki karar birliği göz önünde bulundurularak faile tek ceza verilir; bununla birlikte ceza belli bir oranda artırılır. Toplama ilkesinin ağır sonuçlarını bertaraf etmek için geliştirilen zincirleme suç, ortaya çıkışını Aydınlanma döneminden bu yana cezalandırma sisteminin insanileştirilmesinde kaydedilen ilerlemeye borçludur¹⁵. Kurumun ortaya çıkış sürecinde, birden fazla cezanın faydasız veya imkânsız olduğu durumlar bakımından toplama ilkesine istisnalar üretme

⁸ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 7.

⁹ **Zafer, Hamide**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 7, Beta Yay., İstanbul 2019, s. 566; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 7. Mahkeme tarafından hükmedilen cezanın miktarının, failin kusurunu aşamayacağı, StGB § 46, f. 1, c. 1’de “*failin kusuru, cezanın belirlenmesinin temelini oluşturur*” şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁰ **Hakeri, Hakan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 22, Seçkin Yay., Ankara 2019, s. 590.

¹¹ Bkz. 6CD., 08.12.2021, 3317/19091; 6CD., 22.11.2021, 539/17849; 13CD., 26.10.2020, 5686/10285.

¹² **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 15.

¹³ **Diller, Albert**, “*Das fortgesetzte Delikt im Lichte der Strafrechtserneuerung*”, ZStW 56, s. 361.

¹⁴ **Diller**, s. 361-362. Yazar, zincirleme suçun ayrı bir kurum olarak ortaya çıkışının hukuki-politik gerekçesinin net olmadığını ileri sürmektedir.

¹⁵ **Timpe, Gerhard**, “*Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz*”, JA 1991, Heft 1, s. 13; **Jasper, Ulrike**, Die Entwicklung des Fortsetzungszusammenhangs, Inaugural-Dissertation, Köhler-Druck, Tübingen 2003, s. 1.

çabaları göz ardı edilmemelidir. Art arda devamlı şekilde infaz edilen hapis cezaları, yoğunlukları bakımından aritmetik olarak değil geometrik olarak artmakta; cezaların birbirine eklenmesiyle fail, işlediği suçların cezasını daha yoğun olarak hissetmektedir. Bu şekilde cezanın yoğunluğunu artırması nedeniyle toplama ilkesi adaletsiz bulunarak çözüm arayışlarına girilmiştir¹⁶. Doğal adalet duygusunun (*Rechtsgefühl*) rehberliğinde, suçların belirli şekillerde birleşmesi hallerinde toplama ilkesinden vazgeçme çabaları, zincirleme suç kurumunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Böylece aynı suçun benzer şekilde tekrarlanması durumunda, tek bir suç işlenmiş varsayılarak pozitif hukukla çatışmaksızın toplama ilkesinin katılığından kaçınılabileceği kabul edilmiştir¹⁷. Cezanın hafifletilmesi sağlanmaya çalışıldığı için, kurumun pratikte cezada indirim sağladığı da ifade edilmiştir¹⁸. Zincirleme suç kurumu ile seri şekilde işlenen suçların tek bir fiilde birleştirilerek faile fiilin ağırlığıyla orantılı cezanın verilmesinin mümkün kılındığı da ileri sürülmektedir¹⁹.

Farklı hukuk sistemlerinde zincirleme suçun kabul edilmesinin bir diğer gerekçesi olarak, normların sınırları ile somut vakalar arasındaki uyumsuzluk gösterilmektedir. Pozitif ceza hukukunda, doğal anlamda birkaç hareketi hukuki anlamda bir hareket tekliğinde birleştirmek için mevcut olan normatif olanaklar, ceza hukuku uygulamasının ihtiyaçlarını karşılamamıştır. Doğal anlamda birbirinden ayrı olmakla birlikte, münferit olarak birbirinden ayrılamayacak çok sayıda suçun varlığı bu duruma örnek olarak gösterilmiştir. Bu şekilde ceza politikasında, suç teşkil eden çeşitli fiillerin bir bütün halinde ele alınması ve cezalandırılması ihtiyacı hâsıl olmuştur²⁰.

Toplama ilkesinin ağırlığını bertaraf eden çeşitli içtima sistemlerinin gelişmesinin ardından zincirleme suç kurumu da faydasını yitirmeye başlamıştır²¹. Böylece başlangıçta toplama ilkesini aşmak için geliştirilen zincirleme suç, daha ziyade “*yaşamın ihtiyaçlarından*” kaynaklandığı için başvurulacak bir kurum haline gelmiştir. Örneğin

¹⁶ **Timpe**, s. 12; **Diller**, s. 363. Cezanın suçla orantılı ve mümkün olduğunca az şiddetli olması gerekir; aksi halde ceza, haksız bir şiddet olarak görülebilecektir. Bkz. **Beccaria**, **Cesare**, Suçlar ve Cezalar Hakkında, B. 2, Çev.: Sami Selçuk, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2010, s. 129 vd.

¹⁷ **Timpe**, s. 12-13.

¹⁸ **Diller**, s. 363-365.

¹⁹ **Jähnke**, **Burkhard**, “*Grenzen des Fortsetzungszusammenhangs*”, GA 1989, s. 380.

²⁰ **Diller**, s. 362-363.

²¹ **Timpe**, s. 16.

zincirleme suça ilişkin açık bir düzenlemenin yer almadığı Alman hukukunda bireysel cezalar oluşturma gerekliliği ve aynı fail tarafından işlenen benzer seri suçlar için uygun bir toplam ceza (*Gesamtstrafe*) oluşturma amacı, bu kuruma başvurulma gerekçesidir. Zira bu suçların her biri için ayrı bir cezanın belirlenmesi ve daha sonra bu çok sayıda cezadan toplam bir ceza oluşturulması külfetli ve gereksiz bir iş olarak görülmektedir²².

Suçların içtimai, bir kimsenin ceza kanununu birden çok ihlal etmesi ve böylece birden çok suçtan sorumlu olması halinde söz konusu olur²³. Cezaların içtimai kural ve suçların içtimai ise istisna olduğu için, suçların içtimainin giren haller dışında her bir suçtan dolayı ayrı cezalara hükmedilir ve verilen cezalar bağımsızlıklarını korur²⁴. Suçların içtimainin bir şekli olan zincirleme suç da böylece cezaların içtimainin bir istisnasını teşkil eder²⁵. Failin “*bir suç işleme planının icrası kapsamında*” aynı suçu birden çok defa işlemesi, böyle bir plan veya program olmaksızın bu suçu birden çok işlemesiyle aynı görülmemekte ve ilk durumda faile tek suçtan ceza verilip bu cezanın artırılması hakkaniyete uygun bulunmaktadır²⁶. Bu şekilde, suç işleme kararındaki birlik nedeniyle faile tek ceza verilirken, ceza adaletinin sağlanması amacıyla, işlenen diğer suçların da göz ardı edilmemesi söz konusu olabilmektedir²⁷. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 43. maddesinde de zincirleme suç, “*bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi*” olarak tanımlanmıştır. Bu durumda fail hakkında tek cezaya hükmedilmesi ancak cezasının dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılması öngörülmüştür. Örneğin failin çalıştığı işyerinin kasasından her akşam bir miktar para çalması durumunda her bir hırsızlık fiili ayrı bir suç teşkil etmesine rağmen, bir suç işleme kararının bulunması nedeniyle faile

²² Timpe, s. 13.

²³ Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 26, Savaş Yay., Ankara 2021, s. 364.

²⁴ Koca, Mahmut / Üzülmüş, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 13, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 508. Bkz. CGK., 15.06.2021, 16/281.

²⁵ Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 2, Beta Yay, İstanbul 1989, s. 541; Hafizoğulları, Zeki, “5237 Sayılı Kanunun 43/1. maddesine 2005/5377 Sayılı Kanunla Eklenen ‘Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlarda Da Bu Fıkra Hükmü Uygulanır’ Hükmü Hakkında”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, C. 2, (Yayına hazırlayanlar: Köksal Bayraktar, Zuhal Dönmezer-Çakıroğlu, Hakan Kızıllarslan) Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2008, s. 860.

²⁶ Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 360.

²⁷ Çetintürk, Ekrem, “Farklı Neviden Fikri İçtimainin Ceza Adaletine Zarar Veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yargıtay Dergisi, Yıl 2019, C. 45, S. 1, s. 241.

zincirleme suç hükümleri uyarınca tek bir ceza verilmekte ve bu ceza 43. maddede yazılı oranlarda artırılmaktadır²⁸.

Cezaların toplanmasına getirilen miktar sınırlarının haricinde suçların içtimai halleri, esasında “*erime*” veya “*hukuki içtima*” sistemleri ile varılmak istenen neticeleri sağlamakta ve failin lehine (*favor rei*) prensibinden yola çıkmaktadır. Zincirleme suç da bu sistem kapsamındaki kurumlardan birini oluşturmaktadır²⁹. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu 6123 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce, cezaların içtimai hukuki içtima sistemine göre yapılmakta, bu nedenle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması halinde faile büyük bir yarar sağlanmamaktaydı. Yukarıda açıklandığı üzere zincirleme suç failin lehine olan özelliğini, esas olarak günümüzde Türk ceza hukukunda geçerli olan toplama sisteminde göstermektedir³⁰. Öte yandan 5237 sayılı TCK ile kurumun yapısı değiştirildikten sonra zincirleme suça ilişkin tartışmalar da artmıştır. Ne zaman fiil tekliğinin ne zaman fiil çokluğunun bulunduğu, hangi suçların aynı suçu oluşturduğu, mağdurun ne şekilde belirleneceği, “*değişik zaman*” koşulundan neyin anlaşılması gerektiği ve sübjektif unsuru oluşturan suç işleme kararındaki birliğin ne şekilde tespit edilebileceğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Yargıtay içtihatlarındaki tutarsızlık ve TCK m. 43’te yer alan koşulların somut olaya uygulanması esnasında yapılan hatalı değerlendirmeler, konunun kapsamlı bir şekilde ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda dört bölümden oluşan çalışmada öncelikle suçların içtimaina ilişkin genel bilgiler ve suçların içtimainın temel sorunları ele alınmaktadır. Suçların içtimainın dogmatik konumu ve içtima sistemleri kısaca açıklandıktan sonra suçların içtimainın temel sorunları olan fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımı üzerinde durulmaktadır. 5237 sayılı TCK’nın kaynağını Alman Ceza Kanunu’ndan (StGB) aldığı genel olarak kabul edilmekle birlikte, Türk hukuku ve Alman hukukunda zincirleme suç birbirinden farklı yaklaşımlarla benimsenmektedir. Bu farklılığın temelinde, suçların içtimainın da temelini oluşturan fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımı bulunmaktadır. Dolayısıyla içtima ilişkisinin hukuki sonuçlarını

²⁸ Akbulut, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 6, Adalet Yay., Ankara 2019, s. 775-776.

²⁹ Pisapia, s. 199.

³⁰ Alacakaptan, Uğur, Suçun Unsurları, AÜHF Yay., Ankara 1970, s. 55.

anlayabilmenin, doğal anlamda birden çok hareketin ne zaman tek ne zaman birden fazla hareket olarak değerlendirilebileceği sorunuyla doğrudan ilgili olduğu söylenebilecektir³¹. Zincirleme suçun hukuki anlamda hareket tekliğinin özel bir görünüm şekli olduğunu kabul eden Alman ceza hukukunda, zincirleme suçta çeşitli doğal hareketler hukuki nedenlerle tek hareket olarak kabul edilmiş ve hukuki birlik içindeki bu hareketlerin aynı kanun hükmünü ihlal etmesinden dolayı tek suçun bulunduğu sonucuna varılmıştır. Böylece gerçek içtimain (*Real Konkurrenz*) uygulama alanı, kanunda açık bir düzenlemesi bulunmayan ancak mahkeme içtihatlarıyla geliştirilen zincirleme suç kurumu ile sınırlandırılmış ve bu kurum Alman Federal Yüksek Mahkemesi Ceza Genel Kurulunun 1994 yılında verdiği kararlara dek teori ve uygulamada uzun zaman boyunca benimsenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde zincirleme suç hakkında temel bilgiler kapsamında kurumun hukuki niteliği üzerinde yapılan tartışmalara, zincirleme suç halinde faile tek ceza verilmesinin nedeni ile bu kuruma yöneltilen eleştirilere ve zincirleme suçun benzer kurumlardan farkına yer verilmiştir. Devamında zincirleme suçun koşullarının belirlenmesine ilişkin objektif ve sübjektif teoriler, kurumun tarihsel gelişimi ile karşılaştırmalı hukukta ne şekilde ele alındığı incelenmiştir.

5237 sayılı TCK'ya göre zincirleme suçun şartlarının incelendiği üçüncü bölümde, kanunun zincirleme suçun oluşumu için aradığı objektif ve sübjektif şartlar ayrı başlıklarda ele alınmıştır. Bu kapsamda objektif şartlar, aynı suçun birden fazla işlenmesi, suçların farklı zamanlarda işlenmesi ve suçların aynı kişiye karşı işlenmesi şeklinde üç temel kısma ayrılmış ve doktrin ile uygulamadaki tartışmalı hususlara yer vermeye çalışılarak ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Suç işleme kararındaki birliğe verilen anlam, suç işleme kararında birliğin tespitinde yararlanılabilecek ölçütler ile kararda kesinti olduğunu gösteren belirtiler; öte yandan olası kastla işlenen suçlar ile ihmali ve taksirli suçların suç işleme kararıyla bağdaşp bağdaşmadığına ilişkin tartışmalar sübjektif şarta ilişkin başlıkta ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak, TCK'nın zincirleme suçla ilişkin 43. maddesinin 2. fıkrasında bir fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halini

³¹ **Heinrich, Bernd**, Ceza Hukuku Genel Kısım-II, Ed.: Yener Ünver, Adalet Yay., Ankara 2015, kn. 1384.

düzenleyen içtima çeşidinin hukuki niteliği, koşulları, tartışmalı noktaları ve sonuçları incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölüm zincirleme suçun hükümlerine ayrılmıştır. Zincirleme suçu oluşturan suçların bir bütün olarak ele alındığı ve birbirinden bağımsız olarak değerlendirildiği hükümler ile kurumun diğer ceza ve ceza muhakemesi hukuku kurumlarıyla olan ilişkisine bu bölümde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

SUÇLARIN İÇTİMAINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE SUÇLARIN İÇTİMAININ TEMEL SORUNLARI

1.1. SUÇLARIN İÇTİMAI KAVRAMI

“İçtima” kelimesinin sözlük anlamı, “bir araya gelme, toplanma”, “birikme, yığılma”, “kavuşum”dur³². İçtima kurumu, birden fazla suç işleyen bir kimsenin cezai sorumluluğunun ne şekilde belirleneceği ile ilgilenmektedir³³. Ceza hukukunda suçların ve cezaların içtimaı olmak üzere iki içtima şekli vardır³⁴. Birbirinden farklı olan bu iki kurum, aynı kişi tarafından birden fazla suçun işlenmiş olması, tek cezaya hükmedilmesi ve hükmün kesinleşmemiş olması şeklinde birtakım ortak esaslara dayanmaktadır³⁵.

Suçların içtimaı, bir kimsenin ceza kanununu birden çok kez ihlal etmesi ve bu nedenle birden çok suçtan sorumlu olması halinde gündeme gelir³⁶. Ancak suçların içtimaı halinde

³² Bkz. www.lugatim.com (Erişim tarihi 31.10.2021). Ayrıca bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 742.

³³ **Mezger, Edmund**, Strafrecht ein Lehrbuch, 3. Auflage, Dunckner & Humblot, München-Berlin 1949, s. 456-457; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 566.

³⁴ **Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. II, B. 14, Der Yay., İstanbul 2019, kn. 745. Karşılaştırmalı hukukta içtima konusunda esas ayrımın “fikri içtima” ve “cezaların içtimaı” şeklinde yapıldığı görülmektedir. “Cezaların içtimaı” kavramı yerine “gerçek içtima” veya “maddi içtima”; “fikri içtima” yerine de “şekli içtima” kavramları kullanılabilir. Bu noktada dörtlü bir ayrıma da gidilmektedir: “Aynı türden şekli içtima”, bir fiil ile kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi halidir. Örneğin, bir kurşun ile iki kişinin öldürülmesi bu şekildedir. “Farklı türden şekli içtima”, bir fiil ile kanunun farklı hükümlerinin ihlal edilmesidir. Örneğin, bir kurşun ile bir kimsenin öldürülmesi, bir başka kimsenin yaralanması ve bir mağazanın vitrininin kırılması bu şekildedir. “Aynı türden maddi içtima”, birden çok fiille ile kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesidir. Örneğin, bir kimsenin birbirini izleyen farklı zamanlarda hırsızlık fiilini işlemesi bu şekildedir. “Farklı türden maddi içtima” ise birden çok fiille kanunun farklı hükümlerinin ihlal edilmesidir. Örneğin, bir kimsenin farklı zamanlarda hırsızlık ve güveni kötüye kullanma suçlarını işlemesi bu şekildedir. Ayrım için bkz. **Pisapia**, s. 196. Almanya’da kabul edilen Idealkonkurrenz-Realkonkurrenz ayrımı da bu şekilde, fikri içtima-gerçek içtima ayrımını göstermektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 11, 12, dpn. 14. Diğer ceza kanunlarındaki ayrımlar için bkz. **Geerds, Friedrich**, Zur Lehre von der Konkurrenz im Strafrecht, Hansischer Gildenverlag, Hamburg 1961, s. 86, dpn. 85.

³⁵ **İçel, Kayıhan / Özgenç, İzzet / Sözüer, Adem / Mahmutoğlu, Fatih S. / Ünver, Yener**, Suç Teorisi, C. 2, Sebat Yay., İstanbul 1999, s. 418; **Erem, Faruk**, “Suçların ve Cezaların İçtimaı Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki”, Adliye Dergisi, Yıl 1944, S. 1, s. 3-4. Bir kimse tarafından kesin hükümden önce işlenmiş birden çok suç söz konusuysa “içtima”; kesin hükümden sonra bir veya daha fazla suç işlenmiş ise “tekerrür” kurumu ele alınmalıdır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 15.

³⁶ **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 665. Bu kurum için doktrinde “suçların birleşmesi” kavramı da kullanılmaktadır. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, s. 744 vd.

failin sorumluluğu, işlemiş olduğu suçların tamamından değil yalnızca biri üzerinden tayin edilmektedir³⁷. Böylelikle suçların içtimasında çeşitli ihlallerin veya birden çok fiilin kaynaşması söz konusudur³⁸. Buradaki kaynaşma, birden çok suç için uygulanacak ceza bakımından ortaya çıkmaktadır. Kanun koyucu, birden çok suç işleyen faili, ayrı ayrı her bir suçun cezası ile cezalandırmaktan vazgeçmektedir. Dolayısıyla suçların içtimai kurumu “*ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır*” ilkesini ifade eden gerçek içtimain (cezaların içtimainin) istisnasını oluşturmaktadır³⁹.

İkilik sistemini benimseyerek suçların içtimai ile cezaların içtimai ayırımına yer veren kanunlarda, cezaların içtimai kurallarının uygulanabilmesi, birden çok suçun varlığına ve ayrıca suçların içtimai kapsamına giren bir halin bulunmamasına bağlıdır⁴⁰. Dolayısıyla suçların içtimai türlerinden birinin söz konusu olması halinde, sorumluluk ilgili suçların içtimai şekline göre belirlenecektir. Bu sistemde, suçların ve cezaların içtimaina göre sorumluluğun tayini bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır⁴¹. Teklik sistemi ise suçların ve cezaların içtimainin ortak bir içtima sistemine tabi tutulduğu hukuk sistemlerini ifade etmektedir. Böyle sistemlerde söz konusu ayırımın cezalandırma bakımından bir önemi bulunmamaktadır⁴².

³⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 742. *Hafizoğulları/Özen*’e göre suçların içtimai, “bir kimsenin, bir veya birden çok fiille, ceza kanunun aynı hükmünü veya farklı hükümlerini bir veya birden çok kez ihlal etmesi, dolayısıyla failin birden çok suçtan değil, ama tek bir suçtan sorumlu tutularak cezalandırılmasıdır.” Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 353-354. *Özen*, suçların içtimainin “her bir suçtan dolayı ayrı ayrı cezalandırılmak yerine birden çok suçun farklı hukuki gerekçelerle sanki tek suç işlemiş gibi suçlar toplanarak faili tek suçtan tutmak” anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bkz. **Özen, Mustafa**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2019, s. 898. Aynı yönde bkz. **Erem, Faruk / Danışman, Ahmet / Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Seçkin Yay., Ankara 1997, s. 333. *Özbek*’e göre suçların içtimai, tek fiille birden fazla hukuki değer in ya da farklı fiillerle aynı hukuki değer in ihlal edilmesi durumunu ifade eder. Bkz. **Özbek, Veli Özer**, TCK İzmir Şerhi Türk Ceza Kanunun Anlamı, C. I, B. 4, Seçkin Yay., Ankara 2010, s. 702.

³⁸ **Yalçın Sancar**, Mütelselsil Suç, s. 17; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 747.

³⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 1, 9; **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 354.

⁴⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 12.

⁴¹ Fransız ceza hukuku sisteminde olduğu gibi, cezaların içtimai bakımından en ağır cezanın uygulanmasının kabul edildiği bir sistemde, suçların içtimai kavramı sorumluluğu etkilememekte, yalnızca zamanaşımı ve yetkili mahkeme gibi konularda bir farklılık söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla suçların içtimai ve cezaların içtimai ayırımı, muhakeme hukukuna ilişkin bir takım problemlerin çözümünde önem kazanmaktadır. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 12-13.

⁴² Bu sisteme örnek olarak, hukuki içtima sistemini hem suçların hem de cezaların içtimai bakımından tek sistem olarak uygulayan Norveç ceza hukuku gösterilmiştir. İkilik sistemini kabul ederek suçların ve cezaların içtimaini farklı içtima sistemlerine bağlayan Alman hukukunda, “genç suçlular için ceza hukuku” alanında ise teklik sistemi kabul edilmiştir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 13. Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu’nun 31. paragrafında, suçların içtimai ile cezaların içtimai ayırımına yer verilmeksizin, tek ceza

Suçların içtimalı sorunu, aynı fail tarafından işlenmiş birden çok suçun bulunmasını gerektirir⁴³. Dolayısıyla ortada tek suçun bulunduğu durumlarda, failin sorumluluğunun ne şekilde belirleneceğine ilişkin bir sorun bulunmamaktadır. Bununla birlikte suçların içtimalı hallerinde, suçlar arasında birtakım bağlantı noktalarının (örneğin, zincirleme suçta suç işleme kararında birlik; fikri içtimada fiil tekliği vb.) bulunması gerektiğinden, failin birden çok suç işlediği her durumda da suçların içtimaidan söz edilemez⁴⁴.

Suçların içtimalı hükümleri, ceza sorumluluğunun sınırlarını daraltan tamamlayıcı ceza normları olup⁴⁵, cezayı ağırlaştıran veya hafifleten nedenlerden değildir. Suçların içtimalı kapsamında yer alan durumlar yapıları ve kabul edilme nedenleri itibariyle çeşitlilik gösterse de her bir içtima türünün ortak noktası, tek suçtan sorumluluğun benimsenmesidir⁴⁶.

Tıpkı suçların içtimaidan olduğu gibi cezaların içtimaidan da aynı fail tarafından gerçekleştirilen ihlal sayısı birden çoktur. Bu nedenle iki kurumun arasındaki farkın ortaya konması gerekmektedir. Suçların içtimalı kapsamına giren durumların haricinde, kural olarak, faile işlediği birbirinden bağımsız her bir suçun gerektirdiği ceza yaptırımını uygulanır. Böyle hallerde faile verilecek cezayı cezaların içtimalı kuralları belirler⁴⁷. Cezaların içtimaidan söz edilebilmesi için faile birden fazla ceza verilmesinin mümkün olması gerektiğinden, öncelikle, söz konusu ihlallerin suçların içtimalı suretiyle

tain edileceği belirtilmiştir. Bunun nedeni, genç suçlular için ceza hukukunda cezanın amacının failin terbiye edilmesi olmasıdır. Bkz. **İçel, Kayıhan**, “*Federal Almanya’da Genç Suçlular İçin Ceza Hukuku*”, İÜHFM, Yıl 1969, C. 34, S. 1-4, s. 165; **Geerds**, s. 349 vd.

⁴³ **Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, M. Emin / Çakır, Kerim**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Adalet Yay., Ankara 2020, s. 780; **Karakaş Doğan, Fatma**, “*Suçların ve Cezaların İçtimalı*”, GÜHFD (Köksal Bayraktar’a Armağan), Yıl 2010, C. 1, s. 815; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 590.

⁴⁴ **Koca, Mahmut**, “*Fikri İçtima*”, CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 197-198.

⁴⁵ **Hafızogulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 353; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 541.

⁴⁶ **Özen, Mustafa**, “*Ceza Hukukunda Fikri İçtima*”, TBB Dergisi, Yıl 2007, S. 73, s. 133. **Kunter**, “*görünüşte içtima*” veya “*şekli içtima*” olarak isimlendirdiği suçların içtimalı hallerini iki grupta ele almaktadır. “*Zorunlu (zaruri) içtima*” olarak isimlendirdiği ilk grupta, bileşik suç ile fikri içtimalı; “*aynı kararın icrası neticesi aynı suçun icra hareketlerinin tekrarı suretiyle içtima*” olarak isimlendirdiği ve suç siyaseti düşüncesine dayandığını kabul ettiği ikinci grupta ise, ihtilat (muhtelit suçlar) ile zincirleme suç ele almaktadır. **Kunter, Nurullah**, “*Fikri İçtima Sebebiyle Suçların Birleştirilmesi*”, İÜHFM, Yıl 1948, C. 14, S. 1-2, s. 374. **Özen**’e göre suçların içtimalı, “*suçların gerçek içtimalı*” ve “*suçların şekli (hukuki) içtimalı*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Yazar, “*gerçek içtima*”ın karşısındaki kavram olarak “*suçların içtimalı*” kavramını tercih etmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimalı, s. 7.

⁴⁷ **İçel, Kayıhan / Sokullu-Akıncı, Füsün / Özgenç, İzzet / Sözüer, Adem / Mahmutoğlu, Fatih S. / Ünver, Yener**, Yaptırım Teorisi, 3. Kitap, Beta Yay., İstanbul 2000, s. 266.

kaynaşmaması gerekmektedir⁴⁸. Bir diğer ifadeyle, cezaların içtimai halinde, aynı fail tarafından işlenen birden çok suçun her biri bağımsızlığını korumakta ve suçlara ait cezalar birleşmektedir⁴⁹. Dolayısıyla cezaların içtimai ancak suçların içtimai hallerinden birisinin bulunmaması durumunda ve cezaların birleştirilerek infaz edilebilir olması halinde uygulanabilir⁵⁰. Cezaların içtimainın temel sorunu, failin cezasının ne şekilde belirleneceğine ilişkin olup, hakkında birden çok cezaya hükmedilen failin cezalarının birleştirilip birleştirilemeyeceği, birleştirilirse ne şekilde yerine getirileceği, cezaların birbirine ağırlaştırıcı etkisinin bulunup bulunmadığı, var ise bunun hangi koşullarda ve nasıl olması gerektiği gibi konular cezaların içtimai kapsamında ele alınmaktadır⁵¹.

Suçların içtimainda, birden çok suç işleyen faille, her bir suçun cezasının ayrıca verilmesi şeklindeki genel kuraldan ayrılarak, tek suçtan ceza verilmektedir. Tek suçtan sorumlulukta, kanun koyucunun tasarrufuna bağlı olarak, kimi zaman cezanın belli oranda artırılması, kimi zamansa en ağır cezanın uygulanmasıyla yetinilmesi kabul edilmektedir⁵². Suçların içtimainın uygulanmasının mümkün olmadığı hallerde, failin

⁴⁸ Cezaların içtimainın söz konusu olması için suçların mutlaka aynı anda işlenmesi gerekli değildir. Suçların içtimai bulunmadığı sürece, fail hakkında verilen bağımsız cezalar içtima ettirilebilir. Bkz. **Karakaş Doğan, Fatma**, “*Türk Ceza Hukukunda Cezaların İçtimai Kurumunun Düzenlenmesi Gerektiği Üzerine*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 2011, S. 3, s. 88.

⁴⁹ **Yalçın Sancar, Türkân**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, TBB Dergisi, S. 70, Yıl 2007, s. 246.

⁵⁰ **Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. III, B. 12, Beta Yay., kn. 1767; **Doğan, Koray**, “*Cezaların Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*”, CHD, Yıl 2007, S. 4, s. 294. Bununla birlikte, somut olayda failin işlediği birden fazla suçun bir kısmı bileşik suç, bir kısmı fikri içtima ve bir kısmı zincirleme suç oluştursa, bunlar birlikte veya ayrı ayrı yargılanır ve cezaların içtimai gündeme gelebilir. Dolayısıyla nadiren de olsa hem suçların içtimainın hem de cezaların içtimainın aynı somut olayda bulunması söz konusu olabilir. **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 266-267.

⁵¹ **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 16; **Karakaş Doğan**, “*Suçların ve Cezaların İçtimai*”, s. 814.

⁵² **Zafer**’e göre, suçların içtimaiye ilişkin kurallar yoluyla, hem gerçek dünyada hem de normlar dünyasında meydana gelen birden fazla ihlal, tek suç ve tek ihlal olarak kabul edilmektedir. Bir diğer ifadeyle, suçların içtimaiye ilişkin hükümler yoluyla suçlar birleştirilerek tek suç haline dönüştürülmekte ve birden fazla suçta tek normun uygulanması sağlanmaktadır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 567. **Özen**’e göre suçların içtimainda, birden çok hareketle aynı hukuki yararın veya bir hareketle birden çok ve farklı hukuki yararın ihlal edilmesi tek suç sayılmaktadır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 8. 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde düzenlenen zincirleme suçta, birden çok ihlalin “*bir suç sayılacağı*” ifade edilmişti. 5237 sayılı TCK bu ifadeye ne zincirleme suç ne de fikri içtima bakımından yer vermiştir. Yalnızca 42. maddede bileşik suçun tanımı yapılırken, “*biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suç*” ifadesi tercih edilmiştir. İleride değineceğimiz üzere, bileşik suç esasında bir suçların içtimai şekli olmayıp, görünüşte içtima şeklidir. Suçların içtimai hallerinde ve özellikle zincirleme suçta, yine ileride ayrıntılı olarak üzerinde durulacağı üzere, suçlar kanunda gösterilen haller dışında bağımsızlıklarını korumaktadırlar. Dolayısıyla tam bir kaynaşmanın söz konusu olması ve tüm hukuki sonuçları bakımından suçların tek bir işleme tabi tutulması şeklinde hatalı anlaşılmalara sebebiyet verebilecek olması nedeniyle, suçların içtimai hallerinde ve özellikle zincirleme suçta, birden çok suçun “*tek suç sayılacağı*” ifadesini kullanmayı tercih etmemekteyiz.

işlediği her suçtan ayrı ayrı cezalandırılmasını gerektiren gerçek içtima kuralı uygulanmaktadır. Gerçek içtima, “*kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır*” kuralını yansıtmaktadır⁵³. Bu duruma, failin bir kimseyi yaralaması, daha sonra başka bir kimseyi öldürmesi ve son olarak başka bir kimseyi de dolandırması örnek olarak gösterilebilir⁵⁴. Gerçek içtimada failin sorumluluğu, her suçun karşılığı olan cezaların toplanması suretiyle belirlenir ve her bir ceza bağımsızlığını korur⁵⁵. Fail hakkında yapılan yargılama sonucunda fiilen uygulanma kabiliyeti bulunan birden fazla sayıda ceza yaptırımını bulunur⁵⁶. Failin işlediği suçların aynı veya farklı neviden olması ise gerçek içtimanın uygulanabilmesi bakımından bir önem taşımamaktadır. Gerçek içtima halinde suçların nitelik ve yapılarında herhangi bir değişiklik meydana gelmemektedir⁵⁷. Böylece, salt cezaya etki eden gerçek içtima, “*cezalar sistemi*” (yaptırım teorisi) kapsamında ele alınmaktadır⁵⁸.

Sorumluluğun tayininde hukuka aykırı ve kusurlu fiili göz önünde bulunduran ceza hukuku sistemlerinde, cezanın belirlenmesinde failin işlediği suç sayısı dikkate alınmaktadır⁵⁹. Bu nedenle, suç sayısına göre cezaların belirlendiği hukuk sistemlerinde içtima kurumu özel bir şekilde düzenlenmektedir⁶⁰. 765 sayılı TCK’da suçların içtimayı

⁵³ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 742. Adalet Komisyonu Raporu’nda 5237 sayılı TCK sistemine gerçek içtima ilkesinin hâkim olduğu ifade edilmiştir: “*Ceza hukukunun temel kurallarından birisi, ‘kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır’ şeklinde ifade edilmektedir. Bunun istisnaları, suçların içtimai bölümünde belirlenmiştir. Bu istisnalar dışında, işlenen her bir suçla ilgili olarak ayrı ayrı cezaya hükmedilecektir. Böylece verilen her bir ceza, bağımsızlığını koruyacaktır. Hükmolunan birden fazla aynı veya farklı nitelikteki cezanın ne suretle infaz edileceği sorununun infaz kanununda düzenlenmesi gerektiği düşüncesiyle; Komisyon çalışmalarında, Tasarının ‘cezaların içtimayı’na ilişkin hükümlerinin metinden çıkarılması uygun görülmüştür.*” Bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 21.05.2022).

⁵⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 781, dpn. 436.

⁵⁵ Özen, Suçların İçtimayı, s. 7; Göktürk, Fikri İçtima, s. 59-60. “*5275 sayılı Kanun’un 99. maddesine göre, bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar ancak bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise aynı Kanun’un 107. maddesinin uygulanabilmesi yönünden mahkemeden bir toplama kararı istenir.*” CGK., 20.04.2021, 434/155. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.09.2022).

⁵⁶ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 266; Doğan, “Cezaların Belirlenmesi”, s. 293.

⁵⁷ Dönmezer/Erman, II, kn. 744.

⁵⁸ Dönmezer/Erman, III, kn. 1768-1769.

⁵⁹ İçel, Suçların İçtimayı, s. 10. Sorumluluğun belirlenmesinde yalnızca faili göz önünde bulunduran “*genç suçlular için ceza hukuku*” gibi alanlarda sorumluluk, failin kişiliğine, cezanın etkilerini hissetme yeteneğine ve onun için zorunlu ve uygun ıslah araçlarına göre tayin edilmektedir. Bu nedenle, “*fail ceza hukuku*” şeklinde nitelendirilebilecek böyle alanlarda, işlenen suçların sayısı ikinci derecede rol oynamakta ve çok suç için tek sorumluluk ilkesi benimsenmektedir. Bkz. İçel, “Genç Suçlular”, s. 165.

⁶⁰ İçel, Suçların İçtimayı, s. 10.

ve cezaların içtimai şeklinde bir ayrıma yer verilmişken, 5237 sayılı TCK'da böyle bir ayrımın yer almadığı görülmektedir⁶¹. İki kanun arasında cezaların içtimai konusunda temel bir sistem farklılığı bulunmaktadır⁶². Cezaların içtimai, 765 sayılı TCK'da 68. ila 77. maddeler arasında düzenlenmekteydi. 765 sayılı TCK'nın 78., 79. ve 80. maddelerinde ise cezaların içtimai kurallarının uygulanamayacağı içtima şekillerine yer verilmiş ve bileşik suç, fikri içtima ile zincirleme suçta cezaların içtimai kurallarından ayrı hükümler bağlanmıştı⁶³. 5237 sayılı TCK'da cezaların içtimai kurumuna yer verilmemekle birlikte, suçların içtimai, birinci kitabın "*Ceza Sorumluluğunun Esasları*"nı düzenleyen ikinci kısmının beşinci bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde, 42. maddede "*bileşik suç*", 43. maddede "*zincirleme suç*" ve 44. maddede "*fikri içtima*" kurumları düzenlenmiştir.

Cezaların birleşmesi neticesinde oluşacak cezanın üst sınırı bakımından 765 sayılı TCK'nın aksine ne 5237 sayılı TCK'da ne de 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da (CGTİHK) bir hüküm bulunmaktadır. Bu nedenle fail hakkında yüzlerce yıl hapis cezasına hükmedilebilecektir. 765 sayılı TCK ise, cezaların içtimai halinde, birleşen hapis cezalarının türüne göre çeşitli üst sınırlar belirlemişti (m. 77/1)⁶⁴.

Günümüzde Türk ceza hukuku sisteminde cezaların toplanması, yalnızca hükümlünün birden fazla cezaya mahkûm edilmiş olması halinde, koşullu salıverilme süresinin ve şartlarının belirlenmesinde söz konusu olmaktadır. Mahkûm olunan birbirinden bağımsız ve infaz edilebilir birden fazla cezanın infazı, CGTİHK m. 99 uyarınca yapılmaktadır⁶⁵. CGTİHK, fail hakkında birden çok hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmesi halinde, cezaların toplanmasını esas itibarıyla kabul etmemektedir⁶⁶. Ancak fail hakkında

⁶¹ Cezaların içtimai kurumu ilk tasarıda yer almasına karşın TCK'nın son şeklinde bu kuruma yer verilmemiştir. **Karakaş Doğan**, "*Cezaların İçtimai*", s. 87.

⁶² **Doğan**, "*Cezaların Belirlenmesi*", s. 295.

⁶³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 10; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 16.

⁶⁴ 5237 sayılı TCK'da böyle bir hükme yer verilmemesinin nedeni olarak, cezaların içtimai konusunun ceza hukuku değil infaz hukuku kurumu olarak kabul edilmesi gösterilmektedir. Bkz. **Doğan**, "*Cezaların Belirlenmesi*", s. 295.

⁶⁵ **Karakaş Doğan**, "*Suçların ve Cezaların İçtimai*", s. 839, 844.

⁶⁶ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 590. Nitekim 99. maddeye göre, bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsız olup varlıklarını ayrı ayrı korurlar.

kesinleşmiş farklı cezaların varlığı halinde, koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanabilmesi için mahkemeden toplama kararı alınmaktadır⁶⁷. 99. madde uyarınca, toplama kararını verecek olan mahkemenin aynı kanunun 107. maddesini dikkate alması gerekmektedir. Söz konusu 107. madde ise koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanabilmek için cezaevinde geçirilmesi gereken asgari süreleri düzenlemektedir. Toplama işlemini yapacak olan mahkeme, cezaları değiştirip dönüştürememekte, yalnızca çok sayıdaki cezayı bir araya getirmek amacıyla bir toplama işlemi yapmaktadır⁶⁸. Mevzuatta, toplama sonucu oluşacak ceza bakımından bir üst sınır belirlenmemiştir⁶⁹. Koşullu salıverilme sürelerinin hesaplanması bakımından CGTİHK m. 99 uyarınca yapılan toplamamanın amacı, cezaların içtimai anlamında aynı fail hakkındaki cezaları toplamaktan ziyade, koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için cezaevinde iyi halli olarak geçirmesi gereken asgari süreyi hesaplamaktır. Dolayısıyla CGTİHK m. 99, cezaların içtimai kurumundan daha farklı bir işleve sahiptir⁷⁰. Zira koşullu salıverilmeden yararlanabilmesi için hükümlünün kurumdaki infaz süresini iyi halli olarak geçirmiş olması gerekmektedir (CGTİHK m. 107/1). Dolayısıyla hükümlü bakımından koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanmanın şartlarının oluşmaması halinde, CGTİHK m. 99 uyarınca herhangi bir toplama işlemi yapılmaksızın, birden çok ceza herhangi bir üst sınıra tabi olmadan sırası ile ve her biri diğerinden bağımsız olarak çektirilecektir⁷¹.

⁶⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 567. Bkz. CGK., 20.04.2021, 434/155. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

⁶⁸ **Karakaş Doğan**, “Cezaların İçtimai”, s. 94. “5275 sayılı Yasanın 99. maddesinde ‘...bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise, 107 nci maddenin uygulanabilmesi yönünden mahkemeden bir toplama kararı istenir’ hükmüne yer verilmiş, anılan maddenin atıfta bulunduğu 107. maddesinde ise koşullu salıverilme ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. 107. madde incelendiğinde maddedeki toplama işleminin koşullu salıverilme süresinin hesaplanması amacına matuf ve matematiksel basit bir toplama işleminden ibaret bulunduğu, norm ile hâkime herhangi bir şekilde takdir ve değerlendirme yetkisinin tanınmadığı, değişmez ve dönüşmez süreleri ihtiva ettiği, gerek hükümde gerekse hükmün sonuçlarında herhangi bir değişiklik yaratmadığı, bu haliyle hükmün tesisi aşamasında içtima kararı verilmemesinin 5237 sayılı Yasanın yaptırım sistemine uygun olduğu ve kesinleşme koşulunun aranmasının herhangi bir hak kaybına da yol açmayacağı ortaya çıkmaktadır. Açıktır ki, anılan normun uygulamasında cezaları içtima eden hâkimin hiçbir şekilde takdir ve değerlendirme yetkisi bulunmamakta veya cezanın bir başka cezaya dönüşmesi söz konusu olmamakta, bir başka ifadeyle hâkim veya mahkemenin takdirine dayalı değişim olanağı bulunmamaktadır.” CGK., 13.10.2009, 202/234. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.03.2022).

⁶⁹ **Karakaş Doğan**, “Suçların ve Cezaların İçtimai”, s. 840.

⁷⁰ **Karakaş Doğan**, “Cezaların İçtimai”, s. 95.

⁷¹ **Feyzioğlu, Metin / Güngör, Devrim**, “Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverilme İlişkisi”, TBB Dergisi, Yıl 2007, S. 69, s. 53; **Karakaş Doğan**, “Cezaların İçtimai”, s. 95-96.

Suçların içtimalı ve cezaların içtimalı haricinde ayrıca “*görünüşte içtima*” (kanunların içtimalı, normların içtimalı) kurumuna da değinmek gerekir. Suçların içtimalında birden fazla suçun, cezaların içtimalında ise birden fazla cezanın gerçekten içtimalı söz konusu iken; kanun hükümlerinin içtimalında yalnızca görünürde bir içtima söz konusu olmaktadır⁷². Fiil birden fazla ceza normunu ihlal ediyor gibi görünmekle birlikte, bu normlardan birisinin uygulanması ile fiilin haksızlık içeriği karşılandığından, diğer normların uygulanmasından kaçınılmaktadır⁷³. Failin cezai sorumluluğu normlar arasındaki ilişkinin sonucu olarak tek bir normdan doğmaktadır. Bu halde normlardan yalnızca biri uygulanabilir durumdadır⁷⁴. Fiile uygulanacak olan norm dışındakiler ise geri çekilmektedir⁷⁵. Bir diğer ifadeyle, gerçekte ihlal edilen tek bir norm mevcuttur⁷⁶. Fiile uygulanacak tek bir norm bulunduğu için, suçların içtimalı kapsamına giren bir durum söz konusu değildir⁷⁷. Olaya hangi normun uygulanacağı, normların arasındaki ilişkiden ya da yorum yoluyla ortaya çıkarılabilir⁷⁸. Bu nedenle görünüşte içtima hallerinin kanunda açıkça düzenlenmesi gerekmemektedir⁷⁹. Görünüşte içtima halleri, özel normun önceliği (*Spezialität*), bir normun diğeri tarafından tüketilmesi (*Konsumtion*) ve yardımcı normun sonralığı ilkeleri (*Subsidiarität*) doğrultusunda ortaya çıkmaktadır⁸⁰.

⁷² Erem/Danışman/Artuk, s. 327.

⁷³ Lackner, Karl / Kühn, Kristian, Strafgesetzbuch Kommentar, 29. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2018, vor § 52, kn. 24.

⁷⁴ Zafer, Ceza Hukuku, s. 566-567.

⁷⁵ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 771.

⁷⁶ Önder, Ceza Hukuku, s. 524.

⁷⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 742.

⁷⁸ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 691; Demirbaş, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 15, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 552; Zafer, Ceza Hukuku, s. 563.

⁷⁹ İçel, Suçların İçtimalı, s. 172.

⁸⁰ Wessels, Johannes / Beulke, Werner / Satzger, Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil, 48. Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg 2018, § 17, kn. 788 vd.; Koca/Üzülmez, s. 554; Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 11, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 567 vd.; Zafer, Ceza Hukuku, s. 563; Önder, Ceza Hukuku, s. 525. Özel norm-genel norm ilişkisi, suçların konusu aynı olmak kaydıyla, tek fiille işlenen iki suçtan birinin özel kanunda diğeri genel kanunda yer aldığı hallerde veya suçlardan birinin özgü suç diğeri herkes tarafından işlenebilen bir suç olması ya da birinin suçun nitelikli hali, diğeri temel şekli olması durumunda ortaya çıkar. İşlenen fiilin ihlal ettiği normlardan birinin diğeri içinde barındırması nedeniyle normu tükettiği kabul edilen durumlarda, tüketen-tüketilen norm ilişkisi söz konusudur. Cezalandırılmayan sonraki hareketler ile bileşik suçlar bunun örnekleridir. Asli-tali norm ilişkisi ise, diğer normların uygulanmadığı hallerde uygulanması gereken bir normun varlığı halinde söz konusu olur. Tali (yardımcı) norm, kanunda olası boşlukları doldurma görevi gördüğünden asli norm ile zorunlu bir ilişki içerisindedir. Bkz. Demirel, Muhammed, “Karar Analizi Tehlike Suçları – Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi”, İÜHFİM, Yıl 2013, C. 71, S. 1, s. 1481.

Suçların içtimalı halinde ise ihlal ve suç sayısı birden fazla olup, her bir ihlalin normlar dünyasında ayrı bir karşılığı bulunmaktadır ve normların her biri ayrı ayrı uygulanabilecek durumdadır. Ancak kanun koyucu suçların içtimalı halinde, esasında birbirinden bağımsız olan birden çok suça tek ceza verilmesini tercih etmektedir⁸¹.

Belirtmek gerekir ki Alman doktrinde içtima kurumu bağlamında kavramsal birlik bulunmamaktadır. Örneğin *Heinrich*, içtima kurumunu “*gerçek olmayan içtima*”, “*görünüşte içtima*” ve “*gerçek içtima*” şeklinde üçe ayırarak incelemektedir⁸². Gerçek olmayan içtimada, tek bir hareketle tek bir suçun tek bir defa işlenmesi söz konusu iken; görünüşte içtima halinde ise tek bir hareketle iki suç tipi gerçekleşmiş olup biri tamamen diğerinin gerisine çekilmekte, fail birden fazla suç tipini gerçekleştirmesine rağmen tek bir suç tipinden cezalandırılmaktadır. Gerçek içtimada ise birden fazla bağımsız suç tipi gerçekleşmekte ve faile ikisinden de ceza verilmektedir. Yazar aynı ve farklı neviden fikri içtimalı gerçek içtima başlığı altında ele almaktadır⁸³. Buna karşın *Kühl*, görünüşte içtima ile gerçek olmayan içtima ayrımı yapmamakta ve görünüşte içtimalı “*yasaların tekliği*” anlamında ele almaktadır⁸⁴. Bu yönüyle Türk doktrindeki inceleme şekline daha yakın olduğu söylenebilir. *Wessels/Beulke/Satzger* ile *Baumann/Weber/Mitsch* ise, görünüşte içtima ile yasaların tekliğinin farklı anlamlara sahip olduğu düşüncesindedirler⁸⁵.

Alman doktrinde fiil çokluğu (*Tatmehrheit*) “*gerçek içtima*” (*Realkonkurrenz*) olarak da isimlendirilmekte ve StGB’nin 53. paragrafında düzenlenmektedir. Hareketlerin aynı suç tipine yönelmiş olması halinde “*aynı neviden gerçek içtima*”; farklı suç tiplerine yönelmiş olması halinde ise “*farklı neviden gerçek içtima*” söz konusu olmaktadır. İlk duruma, failin farklı günlerde sokağındaki araçlara zarar vermesi; ikinci duruma ise, failin ilk gün eşini öldürmesi ve ertesi gün banka soyması örnek olarak gösterilebilir. Fiil çokluğunun söz konusu olduğu böyle hallerde failin kusurunun suçları tek fiille işleyen

⁸¹ **Toroslu/Toroslu**, s. 364.

⁸² **Heinrich**, § 40, kn. 1386 vd.

⁸³ **Heinrich**, § 40, kn. 1388, 1391 vd.

⁸⁴ **Kühl, Kristian**, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. Auflage, Franz Vahlen Verlag, München 2005, § 21, kn. 5.

⁸⁵ **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 787; **Baumann/Weber/Mitsch**, § 36, kn. 3.

faile göre daha fazla olduğu ve bu nedenle gerçekleşen her suç için ayrı ceza verilmesi gerektiği belirtilmektedir⁸⁶.

1.2. SUÇLARIN İÇTİMAININ DOGMATİK KONUMU

1.2.1. Maddi Hukuk Teorisi

Maddi hukuk teorisine göre, içtima kurumunun temelinde fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının bulunuyor olması ve ayrıca suç tipleri arasındaki yapısal ilişki, bu kurumun suç teorisi alanında ele alınmasını gerektirmektedir⁸⁷.

Teoriye göre, suçların ve cezaların içtimai ayrımının yapılarak cezanın söz konusu ayrım doğrultusunda belirlenebilmesi için, bu kavramların kapsamına girebilecek hallerin ortaya konulması gerekmekte olup, bu ise ancak suçlar arasındaki yapısal ilişkilerin incelenmesi ile gerçekleşebilecektir. Bu nedenle söz konusu görüşe göre, hem suçların hem de cezaların içtimai konusu öncelikli olarak suç teorisini ilgilendirmektedir⁸⁸.

Öte yandan doktrinde yalnızca suçların içtimainın suç teorisini ilgilendirdiği, cezaların içtimainın ise yaptırım teorisini ilgilendirdiği de ifade edilmektedir. Zira suçların içtimai halinde birden çok fiilin tek ihlali meydana getirdiğini ya da bir fiilin birden çok ihlale yol açtığını kabul eden görüşe göre, suçlar bağımsızlıklarını kaybederek kaynaşmakta ya da aralarında bir bağlantı bulunmaktadır. Buna karşın cezaların içtimainda çeşitli fiiller birden çok ihlale yol açtığı ve failin cezasının ne şekilde belirleneceği sorunu ortaya çıktığı için, bu kurum yaptırım teorisini ilgilendirmektedir⁸⁹.

Teori, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının içtima ilişkisinin ortaya konmasında her zaman belirleyici olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir⁹⁰.

⁸⁶ Heinrich, § 40, kn. 1400-1401.

⁸⁷ Schmitt, Rudolf, "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", ZStW 1963, Band 75, Heft 1, s. 44.

⁸⁸ İçel, Suçların İctimai, s. 13, dpn. 18.

⁸⁹ Dönmezer/Erman, II, kn. 745. Yazarlar, zincirleme suçta birden fazla fiilin tek ihlali meydana getirdiğini ileri sürmektedirler (bkz. kn. 744).

⁹⁰ Geerds, s. 240 vd., 423 vd.; Göktürk, Fikri İctima, s. 8-9.

1.2.2. Yaptırım Teorisi

İçtima kurumunun temelinde cezanın belirlenmesi sorununun yer aldığını kabul eden görüşe göre, suçların içtimai yaptırım teorisi alanında ele alınmalıdır⁹¹. Bu teoriye göre suçların içtimaina ilişkin düzenlemeler esasında cezanın belirlenmesini ilgilendirmekte olup, içtima kurumunun suçun yapısına ilişkin unsurlarla bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira içtima kurumu, bir davranışın ceza hukuku bakımından fiil niteliğinde olup olmadığı sorunuyla ilgilenmemektedir. Suçların içtimai, bir veya birden çok fiille aynı suçun birden çok işlenmesi halinde veya bir fiille farklı suçların işlenmesi durumunda faile verilecek cezanın ne şekilde tespit edileceği sorunuyla ilgilenmektedir⁹². Dolayısıyla suçların içtimai önemini ve etkilerini ağırlıklı olarak yaptırım teorisi bakımından göstermektedir⁹³. Suçların içtimainda sorun hâkimin somut olayda tayin edeceği ceza ile ilgilidir⁹⁴. İçtima kurumu da, uygulanacak cezaların aralıklarını belirten kurallardan oluşmaktadır⁹⁵.

Bu teori, çeşitli açılardan eleştirilmiştir. İlk olarak, suçların içtimai bakımından teklik sisteminin değil, ikilik sisteminin benimsenmiş olması göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer suç çokluğu halinde de tek ceza verilmesini gerektiren ve fiil tekliği-fiil çokluğu ve suç tekliği-suç çokluğu ayrımının yapılmasını gerektirmeyen teklik sistemi benimsenmiş olsaydı, içtima kurumunun yaptırım teorisi alanında incelenmesinden söz edilebilirdi. İkinci olarak, içtima kuralları cezanın belirlenmesinde etkili olmakla birlikte, aralarındaki ilişki tali niteliktedir⁹⁶.

⁹¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 9.

⁹² Alman Ceza Kanunu'nda da suçların içtimai, genel hükümler arasında “suçun hukuki sonuçları” başlıklı üçüncü bölümde, “cezalar” başlıklı birinci fasıl ve “cezanın belirlenmesi” başlıklı ikinci fasıldan sonra, “birden fazla kanun ihlallerinde cezanın belirlenmesi” başlıklı üçüncü fasılda düzenlenmiştir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 9; **Kühl, Kristian**, “Das leidige Thema der Konkurrenzen”, JA 1978, s. 477.

⁹³ **Akbulut**'a göre, suçların içtimainın ceza hukuku açısından sonucu yaptırım teorisine ilişkin olup haksızlığın unsurlarının gerçekleşmesiyle ilgili bir sorun bulunmamaktadır. Bununla birlikte, içtima kapsamında ele alınacak her bir suç bakımından haksızlığın unsurlarının gerçekleşmiş olması ve cezalandırılabilirliğin şartlarının oluşması gerekmektedir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 745.

⁹⁴ **Geerds**, s. 242 vd.; BGH NSTz 1998, 251; BGH NJW 1981, 1433.

⁹⁵ **Werle, Gerhard**, Die Konkurrenz bei Dauerdelikt, Fortsetzungstat und zeitlich gestreckter Gesetzesverletzung, Dunckner & Humblot, Berlin 1981, s. 23.

⁹⁶ **Geerds**, s. 239-240, 259; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 10.

1.2.3. Karma Teori

Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre suçların içtimaı, suç teorisi ile yaptırım teorisi arasında çifte bir dogmatik konuma sahip olup her iki teoriyi de ilgilendirmektedir⁹⁷. Buna göre karma bir yapıya sahip olan suçların içtimaı, kavram, hukuki nitelik ve koşulları itibariyle suç teorisini; ortaya çıkış nedeni ve sonuçları itibariyle ise yaptırım teorisini ilgilendirmektedir⁹⁸. Ayrıca bir failin işlediği birden fazla suçun tek bir ceza davasında görüldüğü gerekçesiyle kurumun muhakeme hukuku içinde bir yeri olduğu da belirtilmektedir⁹⁹.

Kanaatimizce de her ne kadar suçların içtimaı ile cezaların içtimaı ayrımının pratik önemi, cezaların belirlenmesi bakımından ortaya çıkmakta ise de bu durum, içtima kurumunun yalnızca yaptırım teorisini ilgilendirdiği şeklinde bir sonuca varılmasına yol açmamalıdır. İçtima kurumu, içtimanın koşulları ve içtima ilişkisi içinde bulunan suçların arasındaki yapısal ilişkinin belirlenmesi bakımından suç teorisini; suçların içtimasının varlığı halinde cezanın belirlenmesine ilişkin temel ilkeler yönünden ise yaptırım teorisini ilgilendirmektedir¹⁰⁰. İçtimanın türleri arasında ve özellikle görünüşte içtima ile fikri içtima arasında bir ayrım yapılabilmesi için, suçların birbirleri ile olan yapısal ilişkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca suçların gerçek içtimasının söz konusu olduğu hallerde de içtimanın türünün tespiti ve uygun cezanın belirlenmesi gerekliliği de konunun suç teorisiyle olan ilişkisini göstermektedir. Diğer yandan, suçların içtimasının temelinde yer alan fiil tekliği-fiil çokluğu ve suç tekliği-suç çokluğu ayrımları, suç teorisine başvurulmasını gerektirmektedir.

Esas olarak suçların çokluğu halinde faile verilecek cezanın ne şekilde belirleneceği sorunuyla ilgilenen içtima kurumu, bu yönüyle de yaptırım teorisiyle ilgilidir¹⁰¹. Ayrıca

⁹⁷ **Mezger**, s. 457; **Schmitt**, ZStW 75 (1963), s. 44; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 10; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 665. Doktrinde, suçların içtimasının suç teorisi ile yaptırım teorisi arasında kendine özgü ikili bir konumunun bulunduğu (*Doppelstellung*) ya da iki teori arasında bir “bağlantı (dikiş) yeri” olduğu (*Nahtstelle*) ifade edilmektedir. İlk görüş için bkz. **Warda, Günter**, “Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre”, JuS 1964, Heft 3, s. 81; ikinci görüş için bkz. **Maiwald, Manfred**, Die natürliche Handlungseinheit, C. Winter Verlag, Heidelberg 1964, s. 60.

⁹⁸ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 11.

⁹⁹ **Wegschneider, Herbert**, Echte und scheinbare Konkurrenz, Dunckner & Humblot, Berlin 1980, s. 17.

¹⁰⁰ **Heinrich**, § 40, kn. 1385.

¹⁰¹ **Schmitt**, ZStW 75 (1963), s. 44-45; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 10-11.

suçların içtimainın pek çok pratik sonucu yaptırım teorisi bakımından önem taşımaktadır. Fail birden fazla suç işlediğinde, kural olarak bu suçların hepsinden gerçek içtima gereğince ayrı ayrı sorumlu tutulmakta, bir diğer ifadeyle her bir suç için ceza yaptırımı uygulanarak şartları gerçekleşmişse mahkûmiyete bağlı güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. Her bir suç için suçun işlendiği tarihten itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlamaktadır. Nitekim ceza zamanaşımı da her bir suç için ayrıca değerlendirilmektedir¹⁰². Birden fazla suçtan mahkûmiyete ilişkin olarak infaz hukuku açısından da çeşitli sonuçlar bulunmaktadır. Birden fazla işlenen suçtan mahkûmiyet durumunda koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için ceza infaz kurumunda geçirilmesi gereken süreler değişiklik göstermektedir. Örneğin birden fazla süreli hapis cezası alan fail, ceza infaz kurumunda en fazla 28 yıl kaldıktan sonra koşullu salıverilmeden yararlanabilmektedir. İşlenen suçlardan biri diğerine ilişkin hüküm kesinleştikten sonra işlenirse, tekerrür hükümleri söz konusu olmaktadır. Öte yandan hâkim, erteleme ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının uygulanması hususunda takdir yetkisini kullanırken, birden fazla işlenmiş suçu göz önünde bulundurabilmektedir¹⁰³.

Suçların içtimainda ise “*hukuki sonuç tekliği*” söz konusu olduğundan, birden fazla suç işlenmesine rağmen her suçtan ayrı ayrı yaptırım uygulanmamakta, diğer fiiller de göz önünde bulundurulmak suretiyle işlenen suçlardan yalnızca biri üzerinden sorumluluk tayin edilmektedir. Dolayısıyla tek bir ceza mahkûmiyeti ve kural olarak bu cezaya bağlı güvenlik tedbirinin uygulanması söz konusu olmaktadır. Örneğin hak yoksunluğu mahkûm olunan cezaya göre uygulanmaktadır. Yine zincirleme suçta dava zamanaşımı, en son suçun işlendiği tarihten itibaren başlamakta, ceza zamanaşımı ise mahkûm olunan cezaya göre belirlenmektedir¹⁰⁴.

¹⁰² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 744.

¹⁰³ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 744.

¹⁰⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 744-745.

1.3. İÇTİMA SİSTEMLERİ

1.3.1. Toplama Sistemi (*Kumulationsprinzip*)

En eski içtima sistemi olan ve kaynağı Roma hukukuna dayanan¹⁰⁵ toplama sistemi, failin işlediği suç sayısının cezalandırılmasını ve cezaların toplanmasını ifade etmektedir¹⁰⁶. Bu sistemin temelinde, “*kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır*” ilkesi yer almaktadır¹⁰⁷.

Bu sisteme göre failin işlediği her suçtan ayrı ayrı cezalandırılması gerekmektedir. Fail işlediği tüm suçların cezasını çekmektedir¹⁰⁸. Aynı neviden olan cezalar toplanırken, farklı neviden olanlar art arda infaz edilmektedir¹⁰⁹. Ancak bu sisteme yöneltilen eleştirilerin başında, bazı cezaları ayrı ayrı infaz ederek birbirine eklemenin mümkün olmaması gelmektedir. Örneğin müebbet hapis cezasıyla süreli hapis cezasının içtima etmesi bakımından söz konusu sorun ortaya çıkmaktadır¹¹⁰.

Toplama sistemi, faile kusuruyla orantılı ceza verilmesini ifade eden kusur ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle de eleştirilmektedir¹¹¹. Hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz esnasında hükümlü üzerindeki etkisinin cezanın süresi ile doğru orantılı değil, artan oranlı şekilde etkili olduğu ifade edilmektedir¹¹². Böylece örneğin iki yıllık bir hürriyeti bağlayıcı cezanın infazının tamamlanmasının ardından infazına başlanan bir yıllık hürriyeti bağlayıcı ceza, hükümlüyü, yalnızca bir yıllık hürriyeti bağlayıcı cezanın infazından daha fazla etkilemektedir. Bu durum da, cezanın fail üzerindeki etkisinin, kusur ilkesine aykırı

¹⁰⁵ Dönmezer/Erman, III, kn. 1775.

¹⁰⁶ İçel, Suçların İctimai, s. 12.

¹⁰⁷ Geppert, Klaus, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)”, JURA 1982, Heft 7, s. 359; Rönna, Thomas / Wegner, Kilian, “Grundwissen – Strafrecht: Konkurrenzen”, JuS 2021, s. 17.

¹⁰⁸ Dönmezer/Erman, III, kn. 1775.

¹⁰⁹ Erem/Danişman/Artuk, s. 913.

¹¹⁰ Ölüm cezasına yer veren hukuk düzenleri bakımından, ölüm cezası ile hürriyeti bağlayıcı bir cezanın içtima etmesinde de aynı sorunun bulunduğu söylenebilecektir. Bkz. Dönmezer/Erman, III, kn. 1775.

¹¹¹ Göktürk, Fikri İctima, s. 12.

¹¹² Schönke, Adolf / Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2006, Vorbem § 52 ff. kn. 4; Lamche, Gotthard, Der Begriff der Fortsetzungstat - Ein Beitrag zur Problematik rechtlicher Begriffsbildung, Inaugural-Dissertation, Würzburg 1965, s. 5-6.

olarak daha fazla ortaya çıkmasına yol açmaktadır¹¹³. Failin kusurundan daha ağır bir ceza almasının söz konusu olabileceği gerekçesiyle, Alman ceza hukukunda, her bir suç için müstakil ceza verilmesini öngören toplanma sistemi uygulanmamaktadır¹¹⁴.

Bu sisteme yönelik en büyük eleştiri, birden çok süreli hapis cezasının toplanması durumunda, süreli hapis cezasının niteliğinin değişmesi ve bir nevi müebbet hapis cezasına dönüşmesidir¹¹⁵. Böyle bir durumda faile, niteliksel olarak verilen cezadan farklı, diğer bir cezanın uygulanması gündeme gelmektedir¹¹⁶.

Buna karşılık doktrinde, cezaların toplanmasının fail üzerinde artan oranlı bir etki gösterdiği gerekçesiyle toplama sisteminin uygulama alanının sınırlandırılmaması gerektiği, zira bu durumun faili daha fazla suç işlemeye teşvik edebileceği belirtilmektedir¹¹⁷. Toplama sistemine yöneltilen en önemli eleştiri olan cezaların çok büyük rakamlara çıkması ve insan ömrünü dahi aşarak modern ceza hukukuyla bağdaşmaması sorunu ise bir azami sınır koymak suretiyle çözüme kavuşturulabilecektir¹¹⁸. Böylece bu sınırın ötesinde kalan cezaların çektirilmesinden vazgeçileceği belirtilmiştir¹¹⁹. Birbirine eklenmesi mümkün olmayan cezalar bakımından cezanın nevinin değiştirilebileceği veya toplanmanın mümkün olmaması nedeniyle istisnai olarak erime sisteminin kabul edilebileceği görüşleri öne sürülmüştür¹²⁰. Yine müebbet ve süreli hapis cezalarının toplanmasının failin tabi tutulacağı infaz sisteminin ağırlaştırılması suretiyle uygulanabileceği belirtilmiştir¹²¹.

765 sayılı TCK'da 09.07.1953 tarihli ve 6123 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, hukukumuzda hukuki içtima sistemi terk edilerek toplama sistemi benimsenmiştir¹²². Toplama sonucunda cezaların çok yüksek bir miktara ulaşması sakıncasını gidermek

¹¹³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 12.

¹¹⁴ Heinrich, § 40, kn. 1396.

¹¹⁵ Dönmezer/Erman, III, kn. 1775; Taner, Tahir, Ceza Hukuku, İstanbul 1953, s. 476; Karakaş Doğan, "Cezaların İçtimaı", s. 91.

¹¹⁶ Schönke/Schröder, StGB, Vorbem § 52 ff. kn. 4; Göktürk, Fikri İçtima, s. 12-13.

¹¹⁷ Wegschneider, s. 22; Göktürk, Fikri İçtima, s. 12, dpn. 30.

¹¹⁸ Erem, "Suçların ve Cezaların İçtimaı", s. 6.

¹¹⁹ Görüşler için bkz. Dönmezer/Erman, III, kn. 1775.

¹²⁰ Erem/Danışman/Artuk, s. 915.

¹²¹ Karakaş Doğan, "Cezaların İçtimaı", s. 91.

¹²² Dönmezer/Erman, III, kn. 1775.

üzere, 765 sayılı TCK'nın 77. maddesine eklenen hükümle, cezaların toplanmasında aşılması mümkün olmayan bir üst sınır getirilmiştir¹²³. Bununla birlikte maddenin 6. fıkrasındaki hükümle, toplanan cezalar azami sınırlara vardıktan sonra işlenen suçların cezasının tamamen çektirileceği ifade edilmiştir¹²⁴. 5237 sayılı TCK ile CGTİHK da her bir cezanın bağımsızlığını koruduğunu kabul etmiş ve “*kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır*” ilkesine bağlı kalarak cezaların içtimasını kabul etmemiştir¹²⁵.

1.3.2. Erime Sistemi (*Absorptionsprinzip*)

Erime sisteminde fail yalnızca en ağır cezayı içeren kanun hükmüne göre cezalandırılır¹²⁶ ve diğer suçlar gözardı edilir¹²⁷. Bu sistem, hafif suçlar için öngörölmüş olan cezaların, daha ağır bir suç için öngörölen cezaya dâhil edilmesini ifade eder. Buna “*ağır (büyük) ceza, hafif (küçük) cezayı içerir*” (*poena major absorbet minorem*) de denilmektedir¹²⁸. Hafif olan suçun cezası daha ağır olan suçun cezasının içinde eridiği için¹²⁹, bu sistem “*erime sistemi*” olarak isimlendirilmektedir.

Erime sistemin benimsenmesinin temelinde yer alan düşünce, “*toplumun faili işlediği birinci suçtan dolayı cezalandırmayarak ihmal ettiği ve sonraki suçların işlenmesine olanak sağladığı*” görüşüdür. Sistem, hürriyeti bağlayıcı cezaların gelişimi ile paralellik göstermiş ve hürriyeti bağlayıcı cezaların toplanması halinde ağır sonuçların ortaya çıkması nedeniyle zaman içerisinde kabul edilmiştir¹³⁰. Sistemin kabul edilmesindeki en önemli gerekçe ise en ağır ceza çekildikten sonra daha hafif olan cezaların çekilmesine gerek kalmamasıdır. Bu gerekçeye göre, örneğin hükümlü, mahkûm edildiği müebbet

¹²³ Karakaş Doğan, “Cezaların İçtiması”, s. 91.

¹²⁴ Erem/Danışman/Artuk, s. 916.

¹²⁵ CGTİHK'nın 99. maddesine göre, “*bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar.*” Bununla birlikte birden fazla hapis cezasına mahkûmiyetin söz konusu olduğu hallerde koşullu salıverilme hükümlerinin (m. 107) uygulanabilmesi için mahkemeden bir toplama kararı istenmektedir.

¹²⁶ İçel, Suçların İçtiması, s. 22; Taner, Ceza Hukuku, s. 477.

¹²⁷ Rönnau/Wegner, s. 17; Erem, “Suçların ve Cezaların İçtiması”, s. 5.

¹²⁸ Pisapia, s. 198; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 268.

¹²⁹ Dönmezer/Erman, III, kn. 1770; Erem/Danışman/Artuk, s. 913; Karakaş Doğan, “Cezaların İçtiması”, s. 89; Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 9, Yetkin Yay., Ankara 2020, s. 267.

¹³⁰ Karakaş Doğan, “Cezaların İçtiması”, s. 89-90; Dönmezer/Erman, III, kn. 1770.

hapis cezasının karşılığı olarak CGTİHK m. 107/4 uyarınca 30 yılı cezaevinde geçireceğinden, bu sürenin ardından hükümlüyü süreli hapis cezalarının infazına tâbi tutmak ceza ve infazın amacı ile bağdaşmayacaktır. Bunun yerine, failin yeniden topluma dönmesine olanak sağlayacak ve fiilen infazı mümkün olabilecek bir ceza miktarının belirlenmesinin cezanın ve infazın amacıyla daha uyumlu olacağı ifade edilmektedir¹³¹.

TCK m. 44'te düzenlenen fikri içtima kurumu bakımından da kabul edilen erime sisteminin eleştirildiği nokta, failin birden fazla suç işlemiş olmasına rağmen, bu suçların yalnızca bir tanesinden ceza alması ve şiddet bakımından hafif olan suçlardan dolayı cezadan muaf tutulmasıdır¹³². Zira bu şekilde failde, bir suçu işledikten sonra cezası daha az suçlardan ne kadar işlerse işlesin ceza almayacağı kanaati oluşabilecektir¹³³. Ayrıca bu sistem, bir hareketle birden fazla neticeye sebebiyet verilen hallerde neticelerin sayısının haksızlığın yoğunluğunu artırması nedeniyle, kanuni tanımında neticeye yer verilen suçlar bakımından haksız sonuçlara sebebiyet vereceği gerekçesiyle de eleştirilmektedir¹³⁴.

1.3.3. Hukuki İçtima Sistemi (*Asperationsprinzip*)

Hukuki içtima sistemi, uygulanacak cezalardan en ağırının belli bir sınıra kadar artırılması suretiyle bir toplam ceza (*Gesamtstrafe*) oluşturulmasını kabul etmektedir¹³⁵. Bunun için öncelikle her bir ihlal bakımından ayrı bir ceza tespit edilir ve ardından en ağır ceza belli bir oranda artırılarak (*Verschärfungsprinzip*) nihai ceza belirlenir. Bu sistemde faile verilecek olan ceza münferit cezaların toplamını aşamaz¹³⁶. Bir diğer

¹³¹ Karakaş Doğan, “Cezaların İçtiması”, s. 101-102.

¹³² Taner, Ceza Hukuku, s. 477.

¹³³ Erem, “Suçların ve Cezaların İçtiması”, s. 5; Dönmezer/Erman, III, kn. 1772.

¹³⁴ Bu nedenle doktrinde, somut olayda ortaya çıkan neticelerin sayısının ve bu neticelerin karşılığı olan zarar veya tehlike yoğunluğunun, somut cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulması bakımından hâkime takdir yetkisinin tanınması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 52-53.

¹³⁵ İçel, Suçların İçtiması, s. 12.

¹³⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 13.

ifadeyle faile verilen ceza, erime sistemine göre verilecek cezadan daha fazla ve fakat toplama sistemine göre verilecek cezadan ise daha az olur¹³⁷.

Erime sisteminde olduğu gibi hukuki içtima sisteminde de faile işlediği tüm suçların cezasının tamamı verilmemekte; bunların bir kısmı, temel olarak alınan cezaya eklenmektedir. Kimi durumlarda ceza infaz rejimi ağırlaştırılarak daha hafif suçların cezasız kalması önlenmeye çalışılmaktadır¹³⁸.

Hukuki içtima sisteminin en önemli faydası, toplama sistemi neticesinde süreli hapis cezalarının fiili olarak müebbet hapis cezasına dönüşmesi ve adli para cezalarının da failin tüm malvarlığını kapsamaya sakıncalarını bertaraf etmesidir. Ancak bu sistemin de erime sistemine benzer sakıncaları bulunmaktadır. Sistem her ne kadar şiddeti hafif olan cezaları gerektiren suçlar bakımından faile tam bir cezasızlık sebebi getirmese de, onu cezanın önemli bir kısmından muaf tutmaktadır. Birden çok suçu zaman aralıklarıyla işleyip her birinin cezasını tamamen çeken bir faile nazaran bunları birbiri ardına veya aynı anda işleyen fail lehine bir durum yaratılmış olmaktadır¹³⁹. Sistemin bir diğer sakıncası ise, karışık hesap işlemleri gerektirmesidir¹⁴⁰.

Türk ceza hukukunda da 1953 yılına kadar hukuki içtima sistemi kabul edilmiş, 5237 sayılı TCK'nın yasalaşması sürecinde bu sistem önerilmesine rağmen kabul edilmemiştir¹⁴¹. Bununla birlikte hukuki içtima sistemine benzer hükümlere TCK'da yer verildiği görülmektedir. TCK'nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç bakımından hukuki içtima sisteminin benimsendiği söylenebilecektir. Nitekim zincirleme suç kapsamında birden çok suç işleyen faile tek bir cezanın verileceği ancak bu cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılacağı kabul edilmiştir.

Bunun haricinde TCK m. 277/2 ve m. 297/1'de fikri içtimanın varlığı halinde hukuki içtima sistemi benimsenmiştir. Kanun'un 277. maddesinde düzenlenen "*yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs*" suçunu oluşturan fiilin başka bir suçu

¹³⁷ **Taner**, Ceza Hukuku, s. 477-478; **Dönmezer/Erman**, III, kn. 1773; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 913; **Soyaslan**, s. 267; **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 268.

¹³⁸ **Karakaş Doğan**, "*Cezaların İçtimai*", s. 90.

¹³⁹ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 1774.

¹⁴⁰ **Erem**, "*Suçların ve Cezaların İçtimai*", s. 5.

¹⁴¹ **Karakaş Doğan**, "*Cezaların İçtimai*", s. 91.

da oluşturması halinde, fikri içtima hükümlerine göre verilecek cezanın yarısına kadar artırılması öngörülmüştür. Benzer şekilde, 297. maddede düzenlenen “*infaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokmak*” suçu bakımından, suçun konusunu oluşturan eşyanın temin edilmesi veya bulundurulması ayrı bir suç oluşturduğu takdirde, fikri içtima hükümlerine göre belirlenecek ceza yarı oranında artırılacaktır. Örneğin ceza infaz kurumunda uyulurucu veya uyarıcı madde bulundurulması halinde hem 297. maddedeki hem de 191. maddedeki suç oluşacaktır. Bu durumda işlenen suçlardan en ağırına göre verilecek cezanın belli bir oranda artırılması gerekmektedir¹⁴².

1.3.4. Kombinasyon Sistemi (*Kombinationsprinzip*)

Kombinasyon sisteminde, failin işlediği suçlara karşılık gelen cezalardan en ağırı uygulanır ancak daha hafif olan ceza nihai cezanın tespitinde göz önünde bulundurulur¹⁴³. En ağır suç tipine ilişkin ceza, daha hafif suç tipine ilişkin cezanın alt sınırına inemez¹⁴⁴.

Sistemin temelinde, failin, yalnızca en ağır cezayı gerektiren suç tipinden sorumlu tutulmak suretiyle dllendirilmemesi ve verilecek cezanın tespitinde daha az cezayı gerektiren bir suç tipini de ihlal etmiş olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesi yer almaktadır. Böylece kombinasyon sisteminin, ihlal edilen su tiplerinin hepsinin dikkate alınması suretiyle, özellikle fikri içtima durumunda failin haksızlık ve kusur içeriğini kapsadığı belirtilmektedir¹⁴⁵.

Alman Ceza Kanunu’nun 52. paragrafında farklı neviden fikri içtima bakımından kombinasyon sistemi benimsenmiştir. Buna göre aynı hareket birden fazla ceza kanununu ihlal ediyorsa, sadece tek bir cezaya hükmedilir ve ceza en ağırını içeren kanuna göre belirlenir. Bununla birlikte ceza, uygulanabilir olan diğer kanunların kabul ettiğinden daha hafif olamaz (StGB § 52 Abs. 2)¹⁴⁶.

¹⁴² zgen, zzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 16, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 652.

¹⁴³ Wegscheider, s. 26.

¹⁴⁴ RGSt 73, 143-144. Bkz. Göktürk, Fikri içtima, s. 14, dpn. 39.

¹⁴⁵ Göktürk, Fikri içtima, s. 14.

¹⁴⁶ Paragrafın 4. fıkrasına göre ise, “*uygulanabilir olan kanunlardan biri malvarlığı cezası verilmesini öngörüyor ise, mahkeme müebbet veya iki seneden fazla süreli hapis cezası ile birlikte malvarlığı cezasına hükmedebilir. Bunun dışında uygulanabilir olan kanunlardan birinde mecburiyet veya imkân ngrlmş*

1.3.5. Tek Ceza Sistemi (*der Grundsatz der Einheitsstrafe*)

Tek ceza sistemi, ihlal edilen suç tiplerinin sayısının ve suçların içtimainın dikkate alınmaksızın, işlenen birden çok suç için tek bir cezanın belirlenmesini gerektirir¹⁴⁷. Bu sistem, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında kesin ölçütler getirilmesinin güçlüğü göz önünde bulundurularak, yargılama esnasında bu ayrımın yapılmasına ihtiyaç duyulmaması ve böylece faile verilecek cezanın belirlenmesinde kolaylık sağlanması amacıyla geliştirilmiştir¹⁴⁸. Sistemin kabul edilmesinin bir diğer gerekçesi, cezanın belirlenmesinde haksızlık teşkil eden fiilden ziyade failin kişiliğinin ön planda tutulması gerektiği ve suç çokluğu halinde fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımına gidilmeksizin tek bir cezanın belirlenmesinin, failin kişiliğine uygun bir ceza verilmesini sağlayacağı düşüncesidir. Böylece sistem cezanın bireyselleştirilmesinde de rol oynayacaktır¹⁴⁹.

Tek ceza sistemi, Avusturya Ceza Kanunu'nun 28. Paragrafında ve İsviçre Ceza Kanunu'nun 68. paragrafında kabul edilmiş olup, ayrıca Alman genç ceza hukuku (*Jugendstrafrecht*) alanında da uygulanmaktadır (JGG § 31 Abs. 1). Alman Federal Yüksek Mahkemesinin 1994 tarihinde verdiği ve zincirleme suçun uygulama alanını son derece kısıtlayan kararının ardından, tek ceza sistemi üzerindeki tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu sistemin suç çokluğu halinde uygulamada kolaylık sağlayacağı, bu nedenle suçların içtimaı halinde herhangi bir ayrıma gidilmeksizin tek ceza ilkesinin geçerli olması önerileri ileri sürülmektedir¹⁵⁰.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımına dayanılarak özellikle gerçek içtima ile fikri içtima arasında bir ayrımın yapılması suretiyle cezanın belirlenmesinde farklı sistemlerin kabul edilmesinin teorik bir temelini bulmadığını ileri süren görüşe göre, birden fazla

ise, fer'i cezaya, fer'i sonuçlara ve tedbirlere (m. 11, fıkra 1, No. 8) hükmedilmesi mecburidir veya hükmedilebilir." Bkz. **Yenisey, Feridun / Plagemann, Gottfried**, Alman Ceza Kanunu, Strafgesetzbuch (StGB), B. 2, Beta Yay., İstanbul 2015, s. 45.

¹⁴⁷ **Schönke/Schröder**, StGB, Vorbem § 52 kn. 7; **Geppert**, JURA 1982/7, s. 360.

¹⁴⁸ **Erb, Volker**, "Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen", ZStW 2005, Band 117, Heft 1, s. 40; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 14-15.

¹⁴⁹ **Peters, Karl**, "Einheitsstrafe bei Verbrechensmehrheit", Probleme der Strafrechtserneuerung, FS-Eduard Kohlrausch zum 70. Geburtstag Dargebracht, Walter de Gruyter Verlag, Berlin 1994, s. 218.

¹⁵⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 15-16. Alman doktrininde, tek ceza sistemini başta usul ekonomisi olmak üzere pek çok açıdan olumlu bulan ve fikri içtima ile gerçek içtimanın da ortadan kaldırılarak içtima kurumu bakımından bir reform yapılması gerektiği önerisini ileri süren görüş için bkz. **Erb**, s. 104-105.

kişinin bir el bombası atılarak öldürülmesi ile birden fazla atışla öldürülmesi arasında bir fark bulunmamaktadır. Öyle ki fiilin somut değerlendirmesine göre birden fazla kişiyi el bombası atmak suretiyle öldüren failin kusurunun daha fazla olduğu bile söylenebilecektir¹⁵¹. Bu şekilde, tek ceza sistemi, fiil tekliği-fiil çokluğu ayırımına dayanan fikri içtima ile gerçek içtima arasındaki ayrımı tamamen ortadan kaldırdığı için, suçların içtimasına ilişkin düzenlemelere de ihtiyaç kalmamaktadır. Bu nedenle sistem, cezanın belirlenmesinde adil olmayacağı, cezanın kusurla orantılı olması ve haksızlık muhtevasının tüketilmesi koşullarının sağlanamayacağı, fiil ceza hukukundan ziyade fail ceza hukukunun öne çıkacağı, kanun yolları bakımından incelemenin konusunu hangi fiil veya suçun oluşturacağı hususunda sorun yaratacağı ve içtima kurumundaki fiil kavramı ile ceza muhakemesindeki fiil kavramının arasındaki ayrımın ortadan kalkacağı gibi gerekçelerle eleştirilmiştir¹⁵².

1.4. SUÇLARIN İÇTİMAINİN TEMEL SORUNLARI

1.4.1. Genel Olarak

Suçların içtimai halinde fail birden çok suç işlemiş olmasına rağmen tek suçtan dolayı cezalandırılır. Esasında birden çok suç işlediği için fail hakkında suç sayısı kadar cezaya hükmedilmesi gerekir, ancak suçların içtimai halinde bu temel kurala bir istisna getirilmiştir. Bu noktada, suçların içtimai için önkoşul olan suç çokluğunun belirlenmesi temel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Suç çokluğu tespit edildikten sonra ise suçların içtimai hallerine giren bir durum olduğu anlaşıldığında, ilgili içtima şekline ilişkin hükümler uygulanacak; suçların içtimasına giren bir durum olmadığı takdirde ise temel kural olan gerçek içtima uygulanacaktır¹⁵³.

Suçların içtimai ancak suç çokluğunun bulunması durumunda söz konusu olabileceği için, bu kurumun ön sorunlarından ilki, suç sayısının tek mi yoksa birden fazla mı olduğunun tespit edilmesidir¹⁵⁴. Fail, aynı suç tipini gerçekleştirmeye yönelik birden fazla

¹⁵¹ Bu görüş için bkz. **Wegschneider**, s. 29.

¹⁵² **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 16-17.

¹⁵³ **Koca/Üzülmez**, s. 510; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 745.

¹⁵⁴ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 567; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 11; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 665.

hareket yapmış olabilir. Bu durumda, yapılan birden fazla hareketin tek bir suçu mu yoksa birbirinden bağımsız ayrı suçları mı oluşturduğu¹⁵⁵, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilirliği bakımından da çözülmesi gereken bir ön sorundur. Zira zincirleme suçun mevcut olabilmesi için, hem fiil hem de suç sayısının birden çok olması gerekmektedir¹⁵⁶. Öte yandan TCK'nın 43. maddesinin 2. fıkrasında aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağından söz edildiği için, bu içtima şeklinin gerçekleşmesi için, fiilin tek ve fakat suçun birden çok olması gerekir. Dolayısıyla fiilin tekliği, her zaman için suçun da tek olduğu anlamına gelmediği gibi fiilin birden çok olması halinde de her zaman suç çokluğundan söz edilememektedir. Fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu, birbiriyle bağlantı ve fakat farklı iki durum olup, bu ayrım gerçek içtima ile suçların içtiması arasındaki ayrımın da temelini oluşturmaktadır¹⁵⁷.

Böylece suçların içtimasının ortak sorununu¹⁵⁸ teşkil etmesi nedeniyle fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımını bu bölümde ayrıntılı olarak ele almayı uygun görüyoruz. Bu ayrımın ortaya konması ile suçların içtiması kapsamına giren hallerin ve dolayısıyla zincirleme suçun, kolektif suçlar ile kesintisiz suç gibi benzer kavramlardan farkı ortaya konabilecek ve suçların içtiması hallerinde faile tek bir cezanın verilmesinin nedeni açıklanabilecektir¹⁵⁹.

1.4.2. Fiil Kavramı ve Fiil Tekliği – Fiil Çokluğu Ayrımı

Suçların içtimasının temel sorunlarından birini fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı oluşturduğu için, “*fiil*” kavramı suçların içtiması ve dolayısıyla zincirleme suç bakımından özel bir

¹⁵⁵ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 667.

¹⁵⁶ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 19.

¹⁵⁷ Göktürk, Fikri İçtima, s. 96; v. Heintschel-Heinegg, Bernd, in: Münchener Kommentar zum StGB (MüKoStGB), 4. Auflage, 2020, § 52, kn. 9.

¹⁵⁸ Maurach, Reinhart / Gössel, Karl-Heinz / Zipf, Heinz, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band 2, 7. Auflage, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1992, § 54, kn. 19; Schönke/Schröder, StGB, Vorbem §§ 52 ff., kn. 10; Baumann/Weber/Mitsch, § 36, kn. 2. Heinrich'e göre içtima kurumu, bir hareketin ne zaman tek ne zaman birden fazla hareket olarak değerlendirileceği ve bir ceza normunun hangi durumlarda bir başka normun gerisine çekileceği şeklinde iki temel sorunla ilgilenmektedir. İçtima ilişkisinin hukuki sonuçları ve içtima kurallarının amacı bu sorulara verilen cevaplarla anlaşılabilir. Bkz. Heinrich, § 40, kn. 1384.

¹⁵⁹ İçel, Suçların İçtiması, s. 11.

öneme sahiptir. Ancak fiil kavramı, içtima kurumu bakımından, suç teorisi ve ceza muhakemesinden daha farklı bir içeriğe sahiptir¹⁶⁰. Suçların içtimaı bağlamındaki fiil kavramının anlamının ortaya konulması amacıyla, suç teorisi ve ceza muhakemesindeki fiil kavramlarının anlamının ve içeriğinin kısaca açıklanması faydalı olacaktır.

1.4.2.1. Ceza Muhakemesinde Fiil Kavramı

Ceza muhakemesi alanında fiilden anlaşılması gereken, “*uyuşmazlığın konusunu oluşturan olay*”, bir diğer ifadeyle, “*muhakemenin konusunu oluşturan olayın bütünü*”dür¹⁶¹. Bu alanda fiil kavramı, suçlamanın ana hatlarını çizen ve dolayısıyla mahkemenin ele alması gereken olayı, süreci belirleyen araçtır. Ceza muhakemesinde, muhakemeye konu tek bir fiil söz konusudur ve iddianamede gösterilmeyen bir husus da fiilin bir parçasını oluşturamaz (CMK m. 225; StPO § 155/2). Hükmün konusu iddianamede gösterilmiş olan fiildir (CMK m. 225; StPO § 264).

Ceza muhakemesi anlamıyla fiil, içtima kurumundaki anlamıyla bir veya birden çok fiilden oluşabilir¹⁶². Bu yönüyle, içtima kurumundaki fiil kavramından daha geniş bir içeriğe sahiptir¹⁶³. İddianamede belirtilen olayın suçların içtimaı anlamında bir veya birden çok fiil oluşturmaları mümkünse de, içtima kurumu bağlamında bir fiilin ceza muhakemesinde birden çok fiil oluşturmalarından söz edilemez¹⁶⁴. Zira maddi ceza hukuku anlamındaki tek fiil, ceza muhakemesinde birden fazla fiili oluşturmaz¹⁶⁵. Ancak

¹⁶⁰ Geerds, s. 255; Bringewat, Peter, Die Bildung der Gesamtstrafe, Walter de Gruyter, Berlin-New York 1987, kn. 14; Göktürk, Fikri İçtima, s. 17.

¹⁶¹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 18; Akkaya, Çetin, “Suçların İçtimaı Bağlamında Fiil Tekliği”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 2019, S. 13, s. 5; Geerds, s. 359; Lackner/Kühl, vor § 52, kn. 34; Seher, Gerhard, “Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfälle”, JuS 2004, Heft 5, s. 393; Walter, Tonio, “Zur Lehre von den Konkurrenzen: Die Bedeutung der Konkurrenzen und wie man sie prüft”, JA 2004, Heft 2, s. 135. Ceza muhakemesi hukuku açısından fiil, “*şüphelinin suç fiili öncesindeki davranışlarını da bir bütün olarak kapsayan ve genel hayat tecrübesine göre iddianamede tanımlanan fiil ile bağlantılı, onunla bütünleşen bir olay teşkil eden davranışların bütünüdür.*” Tanım için bkz. Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 5, Seçkin Yay., Ankara 2017, s. 797.

¹⁶² BGHSt 45, 211, 213. Walter, JA 2004/2, s. 135; Göktürk, Fikri İçtima, s. 18

¹⁶³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 19.

¹⁶⁴ Bohnert, Joachim, “Tatmehrheit, Verfahrensmehrheit und nachträgliche Gesamtstrafenbildung”, GA 1994, s. 99; Klumpe, Gerhard, Probleme der Serienstraftat, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main 1998, s. 126; Mitsch, Wolfgang, “Gesetzeseinheit im Strafrecht”, JuS 1993, Heft 6, s. 472-473; Göktürk, Fikri İçtima, s. 18-19.

¹⁶⁵ Akkaya, s. 5.

muhakemenin konusunu oluşturan bir fiilin içinde, gerçek içtima¹⁶⁶ veya zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını gerektiren birden çok fiil olabilecektir.

Ceza muhakemesinde ve içtima kurumu bağlamında fiil kavramına verilen anlamların farklı oluşu, kesin hüküm etkisi ile *ne bis in idem* ilkesi bakımından da öneme sahiptir¹⁶⁷.

1.4.2.2. Suç Genel Teorisinde Fiil Kavramı

1.4.2.2.1. Genel Olarak

Suçların içtimai bağlamında fiil kavramının ortaya konabilmesi için, öncelikle maddi ceza hukuku bakımından fiilden anlaşılması gerekenin ne olduğu belirlenmelidir¹⁶⁸. Modern ceza hukukunda fail ve fiil birbirinden ayrı ele alınmakta ve suç teorisi fiili esas almaktadır¹⁶⁹. Suçu işleyen ve ceza sorumluluğuna sahip olan kişi fail olmakla beraber, sorumluluğun hukuki esasını hukuk düzenini ihlal eden fiil oluşturmaktadır¹⁷⁰.

Suçun oluşması için, icrai veya ihmali nitelikte bir fiilin bulunması gerekir¹⁷¹. İçinde fiile unsur olarak yer vermeyen hiçbir suç tanımı bulunmamaktadır¹⁷². Nitekim suç bir kuralın ihlali olduğundan olumlu veya olumsuz bir hareketi gerektirmektedir¹⁷³. Kasıtlı veya taksirli, icrai ya da ihmali tüm haksızlıkların temelinde fiil bulunmaktadır¹⁷⁴. Suç

¹⁶⁶ Bohnert, s. 99; Göktürk, Fikri İçtima, s. 19.

¹⁶⁷ Erb, s. 85. Yargılamanın konusunu fiilin oluşturması nedeniyle, örneğin, fikri içtima kapsamında yer alan suçlardan dolayı fail hakkında birden fazla dava açılamaz. Benzer şekilde, hükmün daha az cezayı gerektiren suçtan dolayı verilerek kesinleşmesinin ardından, aynı fiilin daha ağır cezayı gerektiren başka bir suçu oluşturduğu gerekçesiyle fail hakkında yeniden yargılama yapılamaz. Bkz. Geerds, s. 397 vd. Öte yandan, hüküm kesinleştikten sonra, yargılamanın konusunu oluşturan uyuşmazlıkta esasında fiil çokluğunun bulunduğu ve gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiği gerekçeleriyle yeniden yargılama yapılamaz. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 19-20.

¹⁶⁸ Akkaya, s. 6.

¹⁶⁹ Önder, Ceza Hukuku, s. 5.

¹⁷⁰ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 113; Önder, Ceza Hukuku, s. 5.

¹⁷¹ Dönmezer/Erman, II, kn. 74.

¹⁷² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 179.

¹⁷³ Erem/Danışman/Artuk, s. 255.

¹⁷⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 256; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 179.

teorisinin temel görevi de ceza hukuku anlamında fiil olarak nitelendirilebilecek bir insan davranışının bulunup bulunmadığının belirlenmesidir¹⁷⁵.

Fiil sözcüğünün ifade ettiği anlama ilişkin olarak Türk hukukunda bir görüş birliği bulunmamaktadır¹⁷⁶. Suç genel teorisinde fiilin yapısı ve bu doğrultuda “netice”nin fiilin bir unsuru olup olmadığı hususu¹⁷⁷, temelinde fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı bulunan suçların içtimaı konusunu da doğrudan ilgilendirmektedir¹⁷⁸. Bu nedenle, neticenin fiilin bir unsuru olup olmadığı hususuna göre suçların içtimaı bakımından ortaya çıkacak olan sonuçlara esas olarak ilgili başlıkta yer verilecek olmakla birlikte, burada söz konusu ayrıma kısaca yer verilmesi suç teorisi anlamında fiilin yapısının anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Suçun maddi unsurunu oluşturan fiil, bir görüşe göre, hareket, netice ve nedensellik bağından oluşmaktadır¹⁷⁹. Dar anlamda hareket, insanın iradi davranışı iken; geniş anlamda hareket yani fiil ise dar anlamda hareketin yanı sıra, netice ve nedensellik bağından oluşmaktadır¹⁸⁰. İşte, suçun kanuni tanımında yer alan ve dış âlemden bir değişiklik meydana getiren netice, geniş anlamda hareketin, bir diğer ifadeyle, suçun maddi unsurunu teşkil eden fiilin bir unsurudur¹⁸¹. Ceza hukuku bakımından önem taşıyan netice, harekete nedensellik bağı ile bağlı olan ve dış dünyada gerçekleşen

¹⁷⁵ **Kühl**, AT § 2, kn. 3; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 21-22.

¹⁷⁶ Alman hukukunda ise “*Verhalten*” “davranış”; “*Tat*” “eylem”, “*fiil*” ve “suç”; “*Handlung*” ise “hareket”, “davranış” ve “eylem”i karşılamaktadır. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 276, dpn. 93.

¹⁷⁷ Örneğin “*fiil, suçun maddi unsurudur*” denildiğinde, fiil, hareketi netice ve nedensellik bağından oluşan bütünü ifade etmektedir. “*Fiil ile netice arasındaki ilişki nedensellik bağıını ifade eder*” denildiğinde ise fiilden hareket anlaşılmış olur. Bkz. **Kunter, Nurullah**, Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi: Hareket Netice Sebebiyet Alakası, İstanbul 1954, s. 7. Yazara göre bu terim karmaşası, bir insanın hareketi ile o hareketin neticesinin çoğu kez ayırt edilememesinden ileri gelmektedir.

¹⁷⁸ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 25.

¹⁷⁹ **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 8.

¹⁸⁰ **Jescheck/Weigend**, s. 202. Hareket, “*ceza normu ile ortaya koyulan tanımda gösterilen veya tanımda gösterilmemekle beraber tanımda yer verilen zarar veya tehlike şeklindeki neticeyi meydana getirmeye uygun olan iradi, insan bedeninden yapmak şeklinde ortaya çıkan bir davranış şekli*” olarak tanımlanabilir. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 227.

¹⁸¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 26. Hareket, suç tipinde yer alan ve yine suç tipinde gösterilen neticenin gerçekleşmesi bakımından nedensellik değeri taşıyan sosyal açıdan önemli iradi hareket olarak da tanımlanmaktadır. Bkz. **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 321. Bir diğer tanıma göre hareket, açığa vurulan ve insandan çıkan bir iştir. Netice ise, hareket nedeniyle dış dünyada meydana gelen bir değişikliktir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 77.

herhangi bir netice olmayıp, suçun kanuni tanımında yer verilen neticedir¹⁸². Suçun kanuni tanımında neticeye yer verilen durumlarda, ceza hukuku bakımından esas önemli olan neticenin gerçekleşmesi olup, normun ihlali de bu neticenin meydana gelmesiyle gerçekleşmektedir¹⁸³. Böylece bu görüşe göre, fiil kavramı hareketle birlikte neticeyi de kapsamaktadır¹⁸⁴.

Buna karşın, suçun kanuni tanımında yer verilen neticenin fiilin alt unsurlarından biri olmayıp suçun maddi unsurlarından biri olduğunu kabul eden görüşe göre, “*fiil*”den anlaşılması gereken “*hareket*”tir¹⁸⁵. Suçun kanuni tanımında yer verilmiş olması ve harekete nedensellik bağı ile bağlı olması, neticeyi fiilin bir unsuru haline getirmemektedir¹⁸⁶. Ceza hukukuna ilişkin hareketten ise ceza kanunlarında düzenlenmiş olan bir suç kalıbına uygun hareket anlaşılmalıdır¹⁸⁷.

5237 sayılı TCK’da “*fiil*” kelimesinin farklı anlamlara gelecek şekilde kullanıldığı ve kelimelerin seçiminde özensiz davranıldığı görülmektedir¹⁸⁸. Örneğin 8. maddede yer alan “*fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi...*” düzenlemesinde olduğu gibi pek çok hükümde “*fiil*” kelimesi, “*hareket*” anlamında kullanılmıştır¹⁸⁹. Fiil, 22. maddenin 1. fıkrasında “*taksirle işlenen fiiller...*” düzenlemesinde ise “*suç*” anlamına gelmektedir. TCK m. 2/1’de yer alan “*kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz*” hükmünde ise fiil, tipiklik ve cezalandırılabilmeden başka suçun bütün unsurlarının birlikteliğini ifade etmektedir¹⁹⁰.

Özetle, maddi ceza hukukunda tüm suçların ortak temelini oluşturan fiil, “*belirli bir amaca yönelen, kişinin isteğine ve iradesine bağlı, dış dünyada etki doğuran icrai yahut*

¹⁸² Dönmezer/Erman, II, kn. 80.

¹⁸³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 27.

¹⁸⁴ Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 8; Dönmezer/Erman, II, kn. 77.

¹⁸⁵ Hareket ise, icrai ve ihmali hareketi kapsayan üst bir kavramdır. Bkz. Koca/Üzülmez, s. 88.

¹⁸⁶ “Sözgelimi bir taşın fırlatılması halinde, fiil, taşın atılmasıdır. Buna karşılık, fiilin dış dünyada meydana getirdiği camın kırılması ve bir kimsenin yaralanması şeklindeki etkiler (netice), fiilin unsuru olmayıp; suçun bir unsurudur.” Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 28.

¹⁸⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 209.

¹⁸⁸ Özen, Suçların İçtimaı, s. 24-25.

¹⁸⁹ Örneğin TCK m. 21/2; m. 23; m. 37/1 vb.

¹⁹⁰ Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 6.

ihmali bir insan davranışı” olarak tanımlanabilecektir¹⁹¹. Fiilden, “*tipik*” bir fiil, bir diğer ifadeyle, kanuni tarife uygun bir fiil anlaşılmalıdır. Hiçbir fiil, kanuni tarife uygun olmadığı ve suçun objektif şartı veya kalıbı içine girmediği sürece ceza hukuku bakımından bir değer taşımaz¹⁹².

1.4.2.2.2. Suç Genel Teorisinde Fiilin Fonksiyonu

Suç genel teorisi anlamında fiil, içtima kurumunun temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, suç genel teorisi anlamında fiil ile içtima kurumundaki anlamıyla fiil kavramları, işlevleri ve izledikleri amaç bakımından farklılık göstermektedir. Suç genel teorisinde fiil kavramı, bir insan davranışının ceza hukuku anlamında fiil niteliğini taşıması için gerekli koşulları tespit ederek, kasıtlı veya taksirli, icrai veya ihmali olarak işlenen tüm suçlar bakımından ortak bir fiil kavramı oluşturma amacına hizmet eder¹⁹³.

Ceza hukukunda fiilsiz bir suçtan söz edilemeyeceğinden, fiil, ceza hukukunun temelini teşkil etmektedir¹⁹⁴. Bir kimsenin ceza hukuku bakımından sorumluluğunun esasını hukuka aykırı bir fiil oluşturmaktadır. Suç, toplum bakımından zararlı veya tehlikeli bir insan davranışı olduğundan, fiil olmadan bir suçun varlığı düşünülemez¹⁹⁵.

Kavram, ceza hukukunda hem teorik hem de pratik öneme sahiptir. Teorik açıdan önemi, ceza hukuku açısından önemli olan insan davranışının pozitif bakımdan belirlenmesinde; pratik açıdan önemi ise ceza hukuku bakımından herhangi bir öneme sahip olmayan davranışların en başından değerlendirme dışında bırakılmasında bulunmaktadır¹⁹⁶. Şöyle ki insan iradesinin eseri olmayan hareketler, ceza hukuku anlamında fiil oluşturmaz. Fiilden söz edilebilmesi için dış dünyaya yansıyan iradi bir beden hareketinin bulunması

¹⁹¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 296. Bir diğer tanıma göre ise fiil, “*kişinin iradesiyle hâkim olduğu, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye matuf ve harici dünyada cereyan eden bir davranıştır.*” Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 179.

¹⁹² Pisapia, s. 54; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 209.

¹⁹³ Roxin, Claus, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band II: Besondere Erscheinungsformen der Straftat, C.H.Beck Verlag, München 2003, § 33, kn. 11; Jescheck/Weigend, s. 710; Sowada, Christoph, “*Probleme der natürlichen Handlungseinheit*”, JURA 1995, Heft 5, s. 246; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 667; Göktürk, Fikri İçtima, s. 45.

¹⁹⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 254.

¹⁹⁵ Önder, Ceza Hukuku, s. 22.

¹⁹⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 255.

gerekir. Dolayısıyla, fiil ceza hukuku anlayışının bir sonucu olarak, insanın iç dünyasına ilişkin düşünceler, niyetler ve arzular hareket sayılmaz¹⁹⁷.

Fiilsiz bir suç mümkün olmadığı için, bu kavram suç genel teorisi bakımından sistematik öneme sahiptir¹⁹⁸. Fiil kavramının, sınıflandırma, tanımlama ve sınırlandırma olmak üzere üç temel fonksiyonu bulunmaktadır. Sınıflandırma işlevi, suçların icrai-ihmali, kasıtlı-taksirli şekilde gruplandırılmasını sağlar¹⁹⁹. Fiilin, haksızlığın kasıtlı-taksirli, icrai-ihmali olarak tüm gerçekleştiriliş şekillerini kapsaması gerekir²⁰⁰. Tanımlayıcı işlevi, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluğun açıklanarak fiille bağlantılı şekilde ele alınabilmesini sağlamaktadır. Fiil, suçun unsurları arasında bağlantı kurulmasını işlevini de yerine getirir²⁰¹. Fiilden anlaşılması gerekenin ne olduğu, kanunilik ilkesi bakımından da önem taşımaktadır. AY m. 38/1 ve TCK m. 2/1’de yer alan kanunilik ilkesi uyarınca, kanun koyucu hangi fiillerin suç teşkil ettiğini kanunda açık bir şekilde göstermelidir. Bu nedenle ceza hukukunu ilgilendiren hareketler belli normlar tarafından tarif edilerek, her bir suç tanımında yer alan soyut hareket tipi, hukuk düzeninin bunlar hakkında yaptığı olumsuz değerlendirmenin (tipiklik yargısının) konusunu oluşturur²⁰². Yine suçların içtimasında fiil sayısının tespiti bakımından “*fiil*” kavramı belirleyici bir role sahiptir²⁰³. Sınırlandırma işlevi sayesinde, ceza hukuku bakımından önemsiz ve cezalandırılmaya gerek görülmeyen davranışlar tespit edilerek ceza hukuku alanının dışında bırakılır²⁰⁴.

¹⁹⁷ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 153-154.

¹⁹⁸ **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 324.

¹⁹⁹ **Gropp**, § 4, kn. 5.

²⁰⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 255.

²⁰¹ **Gropp**, § 4, kn. 7.

²⁰² **Koca/Üzülmez**, s. 105.

²⁰³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 21.

²⁰⁴ **Kühl**, AT, § 2, kn. 3; **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 325.

1.4.2.3. Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Kavramı ve Fiil Tekliği - Fiil Çokluğu Ayrımı

1.4.2.3.1. Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Kavramı ve Fiilin Fonksiyonu

Çalışmanın üçüncü bölümünde üzerinde ayrıntılı olarak durulacağı üzere, zincirleme suç bakımından çözümlenmesi gereken ilk sorun, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen birden çok fiilin ve suçun bulunmasıdır²⁰⁵. Dolayısıyla zincirleme suçun şartları ve hukuki niteliği bakımından tartışmaların bulunması nedeniyle, suçların içtimai bağlamında fiil kavramı ile fiil tekliği-fiil çokluğu ayırımına değinmekte fayda vardır.

Suçların içtimai bağlamında fiil, suç teorisindeki “*tipe uygun fiil*”den içerik olarak farklıdır. Fiil, norma aykırı davranış olduğundan, norm karşısında hukuken bir değerlendirmeye tabi tutulur. Suçların içtimaidaki fiil ile suç teorisindeki fiil kavramlarının farkı da bu noktada ortaya çıkar. Failin gerçekleştirdiği davranışlar, suç teorisi anlamında birden fazla tipik fiil oluşturmalarına rağmen, suçların içtimai anlamında ortada tek bir fiil bulunabilir²⁰⁶. Örneğin, öldürmek amacıyla bir kimseye art arda beş defa ateş edildiğinde, her bir atış, norm karşısında değerlendirildiğinde, suç teorisi anlamında tipe uygun ve hukuka aykırı birer hareket oluşturur. Bir kez ateş edilmesi de suçun oluşumu bakımından yeterli olup, her bir atış, suç teorisi anlamında bir fiilin unsurlarını taşımakta ve kasten öldürme suçunun tipikliğine uymaktadır. Bununla birlikte, fiilin tüm unsurlarını taşıyan ve norma aykırı olan her bir atış, suçların içtimai anlamında bağımsız bir fiil değildir. Doğal hareket tekliğinin bulunduğu bu örnekte, beş tane fiil ve beş tane kasten öldürme suçu değil; tek bir fiil ve tek bir kasten öldürme suçu bulunmaktadır²⁰⁷. Görüldüğü üzere, suç teorisinde fiil iradi insan davranışını ifade etmekte olup, suç teorisindeki fiil sayısı ile suçların içtimai anlamıyla fiil sayısı birbiriyle her zaman örtüşmemektedir. Tehdit veya cebir ile bir malın alınması durumunda oluşan yağma suçu (TCK m. 148) bu ayırımın görülebileceği bir diğer örnektir. Yağma suçu, tehdit veya cebir uygulanması ve malın alınması şeklinde iki ayrı iradi davranıştan

²⁰⁵ Krş. İçel, Suçların İçtimai, s. 95.

²⁰⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 47 vd.

²⁰⁷ Benzer örnekler için bkz. Sowada, s. 247; Göktürk, Fikri İçtima, s. 46-48.

(fiilden) oluşmaktadır. Ancak yağma bileşik bir suç olup, suçların içtimaı anlamında tipik fiil tekliği kapsamında yer almakta ve tek fiil olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, çok hareketli suçlar ile seçimlik hareketli suçlarda da durum aynıdır. Bu nedenle, suçların içtimaındaki fiil kavramından anlaşılması gereken, esas itibarıyla, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımındaki ölçütler göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenen “*fiil tekliği*”dir²⁰⁸.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımları birbirinden farklıdır. Nitekim tek bir fiil ile birden çok suç işlenebildiği için, fiilin tek olması her zaman suçun da tek olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak fiil tekliği ve çokluğu, suç tekliği ve çokluğunun bağlantı noktasını oluşturmaktadır²⁰⁹. Fiil tekliği suçların içtimaı türlerinin tamamı bakımından öneme sahiptir²¹⁰. Nitekim fikri içtima halinde fiil tek iken suç çoktur²¹¹. Zincirleme suçta ise fiilin birden çok olması gerekir ki bu koşul hukuki anlamda hareket tekliğine giren kimi haller ile zincirleme suçun zaman zaman karışmasına yol açabilmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere, fiil kavramının suçların içtimaı bağlamında ifade ettiği anlam ile fonksiyonu, suç teorisindeki anlam ve fonksiyonundan farklıdır²¹². Suçların içtimaında, failin suç teorisi anlamında bir veya birden çok bulunduğu varsayılmakla birlikte²¹³, ne zaman tek bir fiilin ne zaman birden çok fiilin bulunduğu sorunu açıklığa kavuşturulmaya çalışılır. Bu noktada ise suç teorisindeki fiil kavramına verilen anlam, içtima kurumundaki fiil kavramını ve fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını etkilememektedir. Failin hareketinin ifade ettiği değersizlik, haksızlık muhtevası kapsamında yer almaktadır. Bununla birlikte “*netice*”nin haksızlık muhtevasının içinde yer alıp almadığı hususu tartışmalıdır. Bu soruya verilecek cevap ile hem “*fiil*”den anlaşılması gerekenin

²⁰⁸ Göktürk, Fikri İçtima, s. 46, 98.

²⁰⁹ Wessels/Beulke/Satzger, § 17 kn. 753.

²¹⁰ Koca, “Fikri İçtima”, s. 203.

²¹¹ Koca/Üzülmez, s. 511.

²¹² Werle, s. 25; Göktürk, Fikri İçtima, s. 45.

²¹³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 46.

ne olduđu²¹⁴ hem de suçların içtimainin temelini oluşturan fiil tekliği-fiil çokluğu ayırımının dayandığı esas açıklanabilecektir²¹⁵.

1.4.2.3.2. Fiili Normun İhlali ile Açıklayan Görüş

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayırımının doğal ölçülerle tayin edilemeyeceğini ve bu nedenle hareket ile neticenin belirleyici olamayacağını belirten görüşe göre, fiil sayısının tespitinde değer ölçülerine üstünlük tanımak gerekir²¹⁶. Buna göre hem fiil hem de suç sayısının tespitinde fiili suç olarak tanımlayan kural göz önünde bulundurulmalıdır; bir diğer ifadeyle, fiil tekliği ve suç tekliğinin tayininde belirleyici olan “*norm*”dur. Fiil hukuki menfaatin ihlalinden fiili nedeniyle sorumlu olduğundan, gerçekleştirilen fiil, normun ihlalini ifade etmektedir²¹⁷. Nitekim doğal anlamda çeşitli fiiller hukuken tek kabul edilmiş olabileceği gibi, fiilin doğal tekliğine rağmen zararın birden çok olması nedeniyle fiil çokluğu da söz konusu olabilecektir²¹⁸.

Fiil, suç tipinin iradi bir kararla ihlal edilmesi olduğuna göre, kaç tane suç tipi meydana getirilmişse, o kadar fiil mevcuttur. Bu nedenle, suç çokluğu bulunan hallerde, gerçekleşen suç sayısı kadar fiil bulunduğu için, suçların içtimaidan söz edilemez. Dolayısıyla bu görüş, suç çokluğunun bulunduğu gerçek içtima ile fikri içtima arasındaki ayrımı reddederek, cezanın belirlenmesi bakımından da aralarında bir farkın bulunmaması gerektiğini ifade etmektedir²¹⁹.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayırımında ihlal edilen suç tiplerinin sayısını esas alan bu görüş, tek bir fiille birden fazla suç tipinin aynı anda gerçekleştirilebileceği hususunu göz ardı

²¹⁴ Geerds, s. 244. Suçların içtimai bakımından önem taşıyan “*hareket*”, “*fiil*” ve “*netice*” sözcüklerinin 5237 sayılı TCK’da hatalı bir şekilde kullanıldığı görüşüne ilişkin bkz. **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 246.

²¹⁵ **Göktürk, Neslihan**, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai*”, CHKD, Yıl 2014, C. 2, S. 1-2, s. 33.

²¹⁶ **Erem/Danişman/Artuk**, s. 328.

²¹⁷ **Kindhäuser, Urs**, “*Normverstoß und natürliche Handlungseinheit – BGH, NJW 1984, 1568*”, JuS 1985, Heft 2, s. 102; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 31.

²¹⁸ **Erem/Danişman/Artuk**, s. 328; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 26.

²¹⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 40.

etmektedir. Görüş, suçların içtimainın temelindeki fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımını ortadan kaldırması nedeniyle eleştirilmektedir²²⁰.

1.4.2.3.3. Neticeyi Fiilin Alt Unsuru Olarak Kabul Eden Görüş

Hareket veya ihmalden kaynaklanan bir olay olan netice (sonuç), tabiatçı anlayışa göre, dış dünyada meydana gelen ve insan davranışına nedensellik bağıyla bağlı olan bir değişiktir²²¹. Ancak ceza hukuku bakımından öneme sahip olan netice²²², tipe uygun, yani suçun kanuni tanımında yer alan neticedir²²³. Böylece netice, “*belirli bir kanuni tanımda belirtilen dış dünyadaki değişiklik*” olarak tanımlanabilecektir²²⁴.

Hukuki anlayışa göre ise netice, davranışın ihlal edici etkisini, bir diğer ifadeyle normun koruduğu menfaatin veya varlığın ihlalini, bu varlık veya menfaatin zarara uğratılmasını veya tehlikeye konmasını ifade etmektedir²²⁵. Bu şekilde anlaşıldığında netice, “*hukuken himaye edilen menfaatin zarara veya tehlikeye sokulması*” olarak tanımlanmaktadır²²⁶. Bu açıdan, neticesiz suçun varlığı kabul edilmez. Netice bütün suçlarda bulunur ve ihlal olarak ortaya çıkar. Hukuki ihlal, suçun bir unsuru olmayıp, suçun unsuru olan neticenin (doğal âlemdeki olayın) ceza normu ile himaye edilmek istenen menfaati kısmen veya tamamen zarara veya tehlikeye uğrattığı hakkında verilen bir değer hükmüdür²²⁷.

²²⁰ v. Heintschel-Heinegg, MüKoStGB § 52 kn. 9; Göktürk, Fikri İçtima, s. 40.

²²¹ Centel, Nur / Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, B. 11, Beta Yay., İstanbul 2020, s. 268; Toroslu/Toroslu, s. 143; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 331; Erem/Danışman/Artuk, s. 269; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 173; Zafer, Ceza Hukuku, s. 237-238. Netice; fiziki (yıkma, tahrip etme), fizyolojik (ölüm, yaralama), mameleki (maldan mahrum kalma) veya psikolojik (tahkir edici sözü idrak etmek) şeklinde ortaya çıkabilir. Bkz. Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 174. Acı, öfke, onurun kırılması gibi maddi olmayan bir değişiklik de neticedir. Bkz. Yüce, Turhan Tufan, Ceza Hukuku Dersleri, C. 1, Şafak Basım ve Yay., Manisa 1982, s. 215.

²²² Netice, hareketin herhangi bir tabii neticesi olmayıp, hukukten nazara alınan veya önem verilen tabii neticesidir. Böylece neticenin hukuki-tabii anlamı ortaya çıkmaktadır. İnsan hareketinin bütün neticeleri değil, yalnız suç olan fiilin tarifinde veya tasvirinde gösterilen neticeleri ceza hukuku bakımından önem taşımaktadır. Bkz. Pisapia, s. 55.

²²³ Alacakaptan, s. 44; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, Suç Teorisi, s. 77; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 191.

²²⁴ Dönmezer/Erman, II, kn. 761.

²²⁵ Toroslu/Toroslu, s. 145.

²²⁶ Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 175.

²²⁷ Dolayısıyla ihlal, unsur olan neticenin kendisi değil, bir vasfıdır. Bkz. Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 85.

Neticeyi doğal anlamda ele alan görüşlerin bir kısmı, neticenin hareketten ayrı olması gerektiğini belirterek, her suçta bu anlamda bir değişikliğin gerçekleşmediğini ve bu nedenle neticenin suçun zorunlu bir unsuru olmadığını ileri sürmektedirler. Dolayısıyla bu görüş, neticesi bulunmayan suçların varlığını kabul etmektedir²²⁸. Buna göre fiil; hareket, netice ve nedensellik bağından oluşan bir bütün olmakla birlikte, netice ve dolayısıyla nedensellik bağı, fiilin zorunlu bir unsuru değildir. Fiilin zorunlu unsuru hareket olup, hareketsiz bir fiilden ve suçtan söz edilemez²²⁹.

Neticeyi doğal anlamda kabul eden bir kısım görüşe göre ise, neticenin kanuni tipe dâhil bir kavram oluşu, onun aynı zamanda fiilin bir parçası olmasına engel teşkil etmemektedir²³⁰. Bu görüş, suçun maddi unsurunu salt hareket olarak kabul eden ve fiil tekliğinin belirlenmesinde harekete üstünlük tanıyan görüşe karşı çıkmakta ve neticesiz bir suçun bulunmadığını ileri sürmektedir²³¹. Netice her suçta bir unsur olarak mevcuttur²³². Neticesiz bir suç olamayacağını savunan bu görüşün gerekçesi, doğal anlamda neticesiz bir hareketin de mümkün olmamasıdır²³³. Buna göre, kanunun dar anlamda bir netice göstermediği ve hareketin yapılmasıyla suçu tamamlanmış saydığı hallerde, kanun koyucu hareketin yalnızca doğal neticeleri ile yetinmektedir. Bu durum, o hareketin bir neticesinin bulunmadığı anlamına gelmez; suç sayılan fiil doğal anlamda bir neticeye sahip bir harekettir. Dar anlamda bir neticenin kanunda belirtilmediği böyle suçlarda da doğal anlamda bir netice her zaman bulunduğundan, bu tür suçlara “*neticesi harekete bitişik suçlar*” denilmektedir²³⁴.

²²⁸ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 24. Bazı suçlarda insanın iradi hareketi, kanunun ihlal edilmesi için yeterliyken, bazı suçların tamamlanması için belli bir neticenin meydana getirilmesi gerekir. İlk gruba “*şekli suçlar*”, ikinci gruba “*maddi suçlar*” denilmektedir. Bkz. **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 77.

²²⁹ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 168.

²³⁰ Bu görüş için bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 34, 64.

²³¹ **Erem/Danişman/Artuk**, s. 270; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 242.

²³² Örneğin yalan yere yemin etmek hareketi, yalan yere yemin edilmiş olması neticesine sebep olmaktadır. Burada hareket ile netice birbirine o kadar bitişiktir ki nedensellik bağının olup olmadığına ilişkin bir araştırma yapılmamaktadır. Neticesi harekete bitişik suçların kanuni tiplerinde hareketin unsur olarak gösterilmesi, aynı zamanda neticenin de unsur olarak gösterilmesi demektir. Bu nedenle her hareketin neticesi olduğu fakat her neticenin unsur olarak gösterilmediği iddiası doğru değildir. Bkz. **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 81-82.

²³³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 28.

²³⁴ Örneğin teşebbüste de kanunun suç saydığı netice gerçekleşmediği için, dar anlamda bir neticeden söz edilemez; bu nedenle teşebbüste hukuki anlamda sadece hareket bulunmaktadır. Bununla birlikte geniş anlamda netice var olduğu için, geniş anlamda fiilin mevcut olduğu da belirtilmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların

Hareket teorilerinin, tarihsel gelişim sürecinde, neticeyi “*fil*” kavramına dâhil ettikleri, 19. yüzyıl sonlarına kadar ceza sorumluluğunun belirlenmesi bakımından nedensellik bağının öne çıktığı ve netice sorumluluğu esasının benimsendiği görülmektedir²³⁵. Bu esası benimseyen klasik suç teorisinde suça haksızlık muhtevası kazandıran unsur “*netice*” olduğu ve her suçta mutlaka bir neticenin bulunması gerektiği için, suçların içtimaı bağlamında da fiil tekliğinden anlaşılması gereken neticenin tek olmasıdır²³⁶. Bu teoride, suçun kanuni tanımında yer verilmese bile her suçta mutlaka bir netice olduğu kabul edilmektedir. Bu netice hareketten ayrı veya harekete bitişik olabilmektedir²³⁷. 765 sayılı TCK’nın mehzazını teşkil eden 1889 İtalyan Ceza Kanunu’na ilişkin Mebuslar Meclisi Komisyonunun hazırladığı gerekçede de, “*hareket*” ile “*fil*”in farklı kavramlar olduğu ve fiilin “*suçun maddi neticesi*” anlamına geldiği belirtmiş; fiil tekliğinin de ancak neticenin tek olması halinde söz konusu olabileceği vurgulanmıştır²³⁸.

Alman doktrinde ağırlıklı görüş, neticenin ifade ettiği değersizlik yargısını “*haksızlık*” (*Unrecht*) kavramının dışında tutmaktadır²³⁹. Uzun zaman klasik suç teorisinin etkisi altında kalan Türk doktrindeki ağırlıklı görüşe göre ise fiil kavramı, hareket, netice ve nedensellik bağından oluşan bütünü ifade etmektedir²⁴⁰. Böylece “*netice*” fiile dahil edilmekte ve fiil tekliği tipik neticeye göre belirlemektedir²⁴¹. Hareketin tekliği veya çokluğu fiilin tekliği sonucunu doğurmamaktadır. Hareket sayısı fiil sayısını belirlemede bir ölçüt değildir²⁴². Bu nedenle bir hareket, dış dünyada aynı anda birden çok maddi

İçtimaı, s. 28-29. Aynı yönde bkz. CGK., 12.03.1984, 176/87. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.04.2022).

²³⁵ Göktürk, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı*”, s. 36.

²³⁶ Dönmezer/Erman, II, kn. 791; İçel, Suçların İçtimaı, s. 34; Toroslu/Toroslu, s. 375; Centel/Zafer/Çakmut, s. 520; Kunter, “*Fikri İçtima*”, s. 366. Her ne kadar TCK m. 44’ün madde gerekçesinden, fiil kelimesinden hareketin anlaşılması gerektiği anlamı çıksa da, doktrinde, kanunun gerekçeden bağımsız olduğu, gerekçenin sadece yorumda başvurulabilecek yollardan biri olması nedeniyle fiilden hareket anlamının çıkarılmasının zorunlu olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Özen, “*Ceza Hukukunda Fikri İçtima*”, s. 139.

²³⁷ Dönmezer/Erman, II, kn. 103; Centel/Zafer/Çakmut, s. 268-269; Soyaslan, s. 255.

²³⁸ Kunter, “*Fikri İçtima*”, s. 365-366.

²³⁹ Göktürk, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı*”, s. 34, dpn. 9.

²⁴⁰ Erem/Danişman/Artuk, s. 253; Dönmezer/Erman, II, kn. 744, 778; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 151 vd.; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 210-211, 228; Toroslu/Toroslu, s. 134; Demirbaş, s. 227; Soyaslan, s. 245; Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 5.

²⁴¹ İçel, Suçların İçtimaı, s. 33; Özen, Suçların İçtimaı, s. 319.

²⁴² Yalçın Sancar, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 249; Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 355.

neticeyi meydana getirmişse, fiil tekliğinden söz edilemez²⁴³. Örneğin, bir mermi ile iki kişinin yaralanması halinde, tipik netice sayısı iki olduğu için, fiil sayısı da iki tanedir²⁴⁴. Aynı husus taksirle işlenen suçlar bakımından da geçerli olup, örneğin, failin objektif özen yükümlülüğüne aykırı olarak araç kullanması sonucunda başka bir araca çarparak iki kişinin yaralanmasına veya bir kişinin ölümüne bir diğerinin yaralanmasına neden olması durumunda, objektif özen yükümlülüğüne aykırı hareket tek olsa da, iki netice bulunduğundan, iki fiilden söz edilmelidir²⁴⁵.

Bununla birlikte, neticesi harekete bitişik suçlarda (şekli suç / sırf hareket suçu) hareketten bağımsız bir netice bulunmadığı için, fiil tekliği neticeye bakılarak belirlenemez; aksi halde harekete üstünlük verilmesi sonucu doğar. Bu nedenle, neticeyi fiilin alt unsuru olarak kabul eden görüşe göre, farklı mağdurlara karşı işlenen neticesi harekete bitişik suçlarda fiil sayısını belirleyen, kanunun aynı hükmüne ilişkin ihlal sayısı olmalıdır²⁴⁶. Örneğin tek sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi halinde, mağdur sayısı kadar ihlal edilen norm bulunacağı için, yine mağdur sayısı kadar fiil bulunduğu sonucuna varılacaktır²⁴⁷. Yine bu görüşe göre farklı hükümlerde düzenlenen neticesi harekete bitişik suçlarda ihlale neden olan hareket ise fiil niteliğinde kabul edilmelidir.

²⁴³ Centel/Zafer/Çakmut, s. 520; Zafer, Ceza Hukuku, s. 593.

²⁴⁴ Göktürk, Fikri İctima, s. 40-41; Dönmezer/Erman, II, kn. 791; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 622; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 560.

²⁴⁵ Göktürk, Fikri İctima, s. 41, 43.

²⁴⁶ İçel, Suçların İctimai, s. 34, 65; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 60, 425. Yargıtay'ın da 765 sayılı TCK döneminde bu yönde verdiği kararlara rastlanmaktadır: "T.C. Yasasının benimsediği sisteme göre; eylem çokluğu, hukuksal açıdan, maddi sonuçlu suçlarda dış dünyada oluşan doğal değişikliğin; salt hareket suçlarında ise, korunan ve ihlal edilen varlık ya da yarar hamilinin sayısına göre belirlenmek gerekir." 4CD., 13.06.1991, 2715/3836. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 18.07.2022).

²⁴⁷ Her suçta mutlaka bir netice bulunduğunu kabul eden Kunter'e göre, neticesi harekete bitişik suçlarda netice ile hareketi birbirinden ayırmak güç olduğu için, böyle durumlarda fiil tekliği bakımından "ihlaller arasındaki zorunluluk ilişkisi" ölçütü esas alınmalıdır. Örneğin bir sözle iki kişiye hakaret edilmesi durumunda, iki kişiye ayrı ayrı hakaret edilmesi olanağı bulunduğu için, zorunluluk ilişkisinden ve dolayısıyla fiil tekliğinden söz edilemez. Buna karşın, evli bir kadının yakın akrabasıyla cinsel ilişkide bulunması örneğinde, ihlaller arasındaki zorunluluk ilişkisi fiilin tekliği sonucunu doğurur. Bkz. Kunter, "Fikri İctima", s. 375. İçel'e göre ise, neticesi harekete bitişik suçlarda aynı hükme ilişkin ihlallerin çokluğu fiilin çokluğunun kabulü için yeterli olup ayrıca ihlaller arasında bir zorunluluk ilişkisinin varlığı aranmamalıdır. Bkz. İçel, Suçların İctimai, s. 35.

Böyle bir durumda hareket-fiil şeklinde bir ayrım yapılamayacağından hareket sayısı aynı zamanda fiil sayısını gösterecektir²⁴⁸.

Suçlardan biri neticesi harekete bitişik bir suç, diğeri ise neticesi hareketten ayrı bir suç ise ve hareketten bağımsız netice her iki suçun işlenmesi bakımından ortak nitelikteyse, bu görüşe göre fiil tekliği yine kabul edilmelidir. Hakaret amacıyla bir kimsenin evinin kapısının taşlanması bu duruma örnek olarak gösterilmektedir. Kapının taşlanması hem mala zarar verme hem de hakaret suçlarına vücut veren bir fiildir. Burada hareketten ayrı bir netice (malın zarar görmesi) tespit edilebildiği için, artık fiil sayısının tespitinde ihlal veya hareket göz önünde bulundurulamaz²⁴⁹.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının ortaya konulmasında kasıtlı suçlar bakımından harekete üstünlük veren bir görüş, taksirli suçlarda ise tipik netice sayısına önem vermektedir. Bu düşünceye göre gerçekleşen tipik netice tek ise, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılığın sayısına bakılmaksızın fiilin de tek olduğu sonucuna varılmalıdır. Tipik neticenin birden çok olduğu durumlarda ise, fiil sayısının tespitinde, her netice bakımından ayrı bir dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılığın bulunup bulunmadığı hususu önem kazanmaktadır. Örneğin failin aracını dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı kullanması sonucunda başka bir araca çarparak içindeki kimselerin yaralanmasına neden olması halinde, tek fiil bulunmaktadır. Buna karşın failin aracını değişik zamanlarda dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı kullanması suretiyle birden çok kazaya neden olması halinde ise, fiil çokluğu söz konusudur²⁵⁰.

Fiil tekliğinden söz edilebilmesi için, tek neticenin çeşitli ihlalleri aynı zamanda meydana getirmesi gerekir. İhlaller farklı zamanlarda meydana gelmişse, fiil tekliğinden söz edilemez²⁵¹. Nitekim tek neticenin çeşitli ihlalleri farklı zamanlarda meydana getirmesi de düşünülemez²⁵². Bununla birlikte, fiil tekliği için ayrıca kanuni tipte gösterilen icra

²⁴⁸ Örneğin bir hareket ile hem hakaret hem de iftira suçunun işlenmesi durumunda, tek fiil ve birden fazla suç mevcuttur. Bkz. **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 60, 426; **Toroslu/Toroslu**, s. 375.

²⁴⁹ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 35, 65-66.

²⁵⁰ Açıklama için bkz. **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 29, dpn. 99.

²⁵¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 799.

²⁵² **İçel**, Ceza Hukuku, s. 270.

hareketlerinin ayniyetinin aranması gerekmemektedir. Bu husus, daha ziyade fikri içtima kurumu ile ilgilidir²⁵³.

Belirtmek gerekir ki neticeyi fiilin alt unsuru olarak kabul eden görüş, özellikle fikri içtima bakımından önem taşımaktadır. Çünkü bu görüşe göre, fikri içtima hükümlerinin uygulanabilmesi için, hareketin tek bir neticeyi meydana getirmesi ve bu neticenin birden fazla suç tipine ilişkin normu ihlal etmesi gerekmektedir²⁵⁴. Birden çok neticenin meydana gelmesi halinde fikri içtimadan söz edilemez²⁵⁵. Dolayısıyla söz konusu görüşün fikri içtimanın uygulama alanını önemli ölçüde daralttığı görülmektedir²⁵⁶.

1.4.2.3.4. Fiili Hareket ile Açıklayan Görüş

1.4.2.3.4.1. Genel Olarak

Fiili hareket ile açıklayan görüş, neticenin fiilin bir alt unsurunu değil, fiilden ayrı olarak, suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurlarından birini oluşturduğunu kabul etmektedir²⁵⁷. Bu düşünceye göre fail, hukuki menfaatin ihlalinin fiili nedeniyle sorumludur; dış dünyada meydana gelen değişiklik yani netice ise fiilin sonucudur²⁵⁸. Neticenin ifade ettiği değersizliğin, haksızlığa temel oluşturamayacağını ancak davranışın teşkil ettiği haksızlığı içerik itibarıyla yoğunlaştırabileceğini kabul eden bu

²⁵³ İçel, Suçların İçtimai, s. 35, dpn. 120.

²⁵⁴ Dönmezer/Erman, II, kn. 791; Centel/Zafer/Çakmut, s. 520.

²⁵⁵ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 622. Örneğin bir kurşunla bir kimsenin öldürülüp bir kimsenin de yaralanması halinde, meydana gelen netice sayısı birden fazla olduğundan, fiil tekliği ve dolayısıyla fikri içtima kabul edilemez. Bkz. Toroslu/Toroslu, s. 375. “Fiil dış âlemdeki değişiklik olduğuna göre; fiilin esas kısmını, netice oluşturur. Şu halde, fikri içtimanın bulunabilmesi için, her şeyden önce bu neticenin tek olması gerekir. Bu nedenle, bakılacak husus, dış âlemdeki değişikliğin birden fazla olup olmadığıdır. Olayımızda ise, av tüfeğiyle yapılan atış tek olmakla birlikte, değişiklik ve netice iki tanedir. Ortada “bir fiil” yoktur ve “fikri içtima” söz konusu edilemez.” CGK, 18.10.1982, 4-296/365. Karar için bkz. Savaş, Vural / Mollamahmutoğlu, Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, C. 1, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 1998, s. 1414-1415.

²⁵⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 804; Önder, Ceza Hukuku, s. 533-534; İçel, Kayıhan, “Suçların İçtimai”, Ceza Hukuku Günleri - 70. Yılında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler (26-27 Mart 1997-İstanbul), Beta Yay., İstanbul 1998, s. 253. Öyle ki fikri içtimanın söz konusu olabileceği hallere örnek bulmakta güçlük çekilmektedir. Bu duruma verilen klasik örnek, babanın alenen ve cebren kızının ırzına geçmesidir (TCK m. 102/m. 103, m. 225). Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 560.

²⁵⁷ Wessels/Beulke/Satzger, § 6, kn. 153; Koca/Üzülmez, s. 127.

²⁵⁸ Göktürk, Fikri İçtima, s. 31.

görüŖe göre, netice haksızlığın bir unsuru değildir. İradilik, yalnızca vücut hareketleriyle sınırlı olup, fiilin dıŖ dünyada meydana getirdiği değişiklik olan neticenin, fiil kavramının belirlenmesinde bir fonksiyonu bulunmamaktadır²⁵⁹. Kusurlu fiil, iradi olarak gerçekleştirilen vücut hareketidir; netice ise, fiilin dıŖ dünyadaki nedensel etkilerini, fiilin nedensellik sürecinde dıŖ dünyada meydana getirdiği değişiklikleri ifade etmektedir. Netice, yalnızca suçun kanuni tanımında yer verilen hallerde önem taşımakta olup böyle hallerde suçun bir unsurunu oluşturmaktadır²⁶⁰. Ayrıca taksirle işlenen suçlarda, failin neticenin gerçekleşmesi yönünde bir iradesi bulunmadığından, kasten ve taksirle işlenen suçlar bakımından ortak bir hareket kavramının ortaya konabilmesi için de, neticenin fiilin değil, suçun bir unsuru olarak görülmesi gerekmektedir²⁶¹.

Suça ilişkin kanun hükümleri, norm ve ceza olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır²⁶². Normlar, emir veya yasak içermek suretiyle bir menfaatin korunmasına hizmet etmektedir. Her normun temelinde bir değer yargısı bulunmakta olup bunlar davranış normlarını oluşturmaktadır. Normun ihlali, buna ilişkin davranış normuna bir karşı çıkışı ifade etmektedir. Dolayısıyla norm ile yasaklanan veya emredilen, bir netice değil, harekettir. Kanuni tanımında bir neticeye yer verilen suçlarda korunmak istenen hukuki menfaate bir vurgu yapılmakta olup neticeye yer verilmesi, neticeyi fiilin bir unsuru haline getirmemektedir²⁶³.

Klasik suç teorisinde hâkim olan “*neticesiz suç yoktur*” anlayışını yansıtan netice sorumluluğu terk edilerek, günümüzde neticenin ifade ettiği haksızlığa dayalı suç teorisi yerine, hareketin ifade ettiği haksızlık üzerine kurulu bir suç teorisi geliştirilmiştir²⁶⁴.

²⁵⁹ Bu görüşe göre, fiilin sınırını “*irade onaylamasının içeriği*” belirler. Bu nedenle, dıŖ dünyada gerçekleşen netice, fiili açıklamada ve fiilin sınırlarını belirlemede bir fonksiyona sahip değildir. Ayrıntılı açıklama için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 33 vd.; **Mayer, Max Ernst**, Die Schuldhafte Handlung und ihre Arten, C. L. Hirschfeld Verlag, Leipzig 1901, s. 18 vd. Örneğin, refleks hareketlerinde iradilik unsuru bulunmadığından, dıŖ dünyada meydana getirdiği netice ceza hukuku anlamında bir “*fiil*” niteliğinde değildir. Bkz. **Göktürk**, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı*”, s. 37.

²⁶⁰ **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 344; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 191.

²⁶¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 34. Yazara göre, klasik suç teorisinde soyut irade ile yetinilerek iradenin neye yönelik olduğunun araştırılmamasının yanında neticenin fiilin unsuru olarak kabul edilmesi bir çelişki oluşturmaktadır. Bkz. s. 31-32.

²⁶² Krş. **Hafizoğulları, Zeki**, Ceza Normu, B. 2, US-A Yay., Ankara 1996, s. 84. Yazar, ceza normunun hüküm ve müeyyide şeklinde iki unsurdan oluştuğunu belirtmektedir.

²⁶³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 30-31. Ayrıca bkz. **Kindhäuser**, s. 103;

²⁶⁴ **Koca/Üzölmez**, s. 127; **Demirel**, s. 1482.

Kusur sorumluluğuna dayanan ceza hukukunda, failin cezalandırılmasının esasını, suçun kanuni tanımında gösterilen neticenin ortaya çıkmış olması değil, bu neticeye nedensellik bağı ile bağlı olan ve haksızlık teşkil eden fiilden dolayı kusurlu bulunması oluşturmaktadır²⁶⁵. Neticenin ifade ettiği değersizliğin kusur yargısı üzerinde bir etkisi bulunmamakla birlikte, fiille ilişkili olarak kusur yoğunluğu üzerinde bir etkisi bulunmaktadır²⁶⁶.

Öte yandan netice her zaman suçun zorunlu bir unsuru olarak ortaya çıkmamaktadır²⁶⁷. Netice ancak, tipikliğin gerçekleşmesi için belirli bir neticenin ortaya çıkmasının arandığı suçlar bakımından bir unsur teşkil etmektedir²⁶⁸. Dolayısıyla netice, suçun kanuni tanımında gösterildiği sürece ceza hukuku bakımından bir değer taşımaktadır. İrادی insan davranışının dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olan netice, kanuni tipte yer almadığı sürece ceza hukuku bakımından önemli değildir²⁶⁹. Örneğin hakaret suçunda, suçun oluşması bakımından bir neticenin meydana gelmesi aranmamıştır. Mağdurun onur, şeref ve saygınlığı rencide edilmemiş olsa dahi suç oluşmaktadır. Bu nedenle, her suçta bir neticenin olduğuna ilişkin görüş isabetli değildir²⁷⁰. 5237 sayılı TCK'nın sisteminde de, neticeyi fiilin bir alt unsuru olarak değerlendiren ve her suçta mutlaka bir neticenin bulunduğu benimseyen klasik anlayış terk edilmiştir²⁷¹.

Fiilden hareketi anlayan görüş, neticenin fiilin bir alt unsuru olduğunu kabul etmediği için, suçların içtimainin temelindeki fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında da netice sayısının

²⁶⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 34-35; **Mayer**, s. 35.

²⁶⁶ Örneğin, kasten işlenen suçlarda neticenin bilinmesine rağmen fiilin gerçekleştirilmesi, fiilin sebep olduğu zarar veya tehlikenin ağırlığı, kastedilenden daha ağır bir neticenin meydana gelmesi gibi hususlar kusur yoğunluğu üzerinde etkili olup cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmaktadır. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 35-36; **Zielinski, Diethart**, Handlungs- und Erfolgsunwert im Unrechtsbegriff, Dunckner & Humblot, Berlin 1973, s. 216-217. İhmali suçlarda haksızlığın temelini, belirli bir davranışta bulunma hukuki yükümlülüğünün ihlali oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ihmal şeklindeki haksızlık, neticenin ortaya çıkmasıyla algılanabilmektedir. Yine teşebbüs aşamasında kalan suçlarda da ortada haksızlık teşkil eden bir fiil bulunmakta olup, suçun kanuni tanımında yer verilen netice gerçekleşmese dahi, failin hareketi normu ihlal etmektedir. Suçun kanuni tanımında yer verilen neticenin gerçekleşmesi, haksızlığın yoğunluğunu artırmaktadır. Ayrıca, hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı halinde meşru görülen şey, meydana gelen netice olmayıp failin içinde bulunduğu koşullar kapsamında gerçekleştirdiği fiildir. Açıklamalar için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 37-38.

²⁶⁷ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 175.

²⁶⁸ **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 344; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 191.

²⁶⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 319.

²⁷⁰ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 332.

²⁷¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 190.

değil, hareket sayısının esas alınması gerektiği kanaatindedir²⁷². Hareketin tek olduğu hallerde fiilin de tek olduğu sonucuna varılmalıdır²⁷³. Bu düşünceye göre aynı veya farklı nitelikteki “*malvarlığına ilişkin olmayan bireysel hukuki menfaatlerin (örneğin yaşam, beden bütünlüğü, şeref vb.)*” ihlal edilmiş olmasına veya neticeye kasten ya da taksirle, icrai ya da ihmali davranışla sebebiyet verilmesine bakılmaksızın, tek bir iradi karara dayanan tek bir bedensel hareketin, dış âlemde meydana getirdiği netice sayısı birden çok olsa dahi, tek bir fiil oluşturduğu söylenmelidir. Dolayısıyla birden fazla neticenin tek bir iradi davranışla gerçekleştirilmesi mümkün olup fiil sayısı ile tipik neticenin sayısı ayrı ayrı belirlenmelidir²⁷⁴. Tek bir fiil ile birden fazla aynı veya farklı netice gerçekleştirilebilir; bu durum, netice sayısı kadar fiilin olduğu anlamına gelmemekte, fiil tekliğini etkilememektedir²⁷⁵.

Fiilin icra edilirken hangi amaca yönelik olduğu ve fiil ile neyin irade edildiği hususu da neticeyi fiilin bir unsuru haline getirmemektedir. Failin tek bir atışla iki kişiyi öldürmek istemesi halinde, tek bir fiille dış dünyada birden çok değişikliğin meydana getirilmesi irade edilmiş olup bu durum fiil tekliğini ortadan kaldırmamaktadır²⁷⁶.

Böylece suçların içtimaı anlamında fiil tekliğinin hareketin tekliği anlamına geldiği kabul edilmelidir. TCK’daki bazı maddelerin metin ve gerekçelerinden de, fiil kavramının hareketi ifade etmek üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır²⁷⁷. Örneğin fikri içtimaı düzenleyen 44. maddenin gerekçesinde verilen örneklerden, fiilden anlaşılması gerekenin hareket olduğu ortaya çıkmaktadır²⁷⁸. Benzer şekilde 8. maddeden de neticenin fiilin

²⁷² Göktürk, Fikri İçtima, s. 44; Mezger, s. 457.

²⁷³ Koca/Üzülmüş, s. 511. Aynı yönde bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 252. Yazar, TCK’nın genelinde (m. 2, 7, 8, 10, 22, 23, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 40, 43, 44) “*fiil*” kavramının hâkim olduğunun görüldüğünü; teşebbüsle ilgili maddelerde (m. 35, 36) “*hareket*” kavramının tercih edilme nedeninin ise, hareket kavramının yalnızca icrai davranışları karşılayacak şekilde kullanılması ve ihmali suçlarda teşebbüsün kabul edilmemesinden kaynaklandığını belirtmektedir. 23. ve 30. maddelerde bir cümlede iki defa “*fiil*” kavramını kullanmamak amacıyla “*hareket*” kavramının tercih edildiğini; 22. maddenin 6. fıkrasında hareket kavramının kullanılmasının sebebinin anlaşılmadığını, bununla birlikte kavramın “*ihmal*”i de kapsadığını ifade etmektedir. Kanunda kimi maddelerde ise “*davranış*” kelimesi tercih edilmiştir (m. 22/2).

²⁷⁴ Warda, JuS 1964/3, s. 82-83; Göktürk, Fikri İçtima, s. 45.

²⁷⁵ Erem, “*Suçların ve Cezaların İçtimaı*”, s. 3. Suçun kanuni tanımında yer alan neticenin, “*hukuki menfaat ihlali*” olarak anlaşılması gerektiği yönünde görüşlere de rastlanmaktadır. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 49-50.

²⁷⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 50-51.

²⁷⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 254.

²⁷⁸ “*Örneğin bir kişiyi yaralamak için fırlatılan sopa, mağduru yaraladıktan sonra veya mağdura isabet etmeden vitrin camına çarparak kırılmasına neden olabilir. Bu durumda, sopa fırlatma fiiliyle hem*

içinde değil, ondan ayrı bir unsur olarak ele alındığı görülmektedir. Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçu düzenleyen 23. maddede de fiil kavramı ile hareket kavramı aynı anlamda kullanılmıştır²⁷⁹. Bununla birlikte TCK sisteminde fiil kavramının her zaman hareket anlamına gelecek şekilde kullanılmadığını da belirtmek gerekir²⁸⁰.

Tek bir iradi karara dayanan tek bir vücut hareketinin tipe uygun tek bir neticeyi meydana getirdiği hallerde, fiil tekliğinin bulunduğu açıktır²⁸¹. Örneğin failin, bir kimseyi tek bir bıçak darbesiyle yaralaması böyledir. Ancak suçların içtimaı bakımından “*fiil tekliği*” olarak anlaşılan fiil, her zaman için tek bir vücut hareketinden meydana gelmez. Doğal anlamda birden fazla hareketin yapılmasını gerektiren pek çok suç tipi bulunmaktadır. Böyle suç tiplerinde, maddi unsurlar içinde yer alan fiil, doğal anlamda birden fazla hareketin varlığını gerektirir. Bu hareketlerin çokluğu, fiilin de birden çok olduğu anlamına gelmez; aksine, doğal anlamdaki bu hareketler bir bütün halinde tek fiil meydana getirir. Bu nedenle fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı, tabii bakış açısına göre değil, hukuki bakış açısına göre yapılmalıdır. Fiil tekliği, içtima kurumu bakımından hukuki nitelikte bir kavram olduğundan, gerçekleştirilen hareketlerin ilgili suç tipleri karşısında hukuki bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekir²⁸².

Fiilden hareketi anlayan görüşe göre fiil tekliği doktrinde çeşitli ayrımlarla ele alınmaktadır²⁸³. Zincirleme suçun başta gelen objektif unsuru fiil çokluğu olduğundan,

tamamlanmış veya teşebbüs aşamasında kalmış kasten yaralama suçu hem de başkasının malına zarar verme suçu işlenmiş olmaktadır. Aynı şekilde, bir kişiyi öldürmek için ateşlenen silâhtan çıkan kurşun, mağdura isabet etmeden duvara çarpması nedeniyle sekerek bir başkasının ölümüne veya yaralanmasına neden olabilir. Bu durumda, hedeflenen kişi açısından kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır; ancak, sekme sonucunda ölümüne veya yaralanmasına neden olunan kişi açısından ise, taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçu işlenmiş olmaktadır. Bu gibi durumlarda kişi işlediği bir fiille birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olmaktadır ve bu suçlardan en ağır cezayı gerektireni ile cezalandırılmasıyla yetinilmelidir.” Gerekçe için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 01.10.2022). Aynı yönde bkz. **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 521. Özen’e göre ise, TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki “*fiil*” kelimesinden “*hareket*”in anlaşılması gerekirken; fikri içtimanın düzenlendiği 44. maddedeki “*fiil*” kelimesinden ise “*netice*” anlaşılmalıdır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 38-39.

²⁷⁹ **Koca/Üzülmez**, s. 512.

²⁸⁰ Bkz. 1.4.2.2.1. no’lu başlık.

²⁸¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 98.

²⁸² **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 97, 101; **Geerds**, s. 248-249.

²⁸³ Fiil (hareket) tekliği, doktrinde çeşitli yazarlar tarafından farklı alt başlıklara ayrılarak incelenmektedir. Örneğin *İçel*, doğal hareket tekliği, tipik hareket tekliği ve hukuki hareket tekliği şeklinde üç temel başlıkta inceleme yaparken (Bkz. **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 30 vd.); **Göktürk**, öncelikle doğal anlamda fiil tekliği ile hukuki anlamda fiil tekliği şeklinde ikili bir ayrıma gitmekte ve hukuki anlamda fiil tekliği kapsamında ise doğal fiil tekliği, tipik fiil tekliği ve zincirleme suçu ele almaktadır. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 99 vd.

fiil tekliği hallerinin zincirleme suçtan farkını ortaya koyabilmek adına söz konusu ayrımlara aşağıda yer verilecektir. Fiil tekliğine ilişkin bu ayrımlar, zincirleme suç düzenleyen TCK m. 43'ün ikinci fıkrasında yer alan ancak hukuki niteliği tartışmalı olan suçların içtimai çeşidi bakımından da büyük öneme sahiptir.

Bu noktada inceleme esnasındaki kavram farklılığına dikkat çekmek gerekir. Alman doktrininde fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında “*hareket*” (*Handlung*) kavramı öne çıkmaktadır. Bunun ilk nedeni, yukarıda söz edildiği üzere “*netice*”nin (*Erfolg*) kanuni tip (*Tatbestand*) içinde görülmesi ve böylece maddi unsurun yalnızca hareketten ibaret olduğunun kabul edilmesi; ikinci nedeni ise, “*fiil*” (*Tat, Straftat*) kavramının Alman Ceza Kanunu’nun 1. paragrafında geçtiği üzere “*suç*” kavramının karşılığı olarak da kullanılmasıdır²⁸⁴. TCK’nın suçların içtimaini düzenleyen hükümlerinde ise “*hareket*” yerine “*fiil*” kavramı tercih edilmiştir. Bununla birlikte yukarıda açıklanan nedenlerle fiilden hareketi anlayan görüş, “*fiil tekliği ve fiil çokluğu*” ayrımını Alman hukukunda tercih edildiği gibi²⁸⁵ “*hareket tekliği ve hareket çokluğu*” (*Handlungseinheit - Handlungsmehrheit*) şeklinde de ele almaktadır.

1.4.2.3.4.2. Doğal Anlamda Hareket Tekliği

Doğal anlamda hareket, kişiliğin ceza hukuku bakımından önem taşıyan bir şekilde dışa vurumudur²⁸⁶. Doğal anlamda hareket tekliği, bir defa yapılan basit vücut hareketini ifade etmektedir²⁸⁷. Doğal anlamda harekette, failin iradi kararı sonucunda gerçekleştirdiği her bedeni davranışın bağımsız bir hareket olduğu kabul edilerek, bedeni davranış sayısı kadar hareketin yani fiilin bulunduğu sonucuna varılır²⁸⁸. Aynı iradi faaliyet (*Willensbetätigung*) sonucunda gerçekleştirilen tek bir beden davranışı, doğal anlamda

²⁸⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 29. İlgili paragrafa göre, “*bir fiil (Tat), sadece işlenmesinden önce cezalandırılabilir bir fiil olduğu kanunla belirlenmiş ise, cezalandırılabilir.*” Bkz. **Yenisey/Plagemann**, s. 1.

²⁸⁵ **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 753; **Roxin**, II § 33, kn. 17 vd.

²⁸⁶ **Roxin**, II, § 33, kn. 17.

²⁸⁷ Bu duruma, elini yukarı kaldırmak, başıyla onaylamak ve korna çalmak gibi örnekler verilmektedir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 745.

²⁸⁸ **Kriesten, Gotthard**, Der Fortsetzungszusammenhang, Dissertation, Hamburg 1963, s. 11 vd.; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 30; **Geerds**, s. 282 vd.; **Lackner/Kühl**, vor § 52, kn. 3.

tek bir hareket oluşturur²⁸⁹. Doğal anlamda hareket tek olduğu sürece, bu hareketten meydana gelen tipe uygun neticelerin sayısı önemli değildir. Bir bomba atmak suretiyle birden fazla kişinin öldürülmesi, bir sözle birden çok kişiye cinsel tacizde veya hakarete bulunulması, bir odadaki kişilerin üzerine kapının kilitlenmesi suretiyle hürriyetlerinden yoksun kılınmaları durumunda doğal anlamda tek hareket söz konusudur. Hareketin ihlal ettiği hukuki değerlerin aynı veya farklı olması, hareket sayısı bakımından bir özellik arz etmez. Bu nedenle, doğal anlamda hareket tekliğinin bulunduğu durumlarda, gerçekleşen kanuni tipin sayısı hareket tekliğini bozmamaktadır. Fırlatılan bir taşla vitrin camının kırılması ve içerideki kişinin yaralanması durumunda iki farklı hukuki değer ihlal edilmesine rağmen hareket tektir²⁹⁰.

İradi faaliyet birden fazla ise, doğal anlamda birden fazla hareketin bulunduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla doğal anlamda hareket tekliği bakımından önem taşıyan husus, “*iradi faaliyet tekliği*”dir. Hasını yaralamak isteyen failin ona birden fazla tokat ve/veya tekme atması halinde, her bir tokat ve tekme atma hareketi ayrı bir fiil oluşturur²⁹¹. Benzer şekilde, birden fazla kişiye art arda birden çok ateş edildiğinde, iradi faaliyet de birden çok olduğu için, hareket tekliğinden söz edilemez²⁹². Birden fazla iradi faaliyetin eşzamanlı olarak gerçekleştirilmesi, örneğin failin iki eliyle aynı anda farklı kişilere ateş etmesi halinde, doğal anlamda tek bir hareketten söz etmek mümkün değildir²⁹³. Yine bir kişiye hakaret edilerek tekme atılması durumunda doğal anlamda birden fazla hareketin bulunduğu ve hareket tekliğinden söz edilemeyeceği kabul edilmektedir²⁹⁴.

Tek bir bedensel hareketle malvarlığına ilişkin olan ya da yaşam veya vücut dokunulmazlığı gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edilmesi halinde, doğal anlamda hareket tekliği bakımından bir fark bulunmamaktadır²⁹⁵. Bu görüşe karşı

²⁸⁹ Wessels/Beulke/Satzger, § 17, kn. 758; Göktürk, Fikri İctima, s. 99; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 805; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 745-746; Zafer, Ceza Hukuku, s. 568; Yüce, s. 375.

²⁹⁰ Örnek için bkz. Koca/Üzülmez, s. 513.

²⁹¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 806.

²⁹² Wessels/Beulke/Satzger, § 17, kn. 758.

²⁹³ Roxin, II, § 33, kn. 18; Göktürk, Fikri İctima, s. 101; Zafer, Ceza Hukuku, s. 568; Koca/Üzülmez, s. 513; İçel, Suçların İctimai, s. 30; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 56.

²⁹⁴ Schönke/Schröder-Stree/Sternberg-Lieben, Vorbem §§ 52 ff., kn. 11; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 746.

²⁹⁵ Önder, Ceza Hukuku, s. 534; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 746.

çıkılarak, doğal anlamda tek bir hareket dış dünyada birden fazla neticeyi meydana getiriyor ve farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerini ihlal ediyorsa, mağdur sayısının fiilin varlığının kabul edilmesi gerektiği de belirtilmektedir²⁹⁶.

1.4.2.3.4.3. Hukuki Anlamda Hareket Tekliği

Doğal anlamda tek bir hareket aynı zamanda hukuki anlamda da tek bir harekettir²⁹⁷. Bununla birlikte doğal anlamda birden çok hareket de kimi hallerde hukuki anlamda tek bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Hukuki anlamda hareket tekliği, doğal anlamda birden fazla hareketi hukuki nedenlerden dolayı bir değerlendirme birliği (*Bewertungseinheit*) çerçevesinde tek hareket olarak kabul etmektedir²⁹⁸.

Doğal anlamda birden fazla hareketin ne zaman hukuki anlamda tek hareket sayılacağı sorunuyla ilgilenen içtima türüne Alman doktrininde “*gerçek olmayan içtima*” da denilmektedir. Gerçek olmayan içtima halinde, bir suç tipi bir kez işlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, tek bir hareketle tek bir suçun tek bir defa işlenmesi söz konusu olduğundan, bir içtima ilişkisi de ortaya çıkmamaktadır²⁹⁹.

Doktrinde farklı ayrımlar bulunmakla birlikte hukuki anlamda hareket tekliği kapsamında doğal hareket tekliği, tipik hareket tekliği ve hukuki hareket tekliği yer almaktadır³⁰⁰.

1.4.2.3.4.3.1. Doğal Hareket Tekliği (*Natürliche Handlungseinheit*)

1.4.2.3.4.3.1.1. Genel Olarak

Bilince ve iradeye sahip olması nedeniyle bir insan belli hedeflere ulaşmak için faaliyette bulunmaktadır. Dolayısıyla hareketin özünde, bilinçli hedefler için faaliyette bulunmak yer almaktadır. Buradan yola çıkıldığında hareketin kural olarak “*belli bir hedefe*

²⁹⁶ **Brähler, Volker**, Die Rechtliche Behandlung von Serienstraftaten und –ordnungswidrigkeiten, Dunckner & Humblot, Berlin 2000, s. 38; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 100, dpn. 362.

²⁹⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 806.

²⁹⁸ **Lackner/Kühl**, vor § 52, kn. 9; **Koca/Üzülmez**, s. 513.

²⁹⁹ **Heinrich**, § 40, kn. 1386.

³⁰⁰ Krş. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 101 vd.; **Heinrich**, § 40, kn. 407 vd.

yönelmiş bir insan davranışı” olduğu kabul edilmektedir³⁰¹. Bununla birlikte hedefin tek olması, her zaman için hareketin de tek olmasını gerektirmemekte; tek bir hedefe birbirini izleyen birden çok hareketle de ulaşılabilmektedir. Failin hedefinin, bir diğer ifadeyle amacının tekliği ve davranışlar arasına uzun bir zaman aralığının girmemesi, doğal anlamda birden çok hareketin tek bir hareket olarak ele alınması sonucunu doğurmaktadır³⁰².

Alman İmparatorluk Mahkemesi³⁰³ tarafından ortaya konulan ve daha sonra Alman Federal Yüksek Mahkemesi tarafından geliştirilen³⁰⁴ doğal hareket tekliği, doğal anlamda birden çok hareketin hukuki anlamda tek bir hareket olarak değerlendirildiği hali ifade etmektedir³⁰⁵. Dolayısıyla ortada öncelikle birden çok iradi faaliyetin bulunması gerekir³⁰⁶. Doğal anlamda birden çok hareket, çeşitli ölçütler uygulanmak suretiyle hukuki anlamda tek bir hareket olarak kabul edilmektedir³⁰⁷. Buna göre, doğal hareket tekliğinden söz edilebilmesi için, bir olayın parçasını teşkil eden aynı türdeki hareketlerin tek bir iradi karara dayanması, birbirini kesintisiz olarak takip etmesi veya tekrarlanması, aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bir bağlantı bulunması ve objektif bir bakış açısıyla tek bir hareket olarak görülmesi gerekmektedir³⁰⁸. Doğal anlamda her bir hareketi bütünden ayırarak hukuki açıdan tek başına değerlendirmenin adil olmayan sonuçlara yol açacağı kabul edilmektedir³⁰⁹.

³⁰¹ **Toroslu/Toroslu**, s. 138.

³⁰² **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 28; **Hafızoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 171.

³⁰³ RGSt. 58, 113, 116.

³⁰⁴ **Werle**, s. 97; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 103. Alman Federal Yüksek Mahkemesi doğal hareket tekliğinin, bir olayın dışarıdan bakıldığında birden çok ayrılabilir parçasının (birden çok hareketin) olmasına rağmen, tek bir iradi karara dayanan hareketlerin objektif olarak zaman ve mekân bakımından bir bütün şeklinde nitelendirilebilecek kadar birbirleriyle sıkı bir bağlantı içinde bulunması durumunda söz konusu olduğu kanaatindedir. Bkz. **Jescheck/Weigend**, s. 710; **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 764; **Roxin**, II, § 33, kn. 30; **Koca/Üzülmez**, s. 517.

³⁰⁵ **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 764.

³⁰⁶ **Werle**, s. 26; **Schroeder, Friedrich-Christian**, “Die Behandlung der natürlichen Handlungseinheit in strafrechtlichen Übungsarbeiten”, JURA 1980, Heft 5, s. 241.

³⁰⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 102.

³⁰⁸ **Heinrich**, § 40, kn. 1413; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 747; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 519; **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 333; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 230-231, 569; **Geppert, Klaus**, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) Erster Teil: Allgemeine Grundlagen”, JURA 2000, Heft 11, s. 601; **Warda**, JuS 1964/3, s. 83.

³⁰⁹ **Heinrich**, § 40, kn. 1413.

Kasten yaralama suçunun işlenmesi sırasında kişinin vücuduna birkaç yumruk veya birkaç bıçak darbesi³¹⁰ ile vurulduğunda, doğal anlamda hareket sayısı birden fazladır. Benzer şekilde farklı anlamlara gelen sözlerin sarf edilmesi suretiyle bir kişiye hakaret edildiğinde de, her bir söz doğal anlamda ayrı bir harekettir. Mağdura peş peşe birden fazla cinsel saldırıda bulunulması, hırsızlık kapsamında aynı mağdurun birden fazla eşyasının art arda alınması, yalan tanıklıkta gerçeğe aykırı birden fazla beyanda bulunulması, mağdurun dövülerek öldürülmesi de doğal hareket tekliği örnekleridir³¹¹. Böyle durumlarda doğal anlamda birden çok hareket bulunsa da, hukuki anlamda tek bir hareket mevcuttur. Doğal anlamda birden fazla olan bu hareketler ise suçun haksızlık içeriğinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulur³¹².

1.4.2.3.4.3.1.2. Doğal Hareket Tekliğinin Koşulları

Doğal hareket tekliğinden söz edilebilmesi için çeşitli koşulların bulunması gerektiği genel olarak kabul edilmekle birlikte, bu koşulların nelerden ibaret olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, failin amacının tek olması ve davranışlar arasına uzun bir zaman aralığının girmemesi, doğal hareket tekliğinin kabulü için yeterlidir³¹³. Başka bir görüşe göre, amaç, yer ve zaman birliğinin birlikte bulunması ve hatta mağdurun da aynı olması gerekir³¹⁴.

Ağırlıklı görüşe göre doğal hareket tekliği için dört koşulun bulunması gerekmektedir. Bunlar; tek bir iradi karar, aynı türden hareketlerin çokluğu, hareketler arasında yer ve

³¹⁰ **Schmidt, Rolf**, Strafrecht - Allgemeiner Teil, 21. Auflage, Verlag Rolf Schmidt GmbH, Hamburg 2019, s. 500, kn. 1162.

³¹¹ **Haft, Fritjof**, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2004, s. 273 vd.; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 541-542. Yargıtay'ın da aynı yönde kararları mevcuttur: Bkz. CGK., 17.06.2021, 33/288; CGK., 08.12.2020, 44/510; CGK., 23.06.2020, 561/315. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 21.09.2022).

³¹² **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 183-184; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 102.

³¹³ Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 28; **Hafızoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 172. Hatta *Welzel*'e göre, birden çok davranışın tek hareket olarak kabul edilmesinde, zaman birliğinin bulunması yeterli olup yer ve amaç (irade) birliği dikkate alınmamalıdır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 31. *Toroslu/Toroslu*'ya göre, hedef veya amaç birliği, yalnızca kasten gerçekleştirilen davranışlar bakımından geçerli olup taksirli faaliyetler açısından bir hedeften ve amaç birliğinden söz edilemez. Bu nedenle hareket tekliği bakımından “birden çok tipik faaliyetin korunan aynı menfaati ihlale elverişliliği” ve bu faaliyetlerin arasında bir “zaman birliğinin bulunması” koşulları aranmalıdır. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 139.

³¹⁴ **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 32, 214, 235.

zaman bakımından sıkı bağlantı bulunması ile hareketlerin objektif olarak ve harici bir gözlemci tarafından tek hareket olarak görülmesidir³¹⁵. Dört koşulun somut olayda kümülatif olarak aranıp aranmayacağı tartışmalıdır³¹⁶. Hatta bu dört koşulun yanı sıra, aynı suç tipinin gerçekleştirilmesini doğal hareket tekliğinin beşinci koşulu olarak kabul eden görüşler de bulunmaktadır³¹⁷. Buna göre, aynı suçtan anlaşılması gereken, bir suçun temel şekli ile ağırlatıcı ve hafifletici nedenleri ile bir suç gerçekleştirilirken geçilen farklı aşamalardır. Çünkü bu çerçevede halen aynı haksızlığın nicelleştirilmesi (artırılması veya azaltılması) söz konusudur³¹⁸. Farklı nitelikteki hukuki değerlerin farklı suç tiplerine vücut verecek şekilde tekrarlanan ya da ardışık hareketlerle ihlali halinde ise doğal hareket tekliğinin uygulanamayacağı ifade edilmektedir³¹⁹.

1.4.2.3.4.3.1.2.1. Tek Bir İradi Karar

Doğal hareket tekliğinin ilk koşulu, bütün hareketlerin tek bir iradi karar doğrultusunda gerçekleştirilmesidir. Bu iradi karar, doğal anlamda birden fazla farklı hareketi belirli bir hedefe ulaşmak adına bir araya getiren subjektif bir bağdır³²⁰. Hareketler tek bir iradenin dışavurumudur³²¹.

İradi kararın tekliği hususunda Alman Federal Yüksek Mahkemesi kararları arasında birlik bulunmamaktadır. Yüksek Mahkeme, iradi kararın tekliği hususunda somut olayın koşullarına göre, “tek bir iradi karar”, “aynı nevide hareket etme isteği”, “belli bir

³¹⁵ Roxin, II, § 33, kn. 31; Göktürk, Fikri İçtima, s. 104; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 807.

³¹⁶ Koca/Üzülmaz, s. 517. Bu dört koşulun kümülatif olduğu, doğal hareket tekliğinden söz edilebilmesi için koşulların beraber gerçekleşmesinin gerektiği, aksi halde birden çok hareketin bulunacağı görüşü için bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 807; Yılmaz, Erkam, “Farklı Neviden Fikri İçtima”, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Ed.: Prof. Dr. Mahmut Koca, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 1568.

³¹⁷ Bkz. Demirtaş, Soner, “Alman İçtima Öğretisinde Doğal Hareket Tekliği”, TAAD, Yıl 2016, S. 28, s. 142.

³¹⁸ Doğal hareket tekliğinin bileşenlerinin normun ihlali anlamında tek bir fiil oluşturabilmesi için, kısmi hareketlerin yani doğal anlamda birden çok hareketin, suçun birebir aynı maddi unsurunu oluşturmaları bile en azından aynı suç tipine dâhil olmaları gerekmektedir. Bkz. Warda, Günter, “Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit”, in: Festschrift für Dietrich Oehler zum 70. Geburtstag (hrsg. von Rolf Dietrich Herzberg), Carl Heymanns Verlag, Köln 1985, s. 245-246.

³¹⁹ Örneğin peş peşe gerçekleştirilen ve ilki vücut bütünlüğüne ikincisi ise malvarlığına yönelen iki ayrı darbe doğal hareket tekliği meydana getirmez. Bkz. Mitsch, Wolfgang, “Konkurrenzen im Strafrecht”, JuS 1993, Heft 5, s. 388.

³²⁰ v.Heintschel-Heinegg, MüKoStGB, § 52, kn. 57.

³²¹ BGH, NJW 1977, 2321.

amaca ulaşmak” şeklinde çeşitli ölçütlerden yararlanmaktadır³²². Tek iradi karar, yapılan hareketlerin tek bir motivasyon durumuna dayanmasını ifade etmektedir³²³. Bu koşul *“hareketler arasındaki amaç birliği”* şeklinde de ifade edilebilir. Buna göre birden çok hareketin tek bir fiili meydana getirmesi için, hareketleri birleştiren *“tek bir amaç”* bulunmalı, hareketler aynı amaç doğrultusunda birbirini izlemelidir³²⁴. Bununla birlikte belli bir amaca ulaşmaya ilişkin karar, iradi kararın tek olduğunu her zaman göstermese de³²⁵, doğal hareket tekliğinin varlığı hususunda bir gösterge olabilecektir³²⁶.

Sübjektif nitelik taşıması nedeniyle, hareketlerin tek bir iradi karara dayanıp dayanmadığının tespiti güçtür³²⁷. Doğal hareket tekliğinin diğer koşulları olan, hareketler arasında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunması ile hareketlerin tarafsız bir gözlemci nazarında bir bütün olarak görülmesi, tek bir iradi kararın bulunduğunu kesin olarak göstermese de³²⁸, bunun tespitinde yardımcı unsurlardır³²⁹.

Teşebbüs hareketlerinin değerlendirilmesinde de sıkı bir zamansal ve mekânsal bağ ile hareketleri birbirine bağlayan sübjektif unsur aranmalıdır. Böylece tüm hareketler üçüncü bir kişi tarafından tek bir teşebbüs olarak görülebilir. Bir kimseyi öldürmek amacıyla iki el ateş eden ancak atışların mağdura isabet etmemesi veya silahın tutukluk yapması üzerine kaçan mağduru takip ederek öldüren failin fiili doğal hareket tekliği oluşturur³³⁰. Saldırı aracındaki değişiklik, hareket tekliğini tek başına ortadan kaldırmaz. Ancak teşebbüs başarısız olduğunda hareket tekliği de sona erer³³¹. Fail, ilk aracın beklenmedik bir şekilde başarısız olmasından sonra, aynı suç işleme kararını hemen başka bir araçla

³²² Demirtaş, s. 131.

³²³ Jescheck/Weigend, s. 712; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 756.

³²⁴ Soyaslan, s. 245-246.

³²⁵ Geerds, s. 287.

³²⁶ Demirtaş, s. 131.

³²⁷ Bu koşulun tespitinin esas olarak muhakeme hukukunun konusunu oluşturduğu yönündeki görüş için bkz. Göktürk, Fikri İctima, s. 105.

³²⁸ Yılmaz, *“Farklı Neviden Fikri İctima”*, s. 1568.

³²⁹ Göktürk, Fikri İctima, s. 105.

³³⁰ Örnek için bkz. Demirtaş, s. 131.

³³¹ BGH NStZ 2005, 263 (264). Mağduru balta ile öldürmek isteyen fail, onun ilk saldırı sonucunda ölmediğini tespit ettikten sonra (ilk hareketinden 30 dakikadan fazla bir süre sonra), suç henüz ortaya çıkmadan, başladığı suçu tamamlar ve ilk saldırısında kullandığı baltayla mağduru öldürür. Alman Federal Yüksek Mahkemesi bu olayda doğal hareket tekliğini kabul etmiştir. Bkz. BGH NStZ 1990, 490 (491).

uygulamaya çalıştığında, doğal hareket tekliği kural olarak mevcuttur. Bununla birlikte failin başlangıçta yalnızca belirli bir araç kullanmayı amaçladığı durumlarda, suçun ikinci aşaması bağımsız bir hareket olarak kabul edilmelidir. Örneğin failin suçu daha iyi gizlemek amacıyla mağduru sadece zehirle öldürmek istemesi halinde, en baştan belli bir araçla sınırlandırılan öldürme planı, bu aracın kullanılmasıyla yani zehrin verilmesiyle tamamlanmış olur. Bu aşamanın ardından verilen başka bir yolla öldürme kararının icrası ise, Alman Federal Yüksek Mahkemesi tarafından ayrı ve bağımsız bir fiil olarak değerlendirilmektedir³³². Fiilin işlenmesi esnasında kısa süreli aralar verilmiş olabilir. Somut olaya göre bu durum iradi kararın tekliğini ve doğal hareket tekliğini ortadan kaldırmayabilir³³³.

Failin kastının değiştiği durumlarda iradi kararın tekliğinden ve dolayısıyla hareket tekliğinden söz edilemez³³⁴. Bu nedenle mağduru önce kasten yaralayan failin daha sonra başka bir motivasyona dayanarak onu kasten öldürmesi halinde tek bir iradi karar söz konusu değildir³³⁵. Benzer şekilde bir kişinin öldürülmesine yönelik bir fiilin icrası sırasında ikinci bir kişinin de öldürülmesine karar verilerek bu kişinin de öldürülmesi halinde tek bir iradi karar bulunmamaktadır³³⁶. Failin gerçekleştirdiği hareketlerin farklı neden veya saiklere dayanması da, iradi kararda birliğin bulunmadığını gösterebilecektir³³⁷.

³³² BGH NJW 1957, 595 (596).

³³³ Alman Federal Yüksek Mahkemesi, failin mağduru öldürme kastıyla hareket etmesi ancak başka birinin olayı görmesi üzerine ilk mağduru bırakıp olayı gören diğer mağdura saldırması ve onu yaraladıktan sonra ilk mağdura geri dönerek onu öldürmeye teşebbüs ettiği olayda, ilk mağdura yönelik hareketleri araya zaman girmiş olmasına rağmen tek hareket olarak kabul etmiştir. Bkz. BGH NStZ 1993, 234; **Demirtaş**, s. 132-133.

³³⁴ **Heinrich**, § 40, kn. 1413; **Steinberg, Georg / Bergmann, Andrea**, “Über den Umgang mit den »Konkurrenzen« in der Strafrechtsklausur”, JURA 2009, Heft 12, s. 907.

³³⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 748. Arabasından inen mağdura ateş edip öldüren failin hemen ardından arabaya da ateş ederek mala zarar verme suçunu işlemesi halinde iradi kararın tek olmadığı; buna karşın, arabanın içindeki kişiyi öldürmek için ateş ederek hem mala zarar verme hem de kasten öldürme suçunu işleyen failin iradi kararın tek olduğu belirtilmektedir. Bkz. **Yılmaz**, “Farklı Neviden Fikri İçtima”, s. 1570.

³³⁶ Failin arka arkaya ateş ederek önce bir kimseyi daha sonra da onun yanında duran başka bir kimseyi yaralaması halinde, her ne kadar hareketler aynı zamanda yapılmış olsa dahi, iradi karar tek olmadığı için hareket tekliğinden söz edilemez. Yargıtay eski tarihli bir kararında, birden fazla kimsenin art arda ateş edilerek yaralanması hali ile bir el ateş edilerek yaralanması halini birbirinden ayırmış, her bir atışı yeni bir iradi karar olarak nazara almıştır: “İlk atışta bir kişiyi yaraladıktan sonra ikinci atışta iki kişiyi yaralama olayında, fail bir atışta iki kişiyi yaraladığına göre, bu kısım ile ilgili olarak TCK.nun 79. maddesinin uygulanma olasılığı düşünülmelidir.” 1CD, 26.12.1957, 2586/3584. Bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 535.

³³⁷ “Sanığın, mağdur ...’a yönelik eylemi ile mağdurlar ... ve...’ye yönelik eylemleri arasında tek bir iradi karardan bahsetmenin mümkün olmadığı aksine farklı nedenlere dayanan suç işleme kararının söz konusu

Tek bir iradi kararın bulunması koşulu, çeşitli açılardan eleştirilmektedir. İlk olarak, koşul sübjektif nitelikte olduğu için, failin ne zaman en baştaki suç işleme kararını devam ettirdiği, ne zaman yeni bir iradi karara dayanarak davranışlarını gerçekleştirdiği hususu belirsiz kalmaktadır³³⁸. İkinci olarak, tek bir iradi karar kapsamında gerçekleştirilen ve amaç-arac ilişkisi taşıyan birden çok bağımsız suçu oluşturan hareketlerin de tek bir hareket olarak değerlendirilebileceğine ve bunun da fail lehine adaletsiz sonuç doğuracağına işaret edilmektedir³³⁹.

Doğal hareket tekliğinin uygulama alanının yargı kararlarıyla çok fazla genişletilmiş olması, örneğin Alman Federal Yüksek Mahkemesinin tek bir iradi kararla kalabalığa ateş açılması ve üç kişinin ölümüne sebebiyet verilmesi halinde doğal hareket tekliğini kabul etmesi³⁴⁰, Alman doktrinde eleştirilmektedir. Buna göre birden fazla kişinin yaşam, beden bütünlüğü, kişi özgürlüğü gibi “üstün değerlerde bir kişisel yararının ihlali” halinde mağdur sayısı kadar fiilin bulunduğu sonucuna varılarak gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekmektedir³⁴¹.

1.4.2.3.4.3.1.2.2. Aynı Türden Hareketlerin Çokluğu

Doğal hareket tekliği, tekrarlanan veya ardışık olarak gerçekleştirilen doğal anlamda birden fazla hareketin varlığını gerektirir³⁴². Doğal anlamda birden çok hareketin doğal hareket tekliğinde birleştirilmesi için, bu hareketlerin kural olarak aynı tipte, yani içerik ve dış görünüm itibarıyla aynı türden olmaları gerekmektedir³⁴³. Örneğin failin art arda

olduğu, zira sanığın aldığı suç işleme kararının icrası kapsamında mağdur ...'a karşı tehdit eylemini gerçekleştirmesinin ardından, ilk başta iş yerinde bulunmayıp sonradan gelen ve kendisini uyaran mağdurlar ... ve... 'ya karşı, mağdur ...'a karşı aldığı suç işleme kararından bağımsız olarak yeni bir suç işleme kararının icrası kapsamında tek bir fiil ile tehdit eylemini gerçekleştirdiği anlaşıldığından, değişik mağdurlara karşı farklı zamanlarda ve değişik saiklerle gerçekleştirilen eylemleri nedeniyle sanığın, mağdur ...'a yönelik ayrı bir tehdit suçundan, mağdurlar ... ve... 'ye yönelik olarak ise zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle ayrı bir tehdit suçundan cezalandırılması gerektiğinin kabulü gerekmektedir.” CGK., 02.07.2019, 306/519. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 09.04.2022).

³³⁸ Seher, s. 395.

³³⁹ Werle, s. 102; Göktürk, Fikri İçtima, s. 105.

³⁴⁰ BGH v. 18.12.1984-1 StR 596/84. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 108-109.

³⁴¹ Wessels/Beulke/Satzger, kn. 766; Göktürk, Fikri İçtima, s. 109.

³⁴² Demirtaş, s. 132; Göktürk, Fikri İçtima, s. 110.

³⁴³ RGSt 76, 140; BGH NJW 1953, 1357 (1358).

birden çok defa ateş etmek suretiyle mağduru öldürmesi halinde, suç tipi tekrarlanan hareketlerle gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte suç tipinin ardışık hareketlerle gerçekleştirilmesi halinde, hareketlerin benzer olmaları yeterli olup, birebir aynı şekilde yapılmaları zorunlu değildir³⁴⁴. Doğal hareket tekliğinin bu şeklinde, failin amacına ulaşmaya yönelik farklı hareketlerde bulunduğu durumlarda da hareket tekliği söz konusu olmaktadır. Örneğin failin mağduru yaralamak amacıyla önce tokat, sonra yumruk atması ve ardından ona sopa ile vurması halinde durum böyledir³⁴⁵.

1.4.2.3.4.3.1.2.3. Yer ve Zaman Bakımından Sıkı Bağlantı

Hareketlerin yalnızca sübjektif unsurlarında birlik olması, hareket tekliğinin kabulü için yeterli değildir³⁴⁶. Hem aynı türden hareketlerin tekrarlanması hem de ardışık hareketlerin gerçekleştirilmesi halinde, bu hareketlerin hukuki anlamda bir bütün teşkil edebilmesi için, aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bir bağlantının bulunması gerekir. Özellikle hareketler arasına anlamlı bir zaman dilimi girdiği takdirde, iradi kararda birlik bulunsa bile hukukten tek bir hareketten söz edilemez³⁴⁷. Örneğin bir kişiye her gün tokat atılması, bir evin camlarının her gün taşlanması gibi durumlarda aynı tip hareketler tekrarlanmakla birlikte, aralarında sıkı bir zamansal bağlantı bulunmadığından hukuki anlamda tek hareket söz konusu değildir³⁴⁸. Dolayısıyla bu koşul, fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımını ortaya koymada da etkili olduğundan, doğal hareket tekliğini somut olaya göre zincirleme suçtan ayırmada da yardımcı bir ölçüttür.

Doğal anlamda birden çok hareketin doğal hareket tekliği kapsamında bir bütün olarak görülebilmesi için, hareketler arasında bulunması gereken zaman aralığı hususunda kesin bir ölçüt ortaya konamamaktadır³⁴⁹. Konunun somut olayın koşullarına göre değerlendirilmesi gerekir³⁵⁰. Öyle ki zaman aralığının kısa olması doğal hareket tekliği

³⁴⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 757.

³⁴⁵ Demirtaş, s. 132; Roxin, II, § 33 kn. 32, 43 vd.

³⁴⁶ BGH NStZ-RR 1998, 68 (69).

³⁴⁷ Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 171, 355; Alacakaptan, s. 38-39.

³⁴⁸ Krş. Yılmaz, "Farklı Neviden Fikri İçtima", s. 1570.

³⁴⁹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 128; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 749.

³⁵⁰ Örneğin Alman Federal Yüksek Mahkemesi, failin öldürmek amacıyla mağduru bıçakladığı ancak yarım saat sonra ölmediğini görerek dört kilometre uzaklıktaki bir yerde yeniden bıçaklayarak öldürdüğü olayda

oluştururken, uzun olması ise bağımsız birden çok fiile ve diğer koşullarının da bulunması halinde zincirleme suçta vücut verebilecektir³⁵¹.

Failin; öldürme kastıyla mağdura art arda ateş etmesi ve hareketler arasında birkaç dakikanın bulunması³⁵², bir eve girerek çaldığı eşyaları aracına yükledikten ve bunları deposuna götürüp bıraktıktan sonra boşalttığı aracıyla aynı eve yeniden dönerek bir kısım eşyayı daha araca yüklemesi ve hareketler arasında birkaç saatin bulunması, mağdura birkaç saatlik zaman zarfında art arda birkaç defa cinsel saldırıda bulunması doğal hareket tekliği oluşturmaktadır. Bu örneklerde kasten öldürme, hırsızlık ve cinsel saldırı suçları yalnızca bir kez işlenmiştir³⁵³.

zaman ve yer bakımından sıkı bağlantı olduğu kanaatine ulaşarak doğal hareket tekliğini kabul etmiştir. (BGH 1 StR 346/73 v. 13.11.1973). Karar için bkz. **Werle**, s. 99; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 129.

³⁵¹ “5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında bulunan, “değişik zamanlarda” ifadesinin açıklığı karşısında, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için suçların farklı zamanlarda işlenmesi gerektiği konusunda öğretisi ve uygulamada tam bir görüş birliği bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak, aynı mağdura, aynı zamanda, aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda tek suçun oluşacağı kabul edilmiştir. Bu hâlde zincirleme suç hükümleri uygulanarak artırım yapılamayacak, ancak bu husus TCK’nın 61. maddesi uyarınca temel cezanın belirlenmesinde göz önüne alınabilecektir. Ayrıca, kanunda “aynı zaman” ve “değişik zaman” kavramları konusunda bir açıklık bulunmadığından ve önceden kesin saptamaların yapılması da olanaklı olmadığından, bu husus her somut olayın özelliği göz önüne alınarak değerlendirilmeli ve eylemlerin “değişik zamanlarda” işlenip işlenmediği belirlenmelidir.” CGK., 23.03.2021, 182/135. Aynı yönde bkz. CGK., 18.02.2021, 935/43. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.02.2022).

³⁵² **Göktürk**, Fikri İctima, s. 129. Failin, mağduru öldürmeye çalıştığı esnada olayı gören görgü tanığını yaralayıp ardından ilk mağduru yeniden öldürmeye teşebbüs ettiği olayda, her ne kadar ilk mağdura yönelik hareketlerinde zamansal bir kesinti bulunsa da, bu kesintinin kısa sürmesi nedeniyle Alman Federal Yüksek Mahkemesi doğal hareket tekliğinin bulunduğu kanaat getirmiştir (BGH, 25.11.1992 – 3 StR 520/92). Bkz. **Yılmaz**, “Farklı Neviden Fikri İctima”, s. 1571.

³⁵³ Yargıtay da bir kararında hareketlerin birbirini izleyen günlerde tekrar edilmesini hukuki anlamda tek bir hareket olarak kabul etmiştir: “İnceleme konusu somut olayda; mağdurlardan ...'nın Karamürsel Ceza Mahkemeleri Yazı İşleri Müdürü, diğer mağdurlar ..., ... ve ...'in ise zabıt katipleri oldukları, sanığın olay tarihinden önceki yaklaşık 10 günlük süre boyunca sürekli Ceza Mahkemeleri kalemine giderek İstanbul Mahkemelerinde bulunan bir dosyasıyla ilgili Karamürsel'de ifade vermek için taleplerde bulunduğu, sanığın bu taleplerini sürekli mağdur ... 'a yönelttiği, mağdur ... 'ın her seferinde sanığa asıl mahkemeye başvurması konusunda gerekli açıklamaları yaptığı, buna rağmen sanığın taleplerine devam ettiği, daha sonra 25/03/2013 tarihinde sanığın aynı taleplerle mağdur ... 'ın yanına gittiği, mağdurun sanığa gerekli açıklamayı yapıp kalemden çıktığı sırada sanığın mağdura hitaben “ben sana ne yapacağımı biliyorum” diyerek tehditte bulunduğu ve yine ertesi gün 26/03/2013 tarihinde yazdığı dilekçelerin akıbetini sormak için mahkeme kalemine gittiği, kendisine dilekçelerini Uyap üzerinden İstanbul'a gönderildiği bilgisi verildikten sonra sanığın kalemden bulunan mağdurlara hitaben parmak sallayarak “zaten dilekçemi göndermeseydiniz başınıza gelecekleri biliyorsunuz” diyerek mağdurları tehdit ettiği, bu şekilde sanığın mağdurlara yönelik tehditlerinin aynı yer ve zamanda, aynı suç işleme kararıyla, birbirini takip eden söz ve davranışlarla gerçekleşmesi nazara alındığında, hukuken bir bütün halinde tek bir tehdit fiilini oluşturduğu anlaşılmakla, tek fiille birden çok mağdura karşı tehdit suçunu işleyen sanık hakkında TCK’nın 43/2. maddesinde düzenlenmiş bulunan aynı nev’iden fikri ictima hükümleri uyarınca tek ceza verilip, bu cezanın aynı Kanun’un 43/1. maddesi uyarınca arttırılması gerekirken, sanığın 25/03/2013 tarihindeki eylemi ile 26/03/2013 tarihinde gerçekleşen eylemi açısından ayrı, bağımsız tehdit suçlarını oluşturduğu

Yer bakımından sıkı bağlantı ise hareketlerin hukuki anlamda bir bütün olarak değerlendirilmesini sağlayabilse de, bu konuda kesin bir ölçüt bulunmamakta olup, hareketler arasındaki zaman aralığı da göz önünde bulundurulmak suretiyle somut olaya göre değerlendirme yapılması gerekir. Diğer koşullar gerçekleştiği takdirde, farklı mekânlarda yapılan hareketlerin de doğal hareket tekliği oluşturacağı kabul edilmektedir³⁵⁴.

1.4.2.3.4.3.1.2.4. Hareketlerin Tarafsız Bir Gözlemci Tarafından Tek Fiil Olarak Görülmesi

Doğal hareket tekliğinin bir diğer koşulu, tek bir iradi karara dayanan, yer ve zaman bakımından aralarında sıkı bağlantı bulunan birden çok hareketin tarafsız bir gözlemci tarafından tabii bir bakış açısıyla ve genel hayat tecrübeleri itibarıyla³⁵⁵ bir bütün olarak tek fiil şeklinde değerlendirilebilmesidir. Bu değerlendirmede suç tipi ve somut olayın koşulları göz önünde bulundurulmalıdır³⁵⁶.

Doğal hareket tekliğinde failin çeşitli hareketlerinin üçüncü bir kişi tarafından ne şekilde görüldüğü belirleyici bir ölçüttür³⁵⁷. Bu nedenle hareketlerin dayandığı iradenin kısa süreli kesintiye uğradığı hallerde de hukuki anlamda tek bir hareketten söz edilebilecektir³⁵⁸.

kabul edilerek ayrı ayrı iki cezaya hükmedilmesi hukuka aykırı bulunmuştur.” 18CD., 05.03.2019, 8012/4373. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022). Kanaatimizce bu olayda sıkı bir zamansal ilişkiden söz edilemeyeceği için iki ayrı fiil bulunmaktadır. İlk mağdur bakımından zincirleme suç, kalemde görevli tüm mağdurlar bakımından ise aynı neviden fikri içtima oluşmuştur. Dolayısıyla olayda TCK m. 43/1 ve m. 43/2 birlikte bulunmaktadır.

³⁵⁴ Demirtaş, s. 133; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 749.

³⁵⁵ Yılmaz, “Farklı Neviden Fikri İçtima”, s. 1572.

³⁵⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 129. “Tehdit suçunun farklı mağdurlara karşı tek fiille gerçekleştirildiğinden söz edilebilmesi için tehditin mutlaka ortak söz veya davranışlarla gerçekleştirilmiş olması şart değildir. Her bir mağdura veya mağdurlardan bazısına özel olarak hitap edilerek tehdit içeren sözler söylenmiş veya davranışlarda bulunmuş olsa bile objektif bir gözlemcinin bakış açısıyla bakıldığında failin hareketlerinin tek bir iradi karara dayalı olduğu, aralarında yer ve zaman bakımından bağlantı bulunduğu, bu nedenle bir bütünlük oluşturduğu sonucuna ulaşılması durumunda, fiilin hukuken tek olduğu kabul edilmelidir.” 4CD., 29.09.2021, 21549/22929. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.02.2022).

³⁵⁷ RGSt 59, 318; RGSt 76, 140.

³⁵⁸ BGH NJW 1953, 1357 (1358). Bu nedenle Alman Federal Yüksek Mahkemesi, hırsızlık yapmak için bir dükkânın kapısını kırmaya çalıştıkları esnada polis devriye arabasını gören faillerin, polisin dikkatini çekmemek için kaçmayıp bir tramvay durağında beklemeye başlamaları ve polis devriye arabasının

1.4.2.3.4.3.1.3. Doğal Hareket Tekliğinin Görünüm Şekilleri

Doğal hareket tekliğinin iki görünüm şekli bulunmaktadır. İlki tekrarlanan hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesi iken, ikincisi ardışık (birbirini izleyen) hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesidir³⁵⁹.

1.4.2.3.4.3.1.3.1. Suç Tipinin Tekrarlanan Hareketlerle Gerçekleştirilmesi

Doğal hareket tekliğinin ilk görünüm şekli, suç tipinin tekrarlanan hareketlerle gerçekleştirilmesidir³⁶⁰. Doğal hareket tekliğinin bu şeklinde, tekrarlanan aynı nitelikteki hareketler, suç tipi karşısında ortak bir hukuki değerlendirmeye tabi tutulur ve hukuki anlamda tek bir hareket olarak kabul edilir³⁶¹. Tek bir iradi karara dayanan, yer ve zaman bakımından aralarında sıkı ilişki bulunan aynı türden birden çok hareket, hukuki anlamda tek hareket oluşturduğu için suçların içtimaı söz konusu olmaz³⁶².

Bu türden hareket tekliğinde, bir suç aynı tarzda ve sıklıkla tekrar eden hareketler ile işlenmektedir. Esasında tipikliğin gerçekleşmesi için tek hareketin yapılması yeterli olmasına rağmen, olayda aynı türden hareketler tekrarlanmaktadır³⁶³. Örneğin kasten öldürme fiili silahın bir kez ateşlenmesi ile işlenebileceği gibi, çok sayıda ateşlenmesi ile de işlenebilir³⁶⁴. Yine benzer şekilde kasten yaralama suçunun birden çok yumruk³⁶⁵ veya bıçak darbesiyle işlenmesi de bu şekildedir³⁶⁶. Bir evdeki eşyaların tek tek dışarıdaki araca taşınması halinde de hırsızlık suçu tekrarlanan hareketlerle işlenmektedir³⁶⁷. Aynı

durmadan geçmesi üzerine hedefledikleri dükkâna girerek hırsızlık yaptıkları olayda, doğal hareket tekliğini kabul etmiştir.

³⁵⁹ **Roxin**, II, § 33, kn. 31; **Koca/Üzülmez**, s. 517.

³⁶⁰ Konu doktrinde tipik hareket tekliği kapsamında da ele alınmaktadır. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf**, § 54, kn. 48; **Koca/Üzülmez**, s. 515.

³⁶¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 110.

³⁶² **Werle**, s. 30; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 110.

³⁶³ **Jescheck/Weigend**, s. 712; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 751.

³⁶⁴ **Maurach/Gössel/Zipf**, § 54, kn. 48; **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 763.

³⁶⁵ **Baumann/Weber/Mitsch**, s. 808; **Koca**, “*Fikri İçtima*”, s. 207.

³⁶⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 751-752.

³⁶⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 807-808.

kişiyi, birden çok hakaret içeren bir mektubun gönderilmesi³⁶⁸, yalan tanıklıkta bulunan tanığın ifadesinde birden fazla yanlış beyana yer vermesi durumunda da doğal hareket tekliği söz konusudur.

Tüm bu hallerde hem fiil sayısı hem de ihlal edilen norm sayısı tektir³⁶⁹. Ayrıca ortada tek bir fiil ve suç bulunduğu için suç çokluğundan söz edilemeyeceğinden, zincirleme suç da oluşmaz. Çünkü tekrarlanan hareketler bağımsız birer fiil oluşturmamakta, hareketlerin tekrarı aynı fiilin haksızlık yoğunluğunu artırmaktadır³⁷⁰. Bununla birlikte tekrarlanan aynı nitelikteki hareketler, ancak aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunması ve aynı hukuki menfaatin ihlaline yönelik olması durumunda hukuki anlamda tek bir fiil teşkil edebilirler³⁷¹. Yargıtay'ın ise, tekrarlanan hareketlerin farklı kişilere ait aynı hukuki menfaatlere yönelik olması halinde de doğal hareket tekliğini kabul ettiği kararları bulunmaktadır³⁷².

1.4.2.3.4.3.1.3.2. Suç Tipinin Ardışık Hareketlerle Gerçekleştirilmesi

Suç tipinin ardışık hareketlerle gerçekleştirilmesi halinde, suçun adım adım tamamlanmasına yönelik olup her biri tek bir iradi karara dayanan, zaman ve yer bakımından sıkı bağlantı içinde bulunan ve objektif gözlemci nazarında bir bütün olarak algılanan birden fazla davranış, doğal hareket tekliği kapsamında kabul edilmektedir³⁷³. Bu kapsamda, esasında tek başına ele alındıkları takdirde bağımsız suç teşkil etseler dahi hazırlık hareketleri ve suç henüz teşebbüs aşamasındayken gerçekleştirilen hareketler yer almaktadır³⁷⁴.

³⁶⁸ **Werle**, s. 30; **Walter, Tonio**, “Zur Lehre von Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit”, JA 2004, Heft 7, s. 572.

³⁶⁹ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 111.

³⁷⁰ **Seher**, s. 396; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 111. *Zafer*'e göre burada cezalandırılmayan sonraki hareketler söz konusudur. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 569.

³⁷¹ **Werle**, s. 31; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 115.

³⁷² “İnceleme konusu somut olayda; sanığın, acil tıp teknisyenine hakaret ettikten hemen sonra doktorlara hakarete bulunduğu anlaşıldığı karşısında, aynı olayın devamı kapsamında aynı yer ve zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilen hakaret suçunun, hukuken tek bir fiille gerçekleştirildiği anlaşıldığından,” 4CD., 01.12.2021, 30833/28223. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.04.2022).

³⁷³ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 125; **Geppert**, JURA 2000/11, s. 601.

³⁷⁴ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 808; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 759.

Tekrarlanan hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesinden farklı olarak, suçun ardışık hareketlerle işlenmesi halinde fail, hedefine ulaşmak amacıyla icra hareketlerini kademeli olarak gerçekleştirmektedir³⁷⁵. Bu hareketlerin arasındaki zaman aralığı, tekrarlanan hareketlerde olduğu kadar kısa olmayabilir. Örneğin, bir dükkândan mal çalmak amacıyla önce birkaç gece boyunca dükkânın arka kapısının kırılması ve kapının kırılmasının ardından eşyaların çalınması halinde, doğal anlamda hareket tekliğinin varlığına işaret edilmektedir³⁷⁶. Failin suçun tamamlanmasına yönelik gerçekleştirdiği ardışık hareketler, fiil sayısına etki etmemekte, fiilin haksızlık yoğunluğunu³⁷⁷ ve elverişliliğini³⁷⁸ artırmaktadır.

Doğal hareket tekliğinin bu şekilde fail tipikliği gerçekleştirmek amacıyla farklı etaplardan geçmektedir. Burada haksızlığın niceliksel bir artışı söz konusudur ve gerçekleştirilen hareketler tek bir normun ihlaline yöneliktir³⁷⁹. Örneğin, kesintisiz suç özelliği gösteren kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu esnasında gerçekleştirilen bir yere götürme ve bağlama gibi hareketler, hukuki anlamda tek bir hareket teşkil eder³⁸⁰.

Tek bir iradi karar kapsamında, kısmi icrayı oluşturan hareketler (teşebbüs) ile suçu tamamlamaya yönelik hareketlerin farklı araçlarla gerçekleştirilmesi halinde de doğal hareket tekliğinden söz edilir³⁸¹. Örneğin, öldürme kastıyla hareket eden failin mağduru önce silahla yaralayıp sonra bıçak darbeleriyle öldürmesi veya önce başına sert bir cisimle

³⁷⁵ **Roxin**, II, § 33, kn. 42.

³⁷⁶ Örnek için bkz. **Demirtaş**, s. 134. Failin belirli bir neticeye ulaşmak için art arda gerçekleştirdiği hareketlerin tamamı, hukuki anlamda tek hareket sayılır. Ancak, neticeyi veya hukuki konuyu esas alan teorilere göre, farklı hukuki konuyu ihlal eden hareketler ayrı ve bağımsız hareket sayılabilecektir. Bu nedenle örneğin, bir kişiyi öldürmek için kapısı kırılarak evine girilmesi farklı hukuki konulara zarar verdiği için, bu hareketler tek hareket kapsamında değerlendirilmeyebilir. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 569.

³⁷⁷ **Keller, Christoph**, Zur tatbestandlichen Handlungseinheit, Dunckner & Humblot, Berlin 2004, s. 40.

³⁷⁸ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 126.

³⁷⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 758.

³⁸⁰ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 809.

³⁸¹ “Somut olayda, sanık ...'ın mağdur ... ile araç park yeri nedeniyle tartışmalarının ardından, sanığın, mağdurun işyerine geldiği ve burada yüksek sesle konuşması nedeniyle mağdur tarafından dışarı çıkarıldığı sırada "seninle görüşürüz" diyerek mağdurun işyerinden aldığı bıçakla mağdurun yanına gittiğinde araya giren kişiler tarafından bıçağın elinden alındığı, sanığın bu kez aracına giderek av tüfeğini alıp tekrar olay yerine gelerek yere doğru bir kez ateş etmesi biçiminde gerçekleştirdiği eyleminin, tek bir fiil olduğu tüm dosya kapsamından anlaşılmakla, sanığın eylemini aynı olay bütünlüğü içinde, kısa zaman diliminde ve aynı kasıtlarla gerçekleştirdiği gözetilmeden, tehdit suçundan bir kez cezalandırılması yerine ayrı ayrı mahkumiyet hükümleri kurulması hukuka aykırı olduğundan kanun yararına bozma talebinin kabulü gerekmektedir.” 4CD., 09.06.2021, 22918/18680. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.04.2022).

vurup ardından ipe boğarak öldürmesi durumunda, araçların farklı olması hareket tekliğini ortadan kaldırmaz³⁸². Burada esasında her bir hareket bağımsız başka bir suç tipi olan kasten yaralama suçunun tipikliğine uymaktadır. Ancak bu hareketler ölüm neticesinin adım adım gerçekleştirilmesine yöneliktir ve hukuki anlamda tek bir hareketi meydana getirir. Konuya ilişkin olarak Yargıtay da verdiği bir kararında, kasten yaralama suçunun önce yumruk ve daha sonra bıçak kullanmak suretiyle işlenmesinde fiil tekliği bulunduğunu kabul etmiştir³⁸³.

1.4.2.3.4.3.2. Tipik Hareket Tekliği (*tatbestandliche Handlungseinheit*)

Çeşitli doğal hareketlerin kanuni tip tarafından birleştirilerek ortak bir değerlendirmeye tabi tutulması halinde de hareket tekliğinin bulunduğu kabul edilmekte ve bu durum “*tipik hareket tekliği*” olarak isimlendirilmektedir³⁸⁴. Tipik hareket tekliği, “*bir suçun kanuni tanımında birden fazla hareketin tek hareket olarak birbiriyle bağlanmış olması*” olarak tanımlanmaktadır³⁸⁵. Bu durumda tek bir norm ihlali, dolayısıyla tek bir suç oluşmaktadır³⁸⁶. Örneğin yağma suçunda cebir kullanılması ve malın alınması şeklinde doğal anlamda iki hareket bulunmasına karşılık, bu iki hareket suçun kanuni tanımında ortak bir değerlendirmeye tabi tutulduğu için, hareket ve dolayısıyla fiil tekliği söz konusudur³⁸⁷.

Tipik hareket tekliğinin gerçekleşmesi için, kanuni tanımda gösterilen birden çok hareketin ilgili suç tipi göz önünde bulundurulduğunda sıkı bir zamansal ve mekânsal ilişki içinde bulunması gerekebilir³⁸⁸. Örneğin cinsel saldırı suçunda (TCK m. 102)

³⁸² Göktürk, Fikri İctima, s. 128; Werle, s. 33.

³⁸³ 3CD, 1.7.2015, 7390/23333. Karar için bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 759, dpn. 2217.

³⁸⁴ İçel, Suçların İctimai, s. 30; Geerds, s. 263 vd.; Klumpe, s. 145. Hareketlerin ortak bir değerlendirmeye tabi tutulması nedeniyle, Alman yargı içtihatlarında (örneğin, BGH NJW 2011, 2448, kn. 14) tipik hareket tekliği yerine “*tipik değerlendirme tekliği*” terimi de kullanılmaktadır. Bkz. Göktürk, Fikri İctima, s. 130, dpn. 454. Yazara göre, bu kavram “*normatif teklik*” şeklinde de ifade edilebilir. Heinrich’e göre, burada tek bir suç gerçekleştirildiğinden, gerçek olmayan içtimadan söz edilir. Bkz. Heinrich, § 40, kn. 1419.

³⁸⁵ Lackner/Kühl, vor § 52, kn. 10. Buna göre tipik fiil, kavramsal (soyut) olarak veya fiilen ya da tip itibarıyla birbirinden farklı hareketleri gerektirdiği zaman tek bir hareket olarak kabul edilir. Bkz. Koca/Üzülmez, s. 514.

³⁸⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 760.

³⁸⁷ İçel, Suçların İctimai, s. 30.

³⁸⁸ Krş. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 761.

“*cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlal*”den bahsedilmektedir. Suç, vücut dokunulmazlığını ihlal eden tek bir davranışla da, birden fazla davranışla da gerçekleştirilebilir ve sıkı bir zamansal ve mekânsal bağlantının da bulunması koşuluyla ikinci durumda da tek hareket söz konusu olur³⁸⁹. Buna karşın, doğal hareket tekliğinden farklı olarak, hareketler arasında sıkı bir zamansal ve mekânsal bağlantı her suç tipi bakımından her zaman için gerekli olmayıp tipikliği gerçekleştiren münferit hareketler arasında hatırı sayılır süreler de bulunabilir³⁹⁰. Örneğin ısrarlı takip suçunda (TCK m. 123/A) failin sürekli şekilde ve tek bir motivasyona bağlı olarak gerçekleştirdiği hareketler, bir bütün halinde mağdurun huzursuzluk veya endişe duyması anlamında tipik neticeyi meydana getirmektedir. Hareketler arasında birkaç hafta süren kesintiler bulunsa dahi, yer ve zaman açısından yeterli bağlantının bulunduğu ve hareket tekliğinin olduğu kabul edilmektedir³⁹¹. Bu nedenle tipik hareket tekliğinin bulunduğu böyle hallerde zincirleme suç hükümleri uygulanamaz.

Belirtmek gerekir ki doktrinde bir görüş, doğal hareket tekliği kapsamında birleştirilen hareketlerin esasında tipik hareket tekliği kavramı kapsamında yer aldığını savunmakta ve suç tipinin tekrarlanan hareketlerle ya da ardışık hareketlerle gerçekleştirildiği durumları da tipik hareket tekliği kavramı altında ele almaktadır³⁹². Zincirleme suç ile farklarının ortaya konabilmesi adına, tipik hareket tekliği kısaca açıklanmalıdır.

1.4.2.3.4.3.2.1. Çok Hareketli Suçlar (*mehraktiges Delikt*)

Çoğu zaman bir tek hareketin yapılması, kanunda tarif edilen bir suçun oluşması bakımından yeterli olmaktadır. Örneğin kasten öldürme suçu (TCK m. 81) ile hırsızlık suçu (TCK m. 141) tek hareketli suçlara örnek olarak verilebilir³⁹³. Bazı suçların kanuni tanımında ise birden çok harekete yer verilmektedir. Örneğin dolandırıcılık suçu (TCK m. 157) hileli davranışlarla bir yarar sağlamayı; yağma suçu (TCK m. 148) cebir veya tehdidin yanında malın alınmasını; özel belgede sahtecilik suçu (TCK m. 207) ise

³⁸⁹ Göktürk, Fikri İctima, s. 134; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 761.

³⁹⁰ BGH NStZ 1997, 487; BGH NJW 2010, 1680 (1683).

³⁹¹ BGH NJW 2010, 1680 (1683).

³⁹² Demirtaş, s. 130. Örneğin bkz. Wessels/Beuke/Satzger, AT, § 17, kn. 763.

³⁹³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 183.

sahteciliğin yanı sıra belgenin kullanılmasını gerektirmektedir³⁹⁴. Suçun oluşması bakımından kanuni tarifte birden çok hareketin yapılmasının arandığı böyle suçlara çok hareketli suçlar denmektedir³⁹⁵. Tüm bu hallerde doğal anlamda birden fazla hareket suçun kanuni tanımında ortak bir değerlendirmeye tabi tutularak tek hareket olarak kabul edilmektedir³⁹⁶.

Çok hareketli suçlar, birden çok ayrı iradi hareketten oluşmakla birlikte, ihlal edilen norm ölçütüne göre tipik hareket tekliği kapsamında değerlendirildikleri için tek fiil oluşturmaktadırlar³⁹⁷. Bu nedenle çok hareketli suçlar ancak, kanuni tanımda gösterilen hareketlerin tamamı gerçekleştirildiğinde tamamlanır. Dolayısıyla bu suçlar, hareketlerden yalnızca birinin yapılmasının suçun oluşumu bakımından yeterli olmaması yönüyle, seçimlik hareketli suçlardan ayrılırlar³⁹⁸.

Bağlı hareketli suçlar da çok hareketli suçlar arasında yer alır. Bir suçun kanuni tanımında hangi tür hareketlerle suçun icra edilebileceği belirtilmiş ise, bağlı hareketli suçlar söz konusu olmaktadır³⁹⁹.

Kimi suçların kanuni tanımında tek hareket gösterilmesine rağmen, doğal anlamda birden fazla hareket suç tipinde ifade edilen hareketin kapsamında yer alarak tipik hareket tekliği oluşturur. Örneğin gürültüye neden olma suçunda (TCK m. 183), gürültü fiili doğal

³⁹⁴ Örnekler için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 184; **Koca/Üzülmez**, s. 121, 514; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 761.

³⁹⁵ **Geerds**, s. 265; **Warda**, JuS 1964/3, s. 84-85. Bu suçlara “birden fazla hareketli suçlar” da denilmektedir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 82. Hareketlerin bir kısmı icrai, bir kısmı ise irtikâp suçunun kişinin hatasından yararlanmak suretiyle işlenmesi (TCK m. 250/3) halinde olduğu gibi ihmali nitelikte olabilir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 184.

³⁹⁶ **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 760; **Koca/Üzülmez**, s. 514.

³⁹⁷ **Göktürk**, Fikri İhtima, s. 131.

³⁹⁸ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 317; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 225.

³⁹⁹ Örneğin ikna suretiyle irtikâp suçunun oluşması için, “görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vatte bulunulmasına bir kimseyi ikna etmek” gerekmektedir (TCK m. 250/2). Temel şekli serbest hareketli bir suç olmakla birlikte, nitelikli şekli bağlı hareketli suç olan suçlara da kanunda yer verilmektedir. Örneğin, kasten öldürme suçunun “yangın, suç baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle” işlenmesi (TCK m. 82/1-c) bu şekildedir. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 185.

anlamda birden çok hareketi gerektirmekle beraber, tüm bu hareketler tipik hareket tekliği oluşturur ve tek fiil olarak nitelendirilir⁴⁰⁰.

1.4.2.3.4.3.2.2. Kesintisiz Suçlar (*Dauerdelikte*)

Kesintisiz suçlar, hukuka aykırı durumun yaratılmasıyla tamamlanan ve fakat icrası bir müddet devam eden suçlardır⁴⁰¹. Dolayısıyla kesintisiz suçun tamamlanma (*Vollendung*) ile sona erdirilme (*Beendigung*) anları birbirinden farklıdır⁴⁰². Fiilin icrası, hukuka aykırı durum ortadan kalkana dek devam etmektedir⁴⁰³. Örneğin kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu, hürriyetin kısıtlanmasıyla tamamlanmakta ancak kişi yeniden özgürlüğüne kavuştuğunda, yani fiilin icrası sona erip hukuka aykırı durum ortadan kalktığında veya kaldırıldığında sona ermektedir⁴⁰⁴.

Kesintisiz suçta, hukuka aykırılığın ortaya çıkması ve devamı bakımından doğal anlamda birden çok hareketin bulunması kavramsal bir zorunluluk olup, bu hareketler suç tipi karşısında ortak bir değerlendirmeye tabi tutularak hukuken tek fiil olarak kabul edilirler. Bu yönüyle kesintisiz suç, tipik hareket tekliğinin bir çeşidini oluşturmaktadır⁴⁰⁵. Zira burada failin meydana getirdiği hukuka aykırı durumu iradi olarak bir müddet devam ettirmesi söz konusu olduğundan, tek fiil gerçekleşmekte ve kanun bir defa ihlal edilmektedir⁴⁰⁶. Temadinin süresinin fiil tekliğine etkisi bulunmamakla birlikte, sürenin uzunluğunun fiilin haksızlık muhtevasını artırdığı kabul edilmektedir⁴⁰⁷.

⁴⁰⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 273, 761.

⁴⁰¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 329; Öztürk/Erdem, § 5, kn. 351; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 278, 763; Dönmezer/Erman, II, kn. 105.

⁴⁰² Önder, Ceza Hukuku, s. 78.

⁴⁰³ Geppert, JURA 1982/7, s. 362. Nitekim Önder'e göre, "fail gerek bizzat kendisinin meydana getirdiği veya kanunun bertaraf edilmemesini cezalandırdığı durumu, bu durumu bertaraf etmek hukuki vecibesine rağmen, kusurlu olarak bir müddet devam ettirir ve bu şekilde suç durumuna devamlı olarak meydan verirse" kesintisiz suç meydana gelir. Bkz. Önder, Ayhan, "Mütemadi Suç", İÜHFM, Yıl 1963, C. 29, S. 1-2, s. 92-93.

⁴⁰⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 228.

⁴⁰⁵ Önder, "Mütemadi Suç", s. 98; Göktürk, Fikri İçtima, s. 136; Koca/Üzülmez, s. 515. Katoğlu, kesintisiz suçta davranışın doğal anlamda birlik teşkil ettiği görüşündedir. Bkz. Katoğlu, Tuğrul, Kesintisiz Suç (Mütemadi Suç), Seçkin Yay., Ankara 2022, s. 63.

⁴⁰⁶ İçel, Suçların İçtimaı, s. 97-98.

⁴⁰⁷ Göktürk, Fikri İçtima, s. 136-137.

Kesintisiz suçlarda devam edenin ne olduğu hususu doktrinde tartışmalıdır. Kesintisiz suç, doktrinde, neticenin hemen sona ermeyip devam ettiği suçlar⁴⁰⁸, neticenin gerçekleşmesi ve tamamlanmasından sonra devam eden suçlar⁴⁰⁹, hareketin yapılmasıyla tamamlanan ve fakat icrası bir süre devam eden suçlar⁴¹⁰, hareketin (fiilin) icrasının belli bir süre devam ettiği suçlar⁴¹¹, hareket ve bu hareketin meydana getirdiği neticenin devam ettiği suçlar⁴¹², zararlı ve tehlikeli durum ile ihlalin devam ettiği suçlar⁴¹³, hareketin devamına bağlı olarak ihlalin devam ettiği suçlar⁴¹⁴ ve hukuka aykırı durumun devam ettiği suçlar⁴¹⁵ olarak tanımlanmaktadır⁴¹⁶. Bir görüşe göre, kesintisiz suçtaki devamlılık suçun bir unsuru olup, suç tipinin tarifinden anlaşılmaktadır⁴¹⁷. Bir diğer görüşe göre failin kararının devamlılık göstermesi gerekmektedir. Farklı bir görüşe göre, unsurların devamlı olarak ihlal edilmesi gerekir. Kesintisiz suçta hareketin birden çok olmasına rağmen neticenin tek olduğu görüşünü savunan yazarlar da bulunmaktadır⁴¹⁸. Kanaatimizce, netice ancak suçun kanuni tanımında hareketten bağımsız olarak ayrıca gösterildiği hallerde bir unsur olarak hesaba katılabileceği ve hareketten bağımsız şekilde tek başına devam edemeyeceği için⁴¹⁹, kesintisiz suçta suçun kanuni tanımında gösterilen hareketin icrası devam etmektedir.

Bu suçlarda doğal anlamda birden çok hareket, hukuka aykırı durum ortadan kalkıncaya, yani suç sona erinceye dek tek fiil sayılmaktadır. Örneğin kişiyi hürriyetinden yoksun

⁴⁰⁸ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 105; **İçel**, Ceza Hukuku, s. 288; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 178; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 231, 546; **Demirbaş**, s. 250; **Alacakaptan**, s. 48; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 79.

⁴⁰⁹ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 78.

⁴¹⁰ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 329.

⁴¹¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 189; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 136; **Koca/Üzülmez**, s. 123; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 277.

⁴¹² **Soyaslan**, s. 259; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 274; **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 99; **Özen**, Genel Hükümler, s. 911.

⁴¹³ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 188.

⁴¹⁴ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 247; **Bayar, Ahmet Hamdi**, “Zincirleme Suçun (TCK madde 43/1) Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması”, Adalet Dergisi, Yıl 2012, S. 42, s. 120.

⁴¹⁵ **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 348.

⁴¹⁶ Kesintisiz suçun hukuki niteliğini açıklayan teoriler için bkz. **Önder**, “Mütemadi Suç”, s. 93 vd.; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 348-350.

⁴¹⁷ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 178.

⁴¹⁸ Açıklamalar için bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 79.

⁴¹⁹ **Koca/Üzülmez**, s. 123.

kılma (TCK m. 109), konut dokunulmazlığı suçunun konuttan çıkmamak suretiyle işlenmesi (TCK m. 116), karşılıksız yararlanma (TCK m. 163), alkolü araç kullanmak suretiyle trafik güvenliğinin tehlikeye sokulması (TCK m. 179/3)⁴²⁰, suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m. 220), özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (TCK m. 264) gibi suçlar kesintisiz suç örnekleridir⁴²¹. TCK'nın 142. maddesinin 3. fıkrasında olduğu gibi, suçun temel şeklinin ani suç, nitelikli şeklinin ise kesintisiz suç olması mümkündür⁴²².

Kesintisiz suçta kesinti gerçekleştikten sonra fiilin yeniden işlenmesi halinde yeni bir suç oluşmaktadır. İddianamenin düzenlenmesi, mahkûmiyet kararı, şikâyetten vazgeçme üzerine verilen düşme kararı, af yasası gibi durumlar hukuki kesinti yaratırken; failin eylemine ara vermesi, yakalanması veya tutuklanması, askere gitmesi, uzun süre hastanede yatması, mağdurun ölümü, kaçması gibi nedenler fiili kesinti yaratmaktadır⁴²³.

1.4.2.3.4.3.2.3. Sistematik veya Sürekli Hareketlerle İşlenen Suç Tipleri

Uzun süren davranışlar kanun koyucu tarafından bir değerlendirme birliği çerçevesinde tek fiil ve tek suç olarak kabul edilebilmektedir. Bu suç tiplerinde birden çok hareket bir bütün halinde ilgili suç tipini oluşturmaktadır. Örneğin, işkence (TCK m. 94) ve eziyet suçları (TCK m. 96) bu şekildedir. İşkence suçunun oluşması için, suç tipinde belirtilen nitelikteki davranışın bir kez yapılması yeterli olmayıp, çok sayıda yapılarak belli bir süre devam etmesi gerekmektedir. Bu şekilde belli bir yoğunluğa ulaşan hareketler bütün halinde tek fiil oluşturmaktadır⁴²⁴. Benzer şekilde eziyet suçunun oluşması için bir kimsenin eziyet çekmesine neden olacak birden çok davranışın yapılması gerekmekte

⁴²⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 763.

⁴²¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 329; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 189.

⁴²² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 278; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 189.

⁴²³ 8CD., 30.11.2021, 4833/21908. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.09.2022). Böyle durumlarda, fiiller arasına giren süre, fiillerin gerçekleştirildikleri yer ve yeni bir suç işleme kastının bulunması, fiili kesintinin tespiti bakımından önem taşımaktadır. Bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 764.

⁴²⁴ Koca/Üzülmez, s. 515; BGH, NJW 1995, 2045. Aksi yönde bkz. Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Önok, R. Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, B. 19, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 341 vd. Yazarlara göre, sistematik olma unsuru işkenceyi tipik olarak karakterize etmekle birlikte, kategorik olarak her işkence sistematik olma özelliği taşımayabilir. Örneğin, mağdurun gözkapığı üzerinde sigara söndürülmesi bu şekildedir. Bu nedenle sistematiklik ve süreklilik işkence suçunun bir unsuru değildir. Buna karşın yazarlar eziyet suçunda sistematiklik veya sürekliliğin aranması gerektiği kanaatinde idirler (bkz. s. 300).

olup, her biri doğal anlamda bir hareket olan bu davranışlar, hukuki anlamda tek hareket olarak değerlendirilmektedir⁴²⁵.

Soykırım suçu (TCK m. 76) ile insanlığa karşı suçlar (TCK m. 77) da suç tipinin sistematik hareketlerle gerçekleştirilmesine örnek teşkil etmektedir. Suç tiplerinde yer alan hareketlerin soykırım suçunda grup üyelerine ve insanlığa karşı suçlarda toplumun bir kesimine karşı sistemli şekilde işlenmesi tipik hareket tekliği oluşturmaktadır⁴²⁶. Kendi içlerinde objektif ve sübjektif unsurları karşılayan çeşitli münferit hareketlerin içtima kurumu bakımından değerlendirilmesinde, suçun manevi unsurunu oluşturan amaç veya maksadın, suç teşkil eden fiillerin salt tekrarına yönelik tek bir kasttan farklı bir anlamı bulunmaktadır. Soykırım suçundaki gibi “*bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi*” şeklindeki bir amaç, tipik amacın gerçekleşmesi için yapılan hareketleri hukuki anlamda tek bir hareket haline getirmektedir. Objektif açıdan ise bir grubun yok edilmesi, haksızlığın tipik tanımından dolayı, belirli bir devam ve tekrar unsurunu içeren münferit hareketlerden oluşmakta ve tek bir suçu meydana getirmektedir⁴²⁷.

Hareketlerin tekrarlanmasının kanuni tanımda unsur olarak gösterildiği suçlarda, hareketin bir kez yapılması suçun oluşması bakımından yeterli olmayıp, hareket, failin amacını ortaya koyacak şekilde tekrar edilmelidir. Tekrarlanan hareketler arasında yer ve zaman bakımından sıkı bir bağlantının bulunması da gerekli değildir⁴²⁸. Bu suçların klasik örneğini TCK m. 123’te düzenlenen “*kişilerin huzur ve sükûnunu bozma*” suçu oluşturmaktadır. Kişilerin huzur ve sükûnunu bozma suçunda davranışların ısrarla gerçekleştirilmesi gerekmekte ve ısrar kendi içinde sürekliliği barındırmaktadır. Bu nedenle suç tipinde gösterilen hareketlerin bir defa gerçekleştirilmesi suçun oluşması

⁴²⁵ “Suça sürüklenen çocuğun mağduru ranzaya bağladığı nevresimin ucunu yakarak sağ elinin yanmasına neden olduktan sonra çok kısa bir zaman aralığında sopa ve hortum vurmak suretiyle tekrar yaralanması şeklinde gerçekleşen eylemlerinin süreklilik arzeder bir tarzda işlenmesi nedeniyle küll halinde eziyet suçunu oluşturmaktadır.” 1CD., 25.10.2021, 9897/13592. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

⁴²⁶ Koca/Üzülmez, s. 546-547.

⁴²⁷ BGH, NStZ 1999, 396 (403). Ancak 76. maddenin 2. fıkrası ve 77. maddenin 2. fıkrası ile getirilen düzenlemelerle, kasten öldürülen veya yaralanan kişi sayısı kadar soykırım veya insanlığa karşı suçun oluşması ve gerçek içtima kuralı uyarınca her suçtan ayrı ceza verilmesi kabul edilmiştir. Bu şekilde özel içtima hükümleri getirilmemiş olsaydı, tek bir soykırım veya tek bir insanlığa karşı suç oluşacağı için faile tek ceza verilmesi gerekecekti. Bkz. Koca, Mahmut, “Türk Ceza Kanunu’nda Soykırım Suçu”, TAAD, Yıl 2010, S.1, s. 23.

⁴²⁸ Göktürk, Fikri İçtima, s. 135. Yazar bu suçları, hareketin tipte çoğul olarak gösterildiği suçların ikinci grubu olarak ele almaktadır.

bakımından yeterli değildir⁴²⁹. Bu nedenle, tipik hareket tekliğinin söz konusu olduğu bu hallerde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir⁴³⁰.

1.4.2.3.4.3.2.4. Hareketin Tipte Çoğul Olarak İfade Edildiği Suçlar

Bazı suç tiplerinde tipikliği oluşturan hareketler çoğul bir şekilde ifade edilmektedir. Suçun kanuni tanımında çoğul olarak ifade edilen hareketin bir kez yapılması, suçun oluşması bakımından yeterlidir. Ancak fail, hareketi yer ve zaman bakımından sıkı bir bağlantı içinde tekrarlıyorsa, bu hareketler tipik hareket tekliği, dolayısıyla hukuki anlamda tek bir hareket ve aynı zamanda tek bir suç teşkil eder⁴³¹. Bu durumun doğal hareket tekliği türü olan “*tekrarlanan hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesi*”nden temel farkı, hareketin suçun kanuni tanımında açıkça çoğul olarak gösterilmiş olmasıdır.

Örneğin cinsel saldırı suçunu (TCK m. 102) oluşturan tipik hareket, “*cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi*”dir. Kişilerin huzur ve sükûnunu bozma veya eziyet gibi davranışların sürekli veya sistematik olarak devamını gerektiren suçlardan farklı olarak burada hareketin bir kez yapılmasıyla suç oluşur. Söz gelimi failin mağduru bir kez öpmesi suçun oluşumu için yeterlidir. Ancak kanun koyucu, zamansal ve mekânsal birliktelik arz eden farklı cinsel davranışların tamamının tipik hareket tekliği oluşturduğunu kabul etmektedir⁴³². Bu nedenle failin cinsel arzularını tatmin amacına

⁴²⁹ **Yenerer, Çakmut Özlem**, Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma ve Gürültüye Neden Olma Suçları, İstanbul 2014, s. 63; **Özen, Muharrem / Köksal, Atacan**, “*Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu*”, AÜHFD, Yıl 2019, C. 68, S. 2, s. 487. “*Sanığın, katılana yönelik farklı zamanlarda gerçekleştirdiği mesaj gönderme şeklindeki eylemlerinin, TCK'nın 123. maddesinde düzenlenen kişilerin huzur ve sükununu bozma suçunun "ısrar" ögesini oluşturması karşısında, zincirleme suç hükümlerinin uygulanma koşullarının bulunmadığı gözetilmeden, aynı Kanun'un 43/1. maddesinin uygulanması,*” 4CD., 06.12.2021, 8336/28505. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.09.2022).

⁴³⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 135; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 602. “*Sanığın, katılana yönelik farklı zamanlarda gerçekleştirdiği mesaj gönderme şeklindeki eylemlerinin, TCK'nın 123. maddesinde düzenlenen kişilerin huzur ve sükununu bozma suçunun "ısrar" ögesini oluşturması karşısında, zincirleme suç hükümlerinin uygulanma koşullarının bulunmadığı gözetilmeden, aynı Kanun'un 43/1. maddesinin uygulanması,*” 4CD., 06.12.2021, 8336/28505. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.09.2022).

⁴³¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 134; **Werle**, s. 29.

⁴³² **Roxin**, II, § 33, kn. 28; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 134.

yönelik olarak mağduru öptükten sonra bacaklarına dokunması durumunda tipik anlamda tek hareket oluşur⁴³³.

Dolandırıcılık suçu (TCK m. 157) da tipik hareket teklığının bir diğer görünümü olan hareketin tipte çoğul olarak ifade edildiği suç kategorisine girmektedir. Nitekim kanuni tipte “*hileli hareketler*” ifadesi benimsenmiştir. Benzer şekilde, ihaleye fesat karıştırma suçu (TCK m. 235/2-a), zimmet suçunun nitelikli hali (TCK m. 247/2) ile irtikâp suçu (TCK m. 257/2) da tipik hareket teklığının bu çeşidine örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla tipik hareket teklığının bulunduğu böyle durumlarda fiil ve suç çokluğu bulunmadığından, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Hareketlerin çokluğu, TCK m. 61 uyarınca cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur. Hareketlerin farklı zamanlarda yapılması halinde ise diğer koşulları da bulunuyorsa, zincirleme suç hükümleri uygulanabilir.

1.4.2.3.4.3.2.5. Seçimlik Hareketli Suçlar

Suçun kanuni tanımında gösterilen birden fazla alternatif hareketten herhangi birinin yapılmasıyla tamamlanan suçlara, seçimlik hareketli suçlar denir⁴³⁴. Tipikliğin oluşması için esasında tek hareketin yapılmasının yeterli olduğu seçimlik hareketli suçlarda, seçimlik hareketlerin bir kısmının veya tamamının da gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu durumda doğal anlamda birden çok hareket bulunmasına rağmen hukuki anlamda tek hareketin var olduğu kabul edilmektedir. Örneğin göçmen kaçakçılığı (TCK m. 79), insan ticareti (TCK m. 80), mala zarar verme (TCK m. 151), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK m. 188/1, 3), resmi belgede sahtecilik (TCK m. 204) gibi suçlarda tipte gösterilen hareketlerden birden fazlası yapılmış olsa dahi, tipik anlamda tek hareket oluşmaktadır⁴³⁵. Hareketlerden birkaçı yapıldığında dahi kanun hükmü birkaç kez değil yalnızca bir kez ihlal edilmiş olduğundan ortada tek bir suç bulunmaktadır⁴³⁶. Seçimlik

⁴³³ Koca, “*Fikri İçtima*”, s. 206.

⁴³⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 319; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 225; Öztürk/Erdem, § 5, kn. 341; Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 15.

⁴³⁵ Koca, “*Fikri İçtima*”, s. 205; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 275-276.

⁴³⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 762; Centel/Zafer/Çakmut, s. 268; Dönmezer/Erman, II, kn. 82; Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 18. Suçun kanuni tanımında yer alan seçimlik hareketlerin tamamı, norm karşısında değerlendirmeye tabi tutulduğunda hukuki anlamda tek bir fiilden ve tek bir ihlalden söz edilir. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 133. Seçimlik hareketli suçlarda birden çok hareketin yapılmasına rağmen

hareketlerin bir kısmı tamamlanmasına rağmen bir kısmı teşebbüs aşamasında kaldığında da tamamlanmış tek bir suçun varlığı kabul edilir⁴³⁷.

Kanuni tanımında verilen hareketlerin seçimlik mi olduğu yoksa bağımsız suçları mı oluşturduğu, hareketlerin konusuna bakılarak belirlenmelidir. Hareketlerin her birinin konusu aynı ise seçimlik hareketli suç, farklı ise bağımsız suçlar söz konusudur⁴³⁸.

Seçimlik hareketli suçun söz konusu olabilmesi için, alternatif hareketlerin her birinin aynı konu üzerinde gerçekleşmesi gerekmektedir⁴³⁹. Aynı suç konusu üzerinde seçimlik hareketlerin birden fazlasının icra edilmesi, fiilin haksızlık muhtevasını artırır ve cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur⁴⁴⁰. Örneğin fail, kendisine verilmiş olan bir kamyonun önce lastiklerini satar, ardından kamyonu otobüse çevirir, sonra otobüsü birine rehner ve kendisine böyle bir kamyonun tevdi edilmiş olduğunu reddederse, güveni kötüye kullanma suçunun oluşması için gereken seçimlik hareketlerden birden fazlasını gerçekleştirmiş olur⁴⁴¹.

Kanaatimizce seçimlik hareketlerin tipik hareket tekliği teşkil edebilmesi için, ilgili suç tipine ve somut olaya göre, aralarında yer ve zaman bakımından yeterli bir bağlantı bulunmalı, hareketler dışarıdan bakıldığında bir bütünün parçalarını oluşturacak şekilde algılanabilir olmalıdır. Aksi halde fiil çokluğu ve normun birden fazla ihlali gündeme

faile tek ceza verilmesinin nedeninin, bu hareketlerin “*cezalandırılmayan sonraki fiiller*” kapsamında yer alması olduğu yönündeki görüş için bkz. **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 201; **Ünver, Yener**, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar), B. 6, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 684.

⁴³⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 277. Ayrıca bkz. CGK., 09.05.2019, 196/392. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

⁴³⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 123.

⁴³⁹ Özgenç’e göre, “*Burada konunun ayniyetinden kasıt, tür itibarıyla ayniyet değil, nesnel olarak ayniyettir. Tür itibarıyla aynı olmakla birlikte, nesnel olarak farklılık söz konusu ise, artık seçimlik hareketli suçtan söz edilemez. Örneğin bir parti uyuşturucu maddeyi satın alan, başka bir parti uyuşturucu maddeyi ise nakleden kişi, iki ayrı suç işlemiş olmaktadır. Her ne kadar uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (m. 188, f. 1, 3) seçimlik hareketli suç ise de, satın alma ve nakletme fiillerinin konusunu oluşturan uyuşturucu maddenin nesnel olarak aynı olmaması halinde, iki ayrı suçun varlığını kabul etmek gerekir.*” Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 186. Yazar, suçun konusunun nesnel olarak aynı olması koşuluyla, seçimlik hareketlerden birinin tekrarı halinde dahi suçun bir defa işlenmiş sayılacağını ifade etmektedir (s. 187).

⁴⁴⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 133; **Koca/Üzülmez**, s. 122; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 276. Yargıtay’ın da benzer yönde kararları bulunmaktadır: CGK., 01.12.2020, 247/494; CGK., 30.06.2020, 142/329; CGK., 13.02.2020, 154/92. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

⁴⁴¹ Örnek için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 82. Aynı yönde bkz. **Alacakaptan**, s. 43.

gelebilecektir. Örneğin fail, aynı zaman dilimi içerisinde otomobili bir çivi ile boydan boya çizmiş, ardından üzerine boya dökmüş ve en sonunda da yakmışsa, bu hareketler hukuki anlamda tek bir fiil oluşturur ve tek bir mala zarar verme suçu oluşur. Buna karşın, bir kimsenin otomobiline önce spreyl boya ile yazı yazan ve başka bir gün de otomobili yakan failin iki ayrı fiili bulunmaktadır. Bu durumda diğer koşulları da varsa zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir.

1.4.2.3.4.3.2.6. Bileşik Suç

Bileşik suçta esasında doğal anlamda birden fazla hareket bulunmakta olup her hareket farklı hukuki değerleri ihlal etmektedir⁴⁴². Ancak birden fazla suç tipine ilişkin norm karşısında tipik olan farklı hareketler, suçun kanuni tanımında ortak bir değerlendirmeye tabi tutularak tek bir fiil olarak kabul edilmektedir⁴⁴³. Hareketlerden bir kısmının kanunda bağımsız olarak düzenlenmiş başka bir suçu oluşturması önemli değildir. Nitekim tüm bu hareketler, hukuki olarak tek bir suçun haksızlık unsurunu oluşturmaktadır⁴⁴⁴. Bu nedenle bileşik suç, doktrinde, tüketen-tüketilen norm ilişkisine dayanan bir görünüşte içtima şekli kapsamında görülmektedir⁴⁴⁵. İhlal edilen normların çokluğu görünüştedir; gerçekte sadece tek bir norm ihlal edilmektedir.

TCK'nın 42. maddesinde bileşik suç, *“biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suç”* şeklinde tanımlanmıştır⁴⁴⁶. Dolayısıyla bileşik suçta bir suç diğer bir suçun ya unsurunu ya da nitelikli halini oluşturmaktadır. Bir

⁴⁴² **Yılmaz, Zahit**, “Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı Açısından Fiilin Tekliği Kavramı”, ABÜHFD, Yıl 2010, C. 8, S. 16, s. 422.

⁴⁴³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 132; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 764.

⁴⁴⁴ **Koca/Üzülmez**, s. 556.

⁴⁴⁵ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 204; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 568-569; **Demirbaş**, s. 554. “*Tipik fiil tekliğinde tek kriter, ihlal edilen norm olup; burada söz konusu olan norm, olayda gerçekte uygulanma kabiliyetine sahip olan normdur; ihlali görünüşte olan norm ise yapılacak olan değerlendirmede kriter olarak kullanılamaz.*” Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 133.

⁴⁴⁶ Dolayısıyla bileşik suç, fiilin ya da suçun “*tek olması*” değil, kanun koyucu tarafından “*tek sayılması*” durumunu ifade etmektedir. Burada fiilin tekliği, kanun koyucunun düzenlemesi ile normatif olarak gerçekleşmektedir. Bkz. **Yılmaz**, “*Fiilin Tekliği Kavramı*”, s. 423. Doktrinde bir görüş, bileşik suçta gerçekte birden çok suç bulunduğu, suç tekliğinin yalnızca kanun koyucunun takdirine bağlı olarak kanuni düzenleme ile oluşturulduğu, bu nedenle suç tekliğinin görünüşte olduğu ve dolayısıyla, esasında bileşik suçu oluşturan suç sayısı kadar hareketin de bulunduğu gerekçesiyle, bileşik suçun tipik hareket tekliği kapsamında yer aldığına ilişkin görüşü reddetmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 29.

suç diğer suçun unsurunu oluşturduğunda, unsuru oluşturan suç bağımsızlığını kaybederek yeni bir suç meydana getirmektedir. Böylece yalnızca gerçekleşen suçun cezası verilerek, ayrıca unsur olan suçtan ceza verilmemektedir. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (TCK m. 112) ile yağma (TCK m. 148) suçları, cebir veya tehdit suçlarının unsur oluşturduğu bileşik suç örnekleridir⁴⁴⁷.

Bileşik suçun ikinci şeklinde ise yeni bir suç meydana gelmemekle birlikte, bir suç var olan başka bir suçun nitelikli halini oluşturarak cezanın ağırlaştırılmasını sağlamaktadır. Bileşik suçun bu halinde de, suçu nitelikli hale getiren suç bağımsızlığını kaybettiğinden, bundan dolayı ayrıca ceza tayinine gidilmemektedir⁴⁴⁸. Ancak bileşik suçtan söz edilebilmesi için, unsur veya nitelikli hal oluşturan suçların kanuni tarifte açıkça gösterilmesi gerekir⁴⁴⁹. Konut dokunulmazlığının ihlali suretiyle yağma suçunun işlenmesi (TCK m. 149/1-d), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun işlenmesinde cebir veya tehdit kullanılması (TCK m. 109/2) ile cinsel tacizde bulunmak suretiyle işkence suçunun işlenmesi (TCK m. 94/3), bir suçun diğerinin nitelikli halini oluşturduğu bileşik suç örnekleridir⁴⁵⁰.

1.4.2.3.4.3.2.7. İtiyaden İşlenen Suçlar

İtiyat, bir hareketin icrasını âdet haline getirmek, devamlı olarak suç teşkil eden belirli bir davranışta bulunmak anlamına gelmektedir⁴⁵¹. Aynı hareketin çeşitli zamanlarda tekrarını veya kanunen aynı sayılan hareketlerin suçun oluşumu için birden çok defa gerçekleştirilmesini gerektiren suçlara “*itiyadi suç*” denir⁴⁵². İtiyadi suçlarda, bir hareket

⁴⁴⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 765.

⁴⁴⁸ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 765.

⁴⁴⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 543. Kanuni tarifte suçun açıkça unsur olarak yer almadığı hallerde bileşik suçtan söz edilemez. Örneğin TCK’nın 82. maddesinin 1. fıkrasının (h) bendinde, kasten öldürme suçunun “*bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla*” işlenmesi nitelikli hal olarak düzenlenmiş olmakla birlikte, hangi suç olduğu açıkça yazmadığı için bileşik suç söz konusu değildir. Bu nedenle fail, örneğin hırsızlık suçunu gizlemek için bir kimseyi öldürürse, hırsızlık ve kasten öldürme suçları fiil tekliği ve bileşik suç oluşturmamaktadır. Her bir fiil ve suç bağımsızlığını korumakta olduğu için gerçek içtima hükümleri gereğince ayrı ceza tayini yoluna gidilmelidir. Bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 766.

⁴⁵⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 765.

⁴⁵¹ Özek, Çetin, “Suçta İtiyat-Tekerrür-Sarhoşluk”, İÜHFİM, Yıl 1962, C. 28, S. 1, s. 248.

⁴⁵² Kocasakal, Ümit, Ceza Hukukunda İtiyad, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 1994, İstanbul 1994, s. 61.

tek başına suç teşkil etmemesine rağmen, belirli bir sayıya ulaştığı zaman suç oluşturmaktadır⁴⁵³. Dolayısıyla itiyadı oluşturan sayıdan daha az sayıda hareket gerçekleştirilmesi halinde suç meydana gelmemektedir⁴⁵⁴. Burada tek bir hukuki menfaat, aynı tür davranışların sıklıkla tekrar edilmesi suretiyle ihlal edilmekte ve hareket tekliği söz konusu olmaktadır⁴⁵⁵. Hareketlerin, failde itiyadın varlığını gösterecek biçim ve sayıda tekrarlanmaları gerekmektedir⁴⁵⁶. Bu yönüyle çok hareketli suça benzeyen itiyadi suç, ondan, aynı hareketin itiyat derecesinde tekrar edilmesi suretiyle ayrılmaktadır⁴⁵⁷. Böylece itiyadi suçlar, tipik hareket tekliğinin bir çeşidi olarak hukuki anlamda tek bir fiil ve tek suç oluşturmaktadır⁴⁵⁸.

İtiyat kimi zaman suçun unsuru kimi zaman ise ağırlatıcı nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Suçun unsuru olduğu hallerde, tek başına suç teşkil etmeyen birden fazla fiil bir araya gelerek tek bir suçu oluşturur⁴⁵⁹.

İtiyadi suçlarda fail, aynı nitelikteki hareketleri tekrarlayarak ya bunları faaliyetinin bir unsuru haline getirmeyi ya da kendisine gelir kaynağı yaratmayı amaçlamaktadır. Failin kastı, tekrarladığı aynı nitelikteki hareketlerin tamamına yöneliktir. Failin hareketlerin tekrarlanmasını alışkanlık haline getirdiği suçlar da, itiyadi suçun bir diğer alt grubunu oluşturmaktadır. Alışkanlık haline getirilen suçlarda failin herhangi bir amaca ulaşmak yönünde bir iradesi bulunmamaktadır. Tekrarlanan hareketler, faildeki alışkanlığın varlığını göstermektedir⁴⁶⁰.

İtiyat 5237 sayılı TCK’da failin tehlikeliliğini gösteren, infaz rejimine ilişkin bir husus olarak kabul edilmiştir⁴⁶¹. TCK her ne kadar itiyadi suç tanımı vermese de, m. 6/1-h’de itiyadi suçlunun tanımı yapılmıştır. Buna göre *“itiyadi suçlu”* deyiminden, *“kasıtlı bir suçun temel şekli ya da daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir*

⁴⁵³ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 190; **Demirbaş**, s. 237.

⁴⁵⁴ **Toroslu/Toroslu**, s. 368; **Bayar**, s. 121.

⁴⁵⁵ **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 261.

⁴⁵⁶ **Alacakaptan**, s. 42.

⁴⁵⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 141.

⁴⁵⁸ **Brähler**, s. 68-69.

⁴⁵⁹ **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 250.

⁴⁶⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 142.

⁴⁶¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 142-143.

yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi” anlaşılr. Bu tanımdan yola çıkılarak itiyadi suç, TCK sistemi bakımından, kasıtlı bir suçun basit veya nitelikli hallerinin bir yıl içerisinde en az üç kez işlenmesi şeklinde tanımlanabilir⁴⁶².

İtiyadi suç, 18.6.1933 tarihli ve 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun’da tanımlanan tefecilik suçu örnek olarak verilebilir. Buna göre, tefecilik suçunun oluşması için hareketin itiyadi belli edecek derecede tekrarlanması, failin söz konusu Kanun’un tespit ettiği esas ve usuller dışında faizle ödünç para vermekle meşgul olması gerekmektedir. Dolayısıyla her bir münferit faizle ödünç para verme fiili tek başına tefecilik suçunu oluşturmuyordu⁴⁶³. Yine 765 sayılı TCK’nın 572/2. maddesinde de sarhoşluğun ağırlatıcı nedeni olarak itiyadi sarhoşluk düzenlenmişti. Böylece tefecilik ile itiyadi sarhoşluk, itiyadi suçlara örnek olarak gösterilmekteydi⁴⁶⁴. 5237 sayılı TCK, sarhoşluğa ve ağırlatıcı nedeni olarak itiyadi sarhoşluğa bir suç olarak yer vermemiştir⁴⁶⁵. İtiyat kavramına, “*aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali*” suçunu düzenleyen 233. maddenin 3. fıkrasında “*itiyadi sarhoşluk*” hali olarak yer verilmekle birlikte, doktrinde, kavramın ne şekilde uygulanacağı hususunun belirsiz olduğu ifade edilmektedir⁴⁶⁶. Yine 20.10.2016 tarihli ve 6750 sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni

⁴⁶² Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 436. Bu tanımın doktrindeki itiyadi suç açıklaması ile uyumlu olmadığı görüşü için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 82.

⁴⁶³ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 82, dpn. 397; **Demirbaş**, s. 238.

⁴⁶⁴ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 190-191. 5237 sayılı TCK’nın 241. maddesinde düzenlenen tefecilik suçunun oluşması için itiyat şartı aranmamış, kazanç elde etmek amacıyla bir kere ödünç para verilmesi yeterli görülmüştür. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 82, dpn. 397. Ancak doktrinde, her ne kadar TCK m. 241’deki suç tanımında açıkça yer verilme de, tefeciliğin itiyadi bir suç olduğu ve oluşması için fail tarafından meslek edinilmesinin zorunlu olduğu, bunun da bir kişiye birçok kez veya birden fazla kişiye sürekli olarak ödünç para verilmesini gerektirdiği de belirtilmektedir. Bu nedenle bir kişiye bir kez ödünç para vermenin bu suçu oluşturmayacağı savunulmaktadır. Bkz. **Arslan, Çetin**, “*Tefecilik Suçu*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 2014, S. 1, s. 34-35. Öte yandan 2279 sayılı Kanun, 1983 tarihli ve 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlükten kaldırılmış, ancak Kararname’nin 9. maddesinde tefecilik sayılan işlemler tanımlanırken, 17. maddede kanunlaşma şartına bağlı olarak, 15. maddede ihlalin yaptırımı gösterilmiş ve bu düzenlemeyle tefecilik suçunun itiyadi suç olarak varlığını sürdürdüğü ifade edilmiştir. Buna göre, 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname halen yürürlükte olup, Kararname’nin 9. maddesi hükmü, tefecilik sayılan işlemleri itiyadi suç türü olarak korumakta ve bu haliyle TCK m. 241 ile çelişmektedir. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 191.

⁴⁶⁵ **Demirbaş**, s. 238.

⁴⁶⁶ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 468.

Kanunu'nun 16. maddesinin 2. fıkrasında da itiyadi suç düzenlemesine yer verildiği belirtilmektedir⁴⁶⁷.

1.4.2.3.4.3.3. Hukuki Hareket Tekliği (*rechtliche/juristische Handlungseinheit*)

Hukuki hareket tekliği ile tipik hareket tekliği birbirinden farklıdır. Çeşitli doğal hareketler, tipik hareket tekliğinde doğrudan kanuni tip tarafından ortak bir değerlendirmeye tabi tutulurken; hukuki hareket tekliğinde ise kanuni tip dışındaki hukuki nedenlerle birleştirilmektedir⁴⁶⁸. Bunun iki çeşidi olarak zincirleme suç ile kenetlenme etkisi ele alınmalıdır.

1.4.2.3.4.3.3.1. Zincirleme Suç (*Zincirleme Hareket - die fortgesetzte Handlung*)

Hukuki hareket tekliği kapsamında ele alınan başlıca durum zincirleme suçtur⁴⁶⁹. Hareket tekliğinin bu türü için Alman doktrininde “*zincirleme hareket*” (*die fortgesetzte Handlung*) tabiri de tercih edilmektedir⁴⁷⁰. Zincirleme suça ilişkin bir düzenlemeye yer verilmeyen Alman hukukunda, çeşitli doğal hareketlerin hukuki nedenlerle tek hareket şeklinde kabul edildiği ve hukuki birlik içindeki bu hareketlerin aynı kanun hükmünü ihlal etmesi nedeniyle, zincirleme şekilde işlenen tek bir suçun bulunduğu sonucuna varılmaktadır⁴⁷¹. Dolayısıyla zincirleme suç Alman hukukunda hem hareket yani fiil hem de suç tekliği olarak kabul edilmektedir. Öyle ki bir görüşe göre, zincirleme suçta bir suç

⁴⁶⁷ Söz konusu hükme göre, “*ilgili kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bir taşınırı rehin almak suretiyle ödünç para verme işini devamlı yapan kişi, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 241 inci maddesine göre cezalandırılır.*” Örnek için bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 319.

⁴⁶⁸ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 32; **Geerds**, s. 258, 294.

⁴⁶⁹ **Geppert, Klaus**, “*Die ‘fortgesetzte Tat’ im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuer Literatur*”, JURA 1993, Heft 12, s. 649.

⁴⁷⁰ Örneğin bkz. **Jung, Heike**, “*Zur Nachahmung empfohlen: Aufgabe der Rechtsfigur der fortgesetzten Handlung durch das schweizer Bundesgericht*”, NJW 1994, Heft 14, s. 916; **Göhler, Erich**, “*Ist die fortgesetzte Handlung mit der Entscheidung des Großen Senats in Strafsachen, wistra 1994, 185, auch in Bußgeldsachen praktisch verabschiedet?*”, wistra 1995, Heft 8, s. 300; BGH, NJW 1961, 1733.

⁴⁷¹ **Geerds**, s. 294; **İçel, Kayıhan / Evik, A. Hakan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Kitap, Beta Yay., B. 4, İstanbul 2007, s. 47; **Warda**, JuS 1964/3, s. 85; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 143.

tipi bir kez ihlal edildiğinden ortada bir içtima ilişkisi yoktur ve “*gerçek olmayan içtima*” söz konusudur⁴⁷².

Zincirleme suç, Alman hukukunda, aynı suç tipine ilişkin hükmün birden fazla hareketle ihlali halinde, gerçek içtimanın uygulama alanını sınırlandırmak ve zincirleme suç kapsamındaki hareketlerin hem maddi ceza hukuku hem de muhakeme hukuku bakımından yarattığı bir takım sorunları ortadan kaldırmak amacıyla, mahkeme içtihatları ile geliştirilmiştir⁴⁷³. Böylece birden fazla hareketin hukuki anlamda tek hareket olarak kabul edilmesiyle, zincirleme suç kapsamında gerçekleştirilen hareketler bakımından Alman Ceza Kanunu’nun fiil tekliğine (*Tateinheit*) ilişkin 52. paragrafı hükmü uygulanabilir hale getirilmiştir⁴⁷⁴.

Türk doktrininde de, zincirleme suçta, her biri kanundaki tipe uygun olan birden fazla fiilin, “*hukuki anlamda bir fiil*” olarak kabul edildiğine ve her biri ayrı bir suç teşkil eden bu fiillerin hukuken tek bir fiilde birleştiğine ilişkin görüşler bulunmaktadır⁴⁷⁵.

Zincirleme suçun hukuki hareket tekliği kapsamında ele alınması eleştirilmiştir. Fiil sayısının kanuni tanımda yer alan ve dış dünyada meydana gelen netice sayısına göre belirlendiğini ileri süren görüşe göre, zincirleme suçta dış dünyada meydana gelen değişiklik birden çok olduğundan, birden çok fiil bulunduğu sonucuna varılmalıdır⁴⁷⁶.

Türk hukukunda zincirleme suç, TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında, “*bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi*” şeklinde tanımlanmıştır. Kanuni tarifte açık şekilde “*değişik zamanlarda ... aynı suçun birden fazla işlenmesi*”nden söz edildiğinden, zincirleme suçta birden çok fiil

⁴⁷² **Heinrich**, § 40, kn. 1409.

⁴⁷³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 143; **Werle**, s. 35.

⁴⁷⁴ **Hakeri, Hakan**, “*Alman Ceza Hukuku’nda Müteselsil Suç*”, Kamu Hukuku Arşivi (KHUKA), Yıl 1999, s. 254.

⁴⁷⁵ Söz konusu görüş için bkz. **Yüce**, s. 376; **Çolak, Haluk**, “*Dolandırıcılık ve Sahtecilik Suçlarında Suçların İçtima ve Zincirleme Suç Hükmülerinin Uygulanması*”, Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan, C. 1, Beta Yay., İstanbul 2014, s. 291; **Sarı, İsmail**, “*Zincirleme Suç*”, Adalet Dergisi, Yıl 2013, S. 47, s. 155; **Bayar**, s. 111.

⁴⁷⁶ **İçel**, Suçların İçtima, s. 95. Yazar, 765 sayılı TCK’nın düzenlemesinden yola çıkarak, ihlallerin farklı zamanlarda da gerçekleştirilebiliyor olmasının fiil çokluğunu gösterdiğini belirtmektedir. 5237 sayılı TCK’ya göre ise suçların farklı zamanlarda işlenmesi, zincirleme suçun şartlarından biridir.

ve suç bulunduğunu kabul etmek gerekir⁴⁷⁷. Zincirleme suçun hukuki niteliğine ilişkin tartışmalara çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

1.4.2.3.4.3.2. Kenetlenme Etkisi (*Klammerwirkung*)

Fikri içtimada icra hareketlerinin kısmi ayniyeti bağlamında ele alınan ve hukuki hareket tekliğinin bir çeşidi olarak görülen⁴⁷⁸ kenetlenme etkisi⁴⁷⁹, “*bir üçüncü suç tipine ilişkin icra hareketlerinin, icra hareketleri birbiri ile kesişmeyen iki ayrı suç tipinin icra hareketleri ile kesişmesi (iç içe geçmesi-Verklammerung) halinde, üç suç tipi arasında fikri içtima hükümlerinin uygulanmasını*” sağlamaktadır⁴⁸⁰. Bu durumda, esasında fiil çokluğu oluşturan iki haksızlık üçüncü bir fiilin gelmesiyle birlikte fiil tekliğine dönüşmektedir. Alman Federal Yüksek Mahkemesi de çeşitli kararlarında kenetlenme etkisini fiil tekliği kapsamında görmektedir⁴⁸¹.

Bu durum özellikle belirli bir süre boyunca devam eden kesintisiz bir suçun, tek başlarına ele alındıklarında birbirleriyle kesişmeyen iki hareketi, bu hareketlerin her biriyle aynı zamana denk gelmesi halinde birleştirdiği hallerde ortaya çıkar⁴⁸². Ancak kenetlenme etkisinin kabul edilebilmesi için, eklenen haksızlığın diğerleriyle aynı veya onlardan daha ağır bir haksızlık içeriğine sahip olması gerekir⁴⁸³.

⁴⁷⁷ Hareketleri ortak hukuki değerlendirmeye tabi tutan bir norm da bulunmadığından, zincirleme suç tipik hareket tekliği kapsamında değerlendirmek mümkün değildir. **Göktürk**, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı*”, s. 43-44.

⁴⁷⁸ **Rönnau/Wegner**, s. 21.

⁴⁷⁹ Söz konusu durum “*parantez etkisi*” olarak da ifade edilmektedir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 166.

⁴⁸⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 166; **Geerds**, s. 280.

⁴⁸¹ BGH NStZ 2013, 158; BGH NStZ-RR 1998, 234; BGH, NStZ 1993, 133; BGH, NStZ 1993, 39; BGH NStZ 1989, 20; BGH StV 1983, 457.

⁴⁸² BGHSt 31, 29, 31; BGH NStZ 1993, 39, 40; BGH NStZ 2008, 209, 210.

⁴⁸³ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 767. Alman Federal Yüksek Mahkemesine göre, kenetlenme etkisi yoluyla fiil tekliğinin kabul edilmesinin ön koşulu, kendi başlarına bağımsız olan iki suçun icra hareketlerinin birbirleriyle ayniyet göstermemesi ve fakat üçüncü bir suçun icra hareketiyle kısmen de olsa ayniyet göstermesidir. Ayrıca kendi başlarına bağımsız olan iki suçtan en az biri ile bunları birbirine bağlayan suç arasında en azından haksızlık muhtevası bakımından yaklaşık bir ağırlık eşitliği (*Wertgleichheit*) bulunması veya kenetlenme etkisi yaratan suçun diğerlerine nazaran daha ağır olması gerekmektedir. Kenetlenme etkisi yaratan suç tipinin haksızlık muhtevası diğer iki suç tipinden daha az ise, fiil tekliği kabul edilmemektedir. Bkz. BGH Beschl. v. 28.10.2021 – 4 StR 163/21, BeckRS 2021, 35436. Aynı yönde BGH NStZ-RR 2014, 144 (145); BGH NStZ-RR 2013, 147 (149); **Rönnau/Wegner**, s. 21; **Geerds**, s. 280 vd.

Kenetlenme etkisinin kabul edilme nedeni, iki bağımsız suçu birbirine bağlayan üçüncü suçun icra hareketlerinin diğer iki suçun icra hareketleriyle kesişmesinden dolayı ikinci kez değerlendirmeye tabi tutulmaması ve dolayısıyla çifte değerlendirme yasağının ihlal edilmemesidir. İki suçu birbirine bağlayan üçüncü suç tipinin haksızlık muhtevası itibariyle diğer iki suçtan daha ağır olması veya en azından bunlara eşit olması nedeniyle, failin diğer suç tiplerinden ayrıca cezalandırılmaması gerektiği ileri sürülmektedir⁴⁸⁴.

Kenetlenme etkisi, fikri içtimanın uygulama alanını fail lehine adaletsiz bir şekilde genişlettiği, icra hareketleri üçüncü suçun icra hareketleri ile kısmi ayniyet gösterdiği için birbirine bağlanan iki bağımsız suçun icra hareketleri arasında kısmi dahi olsa bir ayniyetin bulunmadığı ve bu hallerde esasında gerçek içtima kurallarının uygulanmasının gerektiği gerekçeleriyle eleştirilmektedir⁴⁸⁵. Bir diğer eleştirilen husus, kenetlenme etkisinin, içtima kurumundaki fiil kavramını ceza muhakemesi anlamında fiil kavramına yaklaştırması ve iki alanda farklı anlamlara sahip olan fiil kavramının birbirine karıştırılmış olmasıdır⁴⁸⁶. Öte yandan kurumun uygulandığı olayların açık olmaması, eklenen fiilin haksızlığının ağırlığının tespitinin belirsiz olması, eleştirilen diğer hususlardır⁴⁸⁷. Alman Federal Yüksek Mahkemesi de daha yakın tarihli kararlarında, kesintisiz suçlar ile örgütlü suçları, bu suçların işlenmesi esnasında aynı anda başka suç tiplerinin gerçekleşmesi halinde, en başından itibaren münferit fiillere ayırma yönünde eğilim göstermektedir⁴⁸⁸.

1.4.2.3.5. Fiil Sayısının Tespitinde Failin Kastını Esas Alan Görüş

Fiilden hareketi veya neticeyi anlayan görüşler, fiil tekliğinin açıklanmasında suçun maddi unsuruna ağırlık vermektedir. Fiil sayısının tespitinde failin kastına veya amacına üstünlük veren görüş ise, suçun manevi unsurunu göz önünde bulundurmaktadır. Bu görüşe göre suç, kusurlu hareketin belirtisi olduğundan, kusur kavramı içinde yer alan

⁴⁸⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 168.

⁴⁸⁵ Geerds, s. 280-281; Schmitt, ZStW 1963/75, s. 48; Göktürk, Fikri İçtima, s. 169.

⁴⁸⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 169.

⁴⁸⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 767.

⁴⁸⁸ BGH NJW 2016, 657. Bkz. Rönnau/Wegner, s. 21.

kastın birliği, fiil ve suç tekliğinin tespitinde esas alınmalıdır⁴⁸⁹. Dolayısıyla fiil tekliği, “*kastın tekliği*” veya “*amacın tekliği*” şeklinde anlaşılmalıdır. Eğer tek fiil neticesinde birden çok suç meydana gelirse, kastta birlik bulunduğu için, fail tek suç işlemiş gibi cezalandırılır⁴⁹⁰.

Fiilin sübjektif anlamda tek olması, failin iradesinin bir suça yönelmiş olması, failin yalnızca bir suç işlemek için hareket etmesidir⁴⁹¹. Bu nedenle kasten işlenen suçlarda fiil sayısının tespiti için failin kastına bakılmalıdır. Dolayısıyla tek bir kast ile tek hareket sonucunda birden fazla netice gerçekleşse dahi tek fiil olduğu kabul edilir. Buna karşın birden çok suç işleme kastı bulunuyorsa, hareket tek olmasına rağmen fiil tek değildir⁴⁹². Failin kastı kaç tane normun ihlaline yönelmişse, o kadar fiilden söz edilir⁴⁹³. Failin tek kurşunla iki kişiyi öldürmeyi kastedip bunu gerçekleştirmesi durumunda, kastı iki tane olduğundan, ortada iki fiil ve iki suç bulunması nedeniyle gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır⁴⁹⁴. Benzer şekilde aynı anda hem bir kişiyi yaralayıp hem de bu kişinin dükkânına zarar vermek amacıyla atılan taş, dükkânın camını kırdıktan sonra mağdurun başına isabet ederek yaralanmasına neden olursa, hareket tek olmasına rağmen kast tek olmadığı için fiil de tek değildir⁴⁹⁵.

Yargıtay bazı kararlarında, fiil tekliği bakımından failin kastından yola çıkarak bir belirleme yapmaktadır⁴⁹⁶. Örneğin, içinde üç kişinin bulunduğu bir jipe av tüfeğiyle ateş

⁴⁸⁹ **Yüce**, s. 377; **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 316.

⁴⁹⁰ **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 299, 314.

⁴⁹¹ **Soyaslan**, s. 279.

⁴⁹² **Zafer** bu hususu failin suç işleme kararının tek olması şeklinde açıklamaktadır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 593. Bu görüşe göre, fikri içtima hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağına da failin kastına bakılarak karar verilmelidir. Bkz. **Yüce**, s. 377. Objektif koşul olan hareket tekliği, hem aynı neviden fikri içtimanın hem de farklı neviden fikri içtimanın oluşumu için yeterli olduğundan, bu görüş eleştirilmiştir. Bkz. **Yılmaz**, “*Fiilin Tekliği Kavramı*”, s. 415.

⁴⁹³ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 333; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 148.

⁴⁹⁴ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 561; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 520; **Özbek**, TCK İzmir Şerhi, s. 734-735; **Yılmaz**, “*Fiilin Tekliği Kavramı*”, s. 415-416.

⁴⁹⁵ **Yüce**, s. 377 vd. Yazara göre, özellikle öldürme ve yaralama suçlarında, failin meydana getirdiği ikinci suç doğrudan veya olası kastla işlenmişse, kastta birlik olmadığından esasında tek hareketten de söz edilemez. Ancak meydana gelen bu netice bakımından taksiri varsa, o zaman tek hareketten söz edilebilir (s. 382).

⁴⁹⁶ “*Aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunmasına rağmen doğal anlamda birden fazla hareketle, doğrudan veya olası kastla kişilerin yaşam hakkı ve vücut dokunulmazlığına yönelik hukuki menfaatlerin ihlal edilmesi durumunda fiilin hukuki anlamda tek olarak kabul edilip edilemeyeceği hususu üzerinde ayrıca durulmalıdır. Doğal anlamda birden fazla hareketin hukuki anlamda tek bir fiil olarak kabul edilip edilemeyeceği işlenen suçun özelliği de gözönüne alınarak yapılacak hukuki değerlendirme*

edilen bir olayda Yargıtay, sanığın jipte hasımlarının bulunduğunu düşündüğünü ve bunların tümünü öldürme bilinç ve kastıyla hareket ettiğini ileri sürerek fiil tekliğinin bulunmadığını kabul etmiştir⁴⁹⁷.

Bu görüş, kast ve taksirin fiilin bir unsuru olmayıp suçun manevi unsurunu oluşturduğu, bu nedenle fiil sayısını tespitinde esas alınamayacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴⁹⁸. Buna göre, kast ve taksir manevi unsuru oluşturdukları için, ancak suçun oluşup oluşmadığı hususunda ve suç sayısının tespitinde belirleyici olabilir. Yine bu görüş kabul edildiği takdirde, failin bir kimseyi hem yaralamak hem de küçük düşürmek amacıyla yüzüne yumruk atması; hem tehdit etmek hem de malına zarar vermek amacıyla aracının lastiklerini patlatması durumunda, failin kastı birden çok normun ihlaline yöneldiğinden birden çok fiilden söz etmek gerekir. Öte yandan bu görüş, taksirle işlenen suçlarda fiil sayısının belirlenmesi hususunda yetersiz kalmaktadır⁴⁹⁹.

1.4.2.3.6. Fiil Sayısının Tespitinde Suç Planına Üstünlük Veren Görüş

Bu görüşe göre fiil sayısının tespitinde belirleyici olan husus failin suç planıdır. Aynı suç planı kapsamında gerçekleştirilen hareketler tek bir fiil oluşturur. Örneğin, bir kişiyi öldürmek amacıyla camı kırarak eve giren failin, mala zarar verme, konut dokunulmazlığının ihlali ve öldürme hareketleri tek bir fiil oluşturur. Zira bu hareketler tek bir suç planı kapsamında gerçekleştirilmektedir⁵⁰⁰.

sonucunda belirlenmelidir. Bu bakımdan korunan hukuki menfaatler arasında en üstte yer alan yaşam hakkı ve vücut dokunulmazlığına yönelik eylemlerde eğer fail doğal anlamda birden fazla hareketle bir ya da birkaç kişiyi öldürmek ya da yaralamak amacıyla, öldürmek ya da yaralamak istediği kişinin yanında veya yakınında bulunan başka kişilerin de ölebileceğini veya yaralanabileceğini öngörmesine rağmen bunu göze alarak hareket ediyorsa artık ortada tek bir fiil değil, mağdur sayısınca birden çok fiil bulunduğunu kabul etmek gerekir. Ancak bunun için failin doğrudan ya da olası kastla hareket ettiğinin belirlenmesi gereklidir.” CGK 10.12.2013, 1572/600. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022). Zafer’e göre bu kararda Yargıtay Ceza Genel Kurulu fiil sayısının tespitinde korunan hukuki değeri esas almıştır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 593, dñn. 93. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 08.02.1998 tarihli ve 1-559/25 sayılı kararında, bir kişiyi hedef alarak ateş eden sanığın, bu kişinin yanı sıra hedef almadığı bir başka kimseyi de yaralaması şeklinde gerçekleşen olayda tek fiille kanunun aynı hükmün ihlal edildiğine karar vermiştir. Bkz. **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 521, dñn. 13.

⁴⁹⁷ CGK, 09.03.1981, 6/84. Karar için bkz. **Savaş/Mollamahmutoğlu**, s. 1421.

⁴⁹⁸ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 50, 148.

⁴⁹⁹ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 148.

⁵⁰⁰ Failin niyetini gerçekleştirmek için yaptığı davranışlar tek bir fiil oluşturur. **Schlosky**, “Über Tateinheit und fortgesetztes Verbrechen”, ZStW 1942, Heft 61, s. 254; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 149.

Bu teori, suç planının fiil sayısının tespitinde esas alınamayacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir⁵⁰¹. Eğer fiil sayısının tespitinde suç planına önem verilirse, bu kapsamda yer alan ve araç-amaç ilişkisi içinde birden fazla suç tipinin ihlaline yol açan çeşitli hareketlerin tek fiil oluşturduğu sonucuna varılır. Örneğin, kişinin özel hayatına ilişkin görüntülerinin kayda alınarak şantaj yapılması durumunda tek fiilden söz edilmesi gerekir⁵⁰².

Aynı suç planı kapsamında yer alan hareketler arasındaki zaman aralığının bir öneminin bulunmuyor olması, bu görüşün eleştirildiği bir diğer noktadır. Bu şekilde, aralarındaki zaman dilimi uzun olan hareketler de salt aynı suç planı kapsamında yer aldıkları gerekçesiyle tek fiil olarak kabul edilebilecektir⁵⁰³. Örneğin bir plan kapsamında aynı depodan veya bir sokakta bulunan işyerlerinden bir ay boyunca hırsızlık yapılması halinde fiil tekliğinden söz edilebilecektir.

1.4.2.3.7. Değerlendirme

Fiili normun ihlali ile açıklayan görüş, fiil ile suçu aynı anlamda kabul ederek fiil tekliğini belirlerken esasında suç tekliğini tespit etme amacı taşımaktadır. Oysaki suç tekliği ile fiil tekliği arasında fark bulunmaktadır; suç tekliğinin belirlenmesinde norma başvurmaya ihtiyaç bulunmakla birlikte, fiil tekliği bakımından norma başvurmak her zaman doğru sonuçlar vermemektedir⁵⁰⁴. Nitekim bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına neden olunması halinde ceza sorumluluğunun ne şekilde belirleneceğine ilişkin TCK m. 44'te düzenlenen fikri içtima kurumu da bunun en açık kanıtını oluşturmaktadır.

Suçun manevi unsuru olan kast fiilin bir unsuru olmadığından fiil sayısını tespitinde esas alınamaz. Aksi takdirde fikri içtima kurumunun ve taksirle işlenen suçlarda fiil sayısının açıklanması güçleşecektir. Tek fiil içinde birden çok suç işleme isteğinin bulunması, bir fiil ile dış dünyada birden çok değişikliğin meydana getirilmek istenmesi, fiil tekliğini

⁵⁰¹ Mezger, s. 457-458.

⁵⁰² Göktürk, Fikri İçtima, s. 150.

⁵⁰³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 150.

⁵⁰⁴ İcel, Suçların İçtiması, s. 34.

etkilememektedir. Tek bir hareketle birden fazla aynı veya farklı suç tipinin gerçekleştirilmesi kastı, fiil tekliğini ortadan kaldırmamaktadır⁵⁰⁵.

Fiil sayısının tespitinde suç planına ağırlık veren görüş ise, aralarında anlamlı bir zaman aralığı bulunan ve/veya araç-amaç ilişkisi içinde işlenen birden çok suçun tek fiille işlendiği yorumuna imkân vermesi nedeniyle, fiil kavramının sınırlarını oldukça genişletmektedir. Bu görüş kabul edildiği takdirde, zincirleme suçun açıklanması da güçleşecektir. Fiil sayısının tespitinde kast, amaç, suç işleme kararı veya suç planı gibi sübjektif unsurlara üstünlük verilmesi, her somut olayda failin kastına ya da suç planına göre fiil sayısının değişmesine yol açar. Oysaki tipikliğin objektif unsurları arasında yer alan fiilin sayısı, bu şekilde sübjektif unsurlara bağlı olarak tespit edilemez⁵⁰⁶. Failin aynı anda birden çok fiili işleme kararına sahip olması fiil tekliği bakımından yeterli değildir⁵⁰⁷.

Neticenin fiilin bir unsuru olup olmadığı hususu, bir diğer ifadeyle, neticenin ifade ettiği değersizliğin, haksızlık muhtevasının kapsamında yer alıp almadığı sorunu, esasında fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının en çok önem arz ettiği kurum olan fikri içtima bakımından özel bir öneme sahiptir⁵⁰⁸. Bununla birlikte fiil sayısının tespiti, zincirleme suçun hukuki niteliği ile koşullarının açıklanması ve TCK'nın “*zincirleme suç*” başlıklı 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen içtima şekli bakımından da önem taşımaktadır.

Katıldığımız görüşe göre netice, fiilden ayrı olarak suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurlardan biridir⁵⁰⁹. 5237 sayılı TCK'nın benimsediği suç teorisine göre, fiil ve netice birbirinden ayrı kavramlardır ve netice fiilin bir alt unsuru değildir⁵¹⁰. 5237 sayılı

⁵⁰⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 50. Fikri içtimada fiil tektir ve failin bir veya birden çok suç işleme kararına sahip olup olmaması önemsizdir. Önemli olan tek bir fiille birden çok suçun işlenmesidir. Dolayısıyla fikir anlamındaki teklik önem taşımamaktadır. Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 562.

⁵⁰⁶ Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 152.

⁵⁰⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 800.

⁵⁰⁸ Fikri içtimanın temelinde, yargılama neticesinde fail hakkında belirlenen cezanın haksızlığı tamamen karşılaması ve aynı fiilin birden fazla değerlendirmeye tabi tutulmasının engellenmesi suretiyle, failin kusurunu aşan şekilde cezalandırılmasının önlenmesi yer aldığı için, neticenin haksızlık muhtevası içindeki konumunun fikri içtima bakımından önem taşıdığı ifade edilmektedir. Çünkü burada varılacak sonuç, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını doğrudan etkilemektedir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 29-30.

⁵⁰⁹ **Koca/Üzülmez**, s. 126.

⁵¹⁰ **Akkaya**, s. 6.

TCK'nın hazırlanışındaki felsefî düşünce⁵¹¹ ve suçların içtimasına ilişkin hükümler göz önünde bulundurulduğunda, fiil tekliğinden neticenin değil hareketin tekliği anlaşılmalıdır. Ayrıca fiilin tekliği veya çokluğu doğal anlamda değil, hukuki anlamda ele alınmalıdır⁵¹².

TCK'da fiil kavramının “*hareket*” anlamında kullanıldığı, çeşitli maddelerin metin ve gerekçelerinden de anlaşılmaktadır (TCK m. 8, m. 44)⁵¹³. Özellikle TCK'nın suçların içtimasına ilişkin m. 43/2 ve m. 44 hükümleri incelendiğinde, dış dünyada meydana gelen tipik netice sayısının fiil sayısını belirlemede bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. TCK m. 43/2 uyarınca tek fiille aynı suçun birden çok defa işlenmesinden söz edilebilmesi için, “*fiil*” kavramından “*hareket*”in; “*fiil tekliği*”nden de “*hareket tekliği*”nin anlaşılmaması gerekmektedir⁵¹⁴. Ayrıca 43. maddenin 3. fıkrası uyarınca, kasten öldürme, kasten yaralama, işkence veya yağma suçlarından birinin tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde, gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Eğer fiil sayısını netice sayısının belirlediği kabul edilecek olursa, tek netice ile söz gelimi birden fazla kasten öldürme suçunun işlenmesi gibi çelişkili bir durum ortaya çıkmış olacaktır. Oysaki dış dünyada meydana gelen değişiklik olan ölüm, suçun kanuni tanımında yer verilen tipik netice, yani suçun unsuru olup, fiilin alt unsuru değildir. TCK'nın 43. maddesinin 2 ve 3. fıkraları, fiilden “*hareket*” anlaşıldığı takdirde, birlikte anlamlı hale gelmektedir. Örneğin, tek hareket ile birden fazla kişi kasten öldürülürse, m. 43/3'teki istisna uyarınca m. 43/2'de yer alan içtima hükmü uygulanmayacaktır.

⁵¹¹ **Tekin, Nurullah**, “*Fikri İçtima Kavramı ve Bunun Uygulamaya Yansıması*”, CHD, Yıl 2010, C. 5, S. 13, s. 186.

⁵¹² **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 183.

⁵¹³ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 791.

⁵¹⁴ **Karakaş Doğan**, “*Suçların ve Cezaların İçtiması*”, s. 834.

1.4.3. Suç Kavramı ve Suç Tekliği – Suç Çokluğu Ayrımı

1.4.3.1. Suç Kavramı

Suç doktrinde çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Niteliği itibariyle suç, “*norm ile korunan hukuki menfaatin ihlali niteliğini taşıyan, haksızlık teşkil eden fiil*”dir⁵¹⁵. Normlar kanun hükümlerinin emredici veya yasaklayıcı unsurları olup; kanun hükmünün ihlali demek, emirleri veya yasakları içeren unsurların, bir diğer ifadeyle normun ihlali anlamına gelmektedir⁵¹⁶. Emir ve yasakları içeren normlar, bir hukuki menfaatin korunması amacını güder ve korunan hukuki menfaate göre de her normun temelinde davranış normlarına dayalı bir değer yargısı bulunur. Bir ceza normu ihlal edildiğinde, onun temelindeki davranış normlarına da karşı çıkmış olmaktadır⁵¹⁷. Dolayısıyla karşılığında ceza yaptırımını öngörülen haksızlığı ifade eden suç, ceza kuralının, bir diğer ifadeyle “*ceza kanununun olumlu veya olumsuz bir emrinin*”⁵¹⁸ ihlali anlamına gelmektedir⁵¹⁹.

Suçların karşılığında yaptırım öngören kanun hükümleri, emir ve yasakları içeren unsurlar ile cezalandırıcı unsurdan meydana gelirler. Biçimsel (şekli) anlamda suç, ceza kanunu tarafından öngörülen bir emir veya yasağın ihlali, hukuk düzeninin ceza tehdidi ile yasakladığı bir fiildir⁵²⁰. Dolayısıyla biçimsel açıdan suç, “*hukuk düzeni tarafından ceza yaptırımına bağlanmış kanuni tip (Tatbestand)*” olarak tanımlanabilir⁵²¹. Suç, diğer haksızlık teşkil eden fiillerden kendine özgü cezai yaptırımları itibariyle ayrılır⁵²². Özü

⁵¹⁵ Bkz. **Göktürk**, Fikri İctima, s. 53.

⁵¹⁶ **İçel**, Suçların İctimai, s. 27.

⁵¹⁷ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 54.

⁵¹⁸ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 161.

⁵¹⁹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 744.

⁵²⁰ **Toroslu/Toroslu**, s. 100.

⁵²¹ Tanım için bkz. **İçel**, Suçların İctimai, s. 25. *Hafizoğulları/Özen*’e göre şekli tanımı itibariyle suç, hukuk düzeninin kendisine bir ceza müeyyidesi bağladığı beşeri her fiildir. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 151.

⁵²² **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 228.

itibariyle ise suç, “*kanun koyucunun değerlendirmesine göre devletin amaçları ile çatışan ve müeyyide olarak cezayı gerektiren bir insan davranışı*”dır⁵²³.

Suç, teknik anlamda ise tipik ve hukuka aykırı fiili (iradi insan davranışını) ifade etmektedir⁵²⁴. Zira tipik olmayan bir fiil hukuka aykırı da olsa ceza hukukunun konusunu oluşturmaz. Böylece suç, karşılığında bir ceza hukuku yaptırımını öngörülen tipik ve hukuka aykırı insan davranışı olarak tanımlanabilecektir⁵²⁵. Bununla birlikte doktrinde, suçun yapısı içine tipiklik ve hukuka aykırılığın yanı sıra kusurluluğu da dâhil eden ve suçu “*tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu*” bir insan davranışı ile ceza normunun ihlal edilmesi olarak ele alan görüşler de bulunmaktadır⁵²⁶.

1.4.3.2. Suç Tekliği - Suç Çokluğu Ayrımı

Birden çok suç işlemesi halinde failin sorumluluğunun ne şekilde belirleneceği sorunuyla ilgilenen suçların içtimai, öncelikle suç çokluğunun varlığını gerektirmektedir. Bu nedenle, suçların içtimainın bir sorunu fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı iken, bir diğeri ise suç tekliği-suç çokluğu ayrımıdır⁵²⁷. Suç tekliği-suç çokluğu ayrımı sayesinde, suçların içtimai hallerinin itiyadi suç, kesintisiz suç gibi kavramlardan farkı anlaşılabilecek ve birden çok suç işleyen faile tek ceza verilmesinin nedeni açıklanabilecektir⁵²⁸.

Suç sayısının tespitinde çeşitli çözüm önerileri ileri sürülmüş, farklı ölçütler ortaya konmuştur. Söz konusu görüşler, sübjektif ve objektif ölçütler şeklinde iki temel başlıkta toplanabilir. Sübjektif ölçütler, failin kastı ile amacını esas alan görüşlere göre ikiye ayrılmaktadır. Objektif ölçütlerin de kendi içinde alt gruplara ayrıldığı görülmektedir. Bu konudaki temel ayırım, ceza normunun dışında suç kavramına ait genel unsurlardan

⁵²³ **Toroslu/Toroslu**, s. 104. **Özgenç**’e göre suç, “*toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin açık ve bilinçli bir ihlali veya en azından bu değerleri korumaya matuf kurallara özensizlik niteliği taşıyan insan davranışları*”dır. Böylece suç, bir haksızlık, yani hukuka aykırılık teşkil eden belirli bir fiildir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 174. Aynı yönde bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 257.

⁵²⁴ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 126; **Koca/Üzülmez**, s. 107.

⁵²⁵ Krş. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 228.

⁵²⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 27. Aynı yönde bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 18; **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 234; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 207. Bu konuda ayrıca çalışmanın 3.2.1.1.1.2. numaralı başlığına bakınız.

⁵²⁷ **Geerds**, s. 264, 266 vd.

⁵²⁸ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 419.

yararlanılması ve suçun tek olduğunun anlaşılması halinde normun bir defa uygulanması sonucuna varılması ile ceza normunun doğrudan kendisinin bir ölçüt olması şeklinde ortaya çıkmaktadır⁵²⁹.

1.4.3.2.1. Sübjektif Ölçütler

1.4.3.2.1.1. Kastı Esas Alan Ölçüt

Kastı esas alan ölçüt, suç sayısının tespitinde failin kastına önem vermektedir. Nasıl ki bir kimseyi birkaç bıçak darbesiyle yaralayan faile, tek bir kasten yaralama suçu işlediğinden tek bir ceza vermek gerekiyorsa, bir kimseyi öldürmek kastıyla atılan kurşunlardan birinin o kimseyi öldürmesi ve diğer bir kurşunun da bir başkasına isabet ederek onu yaralaması halinde de tek bir suç vardır. Eğer fail iki kişiyi birden öldürme kastıyla hareket etmişse, bu durumda iki suç ve gerçek içtima söz konusu olur. Hatta fail öldürmek istediği iki kişiyi birden yalnızca tek bir kurşunla vurmuş olsa, bir diğer ifadeyle tek bir hareketi bulunsa dahi, yine iki suç mevcuttur⁵³⁰.

Suç kusurlu iradenin bir tezahürü olup, failin iradesindeki birlik çeşitli hareketleri birleştirerek tek suç sayılmaları sonucunu doğurur⁵³¹. Failin tek bir neticeyi irade etmesi halinde, hareketinin sonucunda ortaya çeşitli neticeler çıkmış olsa bile, iradi birlik nedeniyle tek suçtan söz edilir⁵³². Fail fiilinin meydana getirdiği neticelerden yalnızca birini istemişse tek fiil ve tek suç vardır. Buna karşın söz konusu neticelerden her birini istemişse, fiil tekliği ve suç tekliğinden söz edilemez⁵³³. Ancak bu görüş, tek bir fiil ile kasıtlı bir suçun yanında taksirli suçların da işlenmesinin mümkün olmasını gözardı etmektedir⁵³⁴.

⁵²⁹ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 36.

⁵³⁰ **Taner**, Ceza Hukuku, s. 482.

⁵³¹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 783.

⁵³² **İçel**, “*Fikri İçtima Üzerine Bir İnceleme*”, s. 174.

⁵³³ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 783. Yazara göre, gai hareket teorisini benimseyen yazarlar esasında bu gruba girmektedir. Nitekim ancak bilinçli amaçlarla hareket eden bir insan “*hareket*” unsurunu gerçekleştirebilir.

⁵³⁴ **İçel**, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 174.

Suç tekliğini kastın tek olmasının belirlediği savunulmakla birlikte, kastın ne zaman tek olduğu hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bazı yazarlara göre, kastın tekliğinin tespiti için “*hareket*”ten yola çıkılması gerekir. Eğer hareket tek ise, bu hareket birden çok ihlale neden olsa bile, faildeki kastın ve dolayısıyla suçun da tek olduğunu kabul etmek gerekir⁵³⁵. Ancak bu görüş hareketin tek olmasının mutlaka kastın da tek olmasını gerektirmeyeceği yönüyle eleştirilmiştir⁵³⁶. Failin tek bir hareketle ve fakat birden çok kastla birden çok suç meydana getirmesi mümkündür⁵³⁷. Örneğin bir kurşunla hem bir aracın camının kırılması hem de aracın içindeki kişinin öldürülmesi durumunda, hareket tek olmasına rağmen kast ve suç sayısı birden çoktur.

Bazı yazarlara göre ise kastın tekliğinin tespiti için “*netice*”ye bakılması gerekir. Eğer netice tek ise faildeki kastın ve suçun da tek olduğunu kabul etmek gerekir⁵³⁸. Nitekim dış dünyada meydana gelen her bir değişiklik bir nedensellik bağı ve her bir nedensellik bağı da bir kastı gerektirmektedir⁵³⁹. Bu durumda hukuki ihlaller birden fazla ise kast da birden fazladır ve suç çokluğundan söz edilir. İhlalin birden fazla olup olmadığını belirlerken dış dünyada meydana gelen değişikliğe bakılmalıdır. Buna göre, fail komşusunun otomobilini çizerek hakaret içerikli sözler kazırsa, dış dünyada tek bir değişiklik meydana gelmiştir ve tek suç oluşur⁵⁴⁰. Buna karşın, bir mermi ile iki kişinin öldürülmesi veya bir bomba atmak suretiyle on kişinin öldürülmesi durumunda dış dünyada meydana gelen değişiklik birden fazladır ve bu durumda failin hareketini dış dünyada meydana gelen değişikliklere bağlayan nedensellik bağı kadar kast bulunur. Dolayısıyla bu durumda tek suçtan söz edilemez⁵⁴¹.

Bu görüş de hukuki ihlal ile dış dünyada meydana gelen maddi değişikliği bir tuttuğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Buna göre, maddi neticenin tek olması, hukuki ihlalin de tek

⁵³⁵ İÇEL, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 173.

⁵³⁶ Dönmezer/Erman, II, kn. 782.

⁵³⁷ İÇEL, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 174. Bu duruma, bir eve girerek bir kimseyi öldüren failin hem eve girmeyi hem de bir kimseyi öldürmeyi istemesi ve dolayısıyla iki ayrı kastla hareket etmesi örnek olarak gösterilmiştir. Bkz. Dönmezer/Erman, II, kn. 782; Kunter, “*Fikri İçtima*”, s. 371.

⁵³⁸ İÇEL, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 174.

⁵³⁹ Kunter, “*Fikri İçtima*”, s. 372.

⁵⁴⁰ Dönmezer/Erman, II, kn. 784.

⁵⁴¹ Kunter, “*Fikri İçtima*”, s. 372; Dönmezer/Erman, II, kn. 784.

olmasını gerektirmez⁵⁴². Örneğin, bir evin kapısına hakaret içerikli sözlerin yazılması durumunda, dış dünyada meydana gelen değişiklik tek olmasına rağmen, hukuki ihlal sayısı birden fazladır (hakaret ve mala zarar verme). Ayrıca dış dünyada meydana gelen değişikliğin tek olması, tek bir kastın bulunduğu anlamına gelmemektedir. Fail hem hakaret hem de mala zarar verme suçu bakımından ayrı kastlara sahiptir. Burada failin iki suç bakımından da kastı bulunmaktadır⁵⁴³. Kaldı ki, her nedensellik bağının bir kastı gerektirdiği görüşüne katılmak, taksirli suçlar göz önünde bulundurulduğunda mümkün değildir.

Yargıtay'ın suç sayısının tespitinde failin kastına bakılması gerektiğine ilişkin kararları bulunmaktadır. Örneğin Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 4.5.1987 tarihli ve 9-127/253 sayılı kararında, tahkir fiilinin kaç tane hakaret suçuna vücut vereceği hususunda, failin tek tek bireyleri mi yoksa bir topluluğu mu hedef aldığına göre varılacak sonucun farklı olacağını ifade etmiştir⁵⁴⁴. Ancak Yüksek Mahkemenin bu görüşü, yorum sınırlarını zorladığı, suç kastı ile amacın birbirine karıştırıldığı ve kasttan yola çıkıldığında dahi, failde birden çok kişinin onurunu ihlal etme kastı bulunduğundan, yine birden çok suçun meydana geleceği

⁵⁴² İçel, "Fikri İctima Üzerinde Bir İnceleme", s. 174.

⁵⁴³ Ayrıca bkz. Kunter, "Fikri İctima", s. 372.

⁵⁴⁴ "6.4.1086 günü, Sivas Stadyumunda Vanspor – Sivasspor Kulüpleri arasında yapılan futbol maçı dolayısıyla, 10 jandarma eri kale arkasında görevlendirilmiştir. Maç sonuna doğru kale arkasında çıkan olaylar sırasında, Sivasspor yöneticilerinden M, tecavüze uğrayanları korumaya ve olayın büyümesini önlemeye çalışan jandarma erlerinin tümünü kastederek, "a... koyduğumun askerleri; siz de mi Vanspor'u tutuyorsunuz?" şeklinde sözler (sarfetmiştir). Özel Daire ile, Yerel Mahkeme arasında(ki) uyuşmazlık konusu; M'nin fiilinin tek suç mu, (yoksa mağdur sayısınca birbirinden) ayrı suç(lar) mı teşkil edeceği hususudur. ... Genel tahkir suçlarında kabul edilen ve bizim de memura karşı tahkir suçlarında geçerli olabileceğine inandığımız görüşe göre, burada failin kastını araştırmak gerekir; şayet, fail, müteaddit memurlardan her birini ayrı ayrı tahkir etmek gayesiyle hareket etmiş veya her birini ayrı ayrı hedef almış ise tek suç değil, memur sayısınca suç vardır. Şayet, fail, her bir memura karşı ayrı ayrı değil de, hareketi yönelttiği memurları bir topluluk, gurup şeklinde hedef almışsa TEK SUÇ vardır. ... b) Şayet mağdurların adedi bir "topluluk" teşkil edecek derecede olup, fail de bu topluluğun heyeti mecmuasına tahkir etmişse, topluluğa karşı hakaret veya sövme suçu teşekkül eder ve ortada TEK SUÇ bulunur. ... Buna mukabil, mağdurlar bir "topluluk" teşkil etmedikleri gibi, fail de her birinin şerefini ayrı ayrı ihlal eylemek istemişse, ihlal ettiği hukuki menfaatler adedince suç işlemiş olur ve hakiki ictima kaidelerinin tatbiki iktiza eder. Müteaddit eşhası tahkir etmek isteyen kimsenin, müteaddit zamanlarda ve aynı zamanda ika etmesi ve mezkur elfazı bir defada söylemesi arasında hukuken hiçbir fark gözetilemez. ... Yukarıda açıklanan bilimsel görüşler ve Yargıtay kararları birlikte değerlendirildiğinde; Sivasspor-Vanspor maçında çıkan olaylarda, tecavüze uğrayanları korumaya ve olayın büyümesini önlemeye çalışan ve bir "topluluk" teşkil eden jandarma erlerinin tümünü hedef alarak suç konusu hakaretimiz sözleri söyleyen sanığın eyleminin TEK SUÇ sayılmasında zorunluluk bulunmaktadır." CGK, 4.5.1987, 9-127/253. Bkz. Uygun, Mehmet / Savaş, Vural / Mollamahmutoğlu, Sadık, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları 1987, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1987, s. 68-72.

sonucuna varılacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir⁵⁴⁵. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, benzer bir kararında, çoğul anlatımla birden fazla kamu görevlisine hakaret edilmesi halinde suç çokluğunun bulunup bulunmadığını tartışmıştır. Buna göre, birden fazla memura yönelen hakaret suçlarında failin kastının araştırılmasının gerektiği, şayet fail birden çok memurdan her birini ayrı ayrı tahkir etmek amacıyla hareket etmiş ve her birini ayrı ayrı hedef almış ise mağdur sayısının suçun oluşacağı; buna karşın, “*mağdurların sayısı, bir topluluk teşkil edecek derecede ise ve fail tarafından toplulukta bulunanlar yeterli derecede teşhis edilememiş, tümü bir topluluk olarak hedef alınmışsa*” tek suçun mevcut olacağı kabul edilmiştir⁵⁴⁶. Bir diğer kararında ise Yargıtay, mala zarar verme suçunun sayısının belirlenmesinde failin kastını göz önünde bulundurmıştır⁵⁴⁷.

1.4.3.2.1.2. Amacı Esas Alan Ölçüt

Bu görüşe göre, suç sayısını belirleyen failin amacıdır. Fail bir suçu işlemek için başka bir suçu işlemişse, amaç birliği bu suçların tek bir suç sayılmasını gerektirir. Bir diğer ifadeyle fail amaç suçu işlemek için (örneğin kasten öldürme) araç suçu işlemişse

⁵⁴⁵ Sami Selçuk’un Ceza Genel Kurulunun 4.5.1987 tarihli ve 9-127/253 sayılı kararına ilişkin karşı oy yazısına göre, “Yine görüşmeler sırasında, çoğunluk görüşü, önceki paragrafta sözü edilen jandarma topluluğu kavramından yola çıkarak failin bu topluluğa karşı suç işleme kastıyla hareket ettiğini ileri sürmüştür. Bu görüşü de paylaşmak olanaksızdır. Önce, suç kastıyla failin amacı birbirine karıştırılmıştır. Amaç; kastın tersine, hukuksal bir kavram değildir. Kast ise, bir eylemi bilinçle ve iradeyle işlemektir. Olayımızda fail, birden çok ve görevli kişilere sövme bilinciyle ve kendisini kimse zorlamadığı için de, bu iradeyle sövmüştür. Kullandığı çoğul anlatım bunu doğrulamaktadır. Fail, hem jandarmaların onurunu ve Devlet yönetimini ihlal ettiğini bilmektedir ve hem de irade etmektedir. Öyleyse, suç kastından yola çıkıldığında da, birden çok kişinin onurunu ihlal bu kastın içinde olduğu için, fail, kişi sayısının suç işlemiş olmaktadır. ... Görülüyor ki; kasten tek tek jandarmalara değil, tersine jandarma topluluğuna yöneldiği ve bu yüzden de tek kast ve tek suç olduğu görüşü de, somut gerçekle bağdaşmayan yapay ve ütöpik bir soyutlamadır. Yüce Kurulda, mağdur sayısının 50, 100, 1000 gibi büyük rakamlara ulaştığında durumun ne olacağı, abartılmış sorularla sorularak, konuya yaklaşılmaması ise, bizce yerinde değildir ve yorum kurallarına aykırıdır. Hukukta, yorum, insanları kurtarmak için değil, doğruyu bulmak ve tek uygulamayı sağlamak için yapılır. Suç failleri de, işledikleri suç sayısının, yani kaç kişiye sövdüklerini biliyorlarsa, o kadar suça göre cezalandırılırlar, düşsel varsayımlara göre değil.” CGK, 4.5.1987, 9-127/253. Bkz. **Uygun/Savaş/Mollamahmutoğlu**, s. 68-72.

⁵⁴⁶ CGK., 27.04.1999, 84/90. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 17.02.2022). Aynı yönde bkz. **Ermən, Sahir**, Hakaret ve Sövmə Suçları, B. 2, İstanbul 1989, s. 227-228.

⁵⁴⁷ “B.Konut Yapı Kooperatifi tarafından tanık Erdal K.’a yaptırılan ve henüz kooperatife üye olan müştekilere teslim edilmeyen inşaat halindeki dairelerde işçi olarak çalışan sanığın parasını alamadığından yaptığı kartonpiyerleri kırması şekline oluşu kabul edilen eyleminde, daire malikleri müştekilere yönelik ayrı ayrı mala zarar verme kastının bulunmadığı, eylemin aynı kastla işlenen tek suç oluşturduğu gözetilmeden yazılı şekilde beş ayrı suç kabul edilerek hüküm kurulması,” 15CD, 24.6.2013, 6084/11670. Karar için bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 570, dpn. 14.

(örneğin konut dokunulmazlığını ihlal), araç suç amaç suçun içinde erir ve yalnızca amaç suçtan oluşan tek bir suçun varlığından söz edilir⁵⁴⁸.

Suç sayısını belirlemede amacı esas alan görüşlere göre, yakın ve uzak amaç şeklinde iki tür amaçtan söz edilir. Buna göre failin amacı, suçu işlemek konusundaki uzak amaç değil, yakın amaç olarak anlaşılmalıdır. Yakın amaç gerçek konuyu, uzak amaç düşünce konusunu ifade ederken; ihlal edilen hak da hukuki konuyu oluşturmaktadır. Hukuki konu birden çoksa olsa dahi, yakın amaç ve dolayısıyla gerçek konu bir tane ise, suç da tektir. Örneğin dolandırıcılık suçunu işlemek için belgede sahtecilik yapıldığı takdirde, failin yakın amacı, yani elde etmek istediği yakın netice, bir kimseyi hileli davranışlarla aldatarak kendisine yarar sağlamaktır. Dolayısıyla amacın tek olması nedeniyle tek suç oluşmuştur. Buna karşın çocuğunu düşürmek amacıyla gebe bir kadına karşı kasten yaralama suçu işlenirse, failin yakın amacı hem çocuk düşürtme hem de yaralama olduğundan, yakın amaçların farklı olması nedeniyle tek suçtan söz edilemez⁵⁴⁹.

1.4.3.2.2. Objektif Ölçütler

1.4.3.2.2.1. Hareketi Esas Alan Ölçüt

Bu görüşe göre, suç tekliği ve çokluğunu belirleyen husus, suçun maddi unsuru olan harekettir⁵⁵⁰. Hareket tek ise, bu hareketin ihlal ettiği kanuni tiplerin sayısına bakılmaksızın suçun da tek olduğu; hareket birden çoksa, suçun da çok olduğu sonucuna varılmalıdır⁵⁵¹. Nitekim kanuni tipler, fiili yalnızca hukuki yönden değerlendiren bir nitelik taşımaktadırlar. Bir fiile uyan çeşitli kanuni tipler tüm oluşun sadece bir yönünü karakterize ederler. Tek hareket ile birden fazla norm ihlal edilmiş olsa da, suç çokluğundan söz edilemez. Bu nedenle failin bir kimseye tokat atması hem kasten

⁵⁴⁸ Dönmezer/Erman, II, kn. 783.

⁵⁴⁹ Dönmezer/Erman, II, kn. 783.

⁵⁵⁰ Bu görüşteki yazarlar için bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 36-37.

⁵⁵¹ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 420; Göktürk, Fikri İçtima, s. 54; Maurach/Gössel/Zipf, § 54, kn. 28; Özen, Genel Hükümler, s. 901.

yaralama hem de hakaret suçlarını düzenleyen normlara uysa bile, hareket tek olduğu için ortada tek bir suç vardır⁵⁵².

Hareketin tekliğinin kastın tekliğini de gösterdiğini savunan bir görüşe göre, tek bir harekette ancak tek bir kast bulunabileceğinden, tek bir hareketle ancak tek bir suç işlenebilir⁵⁵³. Tek bir sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi halinde veya ihmali bir hareketle birden çok kişinin öldürülmesi halinde iradede birlik bulunduğundan, tek suçtan söz edilir. Hareket ve dolayısıyla kast tek olduğunda, kanunun birden fazla hükmü ihlal edilse bile tek suç bulunmaktadır. İradede birlik varsa, netice sayısı önemli değildir⁵⁵⁴. Neticelerin sayısı ve çeşitliliği, suç sayısını etkilememektedir⁵⁵⁵. Bu nedenle bir kurşunla bir kimse öldürülürken bir diğeri yaralanırsa ve ayrıca bir cam kırılırsa, hareket tek olduğu için suç da tek olacaktır⁵⁵⁶. Bu görüş, tek hareketin her zaman tek kastın varlığını göstermeyeceği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Örneğin, bir evde bulunan iki kişiyi öldürmek ve aynı zamanda evdeki eşyalara zarar vermek amacıyla evi yakan failin hareketi tek olmasına rağmen kastı birden çoktur⁵⁵⁷.

Hareketin tek olup olmadığının tespitinde, tipe uygun neticelerin birlik teşkil edip etmediği de incelenmelidir. Neticelerde birlik varsa, failin iradesinde birliğin bulunup bulunmaması önemli değildir. Örneğin, bir kimsenin birden çok yumruk ile yaralanması veya birden çok kurşunla öldürülmesi halinde ya da bir kimseye çeşitli sözlerle hakaret edilmesi halinde, kanuni netice birlik arz ettiğinden tek suç söz konusudur. Yine tipik hareket tekliğinde de suç tekliğinden söz edilir⁵⁵⁸. Bir kimsenin haftalarca hürriyetinden yoksun kılınması halinde hareket ve suç tektir⁵⁵⁹. Dolayısıyla bu düşünceye göre, hukuki anlamda hareket tekliği, suçun da tek olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle doğal anlamda birden çok hareketin bulunduğu, ancak hukuki açıdan tek hareketin varlığının

⁵⁵² **İçel**, Suçların İçtiması, s. 37. Böylece fikri içtimada da tek suçun bulunduğu sonucuna varılmaktadır. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 26.

⁵⁵³ **Kunter**, “*Fikri İçtima*”, s. 370.

⁵⁵⁴ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 37.

⁵⁵⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 55.

⁵⁵⁶ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 37.

⁵⁵⁷ Örnek için bkz. **Yılmaz**, “*Farklı Neviden Fikri İçtima*”, s. 1556.

⁵⁵⁸ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 23.

⁵⁵⁹ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 37-38.

kabul edildiği zincirleme suç⁵⁶⁰, bileşik suç, itiyadi suç, cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketler vb. bakımından da ortada tek suçun bulunduğu ileri sürülmektedir⁵⁶¹.

Bir görüşe göre ise, hareketin tekliği, yalnızca neticenin de tek olduğu zamanlarda suç sayısı ile aynı anlama geleceğinden, bir kurşunla iki kişinin öldürülmesi halinde hareket tek iken, suç çoktur. Dolayısıyla hareket sayısı ile suç sayısı her zaman aynı değildir. Kişilere karşı işlenen suçlarda, netice birden çoksa suç da birden çok olacaktır. Bununla birlikte, malvarlığına karşı suçlarda ise, örneğin bir hareket ile birden çok kişinin malının çalınması halinde, suç tekliği kabul edilmelidir⁵⁶².

1.4.3.2.2.2. Neticeyi Esas Alan Ölçüt

Suç sayısının neticeye göre belirlendiğini kabul eden görüşe göre, kanuni tanıma uygun olarak gerçekleştirilen her netice ayrı ve bağımsız bir suç oluşturur⁵⁶³. Fail kaç netice gerçekleştirdiyse, o kadar suç işlemiş sayılır ve işlediği bu suçların her birinden ayrı ayrı cezalandırılır⁵⁶⁴. Hareket tek olmakla veya tek sayılmakla birlikte netice birden fazlaysa, netice sayısı kadar suç söz konusu olur⁵⁶⁵.

Hareket sayısı birden çok olsa dahi, suç sayısının tespitinde tipik netice esas alınmalıdır. Örneğin, bir kimseye art arda üç defa ateş edildiğinde, doğal anlamda hareket sayısı üç olmasına rağmen, tek bir öldürme suçu gerçekleşir. Böylece, bir suçun işlenmesine yönelik yer ve zaman birliği içinde tekrarlanan hareketler bağımsız birer suç oluşturmaz. Buna karşın bir bomba atmak suretiyle üç kişinin öldürülmesi durumunda, hareket tek olmasına karşın, suç sayısı, dış dünyada meydana gelen tipik netice sayısına uygun olarak

⁵⁶⁰ Alman doktrin ve uygulamasında zincirleme suçun hukuki hareket tekliği kapsamında ele alındığını belirtmiştik (Bkz. 1.4.2.3.4.3.3.1. numaralı başlık). *İçel*'e göre, kanunda hüküm yer almadığı halde zincirleme suçu tek suç sayan Alman doktrinindeki bu görüş kabul edilemez. Fikri içtimada suç çokluğunun kabul edilmesine karşın zincirleme suçta suç teklığının kabul edilmesi bir çelişkidir. Oysa her iki halde de ihlaller birden çoktur; fikri içtimada çeşitli kanun hükümleri ihlal edilirken, zincirleme suçta ise aynı kanun hükmü birden çok ihlal edilmektedir. Bkz. *İçel*, Suçların İçtiması, s. 40-41.

⁵⁶¹ *İçel*, Suçların İçtiması, s. 38.

⁵⁶² Açıklamalar için bkz. *Özen*, Suçların İçtiması, s. 28.

⁵⁶³ *Dönmezer/Erman*, II, kn. 744.

⁵⁶⁴ *Dönmezer/Erman*, II, kn. 761.

⁵⁶⁵ *Zafer*, Ceza Hukuku, s. 570. Burada kastedilen doğal anlamda değil, normatif anlamda netice olup, normatif anlamda netice tek ise, suç da tek; çok ise, suç da çoktur. Bkz. *Özen*, Suçların İçtiması, s. 34.

üç tanedir⁵⁶⁶. Yargıtay'ın da netice sayısının suç sayısını belirlediğine ilişkin kararları bulunmaktadır⁵⁶⁷.

1.4.3.2.2.3. İcra Hareketini ve Kanuni Tipi Birlikte Esas Alan Ölçüt

Alman doktrininde bir görüşe göre, “*icra hareketinin ayniyeti sonucu hareket tekliği (Handlungseinheit infolge von Identität des Ausführungsakts)*” kapsamına giren hallerde, ihlal edilen kanuni tip tek ise, suçun da tek olduğu sonucuna varılmalıdır. Kanuni tipin tek olduğu durumlarda, icra hareketinde ayniyet de doğal olarak bulunmaktadır. İcra hareketinde ayniyet olan böyle hallerde ihlal edilen tek bir suç tipi olması nedeniyle, tek suçun bulunduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre, bir bombanın atılması suretiyle birden çok kişinin öldürülmesi durumunda, sadece tek fiil değil aynı zamanda tek suç vardır ve ortada suçların içtimaina ilişkin bir sorun bulunmamaktadır⁵⁶⁸.

1.4.3.2.2.4. İhlal Edilen Hukuki Menfaat Ölçütü

Suç tekliği-suç çokluğu ayrımında doğal ölçülere değil, değer ölçülerine bakılması gerektiğini belirten görüşe göre, suç sayısı ancak ihlal edilen hukuki menfaat sayısına göre belirlenebilir. Korunan her hukuki menfaatin ihlali ayrı bir suç teşkil eder⁵⁶⁹. Nitekim suç, bir bütün olarak dikkate alındığında, bir hukuki menfaatin ihlali⁵⁷⁰.

İhlal sayısının dikkate alınması neticesinde, doğal anlamda tek bir hareketle birden fazla hukuki menfaatin ihlal edilmesi halinde, ihlal sayısı kadar suç oluşacaktır⁵⁷¹. Bir kurşunla

⁵⁶⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 55.

⁵⁶⁷ “Ceza hukukunda, yasadaki suç tanımına uygun olarak gerçekleşen her netice ilke olarak ayrı bir suç oluşturur ve fail kaç netice meydana getirmiş ise o kadar suç işlemiş sayılarak, her birinden dolayı ayrı ve bağımsız olarak cezalandırılır. Ancak bazı hallerde birden fazla netice meydana gelmiş olsa bile, faile meydana gelen netice kadar ceza verilmeyerek tek bir ceza verilmesi ile yetinilir. Birden fazla neticenin meydana gelmesine karşın, faile tek ceza verilmesini gerektiren hallerden biri de zincirleme suçtur. Zincirleme suçta faile tek ceza verilirken, yasanın öngördüğü miktarda bir artırım da yapılması söz konusudur.” CGK., 23.03.2021, 182/135. Aynı yönde bkz. CGK., 01.12.2020, 247/494; CGK., 14.11.2019, 98/661. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

⁵⁶⁸ İçel, Suçların İçtimaı, s. 31; Geerds, s. 272.

⁵⁶⁹ Önder, Ceza Hukuku, s. 517; Karakaş Doğan, “Suçların ve Cezaların İçtimaı”, s. 813.

⁵⁷⁰ Toroslu, Nevzat, Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, Tıpkı Bası, Savaş Yay. Ankara 2019, s. 82.

⁵⁷¹ Zafer, Ceza Hukuku, s. 567.

bir kişinin öldürülmesi ve bir kişinin de yaralanması halinde, iki ayrı hukuki menfaat ihlali bulunduğundan, iki suç meydana gelir⁵⁷². Öte yandan ihlal edilen hukuki menfaat bir tane olduğu sürece, doğal anlamda birden çok olan hareketler tek bir hareket içinde birleşerek tek bir ihlal ve suç meydana getirir. Bu nedenle örneğin kasten yaralama suçunda tokat sayısının, hakaret suçunda sarf edilen sözcüklerin ve hırsızlık suçunda çalınan eşyanın çok olması, fiil ve suç çokluğu doğurmaz⁵⁷³.

Zamansal ve mekânsal olarak bütünlük arz eden birden fazla hareketin doğal hareket tekliği oluşturacağını kabul eden bir görüşe göre, bu kapsamdaki hareketlerin tek suç sayılması için, aynı hukuki menfaati ihlal etmesi ve aynı mağdura yönelmiş olması gerekir. Ancak hareketler aynı mağdura yönelmekle birlikte farklı hukuki menfaatleri ihlal ediyorsa (bıçaklanan kişiye hakaret edilmesi) veya farklı mağdurlara ait aynı (dur ihtarına uymayan sürücünün iki polise çarparak onları öldürmesi) veya farklı hukuki menfaatleri ihlal ediyorsa (olay yerinden kaçan sürücünün iki otomobile ve kaldırımda yürüyen yayaya çarpması), ihlal sayısı kadar suçun bulunduğu kabul edilmelidir⁵⁷⁴.

Ceza kanunlarında düzenlenen her bir suç tanımını bir hukuki menfaati korumayı amaçlar ve suç teşkil eden her bir fiil, ilgili suç tipinde korunması amaçlanan bu hukuki menfaati ihlal eder. Her ihlal ayrı bir suçu meydana getirir ve kural olarak ayrıca cezalandırılır. Tek fiille birden çok hukuki menfaatin ihlalinin veya farklı fiillerle aynı hukuki menfaatin birden çok ihlalinin söz konusu olduğu hallerde ise suçların içtimai kurumu ortaya çıkar⁵⁷⁵.

⁵⁷² **Özen**, Suçların İçtimai, s. 35.

⁵⁷³ **Kunter**, “*Fikri İçtima*”, s. 367-368.

⁵⁷⁴ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 542. Yargıtay’ın da suç sayısının tespitinde ihlal edilen hukuki menfaat ölçütünü dikkate aldığı kararları bulunmaktadır: “*F, aynı anda ve tek bir cümle ile iki astsubaya birden hakarete bulunmuş(tur). Bu gibi hallerde muhtelif suçlar şahsa sıkı surette bağlı olan ve kollektif şekilde ortaya çıkmalarına imkân bulunmayan hakları ihlal etmekte ise; kaç şahsın hakkı ihlal edilmişse o kadar suç vardır ve binnetice mağdurların çokluğu, bu nevi suçlarda müteselsil suçun mevcudiyetini imkânsız kılar. ... Hakaret ve sövme suçlarının cezalandırılmasında güdülen amaç, insan şeref ve haysiyetinin korunması olduğundan; isterse bir yerde, bir zamanda harcanan tek bir sözlü hakaret ve sövme yapılmış olsun; burada kaç kişinin şeref ve haysiyeti zedelenmiş ise, o kadar sayıda suç işlenmiş sayılır.*” Ask.Yarg. 5.D, 20.6.1990, 337/333. Karar için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 639, dpn. 1140.

⁵⁷⁵ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 518.

1.4.3.2.2.5. İhlallerin Arasındaki Zorunluluk İlişkisini Esas Alan Ölçüt

Bir görüşe göre, failin saikinden bağımsız olarak, bir ihlali meydana getirirken diğer bir ihlalin de gerçekleşmesinin zorunlu olduğu hallerde, suç tekliğinden söz edilir⁵⁷⁶. Burada fail, bir suçu işlerken, bu suça bağlı olarak başka bir suçu da zorunlu olarak meydana getirmekte ve ortaya arızı, tabii veya hukuki bir bütünlük çıkmaktadır. Bu duruma, evinden çıkamayan yatalak bir kimseye karşı cinsel saldırı suçunun işlenmesi (arızı zorunluluk), bir kimseye tokat atmak suretiyle hakaret edilmesi (tabii zorunluluk) ve iftira atmak suretiyle iftira ve hakaret suçlarının işlenmesi (hukuki zorunluluk) örnek olarak gösterilmektedir. Bu görüş, suç tekliğini yalnızca tabii ve hukuki zorunluluk hallerinde kabul etmekte ve böyle hallerde tek suç sayılması gereken ihlallerin bölünerek fikri içtima kavramına sokulamayacağını ifade etmektedir⁵⁷⁷.

Söz konusu görüş, ihlallerin arasında zorunluluk bağı bulunmasına rağmen, her bir ihlalin ayrı kastla işlenen ayrı suçları oluşturduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. İhlallerin arasındaki zorunluluk bağı, bunların tek bir suç sayılmasını gerektirmemekte, her bir suç bağımsızlığını korumaktadır⁵⁷⁸.

1.4.3.2.2.6. Normun (Kanuni Tipin) İhlali Ölçütü

Tek hareket ile birden çok suç meydana getirilebileceği gibi (fikri içtima), bir suç da çeşitli hareketlerden oluşabilir (örneğin itiyadi suç)⁵⁷⁹. Nitekim suç tipe uygun hareket olup, kaç tane tipe uygunluk varsa o kadar suç oluşmaktadır⁵⁸⁰. Çeşitli ihlaller arasında ortak bir unsurun bulunması ortada tek bir suçun bulunduğu anlamına gelmemektedir. Zira bunun dışında kalan unsurlar değiştiği için ihlaller bağımsız suçları oluşturmaktadır⁵⁸¹. Dolayısıyla bu görüşe göre hareketin veya neticenin tekliği ve çokluğuna bakılarak suç sayısının tespit edilmesi mümkün değildir; suç sayısı kanuni tipe,

⁵⁷⁶ Dönmezer/Erman, II, kn. 781.

⁵⁷⁷ Kunter, “Fikri İçtima”, s. 372-373.

⁵⁷⁸ Ancak ihlaller arasında bir ayrılmazlık ve zorunluluk bağı bulunduğu için suçlar birleşir ve fikri içtima meydana gelir. Bkz. Dönmezer/Erman, II, kn. 785; Yılmaz, “Farklı Neviden Fikri İçtima”, s. 1557.

⁵⁷⁹ İçel, Suçların İçtimaı, s. 38; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 420-421.

⁵⁸⁰ Dönmezer/Erman, II, kn. 786.

⁵⁸¹ Kunter, “Fikri İçtima”, s. 373; Dönmezer/Erman, II, kn. 786.

bir diğer ifadeyle norma göre belirlenmelidir⁵⁸². Bu husus “*kanun hükümlerinin emredici ve yasaklayıcı unsurlarını oluşturan normların ihlali ölçütü*” olarak da ifade edilmektedir⁵⁸³. İhlal, hareketin olgusal yani doğal bir sonucu değil, hukuki bir sonucudur. Bir diğer ifadeyle ihlal, bir olgu üzerine verilen bir değer hükmüdür. İhlal, hareketin neticesi olmayıp, suçun kendisidir; nitekim beşeri bir davranış hukuki bir değer veya menfaatin ihlalini oluşturmazsa, suç da meydana gelmez⁵⁸⁴.

Suç sayısının tespitinde ihlal edilen kanuni tiplerin aynı veya farklı olmasının bir önemi yoktur⁵⁸⁵. Tek bir hareketle birden fazla suç tipine ait hüküm ihlal edilebileceği gibi, aynı suç tipine ilişkin hüküm de birden fazla ihlal edilebilir⁵⁸⁶. Örneğin atılan bir kurşun ile bir kimse yaralanır, bir kimse öldürülür ve bir kimsenin de aracının camı kırılırsa, tek bir hareket bulunmasına karşılık ihlal edilen norm sayısı kadar suç bulunmaktadır⁵⁸⁷. Yine atılan bir bomba ile on kişinin öldürülmesi halinde, aynı normun on kez ihlali söz konusudur.

1.4.3.2.3. Değerlendirme

Ceza hukukunda kural olarak “*fiil sayısı kadar suç, suç sayısı kadar ceza vardır*” ilkesi geçerli olmakla birlikte, suçların içtimai bakımından suç sayısının tespitinde fiil sayısı her zaman belirleyici olmamaktadır⁵⁸⁸. Bir fiil ile bir suç meydana getirildiğinde, fiil tekliği aynı zamanda suç tekliğini de ifade etmektedir. Örneğin tek bir kurşunla bir insanın öldürülmesi durumunda fiil ve suç tektir⁵⁸⁹. Ancak bir fiil ile birden çok suç meydana gelebileceği gibi, bir suç da çeşitli fiillerden oluşabilir. Hareket veya neticenin birden fazla olması ile suçun birden fazla olması birbirinden farklı durumlardır. Nitekim hareket veya neticenin tekliği ve çokluğu, değere ilişkin olarak varılan sonuçlar olup,

⁵⁸² **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 29-30; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 38, 40; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 332; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 743.

⁵⁸³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 41; **Koca/Üzülmez**, s. 511.

⁵⁸⁴ **Hafızoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 176.

⁵⁸⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 39.

⁵⁸⁶ **Geerds**, s. 325-326; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 56.

⁵⁸⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 39.

⁵⁸⁸ CGK, 3.12.2013, 1-1569/575; CGK, 11.6.2013, 13-303/296. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 230, dpn. 24.

⁵⁸⁹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 899.

değerlendirildikleri fizik, fizyolojik, biyolojik, psikolojik, etik-sosyal, hukuki vb. ölçütlere göre değişiklik göstermektedir⁵⁹⁰.

Suç tekliği-suç çokluğu ayrımında, hareketi esas alan görüş kabul edilemez. Aksi takdirde tek hareket her zaman için tek suç teşkil edeceği için, tek hareektle birden fazla suçun oluşması mümkün olmayacak ve fikri içtima kurumunun açıklanması güç hale gelecektir⁵⁹¹. Hareketlerin bir süre devam etmesinin, tekrarlanmasının ya da birden çok olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Bunlar daha ziyade fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı sorununa ilişkin hususlardır⁵⁹². Bir taraftan, tek hareketin bulunmasına karşın birden çok suçun meydana geldiği fikri içtima hallerine ve diğer taraftan hareketlerin birden çok olmasına rağmen suç tekliğinin kabul edildiği itiyadi suç gibi kurumlara hukuk sistemlerinde yer verilmesi, hareketin suç sayısını belirlemede yeterli bir ölçüt olmadığını göstermektedir. Örneğin, bir bombanın atılması suretiyle birden fazla kişinin öldürülmesi halinde, hareket tek olmasına rağmen suç sayısı birden çoktur⁵⁹³. Ayrıca hareketin dış dünyada meydana getirdiği neticelerin sayısı da suç sayısını belirlemede bir ölçüt olamaz⁵⁹⁴. Kaldı ki, suçun kanuni tanımında neticeye yer verilmeyen durumlarda da, bir hareket ile birden fazla suçun meydana getirilmesi mümkündür⁵⁹⁵.

Öte yandan fikri içtimanın kanunda düzenleniş şekline de, fiil tekliği-çokluğu ile suç tekliği-çokluğu ayrımlarının birbirinden bağımsız olduğu ve suç sayısının tespitinde hareket veya netice sayısından faydalanılamayacağı anlaşılmaktadır⁵⁹⁶. Şayet suç sayısının fiil sayısına bağlı olduğu kabul edilseydi, tek suç meydana geleceği için, bir

⁵⁹⁰ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 26-27.

⁵⁹¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 57.

⁵⁹² Kesintisiz ve itiyadi suçlarda, suçun tek olmasının nedeni, ihlalin tek olmasıdır. Kesintisiz suçta icra hareketleri devam ederken, itiyadi suçta hareketler tekrarlanmaktadır. Benzer şekilde görünüşte içtima hallerinde de, fiil sayısı birden çok olsa da, gerçekte tek bir norm ihlal edilmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 41.

⁵⁹³ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 27.

⁵⁹⁴ “Suçun tekliği - suçun çokluğu ayrımında kanuni tipe başvurulmalıdır. Bu bakımdan hareketin veya fiilin sayısı suç sayısını göstermez. Suç ile maddi unsur arasındaki fark nedeniyle tek hareket veya tek fiil çeşitli suçları sonuçlayabileceği gibi bir suçta çeşitli hareket veya fiilleri ihtiva edebilir. Bu nedenle suçun maddi unsurları dışında kriterler hangi hallerde suçun tek, hangi hallerde çok olduğu belirlenebilir. Bu kriter normdur. Bu nedenle neticenin bir süre devam etmesi veya hareketlerin tekrarlanması yahut fiilin birden çok olması, bu konuda etki etmez.” CGK., 12.03.1984, 176/87. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 06.04.2022).

⁵⁹⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 57-58.

⁵⁹⁶ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 57.

fiille kanunun çeşitli hükümlerinin ihlal edilmesi halinin ayrıca düzenlenmesine gerek bulunmayacaktır⁵⁹⁷. Fiile verilen anlam ister “hareket” ister “hareket-netice-nedensellik bağı” olsun, fiil sayısı kadar suçun bulunduğu kabul edilecek olursa, TCK m. 43/2 ile m. 44’ün açıklamasını yapmak mümkün olmayacaktır. Nitekim TCK m. 43/2’de, “aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi” durumundan; m. 44’te ise, “işlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet verilmesi” halinden söz edilmektedir. İlkinde bir fiille aynı suç birden çok defa işlenirken, ikincisinde ise birden fazla farklı suç işlenmektedir. Fiil sayısını maddi netice sayısının belirlediği görüşü kabul edilecek olsa dahi, netice tekliği suç sayısının da tek olması sonucunu beraberinde getirmemektedir⁵⁹⁸.

Yapısı itibariyle suç çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle oluşan bir bütün olduğu için, yalnızca maddi unsurların göz önünde bulundurulması diğer unsurların reddi anlamına gelir⁵⁹⁹. Suç her ne kadar çeşitli görünümde arz edebilirse de, esasında bir bütündür. Suçun gerçek esası, onun unsurlarında veya unsurlarının toplamında değil; bilakis bütününde, onun iç birliğindedir⁶⁰⁰. Bu nedenle suç sayısının tespitinde, suçun tüm unsurlarının gerçekleşmesini arayan normun ihlali (kanuni tip) ölçütünden faydalanılmalıdır⁶⁰¹. Tek bir fiille birden fazla suç tipine ait hüküm ihlal edilebileceği gibi, aynı suç tipine ilişkin hüküm de birden fazla ihlal edilebilir⁶⁰². Örneğin atılan bir kurşunla bir kişinin öldürülüp bir kişinin yaralanması durumunda farklı normlar ihlal edilirken; bir sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi durumunda aynı norm birden fazla ihlal edilmektedir.

İhlal edilen hukuki menfaat sayısı suç sayısını belirlemede tek başına bir ölçüt olamaz. Bir suç tipiyle birden fazla hukuki menfaatin korunması mümkün olduğu gibi, aynı hukuki menfaati ortak olarak koruyan farklı suç tipleri de bulunabilir. Örneğin, yağma suçuyla (TCK m. 148), kişi özgürlüğü, mülkiyet hakkı ile zilyetlik ve hatta vücut

⁵⁹⁷ İçel, Suçların İçtiması, s. 40.

⁵⁹⁸ Krş. Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 29.

⁵⁹⁹ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 421; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 27.

⁶⁰⁰ Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 31, dpn. 132.

⁶⁰¹ İçel, Suçların İçtiması, s. 40. Yazara göre, neticesi harekete bitişik suçlarda fiil sayısı ihlal sayısına bağlı bulunduğundan, normun ihlali ölçütü hem fiil hem de suç sayısını belirleyen ortak bir ölçüt görevi görmektedir (s. 41, dpn. 147).

⁶⁰² Jescheck/Weigend, s. 719; Göktürk, Fikri İçtima, s. 56.

dokunulmazlığı şeklinde birden çok hukuki menfaat korunurken⁶⁰³; cinsel saldırı (TCK m. 102) ve cinsel taciz (TCK m. 105) suçlarıyla cinsel dokunulmazlık korunmaktadır⁶⁰⁴. Ancak suçun ihlal edici niteliğinin esasını “*suçla ihlal edilen, ceza müeyyidesi ile koruma altına alınan varlık veya menfaatler*”in, bir diğer ifadeyle “*hukuki konu*”nın⁶⁰⁵ oluşturduğu göz ardı edilmemelidir. Bizzat suç tarafından ihlal edilen şey, bu hukuki varlık veya menfaatlerdir⁶⁰⁶. Suç, biçimsel açıdan bir hukuk normuna aykırılık; özü bakımından ise bu normun korumak istediği varlık ya da menfaatin ihlalidir⁶⁰⁷. Bu ihlal, suçun özünü oluşturan zarar olup⁶⁰⁸, normun ihlal edilip edilmediğinin belirlenmesinde rol oynamaktadır⁶⁰⁹.

1.5. TÜRK CEZA KANUNU’NDA DÜZENLENEN SUÇLARIN İÇTİMAİ ÇEŞİTLERİ

1.5.1. Genel Olarak

Suçların içtimai hallerinin ortak özelliği, birden çok suçtan cezai sorumluluk yerine tek suçtan cezai sorumluluk esasının benimsenmiş olmasıdır. Bu nedenle genel kural olan gerçek içtimain istisnasını teşkil eden ve ceza politikasının bir sonucu olan suçların içtimai hallerinin kanunda açıkça düzenlenmesi gerekir⁶¹⁰.

⁶⁰³ Tezcan/Erdem/Önok, s. 795-796.

⁶⁰⁴ Normların korudukları hukuki menfaatlerin ortak olması, görünüşte içtima bakımından öneme sahiptir. Görünüşte içtima kapsamındaki hallerde, ihlal edilen suç tipi sayısının birden fazla olması görünüşte olup, gerçekte uygulanabilir nitelikte bulunan tek bir suç tipi bulunmaktadır. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 57. Örneğin hırsızlık ve yağma suçlarının her ikisi de malvarlığını korumakla birlikte, bir malın zorla alınması durumunda, yalnızca yağma suçunu düzenleyen norm uygulanabilir.

⁶⁰⁵ **Baş, Eylem**, Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 677.

⁶⁰⁶ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 72.

⁶⁰⁷ **Baş**, s. 678.

⁶⁰⁸ **Toroslu/Toroslu**, s. 111.

⁶⁰⁹ **Baş**, s. 678. Yazara göre suçun maddi konusu da ihlal ve dolayısıyla suç sayısını belirlemede tek başına esas alınamaz. Aksi halde, aynı evden aynı zamanda pek çok eşyanın alınması halinde, maddi konu yani çalınan eşya sayısı kadar suçun oluştuğunu söylemek gerekirdi. Oysaki böyle bir halde maddi konu birden çok olmasına rağmen ihlal yani suç sayısı tektir. Bu nedenle yazar ihlal sayısının, ihlal edilen hukuki menfaate göre belirlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (s. 777, dpn. 786).

⁶¹⁰ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 2.

TCK'nın genel hükümlere ilişkin birinci kitabının ikinci kısmının beşinci bölümündeki “*Suçların İçtimai*” başlığı altında yer alan 42 ila 44. maddeler arasında, birden çok suç işleyen failin tek ceza ile cezalandırılacağını düzenleyen hükümlere yer verilmiştir. Bu bölümde suçların içtimai çeşidi olarak, 42. maddede “*bileşik suç*”, 43. maddede “*zincirleme suç*” ve 44. maddede “*fikri içtima*” kurumları düzenlenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki suçların içtimai kavramı, suç tekliği kapsamına giren bileşik suçu karşılamamaktadır. Bileşik suçta esasında fail tarafından işlenen birden çok değil tek suç vardır. Nitekim bileşik suçu düzenleyen 42. maddede de bileşik suçun “*tek fiil sayılan suç*” olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle bileşik suçta suç çokluğu görünüştedir ve suçların içtimaidan bahsetmek mümkün değildir; bileşik suç, esasında bir görünüşte içtima şeklidir⁶¹¹. Oysaki zincirleme suç ve fikri içtimada fail tarafından gerçekleştirilen birden çok suç vardır. TCK sisteminde suç çokluğu sadece zincirleme suç ve fikri içtima hallerinde söz konusu olduğu için, suçların içtimai türleri esasında bu ikisiyle sınırlıdır⁶¹².

Suçların içtimai kurumlarının kabul ediliş nedenleri, uygulanma koşulları ve faile uygulanacak cezanın belirlenmesi farklılık göstermektedir⁶¹³. Bu durum ise fail tarafından işlenen birden çok suç arasında çeşitli bağlantı noktalarının bulunmasını gerektirmektedir. Fikri içtimada bağlantı noktasını fiil tekliği oluşturmaktadır. Zincirleme suçta ise kanunen belirlenen bağlantı noktaları daha fazladır. Bunlar; bir suç işleme kararının bulunması, mağdurun aynı olması ve suçların aynı olmasıdır. Dolayısıyla suçların içtimai türlerinden fikri içtima ve zincirleme suçtaki ortak özellik, suç çokluğudur. Fikri içtimada birden çok suç tek fiille, zincirleme suçta ise birden çok fiille işlenmektedir⁶¹⁴.

⁶¹¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 12; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 567; Göktürk, “Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai”, s. 40-41; Koca, “Fikri İçtima”, s. 198; Dülger, Murat Volkan, “Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Leges Ceza Hukuku Dergisi, Yıl 2014, S. 1, s. 73. Aksi yönde bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 903. Yazara göre, normların görünüşte içtimaidan suç çokluğu görünüşte olup gerçekte tek suç işlenmektedir. Oysa bileşik suçta, hem gerçekte hem de görünüşte birden çok suç bulunup, sadece suç tipinin ismi tektir. Kanun koyucu birden çok suçu tek suç tipi içinde birleştirmiştir. Burada yasal düzenleme anlamında bir teklik göz konusudur. Bu nedenle yazar, bileşik suçun suç çokluğu ve dolayısıyla suçların içtimai türü olduğunu kabul etmektedir.

⁶¹² Koca/Üzülmez, s. 511. Özgenç, TCK bakımından gerçek içtima kuralının istisnalarını bileşik suç (m. 42), zincirleme suç (m. 43/1, 3), aynı neviden fikri içtima (m. 43/2, 3) ve farklı neviden fikri içtima (m. 44) olarak dörde ayırmaktadır. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 614.

⁶¹³ Özen, Suçların İçtimai, s. 10.

⁶¹⁴ Koca/Üzülmez, s. 510.

1.5.2. Bileşik Suç

TCK m. 42'ye göre, “*Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.*” Kanuni düzenlemeye göre bileşik suçun yapı itibariyle iki görünüm şekli buunup her iki halde de, ortada birden çok değil, tek fiil ve tek suç vardır. Bileşik suçun ilk görünüm şekli bir suçun diğerinin unsurunu oluşturmasıdır⁶¹⁵. Burada her biri bağımsız suçları oluşturan fiiller unsur olarak bir araya getirilmek suretiyle tek fiil oluşturmakta; bileşik suçu meydana getiren suçların niteliği değişerek, ortaya başka niteliklere sahip yeni bir suç çıkmaktadır⁶¹⁶. Kanunda yazılı haller dışında her suçun bağımsızlığını koruduğu suçların içtimaı şekillerinden farklı olarak, bileşik suçta açıkça unsur olarak gösterilen suçlar bağımsızlıklarını kaybetmekte, böylece ortada tek bir suç bulunduğundan fail sadece bu suçtan cezalandırılmakta, unsur suçlardan ayrıca cezalandırılmamaktadır⁶¹⁷. Örneğin her biri bağımsız bir suç olan cebir (TCK m. 108) veya tehdit (TCK m. 106) suçlarının unsurları, hırsızlık suçunun (TCK m. 141) unsurları ile bir araya gelerek bağımsız bir yağma suçu (TCK m. 148) oluşturmaktadır. Dolayısıyla cebir uygulamak veya tehdit etmek suretiyle başkasının malını alan kişinin fiili sadece yağma suçunu oluşturmakta, yapmış olduğu tüm bu hareketler sadece bir normu ihlal etmektedir. Fail ayrıca cebir, tehdit veya hırsızlık suçundan sorumlu olmamaktadır⁶¹⁸.

Bileşik suçun ikinci görünüm şekli, bağımsız suçları oluşturan fiillerden birinin, başka bir suçun cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli unsurunu oluşturmasıdır⁶¹⁹. Bu durumda ağırlatıcı neden durumunda bulunan suç bağımsızlığını kaybetmekte, ancak kendisine nitelikli unsur eklenen suçun niteliği değişmemektedir⁶²⁰. Örneğin cinsel taciz suçu TCK'nın 105. maddesinde ayrı bir suç olarak düzenlenmekle birlikte, işkence suçunun

⁶¹⁵ *Toroslu/Toroslu*'ya göre, bileşik suçun ilk şeklinde, suçlardan biri diğerinin unsurunu oluşturmamakta; bunlar birleşerek bileşik suç olarak nitelendirilen başka bir suçu meydana getirmektedir. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 365.

⁶¹⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 756; **Demirbaş**, s. 555. Bileşik suçun bu halinde, kendisini meydana getiren suçlardan farklı bir hukuki menfaat korunmaktadır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 571.

⁶¹⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 783; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 685-686.

⁶¹⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 557; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 611; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 592; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 543.

⁶¹⁹ **Koca/Üzülmez**, s. 556.

⁶²⁰ Krş. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 756. Bileşik suçun bu görünüm şeklinde, suçun temel şekli ile nitelikli şeklinin koruduğu hukuki değer aynıdır. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 572.

nitelikli unsurunu (TCK m. 94/3) oluşturmaktadır. Böylece işkence fiili cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleştirilirse, fail sadece işkence suçunun nitelikli şeklinden cezalandırılacak, ayrıca cinsel taciz suçundan sorumlu olmayacaktır⁶²¹.

Belirtmek gerekir ki bileşik suçun tanımında açıkça unsur veya nitelikli hal olarak belirtilmeyen suçlar bağımsızlıklarını korumaktadır⁶²². Suç tanımından, unsur veya ağırlatıcı neden olan suçun hangi suç olduğu açıkça anlaşılmıyorsa, bileşik suçtan da söz edilemez⁶²³. Örneğin, bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak, suçun işlenmesini kolaylaştırmak veya yakalanmamak amacıyla kasten öldürme suçunun işlenmesi halinde (TCK m. 82/1-h) araç ve amaç suçlar bağımsızlıklarını koruduğundan, bileşik suçtan söz edilemez⁶²⁴.

Suçların içtimai aynı fail tarafından gerçekleştirilen birden çok ihlalin yani suçun varlığını gerektirir. Bununla birlikte kanunun 42. maddesinde suçların içtimai başlığı altında yer verilen bileşik suçta ihlal ve suç sayısı tektir. Nitekim bileşik suç, bir suçun diğer bir suçun unsurunu veya cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli şeklini oluşturduğu hallerde söz konusu olduğu için, unsur veya ağırlatıcı neden durumundaki suçu içeren normun uygulanma olanağı tamamen görünüşte olup, esasında yalnızca bu suçları bünyesinde barındıran suç işlenmektedir⁶²⁵. Dolayısıyla gerçekte ortada tek bir ihlal ve suç bulunduğu için, doktrindeki ağırlıklı görüş, bileşik suçta suçların içtimai haline giren bir durumun söz konusu olmadığını kabul etmektedir⁶²⁶. TCK'nın 42. maddesinde *"bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz"* şeklindeki ikinci cümleye yer verilmemiş olsaydı dahi tipik hareket tekliği gereğince⁶²⁷ bileşik suçu oluşturan

⁶²¹ Demirbaş, s. 555; Koca/Üzülmez, s. 558.

⁶²² İçel, Suçların İçtimai, s. 206-207; Koca/Üzülmez, s. 557.

⁶²³ Zafer, Ceza Hukuku, s. 574; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 686; Demirbaş, s. 556; Toroslu/Toroslu, s. 366. Bağımsızlığını kaybeden suçun isminin bileşik suç tipinin içinde zikredilmiş olması şart değildir. Daha ziyade, bir suçun fiil unsurunun diğer bir suç tipi içinde belirtilmiş olması gerekir. Böylece bir suçun işlenmesi diğer bir suçun işlenmiş sayılabilmesi için koşul haline gelmektedir. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 544.

⁶²⁴ Koca/Üzülmez, s. 557-558; İçel, Suçların İçtimai, s. 208; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 545.

⁶²⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 10.

⁶²⁶ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 37; İçel, Suçların İçtimai, s. 12; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 567; Göktürk, *"Türk Hukuku'nda Suçların İçtimai"*, s. 40-41; Dülger, s. 73; Koca, *"Fikri İçtima"*, s. 198. Aksi yönde bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 903.

⁶²⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 743.

hareketler tek fiil, tek ihlal ve tek suç sayılacak⁶²⁸ ve faile tek cezanın verilmesi gerekecekti⁶²⁹.

Bileşik suç hukuki niteliği itibarıyla esasında tüketen-tüketilen norm ilişkisi (*Konsumtion*) bağlamında bir görünüşte içtima türüdür⁶³⁰. Diğer normların düzenlediği suçlara bünyesinde unsur veya ağır cezayı gerektiren nitelikli hal olarak yer veren norm, bu şekilde onları tüketmektedir⁶³¹. Dolayısıyla bileşik suçta, ihlal edilen normların çokluğu görünüştedir; gerçekte sadece tek bir norm ihlal edilmektedir.

1.5.3. Fikri İçtima

Fikri içtima, tek fiil⁶³² ile birden çok suçun meydana geldiği hallerde söz konusu olur⁶³³. Birden fazla ihlalin tek bir fiille gerçekleştirilmesi nedeniyle, suç çokluğunun düşünsel, yani fikri olduğu kabul edilmektedir⁶³⁴. Zincirleme suçta birden çok suç birden çok fiille işlenirken; fikri içtimada birden çok suç tek fiil ile meydana getirilmektedir⁶³⁵. Fikri içtima, gerçekte birden çok ve bağımsız suçun varlığına rağmen, faile her suç için ayrı bir ceza verilmesini engelleyen bir kurumdur⁶³⁶.

⁶²⁸ Zafer, Ceza Hukuku, s. 573-574.

⁶²⁹ İçel, Suçların İçtimaı, s. 11; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 37; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 615; Koca/Üzülmmez, s. 556; Özbek'e göre, kanun koyucu birden fazla hukuki değeri aynı suç tipi içinde birleştirerek yeni bir suç tipi oluşturmayı tercih ettiğinden, bileşik suç tipikliğe ilişkin bir sorundur; suçların içtimaı hali değildir. Bkz. Özbek, TCK İzmir Şerhi, s. 706.

⁶³⁰ Demirbaş, s. 554; İçel, Suçların İçtimaı, s. 204; Göktürk, Fikri İçtima, s. 132. Bir normun diğeri tarafından tüketilmesi ilkesi, bir ceza normunun diğeri bazı normların koruduğu hukuki değerleri ortak şekilde koruduğu ve bu hukuki değerlere zarar veren fiillere tek ceza öngörerek diğeri normları adeta tükettiği hallerde söz konusudur. Bkz. Koca/Üzülmmez, s. 555.

⁶³¹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 543.

⁶³² Bu nedenle fikri içtima, Alman doktrininde "*fiil tekliği*" (*Tateinheit*) olarak da isimlendirilmektedir. Bkz. Heinrich, § 40, kn. 1391. StGB § 52, tek bir hareketle işlenen suçların içtima ilişkisini düzenlerken; § 53 ise, birden fazla hareketin mevcut olduğu gerçek içtima (fiil çokluğu - *Tatmehrheit*) halini düzenlemektedir. Yazarın verdiği örneğe göre, "*Anton bomba ile 15 kişiyi öldürürse tek hareket mevcut olacağından fikri içtima söz konusu olacaktır. Bir seri katil 15 farklı günün her birinde bir kişiyi öldürür ise birden fazla hareket gerçekleştirildiği için gerçek içtima söz konusu olacaktır.*" (kn. 1395).

⁶³³ Erem/Danışman/Artuk, s. 332; Göktürk, Fikri İçtima, s. 174. Fikri içtima, "*bir fiil ile kanunun muhtelif hükümlerinin ihlali*" olarak da tanımlanmaktadır. Bkz. İçel, "*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*", s. 172.

⁶³⁴ Roxin, II § 33, kn. 4; Göktürk, Fikri İçtima, s. 59-60.

⁶³⁵ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 35.

⁶³⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 802; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 620-621.

Fikri içtima kavramı ile çoğunlukla, tek fiille birden fazla farklı suçun işlenmesi, bir diğer ifadeyle, tek fiille kanunun çeşitli hükümlerinin ihlali anlamına gelen “*farklı neviden fikri içtima*” kastedilmektedir⁶³⁷. Bu görüşe göre, fikri içtimada çeşitli ihlallerin sonucu olarak farklı suçlar bulunmaktadır⁶³⁸. Dolayısıyla aynı suçun birden çok işlenmesi veya aynı kanun hükmünün birden çok ihlali, fikri içtima oluşturmamaktadır⁶³⁹. Ancak zamanla kurumun kapsamı genişletilmiş ve “*bir fiille kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlali*” halinde de faile tek ceza verilmesi kuralı kabul edilerek, “*aynı neviden fikri içtima*” kavramı ortaya çıkmıştır⁶⁴⁰. Böylece fikri içtima, “*tek fiilde birden fazla suçun birleşmesi; tek ve aynı fiil ile aynı suçun birden fazla (aynı neviden fikri içtima) yahut birden fazla farklı suçun (farklı neviden fikri içtima) işlenmesi*” şeklinde tanımlanabilecektir⁶⁴¹.

TCK’nın “*fikri içtima*” başlıklı 44. maddesinde farklı neviden fikri içtima, “*işlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır*” şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla her ne kadar madde başlığı “*fikri içtima*” olsa da, burada yalnızca farklı neviden fikri içtima düzenlemesine yer verilmiş; aynı neviden fikri içtima ise “*zincirleme suç*” başlıklı 43. maddenin 2. fıkrasında, “*aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır*” şeklinde, cezalandırma bakımından zincirleme suçu düzenleyen ilk fıkraya atıf yapılarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, TCK m. 43/2’nin hukuki niteliği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır⁶⁴². Yargıtay ise pek çok kararında, TCK m. 43/2’de düzenlenen kurumu, aynı neviden fikri

⁶³⁷ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 21; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 35, dpn. 58; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 518. **Dönmezer/Erman**’a göre, fikri içtimanın birden fazla farklı suçun oluşması ve bu suçların tek bir fiil ile işlenmesi şeklinde iki koşulu bulunmaktadır. Yazarlar aynı neviden ve farklı neviden fikri içtima şeklinde bir ayrıma yer vermemekte ve fikri içtimayı yalnızca bir fiil ile iki farklı suçun oluştuğu hallerde kabul etmektedirler. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 789.

⁶³⁸ **İçel**, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 172; **Toroslu/Toroslu**, s. 376.

⁶³⁹ Nitekim bir fiil, aynı anda kanunun aynı hükmünü birden fazla ihlal edemez. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 376.

⁶⁴⁰ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 58.

⁶⁴¹ Tanım için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 59, 95; **Brähler**, s. 29; **Warda**, JuS 1964/3, s. 85-86.

⁶⁴² Bu konuda çalışmanın 3.3.2. numaralı başlığına bakınız.

içtima olarak kabul etmekte⁶⁴³, fikri içtimanın aynı neviden ve farklı neviden olmak üzere iki çeşidinin bulunduğunu vurgulamaktadır⁶⁴⁴.

Fikri içtimanın “*tek ve aynı fiilin bulunması*” ile “*birden fazla suçun işlenmesi*” şeklinde iki koşulu bulunmaktadır⁶⁴⁵. Dolayısıyla fiil tekliği hem aynı neviden fikri içtimada hem de farklı neviden fikri içtimada bulunması gereken ortak koşuldur⁶⁴⁶. İki fikri içtima şekli arasındaki fark, tek fiille işlenen suçların aynı veya farklı olmasında bulunmaktadır. Aynı neviden fikri içtimada tek fiil ile aynı suç birden fazla işlenirken, farklı neviden fikri içtimada ise tek fiil ile birden fazla farklı suç işlenmektedir⁶⁴⁷. TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen aynı neviden fikri içtima üzerinde çalışmanın 2. Bölümünde ayrıntılı olarak durulacağı için, burada yalnızca farklı neviden fikri içtimaa ilişkin açıklamalara kısaca yer verilmektedir.

Bir fiil ile birden fazla farklı suçun olduğu durumlarda, farklı neviden fikri içtimadan söz edilir⁶⁴⁸. Fikri içtimada birden çok suç, objektif bir unsur olan tek fiil ile bir araya getirilmektedir⁶⁴⁹. Buradaki tek fiilden, doğal anlamda değil, “*hukuki anlamda tek fiil*” bir diğer ifadeyle “*hukuki anlamda tek hareket*” anlaşılmalıdır⁶⁵⁰. Tek hareket ile birden

⁶⁴³ Bkz. CGK., 17.06.2021, 33/288; CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 08.12.2020, 44/510; CGK., 01.12.2020, 247/494; CGK., 30.06.2020, 525/330. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

⁶⁴⁴ “765 sayılı TCK’da, aynı neviden fikri içtima ile farklı neviden fikri içtima tek madde hâlinde ve Kanun’un 79. maddesinde düzenlenmiş iken, 5237 sayılı TCK’da bu iki hâl birbirinden ayrılarak, aynı neviden fikri içtima, zincirleme suçun düzenlendiği 43. maddenin ikinci fıkrasında, farklı neviden fikri içtima ise Kanun’un 44. maddesinde düzenlenmiştir.” CGK., 20.04.2021, 40/158. Aynı yönde bkz. CGK., 13.02.2020, 154/92. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

⁶⁴⁵ Jescheck/Weigend, s. 718; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 649; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 798.

⁶⁴⁶ Koca/Üzülmüş, s. 44; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 805.

⁶⁴⁷ Warda, JuS 1964/3, s. 85-86; Heinrich, § 40, kn. 1392; Göktürk, Fikri İçtima, s. 95; Koca, “Fikri İçtima”, s. 199; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 805; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 562; Dülger, s. 12.

⁶⁴⁸ Werle, s. 37.

⁶⁴⁹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 36.

⁶⁵⁰ Önder, Ceza Hukuku, s. 534; Centel/Zafer/Çakmut, s. 519; Özbek, Veli Özer, “Suç Genel Teorisi Bakımından Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar ve Görüşlerimiz”, CHD, Yıl 2011, C. 6, S. 15, s. 24; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 810; Akkaya, s. 8; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 562; Demirbaş, s. 566. “Sanığın sadece ...’i öldürme kastıyla hareket ederek tek atış yaptığı av tüfeğinden çıkan saçma tanelerinin isabet etmesiyle yaralanan mağdur ...’a yönelik eylemini olası kastla gerçekleştirildiği kabul edildiğinden, sanığın av tüfeği ile inceleme dışı davanın katılanı ...’i öldürme amacıyla ona doğru bir kez ateş etme eyleminin hukuki anlamda tek fiil sayılması gerektiği ve bu suretle tek olan eylem sonunda hem ...’e karşı kasten öldürme suçuna teşebbüsün, hem de katılan ...’e yönelik olası kastla yaralama suçunun meydana geldiği sonucuna ulaşılmakla birlikte ... bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren sanık hakkında 5237 sayılı TCK’nın 44. maddesinin uygulanması ve buna bağlı olarak meydana gelen suçlardan en ağırlı olan inceleme dışı davanın katılanı ...’e yönelik kasten öldürme suçuna teşebbüsten ceza verilmesi ile yetinilmesi gerektiği hâlde bunun dışında ayrıca katılan ...’e yönelik olası kastla yaralama

fazla neticenin meydana gelmesi halinde de, fikri içtima kurallarının uygulanmasına engel bir durum yoktur⁶⁵¹. Bununla birlikte, doktrinde, fikri içtimanın oluşumu bakımından hareket tekliğinin esas alınması eleştirilmekte ve fikri içtima kurumunu çok fazla genişlettiği için yerinde görülmemektedir⁶⁵².

Doktrinde fikri içtima bakımından fiil tekliği-çokluğu ayrımından ziyade, “*icra hareketlerinin kısmen de olsa örtüşüp örtüşmediği*” ayrımı öne çıkmaya başlamıştır⁶⁵³. Buna göre, fikri içtimanın oluşabilmesi için fiilin, meydana gelen tüm suç tipleri bakımından aynı olması gerekmekte olup fiilin ayniyetini icra hareketleri belirler⁶⁵⁴. İcra hareketlerinin tam ayniyetinin yanında kısmi ayniyeti, bir diğer ifadeyle en azından hareketin icrasının kısımlarının örtüşmesi de yeterli görülmektedir⁶⁵⁵.

suçundan mahkûmiyet hükmü kurulması isabetli değildir.” CGK., 05.02.2019, 310/62; “*Fikri içtimada da, fiil ya da hareketin tekliği, doğal anlamda değil hukuki anlamda tek olmayı ifade etmektedir. Bir kısım suçların işlenmesi sırasında doğal olarak birden fazla hareket yapılmakta ise de, ortaya konulan bu davranışlar suçun kanuni tanımında yer alan hukuksal anlamdaki “tek bir fiili” oluşturmaktadır.*” 4CD., 17.05.2021, 489/13628; “*Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; POS tefeciliğinde failin kastı, tefecilik suretiyle yarar sağlamaya dönük olup, amaç suç tefeciliktir. Fail, amaçladığı bu suçu işleme yolunda birden fazla hareket gerçekleştirmekte ve bu hareketlerden alacağını teminatlı hale getirmeye dönük bir kısım hareketlerle 5464 s. Yasa'nın 36. maddesinde tanımlanan suçu da işlemekte ise de; söz konusu birden fazla hareket, hukuksal anlamda “Tek bir fiili” oluşturmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 06/07/2010 tarih ve 2010/8-51 E., 2010/162 K. sayılı kararında vurgulandığı üzere “TCK 44 maddesi ile kanun koyucu ‘Erime sistemini’ benimsemiş olup”, POS tefeciliğinde failin suç yolunda gerçekleştirdiği bir kısım hareketlerle işlediği 5464 sayılı Yasa'nın 36. maddesine muhalefet suçu, kastının dönük olduğu tefecilik fiilindeki teklik nedeniyle, bu fiilin içinde erimektedir.”* 9CD., 25.03.2021, 7118/1691. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 21.09.2022).

⁶⁵¹ Aksi yönde bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 791. Yazarlar fiil teriminin hareketle birlikte neticeyi de kapsadığını kabul etmekte ve 44. maddedeki “*fiil*” ifadesinin “*netice*” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedirler. Buna göre fiil dış dünyada meydana gelen değişikliği ifade ettiğinden, fiilin esas kısmını da netice oluşturmaktadır. Dolayısıyla fikri içtimadan söz edilebilmesi için de dış âlemde meydana gelen değişikliğin, yani neticenin tek olması ve aynı anda iki farklı suçun oluşması gerekmektedir. Aynı yönde bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 802; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 622; **Toroslu/Toroslu**, s. 376; **Alacakaptan**, s. 57; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 423. Bu görüşe göre bir kurşunla iki kişinin öldürülmesi veya yaralanması halinde dış dünyada iki tane değişiklik meydana gelmekte, bir diğer ifadeyle iki netice ve iki fiil bulunmaktadır; dolayısıyla fikri içtimadan söz edilemez.

⁶⁵² **İçel**, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 193; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 624.

⁶⁵³ **Koca**, “*Fikri İçtima*”, s. 221.

⁶⁵⁴ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 799; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 152.

⁶⁵⁵ **Schmitt**, ZStW 1963/75, s. 47; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 799; **Koca/Üzülmüş**, s. 537; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 689. Alman Federal Yüksek Mahkemesi de, icra hareketlerinin kısmi ayniyetini fiil tekliği bakımından yeterli görmektedir. Bkz. BGH NSTZ-RR 2014, 144; BGH, NSTZ 2004, 329. Bu görüşün eleştirisi ve tam ayniyetin aranması gerektiği yönündeki yaklaşım için bkz. **Werle**, s. 44; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 165-166, 171-173.

Farklı neviden fikri içtimain oluşması için, tek fiille en azından iki farklı suçun oluşması gerekmektedir⁶⁵⁶. Tek el ateş etmek suretiyle bir kişinin kasten öldürülüp bir kişinin taksirle yaralanması (TCK m. 81, m. 89), tahkir kastıyla atılan tokatla hem kasten yaralama hem hakaret suçlarının gerçekleştirilmesi (TCK m. 86, m. 125) durumları farklı neviden fikri içtimaa örnek olarak gösterilebilir⁶⁵⁷. Yine, arabaya fırlatılan bir parke taşı ile hem camın kırılmasına hem de bir kimsenin yaralanmasına sebebiyet verilmesi (TCK m. 86, m. 151)⁶⁵⁸; bir kimsenin fotoğrafının internetteki bir arkadaşlık sitesine erkek arkadaş aradığı açıklamasıyla konulması (TCK m. 125, m. 136)⁶⁵⁹, şüphelinin kaçmasına imkân sağlamak amacıyla kolluk görevlisine görevi yaptırmamak için direnilmesi (TCK m. 265, m. 294)⁶⁶⁰, bir kimsenin arabasına spreyle boyayla hakaret içerikli sözler yazılması gibi hallerde (TCK m. 125, m. 151), tek fiille farklı suç tipleri gerçekleştirildiğinden TCK m. 44 uyarınca farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekir.

TCK m. 44'e göre, farklı neviden fikri içtimain varlığı halinde, faile tek fiille işlediği suçların her birinden ayrı ayrı ceza verilmez, bu suçlardan en ağırının cezasının verilmesiyle yetinilir. Dolayısıyla TCK, farklı neviden fikri içtima bakımından erime sistemini kabul etmiştir⁶⁶¹. Böylece daha hafif yaptırımı gerektiren suçun cezasının daha ağır yaptırımı gerektiren suçun cezasının içinde erimesini kabul eden fikri içtimada, işlenen her bir suçtan ayrı ayrı ceza verilmesini öngören gerçek içtimaa göre fail daha avantajlı bir konumdadır⁶⁶².

Fikri içtimada faile tek ceza verilmesinin nedeni açıklanmaya çalışılmıştır. Bir görüşe göre bunun temel nedeni, fiil tekliği ile *“tek bir fiilin ifade ettiği haksızlık muhtevası ve*

⁶⁵⁶ Koca/Üzülmez, s. 542.

⁶⁵⁷ Örnekler için bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 808; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 802.

⁶⁵⁸ CGK, 16.09.2014, 2013/9-431, 2014/377. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

⁶⁵⁹ CGK, 17.06.2014, 2012/12-1519, 2014/331. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

⁶⁶⁰ CGK, 11.04.2019, 2015/9-44, 2019/312. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

⁶⁶¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 652. Bununla birlikte bazı suç tiplerinde, farklı neviden fikri içtimain varlığına rağmen gerçek içtimain uygulanacağı (örneğin TCK m. 102/4, m. 106/3, m. 109/6, m. 149/2) kabul edilmiştir. Bu durumda özel normun varlığı nedeniyle genel norm olan TCK m. 44 uygulanamaz. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 182, dpn. 628. Ayrıca TCK'da bazı suç tipleri bakımından erime sisteminden ayrılarak, fikri içtima hükümlerine göre belirlenecek cezanın belli bir oranda artırılacağı (örneğin TCK m. 277/2, m. 297/1) öngörülmüş, böylece hukuki içtima sistemi kabul edilmiştir.

⁶⁶² İçel, Suçların İçtimai, s. 81.

kusur içeriğinin birden fazla fiile nazaran daha az olması”dır. Aynı fiilden dolayı faile birden fazla ceza verilmesi halinde kusur ilkesinin ihlal edileceği belirtilmektedir⁶⁶³. Çifte değerlendirme yasağı (*Doppelverwertungsverbot*) ve belirlenen cezanın fiilin ifade ettiği haksızlık muhtevasını bütünüyle karşılaması esasına dayanan “*haksızlık muhtevasının tüketilmesi*” ilkesi (*Ausschöpfungsgebot*) ise, fikri içtima halinde faile tek cezanın verilmesiyle yetinilmesinin diğer nedenlerini teşkil etmektedir⁶⁶⁴. Bir diğer görüşe göre, fikri içtimada içtima eden şey düşünceden ibaret olup failin düşüncesi tek bir suç işlemektedir⁶⁶⁵. Hukuk düzenine karşı gelme yönünde tek bir iradesi bulunduğu için⁶⁶⁶ failin yalnızca en ağır cezayı gerektireninden cezalandırılması kabul edilmektedir⁶⁶⁷. TCK’nın 44. maddesinin gerekçesinde ise, failin sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılmasının sebebi, “*ne bis in idem*” kuralı ile açıklanmıştır⁶⁶⁸. Bazı görüşlere göre ise fikri içtima, tamamen suç siyasetinin gereği olarak, kanun koyucunun tercihinine bağlı olarak oluşturulan hukuki bir birliktir⁶⁶⁹. Bu kurum, birden çok suç işleyen faile tek ceza verilmesini gerektirecek unsurlara sahip değildir⁶⁷⁰.

1.5.4. Zincirleme Suç

Çalışmanın konusunu oluşturan zincirleme suç TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında, “*bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi*” şeklinde tarif edilmiştir. Buna göre zincirleme suç durumunda, faile bir ceza verilir ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Zincirleme suç hakkındaki temel bilgiler çalışmanın ikinci bölümünde, zincirleme suçun şartları üçüncü bölümde ve sonuçları son bölümde ele alınacaktır.

⁶⁶³ Bkz. **Wessels/Beulke/Satzger**, § 17, kn. 776; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 65, 263.

⁶⁶⁴ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 72.

⁶⁶⁵ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 558.

⁶⁶⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 788; **Toroslu/Toroslu**, s. 374.

⁶⁶⁷ **Özbek**, TCK İzmir Şerhi, s. 733.

⁶⁶⁸ Gerekçede “*ne bis in idem*” ilkesinin çifte değerlendirme yasağı ile karıştırıldığı ifade edilmekte ve bu husus eleştirilmektedir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 70-71; **Yılmaz**, “*Farklı Neviden Fikri İçtima*”, s. 1559-1560.

⁶⁶⁹ **Özen**, Suçların İçtiması, s. 303.

⁶⁷⁰ **İçel**, “*Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme*”, s. 176-177, 198.

2. BÖLÜM

ZİNCİRLEME SUÇ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER, ZİNCİRLEME SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ YERİ

2.1. ZİNCİRLEME SUÇ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

2.1.1. Kavram ve Terim

“Zincirleme”, “birbirini izleyen, art arda gelen, müteselsil” anlamlarına gelir⁶⁷¹. “Zincirleme suç”, 5237 sayılı TCK’nın tercih ettiği bir terim olup, 765 sayılı TCK döneminde kavramın karşılığı olarak “müteselsil suç” ifadesi benimsenmiştir. Kanuni bir ifade olması nedeniyle 765 sayılı TCK döneminde doktrinde de daha ziyade “müteselsil suç” terimi tercih edilmiştir⁶⁷². “Silsile”den türeyen ve Arapça bir kelime olan “müteselsil”, kelime anlamı itibarıyla, “birbirini takip eden, birbirini izleyen, zincir gibi birbirine bağlı olan, zincirleme, arasız, uzayıp giden, peş peşe gelen” anlamlarına gelmektedir⁶⁷³. Müteselsil aynı zamanda “teselsül eden, ardı ardına, zincirleme giden” anlamlarını karşılamaktadır⁶⁷⁴.

765 sayılı TCK döneminde doktrinde, müteselsil suçun yanı sıra “müsel sel suç” ifadesi de tercih edilmiştir⁶⁷⁵. “Müsel sel” kelimesi de benzer şekilde, “zincirleme, art arda gelen, teselsül eden, birbirine bağlı olan, bir sırada devam eden, zincir halkaları gibi sırada olan, silsile halinde” anlamlarını karşılamaktadır⁶⁷⁶. Kimi zaman ise bu kurum,

⁶⁷¹ Tanım için bkz. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 04.08.2022).

⁶⁷² Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 87, dñn. 1; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 18, dñn. 14. 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde her ne kadar “müteselsil suç” ifadesine yer verilmemişse de, zamanaşımı sürelerini düzenleyen 103. maddesinde “müteselsil cürümler”den; 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun yetkiyi düzenleyen 8. maddesinde ise “müteselsil suçlar”dan söz edilmekteydi.

⁶⁷³ Bkz. <https://www.luggat.com/> (Erişim tarihi: 04.08.2022).

⁶⁷⁴ **Sarı**, s. 155.

⁶⁷⁵ Bkz. **Tosun, Öztekin**, “Müsel sel Suçlar”, İÜHFM, Yıl 1957, C. 22, S 1-4, s. 124; **Kunter, Nurullah**, “Müsel sel Suç ve Af”, Yıl 1951, C. 17, S. 3-4, s. 884.

⁶⁷⁶ Bkz. <https://www.luggat.com/> (Erişim tarihi: 04.08.2022).

“kesintili suç” olarak da isimlendirilmiştir⁶⁷⁷. “Kesintili”, sözlük anlamı itibariyle “ara verilerek yapılan” anlamına gelmektedir. Yargıtay’ın 765 sayılı TCK döneminde müteselsil suçun yanı sıra kimi zaman “zincirleme suç” ifadesini tercih ettiği görülmektedir⁶⁷⁸. 5237 sayılı TCK hazırlanırken kurumun isminin Türkçeleştirilmesi amacıyla “zincirleme suç” terimi tercih edilmiştir⁶⁷⁹.

Belirtmek gerekir ki “zincirleme suç” ile “müteselsil suç” terimleri doktrinde eleştirilmektedir. Buna göre 765 sayılı TCK, 1909 yılında 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nun Fransızca metninden tercüme edilerek hazırlanmış olup İtalyanca’dan Fransızca’ya, Fransızca’dan da Türkçe’ye çevrilen metinde tercüme ve kavram hataları yapılmıştır. İtalyan Ceza Kanunu’nda “müteselsil suç”u karşılayan “*reato continuato*” esasında “devamlı suç” veya “devam eden suç” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu kurumun Türk ceza hukuku literatürüne hatalı bir şekilde “müteselsil suç” olarak girdiği ve bu hatanın 5237 sayılı TCK’da da devam ettiği belirtilmektedir⁶⁸⁰. Bu nedenle zincirleme suça “devam eden suç” demenin daha isabetli olacağı, nitekim kurumun temelini suç işleme kararındaki birliğe dayandığı ve karardaki birliğin, sayılarına veya işlendiği zamanlara bakılmaksızın bu kapsamda işlenen tüm suçlara etkili olduğu edilmektedir⁶⁸¹.

Alman doktrin ve uygulamasında zincirleme suç (*fortgesetzte Handlung, Fortsetzungstat, fortgesetztes Verbrechen*) esasında, hukuki anlamda fiil tekliği kapsamında yer alan hukuki hareket tekliğinin bir türü olarak görülmektedir. Almanca “*fortsetzen*” fiili,

⁶⁷⁷ “Çoğunluk görüşüne katılmayan Kurul Üyelerinden Dördüncü Ceza Dairesi Başkanı Sami SELÇUK: “T. Ceza Yasasının 80. maddesinde öngörülen ve suçların içtimasını düzenleyen kesintili (müteselsil) suç; “her suça ayrı ceza uygulanır” ilkesinin bir ayrığıdır. O yüzden kesintili suçta, ceza uygulaması ve süreaşımı hükümleri (md.103) dışında ve bu ilke doğrultusunda her suç bağımsızlıklarını korur.” CGK., 12.03.1996, 24/34. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 05.07.2022).

⁶⁷⁸ “Açıklanan olayda, Yargıtay C. Başsavcılığı ile Özel Daire arasında, oluş ve sübutta bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Çözümenecek sorun, sanığın eylemlerinin iki ayrı suçu mu, yoksa zincirleme (müteselsil) suçu mu oluşturduğuna ilişkindir.” CGK., 12.03.1996, 24/34; “Zimmet; zincirleme biçiminde de işlenebilen suçlardandır. Mahkemenin 1981/232, 343 ve 352 esas sayılı davaları arasında hem kişisel hem de eylemsel bağ bulunmaktadır.” 5CD., 24.03.1982, 658/1012. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 05.07.2022).

⁶⁷⁹ Yalçın Sancar, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 245.

⁶⁸⁰ Bu görüş için bkz. Soyaslan, s. 118, 269. Yazara göre aynı şekilde “fikri içtima” kavramını karşılayan “*concorso ideale*” de esasında “tam içtima” anlamına gelmekte olup, bu kurum da literatüre hatalı olarak girmiştir.

⁶⁸¹ Soyaslan, s. 269. Ancak yazar, kesintisiz suçu da “devamlı suç” olarak ifade etmektedir (s. 259, 285).

sözlük anlamı itibariyle, “devam ettirmek, sürdürmek”; “Fortsetzung” ismi, “devam, devam ettirme, sürdürme”; “fortgesetzt” sıfatı ise, “daimi, devamlı, sürekli, devam ettirilen” anlamlarına gelmektedir⁶⁸². İşlenen suçlar arasında bulunması gereken ve “Fortsetzungszusammenhang” olarak isimlendirilen ilişkinin, bağın karşılığı “teselsül bağlantısı”⁶⁸³, “teselsül ilişkisi” veya “zincirleme ilişki” olarak ifade edilebilir. Teselsül bağlantısı, aynı suç tipinin bir seri hareketle işlenmesini ifade etmektedir⁶⁸⁴.

Zincirleme suç doktrinde, “bir suç işleme kararıyla kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi”⁶⁸⁵; “bir kast ve çeşitli saldırılar ile ceza kanununun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi”⁶⁸⁶; “her biri başlı başına bir suç teşkil eden ve fakat aynı suç işlemek kararının tatbik ve icrası dolayısıyla tamamı bir tek suç sayılan fiiller”⁶⁸⁷; “birbiriyle ilgili olan veya bağlantılı olan birden çok suç”⁶⁸⁸ gibi çeşitli şekillerde tanımlandığı gibi, TCK’nın 43. maddesi göz önünde bulundurulmak suretiyle, “aynı suç işleme kararının yerine getirilmesi amacıyla, Kanunun aynı hükmünün, farklı zamanlarda aynı mağdura karşı birden fazla eylemle veya aynı anda birden fazla mağdura karşı ihlal edilmiş olması, bu nedenle faile tek bir ceza verilerek bu cezanın artırılmasını öngören ceza hukuku kurumu”⁶⁸⁹ şeklinde de tanımlanmaktadır.

Zincirleme suçun koşulları hukuk sistemlerine göre değişiklik gösterdiği için genel geçer bir zincirleme suç tanımı vermenin isabetli olmayacağı kanaatindeyiz. Ancak zincirleme suçun tarihsel gelişim süreci ve karşılaştırmalı hukuktaki durumu göz önünde bulundurulduğunda, ona özelliğini veren temel unsurun birden çok suçu birbirine bağlayan tek bir suç işleme kararı olduğu görülmektedir. Bunun haricindeki mağdur, suçların işlenme zamanı ve hatta suç tipine ya da ihlal edilen kanun hükmüne ilişkin

⁶⁸² Bkz. **Steuerwald, Karl**, Almanca Türkçe Sözlük, ABC Kitabevi, İstanbul 1996, s. 225-226; **Kıyğı, Osman Nazım**, Wörterbuch Recht und Wirtschaft, Teil II, Band 2, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck 2013, s. 365-366.

⁶⁸³ **Kıyğı**, s. 366.

⁶⁸⁴ **Heinrich**, § 40, kn. 1425.

⁶⁸⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 10; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 19.

⁶⁸⁶ **Kantar, Baha**, Ceza Hukuku, s. 145.

⁶⁸⁷ **Tosun**, s. 124. Benzer şekilde **Vidal/Magnol**’e göre zincirleme suç, her biri başlı başına bir suç teşkil eden ve fakat aynı hakkı ihlal eden suç işleme kastının tatbik ve icrası dolayısıyla tamamı bir tek suç sayılan fiillerdir. Bkz. **Vidal, Georges / Magnol, Josephe**, Ceza Hukuku, Çev.: Şinasi Devrin, Ankara 1946, s. 98.

⁶⁸⁸ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 175.

⁶⁸⁹ **Artuç, Mustafa**, “Zincirleme Suç”, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl 2008, S. 28, s. 47.

koşullar farklılık arz edebilmektedir. 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde yer alan düzenleme göz önünde bulundurulduğunda zincirleme suç, suç işleme kararındaki birlik doğrultusunda, aynı suçun aynı kişiye karşı farklı zamanlarda birden fazla defa işlendiği hallerde söz konusu olan ve karşılığında faile belli oranlarda artırılmış tek bir ceza verilmesini gerektiren bir suçların içtimai çeşididir.

2.1.2. Zincirleme Suçun Hukuki Niteliği

2.1.2.1. Genel Olarak

Zincirleme suçun, kanunda onu düzenleyen haller (cezanın belirlenmesi, zamanaşımı süresinin başlangıcı, yer bakımından yetkili mahkeme) haricinde de (örneğin af, şikâyet, kesin hüküm) hüküm doğurup doğurmayacağı hususu öncelikle kurumun hukuki niteliğinin belirlenmesine bağlıdır⁶⁹⁰. Hukuki niteliğinin belirlenmesiyle, zincirleme suçun hem suç hem de yaptırım teorisine ilişkin çeşitli kurumlarla olan ilişkisi ortaya konabilecektir.

Zincirleme suçun hukuki niteliği özellikle zincirleme suç oluşturana suçların tek suç sayılacağını öngören 765 sayılı TCK döneminde tartışmalıydı. 765 sayılı TCK'nın 80. maddesinin *“bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır.”* şeklindeki lafzı nedeniyle, bu dönemde, zincirleme suçta her ihlalin bağımsız birer suç teşkil etmesi kuralına bir istisnanın getirildiği ve ihlallerinin tümün tek bir suç olarak kabul edildiği ifade edilmiştir⁶⁹¹. Bu dönemde her ne kadar zincirleme suçun belirli hallerde *“tek suç”* sayıldığı kabul edilmişse de, bu durumun, onun gerçekte suç tekliği kapsamında yer aldığını göstermediği de belirtilmiştir⁶⁹².

⁶⁹⁰ Yalçın Sancar, Mütessesil Suç, s. 51; İçel, Suçların İçtimai, s. 88;

⁶⁹¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 87; Kantar, s. 145; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 438. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bir kararında, *“Ceza Kanunumuzun 80. maddesi suçların birleşmesinin başka bir çeşidini düzenlemekte ve her ihlalin ayrı suçu oluşturacağı kuralına istisna getirmektedir”* şeklinde bu hususu belirtmiştir. Bkz. CGK., 12.03.1984, 176/87. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

⁶⁹² İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 439.

Kurumun hukuki niteliğine yönelik tartışmaların genel itibariyle iki ekseninde yapıldığı söylenebilir. İlk ekseninde, zincirleme suçun farazi bir birlik oluşturduğunu savunanlara karşı gerçek bir birlik olduğunu ileri sürenler yer alırken; ikinci ekseninde zincirleme suçun hukuki niteliği suç tekliği-suç çokluğu üzerinden ele alınmaktadır⁶⁹³.

2.1.2.2. Farazi Birlik - Gerçek Birlik Tartışmaları

İtalyan Ceza Kanunu'nda zincirleme suçun tek suç sayılacağı kabul edildiği için, doktrindeki tartışmalar, kanunun öngördüğü bu birliğin gerçek bir birlik mi yoksa farazi bir birlik mi olduğu konusuna odaklanmıştır⁶⁹⁴. Her iki görüşün ortak noktası, dayanaklarını ağırlıklı olarak zincirleme suçun sübjektif unsuru olan suç işleme kararında birlikte bulmuş olmalarıdır⁶⁹⁵.

2.1.2.2.1. Farazi Birlik Görüşü (Faraziye/Hukuki Varsayım Teorisi)

Zincirleme suçun hukuki niteliğini farazi birlik olarak açıklayan *Manzini*'ye göre, kanunun birden çok ihlal edilmesine ve dolayısıyla ortada aynı kişi tarafından işlenen birden çok suç bulunmasına rağmen, “suç işleme kararında birlik” bulunması nedeniyle bu suçlar “tek suç” olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Böylece zincirleme suçun hukuki niteliği “hukuki bir faraziye (varsayım)” olarak ortaya çıkmaktadır⁶⁹⁶. Böyle bir faraziyenin kabul edilme nedeni, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen suçlara gerçek içtima kurallarının uygulanmasının önüne geçmektedir. Nitekim kanunda açık bir hüküm bulunmadığı sürece suçlar bağımsızlıklarını korumakta ve genel kurallara tabi olmaktadır. Bir diğer ifadeyle faraziyenin, kanunda açık hüküm bulunmayan haller bakımından ihlallerin hukuki niteliklerine bir etkisi bulunmamaktadır⁶⁹⁷. Bu nedenle *Manzini*, “sınırlı hukuki faraziye” teorisini kabul etmektedir⁶⁹⁸. Zira bir taraftan kanunun

⁶⁹³ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 52.

⁶⁹⁴ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 92; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 51.

⁶⁹⁵ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 55.

⁶⁹⁶ *Manzini*'nin görüşleri için bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 176; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 53. Aynı yönde bkz. **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 518.

⁶⁹⁷ **Kunter**, “Mütessel Suç ve Af”, s. 893.

⁶⁹⁸ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 53-54.

aynı hükmünün birden fazla ihlali ve her bir ihlalin ayrı bir suç oluşturması söz konusuysa diğer yandan bunların tek suç sayılması ancak bir varsayım olabilir⁶⁹⁹. Yazara göre, zincirleme suçun karakteri “psikolojik” olup, “*kriminal tasavvurun aynılığından*” meydana gelir. Bir suç işleme projesini ifade eden “*suç işleme tasavvuru*”ndaki birlik, farazi bir birliktir⁷⁰⁰. Carrara’ya göre de, zincirleme suç kurumu gerçek içtima kuralının ağır neticelerine karşı kabul edilen farazi bir kurum olup, zincirleme suçta “*psikolojik bir birlik*” vardır⁷⁰¹.

Zincirleme suçun gerçek içtima kurallarına istisna oluşturmak amacıyla kabul edildiğini belirten Leone de, kurumun hukuki niteliğini buradan yola çıkarak farazi birlik olarak belirlemekte ve açık hüküm bulunmayan haller bakımından zincirleme suç kapsamındaki suçların bağımsızlıklarını koruduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda yazar, nispi ve sınırlanmış bir faraziye savunmaktadır⁷⁰².

Bir diğer görüş, zincirleme suçun hukuki niteliğini belirlemek için kurumun ortaya çıkış sürecini ve kabul edilme nedenlerini ele almaktadır. Buna göre zincirleme suçun cezanın şiddetini hafifletmek amacıyla ortaya atıldığı göz önünde bulundurulduğunda, kurumun hukuki niteliğinin farazi birlik olduğu anlaşılmaktadır⁷⁰³. Zincirleme suç gerçekte birbirinden bağımsız birden fazla suçtan oluşmaktadır. Ancak uygulamada çok sık rastlandığı için bu durumda gerçek içtima kurallarının uygulanması ağır neticeler doğurmakta ve bu nedenle kanun koyucu adalet düşüncesi gereği bu suçları ayrı ayrı cezalandırmak yerine tek bir kez cezalandırmayı tercih etmektedir⁷⁰⁴. Alman doktrininde de zincirleme suçun sadece tek bir fiil değil aynı zamanda tek bir norm ihlali sayıldığı da belirtilmektedir⁷⁰⁵.

⁶⁹⁹ Erem/Danişman/Artuk, s. 337-338.

⁷⁰⁰ Soyaslan, s. 276.

⁷⁰¹ Erem/Danişman/Artuk, s. 338.

⁷⁰² Leone’nin görüşleri için bkz. Kunter, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 893-894. Tosun, zincirleme suç oluşturulan suçların bağımsız olduğunu kabul eden Leone’nin kurumun esasını “*hukuki birlik teorisi*” ile açıkladığını ifade etmektedir. Leone’ye göre kanunun, birbirinden bağımsız bu suçları, onların dışında kalan suç işleme kararı şeklindeki bir bağ ile bir araya getirmesi, hukuki bir faraziye oluşturmaktadır. Bkz. Tosun, s. 130.

⁷⁰³ Maggiore’nin görüşleri için bkz. Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 54.

⁷⁰⁴ Tosun, s. 129.

⁷⁰⁵ v. Heintschel-Heinegg, Bernd, “*Der Fortsetzungszusammenhang*”, JA 1993, Heft 5, s. 136.

Görüldüğü üzere bu teori taraftarlarının büyük bir çoğunluğu, farazi birliğin sadece kanunda gösterilen halleri kapsadığını, bunun haricinde kalan hukuki neticeler bakımından zincirleme suç kapsamındaki suçların bağımsızlıklarını koruduğunu kabul etmektedir⁷⁰⁶. Dolayısıyla zincirleme suçu meydana getiren suçlar her zaman değil, yalnızca kanunda açıkça gösterilen hallerde bir birlik oluşturmaktadır⁷⁰⁷. Kanunda gösterilen haller haricinde ise her fiil tek başına dikkate alınmaktadır. Örneğin yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından tek suç sayılan fiiller, af kanunu bakımından diğerlerinden bağımsız şekilde değerlendirilmektedir⁷⁰⁸. Bu nedenle zincirleme suç mutlak bir birlik olarak değil, sınırları belli bir farazi birlik olarak kabul edilmelidir⁷⁰⁹. Zincirleme suç, her fiilin bağımsız bir suç oluşturduğu kuralının istisnasını teşkil etmektedir. Zincirleme suç halinde ortada birden çok suç bulunmasına karşın fail kanunda gösterilen hallerde “tek suç işlemiş” sayılmaktadır⁷¹⁰. Faildeki tek suç işleme kararı, birden fazla suçu bir araya getirerek tek suç gibi işlem yapılmasını sağlamakta⁷¹¹, böylece faile tek ceza verilmesiyle yetinilmektedir⁷¹².

Faraziye teorisini kabul edenlere göre, zincirleme suçun gerçek birlik olduğunun kabulü halinde cezanın neden artırıldığı sorusu yanıtsız kalacaktır⁷¹³. Oysaki kanun koyucu faile aşırı ceza vermemek için, etkileri kanunda gösterilen hususlarla sınırlı olan bir hukuki varsayımına başvurmaktadır⁷¹⁴. Zincirleme suçun kendisi bağımsız bir suç oluşturmamakta olup cezaların içtimai ile ilgili kurallara istisna teşkil eden farazi bir birlikten ibarettir. Zincirleme suç şeklinde bir gerçeklik bulunmamaktadır. Dolayısıyla suç işleme kararında birliğin bulunması, zincirleme suçu oluşturan suçları her açıdan tek bir suça indirgeyemez. Zincirleme suç, 5237 sayılı TCK bakımından kanunda açıkça belirtilen üç

⁷⁰⁶ *Yalçın Sancar* da zincirleme suçun esasında birden çok suçtan oluştuğunu ancak cezanın belirlenmesi, zamanaşımının başlangıcı ve yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından farazi bir birlik oluşturarak tek suç sayıldığını kabul etmektedir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 60. Aynı yönde bkz. **Alacakaptan**, s. 51; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 684, 671; **Toroslu/Toroslu**, s. 368; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 419; **Demirbaş**, s. 558.

⁷⁰⁷ **Artuç**, s. 62.

⁷⁰⁸ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 765.

⁷⁰⁹ **Tosun**, s. 129.

⁷¹⁰ **Alacakaptan**, s. 51; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 761; **Artuç**, s. 45.

⁷¹¹ **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 671.

⁷¹² **Dönmezer/Erman**, II, kn. 761.

⁷¹³ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 53.

⁷¹⁴ **Erem/Danişman/Artuk**, s. 338.

hâlde farazi bir birlik teşkil etmektedir. Bu üç hâl, cezanın belirlenmesi (TCK m. 43), zamanaşımının başlangıcı (TCK m. 66/6) ve yetkili mahkemenin belirlenmesinden (CMK m. 12/2) ibarettir. Özel olarak belirtilen bu üç halin dışında zincirleme suç oluşturana her suç bağımsızlığını koruduğundan buna göre işlem yapılması gerekir⁷¹⁵.

Bununla birlikte *Delitala*, farazi birliğin mutlak olup hiçbir zaman bölünemeyeceğini belirtmekte, mutlak ve sınırlandırılmamış bir faraziye savunmaktadır⁷¹⁶. Yazara göre zincirleme suç kendi başına bir suç türüdür ve bu faraziye tüm neticeleriyle birlikte benimsenmelidir. Yaptırım konusu hukuki faraziyenin bir neticesi olup onun sınırlarını belirleyemeyeceğinden, zincirleme suçun tekliği de yaptırım ile sınırlandırılmaz⁷¹⁷.

Alman doktrininde de, zincirleme suçta esasında birden fazla fiil bulunduğu, ancak gerçek içtimain uygulama alanını sınırlamak ve muhakeme hukuku bakımından karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmak amacıyla birden fazla fiilin hukuki anlamda tek fiil olarak varsayıldığı görülmektedir. Buna göre zincirleme suçun esasını fiil çokluğu oluşturmakla birlikte, fiil tekliği hukuki bir varsayımdır (*juristische Fiktion*)⁷¹⁸. Alman Federal Yüksek Mahkemesine göre teselsül ilişkisi, düşünsel olarak fiil çokluğu olarak telakki edilebilecek bir olayı, hayalî (farazi/varsayımsal) bir birlikte bir araya getirmektedir. Bunun nedeni, söz konusu birleştirmenin adil görünmesi ile zamanaşımı, cezanın belirlenmesi, kesin hükmün etkisi gibi belirli sorunları uygun bir şekilde çözmek ve çok sayıda münferit fiilin usul hukukunda ele alınışından doğabilecek belirli zorluklardan kaçınmaktır. Ancak Federal Yüksek Mahkemeye göre bu şekilde ortaya çıkan bir kavramsal birliği başka hukuki bakış açılarından fiil çokluğu olarak görmek de mümkündür⁷¹⁹. Bir diğer ifadeyle fiil tekliği varsayımı mutlak değildir.

⁷¹⁵ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 248-249.

⁷¹⁶ *Delitala*’nın görüşleri için bkz. **Tosun**, s. 129.

⁷¹⁷ **Kunter**, “Müsel Sel Suç ve Af”, s. 894.

⁷¹⁸ **Preiser, Wolfgang**, “Einheitsstrafe für eine Mehrheit gleichartiger Handlungen Einzelstrafen für verschiedenartige Handlungen einer Mehrheit”, ZStW 1959, Heft 71, s. 356; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 144, dpn. 503.

⁷¹⁹ BGH NJW 1954, 202.

2.1.2.2.2. Gerçek Birlik Görüşü (Gerçeklik Teorisi)

Gerçek birlik görüşü zincirleme suçun gerçekten var olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla zincirleme suç kanun koyucunun bir varsayımı değil, gerçekte ayrı varlığa sahip bir kurumdur. Teselsül gerçekte var olan bir durum olup kanun koyucu tarafından yaratılmamıştır⁷²⁰. Zincirleme suçun gerçek anlamda birlik oluşturduğunu ileri süren yazarların önemli bir kısmı, görüşlerini sübjektif unsur olan suç işleme kararındaki birliğe dayandırmaktadır⁷²¹. Bu görüşe göre her ne kadar ortada birden fazla suç bulunmakta ise de, bu suçlar, suç işleme kararındaki birlik vasıtasıyla hukuki bir birlik meydana getirmektedir. Aynı suç işleme kararı bir gerçeklik olup, kanun zincirleme suçu oluştururken bu psikolojik gerçeği esas almıştır. Suç işleme kararındaki birliğin gerçeğe aykırı ve varsayımsal olduğu ileri sürülemez⁷²².

Kanuni düzenlemeye dayanılarak da zincirleme suçun faraziliğinin ileri sürülemeyeceğini düşünen görüşe göre, bu durum yalnız şekle bağlı kalmak ve meselenin ruhunu göz ardı etmek anlamına gelir. Nitekim kanunlarında zincirleme suç kurumuna herhangi bir şekilde yer vermemiş olan devletlerde de uygulamada bu kurumun kabul edilmiş olması, kanuni düzenlemelerden yola çıkılarak doğru bir sonuca varılamayacağını gösterir⁷²³.

Bu görüş taraftarları kendi içinde iki gruba ayrılmakta, bir kısmı gerçek birliğin zincirleme suçun tüm sonuçları bakımından kabul edilmesi gerektiğini belirtirken; diğer bir kısmı ise, zincirleme suçun yalnızca kanunda düzenlenen haller bakımından gerçek bir birlik oluşturduğunu ileri sürmektedir⁷²⁴. İlk kısım yazarlar zincirleme suçun hiçbir şekilde bölünemeyeceğini kabul ederken, ikinci kısım yazarlar ise bölünmezliği yalnızca kanunda gösterilen hallerle sınırlamaktadır.

Gerçek birliği zincirleme suçun tüm sonuçları bakımından kabul eden yazarlardan *Impallomeni*, hukuki bir bütün olarak kabul ettiği zincirleme suçun hiçbir şekilde parçalanamayacağını belirtmektedir. Yazara göre, çeşitli suçların bir araya gelmesinden

⁷²⁰ Erem/Danışman/Artuk, s. 338.

⁷²¹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 55; Özen, Suçların İçtimai, s. 178.

⁷²² Dönmezer/Erman, II, kn. 765; Tosun, s. 130.

⁷²³ Tosun, s. 130.

⁷²⁴ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 55-56.

oluşan zincirleme suç hukuken bir bütün sayılır. Burada doğal anlamda değil hukuki anlamda bir bütünlük söz konusudur ve bu hukuki bütünlük zincirleme suçun müstakil suçlara bölünmesine engel olmaktadır. *Florian* ise, suç işleme kararının bir gerçeklik olması nedeniyle zincirleme suçun da basit bir faraziye olmayıp suç işlemenin beşeri ve psikolojik gerçek realitesine uygun bir şekli olduğunu ifade etmektedir⁷²⁵.

Zincirleme suçun hukuki bir bütünlük olduğunu ileri süren bu görüşlere karşı *Alimena*, zincirleme suçta ihlal sayısı kadar suçun bulunmadığını, aksine her bir ihlalin zincirleme suçun bir safhasını oluşturduğunu ve bu nedenle de zincirleme suçun esasının hukuki veya yapay değil, tabii bir birlik olduğunu belirtmektedir. Gerekçeleri farklı olsa dahi, tüm bu yazarlar zincirleme suçun tüm sonuçları bakımından bölünmez bir bütün olduğunu kabul etmektedirler⁷²⁶. Bu düşünceye göre zincirleme suç gerçekten var olduğu için yalnızca cezaya değil, tüm hususlara etki eder ve bu nedenle her bakımdan tek suç sayılır⁷²⁷.

Antolisei ise, zincirleme suçun hukuki bir realite olduğunu, nitekim çeşitli ihlallerin aynı kararlar birbirine bağlanması nedeniyle gerçek bir birlik oluşturduğunu, bununla beraber bu gerçek birliğin ancak kanunda açıkça belirtilen hallerle sınırlı olduğunu savunmaktadır. Bir diğer ifadeyle yazara göre, zincirleme suç ancak kanunda gösterilen hallerde bir bütün oluşturmaktadır⁷²⁸. Farklı icrai veya ihmali hareketleri birleştiren suç işleme kararındaki birlik gerçeklik teorisinin dayanağını oluşturmaktadır. İtalyan ceza hukukunda görülebileceği gibi sübjektif unsura büyük önem verilerek farklı suçlar arasında da zincirleme suçun kabul edilmesi, faraziye teorisinin aşıldığını ve zincirleme suçun gerçek bir birlik olduğunu göstermektedir⁷²⁹.

Türk doktrinde de, bir fiile bir ceza verileceğinden yola çıkmak suretiyle ve zincirleme suça ilişkin hükümdeki “*bir cezaya hükmedilir*” ibaresi gerekçe gösterilerek, kanunun aynı kararlar icra edilen farklı fiilleri tek suç saydığı ve gerçek birlik teorisinin kabul

⁷²⁵ *Impallomeni ve Florian*’ın görüşleri için bkz. **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 895.

⁷²⁶ Açıklamalar için bkz. **Yalçın Sancar**, *Müteselsil Suç*, s. 56.

⁷²⁷ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 338; **Alacakaptan**, s. 51.

⁷²⁸ **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 895.

⁷²⁹ *Antolisei*’nin görüşleri için bkz. **Yalçın Sancar**, *Müteselsil Suç*, s. 56-57; **Özen**, *Suçların İçtimai*, s. 178.

edildiği belirtilmektedir⁷³⁰. Buna göre zincirleme suçta fiil çokluğu ve hukuki zararın yani neticenin tekliği söz konusudur. Fiiller esasında kendi başına suç teşkil etmelerine rağmen, tek bir amaç doğrultusunda birleştikleri için, kanun koyucu failin lehine olacak şekilde bunların “*tek fiil sayılması*”nı öngörmektedir. Hareketlerin farklı zamanlarda yapılması, suçlu iradenin devam ettiğini gösterdiği için, fiil tek suç sayılmakla birlikte failin cezası artırılmaktadır⁷³¹.

Kanun “*suç işleme kararı*”ndan bahsederek, fikri ve iradi unsuru dikkate almış ve buna bazı sonuçlar bağlamıştır. O halde ortada yalnız hukuki bir varsayımın olduğu söylenemez. Bu yönüyle zincirleme suçu gerçeklik ve varsayım arasında hukuki gerçek şeklinde açıklayan görüşler de bulunmaktadır⁷³².

Gerçeklik teorisi doktrinde eleştirilmiştir. Buna göre zincirleme suç, tek suç sayıldığı haller bakımından hukuki bir faraziye dayanamakta olup, zincirleme suç şeklinde bir gerçeklik mevcut değildir. Suç işleme kararındaki birlik her ne kadar psikolojik bir gerçeklik olsa da, bu unsur, teselsül ilişkisi içindeki suçları zincirleme suçun bir safhası olarak görmek ve neticede tüm suçları her açıdan tek bir suça indirgemek için yeterli bir gerekçe sunmamaktadır⁷³³.

2.1.2.3. Suç Tekliği - Suç Çokluğu Tartışmaları

Farazi birlik-gerçek birlik şeklindeki ayrımı eleştiren görüşe göre zincirleme suçun hukuki niteliği bakımından asıl sorun, kanun hükümlerinden bağımsız olarak kurumun suç tekliği ve suç çokluğu kavramlarından hangisinin kapsamında yer aldığı olup İtalyan doktrininde yürütülen farazi birlik-gerçek birlik tartışması sorunun çözümünde yeterli değildir⁷³⁴.

Bir diğer görüşe göre ise asıl mesele, zincirleme suçun farazi mi yoksa gerçek bir birlik mi teşkil ettiğinden ziyade, onun bölünebilir bölünemeyeceği noktasında ortaya

⁷³⁰ Bu görüş için bkz. **Soyaslan**, s. 276.

⁷³¹ **Soyaslan**, s. 268-270.

⁷³² Bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s. 339.

⁷³³ Eleştiri için bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 60.

⁷³⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 92.

çıkılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, zincirleme suçu oluşturan ihlallerin bağımsız nitelikte olup olmadığının tespit edilmesi gerekir. Nitekim faraziye teorisini kabul edenler arasında zincirleme suçun bölünemeyeceğini savunanlar olduğu gibi, gerçek birlik teorisini kabul edenler arasında ise kanunda açıkça gösterilen haller dışında bölünebileceğini ileri süren yazarlar da bulunmaktadır⁷³⁵.

2.1.3.3.1. Suç Tekliği Görüşü

Almanya ve Avusturya’da olduğu gibi kanunlarında zincirleme suça ilişkin düzenlemeye yer verilmeyen hukuk sistemlerinde, zincirleme suçun hukuki niteliği suç tekliği ile açıklanmaktadır⁷³⁶. Suç tekliği görüşüne göre zincirleme suçta esasında hukuki anlamda tek bir fiil ve tek bir norm ihlali bulunmaktadır. Her biri tek başına kanuni tipe uygun olan ve cezalandırılabilen birden fazla fiil hukuki açıdan tek fiil kabul edilmektedir⁷³⁷.

Zincirleme suçta faile tek ceza verilmesinin nedeni, ortada gerçek anlamda tek bir suçun bulunmasıdır⁷³⁸. Zincirleme suçun gerçekte tek bir suç olduğunu kabul edenlerin çeşitli gerekçeleri vardır. Bir görüşe göre zincirleme suçun tek bir suç olmasının gerekçesi, aynı kanun hükmünün ihlal edilmesi ve bunun aynı suç işleme kararına dayanmasıdır⁷³⁹. Örneğin *Vidal/Magnol*’e göre, karar, amaç ve ihlal edilen kanun hükmü ile hukuki değerdeki ayniyet nedeniyle çeşitli suçlar, teselsül eden aynı ve tek bir suçun bir diğer ifadeyle zincirleme suçun icrasının muhtelif safhaları olarak kabul edilmektedir. Öyle ki yazarlar, zincirleme suçun “*tek bir suç*” sayıldığından bahisle, kurumu suçların içtimai kapsamında değil, suçların maddi işleniş şekli itibarıyla yaptıkları ayırmada ele almaktadırlar⁷⁴⁰. Başka bir görüşe göre, birden fazla hareket aynı hukuki menfaatin ihlaline yönelik olduğu için zincirleme suçun esası da suç tekliğidir⁷⁴¹.

⁷³⁵ **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 896-897.

⁷³⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 89.

⁷³⁷ **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 598.

⁷³⁸ **Demirbaş**, s. 558; **Özen**, Genel Hükümler, s. 912.

⁷³⁹ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 541-542; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 546.

⁷⁴⁰ Bkz. **Vidal/Magnol**, s. 93, 96, 99, 292.

⁷⁴¹ **Göktürk**, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai*”, s. 42, dpn. 32.

Zincirleme suçun bölünemeyeceğini ileri süren *Kunter*'e göre, bu kurumun salt suçların içtimaı arasında yer alarak gerçek içtimaın istisnasını teşkil etmesi nedeniyle tek suç olarak kabul edildiği sonucuna varılamaz. Zincirleme suçun, zamanaşımının başlangıcı ve yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından da tek suç olduğunu gösteren hükümler bulunmaktadır⁷⁴². Ancak kanunda yalnızca bu üç halde zincirleme suçun bir bütün sayılmış olmasından, zincirleme suçun ancak bu hallerle sınırlı olarak bir bütün sayılıp diğer hallerde onu oluşturan suçların bağımsızlıklarını koruyacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Örneğin kanunun değişmesi halinde, lehe olan önceki kanunun değil de zincirleme suçun sona erdiği tarihteki kanunun göz önünde bulundurulması gerektiği hususunda doktrinin neredeyse tamamı hemfikirdir. Benzer şekilde, suçların farklı yaş gruplarında işlenmesi halinde son suçun işlendiği yaşın esas alınması da aslında zincirleme suçun bir bütün sayıldığı ve bölünemeyeceğinin bir göstergesidir⁷⁴³. Zincirleme suç yalnızca fail lehine ve gerçek içtima kurallarının şiddetini azaltmak için kabul edilmiş bir kurum değildir. Zincirleme suçta gerçek içtima kurallarının uygulanmaması, zincirleme suçun nedeni olmayıp, hukuki niteliğinden doğan bir neticesidir. Dolayısıyla zincirleme suç yalnızca bir içtima sorunu değildir. Yazara göre zincirleme hırsızlık suçunun basit hırsızlık suçundan farkı, zincirleme suçta fail nazarında “iş”in henüz bitmemiş olmasıdır. Bu nedenle fail bakımından birden fazla değil tek bir suçun bulunduğu kabul edilmelidir. Burada kanun koyucu faildeki suç işleme kararındaki birlik nedeniyle her ihlali ayrı bir suç saymak yerine, bunların bütünü tek bir suç saymaktadır. Ortada suç sayılabilecek iki fiil bulunmasına rağmen bunların tek bir suç sayılması ve fakat ani işlenen bir suç ile zincirleme işlenen suç arasındaki farkın da ceza miktarına yansıtılması gerekliliği nedeniyle zincirleme suçta cezanın daha ağır olması benimsenmiştir. Bu nedenle yazara göre zincirleme suç ağırlaştırılmış bir suçtur⁷⁴⁴.

Buna karşın zincirleme suçun hukuki niteliğini suç tekliği olarak kabul eden yazarlardan bir kısmı, hukuki sonuçları bakımından zincirleme suçun bölünebileceğini ileri sürmektedirler. Örneğin *Antolisei*, kanunda gösterilen haller bakımından zincirleme suçun tek suç teşkil ettiğini, bunların haricinde kalan durumlarda ise zincirleme suçun

⁷⁴² **Kunter**, “*Müsel Sel Suç ve Af*”, s. 897.

⁷⁴³ **Kunter**, “*Müsel Sel Suç ve Af*”, s. 897-898.

⁷⁴⁴ **Kunter**, “*Müsel Sel Suç ve Af*”, s. 899.

bölünebileceğini belirtmiştir⁷⁴⁵. Benzer şekilde Alman doktrinde zincirleme suç tek suç olarak kabul edilmekle birlikte, şikâyet, zamanaşımı ve af bakımından her fiilin ayrı ayrı göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmüştür. Ancak bu yaklaşım, kurumun bazı hukuki sonuçları bakımından tek suç, bazıları bakımından ise birden çok suç olarak kabul edilmesinin çelişki oluşturacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Buna göre, hukuki niteliğinin tek suç olduğu kabul edilirse, zincirleme suç her türlü maddi hukuk ve usul hukuku etkileri açısından da tek suç olarak ele alınmalıdır. Nitekim zincirleme suçun Alman ceza hukukunda tüm kurumlar bakımından (zamanaşımı, af, şikâyet vb.) tek suç olarak kabul edilmesi, Alman Ceza Kanunu'nda açık bir düzenleme olmaması nedeniyle kurumun hukuki anlamda fiil tekliği ve tek suç olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır⁷⁴⁶.

Bu görüşe yönelik bir eleştiriye göre zincirleme suçun gerçekte tek suç olduğu kabul edildiği takdirde, suç işleme kararında birliğin bulunması ve mağdurun aynı olması, cezayı ağırlaştıran kanuni genel bir neden haline gelecek ve zincirleme suç şeklinde işlenen suçlar, suçun nitelikli halini oluşturacaktır⁷⁴⁷.

2.1.3.3.2. Suç Çokluğu Görüşü

Suç çokluğu görüşüne göre zincirleme suç gerçekte her biri birbirinden bağımsız nitelikte olan birden çok suçtan meydana gelmektedir⁷⁴⁸. Zincirleme suçta normun ihlali kadar suç bulunmakta olup⁷⁴⁹, bu kurum, cezaların toplanması ilkesinin (*Kumulationsprinzip*) doğurduğu ağır sonuçların önüne geçilmesi ve cezaların şiddetinin azaltılması nedeniyle

⁷⁴⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 94.

⁷⁴⁶ İçel, Suçların İçtimai, s. 94, 95, dpn. 35. Örneğin Alman Federal Yüksek Mahkemesi, af kanunu bakımından zincirleme suç kapsamındaki fiilleri bir bütün olarak değerlendirmiş ve fiillerin bir kısmının kanunda belirtilen tarihten (*Stichtag*) sonra işlenmiş olması nedeniyle zincirleme suçun bir bütün halinde kanunun kapsamı dışında kaldığını belirtmiştir. Bkz. BGH, NJW 1956, 1079.

⁷⁴⁷ Zafer, Ceza Hukuku, s. 575.

⁷⁴⁸ İçel, Suçların İçtimai, s. 93.

⁷⁴⁹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 59.

kabul edilmiştir⁷⁵⁰. Kanunun gerçek içtimain uygulanmasını adil ve yararlı görmemesi nedeniyle faile tek ceza verilmesiyle yetinilmektedir⁷⁵¹.

Suç işleme kararındaki birlik kapsamında aynı suçun birden fazla işlenmiş olması, birbirinden bağımsız suçları tek suç haline getirmez⁷⁵². Birden fazla suçun işlendiği durumlarda gerçek içtima kurallarının uygulanması sonucunda faile ağır cezalar verileceğinden, cezayı hafifletmek amacıyla belirli koşullar altında birbirinden bağımsız bu suçlar yalnızca tek suç olarak sayılmaktadır⁷⁵³. Dolayısıyla suç tekliği görünüştedir⁷⁵⁴. Nitekim “yanında çalıştığı kimsenin kasasını soyan işçinin cezalandırılabilmesi için, ikinci veya üçüncü defa kasayı açıp içinden para almasını beklemeye gerek yoktur”⁷⁵⁵.

İtalyan doktrinde Bettiol’e göre zincirleme suç, birden çok suçun tek suç içinde erimesiyle oluşmaktadır. Gerçekte birbirinden bağımsız olan hareketler, hukuki anlamda birbirinin içinde eriyerek tek hareket oluşturmaktadır⁷⁵⁶. Yazar, zincirleme suçun hukuki niteliğini suç çokluğu olarak kabul etmekle birlikte, yalnızca cezalandırma bakımından suç tekliğinin söz konusu olduğunu belirtmektedir⁷⁵⁷.

Suç çokluğu görüşü Alman doktrinde de taraftar bulmuştur. Bu görüşü savunanlara göre, esasında birden çok suçtan meydana gelen zincirleme suç, failin kusurunun hafif olması nedeniyle tek suç gibi cezalandırılmakta ve böylece gerçek içtima kuralına istisna teşkil etmektedir⁷⁵⁸.

Suç çokluğu görüşüne taraftar olan yazarların bir kısmına göre zincirleme suç kanunda düzenlenen haller bakımından farazi bir birlik oluşturur⁷⁵⁹. Bu nedenle, kanunda açıkça

⁷⁵⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 93.

⁷⁵¹ Tosun, s. 131.

⁷⁵² Önder, Ceza Hukuku, s. 542.

⁷⁵³ Erem/Danışman/Artuk, s. 337; Dönmezer/Erman, II, kn. 764.

⁷⁵⁴ Önder, Ceza Hukuku, s. 542.

⁷⁵⁵ Dönmezer/Erman, II, kn. 764.

⁷⁵⁶ Özen, Suçların İçtimai, s. 178.

⁷⁵⁷ Manzini de benzer görüştedir. Bkz. Özen, Suçların İçtimai, s. 182.

⁷⁵⁸ Höpfner, Wilhelm, Einheit und Mehrheit der Verbrechen, Verlag von Franz Vahlen, Berlin 1901, s. 250-252; Buchholz, Lothar, Die Selbständigkeit der Einzelakte beim fortgesetzten und Kollektivdelikt, Verlag der Schletter’schen Buchhandlung, Breslau-Neukirch 1940, s. 75 vd.; İçel, Suçların İçtimai, s. 94.

⁷⁵⁹ Özellikle 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde “kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlalinin tek suç sayılacağı”nın kabul edilmiş olması nedeniyle, bu dönemde doktrinde, zincirleme suçun esasının suç

düzenlenen haller dışında, zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suçun bağımsızlığını koruduğu kabul edilmelidir⁷⁶⁰. Görüldüğü üzere zincirleme suçun hukuki niteliğini suç çokluğu ile açıklayan yazarların bir kısmı, bu suçların farazi bir birlik oluşturduğunu da eklemektedirler.

Kanunda açıkça gösterilen hallerde de zincirleme suçu oluşturan suçların tek suç olarak kabul edilmediğini ileri süren bir diğer görüşe göre ise zincirleme suç halinde her bakımdan suçların bağımsızlığı esastır. TCK'nın zincirleme suçu düzenleyen 43. maddesinde yer alan “*bir cezaya hükmedilir*” ibaresi de, zincirleme suç kapsamındaki suçların bağımsız olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır⁷⁶¹. Nitekim zincirleme suç kapsamına dâhil olabilmesi için her bir suçun unsurları itibarıyla tam olarak oluşması ve cezalandırılabilir olması gerekmektedir. Burada yalnızca, suçların işlenmesindeki bazı özellikler göz önünde bulundurularak, faili her birinden ayrı ayrı cezalandırmak yerine, birtakım özel belirlemeler yapılmaktadır. Bu şekilde özel belirleme yapılan hallerde ise suçlar arasında farazi bir birlik bulunmamaktadır. Zincirleme suçu oluşturan suçlar tek suç sayılmış olsaydı, “*bir cezaya hükmedilir*” ifadesi tercih edilmez ve verilen cezayı dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırma yetkisi hâkime verilmezdi. Yine bu görüşe göre, zincirleme suç hükümlerine göre yapılacak artırımın teşebbüs ve iştirak hükümlerinden sonra uygulanması da, suçların bağımsızlığını koruduğunu göstermektedir. Ayrıca zincirleme suçu oluşturan suçlar tek suç sayılsaydı, zamanaşımının başlangıcı ile yetkili mahkemenin en ağır cezayı gerektiren suça göre tespit edilmesi gerekirdi⁷⁶². Oysa kanun koyucu zincirleme suça ilişkin 43. maddede birden fazla suçun oluştuğunu ancak bunlara tek bir ceza verileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle söz konusu hüküm, “*hukuki sonuç tekliğini*” ifade etmektedir⁷⁶³.

Bir diğer görüşe göre ise zincirleme suç, kanun koyucu tarafından oluşturulmuş hukuki bir birlik olup, bu hukuki birliğin gerekçesi, faraziye değil, ihlal ile yaptırım arasındaki

çokluğu olduğu, ancak suç işleme kararındaki birlik nedeniyle birden fazla suçun ceza, zamanaşımının başlangıcı ve yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından tek suç sayılarak farazi bir birliğin benimsendiği ileri sürülmüştür. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 59-60.

⁷⁶⁰ **İçel**, Suçların İctimai, s. 93.

⁷⁶¹ **Akbulut, Berrin**, “Zincirleme Suça İlişkin Özel Belirlemeler Hakkında Bazı Tespitler”, Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Yıl 2010, S. 69-70, s. 133.

⁷⁶² **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 134-135.

⁷⁶³ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 778.

dengeinin gözetilmesidir. Kanun koyucu söz konusu hukuki birliğin esaslarını ve sınırlarını tek tek belirlemiştir. Böylece zincirleme suçta, kanunda belirtilen hallerde suç tekliği, diğer durumlarda ise suç çokluğu bulunmaktadır. Kanun koyucu zincirleme suçu yalnızca cezanın belirlenmesi, zamanaşımı süresinin başlangıcı ve yer yönünden yetkili mahkemenin tespiti bakımından tek suç kabul etmiştir⁷⁶⁴.

2.1.2.4. Değerlendirme

Bir kurumun hukuki niteliğini belirlemek için o kurumun meydana getiriliş nedeni ve amacının da göz önünde bulundurulması gerekir⁷⁶⁵. Zincirleme suç bağımsız bir suç tipi olmadığı gibi⁷⁶⁶, bir suçun nitelikli hali veya cezayı ağırlatan bir neden de değildir⁷⁶⁷. Zincirleme suç dolayısıyla her ne kadar faile verilen cezada bir artırma yapılmaktaysa da buna dayanılarak onun ağırlatıcı bir neden olduğu söylenemez⁷⁶⁸. Bilakis zincirleme suç, gerçek içtima kuralının ağırlığını bertaraf etmek amacıyla ve daha ziyade failin lehine olarak kabul edilmiş bir kurumdur. Zincirleme suç nedeniyle cezada yapılacak olan artırım suça etki etmemekte, sadece cezanın belirlenmesine ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle zincirleme şekilde işlenmiş olmaları, suçların ağır veya hafif sayılmasını gerektirmemekte, suçun nitelikli hali olarak ortaya çıkmamaktadır⁷⁶⁹.

Zincirleme suçun hukuki niteliğinin belirlenmesi, onun maddi hukuk ve usul hukuku alanındaki sonuçları bakımından önem taşımaktadır. Öncelikle zincirleme suçun kaç fiilden oluştuğu ortaya konmalıdır. Zincirleme suç kanunlarında açıkça yer vermeyen

⁷⁶⁴ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 182-183.

⁷⁶⁵ **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 300.

⁷⁶⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 247.

⁷⁶⁷ **Sarı**, s. 168. Eski bir görüşe göre suçların içtimai, failin sorumluluğunu etkileyen bir durumdur. Karma, geçitli ve bileşik suçlarda faile en ağır nitelemeye göre ceza verileceğinden, sorumluluğu artıran bu durum bir nevi ağırlatıcı neden niteliğindedir. Bununla birlikte zincirleme suçta esasında birden çok fiil bulunmasına rağmen faile tek ceza verilmesi nedeniyle hafifletici bir neden ortaya çıkmaktadır. Bir diğer görüşe göre suçların içtimai halinde, birleşen suçlardan sadece biri ortada kalarak diğerleri bu suçun içinde erimektedir. Faile yalnızca diğerlerini de kapsayan bu suçun basit şeklinin gerektirdiği ceza verilmektedir. Dolayısıyla suçların içtimai cezayı ağırlatan veya hafifleten bir neden değildir. Bununla birlikte zincirleme suçta cezanın artırılması şeklinde ortaya çıkan ve cezaya etki eden bir durum söz konusudur. Açıklamalar için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 746.

⁷⁶⁸ Aksi yönde bkz. **Taner**, Ceza Hukuku, s. 103; 484. Yazara göre “*teselsül*” ağırlatıcı bir sebeptir. Kanun bütün fiilleri tek bir suç farz ederek sadece bunun cezasının verilmesini kabul etmekte ancak failin cüretkârlığını göstermesi nedeniyle teselsülden dolayı bu cezanın artırılmasını uygun görmektedir.

⁷⁶⁹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 682.

hukuk sistemlerinde, zincirleme suçun gerçek içtima kuralına tabi olmaması, bu kurumun hukuki niteliğinin fiil ve suç tekliği olduğunun kabul edilmesiyle mümkün olmuştur. Böylece bu hukuk sistemlerinde zincirleme suçun unsurları, hem onun uygulanabilmesi için gereken koşulları hem de suç tekliğini açıklama görevi üstlenmektedir⁷⁷⁰. Örneğin Alman hukukunda hukuki anlamda hareket tekliği olarak kabul edilen zincirleme suçun tek bir fiilden oluştuğu ileri sürülmektedir. Çeşitli doğal hareketlerin hukuki nedenlerle tek hareket şeklinde kabul edildiği ve hukuki birlik içindeki bu hareketlerin aynı kanun hükmünü ihlal etmeleri nedeniyle, ortada zincirleme şekilde işlenen tek bir suçun bulunduğu sonucuna varılmaktadır⁷⁷¹.

Fiilden neticeyi anlayan görüşlere göre dış dünyada meydana gelen birden çok değişikliğin bulunması nedeniyle, zincirleme suçta birden çok fiilin bulunduğu kabul edilmelidir⁷⁷². Zincirleme suçun birden çok fiilden oluştuğunu kabul etmekle birlikte, bu durumu netice sayısının değil, hukuki anlamda hareket sayısının birden çok oluşu ile açıklıyoruz. Çalışmanın ilk bölümünde açıkladığımız üzere “*fil*” kavramından anlaşılması gereken “*hukuki anlamda hareket*” olduğundan ve zincirleme suçta hukuki anlamda birden fazla hareket bulunduğundan, zincirleme suçun esas fiil çokluğudur.

Zincirleme suçta birden çok fiilin var olduğu bu şekilde tespit edildikten sonra, ele alınması gereken diğer husus suç sayısına ilişkindir. Nitekim zincirleme suç kapsamındaki fiillerin tek suç oluşturduğu kabul edilirse, tüm fiiller hukuki sonuçları bakımından tek bir suç şeklinde ele alınacak; zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olarak kabul edilirse, bu kurum kanunda açıkça belirtilen haller dışında sonuç doğurmayacaktır⁷⁷³.

İçtima kurumunda suç sayısının belirlenmesi bakımından esas alınması gerekenin normun ihlali ölçütü olduğunu belirtmiştik. Dolayısıyla zincirleme suçta da ihlal sayısı kadar suçun bulunduğu sonucuna varılmalıdır⁷⁷⁴. Bu kabulün bir neticesi olarak, her bir norm ihlali bakımından, yani zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suç bakımından,

⁷⁷⁰ İÇEL, Suçların İçtimaı, s. 88.

⁷⁷¹ Geerds, s. 294; Warda, JuS 1964/3, s. 85; İÇEL/Evik, s. 47; Göktürk, Fikri İçtima, s. 143.

⁷⁷² İÇEL, Suçların İçtimaı, s. 95.

⁷⁷³ İÇEL, Suçların İçtimaı, s. 94.

⁷⁷⁴ İÇEL, Suçların İçtimaı, s. 95-96.

suçun tüm unsurlarının gerçekleşmesi gerekir. Nitekim zincirleme suç tek suç olarak kabul edilseydi, onu oluşturan kısmi fiiller bakımından suçun tüm unsurlarının gerçekleşmesi zorunluluğu aranmayacaktı⁷⁷⁵. Öte yandan zincirleme suç kapsamındaki suçlardan her birinin farklı kişilerin şerik olarak katılmasıyla işlendiği durumlarda, zincirleme suçun tek suç teşkil etmesi nedeniyle şeriklerin tüm fiillerden ve suçlardan sorumlu tutulmaları gündeme gelebilecektir⁷⁷⁶. Oysaki her bir suçun bağımsızlığını koruduğu, hukuki niteliğin fiil ve suç çokluğu olduğu kabul edilirse, her iştirak eden yalnızca kendi iştirak ettiği fiilden sorumlu tutulur. Suç tekliği kabul edilirse, zincirleme suç kapsamında işlenmiş olan bazı suçların yine zincirleme suç kapsamında yer alan diğer suçlardan verilen mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması halinde, yeni ortaya çıkan bu suçlar hakkında *ne bis in idem* ilkesi gereğince yargılama yapılmaması gerekir. Zincirleme suç kapsamına giren suçların bağımsızlığı kabul edildiğinde ise bazı fiillerin varlığı hükmün kesinleşmesinden sonra anlaşılırsa, bu suçlarla ilgili de yargılama yapılabilir⁷⁷⁷.

Türk ceza hukuku bakımından özellikle 765 sayılı Kanun zamanında yapılan suç tekliği-suç çokluğu tartışmaları, 80. maddenin “*bir suç sayılır*”⁷⁷⁸ şeklindeki lafzı nedeniyle anlamlıdır. Ancak 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesi, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların bir suç sayılacağını değil, fail hakkında “*bir cezaya hükmedileceğini*” kabul etmiştir. Dolayısıyla kanun, “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*” ifadesiyle, zincirleme suçta birden çok fiilin ve birden çok suçun bulunduğunu vurgulamıştır⁷⁷⁹. Böylece zincirleme suç oluşturana fiiller tek fiil veya tek suç olarak sayılmamış, bilakis fiil çokluğu ve suç çokluğu olduğu kabul edilerek karşılığında yalnızca tek bir ceza verilmesi

⁷⁷⁵ Dolayısıyla Alman ceza hukukunda zincirleme suç hukuki anlamda hareket tekliği ve aynı zamanda tek suç olarak kabul eden, ancak her bir kısmi fiili bakımından ayrı ayrı tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk şartlarını arayan görüş doktrinde tutarsız bulunmaktadır. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 95-96.

⁷⁷⁶ Görüş için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 778.

⁷⁷⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 778-779.

⁷⁷⁸ **İçel**, 765 sayılı TCK’nın zincirleme suç düzenleyen 80. maddesindeki “*bir suç sayılır*” ifadesini, zincirleme suçta esasında birbirinden bağımsız birden çok suç bulunması ve suç işleme kararındaki birlik nedeniyle faile tek ceza verilmesi nedeniyle, suç teorisinin verilerine aykırı bulmuştur. Yazara göre “*tek suç sayılır*” ifadesi yerine “*tek ceza verilir*” ifadesi tercih edilmeli ve bu cezanın artırılacağı öngörülmeliydi. Bkz. **İçel**, “*Suçların İçtimai*”, s. 253.

⁷⁷⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 215; **Koca/Üzülmüş**, s. 521. Zincirleme suç kapsamındaki suçlar tek suç sayılıyorsa, TCK m. 43’te “*bir cezaya hükmedilir*” ifadesi yerine “*bir suç sayılır*” ifadesine yer verileceği belirtilmektedir. Bkz. **Yılmaz**, “*Fiilin Tekliği Kavramı*”, s. 418; **Sarı**, s. 158.

öngörölmüştür⁷⁸⁰. Bu nedenle Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 18.12.2012 tarihli ve 11-999/1862 sayılı kararında⁷⁸¹ geçen, “zincirleme suç halinde birden fazla neticenin meydana geldiği ancak tek suçun oluştuğu”na yönelik ifade kanaatimizce isabetli değildir.

Zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olup, suçların her biri birbirinden bağımsız ve tek başına cezalandırılabilir niteliktedir⁷⁸². Böylece zincirleme suçun yalnızca kanunda gösterilen haller bakımından hüküm doğurabileceği, bunların haricinde kalan hallerde zincirleme suç kapsamındaki her bir suçun bağımsız olarak ele alınacağı sonucu ortaya çıkmaktadır⁷⁸³. Doktrinde bazı yazarlar bu hususu, zincirleme suç kapsamına giren suçların sadece cezalandırma (TCK m. 43/1), zamanaşımının başlangıcı (TCK m. 66/6) ve yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından (CMK m. 12/2) “*farazi bir birlik*” oluşturduğu, bunun haricinde kalan hallerde ise suçların bağımsızlıklarını koruduğu şeklinde ifade etmektedir⁷⁸⁴. Bununla birlikte asıl önemli olan husus, zincirleme suçun gerçek bir birlik mi yoksa farazi bir birlik mi olduğundan ziyade, zincirleme suçtaki bu birleşmenin sınırının belirlenmesidir⁷⁸⁵. Yukarıda açıklandığı üzere faraziye teorisini kabul edenler, zincirleme suçtaki birleşmenin sınırları konusundaki görüşleri bakımından ikiye ayrılmaktadır. Ağırlıklı görüşe göre kanunun belirlediği hallerin dışında zincirleme suçu oluşturan suçların bağımsızlıkları devam etmektedir⁷⁸⁶. Bununla birlikte faraziyenin belirli konularla sınırlanmaması ve zincirleme suçun her açıdan bir bütün olarak varsayılması gerektiğini ileri süren görüşler de bulunmaktadır⁷⁸⁷. Gerçeklik teorisini benimseyen görüşler de zincirleme suçtaki birleşmenin sınırları bakımından ikiye ayrılmaktadır. Bir görüşe göre zincirleme suç bir bütün olup sadece kanunda gösterilen maddi hukuk ve usul hukuku sonuçları bakımından değil, her açıdan tek suç teşkil eder. Diğer görüşe göre ise birleşme yalnızca kanunda gösterilen sonuçlar bakımından söz

⁷⁸⁰ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 598.

⁷⁸¹ Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 620, dpn. 1124.

⁷⁸² **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 527.

⁷⁸³ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 599; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 96.

⁷⁸⁴ **Koca/Üzölmez**, s. 521; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 576.

⁷⁸⁵ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766.

⁷⁸⁶ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 60; **Alacakaptan**, s. 51; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 684, 671; **Toroslu/Toroslu**, s. 368; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 419; **Demirbaş**, s. 558.

⁷⁸⁷ **Kunter**, “*Müeselsel Suç ve Af*”, s. 894.

konusu olup, bunların dışında zincirleme suçu oluşturan her bir suç bağımsızlığını korumaktadır⁷⁸⁸.

Zincirleme suçta hukuken birbirinden bağımsız olan suçları birbirine bağlayan bir suç işleme kararı bulunmaktadır. Kanun koyucu bu kararı göz önünde bulundurmak suretiyle birbirinden bağımsız suçları bir araya getirmiştir. Ancak bu durum, zincirleme suçun mecburi olarak tek suç kabul edilmesi anlamına gelmemektedir⁷⁸⁹. Nitekim “*zincirleme suç*” adı altında tek bir suç bulunmamaktadır. Burada kanun koyucu yalnızca gerçek içtima kuralından ayrılmak istemiştir⁷⁹⁰. O halde zincirleme suç, ancak kanunda belirlenen haller bakımından bir bütünlük arz eder. Bu hallerde failin lehine (cezanın belirlenmesi) veya aleyhine (zamanaşımı süresinin başlangıcı) olduğuna bakılmaksızın kanunda yazılı hükümler uygulanır. Bununla birlikte zincirleme suç, faili kanunun ağır uygulamalarından korumak amacıyla kabul edilmiş bir kurum olduğundan, kanunun açıkça göstermediği hallerde bu kurumun failin aleyhine uygulanması yerinde olmaz. Kanunda da bölünmeyi engelleyici nitelikte bir düzenleme bulunmadığı göz önünde tutulduğunda, fail aleyhine bazı neticeler doğurmaması adına zincirleme suçun bölünebileceği kabul edilmelidir⁷⁹¹. Zincirleme suçu oluşturan fiiller ancak kanunda gösterilen haller bakımından bir bütün olarak nazara alınır⁷⁹² ve bunların dışında kalan hallerde ayrı ayrı işlem görürler. Böylece zincirleme suç kanunda açıkça gösterilen haller dışında bölünebilir.

Cezanın belirlenmesi, zamanaşımının başlangıcı ve yetkili mahkemenin belirlenmesi hallerinde de zincirleme suç kapsamındaki suçların farazi bir birlik oluşturduğu⁷⁹³ veya tek suç sayıldığı⁷⁹⁴ söylenemez⁷⁹⁵. Zira belirtilen üç halde de zincirleme suç

⁷⁸⁸ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766.

⁷⁸⁹ 765 sayılı TCK bakımından kanun koyucunun gerçeklik teorisini benimsediği söylenemez. Hem 80. maddenin kaleme alınış şekline hem de zincirleme suçu düzenleyen hükme “*suç ve cezaların içtimai*” başlığı altında yer verilmesi nedeniyle, zincirleme suçun gerçek bir birlik olarak kabul edilmediği sonucuna ulaşılabilir. Bkz. **Alacakaptan**, s. 52.

⁷⁹⁰ Görüş için bkz. **Tosun**, s. 131.

⁷⁹¹ **Tosun**, s. 141; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766.

⁷⁹² **Dönmezer/Erman**, bu durumda suçların “*tek suç görüntüsü taşıyacağından*” bahsetmektedir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766.

⁷⁹³ Bu görüş için bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 521; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 671.

⁷⁹⁴ Bu görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 561.

⁷⁹⁵ Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 779.

kapsamındaki suçlar kanun koyucu tarafından tek suç olarak kabul edilmemektedir. Her bir suç açısından tüm unsurlar ve cezalandırılabilirlik koşulları diğerlerinden bağımsız olarak gerçekleşmiş olmalıdır. Yine her bir suçun delillerle ispat edilmiş olması gerekmektedir. Burada suçların işlenmesindeki özellikler nedeniyle, her birinden ayrı ayrı ceza vermek yerine tek bir ceza verilmesi tercih edilmekte ve zamanaşımının başlangıcı ve yetkili mahkemenin belirlenmesi açısından uygulamada yaşanabilecek bazı sorunları engellemek adına açık düzenlemelere yer verilmektedir. Dolayısıyla cezanın belirlenmesi, zamanaşımı süresinin başlangıcı ve yer bakımından yetkili mahkemenin tespiti bakımından (TCK m. 43, m. 66/6 ve CMK m. 12/2) da zincirleme suç oluşturana suçlar bağımsızlıklarını korumakta, zincirleme suç ne gerçek birlik ne de farazi birlik oluşturmaktadır⁷⁹⁶.

2.1.3. Zincirleme Suç Halinde Faile Tek Ceza Verilmesinin Nedeni

Kanunun genel hükümlerinin yorumunda, hükmün konuluş amacını ifade eden “*normun ratio*su” ölçütü esas alınmalıdır. Her norm bir irade tezahürü olduğu için, iradenin ve dolayısıyla normun bir amacı bulunmaktadır. Normun amacının saptanması, kanunun yorumunda keyfilikten kaçınmayı sağlar. Zincirleme suç hükümlerinin de neden konulduğu bilinmez ve bu kurumu düzenleyen hükümlerin amacı anlaşılamazsa, keyfi bir yorum ortaya çıkar ve bu durum hukuki istikrar ilkesini de zedeler⁷⁹⁷.

Zincirleme suçun gerçekte tek bir suç olduğunu savunan görüşler bakımından, faile tek ceza verilmesinin nedenini açıklamakta zorluk yaşanmaz. Ancak kurumun hukuki niteliğini suç çokluğu olarak belirledikten sonra, birden çok fiil ile birden çok suç işlemiş olmasına rağmen faile tek ceza verilmesinin nedenini ortaya koymak gerekmektedir⁷⁹⁸.

Belirli varlıkları koruma amacı güden, hareket noktası failin faaliyetinin yöneldiği hukuki varlıklar olan salt objektif ceza hukuku sistemi, ceza hukukunun merkezine hareket, hareketten meydana gelen netice ve ikisi arasındaki nedensellik bağıını koymaktadır. Bu

⁷⁹⁶ Nitekim bu husus, cezanın belirlenmesine ilişkin 61. maddenin sıralamasının uygulanmasında da anlaşılmaktadır. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 779.

⁷⁹⁷ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 145-146.

⁷⁹⁸ **İçel**, Suçların İctimai, s. 88.

sistemde, suç ve cezanın ağırlığının belirlenmesinde kusurluluğun dereceleri ile failin kişiliği değerlendirilmemekte, yalnızca korunan varlığın uğradığı gerçek zarar göz önünde bulundurulmaktadır. Korunan birden çok varlığa zarar verildiği gerekçesiyle zincirleme suç kurumu bu sistemde tanınmamaktadır⁷⁹⁹. Salt sübjektif ceza hukuku sistemi ise cezalandırıcı ve önleyici işleve sahip olmasına göre farklılık göstermektedir. Cezalandırıcı (bastırıcı/iradi) ceza hukuku sistemi, emir normu işlevine sahip olup irade üzerine yoğunlaşmakta ve failin suç işleme iradesinin göstergesi olan zararın yanı sıra kusurluluğu da merkezine almaktadır. Bu sistemde, istenen neticenin meydana gelip gelmemesinden bağımsız olarak “*kötü irade*” göz önünde bulundurulmakta ve zincirleme suça bir değer atfedilmektedir⁸⁰⁰. Günümüzde daha ziyade karma ceza hukuku sistemleri kabul görmektedir. Bu sistemlerde objektif ve sübjektif gerekler yumuşatılıp birbirleriyle bağdaştırılmaktadır⁸⁰¹. Karma bir sistemi benimseyen Türk ceza hukuku sisteminde de objektif ve sübjektif gerekler birbiriyle kaynaşmakta ve sübjektif gerekler kimi zaman bastırıcı, kimi zaman önleyici nitelik taşımaktadır. Zincirleme suç kurumuna kanunda yer verilip verilmeyeceği esasında izlenen suç politikası uyarınca tamamen kanun koyucunun tercihinin bir sonucudur⁸⁰². Bununla birlikte suçların içtimasına ilişkin düzenlemelerin ve bu konuda hem uygulama hem de doktrindeki tartışmaların yoğunluk kazanması, esasında otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş süreçlerine tekabül etmektedir. Bunun en belirgin örneklerinden biri, İtalyan Ceza Kanunu’nda çeşitli cezaların miktarının indirilmesi ve cezaların şiddetinin hafifletilmesi yönünde yapılan değişikliklerdir⁸⁰³.

⁷⁹⁹ **Toroslu, Nevzat**, “*Ceza Hukuku Sistemleri*”, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 2, Yetkin Yay., Ankara 2009, s. 1211-1212.

⁸⁰⁰ Süjnenin tehlikeliliğine dayanan ve garanti edici normlar işlevi gören önleyici ceza hukuku sistemi ise yaptırıma, failin sosyal yönden ortaya koyduğu tehlikelilik nedeniyle başvurur. Bu sistemde yaptırımın yani güvenlik tedbirlerinin amacı, faili zararsız hale getirerek onun sosyal hayata uyumunu sağlamaktır. Bu nedenle failin kişiliğine uygun hükümler konularak, zararlı fiiller, suça etki eden nedenler, teşebbüs ve iştirak, var olan suç eğiliminin belirtisi olarak kabul edilir. Bkz. **Toroslu**, “*Ceza Hukuku Sistemleri*”, s. 1212-1213.

⁸⁰¹ Salt objektif ve salt sübjektif ceza hukuku sistemleri, yalnızca soyut ceza hukuku tipleri olup tam ve somut olarak gerçekleşemezler. Katı bir objektif sorumluluk üzerine oluşturulan antik Germen ceza hukuku objektif ceza hukuku sistemine; Nazi Almanyasında oluşturulan ve sübjektif unsurların üstünlüğüne dayalı olan Alman ceza hukuku ise sübjektif ceza hukuku sistemine en çok yaklaşan ceza hukuku sistemleridir. Bkz. **Toroslu**, “*Ceza Hukuku Sistemleri*”, s. 1213-1214.

⁸⁰² **Sarı**, s. 154-155.

⁸⁰³ Esasen kanunda çeşitli noktalarda cezanın oldukça şiddetli olmasının nedeni olarak, devletin birey karşısında daha büyük ve kıymetli olduğu düşüncesi gösterilmektedir. Bkz. **Erman, Sahir**, “*İtalyan Ceza Kanununun Tadili İçin Hazırlanan Ön-Tasarının Birinci Kitabına Toplu Bir Bakış*”, İÜHFM, Yıl 1950, C. 16, S. 3-4, s. 659-662.

Zincirleme suçun kabul ediliş nedeni, gerçek içtima kuralları neticesinde verilmesi gereken cezanın ağır olması olarak ifade edilmektedir⁸⁰⁴. Birden fazla suç işleyen faile gerçek içtima kuralına nazaran daha az ceza verilmesini gerektirdiğinden zincirleme suç kurumunun failin lehine olduğu açıktır⁸⁰⁵. Bununla birlikte gerçek içtima kuralı neticesinde ortaya çıkan cezaların ağır olması, zincirleme suç halinde faile neden tek ceza verildiğini açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Benzer bir görüşe göre zincirleme suç, birden çok suç işleyen failin her bir suçtan ayrı ayrı cezalandırılmasının suç ile yaptırım arasında olması gereken dengeyi fail aleyhine bozacağı düşüncesiyle geliştirilmiştir⁸⁰⁶. Ancak bu açıklama, zincirleme suçta neden tek ceza verildiğini ortaya koymamaktadır. Zira temel kural olan gerçek içtima halinde de birden çok suç işleyen faile her suçun cezası ayrı ayrı verilmektedir. Öte yandan TCK m. 43/3'te kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçları zincirleme suçun uygulama alanı dışında bırakılmış⁸⁰⁷ ve suçların mağdurunun farklı kişiler olması halinde de zincirleme suçun uygulanamayacağı kabul edilmiştir (m. 43/1).

Bir görüşe göre gerçek içtima kuralının katı bir şekilde uygulanması durumunda, TCK'nın 3. maddesinin 1. fıkrasında yer alan ve faile "*fiilinin ağırlığıyla*" orantılı ceza verilmesini öngören "*orantılılık ilkesi*"ne aykırılık oluşabilecektir. Faile verilecek cezanın fiilin haksızlık içeriği ve failin kusuru ile orantılı olması gerektiği için, suçların içtimainin da bu ilkeye işlerlik kazandıran kurumlardan biri olduğu, suçların içtimai kurallarına yer verilmemesi halinde, faile işlemiş olduğu suç tipine uyan tüm suçlardan ceza verileceği ve bunun orantısız cezalara yol açacağı belirtilmektedir⁸⁰⁸. Ancak bu görüşe karşı, suçların içtimai çeşitlerinin ve dolayısıyla zincirleme suç kurumunun suç ve cezada orantılılık ilkesiyle ilgisinin bulunmadığı ifade edilmektedir. Buna göre, tüm bu kurumlar kaldırılarak her eylem için ayrı cezalar verilse de, bu durum orantılılık ilkesine aykırı olmaz; nitekim her fiil için ayrı ceza verilmesi esastır⁸⁰⁹.

⁸⁰⁴ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 40; **Tosun**, s. 126.

⁸⁰⁵ **Kunter**, "*Mütessel Suç ve Af*", s. 892; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 50; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 90.

⁸⁰⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 176.

⁸⁰⁷ **Koca/Üzülmez**, s. 521.

⁸⁰⁸ **Dülger**, s. 6.

⁸⁰⁹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 186.

Zincirleme suçta tek bir ceza üzerinden artırım esası kabul edilmiştir⁸¹⁰. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre zincirleme suçta tek ceza öngörülmesinin sebebi, failin suç işleme kararındaki birliktir⁸¹¹. Suçlar arasındaki sübjektif bağ nedeniyle kanun koyucu, faile her bir fiili nedeniyle ayrı ceza verilmesini uygun bulmamış⁸¹², her bir suç için ayrı ayrı verilecek toplam ceza ağır görülmüştür⁸¹³. Bir düşünceye göre sübjektif şartı oluşturan amaçta birlik, zincirleme suç, sistematik ve akli alanda daha az kınanabilir hale getirmektedir⁸¹⁴. Başka bir düşünceye göre ise fail, suç işleme iradesinin tekliği göz önünde bulundurularak daha az tehlikeli görülmekte ve böyle durumlarda faile her suçtan ayrı ayrı ceza verilmesinin adil olmayacağı düşüncesiyle zincirleme suç kurumu kabul edilmektedir⁸¹⁵.

1960 tarihli İtalyan Ceza Kanunu tasarısında, suçların içtimai halinde kanunu ihlal iradesinin tek olmasından dolayı, içtima türü fark etmeksizin faile tek bir ceza verileceği belirtilmiştir. Gerçek içtima halinde ise birbirinden ayrı iradeler bulunduğu için, faile ayrı ayrı cezaların verilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tasarıya hâkim olan görüşe göre, suçların içtimaa özelliğini veren, kanunun ihlaline ilişkin “*iradedeki teklik*” olup, bu durum, faile tek ve -gerçek içtimaa nazaran- hafif bir ceza verilmesinin gerekçesini oluşturmaktadır⁸¹⁶.

⁸¹⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 778.

⁸¹¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 96; Yalçın Sancar, Mütesselsil Suç, s. 59-60, 86-87. Koca/Üzülmüş bu hususu şu şekilde açıklamaktadır: “Kanaatimizce bu soruya suç ve yaptırım teorisinin esasları doğrultusunda tatmin edici bir cevap vermek mümkün değildir. Zincirleme suçta tek ceza verilmesinin nedenini müessesenin tarihsel köklerinde aramak gerekir. Yeni kanunlar eski alışkanlıklarla bu kurumu terk edememektedirler. Cezaların şiddetini azaltmak nedeniyle zincirleme suçta yer verildiğine ilişkin görüş de TCK’nın düzenlemesi çerçevesinde savunulamaz. Zira TCK, en ağır cezayı gerektiren suçlardan bazılarını (kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma) zincirleme suç kuralının dışında tutmuştur (m. 43/3).” Koca/Üzülmüş, s. 521.

⁸¹² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 778.

⁸¹³ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 598.

⁸¹⁴ Mantovani’nin görüşü için bkz. Yalçın Sancar, Mütesselsil Suç, s. 98.

⁸¹⁵ Soyaslan, s. 274. Pisapia’ya göre de kanunun zincirleme suç neden failin lehine olarak özel bir işleme tabi tuttuğu, kurumun söz konusu “birleştirici” karakterinden anlaşılmaktadır. Şayet zincirleme suç kurumu kabul edilmemiş olsaydı, bu durumda cezaların toplanması ilkesi geçerli olacağından, her bir suçun cezası diğerine eklenerek büyük miktarda cezalar ortaya çıkacaktı. Bkz. Pisapia, s. 200.

⁸¹⁶ Özek, Çetin, “İtalyan Ceza Kanununu Tadil Çalışmaları ve Tadil İçin Kabul Edilen Temel Görüşler”, İÜHFİM, Yıl 1968, C. 34, S. 1-4, s. 91.

Zincirleme suç en başta ağır cezaların yumuşatılması amacıyla kabul edilse de, zaman içerisinde hukuk uygulamasının kolaylaştırılması⁸¹⁷ ve ispat hukukundaki birtakım zorlukların aşılması bakımından da sıkça başvurulmuş bir kurum haline gelmiştir⁸¹⁸. Özellikle Alman hukukunda birden fazla fiilin teselsül bağlantısı vasıtasıyla hukuki anlamda tek fiil kabul edilmesi, yargılamanın kolaylaştırılması ve basitleştirilmesinde rol oynamıştır⁸¹⁹. Bu nedenle zincirleme suçun kabul edilme gerekçeleri arasında, failde tek bir suç işleme kararının bulunmasının yanı sıra “*işlenen suçların sayısının belirlenmesindeki zorluk*” da sayılmaktadır⁸²⁰. Örneğin yıllar boyu süren cinsel istismar eylemlerinin tek tek somut olarak tespiti mümkün olmadığından, çok sayıda işlenen bir dizi suça ilişkin yaşanan ispat güçlüğü zincirleme suç kurumunun kabul edilmesine neden olmuştur⁸²¹.

Doktrinde bir yandan, TCK’da suçların içtimasına ilişkin hükümlerin ve özellikle de zincirleme suçun uygulanma alanının daraltılması ile cezaların içtimasına yer verilmemiş olmasının birlikte cezaların şiddetli olması sonucunu doğurduğu ileri sürülürken⁸²², diğer yandan zincirleme suç kurumuna ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. Zincirleme suç

⁸¹⁷ Jähnke, s. 376.

⁸¹⁸ Sarı, s. 155; Hakeri, Müteselsil Suç, s. 240-241. Yargıtay’ın da, suçun birden fazla işlendiğinin sabit olmasına rağmen sayısının tespit edilemediği hallerde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının gerektiği yönünde kararı bulunmaktadır: “Kabule göre de; 5237 Sayılı Yasanın 43. maddesinin uygulanması için suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesinin yeterli olduğu ve fiilin birden fazla gerçekleştirildiği mağdurenin bu husustaki tutarlı anlatımı ve sanığın ikrarı ile sabit olduğu halde, kaç kez ilişki kurduğunun sayısal olarak tespit edilemediğinden bahisle yasal olmayan gerekçeyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanmaması suretiyle noksan ceza tayini,” 5CD, 13.3.2006, 46/1792. Karar için bkz. Demirbaş, s. 560, dpn. 1019.

⁸¹⁹ Hakeri, Müteselsil Suç, s. 240-241.

⁸²⁰ Artuç, s. 45.

⁸²¹ Söz konusu yaklaşımda, bu tür pratik durumlarda her bir eylemi tek tek tespit etmek sadece imkânsız değil, aynı zamanda anlamsız görülmektedir. Münferit eylemlerin tam sayısını ve somut koşullarını tespit etmek, olayın resmine ve ceza hukuku kapsamında değerlendirilmesine hiçbir katkıda bulunmaz. Bu durumda gerçek içtima kuralı uyarınca, her bir eylem için ayrı bir ceza uygulamak da mantıklı görülmemektedir. Bu nedenle böyle hallerde zincirleme suçun varlığı kabul edilerek suç teşkil eden davranışın bir bütün olarak ceza hukuku değerlendirmesinin konusu haline getirilmesi ve münferit parçalarının tespit edilip değerlendirilmesinden vazgeçilmesi uygun görülmektedir. Bkz. Nowakowski, Friedrich, Fortgesetztes Verbrechen und gleichartige Verbrechensmenge, Ludwig Rohrscheid Verlag, Bonn 1950, s. 9.

⁸²² Karakaş Doğan, “Cezaların İçtimai”, s. 98. Roxin TCK’da bazı suçlar bakımından öngörülen cezaların orantılılık ilkesini ihlal edecek derecede ağır olduğunu belirtmektedir. Bkz. Roxin, Claus, “Yeni TCK ile Türkiye Avrupa’ya Dahil Oluyor”, HPD, Yıl 2004, S. 2, s. 23. Soyaslan, 5237 sayılı TCK’nın suçların içtimai kurumu ile getirdiği değişikliklerle faille astronomik cezalar verildiğini, burada suçluyu toplumun düşmanı olarak gören bir anlayışın hâkim olduğunu ve onu topluma kazandırma amacının güdülmediğini belirterek içtimaa ilişkin hükümlerin gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. Soyaslan, s. 268.

kurumuna yöneltileen eleştirilerin bir kısmı, faile verilecek olan cezaya ilişkindir. Cezanın aşırı ılımlı olması yönündeki eleştiriler, özellikle toplama sisteminin kabul edildiği ceza kanunları bakımından önem taşımaktadır. Nitekim uygulanacak cezalardan en ağırının belli bir sınıra kadar artırılması suretiyle birden çok suç işleyen fail bakımından önemli bir ceza indirimi öngören hukuki içtima sisteminde zincirleme suç faile büyük bir fayda sağlamamaktaysa da⁸²³; aynısı, failin işlediği bütün suçların cezalarının toplandığı toplama sistemi için söylenemeyecektir. Toplama sisteminin uygulandığı bir hukuk sisteminde zincirleme suç faile ciddi bir avantaj sağladığından, kurumun bu sistemdeki önemi de daha büyük olmaktadır. Buna göre toplama sistemi ile zincirleme suç için öngörülen cezanın bir dengesizlik arz etmemesi gerekmektedir. Örneğin 765 sayılı TCK'nın zincirleme suç için altıda birden yarıya kadar ceza artırımı öngörmesi suretiyle faile verilecek ceza bakımından aşırı ılımlı olması ve bu yönüyle toplama sistemiyle uyumlu olmaması, o dönemde doktrinde eleştirilmiştir⁸²⁴.

Zincirleme suçun sübjektif şartı olan suç işleme kararında birlik unsurunun yapay olduğu ve hiçbir zaman mutlak şekilde ispatlanamayacağı, bu nedenle kurumun kanundan çıkarılması gerektiği de savunulmaktadır. Bu görüş, hukuki hareket teorisini benimseyen bir sistemde zincirleme suç kurumuna ihtiyaç olmadığını ifade etmektedir⁸²⁵. Nitekim hareketler farklı zamanlarda ve yerlerde gerçekleştirilmiş ise artık farklı fiillerden söz edilebilecek ve fiiller arasında bir içtima ilişkisi yaratmak mümkün olmayacaktır. Oysaki suçların içtimaı ancak tek bir hareketin yol açtığı birden fazla suçun bulunması halinde söz konusu olabilir. Bu durumlar da, aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtimadır. Bu görüşe göre kanun koyucu, zincirleme suçta “*farklı zamanlar*” ve “*mağdurun aynı kişi olması*” ölçütlerini getirerek kurumun uygulanma alanını sınırlandırmak istemişse de, “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*”da da zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiş ve böylece kişilere karşı işlenen suçlar ile diğer

⁸²³ Erem/Danışman/Artuk'a göre zincirleme suç, fahiş cezaları ortadan kaldırmak amacıyla başvuru olan bir kurumdur. Yazarlara göre özgürlüğü bağlayıcı cezaların içtimasında sınırsız bir toplama sisteminin kabul edilmemesi ve her ceza türü için içtimada azami bir sınır konulmuş olması zincirleme suç gereksiz bir kavram haline getirmektedir. Bkz. Erem/Danışman/Artuk, s. 339.

⁸²⁴ Yalçın Sancar, Mütessesil Suç, s. 51.

⁸²⁵ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 552-553.

suçlar arasında önemli bir fark yaratılarak, kanunun ve kanun koyucunun amacından tamamen sapılmıştır⁸²⁶.

İşlenen birden çok suça, suç işleme kararında birlik bulunması nedeniyle tek ceza verilmesini tehlikeli ve adalete aykırı bulan görüşe göre, örneğin, bir seri hırsızlığı önceden kararlaştırmış olan fail, zaman zaman bu kararı vererek hırsızlık yapan bir failden toplum için daha tehlikelidir. Hatta bu nedenle, *Ferri*'nin, 1921 tarihinde hazırladığı İtalyan Ceza Kanunu tasarisının 21. maddesinde, zincirleme suç işleyen kişileri toplum için daha tehlikeli görerek onlar hakkında oldukça şiddetli hükümler getirdiği belirtilmektedir. Bir karara dayanarak beş defa hırsızlık yapan bir failin, ufak bir ceza artırımıyla bir hırsızlık suçu işlemiş gibi cezalandırılması; buna karşın, ara sıra vermiş olduğu kararlarla beş defa hırsızlık suçu işleyen bir faile hırsızlık suçundan beş kez ceza verilmesi, adalet düşüncesine aykırı bulunmakta ve eleştirilmektedir⁸²⁷.

Pozitivistler tarafından da, zincirleme suçun aslında failin tehlikeliliğini gösterdiği, itiyadi suçlular lehine bir ayrıcalık tanındığı itirazları ileri sürülmüştür⁸²⁸. Pozitivist hukukçulara göre, cezalardaki katılığı yumuşatmak için ortaya çıkarılan zincirleme suç kurumu gereksiz ve hatta zararlıdır. Çünkü suç işleme kararını ısrarla devam ettiren fail, tesadüfen suç işleyen diğer faille nazaran bir nevi ödüllendirilmektedir. Esasında suç işleme kararının devam ettirilmesinin failin lehine değil, aleyhine olarak değerlendirilmesi gerekir. Suç işleme kararında birlik failin zayıflığından ziyade tehlikeliliğine de işaret edebilecektir⁸²⁹. Bu nedenle pozitivist okul, içtima sistemlerini

⁸²⁶ Bu görüşe göre, “*fail aynı kararla hareket etmiştir o halde eylemleri tek sayalım*’ demek zincirleme suç kurumuna adeta ‘kıyılamamasından’ kaynaklanmaktadır.” Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 552-553.

⁸²⁷ **Kantar**, s. 149.

⁸²⁸ **Kunter**, “*Müsel Sel Suç ve Af*”, s. 892.

⁸²⁹ **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 258. Tehlike hali, bir kimsenin doğuştan veya çevreden gelen etkiler nedeniyle suç işleme eğilimini ifade etmektedir. Kanunlar söz konusu eğilimi göz önünde bulundurmak suretiyle tehlike halinin başlıca şekillerini öngörerek, bu şekillerden birinin gerçekleşmesi halinde cezanın ağırlaşmasını veya türünün ya da infaz şeklinin değişmesini yahut cezaya güvenlik tedbiri eklenmesini kabul etmektedir. Bunun nedeni, çeşitli sübjektif nitelendirmeleri taşımayan ve tehlike hali göstermeyen kimseler hakkında yeterli görülebilen bir yaptırımın, söz konusu niteliklere sahip ve tehlike hali gösteren belirli suçlular bakımından yetersiz görülmesidir. Dolayısıyla tehlike hali, suçu değil yaptırımı etkileyen bir nedendir. Bu şekilde hâkimin vereceği değer hükmü geleceği ilgilendirmekte ve ileride suç işleme olasılığı yüksek görülen ve o ana kadarki tutumu, yaşayış tarzı ve işlediği fiil ile de bunun fiilî ve görünür delillerini ortaya koyan failin tehlikelilik halinde olduğu ilan edilmektedir. 5237 sayılı TCK’nın 58. maddesinde “*özel tehlikeli suçlular*” arasında, mükerrirler, itiyadi suçlular, suçu meslek edinen kişiler ve örgüt mensubu suçlular yer almaktadır. Bu kişiler hakkında,

yetersiz görmekte ve birkaç suç işleyerek itiyadi suçlu olduğunu ortaya koyan fail hakkında tekerrür ile içtima hali arasında hiçbir fark gözetmeksizin ağır tedbirler alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Zira pozitivist okul, failin toplum için tehlike hali ve suç işleme konusundaki eğilimlerini tekerrür ve içtima hali bakımından aynı görmektedir. Söz konusu düşünceye göre tekerrür halindeki failin önceden mahkûm edilmiş veya cezasını çekmiş olması ve bu ihtarla rağmen yeni bir suç işlemesi nedeniyle, henüz böyle bir ihtarla maruz kalmadan suç işleyenden daha kabahatli sayılması, basit, gerçeğe aykırı ve toplum için zararlı bir düşüncenin ürünüdür⁸³⁰.

2.1.4. Zincirleme Suçun Benzer Kavramlardan Farkı

2.1.4.1. Kolektif (Toplu) Suçlardan Farkı (*Kollektivdelikt/Sammelstraftat*)

Alman hukukunda kolektif suç (*Kollektivdelikt*) ya da toplu suç (*Sammelstraftat*) başlığı altında, suçun profesyonel şekilde işlenmesi, suçun meslek veya sanat haline getirilmesi ve itiyadi suç şeklinde ayrımlar bulunmaktadır⁸³¹.

Suçun profesyonel şekilde işlenmesi, failin suçu tekrar tekrar işleyerek kendisine gelir kaynağı sağlamak amacıyla hareket etmesini ifade etmektedir. Bu gelir kaynağının asal ve düzenli nitelikte olması gerekli olmadığı gibi profesyonellik niyetinin bulunması halinde sadece bir fiil dahi suçun profesyonel şekilde işlenmesi bakımından yeterli görülmektedir⁸³².

Suçun meslek veya sanat haline getirilmesi ise (*Gewerbsmäßigkeit*)⁸³³, failin suçu aynı tarzda tekrarlamak suretiyle, ekonomik veya mesleki uğraşısının devamlı ve ayrılmaz bir

mükerrirlere özgü infaz rejimi ile cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbiri uygulanır (TCK m. 58/9). Bkz. **Dönmezer/Erman**, III, kn. 461, 463-464.

⁸³⁰ **Vidal/Magnol**, s. 297.

⁸³¹ **Stehncken, Jürgen Reinhard**, Die Sammelstraftat, Dissertation, Hamburg 1968, s. 1; **Buchholz**, s. 80.

⁸³² **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 100.

⁸³³ “Kazanç amacıyla yapılan profesyonel faaliyet” anlamına gelen “Gewerbe (berufsmäßige Tätigkeit)” kavramı, kendi hesabına çalışan bir kimsenin, kazanç elde etmek amacıyla devamlı olarak yaptığı profesyonel bir faaliyettir. Bkz. **Yenisey/Plagemann**, s. 511. Bir diğer tanıma göre “Gewerbe”, “profesyonel faaliyet, sanat” anlamına gelmekte, bir kimsenin geçimini sağlamak amacıyla devamlı olarak yaptığı zanaatı ifade etmektedir. “Gewerbsmäßigkeit” kavramı ise, “profesyonel, meslek ve sanat olarak yapılan” anlamlarına geldiği gibi; “ticari olarak yapılan, ticari amaçla yapılan, ticari biçimde işletilen, maddi menfaat karşılığında yapılan” anlamlarını da karşılamaktadır. Bkz. **Kıyğı**, s. 441. **İçel**,

parçası haline getirmek niyetine sahip olduğu hallerde söz konusu olur. Bu niyet bulunduğu sürece suçun oluşması için tek fiilin işlenmesi yeterli görülmektedir⁸³⁴. Suçun meslek veya sanat haline getirilmesi bazı suçlarda unsur durumundayken bazılarında ise ağırlatıcı neden olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Alman Ceza Kanunu'ndaki, fuhuş yapan kişilerin istismarı (*Ausbeutung von Prostituierten*, § 180a (1)) ve meslek veya sanat haline getirerek suç eşyasının satın alınması, satılması veya temin edilmesi (*Gewerbsmäßige Hehlerei*, § 260) suçlarında “meslek veya sanat haline getirmek” unsur durumundadır. Bununla birlikte Alman Ceza Kanunu § 146 (2) uyarınca parada sahtecilik suçunun meslek veya sanat haline getirilerek işlenmesi ile § 300 (2) uyarınca ticari işlemlerde rüşvet alma ve verme suçunun meslek veya sanat haline getirilerek işlenmesi ise ağırlatıcı nedendir⁸³⁵.

TCK'nın 6. maddesinin 1. fıkrasının (i) bendine göre ise “suçu meslek edinen kişi”, “kısmen de olsa geçimini suçtan elde ettiği kazançla sağlamaya alışmış kişi”yi ifade etmektedir⁸³⁶. Bu alışkanlık kişinin defalarca suç işlemesini gerektirir. İtiyadi suçlunun bir türü⁸³⁷ olan suçu meslek edinen kişi bakımından, suç işleyerek kazanç elde etmek suretiyle geçimini sağlamak, hayatın olağan bir olayıdır⁸³⁸. Failin davranışları ve yaşam biçimi, işlediği suçların mahiyeti, kısmen de olsa suçtan elde ettiği kazançla yaşamayı alışkanlık haline getirdiğini göstermelidir⁸³⁹. Suçların tekrar tekrar işlenmesi faile sabit bir gelir kaynağı sağlamalıdır. Bu duruma, küçükleri dilencilikte araç olarak kullanan, fuhuş için kadın sağlayan, yankesicilik yaparak hayatını devam ettiren kişi örnek olarak

“*Gewerbsmäßigkeit*” kavramının karşılığı olarak suçun profesyonel tarzda işlenmesini, “*Geschäftsmäßigkeit*” kavramının karşılığı olarak ise suç işlemeyi meslek haline getirmeyi kullanmaktadır. Bkz. **İçel**, Suçların İctimai, s. 100. Buna karşın farklı bir çeviriye göre, “*geschäftsmäßig*”, “*ticari amaçla*”; “*gewerbsmäßig*” ise “*meslek veya sanat haline getirerek*” anlamını karşılamaktadır. Bkz. **Yenisey/Plagemann**, s. 545-546. *Göktürk*'e göre “*Geschäftsmäßigkeit*”, failin aynı nitelikteki hareketleri tekrarlayarak bunu faaliyetinin bir unsuru haline getirmesini; “*Gewerbsmäßigkeit*” ise failin kendisine gelir kaynağı yaratması halini ifade etmektedir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İctima, s. 142. Bu konuda ayrıca bkz. **Nowakowski**, s. 53.

⁸³⁴ **İçel**, Suçların İctimai, s. 100-101.

⁸³⁵ Diğer örnekler için bkz. StGB § 146, 150, 152a, 152b, 180a, 181a, 181c, 184c, 232, 233a, 233b, 243, 253, 256, 260, 261, 263, 284, 291, 300, 302, 335, 338. Bkz. **Yenisey/Plagemann**, s. 546.

⁸³⁶ Aynı yönde bir tanım için bkz. **Pisapia**, s. 216.

⁸³⁷ **Toroslu/Toroslu**, s. 437.

⁸³⁸ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 469.

⁸³⁹ **Arslan, Çetin / Kayanççek, Murat**, Suçta Tekerrür, Seçkin Yay., Ankara 2009, s. 204.

gösterilebilir⁸⁴⁰. Kazanç getiren suçların kaç defa işlenmesi halinde alışkanlık teşkil edeceğine ilişkin TCK'da bir açıklık yoktur. Kişi suçtan elde ettiği haksız kazançla ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Suçu meslek edinen kişiler cezalarını mükerrirler gibi yüksek güvenli kapalı ceza kurumlarında çeker ve mükerrirlere özgü infaz rejimine tabi olurlar. Cezaları infaz edildikten sonra da haklarında denetimli serbestlik tedbiri uygulanır (TCK m. 58/9)⁸⁴¹.

Zincirleme suçla suç meslek veya sanat haline getirme ile profesyonel şekilde işleme arasındaki farkların en önemlisi, ikinci grup suçlarda failin gelir sağlamak amacıyla hareket etmesine karşın zincirleme suçta böyle bir amacın bulunmamasıdır⁸⁴². Zincirleme suçun tek sübjektif unsuru, failin suç işleme kararındaki birliktir. Öte yandan TCK m. 43 hükmü göz önünde bulundurulduğunda, zincirleme suçun oluşması için suçların mağdurunun aynı kişi olması gerekmektedir. Ancak suçun meslek veya sanat haline getirilmesi ya da profesyonel şekilde işlenmesi durumunda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Fail tarafından meslek veya sanat haline getirilerek ya da profesyonel şekilde işlenen birden çok suç bir suç işleme kararına bağlanabilirse, diğer koşulların da bulunması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür⁸⁴³. Suç işleme kararında birlik bulunması, suç meslek edinmenin kabul edilmesi için tek başına yeterli olmamakla birlikte Alman İmparatorluk Mahkemesi ve Federal Yüksek Mahkemesine göre de, suç meslek edinme ve zincirleme suçun koşullarının aynı olayda birlikte bulunması mümkündür⁸⁴⁴.

İtiyat (*Gewohnheitsmäßigkeit*), suç tekrar etmek suretiyle o suça ilişkin bir eğilimin meydana gelmesini ifade etmektedir⁸⁴⁵. İtiyadi suçlar, her biri ayrı ayrı ele alındığı takdirde cezayı gerektirmeyen ancak tamamı failde bir alışkanlığı gösterdiğinden tek bir suç olarak göz önünde bulundurularak cezalandırılan fiillerden oluşan suçlara

⁸⁴⁰ **Toroslu/Toroslu**, s. 437.

⁸⁴¹ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 747-748.

⁸⁴² **İçel**, Suçların İctimai, s. 102, dpn. 67.

⁸⁴³ **İçel**, Suçların İctimai, s. 103.

⁸⁴⁴ RGSt 58, 19; BGHSt 26, 4.

⁸⁴⁵ **İçel**, Suçların İctimai, s. 101.

denilmektedir⁸⁴⁶. Bu suçlarda, suçun basit halinin veya ağır cezayı gerektiren nitelikli halinin oluşması için fiillerin veya suçların itiyat derecesine varacak ölçüde tekrarı gerekmektedir⁸⁴⁷. İtiyadın meydana gelmesi için ise en az iki fiil bulunmalıdır. Alman Ceza Kanunu'nda itiyat, bazı suçlarda unsur bazılarında ise ağırlatıcı neden olarak öngörülmüştür⁸⁴⁸. Örneğin, şans oyunlarının izinsiz düzenlenmesi suçu (*Unerlaubte Veranstaltung eines Glücksspiels*, § 284 (2)) bakımından unsur; kaçak avlanma (*Jagdwilderei*, § 292 (2) 1) suçu bakımından ise ağırlatıcı nedendir.

İtiyadi suçluluğun esası, “*bir davranışın tekrar edildikçe gerçekleştirilmesinin daha kolay ve çabuk hale geldiği, dolayısıyla daha az çabayı gerektirdiği*” düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Tekrarın failde benzer davranışların icrasını daha kolay hale getirecek bir etki yaratmış olması gerektiğinden, suç işleme eğilimi doğuştan var olmayıp sonradan edinilen bir durum olarak ortaya çıkabilir. Bu itibarla itiyadi suçluluk, “*suç faaliyetindeki ısrarı nedeniyle suç işlemek konusunda önemli bir eğilim kazandığı kabul edilen bireyin kişisel durumu*” şeklinde tanımlanmaktadır⁸⁴⁹.

Suçta itiyat, itiyadi suçludan farklıdır. Çünkü itiyadi suçluluğu meydana getiren özellikler bir itiyadi suç failinde bulunmayabilir. İtiyadi suçta itiyat suçun bir unsurudur. Bu unsur olmadığı sürece fiil suç teşkil etmez. Bir diğer ifadeyle itiyadi suçlarda, kasten öldürme, hırsızlık vb. diğer suçlarda olduğu gibi cezalandırılan tek bir fiil değil, birbirinden ayrı ve bağımsız fiillerin meydana getirdiği topluluk söz konusudur. İtiyadi suçta kanun koyucu tek bir fiili suç saymayı yeterli görmeyerek bunların tekrarlanmasını aramıştır⁸⁵⁰.

5237 sayılı TCK'da ise itiyat, failin tehlikeliliğini gösteren, infaz rejimine ilişkin bir husus olarak kabul edilmiştir⁸⁵¹. TCK her ne kadar itiyadi suç tanımı vermese de, m. 6/1-h'de itiyadi suçlunun tanımı yapılmıştır. Buna göre “*itiyadi suçlu*” ifadesinden, “*kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi*” anlaşılır. TCK itiyadi suçlu

⁸⁴⁶ Vidal/Magnol, s. 96; Pisapia, s. 51.

⁸⁴⁷ Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 18; İçel, Suçların İçtimai, s. 100.

⁸⁴⁸ İçel, Suçların İçtimai, s. 101.

⁸⁴⁹ Toroslu/Toroslu, s. 435.

⁸⁵⁰ Erem/Danışman/Artuk, s. 652.

⁸⁵¹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 142-143.

bakımından yalnızca objektif yaklaşımı benimsemek suretiyle, failin suç işlemeye ilişkin eğilimini, yeniden suç işlemesi olasılığını gösteren sübjektif esasları göz ardı etmiştir⁸⁵². İtiyadi suçluluğun hukuki sonuçları infaz hukuku bakımından ortaya çıkmakta ve itiyadi suçlular cezalarını yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında çekerek mükerrirlere özgü infaz rejimine tabi olmaktadır. Cezanın infazından sonra haklarında denetimli serbestlik tedbiri uygulanmaktadır (TCK m. 58/9)⁸⁵³.

İtiyadi suç ile zincirleme suç birbirine benzemekle beraber farklı iki kurumdur. İtiyat failin kişiliğindeki suç işleme eğilimini gösteren sübjektif bir durumdur. Bu nedenle yalnızca bir fiilin işlenmesi bu eğilimi ortaya çıkarmaya yetmemektedir⁸⁵⁴. İtiyadi suçta yer alan fiillerin aynı olması ve suç oluşturabilmek için belli bir sayıya ulaşması gerekir⁸⁵⁵. Zincirleme suçla itiyadın unsur durumunda olduğu suçlar arasındaki temel fark suç sayısına ilişkindir. Zincirleme suçta her fiil ayrı suçları oluşturur ve fiil sayısı kadar suç vardır. Oysa itiyadi suçlar, tipik hareket tekliği kapsamında yer almaktadır. Bu suçlarda itiyadın oluşması için gereken sayıdaki hareketlerin tamamının yapılması, hukuki anlamda tek bir hareketin yanı sıra⁸⁵⁶ normun bir kez ihlal edilmesi sonucunu doğurarak tek bir suç oluşturur⁸⁵⁷. İtiyadi oluşturan sayıdan daha az sayıdaki hareketler başlı başına suç oluşturmamakta ve bu hareketleri yapan kişi cezalandırılmamaktadır⁸⁵⁸. Suç, itiyadi meydana getirecek sayıda hareketin yapılmasıyla işlenmiş olur⁸⁵⁹. Dolayısıyla itiyatta, failin cezai sorumluluğu, hareketlerin belirli bir sayıya ulaşması halinde doğarken; zincirleme suçta ilk suçun işlendiği anda doğmaktadır⁸⁶⁰. Zincirleme suçta her bir fiil başlı başına suç teşkil ettiğinden, daha ilk fiilin yapılması veya teşebbüs

⁸⁵² **Dönmezer/Erman**, III, kn. 467-468.

⁸⁵³ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 747.

⁸⁵⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 103.

⁸⁵⁵ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 259.

⁸⁵⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 260.

⁸⁵⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 104.

⁸⁵⁸ **Toroslu/Toroslu**, s. 368; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 764.

⁸⁵⁹ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 33.

⁸⁶⁰ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 526; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 260.

derecesinde kalması halinde dahi fail cezalandırılmaktadır⁸⁶¹. Bir itiyadi suçun zincirleme suç şeklinde ortaya çıkmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir⁸⁶².

İtiyadın ağırlatıcı neden olduğu hallerde, bu nedenin uygulanabilmesi için, failin suç işleme eğilimini ortaya koyacak sayıda mahkûmiyetin bulunması gerekir⁸⁶³. Zincirleme suçta ise mahkûmiyet, suç işleme kararında kesinti yarattığından, fiiller arasına mahkûmiyetin girmemiş olması gerekir⁸⁶⁴.

Zincirleme suçun oluşması için gerekli olan “bir suç işleme kararı” koşulu, itiyatta aranmamaktadır. İtiyadi suçta her fiil için ayrı bir karar mevcutken, zincirleme suçta fiiller aynı suç işleme kararı altında işlenmektedir⁸⁶⁵. İtiyatta önemli olan, birden fazla fiilin failin suç işleme eğilimini göstermesidir. Zincirleme suçta mağdurun aynı kişi olması gerekirken, itiyadi suçta mağdurlar farklı kişiler olabilir⁸⁶⁶.

TCK’nın itiyadi suçlu tanımından yola çıkıldığında (m. 6/1-h) bazı hallerde zincirleme suçun itiyadi suçluluk ile örtüşebileceği görülmektedir. Bir suç işleme kararının icrası kapsamında bir yıl içerisinde aynı kişiye karşı aynı suçun temel veya daha ağır ya da daha hafif cezayı gerektiren nitelikli hallerinin işlenmesi durumunda zincirleme suç ve itiyadi suçludan bahsedilebilecektir⁸⁶⁷. Örneğin bir yıl içerisinde beş defa hırsızlık suçunu işleyen fail, suç işleme kararında birlik olup olmadığına bakılmaksızın itiyadi suçlu sayılır. Ayrıca bu suçların, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı işlenmesi halinde zincirleme suç da oluşacaktır⁸⁶⁸. Burada itiyadi suçluluk, failin bir durumu, bir sıfatı iken; zincirleme suç, suçun özel görünüş şeklini oluşturmaktadır. Zincirleme suçta işlenen suçlardan faile tek ceza verilirken; itiyadi suçlu bakımından

⁸⁶¹ Dönmezer/Erman, II, kn. 764.

⁸⁶² Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 34.

⁸⁶³ İçel, Suçların İçtimai, s. 104. 765 sayılı TCK’nın 572. maddesinde, kamunun rahatını kaçıracak derecede sarhoş olmayı itiyat edinme, suçun ağırlaşmış şekli olarak düzenlenmişti. Sarhoşluk suçunda itiyadın oluşması için, iki defa mahkûm olduktan sonra aynı fiilin üçüncü defa işlenmesi gerekmekteydi. Burada birden çok mahkûmiyet bulunduğu için zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildi. Bkz. Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 33-34.

⁸⁶⁴ İçel/Sokullu-Akinci/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 251.

⁸⁶⁵ Taner, Ceza Hukuku, s. 102.

⁸⁶⁶ İçel/Sokullu-Akinci/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 251, 257.

⁸⁶⁷ Özen, Genel Hükümler, s. 316.

⁸⁶⁸ Özen, Suçların İçtimai, s. 261.

zincirleme suç hükümlerinin koşulları oluşmazsa, gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekir.

2.1.4.2. Aynı Neviden Suç Çokluğundan Farkı (*gleichartige Verbrechensmenge*)

Aynı neviden suç çokluğunun (*gleichartige Verbrechensmenge*) esası, failin, aynı suç tipine giren ancak usule ilişkin tespiti ve ele alınışı tek başına anlamsız veya imkânsız olan birden fazla suçla itham edilmesidir. Alman hukukunda zincirleme suç kurumu, büyük ölçüde böyle bir suç çokluğunu oluşturan münferit eylemleri maddi hukuka ilişkin bir “*teklik*”te birleştirme çabası ile karakterize edilmektedir⁸⁶⁹. Buna karşın zincirleme suçu, aynı karara dayalı olarak aynı mağdura karşı işlenen ve kademeli olarak ihlalleri mümkün olan hukuki değerleri koruyan aynı suç tipinin gerçekleştirilmesini ifade eden netice birliği (*Erfolgseinheit*) olarak kabul eden görüşe göre, bu kurum aynı neviden suç çokluğundan farklıdır. Bu düşünceye göre zincirleme suç halinde, esasında, başlangıçtaki bir karara dayalı olarak, sonraki her bir netice ile ilk netice kademeli olarak ağırlaştırılmaktadır. Bir diğer ifadeyle zincirleme suç, adım adım işlenen tek bir fiildir⁸⁷⁰. Dolayısıyla Alman doktrinindeki bu görüşe göre zincirleme suçta suç tekliği söz konusudur. Oysa aynı neviden suç çokluğu, zincirleme suçtaki gibi tüm neticeye (*Gesamterfolg*) yönelik bir kararın (*Gesamtvorsatz*) varlığını gerektirmez. Bu durumda aynı suç birden defa çok işlenmekte olup, bu suçlar pratik bir takım gerekliliklerle ceza muhakemesinde tek bir işleme tabi tutulmaktadır. Failin bir şehirde birçok kişiyi dolandırması ve fakat dolandırılan kişi sayısının net olarak tespit edilememesi durumu aynı neviden suç çokluğuna örnek olarak gösterilmektedir. Buna göre her fiilin ayrı ayrı saptanması imkânsız ve gereksiz görülerek tüm dolandırıcılık fiilleri “*sanık tarafından söz konusu şehirde belirli tarihler arasında işlenen fiiller*” olarak somutlaştırılmaktadır⁸⁷¹.

Aynı neviden suç çokluğunda, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlere yönelik ihlaller de dâhil olmak üzere, fiillerin aynı kişiye yöneltilmesi şart değildir. Örneğin gardiyanların

⁸⁶⁹ Nowakowski, s. 51.

⁸⁷⁰ Nowakowski, s. 54.

⁸⁷¹ İçel, Suçların İçtimalı, s. 137, dpn. 230.

kamptaki mahkûmlara uyguladıkları çeşitli istismarlar (kırbaçlama, vurma vb.) bu şekildedir. Burada münferit eylemler genellikle spesifik olarak belirlenememektedir. Suçların işlenme şekli açık olmakla birlikte, sayısı ve eylemlerin mağdurları ayrıntılı olarak tespit edilememektedir⁸⁷². İşte bu tür eylemler aynı türden suç çokluğu olarak kabul edilmektedir.

Aynı suç tipinin ihlali anlamında benzer hukuki menfaatlere yönelik saldırıların bulunması, zincirleme suç ile aynı neviden suç çokluğunun ortak yönüdür⁸⁷³. *Honig* iki kurumu kitap örneğiyle birbirinden ayırmaktadır. Yazara göre “*bir kitabın devamını yazmak*” ile “*kitap yazmaya devam etmek*” birbirinden farklıdır. Buradaki sorun, tek bir kitabın seri şeklinde yazılmasından mı yoksa sürekli kitap yazılmasından mı söz edildiğine ilişkindir⁸⁷⁴. Zincirleme suç ilk duruma, aynı neviden suç çokluğu ikinci duruma işaret etmektedir⁸⁷⁵.

Zincirleme suçun sübjektif şartını, fiiller arasında bulunması gereken sübjektif bağ ile açıklayan görüşe göre, failin hareketleri arasında bu sübjektif bağ bulunduğu takdirde, aynı neviden suç çokluğu halleri de zincirleme suç kapsamında değerlendirilmelidir⁸⁷⁶.

2.1.4.3. Tekerrürden Farkı

Tekerrür, “*bir suçtan dolayı kesin surette mahkûm olduktan sonra yeniden suç işleyen kimsenin kişisel durumu*”dur⁸⁷⁷. Hükümün kesinleşmesinden sonra aynı ya da farklı yeni

⁸⁷² Nowakowski, s. 51.

⁸⁷³ Nowakowski, s. 53.

⁸⁷⁴ Honig, Richard, Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, Mannheim-Berlin-Leipzig 1925, s. 141.

⁸⁷⁵ Nowakowski, s. 12.

⁸⁷⁶ Üçüncü Bölüm’de açıklayacağımız üzere İçel’e göre sübjektif şartın, mutlaka başlangıçtan itibaren tüm neticeye (Gesamterfolg) yönelmiş bir plan (Gesamtvorsatz) olarak anlaşılması gerekli değildir. İçel, Suçların İçtimai, s. 137, dñn. 230.

⁸⁷⁷ Dönmezer/Erman, III, B. 12, kn. 1813; Arslan/Kayançıçek, s. 23; İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 192. Tekerrür bir tanıma göre, “*bir kimsenin bir suçtan dolayı kesin surette mahkûm olup, bu mahkûmiyetten veya bu mahkûmiyet sonucu gerçekleşen cezalandırmadan -kısmi veya tam infazdan- yahut da bu cezanın düşmesinden sonra, kanunda öngörülen süreler içinde yeniden bir suç işlemesi*”dir. Tanım için bkz. Üzülmöz, İlhan, “Türk Hukukunda Tekerrür”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2002, C. 10, S. 1-2, s. 166.

bir suç işlenmesi halinde tekerrür söz konusu olur⁸⁷⁸. Nitekim TCK m. 58/1’de de tekerrür, “*önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez*” şeklinde ifade edilmiştir. İşlediği ilk suç nedeniyle mahkûm edilerek kendisine bir daha suç işlememesi için adli bir “*ihtar*”da bulunulan failin, bu ihtara rağmen yeniden suç işlediği için, ahlaki düşkünlüğünün bulunduğu ve diğer suçlulara nazaran toplum açısından tehlikelilik durumunun arttığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla tekerrür halinde meydana gelen sosyal zararın ilk suçtakinden daha fazla olduğu belirtilmektedir⁸⁷⁹. Birkaç defa suç işleyen bir fail, toplumda doğurduğu endişe yüzünden daha tehlikeli sayılmaktadır⁸⁸⁰.

Tekerrür suçun ağırlığına etki eden, suçu ağırlaştıran bir neden olmayıp⁸⁸¹ suçluya ilişkin bir durumu ifade etmektedir⁸⁸². Dolayısıyla tekerrür, suç veya ceza teorileriyle değil, suçlu teorisiyle ilgilidir⁸⁸³. 765 sayılı TCK döneminde tekerrür, işlenen yeni suçun cezasının artırılması sonucunu doğurmaktaydı⁸⁸⁴. 5237 sayılı TCK’da ise etkilerini daha ziyade infaz hukukunda doğurmaktadır⁸⁸⁵. Tekerrürün sonuçları ağırlıklı olarak infaz rejimiyle ilgili olup kurumun hukuki neticesi, işlenen yeni suçun infaz şeklinin ağırlaştırılmasıdır⁸⁸⁶.

Zincirleme suç ile tekerrür, hukuki nitelik ve sonuçları itibariyle iki farklı kurumdur⁸⁸⁷. Suçların içtimaı şekli olan zincirleme suç, birden çok suç işleyen faile, suçlar arasında

⁸⁷⁸ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 546; **Toroslu/Toroslu**, s. 433. Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, mahkûmiyete ilişkin hükmün kesinleşmesi gerekli ve yeterli olup cezanın infaz edilmiş olması gerekmez (TCK m. 58). Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 257; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 749-750.

⁸⁷⁹ **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 195.

⁸⁸⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 631.

⁸⁸¹ **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 257; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 749-750.

⁸⁸² **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 15; **Dönmezer/Erman**, III, B. 12, kn. 1842-1843.

⁸⁸³ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 491. Tekerrür, suçlunun karakterinin bir görünüm şeklidir. Bkz. **Erem, Faruk**, “*Tekerrürün Esası*”, Adalet Dergisi, Yıl 1949, S. 10, s. 1429.

⁸⁸⁴ **Dönmezer/Erman**, III, B. 12, kn. 1813.

⁸⁸⁵ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 748. Tekerrür halinde sonraki suçun cezası artırılmamaktadır. Bununla birlikte, sonraki suça ilişkin hükümde hapis cezası ile adli para cezası seçimlik olarak öngörülmüşse, hapis cezasına hükmolunur (TCK m. 58/3). Hükmolunan ceza, mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilir (TCK m. 58/6). **Toroslu/Toroslu**, s. 434.

⁸⁸⁶ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 471.

⁸⁸⁷ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 15.

bulunan sübjektif bağ nedeniyle belli oranlarda artırılmış tek bir ceza verilmesini sağlayan ve bu yönüyle failin lehine olan bir kurumdur. Buna karşın failin diğer kişilere nazaran daha tehlikeli olduğunu gösteren bir kurum olan tekerrür etkisini kural olarak infaz edilecek olan ceza üzerinde göstermektedir⁸⁸⁸.

Tekerrür ile zincirleme suçun geçmişi ortak paydada buluşmaktadır. Nitekim Orta Çağ'da tekerrürün hırsızlık suçu bakımından önem taşıdığı ve örneğin *Carolina*'da üçüncü kez hırsızlık suçu işleyen kimsenin ölüm cezasına mahkûm edileceğinin kabul edildiği görülmektedir⁸⁸⁹. Böylece üçüncü kez hırsızlık suçunu işleyen kimse hakkında tekerrür hükümleri gereği cezanın türünün ağırlaştırılması söz konusu olduğundan, dönemin hukukçuları kanunun bu şiddetinin azaltılması amacıyla zincirleme suç teorisini ortaya koymuşlardır. Buna göre, işlenen hırsızlık suçları arasında suç işleme kararında birlik bulunduğu takdirde, esasında tek bir hırsızlık suçunun işlendiği varsayılmış ve ortada tek suç bulunduğu için de tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı ileri sürülmüştür⁸⁹⁰.

Böylece tekerrür ile zincirleme suç arasındaki farkın kilit noktasını mahkûmiyet hükmü oluşturmaktadır. Öyle ki, tekerrürün etkisini “*önceki mahkûmiyet nedeniyle ağırlaşma teorisi*” ile açıklayanlara göre tekerrürü diğer suç çokluğu hallerinden ayıran en önemli özellik, önceki kesin mahkûmiyettir⁸⁹¹. Tekerrür ile içtima arasındaki fark, ancak ahlâk duygusunun bir hukuk kuralı haline dönüşmesi ile açıklanabilir. Bu duygunun adil bir şekilde ortaya çıkabilmesi için de, faile, bir kez daha suç işlerse cezasının artırılacağı önceden bildirilmiş olmalı, bir diğer ifadeyle fail ihtar edilmiş olmalıdır. Bu ihtar da, failin ilk suçundan dolayı mahkûm olması ile gerçekleşir. Dolayısıyla tekerrür ile içtima arasındaki temel fark da bu ihtarda, yani mahkûmiyet hükmünde yer almaktadır⁸⁹².

⁸⁸⁸ Sarı, s. 168.

⁸⁸⁹ Üçüncü kez hırsızlık suçu işleyen kimsenin ölüm cezasına mahkûm edileceğine ilişkin hükme, 1570 tarihli II. Filip Emirnamesi ile (Hollanda) 1774 tarihli XV. Louis Emirnamesinde (Fransa) de yer verilmiştir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, III, kn. 472.

⁸⁹⁰ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 472, dpn. 862. İçtima ile tekerrür arasındaki esas farkı ortaya koyan önceki mahkûmiyet bu dönemde vurgulanmış ise de, iki kurumun arasındaki sınırlar net bir şekilde çizilmemiştir. Müsterek hukuk dönemine ait 1532 tarihli Carolina Kanunu'nun tekerrüre ilişkin 161. ve 162. maddelerinde, hırsızlık suçunu tekrarlaması halinde failin kulağının kesileceği veya faile ölüm cezası verileceği belirtilmiştir. Esasen bu dönemden itibaren tekerrür kurumunun şartları ve diğer ceza hukuku kurumlarıyla ve özellikle içtima ile olan farkları ortaya konulmaya başlamıştır. Bkz. **Üzülmez**, “*Türk Hukukunda Tekerrür*”, s. 168-169.

⁸⁹¹ Bu görüşe ilişkin açıklamalar ve eleştiriler için bkz. **Dönmezer/Erman**, III, B. 12, kn. 1841.

⁸⁹² Bkz. **Erem**, “*Tekerrürün Esası*”, s. 1430.

Mahkûmiyet hükmü, tekrar suç işlediği takdirde faile daha şiddetli davranılacağı ihtarını zımni olarak içermektedir⁸⁹³. Daha önce mahkûm olan bir fail yeni bir suç işlediğinde, ilk mahkûmiyet hükmünün içindeki bu ihtara değer vermediğini göstermiş olur⁸⁹⁴ ve böylece daha tehlikeli görülür. Failin işlediği suçların zincirleme suç oluşturabilmesi için ise bunlar hakkında mahkûmiyet kararı verilmemiş olmalıdır⁸⁹⁵.

Zincirleme suçtan farklı olarak tekerrürde aynı suçun işlenmiş olması gerekmediği gibi⁸⁹⁶ aynı suç işleme kararı da bulunmamakta, mağdurun aynı olması gerekmemekte ve ikinci suçun belli bir süre içinde işlenmesi aranmaktadır⁸⁹⁷.

Tekerrür ile zincirleme suç kurumlarının İtalyan ceza hukukunda birbiriyle bağdaştığı görülmektedir. Nitekim İtalyan Ceza Kanunu'nun fikri içtima ile zincirleme suç düzenleyen 81. maddesinin 4. fıkrasına göre, fikri içtima veya zincirleme suç İCK m. 99/4 kapsamında tekerrür uygulamasının söz konusu olduğu kişiler tarafından gerçekleştirilirse, ceza miktarındaki artış, gerçek içtima hükümlerine göre uygulanabilecek olan cezadan fazla olmamak kaydıyla, en ağır suç için belirlenen cezanın üçte birinden az olamayacaktır. İtalyan doktrinde de, tekerrür ve zincirleme suç kurumlarının maddi ceza hukukunu ilgilendirdiği; ancak tekerrürün mahkûmiyet hükmü kesinleştikten sonra, zincirleme suçun ise mahkûmiyet hükmünden önce uygulandığı ve aralarında bu açıdan bir fark olduğu belirtilmektedir⁸⁹⁸.

2.1.4.4. Kesintisiz Suçtan Farkı

Zincirleme suç ile kesintisiz suç, devamlılık unsuru barındırmaları ve zamanaşımı süresinin başlangıcı ile yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımlarından benzer

⁸⁹³ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 630. Bununla birlikte pozitivistlere göre, failin birden çok suç işlemiş olması onun toplum bakımından zararlı ve tehlikeli olduğunu gösterdiği için içtima ile tekerrür ayrımının yapılması anlamsızdır. Bkz. **Vidal/Magnol**, s. 297.

⁸⁹⁴ **Dönmezer/Erman**, III, B. 12, kn. 1841.

⁸⁹⁵ **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 673.

⁸⁹⁶ **Sarı**, s. 169.

⁸⁹⁷ TCK m. 58/2 uyarınca “*Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı; a) Beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet halinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl, b) Beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezasına mahkûmiyet halinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl, geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz.*”

⁸⁹⁸ **Özen**, Suçların İçtiması, s. 256-257.

hükümlere tabi olmaları nedeniyle birbirlerine yaklaşmaktadır⁸⁹⁹. Gerçekten de kesintisiz suçta icra hareketlerinin bir süre devam etmesi gerekirken, zincirleme suçta aynı suçun birden çok kez işlenmesi gerekmekte; zamanaşımı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği, zincirleme suçlarda ise son suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlamaktadır (TCK m. 66/6). Öte yandan CMK'nın 12. maddesinin 2. fıkrasına göre kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir.

İki kurum arasında temel bir farklılığın bulunmadığını kabul eden görüş, tek farkın fiiller arasında geçen zaman aralığı olduğuna işaret etmektedir. Buna göre zincirleme suçta fiiller arasındaki zaman aralığı kesintisiz suçta oranla daha fazladır⁹⁰⁰. Kesintisiz suç *“suçun zaman itibarıyla birbirine bağlı olarak devam etmesi”* şeklinde tanımlayan görüşe göre de zincirleme suç ile kesintisiz suç arasında fark bulunmamaktadır. Nitekim zincirleme suç oluşturan fiiller başlı başına suç oluşturmamaktadır⁹⁰¹. Zincirleme suç ile kesintisiz suç arasında farkın bulunmadığını ileri süren yazarların bir kısmı ise bu görüşlerinin gerekçesi olarak hukuka aykırı durumun failin iradesi ile devam etmesini göstermektedirler⁹⁰². Kesintisiz suçun zincirleme suçun bir görünüş şekli olduğu da ileri sürülmektedir. Buna göre kesintisiz suçta da aynı suç işleme kararına dayalı birden çok fiil bulunmaktadır⁹⁰³.

Bununla birlikte iki kurum birbirinden farklıdır. Alman ceza hukukunda hem kesintisiz suç hem de zincirleme suç hukuki anlamda hareket tekliği kapsamında yer almalarına rağmen, zincirleme suçun bağımsız ve tipe uygun birden çok fiilden oluştuğu kabul edilmektedir. Kesintisiz suçta suçun işlenmesi bir süre devam etmekte; ancak zincirleme suçta suçlar tekrarlanarak, esasında bağımsız nitelikte olan birden çok hareket tek suç

⁸⁹⁹ İçel, Suçların İctimai, s. 97; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 30.

⁹⁰⁰ John'un görüşü için bkz. Önder, “Mütemadi Suç”, s. 88. V. Weachter'e göre de iki kurum arasında esas itibarıyla bir fark bulunmamakta olup kesintisiz suçta suç fail tarafından her an tekrar edilmektedir. Zincirleme suçtan farklı olarak tekrarlanan fiiller arasındaki zaman aralığı yok denecek kadar azdır. Kesintisiz suçta da her fiil müstakil bir suç teşkil etmekte ancak bir suçun cezası verilmektedir. Bkz. Önder, “Mütemadi Suç”, s. 89. Bu yaklaşım, zaman aralığının az ya da çok olmasının hangi ölçüte göre tespit edileceğinin belirsiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. Katoğlu, Kesintisiz Suç, s. 94.

⁹⁰¹ Merkel'in görüşü için bkz. Önder, “Mütemadi Suç”, s. 88.

⁹⁰² Önder, “Mütemadi Suç”, s. 89.

⁹⁰³ Katoğlu, Kesintisiz Suç, s. 54.

kapsamında bir araya getirilmektedir. Bir diğer görüşe göre kesintisiz suçta ihlal kesintisiz iken, zincirleme suçta ihlaller aralıklı olarak tekrarlanmaktadır⁹⁰⁴.

Farklı bir ölçüte göre, kesintisiz suç ihmali hareketle de işlenebilirken, zincirleme suç ancak icrai bir hareketle işlenebilir. Bunun nedeni, kesintisiz suçun fiil ile niteliğini kazanmış olmasına karşın, zincirleme suçta suçun unsurlarının zaman aralıklarıyla tekrar edilmesidir. Öyle ki zincirleme suç noktalardan meydana gelen bir çizgiye, buna karşın kesintisiz suç tek parça bir çizgiye benzetilmektedir. Bir diğer ölçüte göre kesintisiz suçtaki devamlılık (*Kontinuität*) maddi nitelikte iken, zincirleme suçta subjektif niteliktedir⁹⁰⁵.

İki kurumun arasındaki farkın yapılarında aranması gerektiğini ileri süren görüşe göre kesintisiz suçta aynı ve tek bir “*netice*” devam etmekteyken⁹⁰⁶, zincirleme suçta birden çok netice bulunmaktadır. Bu nedenle zincirleme suçta gerçekleşen netice kadar fiil, kesintisiz suçta ise yalnızca tek bir fiil bulunmaktadır⁹⁰⁷. Benzer bir görüşe göre kesintisiz suçta “*hareket ve netice*” devam ederken, zincirleme suçta birinci netice gerçekleşip bittikten sonra ikinci netice gerçekleşir ve neticeler arasında kesinti meydana gelir⁹⁰⁸. Bir diğer görüşe göre, kesintisiz suçta suç tipini ihlal eden harekette bir kesinti bulunmamaktadır. Buna karşın zincirleme suçta kesinti bulunmakta ve her bir hareketten sonra bir netice meydana gelmektedir. Dolayısıyla zincirleme suçta hem hareket hem de netice sayısı birden çok olduğu halde, kesintisiz suçta tek bir hareket ve tek bir netice bulunmaktadır⁹⁰⁹.

Kanaatimizce de kesintisiz suçta suçun icra hareketleri aralıksız devam etmesine karşın, zincirleme suçu oluşturan hareketler suçun unsurlarını meydana getirip suç tamamlandıktan yani ihlal gerçekleştikten sonra tekrar edilmektedir⁹¹⁰. Zincirleme suçta devam eden husus suç işleme kararı olup suçlar arasında zaman aralıkları

⁹⁰⁴ *Hafta ve v.Liszt/Schmidt*’in görüşleri için bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 98.

⁹⁰⁵ Açıklamalar için bkz. **Önder**, “*Mütemadi Suç*”, s. 89-90.

⁹⁰⁶ *Yalçın Sancar*’a göre de, kesintisiz suçta hareketten doğan netice derhal sona ermeyip bir süre devam etmektedir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 30.

⁹⁰⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 99.

⁹⁰⁸ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 764; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 525.

⁹⁰⁹ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 80; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 179.

⁹¹⁰ **Önder**, “*Mütemadi Suç*”, s. 91.

bulunmaktadır⁹¹¹. Kesintisiz suçta ise suçun maddi unsurlarında devamlılık söz konusudur⁹¹². Zincirleme suçta birden çok bağımsız suç, faildeki suç işleme kararı ile birbirine bağlanmaktadır. Her bir suç ayrı bir kastla işlenmektedir. Kesintisiz suçta ise failin kastında devamlılık bulunmaktadır⁹¹³. Kesintisiz suçta tek bir fiil ve tek bir norm ihlali söz konusuysa, zincirleme suçta birden çok fiil ve birden çok norm ihlali, yani suç bulunmaktadır⁹¹⁴. Kesintisiz suçta ihlal kesintisiz iken⁹¹⁵, zincirleme suçta ihlaller arasında kesinti bulunmaktadır⁹¹⁶. Kesintisiz suçta tek bir suçun işlenmesine devam edilmektedir⁹¹⁷. Dolayısıyla kesintisiz suç, birden çok suçun bulunmasını gerektiren suçların içtimaı hallerinden biri değildir.

TCK m. 43/3 gereği “*kasten öldürme*”, “*kasten yaralama*”, “*işkence*” ve “*yağma*” suçları haricinde her kasıtlı suç kural olarak zincirleme suç şeklinde işlenebilirken; her suç kesintisiz suç şeklinde işlenmeye elverişli değildir⁹¹⁸. Örneğin dolandırıcılık, mala zarar verme, iftira gibi suçlar kesintisiz şekilde işlenemez⁹¹⁹.

Kesintisiz suçlar da kendi aralarında zincirleme suç meydana getirebilirler. Kesinti gerçekleştikten sonra, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı kesintisiz suçun yeniden işlenmesi halinde, söz konusu iki kesintisiz suç bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanabilir⁹²⁰. Örneğin bir suç işleme kararı kapsamında farklı zaman aralıklarında bir nehre zehirli atık verilmesi (TCK m. 181/1) bu şekildedir.

⁹¹¹ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 179.

⁹¹² Önder, “*Mütemadi Suç*”, s. 93.

⁹¹³ Katoğlu, Kesintisiz Suç, s. 95; Önder, Ceza Hukuku, s. 79.

⁹¹⁴ Toroslu/Toroslu, s. 368; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 32; Centel/Zafer/Çakmut, s. 525. Alman doktrinde *Baumann*, zincirleme suçta hareketlerin hukuki yönden bağımsızlıklarını kaybettiğini; buna karşın kesintisiz suçta bileşik nitelikte tek bir hareketin bulunduğunu ifade eder. Bkz. İçel, Suçların İçtimaı, s. 97.

⁹¹⁵ Katoğlu, Kesintisiz Suç, s. 95.

⁹¹⁶ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 31.

⁹¹⁷ Bayar, s. 120.

⁹¹⁸ Krş. İçel, Suçların İçtimaı, s. 99.

⁹¹⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 525-526.

⁹²⁰ Dönmezer/Erman, II, kn. 764; Bayar, s. 121. Buna karşın, kesintisiz suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesinin ancak istisnai durumlarda söz konusu olabileceğini ileri süren görüşe göre, kesintisiz suçta hareket ve neticenin uzun süre devam etmesi, bu suçlarda suç işleme kararında birliğin bulunmadığına işaret edebilir. Bkz. Özen, Suçların İçtimaı, s. 262.

2.1.4.5. Kitlesele Suçlardan Farkı (*Massenverbrechen*)

Kitlesele suç, tek bir emir altında ve belirli bir amaç doğrultusunda, sivil nüfusa yönelmiş, kural olarak yaşam, vücut dokunulmazlığı gibi kişiye sıkı sıkıya bağı hukuki değere karşı, aynı nitelikteki hareketlerin tekrarlanması suretiyle işlenen suçlardır⁹²¹. Alman doktrinde bazı yazarlar tarafından kitlesele suçun, tekrar eden birden fazla hareketin bir bütün olarak görülmesinden meydana geldiği ve doğal hareket tekliği kapsamında yer aldığı ifade edilmektedir⁹²². Örneğin insanlığa karşı suçlar bu kategoride yer almaktadır. Bir emir veya talimat doğrultusunda⁹²³ ve aynı nitelikteki hareketlerin tekrarlanmasıyla gerçekleştirilen ve birden fazla kişinin kişiye sıkı sıkıya bağı hukuki menfaatlerini ihlal eden hareketlerin, ortada birden çok mağdurun bulunmasına rağmen hukuki anlamda tek bir fiil oluşturduğu ileri sürülmektedir⁹²⁴.

Bir diğere görüşe göre ise kitlesele suçun hukuki niteliği, fiil ve suç çokluğu olup, gerçek içtimanın uygulanması gerekmektedir. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin de kitlesele suç kapsamında yer alan hareketlerin doğal hareket tekliği oluşturmadığı yönünde kararları bulunmaktadır⁹²⁵. Buna karşın Federal Yüksek Mahkeme, yakın tarihli kararlarında kitlesele suç kategorisinde yer alan insanlığa karşı suçları, “*tipik hareket tekliği*” kapsamında ele almaktadır. İnsanlığa karşı suçun yapısı nedeniyle, konu, zaman ve yer bakımından birbiriyle bağlantılı münferit eylemlerin VStGB⁹²⁶ § 7 (I) anlamında

⁹²¹ Göktürk, “*Massenverbrechen*” kavramının karşılığı olarak “*toplu suç*” kavramını kullanmaktadır. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 124. Bu çalışmada “*toplu suç*” (*Sammelstraftat*) kolektif suçlarla aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı için, “*Massenverbrechen*” kavramının karşılığı olarak “*kitlesele suç*” ifadesi tercih edilmiştir.

⁹²² Göktürk, Fikri İçtima, s. 124.

⁹²³ OGHSt 1, 321, 342; OGHSt 2, 117, 134.

⁹²⁴ Nitekim Köln Yüksek Mahkemesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir kurumda bulunan akıl hastalarının öldürüldüğü olayda, yukarıdaki gerekçeyle tek bir insanlığa karşı suçun işlendiğini kabul etmiştir. OGHSt 1, 243 için bkz. Brähler, s. 70; Göktürk, Fikri İçtima, s. 124.

⁹²⁵ Federal Yüksek Mahkemeye göre ceza hukukunda sadece birkaç tür fiil tekliği tanınmaktadır ve bunların temel özellikleri içtihat hukuku ve doktrinde ortaya konmuştur. Pratik deneyimlere göre fiil tekliği hususunda genişletmeden ziyade kısıtlama gerekmektedir. Kitlesele suçu da kapsamına alacak kadar geniş tanımlanmış bir fiil tekliği kavramı, kusurun kapsamını ya da fiilin ağırlığını değerlendirirken, hâkimin, hukuki kanaatin güvenli zemininden uzaklaşmasına ve ispat edilmiş olgulara değil, sınırları belirsiz genel bir anlayıştan etkilenmesine yol açabilir (BGHSt 1, 219). Bu nedenle yeterince açıklığa kavuşturulmamış vakalar hariç olmak üzere, mahkeme tarafından fiil çokluğunun kabul edilmesi, kanuna ve Anayasa’da ifadesini bulan belirlilik ilkesine uygundur (BGH, NJW 1951, 666).

⁹²⁶ *Völkerstrafgesetzbuch* (Uluslararası Hukuka Karşı Suçlar Kanunu).

aynı toplam suçla (*Gesamttat*) işlevsel bağlantısının, kural olarak tipik değerlendirme tekliğini meydana getirdiği ifade edilmektedir⁹²⁷.

Kanaatimizce de kitlesel suç olarak ifade edilen suçlar, sistematik hareketlerle işlenen suçlar kapsamında yer almakta olup, tipik hareket tekliğinin bir kategorisini oluşturmaktadır. Zincirleme suçtan farklı olarak burada tek bir fiil ve suç bulunmakta, suç tipini oluşturan hareketler farklı kişilere yönelmektedir.

2.2. ZİNCİRLEME SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1. Roma Hukuku

Roma hukukunda temel kural, ihlal sayısı kadar suçun ve suç sayısı kadar da cezanın bulunmasıdır⁹²⁸. Sorumluluğun belirlenmesinde, gerçekleşen neticelerin sayısı esas alınmış ve neticenin gerçekleşmesinde ise hareket sayısı göz önünde bulundurulmamıştır⁹²⁹. Hukuki sorunlar muhakeme hukuku bakımından çözümlendiği için⁹³⁰, içtima kurumu alanında önemli ilkeler bulunmamaktadır. Bu nedenle Roma hukukunda netice sayısına göre hükmedilen cezalarda basit bir toplama işlemi ile yetinilmek suretiyle hareket sayısı göz ardı edilmiştir⁹³¹. Cezaların toplanması ilkesi *Lex numquam*'da (D. 47, 1, 2) açıkça belirtilmiştir⁹³². Ancak İmparatorluk döneminde yalnızca en ağır cezanın temel alınmasını ve diğer cezaların bir kısmının bu ağır cezaya eklenmesini gerektiren hukuki içtima ilkesi uygulanmaya başlamıştır⁹³³.

⁹²⁷ VStGB § 7 (I) uyarınca, insanlığa karşı işlenen suçlar söz konusu olduğunda, 1 ila 10. bentlerde öngörülen icra hareketleri (münferit eylemler) olgusal, zamansal ve mekânsal olarak birbiriyle bağlantılı ve sivil bir nüfusa yönelik aynı kapsamlı veya sistematik saldırıya (toplam suç - *Gesamttat*) dâhil olduğu ölçüde, kural olarak tipik değerlendirme tekliğinden (tipik hareket tekliği) söz edilir. Bkz. BGH, NJW 2019, 2627 (2634, kn. 69); BGH, Beschl. v. 5.9.2019 – AK 47/19, BeckRS 2019, 22694, kn. 50; **Gericke, Jan / Moldenhauer, Gerwin**, “*Aus der Rechtsprechung des BGH zum Staatsschutzstrafrecht – VStGB, Nebenstrafrecht und Verfahrensrecht - I. Teil*”, NSTZ-RR 2021, s. 38.

⁹²⁸ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 38-39.

⁹²⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 77; **Geerds**, s. 6, 11.

⁹³⁰ **Geerds**, s. 6; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 42.

⁹³¹ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 42.

⁹³² **Geerds**, s. 6.

⁹³³ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 42, dpn. 153.

Roma hukukunda maddi ceza hukuku ile ceza muhakemesi hukuku arasındaki sınırlar belirgin olmadığından, suçların içtimaı bakımından ortaya çıkan sorunlarda, her suç için ayrı dava açılıp bu davaların içtima ettirildiği ve yargılama sonunda her bir suç için verilen cezaların toplandığı davaların içtimaı kuralına başvurulmuştur⁹³⁴. Bu bağlamda, farklı olaylara dayanan ve fakat aynı kategori içinde yer alan suçlar bakımından davaların içtimaı kuralı uygulanmıştır⁹³⁵.

Zincirleme suç kurumu Roma hukukunda bilinmemekteydi⁹³⁶. *Digesta*'da zincirleme suça benzer çeşitli hükümlerin yer aldığı doktrinde ileri sürülmüşse de⁹³⁷, failin suç işleme kararındaki birliğe önem verilmemesinin ve işlenen suç sayısı kadar ceza verilmesi esasının bir neticesi olarak, zincirleme suç kavramının özellikle ilk dönemlerde⁹³⁸ Roma hukukuna yabancı olduğu görülmektedir⁹³⁹. Nitekim *Digesta*'da, çalındıktan sonra sahibinin tasarruf alanına giren bir malın yeniden çalınması halinde, bu fiilin yeni bir suç oluşturacağı ve failin yeniden cezalandırılacağı kabul edilmiştir⁹⁴⁰.

2.2.2. Barbar Kavimler Hukuku (Cermen Hukuku)

Roma hukukunda olduğu gibi barbar kavimler hukukunda da, suç kavramı hukukun ihlali olarak anlaşılmış ve cezanın belirlenmesinde hareket sayısına önem verilmemiştir⁹⁴¹. Barbar kavimlerin ceza hukukunda sorumluluk, neticeye göre belirlenmiştir⁹⁴². Netice sorumluluğu esasına göre, gerçekleşen her bir netice ayrı bir suç olarak kabul edilmiş⁹⁴³ ve cezaların toplanması kuralı benimsenmiştir⁹⁴⁴. Bu durum, örneğin, bir kişiyi farklı yerlerinden yaralayan failin, her bir yaralama neticesi kadar suç işlediği ve her bir yaranın

⁹³⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 77.

⁹³⁵ Geerds, s. 8-10; Göktürk, Fikri İçtima, s. 78.

⁹³⁶ Buchholz, s. 8 vd.; Eberhard, Kerschbaum, Das fortgesetzte Delikt, Dissertation, Tübingen 1932, s. 1 vd.; Önder, Ceza Hukuku, s. 541.

⁹³⁷ Bu yazarlar için bkz. Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 38.

⁹³⁸ Özen, Suçların İçtimaı, s. 16.

⁹³⁹ Tosun, s. 125; Buchholz, s. 9; Geerds, s. 12, İçel, Suçların İçtimaı, s. 42.

⁹⁴⁰ İçel, Suçların İçtimaı, s. 43; Geerds, s. 9; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 39; Tosun, s. 125.

⁹⁴¹ Geerds, s. 17.

⁹⁴² İçel, Suçların İçtimaı, s. 44; Geerds, s. 13.

⁹⁴³ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 39-40.

⁹⁴⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 78; İçel, Suçların İçtimaı, s. 45.

karşılığı olarak ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği sonucunu doğurmuştur⁹⁴⁵. Benzer şekilde, failin birden çok eşya çalması halinde, çalınan mal sayısı kadar hırsızlık suçunun olduğu kabul edilmiştir⁹⁴⁶.

Zincirleme suç kurumu barbar kavimler ceza hukukuna yabancı olmakla birlikte⁹⁴⁷, bazı durumlarda zincirleme suç hükümlerine benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin zina, fücür (ensest) ve cinsel saldırı suçlarının devamlı bir şekilde gerçekleştirilmeleri halinde faile tek ceza verilmiştir. Bu durum doktrinde bazı yazarlar tarafından zincirleme suçun ilk uygulamaları olarak ifade edilmişse de, ağırlıklı görüşe göre zincirleme suç kavramı barbar kavimler hukuk sistemine yabancıdır⁹⁴⁸.

2.2.3. Glossatorlar ve Postglossatorlar Dönemi

İtalya'daki statülerde cezai sorumluluk bakımından neticeye önem verildiğinden, cezaların toplanması ilkesinin katı bir şekilde uygulanması oldukça yüksek miktarlarda cezaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suçların içtimasına ilişkin gelişmelerden önce cezaların toplanması ilkesi bakımından *Lex numquam*'a (D. 47, 1, 2) dayanılmış ve işlenen suç sayısı kadar ceza verilmesi kuralı "*quot crimina; tot poenae*" şeklinde ifade edilmiştir⁹⁴⁹.

Suçların içtiması, Orta Çağ'da Glossatorlar ve Postglossatorların Roma hukukuna ilişkin çalışmaları neticesinde önem kazanmaya başlamıştır⁹⁵⁰. Bu dönemde, cezaların toplanması ilkesinin katı şekilde uygulanarak büyük cezaların ortaya çıkması eleştirilere uğrayarak ilk defa fikri içtima ile cezaların içtiması ayrımı yapılmıştır⁹⁵¹. Zincirleme suç

⁹⁴⁵ Geerds, s. 14; İçel, Suçların İçtiması, s. 44. Öte yandan ilk gerçekleştirilen hareketin asıl haksızlık teşkil eden neticeye sebebiyet verdiğinin kabul edildiği durumlarda, tek suç olduğu kabul edilmiştir. Örneğin, tek vuruşla mağdurun iki dişinin kırılması, tek fiille gerçekleştirilen zina, enstest ve cinsel saldırı, tek suç kabul edilmiştir. Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 79.

⁹⁴⁶ İçel, Suçların İçtiması, s. 44; Geerds, s. 14.

⁹⁴⁷ Buchholz, s. 9; Geerds, s. 19; İçel, Suçların İçtiması, s. 45; Tosun, s. 125; Önder, Ceza Hukuku, s. 541.

⁹⁴⁸ İçel, Suçların İçtiması, s. 45, dpn. 175; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 40.

⁹⁴⁹ Geerds, s. 22; İçel, Suçların İçtiması, s. 47, dpn. 88.

⁹⁵⁰ İçel, Suçların İçtiması, s. 46.

⁹⁵¹ Cezaların içtiması halinde, cezaların toplanması ilkesinin; fikri içtima halinde ise yalnızca en ağır cezanın verilmesiyle yetinilmesine ilişkin erime ilkesinin (*Absorptionsprinzip*) kabulü de bu döneme denk gelmektedir. Geerds, s. 25; İçel, Suçların İçtiması, s. 46.

kavramının ortaya çıkması da bu döneme denk gelmektedir⁹⁵². Nitekim bu dönemde, netice sorumluluğuna verilen önemin geride kaldığı ve suçun manevi unsurunun⁹⁵³, bir diğer ifadeyle failin iç dünyasının öne çıktığı görülmektedir.

Böylece zincirleme suç ilk olarak Orta Çağ İtalyan hukukunda ayrıntılı olarak incelenmiş ve bugün de geçerli olan kuralları ortaya konmuştur⁹⁵⁴. İtalyan pratik ceza hukukçuları, üç hırsızlık suçunun ölüm cezasını gerektirmesi nedeniyle, bu suçlar bakımından ortaya çıkan şiddetli cezaları yumuşatmak amacıyla çözüm yolları aramışlardır⁹⁵⁵. Üç hırsızlık suçuna ölüm cezasının verilmesi, ihlal edilen hukuki menfaat ile ceza arasında bir dengenin bulunmaması nedeniyle, adalet duygularını incitici nitelikte görülmüştür⁹⁵⁶. Böylelikle zincirleme suç, pratik ceza hukukçuları tarafından, ilk olarak hırsızlık suçunu birden çok işleyen faili kanunun öngördüğü aşırı şiddetli cezalardan korumak amacıyla ortaya atılmış, daha sonra tüm suçlar bakımından uygulanmaya başlamıştır⁹⁵⁷. Suç tekliği ve çokluğu kavramlarını açıklamaya çalışan İtalyan hukukçular, zincirleme suçun tek suç

⁹⁵² **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 40; **Tosun**, s. 126.

⁹⁵³ **İçel, Kayıhan**, Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1967, s. 41 vd.

⁹⁵⁴ **Buchholz**, s. 11 vd.; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 541.

⁹⁵⁵ Roma hukuku bilimi kimi dönemlerde daha teorik amaçlar güderken kimi dönemlerde ise pratik amaçlar gütmüştür. Bkz. **Schwarz, Anreas B.**, Roma Hukuku Dersleri, C. 1, Çev.: Türkan Rado, B. 6, İstanbul Üni. Yay., İstanbul 1963, s. 185. İlkine Glossatorlar, ikincisine ise Postglossatorlar dönemi örnek olarak gösterilebilir. Orta Çağ'ın Romanist araştırma faaliyetlerinin öncüsü, modern hukukun kurucusu olarak kabul edilen Imerius öncülüğünde olan ve Bologna'da faaliyetlerini sürdüren okul, özellikle Digesta metinlerinin sayfa kenarlarına ve satır aralarına "*Glossa*" adı verilen haşiyeye (dipnota) benzer açıklayıcı mahiyette kısa notlar koyarak çalıştığı için, okulun temsilcileri "*Glossatorlar*" olarak isimlendirilmiştir. Bkz. **Umur, Ziya**, Roma Hukuku Ders Notları, B. 2, Beta Yay., İstanbul 1990, s. 122-123; **Schwarz**, s. 187. Yalnız teoriyi nazara alarak çalışan Glossatorlar, Roma hukukuna sistematik bir yön vermek istemiş, benzer kavramları karşılaştırarak farklarını ortaya koymuş, önemli kurumları özetler halinde açıklamışlardır. Bkz. **Çelebican, Özcan Karadeniz**, Roma Hukuku, B. 15, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 89. Faaliyetlerini 1500 senesine kadar sürdüren Postglossatorlar ise, Glossatorlardan farklı olarak, Digesta'nın tüm kısımlarını kısaca özetlemek yerine geniş ölçüde açıklamış ve yorumlamışlardır. Yine Glossatorlardan farklı olarak uygulamaya da önem veren Postglossatorlar, Roma hukuku kurallarını, kendi yaşadıkları dönemin hukuk anlayışına uydurma çabasını gütmüşlerdir. Bkz. **Umur, Ziya**, Roma Hukuku, İstanbul Üni. Yay., İstanbul 1982, s. 290-291. Böylece Roma hukukunu, çağlarının toplumsal yaşamını düzenleyebilecek bir sistem haline getirmeye çalışmışlardır. Belirtmek gerekir ki Glossatorlar ile Postglossatorların çalışma metodu skolastik metoda dayanmaktadır. Bkz. **Çelebican**, s. 91. Dolayısıyla amaçları, hukuk metnini açıklayarak çelişkileri gidermeye çalışmaktır. Dogmatik bir metot olduğu için, sentez yaparak hukuku sistemleştirmeye çalışmışlardır. Hukukun çoğu kez soyut kavramlar içinde hareket etmeye mecbur olması göz önünde bulundurulduğunda, modern hukuk doktrinlerinin köklerinin bu yönüyle Postglossatorlara dayandığı ifade edilmektedir. Bkz. **Umur**, Roma Hukuku Ders Notları, s. 124-125.

⁹⁵⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 16; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 763; **Alacakaptan**, s. 51.

⁹⁵⁷ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 40; **Tosun**, s. 126.

olarak kabul edilerek, faile tek ceza verilmesi ile yetinilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir⁹⁵⁸.

2.2.4. Müşterek Ceza Hukuku

Suçların içtimai kavramı müşterek ceza hukuku döneminde ortaya çıkmıştır. 15. ve 16. yüzyıl müşterek ceza hukuku döneminde, İtalyan hukukçuları tarafından suç tekliği-suç çokluğu ayrımı ortaya konulmuştur. Buna göre tek bir suç işleme kararına dayalı tek bir fiil ile birden fazla norm ihlal edilirse veya suç teşkil eden birden fazla fiil ile tek bir neticenin gerçekleşmesine sebep olunursa, faile tek ceza verileceği kabul edilmiştir⁹⁵⁹.

Glossatorlar ve Postglossatorların çalışmaları döneminde Almanya’da da netice sorumluluğu görüşü yerini kusurluluğa dayanan sorumluluğa bırakmaya başlamıştır. Bunun pozitif hukuktaki en önemli yansıması olarak 1532 tarihli *Constitutio Criminalis Carolina* gösterilmektedir⁹⁶⁰. *Carolina* her ne kadar suçların içtimai ilişkine ilişkin genel kurallar içermese de, çeşitli suç tipleri altında içtimai ilişkin çeşitli hükümlere yer vermiştir⁹⁶¹. Örneğin hırsızlık suçunu düzenleyen 163. maddesi, fiil tekliği halinde açıkça erime sistemini kabul etmiştir. Ancak *Carolina*’da fikri içtima ile cezaların içtimai ayrımı yapılmadığı gibi, zincirleme suç kavramına ilişkin bir hüküm de bulunmamaktadır⁹⁶².

17. yüzyılda August Becker, “*De concursu delictorum*” adlı eserinde, suçların içtimai fiil tekliği-fiil çokluğu ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımını üzerinden açıklamıştır⁹⁶³. Bununla birlikte Quistrop zincirleme suçu, “*concurus delictorum*”dan ayrı olarak, aynı suç hedefi üzerinde tekrarlanan fiiller olarak ifade etmiştir⁹⁶⁴.

Zincirleme suç Alman doktrininde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren esaslı bir şekilde ele alınmaya başlamıştır⁹⁶⁵. Johannes Christoph Koch “*Institutiones juris criminalis*”

⁹⁵⁸ Buchholz, s. 12; Tosun, s. 126; İçel, Suçların İçtimai, s. 46.

⁹⁵⁹ Geerds, s. 23-24; Göktürk, Fikri İçtima, s. 80.

⁹⁶⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 47.

⁹⁶¹ Geerds, s. 28 vd.

⁹⁶² İçel, Suçların İçtimai, s. 47-48.

⁹⁶³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 81; Geerds, s. 38-39.

⁹⁶⁴ Önder, “*Mütemadi Suç*”, s. 79.

⁹⁶⁵ Tosun, s. 126.

isimli eserinde, kanunun aynı hükmünün birden çok defa ihlal edilmesi ve mağdurun aynı kişi olması halinde, ortada tek bir suç bulunması nedeniyle faile tek ceza verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Böylece yazar zincirleme suçun hukuki niteliğini suç tekliği olarak kabul etmiştir. Bunun sonucu olarak faile verilecek olan ceza miktarında artırım yapılmaması görüşündedir⁹⁶⁶. Koch'un zincirleme suça ilişkin bu belirlemesi objektif unsurlar düzeyinde olup, kurumun Alman müşterek ceza hukukunda bugünkü anlamıyla ele alınması ancak 19. yüzyılda mümkün olmuştur⁹⁶⁷.

Suçların içtimaı kurumu, 19. yüzyılın ilk yarısında pozitif hukukta belirli ilkelerle düzenlenmiştir⁹⁶⁸. 19. yüzyılda zincirleme suçun uygulanması için gerekli olan koşullar belirlenmiş ve bu dönemde zincirleme suçun neden tek suç sayıldığı ve faile tek bir cezanın verilmesinin yeterli görüldüğü hususu üzerinde tartışmalar yoğunlaşmıştır. Söz konusu tartışmalar zincirleme suçun hukuki niteliğiyle de doğrudan ilgilidir⁹⁶⁹. *Pisapia*'ya göre, zincirleme suçla ilgili ilk yasal hükümler 1853'te Toskana'da ortaya çıkmış ancak uygulamanın detaylandırılmasının bir sonucu olarak sadece hırsızlıkla sınırlı kalmıştır⁹⁷⁰.

Suçların içtimainın bugün anlaşıldığı şekliyle detaylı olarak ilk incelemesinin *Feuerbach* tarafından yapıldığı belirtilmektedir⁹⁷¹. Yazar, fiil çokluğu halinde objektif ve subjektif içtima ayrımı yaparak, çeşitli fiillerin kanunun çeşitli hükümlerini ihlal etmesi halinde objektif içtimain; buna karşılık kanunun aynı hükmünün birden çok fiille ihlal edilmesi halinde ise subjektif içtimain bulunduğunu ifade etmiştir⁹⁷². *Feuerbach*'a göre subjektif içtima hali, mağdurun aynı olup olmamasına göre kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Aynı mağdura karşı gerçekleştirilen birden çok fiille kanunun aynı hükmü birden fazla kez ihlal

⁹⁶⁶ Koch'un görüşleri için bkz. **Geerds**, s. 41; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 48, dpn. 198. Koch, içtima kurumunun kurucusu olarak nitelendirilmektedir. Yazar, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını belirgin bir şekilde yapmasının yanı sıra, erime, hukuki içtima ve tek ceza ilkelerini de açıklamıştır. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 81-82.

⁹⁶⁷ **Buchholz**, s. 14; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 48, dpn. 198.

⁹⁶⁸ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 48-49.

⁹⁶⁹ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 541.

⁹⁷⁰ **Dotti, Réne Ariel**, "Revisão Do Crime Continuado", <https://revistas.ufpr.br/direito/article/view/7158/5109>, s. 174 (Erişim tarihi: 20.10.2022).

⁹⁷¹ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 49.

⁹⁷² Yazara göre, tek fiille kanunun çeşitli hükümlerinin aynı anda ihlal edilmesi anlamına gelen ve yalnızca en ağır cezanın verilmesiyle yetinilmesini gerektiren fikri içtima hali ise, bu iki içtima halinden farklıdır. Dolayısıyla yazar en başta fiil tekliği ve fiil çokluğu ayrımını yapmıştır. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 49.

edilirse, zincirleme suç söz konusu olur. Buna karşılık, kanunun aynı hükmü farklı mağdurlara karşı gerçekleştirilen fiillerle ihlal edilirse, “tekrarlanmış suçlar” meydana gelir. Bu içtima şekli her ne kadar sübjektif içtimanın alt grubu ise de, objektif içtima hükümlerine tabi olmalıdır⁹⁷³.

Feuerbach’ın etkisiyle 1813 tarihli Bavyera Ceza Kanunu’nda zincirleme suç düzenlenmiştir⁹⁷⁴. Bavyera Ceza Kanunu’nun 110. maddesine göre, aynı suçun aynı şey veya kişi üzerinde birden çok gerçekleştirilmesi halinde, bu suçlar tek suç kabul edilir ve suçun ağırlatılmış şekli gibi ceza tayin edilir⁹⁷⁵. Ancak 19. yüzyılda çeşitli Alman kanunlarında düzenlenmiş olmasına rağmen, 1871 Federal Almanya Ceza Kanunu zincirleme suç kurumuna yer vermemiştir. Bunun nedeni olarak, 1871 tarihli kanunun me hazı olan 1851 tarihli Prusya Ceza Kanunu’nda zincirleme suçta yer verilmemesi gösterilmektedir⁹⁷⁶. Her ne kadar kanunda yer almasa da zincirleme suç Alman hukukunda 20. yüzyılın son yıllarına dek oldukça uzun süre uygulanmaya ve tartışılmaya devam etmiştir.

2.2.5. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukuku

İslam hukukunda içtima kurumu “*tedahül*” kavramı ile ifade edilmektedir. Temel kural, birden çok suç işleyen faile işlemiş olduğu her bir suç karşılığında müstakil bir cezanın uygulanması ise de tedahülün istisnai bir durum olarak farklı hükümlere tabi olması kabul edilmiştir⁹⁷⁷. Cezaların kaynaşması veya bir kısım cezaların diğerinin içinde erimesinin karşılığı olarak kullanılan⁹⁷⁸ tedahülün kelime anlamı “*birbiri içine girmek*” olup, terim anlamı itibariyle ise “*ayrı ayrı hükmü bulunan hukuki hadiselerin bir araya gelmesi*”

⁹⁷³ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 49.

⁹⁷⁴ Bkz. **İçel, Kayıhan**, “Takibatın Başlamasından Sonra Gerçekleşen Fiiller Teselsüle Sokulabilir mi?”, İÜHFM, Yıl 1967, C. 33, S. 3-4, s. 322, dpn. 3.

⁹⁷⁵ **Önder**, “Mütemadi Suç”, s. 79.

⁹⁷⁶ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 50, dpn. 203.

⁹⁷⁷ Örneğin İslam hukukçusu *Karâfî* (684/1285), “Esas olan her suç (sebebe) karşılığı bir cezanın (müsebbebe) tertip edilmesidir. Tedahül, bu prensibin aksine bir durum arz etmektedir.”; *İbn Abdisselâm*, “Tedahül yerleşik kuralın aksine bir durumdur. Asl olan, sebeplerin (suçların) taaddüdü karşılığında hükümlerin (cezaların) da taaddüt etmesidir.” demektedir. Bkz. **Erturhan, Sabri**, İslam Ceza Hukukunda İçtima, Rağbet Yay., İstanbul 2003, s. 75.

⁹⁷⁸ **Erturhan**, s. 70.

olarak ifade edilmektedir. Ceza hukuku bakımından tedahül, “*aynı türden birden fazla suç işlenmesi halinde her bir suçta ceza vermek yerine tek ceza ile yetinilmesini*” belirtmektedir⁹⁷⁹. Örneğin bir kimse hüküm giymeden veya hükmün infazından önce birden fazla zina suçu işlerse, tek bir zina haddi uygulanır⁹⁸⁰.

Tedahülün unsurları, aynı türden suçun aynı veya farklı zamanlarda birden çok işlenmesi, suçların failinin aynı kişi olması ve suçların cezasının daha önce infaz edilmemiş olmasıdır⁹⁸¹. Tedahülün esası ise suçların cezalarının aynı amaç için konulmuş olmasına dayanır⁹⁸². Baskın görüşe göre hırsızlık ve yağma gibi aynı konudaki bütün suçlar aynı türden sayılır⁹⁸³. Çeşitli suçların işlenmesi durumunda ise tedahül uygulanmaz, zira her bir suçta karşılık gelen cezanın ayrı bir amacı vardır. Örneğin hırsızlık ile zina suçları için öngörülen cezaların amacı birbirinden farklıdır. Bu nedenle farklı türden suçları işleyen failin ayrı ayrı cezalandırılması kabul edilir⁹⁸⁴. Dolayısıyla İslam hukukçularında ağırlıklı görüş, infaza kadar aynı cinsten suçun birden fazla işlenmesi halinde, başkasının hakkına dokunmadığı sürece ve mali hakların karşılanması kaydıyla, tek ceza ile yetinileceği yönündedir⁹⁸⁵. Cezası infaz edilmeden önce had kapsamına giren zina⁹⁸⁶, hırsızlık⁹⁸⁷,

⁹⁷⁹ Hadlerde tedahül, bir cinsten olan birden fazla had suçundan dolayı bir had cezası ile yetinilmesini; cinayetlerde tedahül ise, birden fazla insan öldürme ve yaralama suçunun bir suç sayılarak bunlardan birinin cezasıyla yetinilmesini ifade etmektedir. Bkz. **Avcı, Mustafa**, “*İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima*”, KHM, Yıl 2021, C. 1, S. 1, s. 4; **Erturhan**, s. 28.

⁹⁸⁰ **Akgündüz, Ahmed**, İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, C. 1, İstanbul 2011, s. 522.

⁹⁸¹ **Erturhan**, s. 86.

⁹⁸² **Üdeh, Abdulkâdir**, Mukayeseli İslam Ceza (Suç) Hukuku – Genel Hükümler, C. 1, Çev.: Prof. Dr. Ali Şafak, B. 2, Kayhan Yay., İstanbul 2012, s. 754.

⁹⁸³ **Üdeh**, s. 750.

⁹⁸⁴ **Üdeh**, s. 753-754.

⁹⁸⁵ **Avcı, Mustafa**, Osmanlı Ceza Hukuku, Genel Hükümler, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2018, s. 223. Örneğin birden çok zina suçunu işleyen bir faile tek bir had cezasının verilmesi; bir kişiye veya bir cemaate zina isnat etmek suretiyle birden çok kazfde bulunulmasına (tedahül fil’kazf) karşın tek bir had ile yetinilmesi, doktrinde, İslam hukukunda zincirleme suçun izlerinin bulunduğu ve cezalandırmada failin suç işleme kararındaki birliğin esas alındığı şeklinde yorumlanmaktadır. Buna karşın fail, hakkında bir haddi zina veya haddi kazf uygulandıktan sonra yeniden zina veya kazfde bulunursa, bu yeni fiili nedeniyle tekrar cezalandırılmaktadır. Bu durumun, günümüzde kabul edildiği gibi, mahkûmiyet ile infazın zincirleme suçta hukuki kesinti yarattığı yönünde yorumlanabileceği ifade edilmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 51-53.

⁹⁸⁶ Zina suçunun infazından önce pek çok kez zina suçunu işleyen bekâr bir kimseye, işlediği suç adedine bakılmaksızın tek bir zina haddi uygulanması, kişinin maslahatı ve sağlığı açısından uygun görülmüştür. Bkz. **Polat, Murat**, İslam Ceza Hukukunda Suç-Ceza Dengesi, Astana Yay., Ankara 2019, s. 82.

⁹⁸⁷ Hırsızlık suçunda da, infazdan önce pek çok defa hırsızlık suçunu işleyen kimseye tek bir hırsızlık haddi uygulanmasının kişinin yararına olduğu; aksi halde birden fazla had cezasının uygulanması durumunda kişinin ölümü veya atıl olması sonucunun doğabileceği belirtilmektedir. Bkz. **Polat**, s. 103.

sarhoşluk, kazf⁹⁸⁸ veya hirabe gibi suçlardan birini birden çok defa işleyen faile aynı suç için öngörülen ceza tek bir kez uygulanır⁹⁸⁹. Örneğin başkasına ait bir malı çalan kimsenin, mal kendisinden alınıp sahibine iade edildikten sonra o malı yeniden çalması halinde, malın niteliği değiştirilmemişse tekrar haddin gerekli olmadığı ifade edilmektedir⁹⁹⁰.

Doktrinde İslam hukukundaki tedahül teorisi ile zincirleme suç kurumu birbirine benzetilmektedir⁹⁹¹. Aynı türden çok sayıda fiil karşılığında tek bir cezanın infazını esas alan tedahül ilkesi sayesinde, aynı suç işleme kararıyla aynı türden birkaç fiili gerçekleştiren faile, fiil sayısına bakılmaksızın tek bir ceza verilmektedir⁹⁹².

Aynı cinsten suçların aynı fail üzerinde toplanması durumunda, bu suçların tamamının karşılığında sadece tek bir ceza uygulanması düşüncesi İslam hukukunda yerleşik bir kuraldır. Ancak tedahül kavramıyla ifade edilen bu ilke, modern hukuka ait mevcut sistemlerden farklılık göstermekte, içtima sistemleriyle tedahül kavramı arasında tam bir örtüşme bulunmamaktadır. Tedahül daha ziyade İslam hukukuna özgü orijinal bir kurumdur. Tedahülün her ne kadar zincirleme suç kurumu ile benzerlikleri bulunsa da, her iki kavram arasında önemli farklılıklar vardır. Tedahülde, esasında birbirlerinden bağımsız olan aynı türden birçok suça karşılık olarak, henüz mahkûmiyet ve infaz gerçekleşmediği için tek bir had uygulanmaktadır⁹⁹³. Allah hakkı kapsamına giren hadlerin⁹⁹⁴ infazıyla, toplumun fesat unsurundan temizlenmesi ve failin gelecekte aynı

⁹⁸⁸ İftiraya uğrayan şahısların tek bir kişi olmasıyla grup teşkil etmesi arasında ayrımın yapılmadığı kazf suçu ve cezasını konu alan ayetten yola çıkan İslam hukukçularına göre, tek bir kişi veya bir gruba yönelik gerçekleştirilen zina iftirası suçunda faile tek bir kazf cezası verilir. Bkz. **Erturhan**, s. 71; **Avcı**, Osmanlı Ceza Hukuku, s. 224, dpn. 1283.

⁹⁸⁹ **Erturhan**, s. 92-93.

⁹⁹⁰ Eğer malın niteliği değişmişse, yeni bir korumaya sahip olmaktadır. Bkz. **Tosun**, s. 125, dpn. 5.

⁹⁹¹ **Üdeh**, s. 120-121. Yazara göre, “İslam hukukunda tedahül teorisinin uygulanma oranı diğer hukuk sistemlerinininkinden daha geniştir. Bugünkü hukuk, yalnız bir yerde tedahülü kabul eder ki, o da suçlar birbiriyle tam irtibatlı tecezzi kabul etmemek şartıyla suçlunun bir amaç için birden fazla (müteselsil) suç işlemesidir.” Bkz. s. 754.

⁹⁹² **Erturhan**, s. 43.

⁹⁹³ **Erturhan**, s. 134.

⁹⁹⁴ “Had” terim anlamı itibarıyla, Allah hakkı (kamu hakkı) olarak uygulanması gereken, miktarı belli cezadır. Had cezalarını gerektiren suçlar zina, kazf (iffete iftira), içki içmek (şirb), hırsızlık (sirkat), yol kesme (hirabe), dinden dönme (riddet) ve isyan (bağy) olmak üzere yedi tanedir. Bkz. **Akgündüz**, s. 523-524; **Üdeh**, s. 646. Şahsın özel ihtiyaçlarını gideren veya menfaatlerini temin eden hükümler olan kul hakkından (hukuk-ı ibad) farklı olarak, Allah hakkının temel özelliklerinden biri, tedahül hükümlerinin geçerli olmasıdır. Bkz. **Erturhan**, s. 79-81, 91. Allah hakkını ilgilendiren tazir suçlarında tedahül

suçu işlemesinin önüne geçilmesi amaçlandığından, bu suçlar çok sayıda işlendiği takdirde de infaz edilen ilk ceza ile bu cezanın amacına ulaşması mümkün veya muhtemel görülmektedir. Bu nedenle aynı türden suçların içtimaı durumunda uygulanan aynı cezanın ikinci kez tekrar infaz edilmesinin pratik bir yarar sağlamayacağı düşüncesi hâkimdir. Henüz hiçbir cezası infaz edilmeden, aynı türden birden çok suçla itham edilen faile aynı cezanın defalarca uygulanması, hedeflenen amacın gerçekleşmemesi şüphesini doğuabilecektir. Bu nedenle içtima nedeniyle hadlerin mümkün olduğunca düşürülmesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır⁹⁹⁵. Aynı türden suçların çokluğu halinde sadece tek bir cezanın infazının yeterli görülmesinin bir diğer gerekçesi, “*sebep, hüküm ve amaç birliği*” düşüncesidir. Sebep, hüküm ve amaç aynı olduğunda, infaz öncesi suçun sayı bakımından çokluğu cezanın da çokluğunu gerektirmemektedir⁹⁹⁶. Zincirleme suçta ise faile tek ceza verilmesinin nedeni, suç işleme kararındaki birliktir.

Öte yandan zincirleme suç için aranan suç işleme kararındaki birlik, suçların farklı zamanlarda işlenmiş olması, mağdurun aynı olması koşulu tedahül bakımından önem arz etmemektedir. Yine zincirleme suçun karşılığı olarak cezada artırım öngörülmüşken, hadlerin tedahülünde böyle bir artırım söz konusu değildir⁹⁹⁷. İslam hukukundaki tedahül uygulaması, infaza kadar aynı suçun birden fazla işlenmesi halinde tek ceza ile yetinilmesi yönüyle daha ziyade cezaların içtimaı kurumuna yaklaşmaktadır⁹⁹⁸.

Suçların içtimasına ilişkin olarak Osmanlı hukukunda İslam hukukuna nazaran önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Genel nitelikte içtima kurallarına Osmanlı hukukunda da rastlamak mümkün değildir. Bugünkü anlamıyla suçların içtimaı kavramı ancak 1274 (1856) tarihli kanun döneminde yazılan ceza hukuku kitaplarında ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu’ndan tercüme edilen 1274 (1856) tarihli

uygulanırken, sırf kul hakkının veya her iki hakkın bir arada bulunduğu tazir suçlarında tedahül geçerli değildir. Bkz. **Çolak, Abdullah**, İslam Ceza Hukuku, B. 2, Hikmetevi Yay., İstanbul 2019, s. 149. Örneğin Ramazan ayında orucun kasten birkaç kez bozulması durumunda faile tek bir ceza uygulanır. Buna karşın farklı zamanlarda farklı kişilere karşı işlenen sövme suçları için faile ayrı tazir cezaları uygulanır. **Erturhan**, s. 186.

⁹⁹⁵ **Erturhan**, s. 73.

⁹⁹⁶ Bu husus, “*bir cinsten iki iş/mesele içtima eder, bunların amaçları da farklılık arz etmezse, genellikle biri(nin hükmü) diğərinin içerisine girer*” şeklinde yerleşik bir kural halinde gelmiştir. **Erturhan**, s. 94-95.

⁹⁹⁷ Esasında hadler doğrudan nasslar tarafından tayin edilen cezalar olduklarından, kimsenin bu cezalar üzerinde ekleme veya çıkarma şeklinde bir tasarrufta bulunma yetkisi söz konusu değildir. **Erturhan**, s. 135.

⁹⁹⁸ **Avcı** da konuyu cezaların içtimaı başlığında ele almaktadır. Bkz. **Avcı**, “İçtima”, s. 10-11.

kanunda suçların içtimaina ve dolayısıyla zincirleme suça ilişkin bir hükme yer verilmese de⁹⁹⁹, bu dönemde doktrinde, suçların içtimai kavramının tanımı yapıldığı ve unsurları belirtildiği gibi tekerrür ile itiyat kavramlarıyla olan farkları da ortaya konmuştur¹⁰⁰⁰.

2.2.6. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, batılı çağdaş hukuk sistemlerini benimsemiş ve ceza hukuku sisteminde de Kara Avrupası hukuk sistemi esas alınmıştır¹⁰⁰¹. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesinde düzenlenen zincirleme suç (müteselsil suç) da, kaynağını 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nun (Zanardelli Kanunu) 79. maddesinden almıştır¹⁰⁰². Maddenin TBMM tarafından kabul edilen ilk haline göre, *“Bir kasdi cürminin ef'ali icraiyesinden olarak kanunun bir maddesinin defaatle ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olmuş olsa bile bir cürüm sayılır. Fakat bundan dolayı terettüp edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır”*¹⁰⁰³. Bu madde, metinde tercih edilen *“cürüm”* kelimesinin karışıklıklara yol açması ve zincirleme suçun kabahatler bakımından uygulanması açısından tereddütlere sebebiyet vermesi nedeniyle, 02.05.1941 tarihli ve 4055 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır. Kabahatleri de zincirleme suç kapsamına alma amacı taşıyan bu değişiklikle, mehzaz kanunun lafzına uygun şekilde, *“bir suç işleme kararı”* ifadesi tercih edilmiştir¹⁰⁰⁴. Böylece değişiklik sonrasında 80. madde, *“Bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır. Fakat bundan dolayı terettüp edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır”* şeklini almıştır. 765 sayılı TCK, İtalyan Ceza Kanunu'nda ilerleyen yıllarda zincirleme suçla ilgili olarak

⁹⁹⁹ **Avcı**, “İçtima”, s. 8.

¹⁰⁰⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 54; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 49, dpn. 123.

¹⁰⁰¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 19.

¹⁰⁰² **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 49.

¹⁰⁰³ Maddenin ilk çevirisi şu şekilde yapılmıştır: *“Aynı kararın ef'ali icraiyesinden olarak bir madde-i kanuniyetin defaatla ihlal edilmesi ezmenei muhtelifede vaki olmuş olsa bile cürmü vahit itibar olunur. Lakin bundan dolayı terettüp edecek ceza südüsten nisfa kadar tezyit olunur.”* Bkz. **Erem**, “Suçların ve Cezaların İçtimai”, s. 36.

¹⁰⁰⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 112.

yapılan değişiklikleri takip edememesi sonucunda, Zanardelli Kanunu'ndan alınan şekliyle kalmıştır¹⁰⁰⁵.

765 sayılı TCK'da zincirleme suç, bir suç işleme kararıyla kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlali olarak tanımlandığı için¹⁰⁰⁶, zincirleme suçun gerçekleşmesi için üç koşulun bulunması gerekmektedir. Bunlar; farklı zamanlarda işlenmiş olsa bile birden çok suçun bulunması, suçların aynı kanun hükmünü ihlal etmesi ve suçların aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi idi¹⁰⁰⁷. Böylece 765 sayılı TCK'nın 80. maddesi ile 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesi arasında zincirleme suç kurumunun yapısına ilişkin önemli farklar bulunduğu görülmektedir¹⁰⁰⁸. Çalışmada yeri geldikçe değinilecek olmakla birlikte, bu farkları burada kısaca belirtmekte fayda vardır.

İlk olarak, 765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde zincirleme suçu oluşturan fiillerin “*bir suç sayılacağı*” kabul edilmişken, TCK'nın 43. maddesinde suçlar hakkında “*bir cezaya hükmedileceği*” belirtilmiştir. Böylece zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç tekliği mi yoksa suç çokluğu mu olduğuna ilişkin olarak 765 sayılı Kanun döneminde yapılan tartışmalar büyük oranda son bulmuştur¹⁰⁰⁹.

765 sayılı TCK'da “*kanunun aynı hükmünün ihlali*”nden söz edildiği için, nitelikli hallerin “*kanunun aynı hükmü*” kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği açık değildi. 5237 sayılı TCK'da ise “*aynı suçun işlenmesi*” koşulu aranmış ve bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri “*aynı suç*” sayılmıştır.

¹⁰⁰⁵ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 50.

¹⁰⁰⁶ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 545.

¹⁰⁰⁷ **Tosun**, s. 132. 765 sayılı TCK'nın mehzını oluşturan İtalyan Ceza Kanunu'nda da zincirleme suçun oluşumu bakımından aynı koşullar aranmaktaydı. Bkz. **Pisapia**, s. 199. “*Mütelsil suçun varlığının kabulü bakımından gerekli birinci koşul; farklı zamanlarda işlenmiş olsalar dahi ortada birden çok suçun olması, ikinci koşul; bu suçların yasanın aynı hükmünü ihlâl etmesi ve nihayet üçüncü koşul da; suç işleme kararında birlik bulunmasıdır.*” CGK., 15.02.2005, 12/12. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 06.04.2022).

¹⁰⁰⁸ Karşılaştırma için bkz. **Artuç**, s. 46-47; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 776-777.

¹⁰⁰⁹ 765 sayılı TCK döneminde doktrindeki ağırlıklı görüş, zincirleme suçun hukuki niteliğini suç çokluğu olarak kabul etmekteydi. Bununla birlikte azınlıkta da olsa, suç tekliğini kabul eden yazarlar da bulunmaktaydı. Açıklama için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 776.

765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde suçların mağdurunun aynı kişiler olmasına ilişkin bir belirleme olmaması nedeniyle, zincirleme suçun farklı kişilere karşı işlenen suçlarda da uygulanıp uygulanamayacağı hususu tartışmalıydı¹⁰¹⁰. 5237 sayılı TCK'da ise mağdurun aynı olması koşulu zincirleme suçun unsuru haline getirilmiş, bunun yanı sıra mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından da zincirleme suçun uygulanacağı kabul edilmiştir.

Tartışmalı olan bir diğer husus, zincirleme suçun tüm suçlar bakımından uygulanıp uygulanamayacağıydı. 765 sayılı TCK'da zincirleme suçun uygulanamayacağı suç tiplerine yer verilmemişti. 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasıyla, “*kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma*” suçları zincirleme suç hükümlerinin dışında bırakılmıştır.

765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde yer alan “*muhtelif zamanlarda vaki olsa bile*” ifadesiyle, kanunun aynı hükmünün farklı zamanlarda ihlal edilebilmesinin yanı sıra aynı zamanda da ihlal edilebileceği belirtilerek, bu halde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı doktrinde genel olarak kabul edilmekteydi. 5237 sayılı TCK ile zincirleme suçun ancak aynı suçun “*değişik zamanlarda*” işlenmesi halinde mümkün olabileceği kabul edilmişse de, maddenin 2. fıkrasında tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür¹⁰¹¹.

İki düzenleme arasında, artırım oranlarına ilişkin de farklılık bulunmaktadır. 765 sayılı TCK'da, zincirleme suç halinde verilen tek cezanın altıda birden yarıya kadar artırılacağı kabul edilmişken; 5237 sayılı TCK'da ise dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırım oranı belirlenmiştir. Bu nedenle 5237 sayılı TCK'da zincirleme suç nedeniyle hükmedilecek olan cezanın mülga TCK'ya nazaran daha ağır olduğu görülmektedir.

¹⁰¹⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 776.

¹⁰¹¹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 777. Özen'e göre, “765 sayılı mülga TCK'nda, aynı nev'iden fikri içtima hali olan, tek fiil ile kanunun aynı hükmünün ihlali hali, zincirleme suç kabul edilmemekteydi. 5237 sayılı TCK'unda ise, aynı nev'iden fikri içtima, zincirleme suç kabul edilmektedir (TCK m. 43/2).” Bkz. Özen, Suçların İçtimaı, s. 21, dpn. 43.

2.3. ZİNCİRLEME SUÇUN KOŞULLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

2.3.1. Objektif Şartları Yeterli Bulan Görüşler

Zincirleme suçun koşullarının belirlenmesi bakımından, objektif unsurların birliğini yeterli gören görüşler bulunduğu gibi, yalnızca subjektif unsuru yeterli gören ve hem subjektif hem de objektif unsurların birliğini arayan görüşler de bulunmaktadır¹⁰¹².

Zincirleme suçun oluşması için objektif şartların bulunmasının yeterli olduğunu ileri süren görüşe göre, subjektif unsorda birlik aranmasının zincirleme suç bakımından bir önemi bulunmamaktadır. Bu görüş zincirleme suçun tek suç sayılmasının nedenini, kanuni tiplerin ve hukuki değerlerin arasında benzerliğin bulunmasına, fiillerin işleniş şeklindeki aynılığa ve fiiller arasında sıkı bir zamansal ilişkinin bulunmasına dayandırır¹⁰¹³. Böylece aralarında objektif birlik bulunan çeşitli fiiller tek fiil ve tek suç olarak kabul edilerek faile tek bir ceza verilir. Bu durumda çeşitli hareketlerin aynı suçun icra hareketleri niteliğinde olduğu kabul edilmektedir¹⁰¹⁴. Dolayısıyla failin iradesinde, suç işleme kararında, işlenen suçlara ilişkin kast veya saikte bir birlik aranmamalıdır. Failin tüm fiiller bakımından tek ve aynı kastla hareket etmesi mümkün değildir. Nitekim her bir fiilin suç teşkil edebilmesi için, manevi unsur olarak kasta sahip olması gerekir. Fail her yeni fiilinde yeni bir kastla hareket etmektedir. Zincirleme suçun oluşabilmesi için fiiller arasında subjektif bir unsurun aranmaması gerektiğini savunan bu görüş, taksirli suçların da zincirleme suç şeklinde işlenebileceğini kabul etmektedir. Subjektif yönden aranması gereken tek şart ise, fiillerin manevi unsurunun aynı olması; yani hepsinin ya kasten ya da taksirle işlenmesidir¹⁰¹⁵.

Objektif görüşü savunanlar, doğal anlamda birden fazla hareketi hukuki bir hareket tekliğinde birleştirmenin nedenini yalnızca dışsal özelliklerde görmektedir. Bazılarına

¹⁰¹² İçel, Suçların İçtimai, s. 89, 105 vd.

¹⁰¹³ Demirbaş, s. 558.

¹⁰¹⁴ İçel, Suçların İçtimai, s. 90.

¹⁰¹⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 90, 105.

göre, tek başına netice, toplam etki (*Totaleffekt*)¹⁰¹⁶ ve konunun bölünmezliği zincirleme suçun özünü oluştururken; bir diğer görüşe göre, aynı temel suç tipinin işlenmesi¹⁰¹⁷, hukuki değerlerin tekliği, suçun işleniş şeklinin benzerliği, aynı fırsattan yararlanılması, tüm nesnel olgusal durumun temel benzerliği zincirleme suçun özelliğidir¹⁰¹⁸.

Bu görüşü savunanlar, zincirleme suçun oluşabilmesi için gereken şartları, genel itibariyle, benzer fırsatlardan yararlanma, ihlal edilen hukuki değerlerin benzer nitelikte olması, suçların işleniş şekillerinde benzerlik bulunması ve suçların işlenme zamanlarının yakın olması (süreklilik) şeklinde kabul etmektedirler¹⁰¹⁹. Örneğin *Honig*'e göre, aynı temel suçu oluşturan ve aynı fırsattan yararlanarak veya bu fırsat vesilesiyle işlenen birden fazla fiil, suçun kapsamı dikkate alınarak tek bir zincirleme suç olarak cezalandırılır¹⁰²⁰.

2.3.1.1. Benzer Fırsatlardan Yararlanma

Failin suçları benzer fırsatlardan yararlanmak suretiyle işlemesi, objektif görüş taraftarlarından bir kısmına göre, diğer şartların gerçekleşmesi bakımından ön koşul niteliği taşımaktadır¹⁰²¹.

Welzel'e göre zincirleme suçun iki görünüm şekli vardır. İlki, tüm kastın (*Gesamtvorsatz*) ardışık olarak gerçekleştirilmesiyle oluşan fiil tekliğidir. Bu durum esasında, tipik hareket tekliğinin zaman bakımından daha gevşek bir eylem ilişkisine uygulanmasıdır. Failin önceden kurduğu plan çerçevesinde birkaç gece boyunca bir depoya girerek buradaki

¹⁰¹⁶ **Wachenfeld, Friedrich**, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, C. H. Becksche, München 1914, s. 110.

¹⁰¹⁷ **Kramer, Waldemar**, Das fortgesetzte Verbrechen, Dissertation, Göttingen 1907, s. 31; **Kerschbaum**, s. 33.

¹⁰¹⁸ **Billig, Peter**, Die Teilnahme am fortgesetzten Delikt, Dissertation, Köln 1934, s. 2.

¹⁰¹⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 105-106. Bu koşulların sayısı doktrinde değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin *Nickel*'e göre, objektif koşul münferit fiillerin benzerliğini gerektirir ve bunun için de hukuki değerlerin aynı olması ve niceliksel olarak kısım kısım ihlal edilme imkânının bulunması, aynı suç tipinin ihlali ve münferit fiillerde süreklilik gereklidir. Bkz. **Nickel, Hans-Joachim**, Der Begriff des fortgesetzten Delikts, Universitätsverlag von Robert Noske in Leipzig, 1931, s. 38 vd. *Bothe*'ye göre icra hareketlerinin ayniyeti, aynı suç tipinin gerçekleştirilmesi, suçun işleniş şeklinin veya olayların seyrinin benzerliği, aynı hukuki menfaatin ihlali ile belirli bir zamansal ve mekânsal bağlantı koşulları bir araya gelerek "*objektif durumun aynılığını*" meydana getirir. Bkz. **Bothe, Heinz-Peter**, Strafprozeß und fortgesetzte Handlung, Inaugural-Dissertation, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz 1992, s. 12-13.

¹⁰²⁰ **Honig**, s. 142.

¹⁰²¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 106.

erzakları çalması durumu ilk (klasik) zincirleme suç şeklinin bir örneğidir¹⁰²². Bununla birlikte yazar, önceden kurulan ve tüm neticeye (*Gesamterfolg*) yönelik bir plan bulunmasa dahi, benzer fırsatlardan yararlanmak suretiyle kanunun aynı hükmünün aynı işlenme şekliyle ve süreklilik ilişkisi içinde ihlal edilmesi halinde de zincirleme suçun gerçekleşeceğini belirtmektedir. Söz konusu durum, zincirleme suçun ikinci işlenme şeklidir. Burada cezayı gerektiren yaşam şeklinin, aynı fırsattan birden çok kez yararlanılmasına veya aynı süreklilik ilişkisine dayanan birliği söz konusudur. Yazar bu durumu, “*yaşam şekli kusuru*” (*Lebensführungsschuld*) olarak ifade etmektedir. Bu durum, tek bir kastın bulunmaması nedeniyle fiil tekliği teşkil etmez. Burada daha ziyade, -dış motivasyonun benzerliği vasıtasıyla cezayı gerektiren bir yaşam şeklinin içsel birliğinde bir araya getirilen- tekrarlanan suç işleme kararlarının icra edilmesi söz konusudur. Örneğin failin, aynı evde yaşadığı on altı yaşındaki kardeşiyle birden çok defa cinsel ilişkiye girmesi bu şekildedir¹⁰²³.

2.3.1.2. Aynı Hukuki Değerin İhlali

Zincirleme suçun oluşması için objektif şartların yeterli olduğunu savunan görüşlere göre, ihlal edilen hukuki değerlerin aynı olması gerekir. Objektif teorinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde, aynı mağdura ait hukuki değerlerin ihlal edilmesi gerektiği sonucuna varılmışsa da, zaman içerisinde mağdurun mutlaka aynı kişi olması koşulundan vazgeçilmiştir¹⁰²⁴. Bu yaklaşıma göre, zincirleme suç bakımından aynı hukuki değerlerin ihlali hali yeterli olup mağdurlar farklı olabilir¹⁰²⁵. Bununla birlikte, ihlal edilen hukuki değerlerin niteliğine göre bir ayırım yapılmıştır. Yaşam, vücut bütünlüğü, özgürlük, şeref hakları gibi kişilik haklarının ihlali bakımından mağdurların aynı olması gerektiği, bu tür suçlarda mağdurların farklı olması halinde zincirleme suçun kabul edilemeyeceği genel

¹⁰²² **Welzel, Hans**, Das deutsche Strafrecht, 11. Auflage, De Gruyter, Berlin 1969, s. 226.

¹⁰²³ **Welzel**, s. 226.

¹⁰²⁴ **Geppert**, JURA 1993/12, s. 651.

¹⁰²⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 106-107.

olarak kabul görmüştür¹⁰²⁶. Mağdurların farklı olması halinde zincirleme suç, yalnızca malvarlığına karşı suçlar bakımından kabul edilebilir¹⁰²⁷.

2.3.1.3. Fiillerin İşleniş Şekillerindeki Benzerlik

Benzer hukuki değerlerin ihlali koşulu ile ilişkili olan bu koşula göre, fiil nasıl başlamışsa o şekilde tekrar işlenmeye devam etmelidir. Fiillerin işleniş şekillerinin benzer olması koşulu, bazı yazarlar tarafından, zincirleme suç kapsamındaki fiillerin aynı kanun maddesini ihlal etmesi şeklinde anlaşılmıştır. Bu görüşe göre aynı suçun basit hali ile nitelikli hali farklı kanun hükümlerinde düzenlendiğinden, birbirleriyle zincirleme suç ilişkisine giremezler¹⁰²⁸. Karşı görüşe göre ise aynı hükmün ihlal edilmesi mutlak surette gerekli olmayıp, aynı suçun basit hali ile nitelikli halleri arasında zincirleme suç ilişkisi kurulabilir¹⁰²⁹.

2.3.1.4. Süreklilik

Zincirleme suçun süreklilik unsuru hakkında tam bir tarif verilememektedir. Bununla birlikte içtihat hukuku ve doktrin, münferit fiiller arasında belirli bir zamansal ayrılığın gerekli olduğu konusunda hemfikirdir. Alman İmparatorluk Mahkemesi de süreklilik kavramını, uygulamada dışsal bir süreklilik ya da yeterli bir süreklilik varsayarak sınırlandırmıştır¹⁰³⁰. İmparatorluk Mahkemesi pek çok kararında, münferit fiiller arasında, her bir münferit fiilin bağımsız bir fiil olarak değil, yalnızca önceki kısmi fiillerin bir devamı olarak görülmesini sağlayacak şekilde tipik bir bağlantının bulunması gerektiğini belirtmiştir¹⁰³¹.

Objektif görüşü savunan yazarların bir kısmına göre, zincirleme suçun oluşması için fiiller arasında gerçek bir zamansal bağlantı bulunmalıdır. Ancak bu, fiillerin mutlaka art

¹⁰²⁶ **Geppert**, JURA 1993/12, s. 651.

¹⁰²⁷ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 242.

¹⁰²⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 107-108.

¹⁰²⁹ **Kerschbaum**, s. 35; **Billig**, s. 9.

¹⁰³⁰ **Billig**, s. 10.

¹⁰³¹ RGSt 9, 346; RGSt 9, 427; RGSt 15, 23; RGSt 18, 317; RGSt 22, 235; RGSt 25, 232; RGSt 26, 175; RGSt 52, 233; RGSt 55, 130.

arda işlenmesi anlamına gelmeyip zaman ilişkisinin sıkı olup olmadığı işlenen suçun türüne göre değerlendirilmelidir. Nitekim fiiller arasında geçen zamanın uzun olması, bazı suçlarda zincirleme suç ilişkisini ortadan kaldıracaktır¹⁰³². Karşı görüşe göre ise fiiller arasındaki zaman aralığının uzun olmasının zincirleme suçun oluşmasını engelleyen bir etkisi yoktur. Münferit fiillerin sürekliliği, zincirleme suçun olmazsa olmaz bir özelliği değil, en fazla tüm kastın varlığı için bir kanıt unsuru olabilir¹⁰³³.

Zincirleme suçta fiillerin arasındaki zamansal ilişki önemli olmakla birlikte, mekânsal ilişki bakımından aynısını söylemek mümkün değildir¹⁰³⁴. Dolayısıyla diğer koşullar gerçekleşmiş ise, fiillerin örneğin farklı şehirlerde işlenmesi, zincirleme suçun oluşmasını engellemez. Münferit fiillerin yer bakımından süreklilik taşıması zincirleme suçun oluşumu için gerekli değildir; zira mekânın sürekliliği böyle bir birliği meydana getirmek için elverişli değildir¹⁰³⁵.

2.3.2. Sübjektif Şartı Yeterli Bulan Görüşler

Sübjektif şartı yeterli bulan görüşlere göre objektif koşullar aramaksızın yalnızca sübjektif unsurun bulunması halinde de zincirleme suç oluşabilecektir¹⁰³⁶. Örneğin İtalyan Ceza Kanunu'nun 81. maddesinin 2. fıkrasında suç işleme kararındaki birlik zincirleme suçun oluşması bakımından yeterli görülmüştür. Buna göre aynı suç planı çerçevesinde, farklı zamanlarda da olsa, birden çok icrai veya ihmali hareekle kanunun aynı veya farklı hükümlerinin birden fazla ihlali halinde zincirleme suç meydana gelecektir.

¹⁰³² İçel, Suçların İçtimai, s. 108.

¹⁰³³ Billig, s. 11.

¹⁰³⁴ Kerschbaum, s. 35.

¹⁰³⁵ Billig, s. 11.

¹⁰³⁶ Bu görüşlere, zincirleme suçun yoğun olarak tartışıldığı 19. yüzyıl Alman doktrininde rastlanmaktadır. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 109, dpn. 101.

2.3.3. Karma Görüşler

Objektif şartlarla birlikte sübjektif şartları da arayan yazarlara göre¹⁰³⁷, zincirleme suçta asıl özelliğini veren, fiilleri birbirine sübjektif olarak bağlayan unsurdur. Bununla birlikte zincirleme suçun sübjektif unsurundan anlaşılması gerekenin ne olduğu konusu doktrinde tartışmalıdır. Fiiller arasındaki sübjektif birlik; karar birliği, kusur birliği, kast birliği, niyet birliği veya saik birliği şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır¹⁰³⁸.

Karma görüşe göre objektif görüşler, sübjektif kriteri göz ardı ettikleri için, tek taraflılıkları nedeniyle soruna tatmin edici bir çözüm getiremezler. İçsel bir faktör olan irade, dış dünyada kendini gösteren eyleme bir bağlantı halkası olarak eklenmelidir. İradede birliği kanıtlamanın zorluğu dahi, zincirleme suçun öznel özelliklerinden vazgeçilmesini hiçbir şekilde haklı çıkarmaz¹⁰³⁹.

Doktrindeki ağırlıklı görüş ve uygulama da, zincirleme suçun tek suç olarak kabul edilebilmesi için fiiller arasında sübjektif bir birliğin bulunması gerektiğini kabul etmektedir¹⁰⁴⁰. Alman Federal Yüksek Mahkemesi, aynı kanuni tipe uyan, benzer hukuki değerleri ihlal eden ve işleniş şekilleri birbirine benzeyen fiillerin ancak aynı kasta bağlı olarak işlenmeleri halinde zincirleme suçun gerçekleşeceğini kabul etmiştir¹⁰⁴¹. Failin fiillerini birbirine bağlayan ve tüm neticeye (*Gesamterfolg*) yönelmiş olan bu iradeye “tüm kast” (*Gesamtvorsatz*) denilmektedir. Böylece çeşitli fiiller aynı suçun icra hareketleri olarak görülmekte ve zincirleme suçta tek suç olma niteliğini sübjektif unsur olan tüm kast kazandırmaktadır. Neticeye yönelmiş bir irade bulunmadığından, zincirleme suç taksirli suçlar bakımından mümkün görülmemektedir¹⁰⁴².

¹⁰³⁷ Örneğin **Doerr, Friedrich**, Das fortgesetzte Delikt, Stuttgart 1908, s. 177; **Buchholz**, s. 35.

¹⁰³⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 109.

¹⁰³⁹ **Billig**, s. 4.

¹⁰⁴⁰ **Geerds**, s. 300; **Roth-Stielow, K.**, “Kritisches zur fortgesetzten Handlung”, NJW 1955, Heft 12, s. 450; **Kriesten**, s. 125-126; **Billig**, s. 12.

¹⁰⁴¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 91.

¹⁰⁴² **Billig**, s. 4.

2.3.4. Değerlendirme

Yalnızca objektif birlikten yola çıkılarak zincirleme suça gerçek içtima kuralından farklı hukuki sonuçlar bağlamak mümkün değildir. Zira tarihçesi ve gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda zincirleme suça farklı hükümler bağlanmasının nedeninin fiiller arasında sübjektif yönden bir birliğin bulunması olduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁴³. Öyle ki sübjektif unsurun objektif unsurlara göre daha önemli olduğu görülmektedir. Nitekim fiillerin benzer fırsatlardan yararlanarak işlenmesi, benzer hukuki değerlere yönelmesi, benzer şekilde işlenmesi ve aralarında zamansal bir ilişkinin, bir sürekliliğin bulunması, ancak sübjektif unsurun da bulunmasıyla mümkündür. Objektif koşulların sübjektif unsur bulunmaksızın gerçekleşmiş olması halinde ise, gerçek içtimayı uygulamayı gerektiren suç çokluğu söz konusu olur¹⁰⁴⁴ ve gerçek içtima kuralının neden bazı suçlar bakımından uygulanmadığının açıklanması güçleşir¹⁰⁴⁵.

Objektif görüşler, dışsal özellikleri ve koşulları çok fazla vurgulamakta ve münferit kısmi fiillerin birleştirilmesi bakımından iradenin içsel yönüne önem vermemektedir¹⁰⁴⁶. Öte yandan tüm nesnel ölçütleri reddedip, zincirleme suçun özünü yalnızca failin sübjektif iradesinde aramak da yeterli değildir. Tek taraflı olmaları nedeniyle, her iki görüş de zincirleme suç kavramını açıklamak için yeterli değildir. Zincirleme suçun, hem bir irade hem de bir fiil tarafı; bir öznel ve bir nesnel yönü vardır. Cezalandırılabilir bir fiili meydana getiren, yalnızca dış dünyada duyular tarafından algılanabilir haldeki harici fiil değildir; harici fiile, ona ilk etapta fiil olma niteliğini veren zorunlu bir tamamlayıcı etken olarak irade de eklenmelidir. Objektif unsurlara çok fazla önem verilmesi, zincirleme suç kavramının aşırı genişlemesine yol açmakta, böylece gerçek içtima kurumu pratik önemini yitirmektedir¹⁰⁴⁷.

Bununla birlikte zincirleme suçun özelliğinin suç işleme kararındaki birlik olduğu göz ardı edilemez. Bu suç işleme kararı bir düşünceden ibarettir. Ancak “*düşünce*” kavramı çok geniş şekilde anlaşıldığı takdirde, aynı failin pek çok suçunun tek suç sayılması

¹⁰⁴³ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 110.

¹⁰⁴⁴ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 110; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 62.

¹⁰⁴⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 62.

¹⁰⁴⁶ **Billig**, s. 3.

¹⁰⁴⁷ **Billig**, s. 4.

sonucuna kadar götürebilir. Örneğin failin bir bankayı soymak amacıyla güvenlik görevlisini öldürmesi, banka müşterilerini rehin alması, vezne çalışanını tehdit etmesi gibi olaylar serisinde aynı amaca yönelik birden çok suç işlenmektedir. Bu nedenle zincirleme suçun kabul edilebilmesi için suç işleme kararında birlik olması da yeterli görülmemekte ve bir suç işleme kararına dayanarak işlenen fiillerin hepsinin kanunun aynı hükmünün ihlalini veya aynı suçu oluşturması gibi koşullar da aranmaktadır¹⁰⁴⁸.

Kanaatimizce objektif unsurlar, bir nevi sübjektif unsurun mevcut olup olmadığını tespiti yarayan yardımcı hususlardır. Zincirleme suçta esas olan failin suç işleme kararındaki birliktir. Objektif unsurlardan birinin eksikliği, failin suç işleme kararında birlik olmadığını ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Zincirleme suçta özelliğini veren sübjektif unsur olup objektif unsurlar hukuk sistemlerine göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte münferit, birbiriyle ilişkisiz kısmi fiillerin bir araya gelerek zincirleme suç oluşturması yalnızca niyetin tekliğine dayandırılmaz; buna nesnel özellikler de eklenmelidir. Zincirleme suç, hem dış (fiil bakımından) hem de iç (irade açısından) yönüyle bütünlüklü bir olgu olarak görülebilmelidir. Bu da, ihlal edilen normun aynı olması sonucuna varılmasını sağlayacak şekilde münferit fiillerin ve ihlal edilen hukuki değerlerin ayniyetini gerektirmektedir¹⁰⁴⁹.

765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde, “*kanunun aynı hükmünün birden çok ihlal edilmesi*” ve “*suç işleme kararındaki birlik*” unsurlarına yer verilerek sübjektif ve objektif şartlar birlikte aranmaktaydı. 5237 sayılı TCK'da suçların farklı zamanlarda ve aynı mağdura karşı işlenmesi gibi koşullar öngörülerek objektif unsurların sayısı artırılmış ve zincirleme suçun oluşum şartları ağırlaştırılmıştır.

¹⁰⁴⁸ Erem/Danışman/Artuk, s. 338.

¹⁰⁴⁹ Krş. Billig, s. 8. Yazara göre ihlal edilen normun “*tekliği*” sonucuna varılmasını sağlayacak şekilde münferit fiillerin aynı ve hukuki değerlerin “*tek*” olması gerekmektedir. Kanaatimizce bu yaklaşımın temelinde, Alman doktrin ve uygulamasında zincirleme suçun fiil ve suç tekliği kapsamında ele alınması yer almaktadır.

2.4. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ZİNCİRLEME SUÇ

2.4.1. Kanunlarında Zincirleme Suçu Düzenleyen Devletler

2.4.1.1. Genel Olarak

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, pek çok kanunun yalnızca fikri içtima kurumunu düzenlemekle yetindiği ve içtimanın diğer şekillerini uygulama ve doktrine bıraktığı görülmektedir¹⁰⁵⁰. Bununla birlikte fikri içtimanın yanı sıra zincirleme suçu düzenleyen kanunlar da bulunmaktadır.

Bazı devletler kanunlarında zincirleme suçu açıkça düzenleyerek tanımına ve unsurlarına da yer verirken bazıları ise tanım yapmayarak çözümü doktrin ve uygulamaya bırakmışlardır. Brezilya (m. 71), İtalya (m. 81/2), Romanya (m. 35-37, 238) ve Hırvatistan (m. 52), ceza kanunlarında zincirleme suçun tanımı ve unsurlarına açıkça yer veren devletler arasında yer alırken¹⁰⁵¹; Hollanda (m. 56) ile Yunanistan (m. 98) gibi bazı devletler ise ikinci yolu tercih etmiştir¹⁰⁵².

Yunan Ceza Kanunu'nun 98. maddesinde¹⁰⁵³ zincirleme suçun tanımı yapılmamakla birlikte, aynı fail tarafından gerçekleştirilen birden fazla fiilin aynı suçun devamını teşkil etmesi halinde, mahkemenin hapis cezalarında toplam cezanın hesaplanmasını düzenleyen 94. maddenin 1. fıkrası hükmünü uygulamak yerine tek bir cezaya hükmedebileceği ve cezanın hesaplanmasında kısmi fiillerin tüm içeriğinin dikkate alınacağı öngörülmüştür. Maddenin ikinci fıkrasına göre, failin kısmi hareketleriyle bu sonuca ulaşmayı amaçlaması halinde, suçun konusunun değeri ve suçun işlenmesinden kaynaklanan maddi zarar veya elde edilen maddi menfaat bir bütün olarak dikkate alınacaktır. Bu gibi durumlarda fiilin cezai niteliği; konunun toplam değeri ve suça bağlı olarak neden olunan toplam maddi zarar veya elde edilen toplam maddi menfaat esas

¹⁰⁵⁰ Önder, Ceza Hukuku, s. 519.

¹⁰⁵¹ İçel, Suçların İçtiması, s. 22; Geerds, s. 90 vd; Stoecker, Bernhard, Die Konkurrenz - Materiellen zur Strafrechtsreform, Band 2, Teil 1, Bonn 1954, s. 456-457.

¹⁰⁵² Önder, Ceza Hukuku, s. 542-543; İçel, Suçların İçtiması, s. 22; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 45-46.

¹⁰⁵³ Bkz. <http://www.c00.org/2013/01/greek-penal-code-article-98.html> (Erişim tarihi: 05.07.2022).

alınarak belirlenecektir. Böylece Yunan ceza hukukunda, konunun değeri, maddi zarar ile maddi menfaat bakımından zincirleme suçu meydana getiren her bir fiilin bağımsız olarak değil, bir bütün halinde ele alınması esası kabul edilmiştir.

Hollanda Ceza Kanunu'nun¹⁰⁵⁴ 56. maddesine göre birden fazla suçun, her biri kendi başına ağır ya da hafif bir suç teşkil etmesine bakılmaksızın, devam eden (zincirleme) tek bir fiil olarak kabul edilmesini gerektirecek şekilde birbiriyle bağlantılı olması halinde, yalnızca bir ceza hükmü uygulanır. Bu hükümlerin farklı olması halinde en ağır cezayı gerektiren hüküm uygulanır.

Zincirleme suça kanunlarında açıkça yer veren devletler, işlenen birden çok suçtan dolayı faile tek bir suçun cezasının verilmesini ve fakat ancak bunun belli bir oranda artırılmasını kabul etmekle birlikte, artırım oranı bakımından kanunlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin İtalyan Ceza Kanunu artırım oranını cezanın üç katına kadar belirlemişken (m. 81/3); Brezilya Ceza Kanunu altıda birden üçte ikiye kadar (m. 71/1); Hırvatistan Ceza Kanunu (m. 52/4) yarı oranında belirlemiş; Romanya Ceza Kanunu (m. 36) ise hapis cezası için en fazla üç yıl, para cezası için en az üçte bir takdiri artırım öngörmüştür¹⁰⁵⁵.

Kanunlarında zincirleme suça açıkça yer veren ve bu kurumun tanımını yaparak unsurlarını belirleyen bazı devletleri tek tek ele almayı uygun görüyoruz. Bu devletlerin kanunlarında zincirleme suçu formüle etmek bakımından farklı yollar izlemektedir. Örneğin Romanya Ceza Kanunu Türk Ceza Kanunu'ndaki gibi objektif ve sübjektif bir takım koşullar aramaktadır. Bir diğer grup kanunda ise yalnızca objektif koşullar öngörülmüş ve birden fazla suçun birbirleri ile yer, zaman ve işleniş şekli bakımından ilişkili olması gibi hususlar aranmıştır. Brezilya¹⁰⁵⁶ ve Hırvatistan Ceza Kanunları bu şekildedir. İtalyan Ceza Kanunu ise sübjektif koşula ağırlık vermektedir.

¹⁰⁵⁴ Bkz. <https://legislationline.org/> (Erişim tarihi: 05.07.2022).

¹⁰⁵⁵ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 23; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 46.

¹⁰⁵⁶ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 542.

2.4.1.2. İtalyan Ceza Kanunu

Zincirleme suç İtalyan hukukunda ilk defa 1853 tarihli Toskana Kanunu’nun 80. maddesinde düzenlenmiştir¹⁰⁵⁷. Kanun zincirleme suçu “*aynı suç işleme kararının (medesima risoluzione criminosa) icrai hareketleriyle, aynı ceza kanununun (stessa legge penale) aynı veya değişik zamanlarda birden fazla ihlal edilmesi*” olarak tanımlamış, aynı ceza kanununun ihlalinden söz etmesi nedeniyle hüküm eleştirilmiştir. 1859 tarihli Sardunya Kanunu her ne kadar zincirleme suç kurumunu kabul etse de tanımını yapmamıştır. Kanun’un 144. maddesinde zamanaşımının teselsülün kesildiği andan itibaren başlayacağı belirtildiğinden, kanunun zincirleme suç kurumunu tanıdığı anlaşılmaktadır¹⁰⁵⁸.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun mehzazını oluşturan 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nda (Zanardelli Kanunu) zincirleme suç, “*aynı suç işleme kararının icrası cümlesinden olarak, farklı zamanlarda da olsa, kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlali tek suç sayılır; fakat faile verilecek ceza, altıda birden yarıya kadar artırılır.*” şeklinde düzenlenmiştir. Buradaki dikkat çekici husus, Toskana Kanunu’nda yer verilen ve eleştirilere maruz kalan “*aynı ceza kanununun birden fazla ihlali*” ifadesi yerine, “*kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlali*” ifadesinin tercih edilmesidir¹⁰⁵⁹.

Zincirleme suçun gerçekte birden çok suçtan oluşması ve cezaların içtimaini düzenleyen hükümlere bir istisna getirmenin haklı bir nedeninin bulunmadığı gerekçesiyle, bu kuruma 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nun (Rocco Kanunu) ön tasarısında yer verilmemiş, yalnızca takdiri bir indirim nedeni olarak göz önünde bulundurulabileceği belirtilmiştir¹⁰⁶⁰. Bununla birlikte cezaların şiddeti ve hakkaniyet kuralları gözetilmek

¹⁰⁵⁷ Soyaslan, s. 270; Yalçın Sancar, Mütessilsil Suç, s. 41. Özen’e göre, 30 Ağustos 1795 tarihli kanunun 19. maddesinde ve 29 Şubat 1821 tarihli kanunun 19. maddesinde de zincirleme suç düzenlemesine yer verilmişti. Bkz. Özen, Suçların İçtimai, s. 16, dpn. 34.

¹⁰⁵⁸ Yalçın Sancar, Mütessilsil Suç, s. 41-42.

¹⁰⁵⁹ Yalçın Sancar, Mütessilsil Suç, s. 42.

¹⁰⁶⁰ Her hukuk düzeni, dönemin temel ideolojik anlayışı ile bu anlayıştan doğan politik sistemin etkisi altında kalmaktadır. Yapılan tüm kanunlar da bu anlayışın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Politik sistem ve ideolojik değişimlerin kanunlarda değişikliğe yol açmasının en belirgin örneklerinden birini İtalya’da görmek mümkündür. 1930 Rocco Kanunu’nun gerekçesinde, 1889 Zanardelli Ceza Kanunu’nun liberal devlet anlayışını yansıttığı ve faşizmin yeni dinamizmine uygun olmadığı, hazırlanan kanunun ise faşist ideolojinin ihtiyaçlarını karşıladığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, bir toplumun yapısı siyasi iktidar düzenini belirlerken, bu siyasi iktidar düzeni de belirli bir hukuk düzenini yaratmaktadır. Bu etki, kişilerin

suretiyle zincirleme suçta Rocco Kanunu'nda yer verilmiştir¹⁰⁶¹. Kanunun zincirleme suçla ilişkin hükmüne göre, *“aynı suç işleme planının icrası amacıyla, kanunun aynı hükmünün, birden fazla icra veya ihmal hareketiyle, farklı zamanlarda ve farklı ağırlıkta da olsa, birden fazla ihlali halinde; farklı ihlaller tek suçmuş gibi nazara alınır ve en ağır ihlal için verilen ceza, üç katına kadar artırılır”*¹⁰⁶². Bu hükümle, suçun yalnızca icrai hareketle değil ihmali hareketle işlenebileceği de vurgulandığı gibi, suçun ağır veya hafif cezayı gerektiren nitelikli halleri de *“aynı kanun hükmünün ihlali”* sayılmış, verilecek ceza miktarında Zanardelli Kanunu'na nazaran dikkate değer bir artırım yapılmıştır. Zincirleme suç bakımından Rocco Kanunu'nu Zanardelli Kanunu'ndan ayıran önemli bir diğer husus, subjektif unsuru ifade eden *“aynı suç işleme kararının icrası”* ibaresi yerine *“aynı suç işleme planının icrası”* ifadesinin tercih etmiş olmasıdır¹⁰⁶³. Kanunun 81. maddesinin 1. fıkrasında, tek hareket ile kanunun aynı hükmünün birden çok defa ihlal edilmesi hali (aynı neviden) fikri içtima kapsamına alınmıştır¹⁰⁶⁴. Söz konusu hükme göre *“bir icrai veya ihmali hareketle kanunun farklı hükümlerini ihlal eden veya kanunun aynı hükmünü birden fazla ihlal eden kişi, en ağır ihlal için verilmesi gereken cezanın üç katına kadar artırılması suretiyle cezalandırılır”*¹⁰⁶⁵.

Rocco Kanunu, 1948 Anayasası ile kurulan anayasal düzenle çeliştiği, faşizm döneminin anlayışı ile ideolojik eğilimini yansıttığı ve demokratik düzenle bağdaşmadığı gerekçeleriyle değiştirilmek istenmiştir¹⁰⁶⁶. Faşizm sonrası demokratik düzene geçiş sürecinde İtalyan Ceza Kanunu'nda yapılan reformda, çok sert cezaların hafifletilmesi ve bu doğrultuda suçların ve cezaların içtimaı hallerinde cezaların belirlenmesinde yeni ölçülerin getirilmesi eğiliminin olduğu görülmektedir. Nitekim cezanın amacı, *“suçlunun*

hareket imkânlarının sınırlarını ve bu sınırların aşılması halinde karşılaşılabilecek yaptırımları belirleyen ceza kanunlarında özellikle belirgindir. Her ne kadar ceza kanunlarının özellikle suçları düzenleyen özel kısmında bu etki çok açık görülse de, ceza sorumluluğuna ilişkin temel kuralların yer aldığı genel hükümlerde de dönemin ideolojik anlayışının yansımalarına rastlamak kaçınılmazdır. Bkz. **Özek**, *“İtalyan Ceza Kanunu”*, s. 72-73.

¹⁰⁶¹ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 43. Nitekim Rocco bu hususta, uygulamadan doğan zorunlulukların teorik düşüncelerden üstün tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Bkz. **Kunter**, *“Mütessel Suç ve Af”*, s. 892.

¹⁰⁶² Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 43.

¹⁰⁶³ Söz konusu değişiklik her ne kadar *“kararda birlik”* ifadesinin yol açtığı karşılıkları gidermek adına isabetli görülse de, *“planda birlik”* unsurunun belirlenmesinin de zor olduğu ifade edilmiştir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 44.

¹⁰⁶⁴ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 21; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 43-44.

¹⁰⁶⁵ Krş. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 18.

¹⁰⁶⁶ **Özek**, *“İtalyan Ceza Kanunu”*, s. 72.

ıslah edilmesi” olarak kabul edildiğinde, cezaların sertliğinin bu amaca ulaşmayı mümkün kılamayacağı belirtilmektedir¹⁰⁶⁷.

1968 tarihli İtalyan Ceza Kanunu tasarısında, kanunun aynı hükmünün bir fiil ile ihlal edilmesi hali (aynı neviden fikri içtima) ile birden fazla fiil ile ihlal edilmesi hali (zincirleme suç) birbirinden ayrılmıştır. Hem tek fiille kanunun farklı hükümlerinin ihlal edilmesi, hem de kanunun aynı hükmünün bir veya birden fazla fiil ile ihlal edilmesi halinde, işlenen suçlar *“tek suç sayılmış”*, *“ağır suçun cezasının bir miktar artırılarak”* uygulanacağı kabul edilmiştir. Ayrıca hem fikri içtima hem de zincirleme suç neticesinde cezalarda yapılacak bu artırmanın *“cezaların içtimai”* halinde verilecek ceza miktarını aşamayacağı da belirtilmiştir¹⁰⁶⁸.

Rocco Kanunu’nda 1974 yılında yapılan değişiklikle, zincirleme suçun yapısı önemli ölçüde değiştirilmiş, kurumun uygulanma alanı oldukça genişletilmiştir. Aynı neviden ve farklı neviden fikri içtimai düzenleyen 81. maddenin 1. fıkrasının ardından zincirleme suça ilişkin 2. fıkraya göre *“aynı suç planı çerçevesinde, farklı zamanlarda da olsa, birden çok icrai veya ihmali hareketle kanunun aynı veya farklı hükümlerini birden fazla ihlal eden kişiye, aynı ceza¹⁰⁶⁹ verilir”¹⁰⁷⁰*. Nitekim değişiklikten sonra zincirleme suç sadece kanunun aynı hükmünün ihlali halinde değil, farklı hükümlerinin ihlali halinde de uygulanabilecektir. Böyle bir durumda faile, cezası en ağır olan suçun cezası üç katına kadar artırılarak verilecektir¹⁰⁷¹. Dolayısıyla zincirleme suç bakımından tek önemli unsur, fiillerin *“aynı suç planının icrası”* kapsamında işlenmesi olmuştur. Öyle ki doktrinde, teselsül kapsamında farklı suçların işlendiği hallerde *“zincirleme suç”* yerine *“suçların teselsülü”* kavramının tercih edilmesi gerektiği de belirtilmiştir¹⁰⁷². Kanun’un 81. maddesinin 3. fıkrasına göre, zincirleme suç hükümleri neticesinde uygulanacak olan

¹⁰⁶⁷ Özek, *“İtalyan Ceza Kanunu”*, s. 101-102.

¹⁰⁶⁸ Özek, *“İtalyan Ceza Kanunu”*, s. 97.

¹⁰⁶⁹ *“Aynı ceza”* ifadesi ile 81. maddenin 1. fıkrasındaki *“en ağır ihlal için verilmesi gereken cezanın üç katına kadar artırılması”* kastedilmektedir.

¹⁰⁷⁰ Krş. Özen, *Suçların İçtimai*, s. 17; Dönmezer/Erman, II, kn. 772, dpn. 3095; Yalçın Sancar, *“Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”*, s. 259.

¹⁰⁷¹ Soyaslan, s. 273.

¹⁰⁷² Kanunun aynı hükmünün ihlali ile farklı hükümlerinin ihlali arasında herhangi bir fark gözetilmediği için, doktrinde, kanunda daha sade olarak *“ceza kanununun birden fazla ihlali”* ifadesinin tercih edilebileceği belirtilmiştir. Bkz. Yalçın Sancar, *Müteselsil Suç*, s. 45.

ceza, gerçek içtima hükümlerine göre uygulanabilecek ceza miktarından fazla olamayacaktır. Burada dikkat çeken bir husus da, Rocco Kanunu'nun ilk halindeki “*tek suçmuş gibi nazara alınır*” ibaresine 1974 yılında yapılan değişiklikte yer verilmemesidir.

2.4.1.3. Romanya Ceza Kanunu

Zincirleme suç, Romanya Ceza Kanunu'nun (No. 286/2009)¹⁰⁷³ genel hükümlere ilişkin kitabının “*Suç*” başlığının suç tekliği ve çokluğunu düzenleyen beşinci bölümünde “*Zincirleme suçun ve bileşik suçun tekliği*” başlıklı 35. maddede, bileşik suçla birlikte düzenlenmektedir.

Maddenin birinci fıkrasına göre bir kimse, çeşitli zaman aralıklarında, ancak aynı kararın gerçekleştirilmesi amacıyla ve aynı pasif süjeye (mağdura) karşı, her biri aynı suç içeriğine sahip icrai veya ihmali fiiller gerçekleştirdiğinde, zincirleme suç meydana gelir.

Kanun'un 238. maddesinde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında pasif süjenin tekliğinden neyin anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre suçun konusu sayılan mallar birden fazla kişinin ortak mülkiyetindeyse veya suç farklı tali pasif süjelere zarar vermişse, ancak sadece bir ana pasif süje varsa, pasif süjenin tekliğinden söz edilir. Dolayısıyla mağdurun tek olmasına karşın suçtan zarar görenin çokluğu zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını engellememektedir. Öte yandan ortak mülkiyete tabi bir mala karşı farklı zamanlarda işlenen suçlarda da mağdurun aynı olduğu kabul edilmektedir.

Kanun'un 36. maddesinin 1. fıkrasına göre, zincirleme suç halinde, işlenen suç için kanunda öngörülen ceza uygulanır ve bu ceza hapis cezası için en fazla 3 yıl, para cezaları için ise en az üçte bir oranında artırılabilir. Dolayısıyla zincirleme suç bakımından takdiri bir artırım öngörülmüştür.

Cezanın yeniden hesaplanmasına ilişkin 37. maddeye göre, zincirleme suçtan dolayı verilen mahkûmiyet hükmü kesinleşen failin kesin hükümden sonra aynı zincirleme

¹⁰⁷³ Kanunun İngilizce çevirisi için bkz. www.venice.coe.int (Erişim tarihi: 29.06.2022).

suçun kapsamına dâhil olan başka icrai veya ihmali fiillerden dolayı da yargılanması halinde, işlenen suç bir bütün olarak dikkate alınmak suretiyle uygun bir ceza belirlenir ve bu ceza daha önce verilen cezadan daha az olamaz. Böylece Romanya Ceza Kanunu, kesin hükümden sonra ortaya yeni fiillerin çıkması halinde yapılacak yeni yargılamada zincirleme suçun tamamının göz önünde bulundurulmak suretiyle cezanın yeniden hesaplanmasını öngörmüştür.

2.4.1.4. Brezilya Ceza Kanunu

Zincirleme suç 1940 tarihli Brezilya Ceza Kanunu'nun maddi içtimaa ilişkin 69. maddesi ile şekli içtimaa ilişkin 70. maddesinden sonra, 71. maddede iki fıkra halinde düzenlenmiştir¹⁰⁷⁴. Buna göre fail, birden fazla icrai veya ihmali hareket ile aynı türden iki veya daha fazla suç işler ve zaman, yer, icra şekli ve diğer benzer koşullar nedeniyle, sonraki suçlar birincinin devamı olarak değerlendirilirse zincirleme suç (*crime continuado*) söz konusu olur. Bu durumda suçlar aynıysa yalnızca birinin cezası, suçlar farklıysa en ağır olanının cezası, altıda bir ile üçte iki oranında artırılır (m. 71/1).

Zincirleme suça ilişkin olarak, suçların niteliği bakımından bir ayrıma gidilmiştir. Farklı mağdurlara karşı, şiddet veya ağır tehdit kullanılarak işlenen kasıtlı suçlarda, hâkim, failin kusurluluğu, geçmişi, sosyal davranışı ve kişiliği ile saik ve koşulları göz önünde bulundurarak; maddi içtima kuralının uygulanması halinde verilecek cezayı (m. 69) aşmayacak şekilde ve 75. maddede öngörülen ceza miktarlarına ilişkin kurallara uygun olarak, suçların aynı olması halinde sadece birinin cezasını; farklı olması halinde ise en ağır olanının cezasını üç katına kadar artırabilecektir (m. 71/tek fıkra)¹⁰⁷⁵.

¹⁰⁷⁴ Brezilya Ceza Kanunu için bkz. https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm (Erişim tarihi: 20.07.2022).

¹⁰⁷⁵ Öte yandan Kanun'un 72. maddesine göre, suçların içtimaa halinde para cezaları ayrı ayrı ve tam olarak uygulanmaktadır.

2.4.1.4. Hırvatistan Ceza Kanunu

Hırvatistan Ceza Kanunu'nun¹⁰⁷⁶ (26.10.2011) 52. maddesine göre zincirleme suç, failin kasıtlı olarak aynı suçun veya aynı türden suçların kanuni tanımlarının gerçekleştiği doğal anlamda bir dizi münferit fiili işlemesi durumunda, söz konusu fiillerin mekânsal ve zamansal bağlantıları bakımından hukuki anlamda birleşik bir bütün oluşturması halinde söz konusu olur. Dolayısıyla Hırvatistan Ceza Kanunu suç işleme kararında birliği aramamaktadır. Bu fiillerin aynı türden bir dizi suçun unsurlarını oluşturması halinde, zincirleme suç, bu suçlardan en ağır olanına göre belirlenir (f. 3).

Maddenin 2. fıkrasında bir kişinin yaşamına, vücut bütünlüğüne, cinsel özgürlüğüne veya diğer özgürlüklerine saldırı teşkil eden suçların zincirleme suç oluşturamayacağı kabul edilmiştir.

Zincirleme suç halinde, o suç için öngörülen cezanın üst sınırını yarı oranında aşan bir ceza verilebilir, ancak bu ceza, ilgili ceza türü için öngörülen üst sınırı aşmamalıdır (f. 4).

2.4.2. Kanunlarında Zincirleme Suçu Düzenlemeyen Devletler

2.4.2.1. Genel Olarak

Anglo-Sakson ceza hukuku sistemlerinde, içtima düzenlemesi bulunmamakta olup¹⁰⁷⁷, kanunun aynı veya farklı hükümlerinin tek fiil ile ya da birden çok fiil ile ihlal edilmesi halinde yalnızca cezaların toplanması ilkesi geçerli olmaktadır¹⁰⁷⁸.

İngiliz ceza hukuku sisteminde suçların içtimaı tanınmamış olup, ne kadar suç varsa o kadar ceza verileceğine ilişkin “*quot delicta, tot poenae*” ilkesi geçerlidir. Bu sistemde cezaların aynı anda infaz edilmesi suretiyle, cezaların toplanması ilkesinin sakıncaları hafifletilmeye çalışılmaktadır¹⁰⁷⁹. İngiliz ceza hukukunda suç tekliği ile suç çokluğu

¹⁰⁷⁶ Kanun'un İngilizce çevirisi için bkz. <https://legislationline.org/> (Erişim tarihi: 05.07.2022).

¹⁰⁷⁷ **Stoecker**, s. 452.

¹⁰⁷⁸ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 14-15; **Geerds**, s. 96.

¹⁰⁷⁹ **Stoecker**, s. 452.

arasındaki ayrımın nasıl yapıldığını belirlemek güç olup bu sistemde zincirleme suç kurumuna da yer verilmemiştir¹⁰⁸⁰.

Amerika Birleşik Devletleri ceza hukuku sistemlerinde de benzer şekilde kanunun aynı hükmünün birden çok ihlalinde veya farklı hükümlerin ihlali halinde, ihlal sayısı kadar suçun bulunduğu kabul edildiği ve cezaların toplanması ilkesinin geçerli olduğu görülmektedir. Bu sistemde de zincirleme suçun izlerine rastlanmamaktadır¹⁰⁸¹. Cezaların toplanmasının yarattığı olumsuzluklar, koşullu salıverilme kurumu ile giderilmektedir¹⁰⁸².

Her ne kadar pek çok devletin ceza kanununda zincirleme suçla ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemişse de, bu durum kurumun hukuk sistemlerine tamamen yabancı olduğu anlamına gelmemektedir. Almanya, Avusturya¹⁰⁸³, Belçika, Fransa, İsviçre gibi devletlerde, gerçek içtima kuralının uygulanması sonucu verilecek olan ceza miktarının aşırı olması nedeniyle, zincirleme suç kurumu doktrin ve uygulama tarafından kabul görmekte, üzerinde tartışmalar yapılmaktadır¹⁰⁸⁴. Bu hukuk sistemlerinde her ne kadar zincirleme suç düzenlenmemişse de, kuruma bazı hukuki neticeler bağlanmıştır¹⁰⁸⁵.

Fransız ceza kanununda fikri içtima ile cezaların içtimai ayrımı yapılmadığı gibi¹⁰⁸⁶, zincirleme suç kurumuna da yer verilmemiştir¹⁰⁸⁷. Zincirleme suç, Fransız ceza hukukunda esas olarak muhakeme hukukuna ilişkin sorunlar bakımından ele alınmaktadır. Bu hukuk sisteminde, zincirleme suçun hukuki niteliğine, bir diğer ifadeyle

¹⁰⁸⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 14.

¹⁰⁸¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 15.

¹⁰⁸² Stoecker, s. 453.

¹⁰⁸³ 1974 tarihli Avusturya Ceza Kanunu'nda gerçek içtima-fikri içtima ayrımı da bulunmamakta olup, fail hakkında en ağır cezanın verilmesini öngören tek ceza sistemi uygulanmaktadır (§ 28, f. 1). Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 87.

¹⁰⁸⁴ Kunter, "Müselcel Suç ve Af", s. 892.

¹⁰⁸⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 89.

¹⁰⁸⁶ Bir kişi, kesin hükümle bir suçtan mahkûm edilmeden önce başka bir suç işlerse, suçların içtimaidan söz edilir (m.132-2). Birden fazla suçun bulunduğu durumlarda cezaların içtimai bakımından kural olarak toplama ilkesini kabul eden Fransız ceza hukukunda, aynı yargılamada failin birbiri ile içtima halinde bulunan birden fazla suç işlediğinin tespit edilmesi halinde, her bir suçtan dolayı ayrı ayrı ceza verilirken; suçların aynı nitelikte olması halinde ise, kanunda öngörülen genel yukarı sınırı aşmamak kaydıyla tek bir ceza verilmektedir (m. 132-3, f. 1). Bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 89.

¹⁰⁸⁷ İçel, Suçların İçtimai, s. 17.

kaç suçtan oluştuğu şeklindeki soruna yer verilmemektedir¹⁰⁸⁸. Zincirleme suç, Fransa’da bazı yazarlar tarafından “*délit continué*” (devam etmiş suç) veya “*délit répété*” (tekrarlanmış suç) şeklinde; bazı yazarlarca “*délits collectifs par unité de but*” (maksat birliği bakımından kolektif/toplu suçlar) olarak incelenmekte ve uygulamada zincirleme suça tek bir suçun cezası verilmektedir¹⁰⁸⁹.

Zincirleme suça kanununda açıkça yer vermeyen Belçika’da bu kurum, “*délit continué*” veya “*délit continu*” kavramları altında incelenmektedir. Zincirleme suça ceza kanununun fikri içtimai düzenleyen 65. maddesinin uygulandığı ifade edilmektedir¹⁰⁹⁰.

1.1.1865 tarihinde yürürlüğe giren eski İsveç Ceza Kanunu’nun 4. bölümünün 1946 yılında yapılan değişiklikten önceki 3. paragrafında, belirli cezalardan mahkûmiyeti kesinleşen kimsenin, bu cezanın infazına başlanmadan önce işlediği başka bir fiilden dolayı aynı çeşit bir cezaya mahkûmiyetinin gerekmesi halinde tek cezanın verileceği; şayet önceki ceza infaz edilmişse, cezanın infaz edilen kısmının mahsup edileceği hükmüne yer verilmiştir. Doktrinde bir görüşe göre bu hüküm açık bir zincirleme suç düzenlemesiyken¹⁰⁹¹; bir diğer görüşe göre bu paragrafta ayrı hükümlerle mahkûmiyet halinde cezaların içtimai kurallarının ne şekilde uygulanacağı düzenlendiği ve erime sisteminin bu gibi durumlarda da geçerli olacağı belirtildiği için, hükmün zincirleme suç kurumu ile ilgisi bulunmamaktadır. Benzer şekilde, 1.1.1965 tarihinde yürürlüğe giren İsveç Ceza Kanunu da zincirleme suç kurumuna yer vermemiştir¹⁰⁹².

Aynı kanun hükmünün tek fiil ile veya çeşitli fiillerle birden çok ihlal edilmesi halinde failin sorumluluğunun ne şekilde belirleneceği bakımından açık bir hüküm barındırmayan kanunlarda, suç tekliği ile suç çokluğu ayrımı önemli yere sahiptir. Kanunlarında zincirleme suç kurumuna yer vermeyen ülkelerin hukuklarında, zincirleme suç kapsamındaki hallerin esasında suç tekliği oluşturduğu kabul edilmekte ve bu nedenle faile tek ceza verilmekle yetinilmektedir¹⁰⁹³. Örneğin zincirleme suç Avusturya ceza

¹⁰⁸⁸ **Stoecker**, s. 454-455; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 20.

¹⁰⁸⁹ **Tosun**, s. 127.

¹⁰⁹⁰ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 47-48.

¹⁰⁹¹ **Tosun**, s. 126.

¹⁰⁹² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 17, dpn. 42. Ayrıca bkz. **Geerds**, s. 130; **Stoecker**, s. 463.

¹⁰⁹³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 24.

hukuku ve doktrini tarafından suç tekliği olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla zincirleme suç halinde cezaların içtimai kurallarının uygulanmasını gerektiren bir durum bulunmamaktadır¹⁰⁹⁴.

Zincirleme suç kurumunu açıkça düzenleyen kanunlarda, faile tek bir suçun cezasının verileceği, ancak bu cezanın belirli bir oranda artırılacağı genellikle kabul edilmekle birlikte; kanunlarında bu kurumu açıkça düzenlemeyen devletlerin hukuk sistemlerinde tek bir suçun cezasının ağırlaştırılmadan verilmekle yetinildiği görülmektedir¹⁰⁹⁵. Alman Ceza Kanunu'nda zincirleme suçta açıkça yer verilmemiş olmasına rağmen, uygulama ve doktrinde uzun süre kabul görmüş olması ve tartışmalı niteliği nedeniyle, kurumun Alman ceza hukukundaki gelişim sürecini ayrıca ele almakta fayda vardır.

2.4.2.2. Almanya

Genel kuralın istisnası olan suçların içtimai hallerinin kanunda açıkça düzenlenmesi gerekmektedir¹⁰⁹⁶. Zincirleme suç, suçların içtimai hallerinden birini teşkil etmesine rağmen Almanya'da olduğu gibi bazı hukuk sistemlerinde kanunda düzenlenmemektedir¹⁰⁹⁷. Ancak kuruma duyulan ihtiyaç neticesinde, doktrin ve uygulama tarafından geliştirildiği ve hukuki niteliğinin de fiil tekliği olarak açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir¹⁰⁹⁸.

Alman Ceza Kanunu'nda zincirleme suçla ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte¹⁰⁹⁹, kavram teori ve uygulamada yerleşmiş olup, 20. yüzyılın sonlarına dek uzun bir süre

¹⁰⁹⁴ İçel, Suçların İçtimai, s. 18.

¹⁰⁹⁵ Tosun, s. 128.

¹⁰⁹⁶ Özen, Suçların İçtimai, s. 2.

¹⁰⁹⁷ Alman doktrininde bazı yazarlar tarafından zincirleme suçun kanunda düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. Buchholz, s. 79.

¹⁰⁹⁸ Zincirleme suç kurumuna yer vermeyen Alman Ceza Kanunu'nun sistematüğinde § 52'de fikri içtimaa (*Idealkonkurrenz*, *Tateinheit* = fiil tekliği) ve § 53-55 arasında gerçek içtimaa (*Realkonkurrenz*, *Tatmehrheit* = fiil çokluğu) yer verilmiştir. Öncelikle hareketin tek mi yoksa birden çok mu olduğu tespit edilir. Eğer tek hareket varsa veya birden fazla hareket hukuki anlamda tek hareket olarak kabul edilebiliyorsa, ayrıca görünüşte içtima hallerinden birisi de söz konusu değilse fikri içtima hükümleri uygulanır. Fikri içtima aynı neviden veya farklı neviden olabilir. Eğer tek hareket söz konusu değilse ya da birden fazla hareket tek olarak kabul edilemiyorsa, gerçek içtima hükümleri uygulanır. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 541.

¹⁰⁹⁹ Zincirleme suçla ilişkin Alman hukukundaki tek düzenleme, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Diğer tutuklama sebepleri" başlıklı § 112a paragrafının 1. fıkrasında yer almaktadır. Hakeri, Müteselsil

boyunca uygulanmıştır¹¹⁰⁰. Zincirleme suçun kabulünde, bir yandan birbiriyle bağlantılı olayların doğal bir bakış açısıyla dikkate alınması ve adil sonuçların güvence altına alınması yoluyla yaşamın ihtiyaçlarını karşılama çabaları, diğer yandan çok sayıda aynı türden suçun tespitinde ceza hâkiminin görevinin tolere edilebilir seviyede azaltılmasına ilişkin amaca uygunluk (yerindelik/*Zweckmäßigkeit*) ve adalet (*Gerechtigkeit*) mülahazaları etkili olmuştur¹¹⁰¹.

Zincirleme suç her ne kadar Alman Ceza Kanunu'nda düzenlenmese de, Alman İmparatorluk Mahkemesi, bu kurumun ceza kanununun ilkeleriyle çelişmediği ve bu nedenle meşru görülebilir olduğunu kabul etmiştir¹¹⁰². Doktrinde 1919 ve 1925 taslakları bakımından zincirleme suçun da düzenlenmesine yönelik talepler gündeme getirilmiş ve hatta 1936 taslağı zincirleme suça ilişkin bir yasal formülasyon da içermiştir. Son olarak ceza kanunu reformu hazırlık çalışmaları esnasında bu konu tartışılmış ancak Ceza Hukuku Komisyonu üyeleri tarafından zincirleme suça ilişkin böyle bir düzenlemenin söz konusu olmadığı belirtilmiştir¹¹⁰³.

Zincirleme suçun oluşması için öncelikle doğal anlamda birden fazla hareketin bulunması gerekir. Bu hareketlerle aynı türden hukuki değer ihlal edilmelidir¹¹⁰⁴. Bununla birlikte

Suç, s. 240. Buna göre, "(1) Şüphelinin; ... 2. Alman Ceza Kanununun 89a, 125a maddelerinde, 243, 244, 249 ila 255, 260, 263, 306 ila 306c veya 316a maddelerinde gösterilen veya Uyuşturucu Maddeler Kanununun 29'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının, 1, 4, 10'uncu bentleri veya 3'üncü fıkrasının, 29a maddesinin 1'inci fıkrasında, 30'uncu madde 1'inci fıkrasında, 30a maddesinin 1'inci fıkrasında gösterilen ve hukuk düzenini ağır bir şekilde tehlikeye düşüren bir suçu tekrarlayarak veya zincirleme şekilde işlediği konusunda kuvvetli şüphe varsa ve belirli olaylar şüphelinin, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden önce, aynı türde önemli başka suçları tekrar işleyeceğini veya suçun zincirleme bir şekilde işlenmeye devam edeceği konusunda tehlike bulunduğunu ortaya koyuyorsa ve tutuklama, tehdit eden bu tehlikeyi önlemek için gerekli ise ve 2 numaralı bende giren hallerde bir seneden fazla hapis cezasına hükmedilmesi bekleniyorsa, tutuklama sebebi yine gerçekleşmiş sayılır. 1'inci cümlelerin 2 numaralı bendine giren hallerde, fiili işlediğine dair kuvvetli şüphe değerlendirme yapılırken, kesin hüküm ile sonuçlanan muhakemelerin konusunu oluşturan veya geçmişte oluşturmuş olan fiiller de nazara alınır." Çeviri için bkz. **Yenisey Feridun, / Oktar, Salih**, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozeßordnung (StPO), B. 2, Beta Yay., İstanbul 2015, s. 166-167.

¹¹⁰⁰ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 240.

¹¹⁰¹ **Schwepe, Walter**, Das fortgesetzte Verbrechen in den Erscheinungsformen der Handlungseinheit und der Einheit krimineller Lebensführung, Dissertation, Göttingen 1949, s. 4 vd.; BGH NJW 1952, 1263 (1264); BGHSt 3, 165; BGH NJW 1954, 202.

¹¹⁰² RGSt 15, 370 (371).

¹¹⁰³ **Castillo-Gonzales, Francisco**, Die Prozessuale Behandlung der fortgesetzten Tat, Inaugural-Dissertation, Costa Rica 1977, s. 2.

¹¹⁰⁴ Bu, netice haksızlığının tekliğini ifade etmektedir. Örneğin hırsızlık suçu ile konut dokunulmazlığının ihlali suçu farklı hukuki değerleri ihlal ettiği için, ikisi arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulması mümkün değildir. Bkz. **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 242.

kişisel hukuki değerler bakımından istisnanın olduğu kabul edilmektedir. Zincirleme suçu oluşturan her bir fiil, farklı hukuki değer sahiplerine yani farklı mağdurlara yönelebilir. Örneğin malvarlığına karşı suçlarda, malvarlığı hakkı ihlal edilen kişiler farklı olsa dahi zincirleme suç kabul edilmektedir. Ancak hayat, vücut bütünlüğü, cinsel dokunulmazlık, hürriyet ve şeref gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlali söz konusu olduğunda, mağdurun aynı kişi olması gerektiği kabul edilmektedir¹¹⁰⁵. İkinci olarak, failin gerçekleştirdiği fiillerin tamamı aynı kanun hükmünün ihlalini oluşturmalıdır¹¹⁰⁶. İhlal edilen kanun hükümlerinin birbirleriyle ilişkisi, hangi hükümlerin aynı sayılacağı hususu, kesin ölçütlerin bulunmaması nedeniyle belirsizdir. Bununla birlikte, bir suçun temel şekli ile buna bağlı olan ağır veya hafif cezayı gerektiren nitelikli şekillerinin zincirleme suç oluşturabileceği genel olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla önemli olan aynı suç tipinin ihlalidir¹¹⁰⁷. Üçüncü olarak, suçların benzer şekilde işlenmesi aranmaktadır. Fiillerin dış dünyadaki görünüşü (*Tatseite*) önemli olup işlenme şekillerinin benzer olması gerekir¹¹⁰⁸. Son olarak, fiillerin bütününe yönelik bir tüm kast (*Gesamtvorsatz*) bulunmalıdır; bu sübjektif unsur da, zaman, mekân, fiillerin işleniş biçimi ve mağdur bakımından bir belirlilik gerektirmektedir¹¹⁰⁹. Zaman ve mekân ilişkisine daha ziyade, zincirleme suç kurumunun tüm kast kavramının kabulü ile genişletilmiş şekilde uygulanmasından doğabilecek sakıncalarını gidermek amacıyla başvurulmaktadır¹¹¹⁰.

Zincirleme suçta her biri tek başına kanuni tipe uygun olan birden fazla fiil hukuki açıdan tek fiil olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla zincirleme suç, her biri tek tek cezalandırılabilen fiillerin hukuken tek bir fiilde birleştirilmesini ifade etmektedir¹¹¹¹. Alman doktrininde zincirleme suç, 19. yüzyıl sonlarına dek doğal hareket tekliği

¹¹⁰⁵ BGHSt 26, 24, NJW 1975, 320; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 242.

¹¹⁰⁶ **Jung, Heike**, “Die fortgesetzte Handlung”, JuS 1989, Heft 4, s. 289.

¹¹⁰⁷ **Geppert, Klaus**, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) Zweiter und letzter Teil: Ideal-Real- und Gesetzeskonkurrenz”, JURA 2000, Heft 12, s. 651; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 243.

¹¹⁰⁸ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 243.

¹¹⁰⁹ Koşullar için bkz. **Heinrich**, § 40, kn. 1426. Yazara göre, aynı kişiye karşı işlenen suçlarda ihlal edilen hukuki değer aynı olması gerekmemektedir. Bir diğer ifadeyle, diğer koşullar bulunduğu takdirde bir kişiye önce hakaret edilip ardından bu kişinin malına zarar verilmesi durumunda da zincirleme suç oluşabilir.

¹¹¹⁰ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 244.

¹¹¹¹ **Geppert**, JURA 1982/7, s. 365; **Geisler, Claudius**, “Der Beschluss des Großen Strafsenats zum Fortsetzungszusammenhang”, JURA 1995, Heft 2, s. 74.

kapsamında ele alınmıştır. Öte yandan zincirleme suç, hukuki anlamda hareket tekliği çeşidi olan, geniş anlamda kolektif suçlar (*Sammelstraftat*) arasında da görülmüştür¹¹¹². Zincirleme suç kapsamına giren haller bu şekilde yorumun sınırları zorlanarak hukuki anlamda hareket tekliğinin alt kategorileri kapsamında ele alınarak çözülmeye çalışılmakta ise de tam olarak tatmin edici sonuçların elde edilemediği ifade edilmektedir¹¹¹³. Alman İmparatorluk Mahkemesi ve Alman Federal Yüksek Mahkemesi içtihatlarında, belirli koşullar altında, bir dizi münferit hareketin hukuki bir bakış açısından zincirleme suç olarak görülebileceği, ancak başka bir hukuki açıdan bakıldığında ise birden çok bağımsız suç olarak görülebileceği kabul edilmektedir¹¹¹⁴.

Her ne kadar pozitif bir dayanağı bulunmasa da, zincirleme suç kurumu yerel mahkemeler tarafından benimsenerek 1994 tarihli Federal Yüksek Mahkeme kararına kadar içtima alanında en sık başvurulmuş kurumlardan biri olmuştur. Kanundaki tipe uygun her fiil için öncelikle bir ceza tayin edilmesini ve ardından en ağır cezanın diğer cezalar da göz önünde bulundurulmak suretiyle ağırlaştırılmasını ifade eden hukuki içtima ilkesinin kabul edilmesiyle zincirleme suçun kabul edilmesini gerektiren en önemli neden de ortadan kalkmıştır¹¹¹⁵.

Doktrindeki eleştiriler, hem mahkemelerin zincirleme suça ilişkin kararlarına hem de zincirleme suç kurumunun kendisine yönelik olmuştur. Zincirleme suç kavramından kaynaklanan ve suç politikasına ilişkin olan birtakım zararların ortaya çıktığı ifade edilmiştir¹¹¹⁶. En önemli eleştirilerin başında, zincirleme suçun esasında tek suç olduğunun kabul edilmesinin failin aleyhine bazı sonuçlar doğurması gelmektedir. Kurumun kanuni bir dayanağının bulunmaması nedeniyle, failin aleyhine olarak bu şekilde sonuçların ortaya çıkmasıyla, Alman Anayasası'nın 103 II maddesinin ve StGB § 1'de yer alan kanunsuz ceza olmaz ilkesinin ihlal edildiği ileri sürülmüştür¹¹¹⁷.

Failin cezanın tayininde avantajlı konuma gelmesi de eleştirilmiştir. Zincirleme suçun varlığı halinde, ceza fiil tekliğine göre tayin edilmektedir. Fiil çokluğu halinde ise

¹¹¹² **Stehncken**, s. 1; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 143, dpn. 501.

¹¹¹³ **Heinrich**, § 40, kn. 1424. Ayrıca bkz. **Geisler**, s. 83.

¹¹¹⁴ BGH NJW 1952, 1263 (1264); BGHSt 3, 165.

¹¹¹⁵ **Timpe**, 13, 16; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 240-241.

¹¹¹⁶ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 241.

¹¹¹⁷ **Ostendorf, Heribert**, "Negative Folgen der Fortsetzungstat?", DRiZ, November 1983, s. 430.

cezaların içtimalı kabul edilerek toplam ceza (*Gesamtstrafe*) uygulaması yapılmaktadır. Her ikisi karşılaştırıldığında, zincirleme suçun kabulü ile tespit edilen cezanın ağırlaştırılması neticesinde elde edilen ceza, cezaların içtimalı uygulandığı takdirde uygulanacak toplam cezaya göre daha hafif olmaktadır. Böylece fail aynı fiili tekrar tekrar işlemişse daha avantajlı bir konuma gelmektedir¹¹¹⁸.

Bir diğer eleştiriye göre, kurumun usul ekonomisine yönelik faydası, Federal Yüksek Mahkemenin zincirleme suçun kabul edilebilmesi için aradığı ölçütlerin uygulanması halinde çok sınırlı kalmaktadır¹¹¹⁹. Federal Yüksek Mahkemenin zincirleme suçun kabul edilebilmesine ilişkin olarak kesin şartlar getirememiş olması, yerel mahkemelerde kararsızlık oluşturarak uygulamada problemleri de beraberinde getirmiştir. Yerel mahkeme kararlarında esaslı hukuki eksiklikler ve olayın tespitine ilişkin kolaycılığa kaçışlar, verilen kararların temyiz mahkemeleri tarafından giderek artan şekilde bozulması sonucunu doğurmuştur¹¹²⁰.

Tüm bu eleştirilere ek olarak, kesin hüküm etkisi ile fail lehine bir durum yaratılması¹¹²¹, iddianamenin bilgi verme fonksiyonunun ihlali, kısmi fiillerin tamamı araştırılmaksızın kurulan hükümler¹¹²², “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesinin uygulanmaması¹¹²³, cezayı ağırlaştıran kanun değişikliklerinin etkisi, kısmi fiillerin konusunu oluşturan miktarların toplanması¹¹²⁴, tek bir zamanaşımı süresinin işlemesi¹¹²⁵, af kanununun uygulanması bakımından¹¹²⁶ ve muhakeme hukuku açısından ortaya çıkan olumsuzluklar diğer eleştiri konularıdır.

Söz konusu gerekçelerle zincirleme suç kavramının içtima kurumunun ve suç genel teorisinin en şüpheli ve belirsiz hukuki kurumu haline geldiği ifade edilmiştir¹¹²⁷. Federal

¹¹¹⁸ **Timpe**, s. 16; **Hakeri**, Mütelsil Suç, s. 246.

¹¹¹⁹ **Schmoller, Kurt**, Bedeutung und Grenzen des fortgesetzten Delikts, Manzsche Verlag, Wien 1988, s. 46 vd.

¹¹²⁰ **Hakeri**, Mütelsil Suç, s. 247.

¹¹²¹ BGH NJW 1994, 1665; **Hakeri**, Mütelsil Suç, s. 247.

¹¹²² BGH NJW 1994, 1664 vd.

¹¹²³ BGHSt 23, 33, NJW 1969, 2209; BGHSt 35, 324, NJW 1989 724 vd.

¹¹²⁴ BGH NJW 1994, 1666; **Hakeri**, Mütelsil Suç, s. 248.

¹¹²⁵ BGH NJW 1994, 1666.

¹¹²⁶ BGH NJW 56, 1079; BGHSt NJW 1994, 1666.

¹¹²⁷ **Geisler**, s. 81; **Hakeri**, Mütelsil Suç, s. 241.

Yüksek Mahkemenin ceza dairelerinin birbiriyle tutarsız kararlar vermelerinin de etkisiyle¹¹²⁸, Ceza Genel Kurulu (Großer Senat für Strafsachen) 03.05.1994 tarihinde verdiği kararında, zincirleme suçun uygulama alanını büyük ölçüde sınırlandırmış, kurumu neredeyse ortadan kaldırmış, yüz yılın üzerinde bir zaman diliminde uyguladığı içtihadını terk etmiştir. Bu içtihatla, ilk olarak akrabalar arasındaki cinsel ilişki (§ 173), himayesine verilen kişinin cinsel istismarı (§ 174), çocukların cinsel istismarı (§ 176) ve dolandırıcılık (§ 263) suçları bakımından zincirleme suçun uygulanmasına son verilmiştir¹¹²⁹. Federal Yüksek Mahkeme bu içtihadını takip eden bazı kararlarında ise, vergi kaçakçılığı, uyuşturucu madde ticareti, cinsel saldırı, cinsel şartlı tehdit ve hırsızlık suçları bakımından da zincirleme suçun uygulanamayacağını belirtmiştir¹¹³⁰.

Ceza Genel Kurulu 03.05.1994 tarihli kararında, zincirleme suçun uygulanma koşullarını tartışmaktan ziyade, kurumun meşruluğu sorunu üzerinden bir takım tespitlerde bulunmuş ve kanunda düzenlenmeyen zincirleme suçun mevcut haliyle uygulanmaya devam etmesi için yeterli dayanaklar bulunmadığı kanaatine varmıştır¹¹³¹. Böylece zincirleme suçun uygulanma alanının sınırlandırılması, kurumun neredeyse tamamne ortadan kaldırılması anlamına geldiği şeklinde yorumlanmıştır¹¹³². Yine de işlenen fiillerin haksızlık ve kusur içeriği bakımından ilgili suç tipi gerektirdiği takdirde zincirleme suçun uygulanabileceğine yönelik bir açık kapı bırakılmıştır¹¹³³. Ancak amaca uygunluk mülahazaları ile ispat güçlükleri gibi argümanlar zincirleme suçun kabul edilmesi bakımından yeterli olmayıp suçun unsurların ilişkin esaslı sebeplerin olması, bir diğer ifade ile suç tipinin zincirleme suç şeklinde işlenmeye elverişli olması gerekmektedir. Genel Kurula göre zincirleme suç ancak, suçun birden fazla kez gerçekleştirilmesinin ilk aşamada amaçlandığı fiiller bakımından söz konusu olabilir. Dolayısıyla zincirleme suçun tipikliğe bağlı meşruluğu ancak istisnai olarak ortaya çıkmaktadır¹¹³⁴. Bu bakımdan örneğin bakım veya eğitim yükümlülüğünün ihlali (§ 171)

¹¹²⁸ **Geppert, Klaus**, “Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der “fortgesetzten Handlung””, 1. Teil, NStZ 1996, s. 58.

¹¹²⁹ BGHSt NJW 1994, s. 1669.

¹¹³⁰ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 241.

¹¹³¹ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 257.

¹¹³² **Zschockelt, Alfons**, “Die praktische Handhabung nach dem Beschluß des Großen Senats für Strafsachen zur fortgesetzten Handlung”, NStZ 1994, s. 361.

¹¹³³ BGH NJW 1994, 1663; BGH NStZ 1994, 494.

¹¹³⁴ **Zschockelt**, s. 361.

ve himayesi altında bulunan kişiye kötü muamele (§ 225) suçları bakımından zincirleme suç söz konusu olabilecektir¹¹³⁵. Öte yandan Genel Kurula göre hiçbir suç tipi, kendi başına bağımsız suç teşkil eden birden fazla fiilin bir zincirleme suç şeklinde bir araya getirilmesini gerektirmemektedir. Bu nedenle değişen içtihat doğrultusunda zincirleme suç artık mümkün görünmemektedir¹¹³⁶.

Söz konusu içtihadı takip eden yıllarda verilen kararlarda, Ceza Genel Kurulunun belirttiği gibi, değişen içtihat neticesinde seri suçlar bakımından belirlenen toplam ceza miktarında zorunlu bir artış yaşanmadığı görülmüştür. Bunun bir sebebi, Alman Ceza Kanunu'nda cezanın asgari ve azami sınırları arasındaki aralığın geniş olması ve hâkimin somut olayın koşullarına uygun adil bir cezayı tayin etmesinin mümkün olmasıdır¹¹³⁷. Ancak en önemli sebebi, Alman hukukunda fiil çokluğu halinde hukuki içtima ilkesinin uygulanmasıdır (§ 53, § 54). Bu ilke uyarınca failin işlediği birden çok suç için ayrı ayrı cezalar belirlenmekte, sonrasında en ağır ceza bir miktar ağırlaştırılmaktadır¹¹³⁸. Bu nedenle zincirleme şekilde işlenen suçların artık fiil tekliği değil de fiil çokluğu oluşturduğu kabul edilmiş olsa da, her bir suçun cezası tek tek toplanmamakta, toplam bir ceza oluşturulmaktadır¹¹³⁹. Suçların asgari ve azami hadleri arasındaki genişlik de göz önünde bulundurulduğunda, ceza miktarı bakımından önceye nazaran failin aleyhine durum yaratacak önemli bir değişiklik meydana gelmemektedir. Bu nedenle artık zincirleme suçu kapsamına alan aynı tür hareket serilerinde her bir hareketin mekân, zaman ve işleniş biçimi olarak müstakil şekilde belirlenmesinin ve ortada fiil çokluğu bulunduğu için fiil tekliğine ilişkin StGB § 52 değil, fiil çokluğuna ilişkin § 53 uyarınca gerçek içtima uygulanarak her bir fiil için ayrıca cezanın belirlenmesinin ve ardından tüm fiiller için bir toplam cezanın (§ 54) oluşturulmasının gerektiği kabul edilmektedir¹¹⁴⁰.

¹¹³⁵ BGH NJW 1994, 1669; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 257.

¹¹³⁶ **Arzt, Günther**, “Die fortgesetzte Handlung geht-die Probleme bleiben”, JZ 1994, s. 1000; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 257.

¹¹³⁷ **Geppert**, NSTZ 1996, 118; **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 259.

¹¹³⁸ **Zieschang**, 463.

¹¹³⁹ **Bittmann, Folker / Dreier, Dörte**, “Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität nach dem Ende der fortgesetzten Handlung”, NSTZ 1995, s. 109.

¹¹⁴⁰ **Heinrich**, § 40, kn. 1428.

3. BÖLÜM

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA ZİNCİRLEME SUÇ HÜKÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ

3.1. KANUNİ DÜZENLEME

TCK'nın zincirleme suçu düzenleyen 43. maddesine göre;

“Madde 43- (1) Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/6 md.) Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.

(2) Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında bu madde hükümleri uygulanmaz.”¹¹⁴¹

TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrası göz önünde bulundurulduğunda, zincirleme suç hükümlerinin uygulandığı hallerde esasında işlenmiş birden fazla suç bulunmasına karşın,

¹¹⁴¹ Madde gerekçesine göre, “‘Müteselsil suç’ yerine zincirleme suç kavramı benimsenmiştir. Zincirleme suç hâlinde aynı suçun birden fazla işlenmiş olması söz konusudur. Ancak, bu suçlar, aynı suç işleme kararı kapsamında işlenmektedirler, yani, bu suçlar arasında sübjektif bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle, kişiye bu suçların her birinden dolayı ayrı ayrı değil, bir ceza verilmekte ve fakat cezanın miktarı artırılmaktadır. Ancak, bu durumda cezanın artırım oranları Tasarıya göre yükseltilmiştir.

Bir suçun aynı suç işleme kararı kapsamında olsa da değişik kişilere karşı birden fazla işlenmesi hâlinde, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Buna göre, örneğin, bir otoparkta bulunan otomobillerin camları kırılarak radyo teyplerin çalınması durumunda, her bir kişiye ait otomobildeki hırsızlık, bağımsız bir suç olma özelliğini korur ve olayda cezaların içtimai hükümleri uygulanır.

Maddenin ikinci fıkrasında, bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenen suçlardan dolayı sorumlulukla ilgili bir içtima hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümle, uygulamamızda karşılaşılan tereddütlerin önüne geçilmek amaçlanmıştır. Örneğin bir sözle birden fazla kişiye sövülmüş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı sövme suçları değil, bir sövme suçu oluşur. Ancak, bu durumda suçun cezası birinci fıkroda belirtilen oranlarda artırılır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı suçlar belirtilmiştir.” Gerekçe için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 8.10.2021).

faile bu suçların her birinden ayrı ayrı ceza verilmemekte; bir suçtan verilen ceza belirli bir miktarda artırılmaktadır. Zincirleme suç 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kısmında düzenlenmiştir. Bu nedenle TCK'nın 5. maddesi uyarınca zincirleme suç, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacaktır¹¹⁴².

5237 sayılı TCK'da zincirleme suç kurumu, pek çok kural ve istisnaya yer verilmek suretiyle 765 sayılı TCK'nın 80. maddesindeki hükümden daha farklı düzenlenmiştir. Kanun koyucu TCK'nın 43. maddesiyle, zincirleme suçun uygulama alanını 765 sayılı TCK'nın 80. maddesine nazaran daraltmıştır. Doktrinde bir görüşe göre, zincirleme suçun uygulama alanının daraltılmasıyla, bazı Avrupa hukuk sistemlerinde olduğu gibi Türk hukuk sisteminde de, zincirleme suç kurumunun düzenlenmemesi, kaldırılması veya uygulama alanının oldukça sınırlandırılması eğilimine taraftar olunmuştur¹¹⁴³. Öte yandan zincirleme suç kurumunun uygulama alanının daraltılmak istenmesi halinde, bunun yapay koşullar yaratmak yerine kurumu tamamen kanundan çıkarmanın daha isabetli olduğu, nitekim aynı suç işleme kararının da yapay bir kavram olduğu doktrinde ileri sürülmektedir¹¹⁴⁴.

Kanuni düzenleme doğrultusunda zincirleme suçun şartları doktrinde genellikle dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar, “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*”, “*suçların değişik zamanlarda işlenmesi*”, “*suçların aynı kişiye karşı işlenmesi*” ve “*suç işleme kararında birlik bulunması*”dır¹¹⁴⁵. Çalışmamızda da bu dört başlık tercih edilmiştir.

¹¹⁴² Ancak özel ceza kanununda veya ceza içeren özel kanunda, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı hükmüne yer verilmişse, özel hükmün önceliği kuralı uyarınca, zincirleme suç bu kanunda yer alan suçlar bakımından uygulanamaz. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 221. Örneğin 5941 sayılı Çek Kanunu'nun (RG. 20.12.2009/27438) 5. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak 'karşılıksızdır' işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur*”. Böylece bu suç bakımından zincirleme suç kurallarının uygulanması kabul edilmemiştir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 755, 785.

¹¹⁴³ **Akbulut, Berrin**, “Zincirleme Suç & Fikri İhtima”, HPD, Yıl 2004, S. 2, s. 165. Bayraktar'a göre 5237 sayılı TCK'nın zincirleme suç bakımından mağdurun aynı olması koşulunu (m. 43/1) getirmesi ve bazı suç tipleri bakımından (m. 43/3) zincirleme suçun kabul edilmemesi, siyasi iktidarın ceza siyasetinin ağırlaştırılması yönündeki iradesini yansıtmaktadır. **Bayraktar, Köksal**, “Ceza Hukuku ve Siyaset”, Uğur Alacakaptan'a Armağan, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 134.

¹¹⁴⁴ **Özbek**, “Suç Genel Teorisi”, s. 23.

¹¹⁴⁵ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 361; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 184. **Yalçın Sancar** zincirleme suçun şartlarını, “*birden çok suçun bulunması*”, “*ihlallerin zamanı*”, “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*” ve “*bir suç işleme kararının icrası*” şeklinde dört başlık altında incelemektedir. Bkz. **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç”, s. 249-256. **Akbulut**, zincirleme suçun şartlarını “*birden çok fiilin bulunması*”, “*fiillerin aynı suçları oluşturması*”, “*suçların aynı kişiye karşı gerçekleştirilmesi*” ve “*bir*”

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun ise zincirleme suçun unsurlarını, “*aynı suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi*”, “*işlenen suçların mağdurlarının aynı kişi olması*” ve “*bu suçların aynı suç işleme kararı altında işlenmesi*” şeklinde üç başlıkta ele aldığı da görülmektedir¹¹⁴⁶. Öte yandan TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında, “*aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi*” hali düzenlenmiştir. “Zincirleme suç” başlığı altında düzenlenmesine rağmen hukuki niteliği, özellikleri, koşulları ve sonuçları 1. fıkradaki zincirleme suç düzenlemesinden farklı olan bu içtima şekli, ileride ayrı bir başlıkta ele alınmaktadır.

(aynı) suç işleme kararı” şeklinde dörde ayırarak incelemektedir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 780. Sarı koşulları, “*bir suç işleme kararının bulunması*”, “*mağdurun aynı olması*”, “*suçların aynı olması*”, “*suçların farklı zamanlarda işlenmesi*”, “*birden fazla suçun bulunması*” ve “*suçun kanuna göre zincirleme suçun uygulanamayacağı suçlardan olmaması*” şeklinde altıya ayırmaktadır. Bkz. **Sarı**, s. 158 vd. Bayar’a göre zincirleme suçun “*birden çok fiilin bulunması*”, “*suçların değişik zamanlarda işlenmesi*”, “*fiillerden her birinin aynı suçu oluşturmaması*”, “*mağdurun aynı olması*” ve “*aynı suç işleme kararındaki birlik*” olmak üzere beş koşulu bulunmaktadır. Bkz. **Bayar**, s. 113. Aynı yönde bkz. **Dülger**, s. 33-34. Dönmezer/Erman koşulları, “*birden fazla suçun bulunması*”, “*bu suçların kanunun aynı hükmünü ihlal etmesi*”, “*işlenen suçların aynı suç işleme kararına bağlanabilmesi*” ve “*suçların mağdurunun tek olması veya belli bir kişi olmaması*” şeklinde kabul etmektedir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 768. Artuç’a göre zincirleme suçun, “*birden fazla suçun işlenmesi*”, “*bir suç işleme kararının bulunması*”, “*kanunun aynı hükmünün ihlal edilmesi*” ve “*aynı veya farklı mağdurlara karşı aynı anda veya belli aralıklarla işlenmesi*” şeklinde dört koşulu bulunmaktadır. Bkz. **Artuç**, s. 47 vd. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır’a göre zincirleme suçun, “*aynı suçun değişik zamanlarda birden çok işlenmesi*”, “*bir suç işleme kararının bulunması*”, “*suçların bir kişiye karşı işlenmesi*” şeklinde üç koşulu bulunmaktadır. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 790. Soyaslan’a göre, zincirleme suçun “*fiilin çokluğu*”, “*ihlal edilen kanun maddesinin aynılığı*” ve “*suç işleme niyetinin veya kararının tekliği*” olmak üzere üç koşulu bulunmaktadır. Bkz. **Soyaslan**, s. 270. Centel/Zafer/Çakmut, zincirleme suçun koşullarını “*birden fazla suçun işlenmesi*” ve “*bir suç işleme kararının bulunması*” şeklinde iki ana başlıkta ele almaktadır. Objektif unsuru oluşturan “*birden fazla suçun işlenmesi*” kapsamında, “*suçların aynı olması*”, “*suçların farklı zamanlarda işlenmesi*”, “*mağdurun aynı olması*” ve “*suçun belli nitelikte olması*” koşullarına yer vermektedir. Bkz. **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 527-535. Zafer zincirleme suçun koşullarını, “*birden fazla suçun işlenmiş olması*”, “*bu suçların aynı suç olması*”, “*suçların farklı zamanlarda işlenmesi*”, “*bu suçların mağdurlarının aynı olması*” ve “*birden fazla aynı suçun bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmiş olması*” şeklinde beş başlıkta ele almaktadır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 576. Özbek/Doğan/Bacaksız’a göre zincirleme suçun “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*”, “*aynı suçun değişik zamanlarda işlenmesi*”, “*bir (aynı) suç işleme kararı*” ve “*mağdurun aynı (tek) kişi olması*” şeklinde dört unsuru bulunmaktadır. Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 546 vd. Öztürk/Erdem zincirleme suçun, “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*”, “*suçların değişik zamanlarda işlenmesi*”, “*suçların aynı kişiye karşı işlenmesi*”, “*işlenen birden fazla suçun TCK m. 43/3’te sayılan suçlardan biri olmaması*” ve “*birden fazla suçun tek suç işleme kararına dayanması*” olmak üzere beş unsurunun bulunduğu kanaatindedir. Bkz. **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 675 vd. Demirbaş’a göre zincirleme suçun unsurları, “*aynı kişiye karşı işlenmiş birden fazla suçun bulunması*”, “*bu suçların kanunun aynı hükmünü ihlal etmesi*” ve “*bir suç işleme kararının bulunması*” şeklinde üç tanedir. Bkz. **Demirbaş**, s. 559.

¹¹⁴⁶ Bkz. CGK., 01.07.2021, 615/334; CGK., 24.06.2021, 438/305; CGK., 06.05.2021, 1153/203. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.09.2022).

3.2. ZİNCİRLEME SUÇUN ŞARTLARI (TCK M. 43/1)

3.2.1. Objektif Şartlar

3.2.1.1. Aynı Suçun Birden Fazla İşlenmesi

3.2.1.1.1. Birden Fazla Fiilin Bulunması

3.2.1.1.1.1. Fiil Çokluğu

Zincirleme suçun oluşumu bakımından TCK m. 43/1’de belirtilen “*aynı suçun aynı kişiye karşı değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi*” koşulu, öncelikle birden çok fiilin bulunmasını gerektirmektedir. Bir fiille aynı suçun aynı kişiye karşı birden fazla işlenmesi mümkün olmadığından, zincirleme suçta fiil çokluğu zorunlu bir unsur olarak kabul edilmektedir¹¹⁴⁷. Böylece zincirleme suçun oluşması için ilk olarak birden çok fiilin ve birden çok suçun bulunması gerekmektedir¹¹⁴⁸.

Zincirleme suç kapsamındaki fiillerin her biri başlı başına ayrı birer suç teşkil etmelidir¹¹⁴⁹. Bu nedenle, aynı suçun icra hareketlerini¹¹⁵⁰, bir diğer ifadeyle maddi unsurunu¹¹⁵¹ oluşturan davranışların tekrarlanması halinde zincirleme suçtan değil, duruma göre doğal veya tipik hareket tekliğinden söz edilebilir¹¹⁵². Zira birden çok fiilin

¹¹⁴⁷ **Koca/Üzülmez**, s. 522. Fiilden neticeyi anlayan görüşe göre, tek fiille aynı suçun birden çok işlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle zincirleme suçta birden çok fiilin bulunması zorunludur. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 111; **Kunter**, “*Fikri İçtima*”, s. 367; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 440. Bununla birlikte hareket tekliğini neticeden ayıran görüşe göre, tek hareket ile aynı suçun birden çok işlenmesi mümkündür ve bu durum da zincirleme suçu oluşturabilir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 62-63. İleride açıklanacağı üzere, 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında, aynı suçun birden çok kişiye karşı tek fiille işlenmesinin mümkün olduğu ve söz konusu durumda cezanın zincirleme suç hükümlerine göre belirlenmesi gerektiği kabul edilmiştir.

¹¹⁴⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 110; **Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Kanunu Şerhi (Genel Hükümler), Seçkin Yay., Ankara 2005, s. 556. 765 sayılı TCK’nın “*kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi*” koşulunu arayarak zincirleme suçta ihlal sayısı kadar suçun ve fiilin bulunduğunu kabul ettiği ileri sürülmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 110-111.

¹¹⁴⁹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 63-64.

¹¹⁵⁰ **Alacakaptan**, s. 53-54.

¹¹⁵¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 781.

¹¹⁵² **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769; **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 249; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 602; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 111; **Vidal/Magnol**, s. 98; **Özen**, Suçların İçtimai,

bulunması, doğal anlamda birden çok hareketin değil, hukuki anlamda birden çok hareketin bulunmasını gerektirir. Tipik hareket tekliği veya doğal hareket tekliği oluşturan, bir diğer ifadeyle hukuki anlamda tek fiil teşkil eden hareketler söz konusu olduğunda ortada esasında bir fiil bulunacağı için, zincirleme suçtan da söz edilemez.

Bir suçun tekrar eden hareketlerle işlenmesi durumunda esasında hukuki bir birlik arz eden bu hareketler doğal hareket tekliği oluşturacağından, yani fiil tekliği bulunacağından, zincirleme suç meydana gelmeyecektir¹¹⁵³. Ancak tekrarlanan hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesi şeklindeki doğal hareket tekliği, zincirleme suç ile benzerlik göstermektedir. Aynı suç işleme iradesinin varlığı ve aynı suç tipini ihlal eden hareketlerin tekrarlanması, her iki kurum bakımından da ortaktır. Bununla birlikte tekrarlanan hareketlerle suç tipinin gerçekleştirilmesi halinde hukuki anlamda tek bir fiil, zincirleme suçta ise birden fazla fiil bulunmaktadır. İki kurum arasında fiil sayısı bakımından bulunan bu farkı ise, hareketlerin gerçekleştirildikleri zaman oluşturmaktadır. Doğal hareket tekliğinde, tekrarlanan hareketler arasında sıkı bir zamansal bağlantı vardır. Bu hareketler zaman bakımından birbirlerine o kadar yakındır ki, objektif gözlemci tarafından aynı zamanda bir bütün olarak gerçekleştirilen tek bir hareket olarak algılanırlar¹¹⁵⁴. Oysaki zincirleme suçta farklı zamanlarda işlenen birden

s. 214; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 676. “Sanıkların 2 kamyon taşı aynı yerden alarak (...) adresinin yanında bulunan boş araziye boşaltıp tekrar olay yerine gelerek kamyonu taşı yüklerken yakalandıklarının anlaşılması karşısında, eylemin tek bir hırsızlık suçunu oluşturduğu gözetilmeden, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle fazla ceza tayini, bozmayı gerektirmiş,” 2CD, 01.02.2018, 2015/1361, 2018/666. Karar için bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 792, dpn. 463.

¹¹⁵³ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 543; **Koca/Üzülmez**, s. 524; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 601; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 780; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 676.

¹¹⁵⁴ Yargıtay’ın da bu yönde kararları bulunmaktadır: “Sanığın, katılana yönelik aynı zaman dilimi içinde sayılan birden çok kez gerçekleştirdiği, hakaret eyleminde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanma koşullarının bulunmadığı gözetilmeden, aynı Kanunun 43/1. maddesinin tatbiki suretiyle fazla ceza belirlenmesi,” 18CD., 19.09.2017, 38371/9193; “sanığın kasayı çalarak aracının bagajına koyması eylemini müteakip, tekrar eşya çalmak amacıyla aynı eve ikinci kez girmesinin, önceki kasa hırsızlığı eyleminin devamı niteliğinde ve aynı zaman dilimi içinde gerçekleşen tamamlanmamış tek bir hırsızlık suçunu oluşturacağı, somut olayımızda zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına imkan bulunmadığı,” 17CD., 02.04.2018, 1072/4450; “Sanığın, aynı zaman dilimi içinde, kavga devam ederken katılana yönelik birden fazla hakaret içeren sözler söylemesi biçimindeki eylemde, zincirleme suç şartlarının oluşmadığı gözetilmeden, TCK’nın 43. maddesi uyarınca artırım yapılarak, fazla ceza tayini,” 4CD., 11.12.2014, 30011/35761; “Dosya içeriğine göre, katılanın yattığı odaya giren sanığın cinsel saldırıya yelendiği katılan tarafından odadan çıkartılmasının ardından tekrar içeri girerek eylemini devam ettirmek istediği ve mevcut haliyle yinelenen eylemlerin kısa süre içerisinde gerçekleştirilmesi nedeniyle sanığın aynı zaman dilimi içinde aynı kast ve amaçla katılana yönelik nitelikli cinsel saldırı suçuna teşebbüs ettiği anlaşıldığından, söz konusu hadisede 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesi anlamında bir suçun değişik zamanlarda işlenme şartının oluşmadığı gözetilmeden sanığın cezalarında zincirleme suç hükümlerine göre artırım yapılması neticesinde fazla ceza tayini,” 14CD., 15.09.2015, 9033/8395; “somut olayda ...

çok fiil bulunmaktadır. Zincirleme suçta vücut veren fiiller arasında geçmesi gereken süre bakımından her ne kadar kesin bir ölçüt bulunmasa da, tabii bakış açısıyla, doğal hareket tekliğine göre daha uzun bir sürece yayılmış oldukları söylenebilecektir¹¹⁵⁵.

Örneğin hırsızlık amacıyla eve giren failin, değerli tabloları tek tek dışarıdaki aracına taşıması¹¹⁵⁶ veya failin arka arkaya havaya ateş etmek suretiyle genel güvenliği kasten tehlikeye sokması halinde, tek bir fiil ve suç söz konusudur. Masum olduğu bilinen bir kişi hakkında iki ayrı dilekçeyle iki ayrı makama ihbarda bulunulması tek iftira suçuna vücut verirken¹¹⁵⁷, hakaret teşkil eden bir sözün birden çok gazetede yayınlanması durumunda da tek bir suçtan söz edilir¹¹⁵⁸. Yalan tanıklık yapılan bir olayda birden fazla kimse aleyhine birden fazla defa ifade verilse dahi, tüm bu ifadeler aynı olaya ilişkin olduğundan, birden fazla değil, tek bir yalan tanıklık suçu oluşur¹¹⁵⁹. Tüm bu hallerde doğal hareket tekliği söz konusu olup, ilgili norm da bir kez ihlal edilmektedir¹¹⁶⁰.

İcra Müdürü olarak görev yapan sanığın, ... İcra Müdürlüğü'ne ait 2009/112 numaralı talimat dosyasında 02.09.2009 tarihinde...plakalı aracın satışı için menkul açık arttırma ihalesi yapılmasına karar verdiği, henüz ihale sürecini tamamlamadan, açık arttırma ihale tutanağını düzenlemeden, pey süren bir şahsın o miktarda pey sürmediğini iddia etmesi nedeniyle sonlanması gereken arttırmayı iptal edip yeniden açık arttırmaya giderek görevinin gereklerine aykırı davrandığı, eylemin küll halinde görevi kötüye kullanma suçunu oluşturacağı, sanığın yeniden yaptığı açık arttırmayı tutanağa bağlamış olması karşısında "iptal ettiği arttırmaya ilişkin tutanak düzenlememe" eyleminin görevinin gereklerine aykırı davranma olarak kabul edilemeyeceği, kabul edilse dahi aynı gün ve saat içerisinde gerçekleşen/gerçekleşmeyen eylemlerin birbirinin devamı niteliğinde olduğu, bu sebeplerle zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı gözetilmeden temel cezanın TCK'nın 43. maddesi uyarınca artırılması suretiyle fazla ceza tayini," 11CD., 07.12.2016, 12025/8174. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.09.2022).

¹¹⁵⁵ **Sowada**, s. 249; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 112. Örneğin Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 21.05.2013 tarih ve 1543/257 sayılı kararında, aynı gün 17.00 sularında bina içinden mağdura ait cep telefonu ve araç anahtarının çalındığı ve ardından aynı günün gecesinde saat 24.00 sularında gündüz çalınan anahtarla bu kez mağdura ait otomobilin çalınmaya teşebbüs edildiği olayda, eylemlerin arasında zaman aralığının bulunması nedeniyle fiil tekliğini kabul etmemiş ve zincirleme suçun koşullarının oluştuğunu belirtmiştir. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.09.2022).

¹¹⁵⁶ **Koca/Üzülmmez**, s. 524.

¹¹⁵⁷ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 544.

¹¹⁵⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 781.

¹¹⁵⁹ Burada tanıklığın aynı davada olması, tanıklık edilen olayın aynı ve tek olması, tanığın önceki beyanlarını tekrar etmesi fiil tekliğini oluşturmaktadır. Buna karşın, aynı davaya ilişkin olarak farklı ihtilafları yargılayan merciler önünde gerçeğe aykırı beyanlarda bulunulması, her dinlemede farklı bir husus için tanıklık yapılması, tanıklığın konusu olay ve kişilerin değişiklik göstermesi halinde birden fazla fiil bulunduğu kabul edilmeli ve diğer koşulları da varsa zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır. Bkz. **Ünver**, TCK'da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar, s. 262.

¹¹⁶⁰ Belirtmek gerekir ki doktrinde, davranışların yöneldiği kişilerin farklı olması durumunda, korunan hukuki değere göre bir ayırım yapılmaktadır. Bu ayırma göre tekrarlanan hareketler, hayat, fizik bütünlük, şeref, cinsel özgürlük gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal ediyorsa, mağdur sayısı kadar suç oluşacak; buna karşın, malvarlığına yönelik değerleri ihlal ediyorsa, farklı kişilerin mallarının alınması halinde dahi tek suç meydana gelecektir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 65.

Fail, fiilini icra ettikten hemen sonra benzer şekilde hareket ederse, yine doğal hareket tekliğinden söz edilmelidir. Örneğin, failin, hırsızlık yaptığı esnada gözüne kestirdiği bir eşyayı unutarak evden çıkması ancak evin bulunduğu bölgeden ayrılmadan hatırlayarak hemen akabinde geri dönüp o eşyayı alması halinde, tüm bu hareketleri tek fiil olarak değerlendirilmeli ve zincirleme suç hükümleri uygulanmamalıdır¹¹⁶¹. Benzer şekilde, örneğin, failin bir kimseye hakaret ettikten sonra olay yerinden gitmek üzereyken mağdurun tepkisi üzerine yanına geri gelerek yeniden hakaret etmesi durumunda da tek fiil söz konusudur. Aynı olayın devamı niteliğindeki hareketler hukuki anlamda tek fiil oluşturacağından¹¹⁶² zincirleme suçtan söz edilemez.

Hareketlerin tekrarlanması esnasında farklı araçların kullanılması, fiil tekliğini ortadan kaldırmamaktadır. Failin mağduru önce bıçakla, ardından silahla tehdit etmesi; mağdurun aracının camını önce çekiçle ardından silah yardımıyla kırması durumunda, hareketler hukuki anlamda bir bütün olarak tek bir fiil ve suç oluşturmaktadır. Bu nedenle, aynı mağdura karşı farklı araçlar kullanılarak tekrarlanan hareketler, zincirleme suça vücut vermez¹¹⁶³.

Doktrinde, tekrarlanan hareketlerin varlığı halinde dahi, suçun konusunun farklı olduğu durumlarda, doğal hareket tekliğinden söz edilemeyeceği; farklı konu kadar fiilin ve suçun bulunduğu, dolayısıyla, koşulları varsa zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği ifade edilmektedir¹¹⁶⁴. Örneğin, belgede sahtecilik suçlarında suçun konusu

¹¹⁶¹ Örnek için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 115.

¹¹⁶² “*Sanığın, şikayetçiye yönelik silahla tehdit eyleminin akabinde, olay yerinden ayrıldıktan 20-25 dakika sonra bu sefer şikayetçinin cep telefonunu arayarak kendisine ölümle tehditte bulunması karşısında, eylemlerin aynı gün içerisinde, kısa aralıklarla, tek suç işleme iradesi ile ve aynı olayın devamı şeklinde gerçekleşmesi nedeniyle, zincirleme suç hükümlerinin olayda uygulama yeri olmadığı gözetilmeden, sanığın cezasından, TCK’nın 43/1. maddesine göre artırım yapılması,*” 4CD., 25.02.2019, 39977/2810. Karar için bkz. **Akkaya**, s. 14, dpn. 44.

¹¹⁶³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 116.

¹¹⁶⁴ Bu duruma, Yargıtay kararına konu olan ve faillerin aynı kişiye ait iki farklı bankanın toplamda üç adet kredi kartını kullanarak, kırk yedi dakika içerisinde altı ayrı işlemle, mağdura ait hesaplardan toplamda 1.800 TL para çektikleri olay örnek gösterilmektedir. Bu olayda Yargıtay Ceza Genel Kurulu (18.10.2011, 6-166/213), mağduru kartların hamili olan kişi kabul ederek, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda (02.30, 02.33, 02.34, 03.00, 03.15, 03.17 saatlerinde) aynı suçun aynı kişiye karşı birden fazla işlendiği gerekçesiyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiğine kanaat getirmiştir. Kararı eleştiren görüşe göre, banka ve kredi kartları kullanılarak ATM’lerden para çekilmesi, tek bir iradi kararla, aynı nitelikte hareketlerin zaman bakımından sıkı bir bağlantı içinde tekrarlanmasıyla ve objektif gözlemci nazarında bir bütün olarak algılanmaya elverişli şekilde gerçekleştirilmiştir. Ancak burada yine de fiil çokluğu mevcuttur. Fiil çokluğunun sebebi, hareketlerin farklı zamanlarda işlenmesi değil, her bir kartın ayrı bir suçun konusunu oluşturmasıdır. Olayda, üç farklı kredi kartı mevcut olduğu için, üç fiil ve üç suç

“belge” olduğundan, belge sayısı kadar da suçun mevcut olduğu kabul edilmektedir. Buna göre her bir belge, diğerinden bağımsız olarak hukuki korumaya sahiptir. Dolayısıyla aynı suç işleme kararının icrası kapsamında birden fazla resmi belge üzerinde sahtecilik yapılması durumunda TCK m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir. Belgeler, farklı kişiler adına sahte nüfus cüzdanı düzenlenmesi şeklinde aynı cinsten olabileceği gibi; ehliyet, pasaport vb. şeklinde farklı cinsten de olabilir. Bu görüşe göre, belgelerin aynı tarihte, hatta aynı zaman diliminde art arda düzenlenmiş olması, ortada tek fiil ve tek suç bulunduğu anlamına gelmemektedir. Her bir sahte belgenin düzenlenmesi ayrı bir fiildir. Bunun gerekçesi, her ne kadar hareketler arasında zaman bakımından sıkı bir bağlantı bulunsa da, korunan hukuki menfaatin kamu güveni olması sebebiyle her bir belgenin ayrı bir suçun konusunu oluşturduğu; bu nedenle de hareketlerin art arda tekrarlanmasının doğal hareket tekliği olarak değerlendirilemeyeceği düşüncesidir¹¹⁶⁵. Fiillerin işlenişi arasında çok kısa bile olsa bir zaman aralığı bulunmaktadır. Dolayısıyla, örneğin, failin dakikalar içerisinde birden fazla sahte çek düzenlemesi halinde, fiil ve suç çokluğu vardır. Ancak bu sahtecilik fiilleri tek bir suç işleme kararı kapsamında işlendiğinden, fail hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır¹¹⁶⁶.

Yargıtay uygulaması ise ağırlıklı olarak farklı yöndedir¹¹⁶⁷. Yüksek Mahkemeye göre, sahte olarak düzenlenen belgelerin aynı tarihli olması durumunda, zincirleme suçun

bulunmakta, ancak bunlar bir suç işleme kararının icrası kapsamında gerçekleştirilmektedir. Aynı kart ile arka arkaya yapılan para çekme işlemi doğal hareket tekliği oluştururken, kartın değişmesi durumunda ayrı bir fiil söz konusu olmaktadır. Bu nedenle olayda zincirleme suç hükümlerinin uygulanma sebebi de, suça konu üç adet kartın ve üç adet fiilin bulunmasıdır. Eğer aynı kartla kırk yedi dakika içerisinde altı ayrı işlemle para çekilseydi, bu durumda doğal hareket tekliği söz konusu olacak ve zincirleme suçtan söz edilemeyecekti. Kararın eleştirisi için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 114-115.

¹¹⁶⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 176-177.

¹¹⁶⁶ Bu görüş için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 631.

¹¹⁶⁷ “sanıktan aynı anda ele geçen ..., ... ve ... adına düzenlenmiş nüfus cüzdanları yönünden ise; sanık hakkında tek bir resmi belgede sahtecilik suçundan hüküm kurulması gerektiği, ancak birden çok sahte belgenin düzenlenmesi/kullanılması olgusunun 5237 sayılı TCK'nin 61. maddesi uyarınca temel cezanın belirlenmesi sırasında nazara alınabileceği gözetilmeden fazla ceza tayin edildiği” 11CD., 28.06.2021, 11922/6010; “Sanığın aynı inşaat işi yaptırmaya karşılığında katılanla 2 defa sözleşme imzalayarak bir seferde 4 adet sahte çek vermiş olması karşısında tek bir dolandırıcılık suçu oluşacağı, 5237 sayılı TCK'nin 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için “bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi” gerektiği, suça konu çeklerin katılana aynı anda ibraz edilmek suretiyle kullanıldığı, farklı zamanlarda düzenlendiklerine dair delil de bulunmadığı cihetle; zincirleme suç hükmünün uygulanma olanağının bulunmadığı; ancak, mahkemenin takdirine göre sanığın güttüğü amaç ve saik, suç konusunun önemi, kastın yoğunluğu ve sahte belge sayısı dikkate alınarak temel cezanın alt sınırdan uzaklaştırılarak verilebileceği gözetilmeden, yazılı

fiillerin “*değişik zamanlarda işlenmesi*” unsuru gerçekleşmediğinden, hukuki anlamda tek bir fiilden söz edilir. Bu nedenle zincirleme suç hükümleri uygulanamaz; ancak belge sayısı TCK m. 61 uyarınca cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur. Yargıtay’ın bu görüşü, suçların farklı zamanlarda işlenmesinin zincirleme suçun zorunlu bir unsuru olmadığı, işlediği birden fazla fiil ve suç bakımından faile tek bir cezanın verilmesiyle yetinilmesinin temel nedeninin suç işleme kararında birlik olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte ve söz konusu durumlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir¹¹⁶⁸.

Kanaatimizce belgede sahtecilik suçlarında, fiillerin işlenişi arasında çok kısa bile olsa bir zaman aralığının bulunduğu gerekçesiyle suçların farklı zamanlarda işlendiğinin kabul edilmesi ve bu gerekçeyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması, kurumun düzenlenme şekli göz önünde bulundurulduğunda her zaman için mümkün olmayabilecektir. Örneğin fail, aynı anda iki ayrı sahte resmi belge kullanırsa, fiillerin farklı zamanlarda gerçekleştirildiğinden söz edilemeyecektir. Bu durumda hukuki anlamda tek fiil ile tek suçun mu, yoksa birden çok fiil ile birden çok suçun mu oluştuğu tartışmalıdır¹¹⁶⁹. Buradaki sorunun TCK m. 43/1 ile m. 43/2’nin düzenlenme şeklinden kaynaklandığı kanaatindeyiz. Zira 765 sayılı TCK’nın 80. maddesi¹¹⁷⁰, böyle durumlar

şekilde resmi belgede sahtecilik suçunun zincirleme şekilde işlendiğinin kabulü ile temel cezanın TCK’nın 43/1. maddesi uyarınca artırılması suretiyle fazla ceza tayini,” 15CD., 12.01.2021, 34657/102. Aynı yönde bkz. 11CD., 27.09.2021, 25333/7245; 11CD., 03.02.2020, 14699/755; 18CD., 14.01.2020, 11651/365. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.09.2022). Yargıtay 765 sayılı TCK döneminden bu yana söz konusu içtihadını sürdürmektedir. 6CD, 13.10.1977, 5143/5636 için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769, dpn. 3087; 6CD, 29.11.1983, 5262/9028 için bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 544.

¹¹⁶⁸ Bkz. **Göktürk**, Fikri İctima, s. 177; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 631.

¹¹⁶⁹ Suç sayısı maddi konu yani belge sayısına bakarak belirlenirse, hukuki anlamda tek fiil ile aynı suç birden fazla işlenmiş olacaktır. Ancak belgede sahtecilik suçunun mağduru belli bir kişi olmadığından, burada TCK m. 43/2’yi uygulamak mümkün görünmemektedir. Suçlar farklı zamanlarda işlenmediği için TCK m. 43/1’i uygulamak da mümkün görünmemektedir. Yukarıda açıklandığı üzere Yargıtay böyle durumlarda suç sayısını maddi konuya yani belge sayısına göre belirlememekte; hukuki anlamda birlik arz eden tek bir fiilin tek bir norm ihlali yani tek bir suç oluşturduğunu kabul etmektedir. Doktrinde ise, suç konu belge sayısının birden çok olduğu durumlarda, sahte olarak düzenlenen belge sayısınca resmi veya özel belgede sahtecilik suçunun işlendiği belirtilmektedir. Bu durumlarda fiilin tek değil birden çok olduğu ve bu nedenle TCK m. 43/2’deki aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağı ancak TCK m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 634, dpn. 1138.

¹¹⁷⁰ “Bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün bir kaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır. Fakat bundan dolayı terettip edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır.”

bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına imkân vermekteydi¹¹⁷¹. Nitekim Yargıtay da 765 sayılı TCK döneminde verdiği bazı kararlarında, failin aynı anda arka arkaya iki adet çek düzenlemesi durumunda aynı kanun hükmünün iki defa ihlal edilmiş olacağını ve bu nedenle zincirleme suçun meydana geleceğini belirtmekteydi¹¹⁷².

Zincirleme suç ile fiil tekliğinin karıştırılmaması gereken bir nokta da, failin icra hareketlerine birçok defa doğrudan doğruya başlamasına karşın, aynı amaca yönelen ve teşebbüs aşamasında kalan hareketlerin tek hareket teşkil ettiği durumlardır¹¹⁷³. Failin suç planını kısmen icra etmesine rağmen elinde olan veya olmayan nedenlerle suçun icrasına kısa bir süre ara vermesi ve hemen ardından suçu tamamlamaya yönelik hareketlerine sıkı bir yer ve zaman bağlantısı içinde devam etmesi halinde, doğal hareket tekliği ve dolayısıyla hukuki anlamda tek bir fiilden söz edilir¹¹⁷⁴. Böyle bir durumda, biri teşebbüs aşamasında kalan ve diğeri tamamlanan iki ayrı fiil ve suç değil, tek bir fiil ve suç bulunmaktadır. Ancak zaman bakımından sıkı bağlantının bulunup bulunmadığı, somut olayın koşullarına göre değerlendirilmelidir; bu konuda soyut ve genel ölçütler getirilemez¹¹⁷⁵. Eğer kısmi icrayı oluşturan hareketler ile suçu tamamlayan hareketler arasında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı yoksa veya iradi kararın tekliğinden¹¹⁷⁶

¹¹⁷¹ Örneğin *Erman*'a göre, failin elindeki bir sahte belgeyi bu özelliğini bilerek bir suç işleme kararının icrası kapsamında birkaç defa kullanması halinde de, birden fazla sahte belgenin birlikte ve aynı suç işleme kararıyla kullanılması durumunda da zincirleme suç meydana gelir. Bkz. **Erman, Sahir**, Sahtekârlık Suçları, Ticari Ceza Hukuku C. III, B. 5, İstanbul 1987, s. 581-582.

¹¹⁷² C.U.H 6.12.1982, 6/349-467. Karar için bkz. **Çağlayan, Muhtar**, “Yargıtay İçtihatlarının Işığında Müteselsil (Zincirleme) Suçlar Üzerine Bir İnceleme”, Adalet Dergisi, Yıl 1985, S. 1-5, s. 146. Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 10.04.1984 tarihli ve 331/2889 tarihli kararında, iki ayrı satış işlemi için aynı anda iki adet sahte harç tahakkuk fişi düzenleyerek vezneye yatıran failin, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçu iki kez işlediği gerekçesiyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği kanaatine varmıştır. Bkz. **Erman**, Sahtekârlık Suçları, s. 455, dpn. 495. Buna karşın Yargıtay'ın, aynı borç için, aynı zamanda değişik vade tarihli birden çok çek düzenlemesi durumunda ortada tek suçun bulunduğu ve zincirleme suçun uygulanamayacağına ilişkin kararları da mevcuttu: “Suç konusu üç adet bonoların bir borç için aynı anda ve ödemede kolaylık sağlamak maksadıyla değişik vadeleri ihtiva edecek şekilde düzenlenmiş oldukları anlaşılmasına göre sanığın eyleminin tek suç teşkil edeceği düşünülmeyerek TCK'nun 80. maddesiyle cezada arttırma yapılması yolsuzdur.” 6CD, 22.05.1978, 3370/3519 sayılı kararı için bkz. **Erman**, Sahtekârlık Suçları, s. 455, dpn. 494. Ayrıca bkz. 6CD, 24.9.1979, 5911/5869; 6CD, 12.9.1979, 5533/5545. Bkz. **Çağlayan**, s. 147.

¹¹⁷³ **Heinrich**, § 40, kn. 1423.

¹¹⁷⁴ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 760; **Göktürk**, Fikri İhtima, s. 127.

¹¹⁷⁵ **Maiwald**, s. 90.

¹¹⁷⁶ Buradaki “tek iradi karar”, doğal hareket tekliğinin subjektif unsurunu ifade etmektedir. Bu nedenle zincirleme suçun subjektif unsuru olan aynı suçun birden fazla defa işlenmesine yönelik suç işleme kararından daha dar kapsamlıdır.

artık söz edilemiyorsa, bu durumda doğal hareket tekliği değil, fiil çokluğu söz konusu olur¹¹⁷⁷ ve koşulları varsa zincirleme suç hükümleri uygulanır.

Alman Federal Yüksek Mahkemesinin bir kararına konu olan olayda fail, bir kafenin sahibinden 100.000 Euro talep ederek aksi halde kafeyi havaya uçuracağını söylemiş, amacına ulaşamaması üzerine kafeye bomba koyarak ikinci bir tehdit notu bırakmıştır. Bir karşılık alamaması üzerine bu kez kafenin girişine sis bombası atmış ve bu hareketlerini yakalanana dek sürdürmüştür. Burada Federal Yüksek Mahkemeye göre tek bir nitelikli yağma suçuna teşebbüs söz konusudur. Bunun nedeni, bütüncül değerlendirme teorisine göre failin her zaman suçtan gönüllü olarak vazgeçebilme imkânının olmasıdır¹¹⁷⁸.

Bu olayda fiil ve suç tekliğinin varsayılması aynı zamanda, malvarlığına karşı suçlarda hareketlerin farklı zamanlarda olsa dahi aynı suç konusuna yönelik olarak tekrarlanmasından da kaynaklanmaktadır. Failin mağduru tehdit ederek para talep etmesi, ancak mağdurun parayı vermemesi üzerine farklı zamanlarda aynı menfaati elde etmeye yönelik tehditlerine devam etmesi halinde, konunun aynı olması nedeniyle tek bir yağma suçunun oluşacağı, tehditlerin çokluğunun yağma suçunun da çok olması sonucunu doğurmayacağı kabul edilmektedir. Tehdit içerikli hareketlerin tekrarlanması, haksızlık muhtevası üzerinde etkili olup, cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır¹¹⁷⁹. Yargıtay'ın da bu yönde kararlarına rastlanmaktadır¹¹⁸⁰. Benzer

¹¹⁷⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 127. Yazara göre, saat 19.00'da bir ATM makinasının kapısını levye ile açtıkları sırada alarmin çalması üzerine kaçan sanıkların on dakika sonra yeniden gelerek polis veya görevli görmemeleri üzerine fiile gece devam etmek için çevrede dolaştıkları ve saat 3.30'da ATM makinasını bu kez oksijen tüpüyle açmaya çalışırken yakalandıkları olayda (13CD, 19.3.2012, 5105/6273), doğal hareket tekliği kapsamında bir fiil bulunduğundan, zincirleme suç hükümlerinin uygulanmaması gerekir.

¹¹⁷⁸ Bkz. **Heinrich**, § 40, kn. 1423; BGH NJW 1996, 936.

¹¹⁷⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 177-178.

¹¹⁸⁰ “Mağdur ...'ün aynı köyden ... ile birlikte 2004 yılında sanık ...'ndan 3.000 dolar borç para aldığı, 6 ay vade ile 5.500 dolar şeklinde faizli ödemeyi kabul ederek, rızasıyla senet verdiği, süresi geçmeden 5.000 doları ödedikleri, ancak kalan 500 doları ise ödeyemedikleri, kalan 500 doları tahsil için sanık ...'in ısrarcı olup mağdurun köyüne kadar birkaç kez gittiği, olay günü de mağdur ... arkadaşları Adem'in kalan 500 doları almaktan vazgeçmesi için bürosuna gittikleri sanık ...'e taleplerini ilettikleri, ancak sanıklar ... ve ...'in da hazır bulunduğu ortamda sanık ...'in bu teklifi kabul etmediği, sanık ...'nin mağdurlara hitaben “Benim dayımın parasını yiyecek adamın anasını avradını sinkaf ederim, zorla da olsa alırım.” şeklinde tehdit ettiği, bu zorlamayla ...'in 500 dolar yerine faiziyle 3.300 dolar senedi imzaladığının anlaşılması karşısında sanıkların eyleminin mağdurlar ... ve ...'dan aynı paranın tahsiline yönelik tek bir yağma suçunu oluşturduğu gözetilmeden iki ayrı mahkumiyet hükmü kurulması, ...” 6CD., 09.12.2021, 19556/19193; “Oluşa ve dosya içeriğine göre, sanık E.. Y.. 'in mağdura karşı Tuzlusu mevkindeki eylemleri ile aynı gün gece vakti iş yerindeki eylemlerinin bir bütün olarak aynı parayı yağmalamaya yönelik tek bir yağma

şekilde dolandırıcılık suçunda, failin hukuki anlamda tek bir hileli hareket ile birden fazla seferde yarar sağladığı durumlarda fiil ve suç çokluğu bulunmadığı gerekçesiyle¹¹⁸¹, zincirleme suçun koşullarının oluşmayacağı belirtilmektedir¹¹⁸². Öte yandan rüşvet suçunda, “bir rüşvet anlaşmasına bağlı olarak rüşvet konusu menfaatin farklı zamanlarda sağlanması” durumunda da tek bir fiil ve suç bulunmakta olup, zincirleme

suçunu oluşturduğu,” 6CD., 28.09.2015, 26592/43157. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.09.2022).

¹¹⁸¹ Dolandırıcılık suçu yararın sağlandığı anda tamamlanmaktadır. Her ne kadar zincirleme suç hükümleri suçun tamamlanması esas alınarak uygulanırsa da, suçun icra hareketlerinin yapılması ile tamamlanma anı farklılık gösterebilmektedir. Böyle hallerde sorumluluğun doğduğu aşamanın esas alınması gerektiği ifade edilmektedir. Nitekim sorumluluk icra hareketlerinin yapılmasıyla doğduğu için, teşebbüs aşamasında kalan suçlarda da zincirleme suç kabul edilmektedir. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 937. Bu örnekte fail hileli hareketi yapmış olmasına rağmen mağdur yararı sağlamamış olsaydı, teşebbüs aşamasında kalan tek bir dolandırıcılık suçundan sorumlu olacaktı. Hareketin tek olmasına rağmen neticenin gerçekleşmemesi veya kısım kısım ya da uzun bir süre sonra gerçekleşmesi, fiil tekliği-çokluğu üzerinde etkili değildir.

¹¹⁸² “dolandırıcılık suçlarında zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için kanunda suç olarak tanımlanmış eylemin değişik zamanlarda en az iki kez gerçekleştirilmesi gerekeceği; suçun unsuru olan veya ilk hareketin devamı niteliğindeki hareketler ile ilk suçun tamamlanmasından sonra yapılan ve tek başına suçun tüm unsurlarını üzerinde taşımayan eylemler nedeniyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağından hareketle somut olayda; sanığın, başlangıçta planladığı senaryonun gereği olarak, istediği miktarı alabilmek için işe yerleştireceğini söylemesi üzerine şikayetçinin 1.500,00 TL gönderebileceğini belirtmesinden sonra bunu tek defada değil de, peyder pey göndermesi yeni bir dolandırıcılık suçunun sonucu olarak elde edilen yararlar olmayıp, sanığın ilk başta oluşturduğu ve katılanı yanıltan hileli davranışların sonucunda oluşması nedeniyle gerçekleşme şekli ve eylem bütünlüğü içinde tek bir dolandırıcılık suçunun oluştuğunun kabulünde zorunluluk bulunduğundan TCK’nın 43/1. maddesinin uygulama şartlarının oluşmadığı, ancak bu hususun aynı kanunun 61. maddesi uyarınca temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerekeceği gözetilmeden, zincirleme suç hükümlerince uygulama yapılması suretiyle sanık hakkında fazla ceza tayin edilmesi,” 15CD., 13.06.2016, 4979/6174; “Sanığın, başlangıçta planladığı senaryonun gereği olarak katılandan almak istediği miktarı alabilmek için telefonla katılandan önce kaparo adı altında bir miktar haksız yarar temin ettikten sonra, eşinin doğum yapması nedeniyle hastanede bulunduğu ve hastaneden çıkmak için paraya ihtiyacı olduğu gibi çeşitli bahanelerle para isteyip tekrar haksız yarar elde etmesi, yeni bir dolandırıcılık suçunun sonucu olarak elde edilen yararlar olmayıp, sanığın ilk başta oluşturduğu ve katılanı yanıltan hileli davranışların sonucu oluşan neticeler olup, gerçekleşme şekli ve eylem bütünlüğü içinde tek bir dolandırıcılık suçunu oluşturduğunun kabulünde zorunluluk bulunmaktadır. Dolayısıyla sanık hakkında TCK’nın 43/1. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulama yeri bulunmamakta olup, ancak bu hususun TCK’nın 61. maddesi uyarınca temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerekir.” CGK., 16.04.2013, 1407/140. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.09.2022). Aynı yönde bkz. CGK, 26.02.2012, 15-420/249, **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 791, dpn. 463. Buna karşın Yargıtay, benzer bir olayda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir: “Somut olayda; katılanın sanıkla bir akrabası aracılığıyla tanıştıktan sonra sanığın, PTT Bank’ta iş bulma vaadiyle katılanla görüşmeler yaptığı, bu görüşmeler sonucunda katılan ve annesinin Sinop’tan Ankara’ya geldikleri, sanığın katılandan evrak işlemleri için ilk buluşmanın sağlandığı 22/03/2006 tarihinde 380.00 TL para aldığı, daha sonra aynı işlemler için tekrar para isteyen sanığa dosya içinde bulunan dekontlardan anlaşılacağı üzere 18/04/2006 tarihinde 250.00 TL para ve katılanın sicilinde problem çıktığının belirtilmesi nedeniyle para lazım olduğunu belirterek tekrar para istemesi üzerine 03/05/2006 tarihinde havaleyle para gönderildiği, ... Sanığın, 5237 sayılı TCK’nın 43/1 maddesi kapsamında aynı suç işleme kararıyla kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlal etmesi suretiyle, katılandan 23/03/2006, 18/04/2006, 03/05/2006 tarihlerinde olmak üzere ayrı ayrı birden fazla kez menfaat temin etmiş olması karşısında, sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği gözetilmeden eksik ceza tayini,” 15CD, 25.06.2012, 2011/19613, 2012/39880. Karar için bkz. **Çolak**, “Dolandırıcılık”, s. 315-316.

suç hükümleri uygulanamaz. Yapılan anlaşmaya bağlı olarak menfaatlerin farklı zamanlarda sağlanması veya elde edilmesi, TCK m. 61 uyarınca temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur¹¹⁸³.

Zincirleme suç kapsamında işlenen her bir fiilin kendi içinde, tekrarlanan birden çok hareketten oluşması mümkündür. Örneğin, failin aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı kişinin evine farklı günlerde girmesi ve her girdiğinde eve birden çok kez girip çıkarak aldığı eşyaları araca yüklemesi halinde (TCK m. 141 vd.), her bir hırsızlık fiili kendi içinde doğal hareket tekliği oluşturmaktadır¹¹⁸⁴. Yine, failin aynı kişiye farklı günlerde hakaret niteliğinde birden çok söz içeren e-posta yollaması (TCK m. 125); failin, önce bir kimsenin aracının sileceklerini kırıp lastiklerini patlatması ve birkaç gün sonra bu kez evinin camlarını kırıp kapısını boyaması durumunda da (TCK m. 151) zincirleme suç kapsamındaki fiillerin her biri kendi içinde doğal hareket tekliği oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde açıklandığı üzere, tipik hareket tekliğinde yer alan hareketler bağımsız suçları oluşturmayıp, ayrı ayrı cezalandırılabilir değildirler. Fail, gerçekleştirdiği her bir hareketten dolayı ayrıca değil, tipik hareket tekliği nedeniyle tek bir norm ihlalden sorumlu tutulmaktadır¹¹⁸⁵. Bu nedenle tipik hareket tekliği bulunan hallerde zincirleme suçtan söz edilemez.

Hareketin suç tipinde çoğul olarak ifade edildiği suçlarda, kısa aralıklarla yapılan birden çok hareket tek bir fiili ve tek bir suçu meydana getireceği için, zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. Örneğin TCK m. 102’de “*cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlali*”nden söz edildiği için, failin mağdurun önce bacaklarına dokunup ardından onu öpmesi halinde, doğal anlamda birden fazla hareket bütün halinde tipik hareket tekliği meydana getirir. Bu durumda fiil ve suç çokluğu bulunmadığından zincirleme suç hükümleri uygulanmaz.

¹¹⁸³ 5CD., 24.10.2018, 7464/8076. Karar için bkz. **Gökcan, Hasan Tahsin / Artuç, Mustafa**, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. 2, Adalet Yay., Ankara 2021, s. 2273.

¹¹⁸⁴ Örnek için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 115.

¹¹⁸⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 779.

Burada cinsel saldırı suçu bakımından tartışmalı bir hususa yer vermekte fayda vardır. Yargıtay kimi kararlarında, aynı yer ve zamanda birbirlerini takiben mağdura nitelikli cinsel saldırıda bulunan faillerin, bu eylemlerinin yanı sıra ayrıca mağdurun direncini kırarak birbirlerine yardımcı oldukları durumlarda, hem cinsel saldırı suçunun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesine ilişkin nitelikli halini (TCK m. 102/3-d) uygulamakta hem de suç çokluğunu kabul ederek her bir failin cezasını TCK m. 43/1 uyarınca artırmaktadır¹¹⁸⁶. Dolayısıyla Yargıtay, faillerin her birinin cinsel saldırı fiilini bağımsız birer fiil ve suç olarak kabul etmektedir. Yüksek Mahkemeye göre her fail kendi fiiline ek olarak diğerlerinin fiillerine de suçun icra hareketlerini gerçekleştirmek suretiyle fail sıfatıyla katıldığı için, aynı suçu aynı mağdura karşı birden fazla defa işlemiş olmakta ve zincirleme suç oluşmaktadır. Ancak Yargıtay'ın bu yaklaşımı, müşterek failliğin esasını oluşturan fonksiyonel hâkimiyetle ve zincirleme suçun ortaya çıkış nedeni ve yapısıyla bağdaşmadığı, ayrıca çifte değerlendirme yasağına aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle hem doktrinde hem de karşı oy yazılarında eleştirilmektedir.

İlk eleştiri, içtima kurumu anlamında fiil tekliği-fiil çokluğuna ilişkindir. Buna göre, söz konusu olayda birden fazla kişi, birlikte suç işleme kararının icrası kapsamında sıra ile mağdura nitelikli cinsel saldırıda bulunmaktadır. Faillerden biri nitelikli cinsel saldırı fiilini gerçekleştirirken, diğerleri mağdurun direncini kırarak fiil üzerinde fonksiyonel hâkimiyet kurmaktadır. Faillerin sıra ile nitelikli cinsel saldırı fiilini gerçekleştirerek diğerlerinin ona yardım etmesi halinde, doğal anlamda birden çok hareket bulunmaktadır. Ancak bu hareketler, birlikte suç işleme kararının icrası kapsamında fiil üzerinde fonksiyonel hâkimiyet kurularak gerçekleştirildiğinden, esasında hukuki anlamda tek bir fiil oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle, müşterek faillik ile gerçekleştirilen hukuki anlamda tek bir cinsel saldırı fiilinin var olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenle fiilin işleniş biçimi göz önünde bulundurularak nitelikli cinsel saldırı bakımından

¹¹⁸⁶ “Sanıkların olay günü, köylerinden Samsun'a gitmek üzere yola çıkan katılan K. ve S.'i araçlarına aldıkları, bir süre sonra S.'i darp edip uzaklaştırdıktan sonra katılan K.'i mahkemeye yapılan keşifte ıssız ve تنها bir mahal olduğu belirlenen Toraman Tepe mevkiine götürdükleri, aralarında önceden vardıkları anlaşma gereği burada dört sanığın cebir ve tehdit kullanarak sırayla katılana organ sokmak suretiyle nitelikli cinsel saldırıda bulunduğu, aynı suç işleme kararı altında bir sanığın eylemini gerçekleştirirken diğer sanıkların eylemin gerçekleştiği ortama çok yakın yerde beklediği somut olayda, eylemlerin değişik zamanlarda işlendiği, başka bir anlatımla aynı zaman dilimi içerisinde işlenmediği gibi hukuki anlamda tek bir fiilden de söz edilemeyeceği, dolayısıyla olayımızda zincirleme suç hükümlerinin uygulanma şartlarının gerçekleştiğinin kabulü gerekmektedir.” CGK., 22.10.2013, 379/427. Aynı yönde bkz. CGK., 28.05.2013, 35/266. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 23.09.2022).

üst sınıra yakın bir temel ceza belirlenmeli ve suç birden fazla kişi tarafından birlikte işlendiği için ceza 102. maddenin 3. fıkrasının (d) bendi uyarınca artırılmalıdır¹¹⁸⁷.

İkinci eleştiri, Yargıtay'ın yaklaşımının zincirleme suçun kabul edilme nedeni ve yapısıyla bağdaşmamasıdır. Failin lehine olarak geliştirilen zincirleme suç kurumu, onun aleyhine sonuç doğuracak şekilde yorumlanmaktadır. Suçun iştirak iradesi altında birden çok kişi tarafından birlikte işlenmesi, kanunda cezayı artıran bir sebep olarak düzenlenmiştir. Birden çok failin birlikte işlediği tek bir fiilin fail sayısınca birden suç işlenmiş gibi bölünerek zincirleme suç hükümlerinin uygulanması yapay ve adaletsiz görülmektedir. Ayrıca böyle bir durumda zincirleme suçun koşulu olan fiillerin değişik zamanlarda işlenmesinden de söz edilemeyecektir. Birden fazla kişinin bir mağdura karşı iştirak iradesi altında işlediği cinsel saldırı suçunda dış dünyaya yansıyan herhangi bir fiili kesinti yoktur ve faillerin her birinin gerçekleştirdiği eylemler tek bir cinsel saldırı suçunun icra hareketleridir. Dolayısıyla “*aynı suçun değişik zamanlarda aynı kişiye karşı birden fazla kez işlenmesi*” koşulu sağlanmamış olup, esasında aynı mağdura karşı iştirak halinde işlenmiş tek bir suç bulunmaktadır¹¹⁸⁸. Faillerden her birinin fiili hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması ise aynı haksızlığa fazla ceza verilmesi ve iştirakte fiil tekliği hususunun göz ardı edilmesi sonucunu doğurmaktadır¹¹⁸⁹. Son olarak, TCK m.102/3-d birden fazla kişinin cinsel saldırı suçunu birlikte suç işlemesini nitelikli hal kabul etmekte ve suçun cezasını yarı oranında artırmaktadır. Bu düzenlemeye ek olarak zincirleme suçtan dolayı da cezada artırım yapılması halinde, tek fiilin birden çok cezalandırılması söz konusu olacaktır. Bu durum da çifte değerlendirme yasağına aykırılık oluşturmaktadır¹¹⁹⁰.

¹¹⁸⁷ Koca/Üzülmüş bu hususu şu şekilde açıklamaktadır: “Olayda faillerin bir suç işleme kararının icrası kapsamında gerçekleştirdiği bu hareketler, bir kişinin aynı mağdur üzerinde önce anal yoldan nitelikli cinsel saldırıda bulunup tatmin olduktan sonra, bir müddet dinlenip bu kez vajinal yoldan nitelikli cinsel saldırı fiilini işlemesinden farksızdır. Yine karara konu olan olay, iki kişiden birinin ortak hasımlarını tutması diğerinin onu dövmesi, bu dövenin yorulması üzerine bu kez onun mağduru tutup diğerinin dövmeye başlamasından farksızdır.” Bkz. Koca/Üzülmüş, s. 523, dnp. 1782.

¹¹⁸⁸ Bkz. 9CD.’nin, 11.11.2021 tarihli ve 13376/9162 sayılı kararının karşı oy yazısı.

¹¹⁸⁹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 762.

¹¹⁹⁰ “Kanunda açık bir kural olarak düzenlenmiş aynı konu ikinci kez failin aleyhine bir de zincirleme suç sayılarak cezada artırım sebebi oluşturmaz.” Bkz. 9CD.’nin, 11.11.2021 tarihli ve 13376/9162 sayılı kararının karşı oy yazısı.

Kanuni tarifte birden çok hareketin gösterildiği ve bu hareketlerden herhangi birisinin yapılmasının suçun oluşması bakımından yeterli kabul edildiği seçimlik hareketli suçlarda, hareketlerin birkaçının veya tamamının yapılması durumunda ortada hukuki anlamda tek bir fiil ve tek bir norm ihlali bulunmaktadır. Nitekim bir hareketin yapılmasıyla suç tamamlanmış sayıldığından, diğer hareketlerin yapılması suçun oluşumu bakımından gerekli olmayıp, hareketlerin hepsi yapılırsa dahi norm tek bir kez ihlal edilmiş olmaktadır. Birden çok hareketin yapılması suçun tekliğini ortadan kaldırmayacağı için, böyle hallerde zincirleme suçun oluşması mümkün değildir¹¹⁹¹. Bununla birlikte, seçimlik hareketlerin sayısı fiilin haksızlık muhtevası üzerinde etkili olduğundan, cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur¹¹⁹². Örneğin TCK m. 245/2 uyarınca başkasının banka hesabıyla ilişkilendirerek bir banka kartını üreten failin daha sonra bu kartı başkasına devretmesi halinde, tek bir suç oluşacağından, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹¹⁹³.

Seçimlik hareketli suçun oluşması için, genellikle hareketin yönelik olduğu konunun yani maddi konunun aynı olması aranır¹¹⁹⁴. Seçimlik hareketlerin her biri aynı konu üzerinde veya aynı konuya ilişkin olarak gerçekleşmektedir. Birbirinin ardı sıra ve tek suç işleme kastıyla¹¹⁹⁵ aynı konu üzerinde ve aynı zaman dilimi veya yeterince yakın bir zamansal bağlantı içerisinde gerçekleştirilen hareketler, tipik hareket tekliği ve dolayısıyla tek suç oluşturur. Eğer seçimlik hareketlerin her biri farklı konulara ilişkinse, birden fazla suç söz konusu olur. Burada konunun aynı olması tür itibarıyla değil, nesnel olarak ayniyeti ifade etmektedir. Tür itibarıyla aynı olmakla birlikte nesnel olarak farklılık mevcutsa, tek bir suç söz konusu olmaz¹¹⁹⁶ ve diğer koşulların da varlığı halinde zincirleme suç hükümleri uygulanabilir. Örneğin uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (TCK m. 188/1, 3) seçimlik hareketli bir suç olup, bir paket uyuşturucu maddenin önce satın alınıp sonra nakledilip bir süre depolanıp ardından satılması tipik hareket tekliği oluşturmaktadır. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin yerleşik içtihatlarına göre de, tek

¹¹⁹¹ **Yalçın Sancar**, Mütessilsil Suç, s. 68; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 547.

¹¹⁹² **Çetintürk**, s. 236.

¹¹⁹³ **Artuç**, s. 50.

¹¹⁹⁴ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 65.

¹¹⁹⁵ **Dülger**, s. 34.

¹¹⁹⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 276.

bir seferde elde edilen aynı miktarda uyuşturucunun satışına yönelik tüm faaliyetler tipik hareket tekliği kapsamında tek bir uyuşturucu madde ticareti suçunda birleşmektedir¹¹⁹⁷. Böyle durumlarda zincirleme suç oluşmaz. Buna karşın, satın alma ve nakletme fiillerinin konusunu oluşturan uyuşturucu madde nesnel olarak aynı değilse, iki ayrı suç oluşur. Bu nedenle, fail bir parti uyuşturucu maddeyi satın alır, başka bir parti uyuşturucu maddeyi naklederse, hareketler farklı konular üzerinde gerçekleştirildiğinden iki ayrı fiil ve suç bulunmaktadır¹¹⁹⁸ ve diğer koşulları da varsa zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹¹⁹⁹.

Suçun konusunun nesnel olarak aynı olması koşuluyla, seçimlik hareketlerden birinin tekrarı halinde dahi suç bir defa işlenmiş sayılır¹²⁰⁰. Bu nedenle aynı konuyu oluşturan sahte belgenin farklı zamanlarda birden çok kullanılması halinde, her bir kullanma fiilinin ayrı bir suç oluşturmadığı, bu durumda suçun konusu nesnel olarak aynı olduğu için birden fazla kullanma fiili olmasına rağmen suçun bir defa işlendiği ifade edilmektedir¹²⁰¹.

Kanaatimizce sahte bir resmi belgenin birden fazla defa kullanılmasının tek suç sayılmasının sebebi, belgenin bir kez kullanılmasıyla ihlalin oluşması, aynı belgenin her

¹¹⁹⁷ Nitekim belli bir miktar uyuşturucu maddenin daha sonra satılmak amacıyla satın alınması ve bulundurulması, bu miktarla ilgili (ve sınırlı) olarak zaten uyuşturucu madde ticareti suçunun unsurunu oluşturmaktadır. BGH NJW 2002, 1810. Ayrıca bkz. BGH NJW 1981, 1325; BGH NJW 1983, 692.

¹¹⁹⁸ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 186.

¹¹⁹⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, suça konu maddenin seçimlik hareketlerden birinin gerçekleştirilmesi sonrasında tüketilmesinin ardından yeniden uyuşturucu madde temin edilmesi halinde suç işleme kararının yenilendiğini kabul etmekte ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanmaması gerektiğini belirtmektedir: “Seçimlik hareketli suçlarda, hareketlerden birkaçının birden yapılması birden çok suç işlenmesi anlamına gelmez. Bu gibi hâllerde de ortada tek bir suç vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, suçun konusunu oluşturan maddenin aynı olmasıdır. Hareketlerin seçimlik olma özelliği aynı uyuşturucu veya uyarıcı madde için geçerlidir. Failin, değişik zamanlarda aynı veya farklı kişilere maddede öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisini gerçekleştirmesi hâllerinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Failin işlemeyi kast ettiği uyuşturucu madde ticareti yapma suçunun konusunu oluşturan maddenin, öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisinin gerçekleştirilmesi sonrasında tüketilmesinin ardından, yeniden uyuşturucu madde temin etmesi hâlinde zincirleme suçun değil, gerçek içtima kuralı gereğince ayrı ayrı suçların oluştuğunun kabulü gerekmektedir.” CGK., 18.02.2021, 935/43. Aynı yönde bkz. CGK., 18.06.2020, 1127/298. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

¹²⁰⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 276; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 187.

¹²⁰¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 188. “Resmi belgede sahtecilik suçu seçimlik hareketle işlenebilen bir suç olup belgenin kullanılmasıyla suçun temadi ettiği, aynı belgenin süregelen kullanımının hukuki kesinti oluşmadığı müddetçe tek bir sahtecilik suçunu oluşturduğu gözetilmeden, sanığın suça konu sahte olarak tanzim edilen lise diplomasını noterde tasdikli suretini çıkartarak uzman çavuş alım başvurusu sırasında birden fazla kez kullandığı kabulü ile temel cezanın TCK'nin 43. maddesi uyarınca artırılması suretiyle fazla ceza tayini,” 11CD., 17.12.2019, 2454/9579. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

bir yeni kullanımın yeni bir norm ihlali yaratmamasıdır. Esasında kullanmak bir kereye mahsus veya belli durumlarda ibraz edilmek suretiyle olabileceği gibi (örneğin pasaportun yurt dışına çıkışlarda kullanılması, sahte personel kimlik kartının kuruma girilirken kullanılması); bir süreklilik, devamlılık da gerektirebilecektir (örneğin sahte plaka takılı aracın kullanılması, sahte avukatlık ruhsatına dayalı olarak mesleğin icra edilmesi, sahte vekâletnameyle işlemler yapılması vb)¹²⁰². Bu son halde sahte resmi belgeyi kullanmak kesintisiz işlenen bir suç örneği oluşturmaktadır. Kullanma devam ettiği sürece hukuki anlamda tek bir fiil bulunmaktadır¹²⁰³. Buna karşın, örneğin, mala zarar verme suçu ele alındığında, failin bir kimsenin otomobilinin bir gün bir camını kırması, başka bir gün diğer bir camını kırması, bir hafta sonra sileceklerini kırması halinde aynı konu üzerinde işlenmiş birden çok suçun bulunduğu ve sübjektif unsur da mevcutsa zincirleme suçun oluşacağı kanaatindeyiz.

Bu nedenle seçimlik hareketli suçlarda fiil ve suç tekliğinden söz edilebilmesi için, ilgili suç tipinin özellikleri de göz önünde bulundurularak, hareketlerin yeterince yakın bir zamansal bağlantı içerisinde gerçekleştirilmesi gerekir¹²⁰⁴. Seçimlik hareketlerden ilkinin yapılması ve suçun tamamlanmasının ardından araya belirli bir zaman girdikten sonra aynı veya farklı bir seçimlik hareketin yapılması halinde aynı suç ikinci kez işlenmiş olur ve diğer koşulları da varsa zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹²⁰⁵. Dolayısıyla bir suç işleme kararının icrası kapsamında bir kimsenin otomobiline önce boya döken ve birkaç hafta sonra otomobili yakan fail, birden çok ihlal meydana getirmiş ve mala zarar verme suçunu (TCK m. 151) zincirleme şekilde işlemiş olur. Öte yandan fail, peş peşe gerçekleştirdiği hareketlerle otomobili bir çivi ile boydan boya çizmiş, ardından üzerine

¹²⁰² **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 188, dñn. 146.

¹²⁰³ Belirtmek gerekir ki suçun işlenmesiyle elde edilen menfaatin devamlı bir nitelik taşıması zincirleme suç oluşturmaz. Nitekim böyle bir durumda da ihlal ve suç sayısı tektir. Bu nedenle, sahte bir diplomayla eczacılık mesleğini bir süre yapan kimse tek bir belgede sahtecilik suçu işlemiştir. Bkz. **Erman**, Sahtekârlık Suçları, s. 541, 582.

¹²⁰⁴ “Somut olayda, sanığın katılana karşı aynı zamanda gerçekleştirdiği ikamete girmek için pencere demirine zarar verme ve kozmetik ürünlerini sobada yakmak suretiyle işlediği mala zarar verme eylemlerinin, tek bir mala zarar verme suçunu oluşturacağı,” 13CD., 26.02.2020, 11827/2726. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

¹²⁰⁵ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 250; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 217; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 603.

boya dökmüş ve en sonunda da yakmışsa, tekrarlanan bu seçimlik hareketler hukuki anlamda tek bir fiil oluşturur ve tek bir mala zarar verme suçu meydana gelir.

Kesintisiz tek bir suçun söz konusu olduğu hallerde de zincirleme suçun uygulama alanı yoktur. Kesintisiz suçlarda tipiklik, haksız duruma sebep olmak ve bu haksız durumu sürdürmekle gerçekleşmektedir. Suç, hukuka aykırı durumun gerçekleşmesiyle tamamlanırken, bu durumun ortadan kaldırılmasıyla bitmektedir¹²⁰⁶. Kesintisiz suçun bitme anı fiil tekliği ve çokluğunun belirlenmesi ve dolayısıyla zincirleme suçun uygulanabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Kesinti gerçekleştikten sonra aynı suç işleme kararına dayanılarak aynı mağdura karşı yeniden aynı suç işlendiğinde, bağımsız bir fiil ve yeni bir kesintisiz suç oluşacak¹²⁰⁷, ortada birden fazla fiil ve norm ihlali bulunduğundan zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir¹²⁰⁸.

Zincirleme suça ilişkin olarak kesintisiz suçlar bakımından önemli olan bir husus, fiilin icrasının kısa süreli kesintilere uğramasının tipik hareket tekliğini ortadan kaldırmamasıdır¹²⁰⁹. Örneğin, sarhoş vaziyette araba kullanarak trafik güvenliğini kasten tehlikeye soğan failin (TCK m. 179/3), kısa süreli olarak benzin almak, yemek yemek veya otostop yapan bir kimseyi aracına almak için durması, kırmızı ışıkta beklemesi ve daha sonra yola devam etmesi gibi durumlarda, kısa süreli kesintiler fiil tekliğini ortadan kaldırmamaktadır¹²¹⁰. Ruhsatsız silah taşıyan failin silahı eve bırakıp bir süre sonra yeniden taşıması durumunda tek suç söz konusudur¹²¹¹. Benzer şekilde, kişiyi

¹²⁰⁶ **Wessels/Beulke/Satzger**, § 1, kn. 32.

¹²⁰⁷ **Demirbaş**, s. 252; **Alacakaptan**, s. 49.

¹²⁰⁸ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 545. Ruhsat almadan inşaata başlayan failin, durumun belediye tarafından yapı tatil zaptı ile tespit edilmesinin ardından inşaata devam etmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Burada, suç kesintiye uğramış ve aynı suç işleme kararının icrası kapsamında yeniden işlenmiştir. Dolayısıyla zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İctima, s. 139. “Sanık ... hakkında, suça konu yer ile ilgili olarak tutulan 31/12/2014 tarihli yapı tatil zaptı uyarınca 10/08/2015 tarihinde düzenlenen iddianame ile yargılamaya konu iş bu davanın açıldığı, aynı yer ile ilgili olarak, 03/12/2014 tarihli yapı tatil tutanağı uyarınca 27/02/2015 tarihli iddianame ile İzmir 35. Asliye Ceza Mahkemesi’ne açılan davada yapılan yargılamada ise, sanığın 2863 sayılı Yasa uyarınca cezalandırılmasına karar verildiği, aynı yer ile ilgili olarak yargılamaya konu davadaki tutanak tarihinin, sanığın cezalandırılmasına karar verilen yargılamada yer alan iddianameden önce olması nedeniyle hukuki kesinti oluşmamış ise de, ilk tutanaktan sonra da inşaata devam edilmesi nedeniyle sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının gerekmesi karşısında,” 18CD., 15.06.2020, 4639/7287. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.09.2022).

¹²⁰⁹ **Demirbaş**, s. 251.

¹²¹⁰ Örnekler için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 763; **Göktürk**, Fikri İctima, s. 137.

¹²¹¹ **Artuç**, s. 49.

hürriyetinden yoksun kılma suçunda (TCK m. 109), failin mağduru anlık olarak elinden kaçırmaması ve hemen tekrar yakalaması, fiilin icrasını kısa süreli kesintiye uğrattığı için hukuki anlamda tek fiil varlığını korur ve fiil çokluğundan¹²¹², dolayısıyla zincirleme suçtan söz edilemez.

Zincirleme suçun uygulanabilirliği bakımından, kesintinin neden gerçekleştiği de önem taşımaktadır. Örneğin kesinti, mağdurun kaçması, polis baskını gibi failin beklemediği, elinde olmayan bir nedenden ötürü gerçekleşmişse, yeniden işlenen suç yeni bir karara dayanıyor olabilir ve bu durumda zincirleme suçun sübjektif koşulu gerçekleşmez¹²¹³.

Ayrıca kesintisiz suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, zincirleme suçu da kesintiye uğratan bir hukuki kesintinin oluşmamış olması gerekir. Bu noktada özellikle hükmün henüz verilmemiş olması önem taşımaktadır. Hüküm hem kesintisiz suç hem de zincirleme suç bakımından hukuki kesinti yarattığı için, hükümden sonra fiilin icrasına devam edildiği takdirde, aynı suç işleme kararı bulunsada dahi, bu kısım artık zincirleme suç kapsamında değerlendirilemez¹²¹⁴ ve dolayısıyla gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekir¹²¹⁵.

¹²¹² Göktürk, Fikri İçtima, s. 137; Brähler, s. 49.

¹²¹³ “Somut olaya bakıldığında ise; sanığın 10.10.2013 günü İstanbul 8. Ağır Ceza Mahkemesinin 2014/73 Esas sayılı dosyasına konu parada sahtecilik suçunu işledikten sonra aynı gün yakalanıp ifade verdikten sonra serbest bırakıldığı, bu kez 19.10.2013 tarihinde İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesinin 2014/321 Esas sayılı dosyasına konu parada sahtecilik suçunu işlediği ve yine aynı gün yakalanıp serbest kaldığı ve son olarak İstanbul 15. Ağır Ceza Mahkemesinin 2014/283 Esas sayılı dosyasında, 14.11.2013 tarihinde İstanbul ilinde yeniden piyasaya sahte para sürdüğünün anlaşılması karşısında; sanığın her bir eyleminden sonra, aynı gün yakalanması nedeniyle fiili kesintinin gerçekleştiği, yeni bir ortamda daha rahat ve kolay hareket edeceği, aranmadığı, tanınmadığı düşüncesiyle yenilenen suç kastıyla diğer izlemlerini gerçekleştirdiği gözetildiğinde temadinin kesildiği ve fiili nedenle kesilen temadiden sonra sanığın gerçekleştirdiği her bir eylemin yeni bir suç işleme kararının icrası kapsamında ortaya çıktığından bağımsız ve ayrı suçu oluşturup mükerrer dava bulunmadığının anlaşılması karşısında;” 8CD., 30.11.2021, 4833/21908. Aynı yönde bkz. 8CD., 14.10.2020, 406/16970; 8CD., 02.04.2018, 17874/3566. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

¹²¹⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 140-141. Aynı yönde bkz. Artuç, s. 50.

¹²¹⁵ Yargıtay’a göre aynı durum, iddianamenin düzenlendiği tarihten sonra işlenen yeni fiiller bakımından da geçerlidir: “parada sahtecilik suçunun kesintisiz suçlardan olması ve iddianamenin düzenlenmesi ile hukuki kesintinin oluşması karşısında;...” 8CD., 20.09.2021, 12708/17779; “Orman muhafaza memurlarınca düzenlenen 07.10.2011 tarihli tutanağa istinaden sanık hakkında dava konusu yere ilişkin 30.11.2011 tarihli iddianame ile; 27.04.2012 tarihli tutanağa istinaden ise 17.05.2012 tarihli iddianame ile kamu davasının açıldığı; sanığın dava konusu yayla evi yaptığı yere ahır yapmak suretiyle halen kullanmaya devam ettiği, işgal ve faydalanma suçunun temadi eden suçlardan olduğu ve 30.11.2011 tarihli iddianame ile hukuki kesintinin gerçekleşmiş olduğu hususlarının tüm dosya kapsamından anlaşılması karşısında; sanığın eylemlerinin iki ayrı işgal ve faydalanma suçunu oluşturacağı gözetilmeden sanık hakkında TCK’nın 43. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümleri uygulanarak tek bir mahkumiyet hükmü kurulması;” 19CD., 22.06.2021, 3762/6970. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi:

Suçun niteliği hareketlerin tekrar edilmesini gerektiriyor, bünyesinde zinciri (teselsülü) barındırıyorsa, ortada birden çok suç değil tek bir suç bulunur ve zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹²¹⁶. Örneğin eziyet (TCK m. 96) ve ısrarlı takip (TCK m. 123/A) suçları böyledir. Böyle hallerde doğal anlamda birden çok hareket hukuki anlamda tek bir fiil meydana getirir¹²¹⁷. TCK'nın 123. maddesinde düzenlenen kişilerin huzur ve sükûnunu bozma suçunda hareketlerin ısrarla yapılması gerektiğinden, birden fazla hareketin gerçekleştirilmesi, örneğin mağdura ısrarla telefon edilmesi, tipikliğin oluşumu için gereklidir. Burada tek bir suç bulunduğu için, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹²¹⁸.

Seri halde para sahtecilik yapılması¹²¹⁹ (TCK m. 197) ve seri halde sahte banka kartı üretilmesi (TCK m. 245/2) hallerinde de tek fiil bulunduğundan, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Para sahtecilik suçunun oluşabilmesi için failin tek bir sahte para imal ederek tedavüle sokması yeterlidir. Bununla birlikte fail seri halde sahte para üretmiş ve tedavüle sokmuş ise, doğal anlamdaki bu birden çok hareket tek fiil olarak

12.09.2022). Doktrinde ise, kesintisiz suçlarda hukuki kesintinin hüküm ile gerçekleştiği, zira hükmün, “hukuka aykırı durumun ortaya çıkmasından hükmün verilmesine kadar olan hukuka aykırı durumun devamına ilişkin” olduğu, aksinin kabulü halinde kovuşturma evresinde etkin pişmanlık bakımından uygulamada sorunlar ortaya çıkaracağı ifade edilmektedir. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 140-141, dpn. 495.

¹²¹⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 603-604; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 579; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 547; **Özen**, Genel Hükümler, s. 926. Yargıtay'ın 765 sayılı TCK dönemindeki, fuhuş suçunun bünyesinde teselsülü barındırdığı ve bu nedenle zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağına ilişkin görüşü, 5237 sayılı TCK yürürlüğe girdikten sonra da bir süre devam etmiştir: “Fuhuş suçunun bünyesinde teselsülü barındırması nedeniyle tek mağdura karşı işlenen durumlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı gözetilmeksizin ayrıca TCK'nın 43. maddesi uyarınca artırım yapılarak fazla ceza tayini,” 14CD., 28.03.2013, 15491/358. Ancak Yargıtay CGK yakın tarihli kararlarında, fuhuş suçunun mahiyeti itibarıyla teselsülü barındırmadığını belirtmektedir: “saniğin değişik zamanlarda birden fazla kez cebir ve tehditle mağdureyi fuhuşa teşvik edip fuhuş yapmasına aracılık etmesi, fuhuş suçunun niteliği itibarıyla yapısında teselsülü barındıran bir suç olmaması ve TCK'nın 227. maddesinde de eylemin birden fazla kez gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde bir düzenlemeye yer verilmemesi karşısında, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura yönelik değişik zamanlarda birden fazla kez fuhuş suçunu işleyen sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının zorunlu olduğu kabul edilmelidir.” CGK., 15.01.2019, 572/2. Aynı yönde bkz. CGK., 25.11.2014, 342/519; CGK., 04.03.2014, 457/115; CGK., 11.02.2014, 310/60. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 17.03.2022). **Özgenç** de aynı görüştedir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 48, dpn. 85. Fuhuş suçunun yapısı gereği teselsülü içerdiği ve bu nedenle bu suçta zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı yönünde ise bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 603-604.

¹²¹⁷ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 527-528.

¹²¹⁸ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 602.

¹²¹⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 753.

kabul edilmektedir¹²²⁰. Benzer şekilde başkalarına ait banka hesaplarıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üretilmesi halinde, tek kredi kartını sahte olarak üretmek suçun oluşumu bakımından yeterli olmasına rağmen, çok sayıda kişiye ait kredi kartının seri halde üretilmiş olması durumunda hareketlerin tamamı tek fiil olarak kabul edilmektedir¹²²¹. Yargıtay bazı kararlarında, sahte banka kartı üretilmesinde fiil tekliğinin belirlenmesinde kartların ait olduğu bankaya göre bir ayırım yapmaktadır. Eğer kartlar aynı bankaya aitse tek fiil ve tek suçun; farklı bankalara aitse, banka sayısı kadar suçun olduğu kabul edilmekte¹²²² ve bu durum doktrinde eleştirilmektedir¹²²³.

3.2.1.1.1.2. Her Fiilin Tipe Uygun, Hukuka Aykırı ve Kusurlu Olması

Zincirleme suçun varlığı için, her biri tipik ve hukuka aykırı birden fazla fiilin bulunması gerekir¹²²⁴. Zira suç teşkil eden birden çok fiilin varlığının aranmasının bir sonucu olarak, fiillerden her biri o suç için kanunda öngörülen tüm unsurları taşımalıdır¹²²⁵. İşlendikleri

¹²²⁰ **Koca**, “Fikri İctima”, s. 205-206. “Tedavüle koyma eylemi niteliği itibarıyla süreklilik arz edip teselsülü bünyesinde barındırdığından aynı anda temin edilen sahte paraların değişik tarihlerde piyasaya sürülmesi hâlinde zincirleme suç veya gerçek içtima kuralları uygulanmayacak ve failin kesintisiz olarak gerçekleşen eylemleri tek suç olarak kabul edilecektir.” CGK., 22.10.2019, 1434/623. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

¹²²¹ **Koca/Üzülmüş**, s. 516.

¹²²² “Başkasına ait banka hesabıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üretilmesi, satılması, devredilmesi, satın alınması veya kabul edilmesi TCK’nın 245/2. maddesinde; sahte banka veya kredi kartını kullanarak kendisine veya bir başkasına yarar sağlanması ise anılan maddenin 3. fıkrasında birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı suçları oluşturduğu, bankaya ait gerçek bir kredi kartının manyetik şerit bilgilerinin kopyalanarak sahte bir kredi kartı üretilmesi ve bu kartı kullanmak suretiyle yarar sağlanması halinde suçtan zarar görenin ilgili banka olduğu, kartları gerçeğe aykırı olarak üretilen banka sayısınca TCK’nın 245/2. maddesi ile aynı bankanın birden fazla kartının değişik zamanlarda kopyalanması durumunda 43. maddesinin, sahte olarak üretilen kartların alışverişte kullanılması halinde ise, banka sayısınca TCK’nın 245/3. maddesi ile aynı bankaya ait birden fazla kart ile veya bir kart ile değişik zamanlarda para çekilmesi veya harcama yapılması halinde ise TCK’nın 43. maddesi uyarınca uygulama yapılması gerektiği cihetle;” 8CD., 06.10.2021, 19475/18685. Aynı yönde bkz. 8CD., 22.06.2021, 11515/16487; 8CD., 09.06.2021, 22787/15808. Yargıtay, kararında, bankanın suçtan zarar gören olduğunu ifade etmesine rağmen her bir banka için ayrı ayrı zincirleme suç hükümleri uygulanarak ayrı ayrı ceza verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Oysaki kararda da belirtildiği üzere bankalar mağdur değil, suçtan zarar görendir. Öte yandan Yargıtay’ın TCK m. 245/2 bakımından bankayı suçun mağduru olarak kabul ettiği kararları da mevcuttur. Bkz. 8CD., 05.07.2021, 9108/17324; 8CD., 13.01.2020, 2990/557. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.09.2022).

¹²²³ TCK’nın 245/2 maddesindeki suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğu, mağdurun banka olduğundan hareketle farklı bankalara ait kartların sahte olarak üretilmesinde birden fazla fiilin ve suçun oluştuğunun kabulünün yerinde olmadığı belirtilmektedir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 753-754.

¹²²⁴ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 599; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 675.

¹²²⁵ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 111; **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 361; **Özen**, Suçların İçtiması, s. 218; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 790; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 781.

zaman unsurlardan birinin gerçekleşmemesi nedeniyle suç teşkil etmeyen fiiller, zincirleme suç ilişkisinde göz önünde bulundurulamaz¹²²⁶.

Failin işlediği fiillerin bir kısmı işlenemez suç kapsamındaysa, bu fiiller zincirleme suçun kapsamında yer almaz. Söz gelimi, bir suç işleme kararının icrası kapsamında birden çok rüşvet suçu işlemeye karar veren fail, kamu görevlisi olmayan bir kimseye, kamu görevlisi olduğunu düşünerek yapmaması gereken bir işi yapması için menfaat sağlarsa¹²²⁷, bu fiil tipe uygun olmayacağı için¹²²⁸ zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. İlk fiilini meşru savunma kapsamında işleyen failin sonraki fiilleri zincirleme suç kapsamında yer alsa bile, meşru savunma halinde işlenen ilk fiil bunlarla zincirleme suç ilişkisine girmez¹²²⁹. Yargıtay'ın, adli kolluk görevlilerinin delil elde etmek amacıyla şüpheliden farklı tarihlerde eroin satın almalarının gerçek anlamda bir alım-satım ilişkisi doğurmadığı ve delil elde etme işlemi niteliğinde bulunduğu gerekçesiyle, bu fiillerin ayrı suçlar olarak zincirleme suç kapsamına dâhil edilmemesi gerektiği yönünde içtihadı vardır¹²³⁰.

İşlendiği sırada suç teşkil etmemekle birlikte, kanun değişikliği sonrasında suç teşkil eden fiiller de, aynı suç işleme kararına dayansalar dahi, kanunilik ilkesi ve kanunların geriye yürümezliği kuralı gereğince zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez¹²³¹.

¹²²⁶ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 69; **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 111.

¹²²⁷ İşlenemez suç örneği için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 73.

¹²²⁸ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 288.

¹²²⁹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 440.

¹²³⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 782. “Ayrıntıları Ceza Genel Kurulunun 28.04.2015 tarihli ve 848-136, 12.05.2015 tarihli ve 454-156 sayılı kararlarında da belirtildiği üzere, adli kolluk görevlilerince şüphelinin suç ortağı ya da ortaklarının olup olmadığı, suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde suçun işlenip işlenmediği veya başka bir yerde gizlediği uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunup bulunmadığını tespit etmek gibi nedenlerle, ilk alımdan sonra yakalanmayarak görevlilerce birden fazla alım yapılması durumunda adli kolluk görevlilerinin amaçları, uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak değil, şüphelinin bulunduğu mahalde uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapan kişileri tespit ederek bu suça ilişkin delilleri toplamak olup şüpheliden aldıkları uyuşturucu maddeyi devralma ve mal edinme iradeleri bulunmadığından, gerçek bir alım satım söz konusu olmayıp, gerçekleştirilen eylemin şüphelinin suçunu delillendirme işlemi olduğu, tek bir alım olayı ile şüphelinin satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurma suçu ve suçunun delilleri ortaya çıktığında, şüphelinin sonraki alımlara konu uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi önceki alımlardan sonra temin ettiğine ilişkin delil bulunmadığı ahvalde, satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurmanın temadi ettiği kabul edilip, hareketin en ağırlına göre ceza verilecek, birden fazla alım olduğundan bahisle TCK'nın 43. maddesi gereğince zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır.” CGK., 30.01.2020, 1077/43. Aynı yönde bkz. CGK., 26.11.2019, 525/667. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹²³¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 781-782.

Bir hareket, ilgili suç tipinin koruduğu hukuksal değeri ihlal etmekle birlikte, suç tipinin koruma alanı dışında bırakılan önemsiz, cüz’i ağırlıktaki ihlallere sebebiyet veriyor olabilir. Böyle bir durumda normun *ratio legis*’ine göre yapılacak bir yorumla, kanun koyucunun bu tip cüz’i ihlal doğuran hareketleri suç tipinin kapsamı dışında öngördüğü söylenmelidir¹²³². Söz konusu durum doktrinde, “*meydana getirilen zarar veya tehlikenin belirli bir ağırlıkta olması zorunluluğu*” olarak da ifade edilmektedir¹²³³. Bu husus, hukuksal değerleri koruma alanının dışında kalan ancak görünüşte tipikmiş gibi görünen davranışların suç teşkil etmeleri için “*özel bir ağırlıkta olma*” özelliği şeklinde belirtilmektedir¹²³⁴. Eğer bir davranış, normun *ratio legis*’i uyarınca tipik bir ihlal olarak görülüyorsa, yani özel bir ağırlığı içermiyorsa, “*niceliksiz*” bu davranış hukuksal değeri ihlal etse ve hatta hukukun diğer dallarında bu ihlale bir sonuç bağlansa dahi, ceza hukuku bağlamında tipik ve normun koruma alanı içinde kalan bir ihlal modeli olmadığı için, ilgili suç tipini ihlal ettiğinden de söz edilemeyecektir¹²³⁵. Zincirleme suç kapsamında gerçekleştirilen fiillerin her biri bu şekilde cüzi ihlallere sebebiyet veriyor ve tek başına ele alındıklarında tipik fiil unsurunun yokluğu nedeniyle suç teşkil etmiyor olabilir. Ancak bu fiiller arka arkaya eklendiklerinde miktar olarak belli bir ağırlığa ulaşıyorsa, fiillerin suç teşkil etmesinde ve dolayısıyla zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında bu toplam miktarın mı göz önünde bulundurulacağı sorusu akla gelebilir. Kanaatimizce her bir fiil bağımsızlığını koruduğu için, bu durumda miktarların toplamı göz önünde bulundurulmamalı ve her bir cüzi ihlal ayrı ayrı nazara alınmalıdır.

Kimi zaman bir fiilin işlenmesiyle meydana gelen hukuka aykırılık birlikte veya sonradan gerçekleştirilen fiilleri de kapsar. İşte böyle durumlarda cezalandırılmayan birlikte veya sonraki fiiller söz konusu olmaktadır. Asıl fiili düzenleyen norm, birlikte veya sonradan

¹²³² *Ratio legis*, kanun koyucunun belirli bir norm düzenlenirken güttüğü amaçtır. Bkz. Ünver, Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yay., Ankara 2003, s. 148, 150.

¹²³³ Örneğin maddi veya manevi herhangi bir değere sahip olmayan bir kâğıt parçasının çalınması durumunda hırsızlık suçundan söz edilemez. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 26.

¹²³⁴ İçel, Ceza Hukuku, s. 224.

¹²³⁵ Ünver, Hukuksal Değer, s. 150.

yapılan fiilleri düzenleyen normları tüketmektedir¹²³⁶. Cezalandırılmayan sonraki hareketler ise zincirleme suç oluşturmaz¹²³⁷.

Tipik ve hukuka aykırı hareketin bulunması, bir diğer ifadeyle haksızlığın mevcut olması¹²³⁸, failin cezalandırılması için yeterli olmayıp, ayrıca bu fiilin kusurlu bir şekilde işlenmiş olması da gerekir. Bu hususun doktrinde, zincirleme suç kapsamında işlenen her fiilin “*tipe uygun (tatbestandsmäßig), hukuka aykırı (rechtswidrig) ve kusurlu (schuldhaft)*” olması gerektiği şeklinde ifade edildiği görülmektedir¹²³⁹. Zira bu görüş uyarınca tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk hareketin birer niteliği olarak kabul edilmektedir¹²⁴⁰.

Katıldığımız görüşe göre kişinin kusurunun bulunmaması halinde fiili suç teşkil etmeye devam eder, ancak kişiye kınama yöneltilemez ve ceza verilemez. Bu nedenle bu fiil, zincirleme suç kapsamında dikkate alınmaz¹²⁴¹. Kusurluluk ister suçun unsuru ister fail hakkındaki kınama yargısı olarak kabul edilsin, bir fiilin zincirleme suç kapsamında göz

¹²³⁶ **İçel**, Ceza Hukuku, s. 640.

¹²³⁷ “*Mühür bozma suçunun, mührün bir kez bozulması ya da konuluş amacına aykırı hareket edilmesi ile oluşacağı, daha sonraki hareketlerin yeni bir suç oluşturmayaacağı, dolayısıyla mührün bir kere bozulmasından sonra kamu davası açılmadan yeniden mühür vurulup bozulmadığı sürece fiilin tek suç oluşturacağı ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı gözetilmeden yazılı şekilde TCK’nun 43. maddesinin tatbiki suretiyle fazla cezaya hükümlenmesi,*” 21CD., 30.06.2015, 7294/2498. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.10.2021).

¹²³⁸ **Keçelioğlu, Elvan**, “*Ceza Hukukunda Haksızlık, Hareketin ve Neticenin Haksızlığı (Alman Ceza Hukuku Üzerine Bir İnceleme)*”, CHD, Yıl 2013, C. 8, S. 2, s. 24.

¹²³⁹ **Geerds**, s. 370, dpn. 723; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 26, 111; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 69; **Koca/Üzülmaz**, s. 522, **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 241; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 207; **Öztürk/Erдем**, § 6, kn. 675; **Demirbaş**, s. 213; **Pisapia**, s. 44.

¹²⁴⁰ **Heinrich**, § 7, kn. 95; **İçel**, Ceza Hukuku, s. 226, dpn. 7; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 435. Suçun unsurlarına ilişkin bu üçlü ayırmada fiil, objektif unsur; hukuka aykırılık, maddi fiilin hukuk düzeniyle çatışması anlamına gelen objektif haksızlığı; kusurluluk ise, kast veya taksir biçiminde ortaya çıkan kınanabilir iradeyi ifade etmektedir. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 163. Suçun unsurlarını, hareket, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk olmak üzere dörde ayıran **Önder**’e göre, tipe uygun ve hukuka aykırı hareket suçun objektif yanını; kusurluluk ise suçun subjektif yanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla tipe uygun ve hukuka aykırı olan bir davranışının varlığı kişinin sorumluluğu için yeterli olmayıp, fiilin suç teşkil edebilmesi için ayrıca failin kusurlu da olması gerekir. Bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 15. Katıldığımız görüşe göre ise suç, tipe uygun ve hukuka aykırı bir fiil (haksızlık) olup, kusurluluk suçun unsurları arasında yer almamaktadır. Kusurluluk, işlediği fiil dolayısıyla kişinin kınanıp kınanamayacağı hakkındaki bir yargı olması nedeniyle, suçun bir unsuru değil, kişinin cezalandırılabilmesi bakımından yapılan bir değerlendirmedir. Kusur yargısından önce, kanunda belirtilen bir suç tarifine uygun ve hukuka aykırı bir davranışın gerçekleştirilmiş olması gerekir. Faile, kusurlu olmaması nedeniyle bir kınama yargısı yöneltilemeyen hallerde dahi, fiil suç olma vasfını sürdürmektedir. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 283; **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 178; **Koca/Üzülmaz**, Genel Hükümler, s. 86-87; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 127; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 238.

¹²⁴¹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 440.

önünde bulundurulabilmesi için failin o fiil bakımından kusurlu olması gerekmektedir. Örneğin fail, fiillerden birini cebir veya tehdit sonucunda (TCK m. 28) işlerse, fiil her ne kadar tipik ve hukuka aykırı olsa, yani suç teşkil etse de, kusurun bulunmaması nedeniyle zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. Kaldı ki, failin, iradesinin zorlanması neticesinde işlediği bu fiil de aynı suç işleme kararına bağlanamaz.

Fail, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında ilk suçu işledikten sonra ikinci suçun maddi konusunda hataya düşmüş olabilir. Bu durumda zincirleme suçun varlığı kabul edilemez¹²⁴². Örneğin, A'nın önce B'nin paltosunu çalması ve birkaç gün sonra bu kez kendisinin zannederek B'nin ceketini alması durumunda, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. İkinci fiilde A, suçun maddi unsurlarında hataya düşmüştür (TCK m. 30/1). Bu fiile ilişkin kastı ortadan kalktığı için, cezalandırılabilir bir fiil bulunmamaktadır. Öte yandan, ikinci fiil bakımından verilen bir suç işleme kararı da bulunmamaktadır. Nitelikli haller konusunda düşülen hatanın ise (TCK m. 30/2), zincirleme suçun oluşumuna bir etkisi bulunmamaktadır¹²⁴³. Ancak fail daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallere ilişkin hatasından yararlanacağı için, zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırıma esas alınacak ceza bakımından bir farklılık ortaya çıkabilecektir.

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bir kısmı, failin cezai sorumluluğunun kabul edildiği bir yaşta, diğerleri ise cezai sorumluluğunun kabul edilmediği bir yaşta işlenmiş olabilir. Bir görüşe göre, tüm suçlar aynı suç işleme kararına dayandığından, fail, cezai sorumluluğunun bulunmadığı dönemdeki suçlar dâhil olmak üzere, işlediği tüm suçlardan sorumlu olmalıdır. Sorunun çözümünde, zincirleme suçun hukuki niteliğinden yola çıkan görüşe göre ise zincirleme suçun gerçek bir birlik olduğu kabul edilirse, fail, işlenen suçların tamamından sorumlu olmalıdır. Buna karşın, zincirleme suçun bölünebilirliği esas alındığında, suçların her birinin cezai sorumluluğun kabul edildiği yaş bakımından ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir¹²⁴⁴. Katıldığımız görüşe göre, zincirleme

¹²⁴² İçel, Suçların İçtimai, s. 111; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 69.

¹²⁴³ Örnek için bkz. Özen, Suçların İçtimai, s. 219.

¹²⁴⁴ Özen, Suçların İçtimai, s. 253.

suçu oluşturan suçlar, kanunda gösterilen haller dışında bağımsızlıklarını koruduklarından, kusur yeteneği bakımından da ayrı ayrı ele alınmalıdır¹²⁴⁵.

3.2.1.1.1.3. Kovuşturma Şartlarının Gerçekleşmesi

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bazıları kovuşturma şartlarına bağlı olabilir. Kovuşturma şartları izin, talep, karar ve şikâyetir. Zincirleme suçun kapsamına dâhil edilecek tüm suçlar bakımından kovuşturma şartlarının gerçekleşmiş olması gerekir¹²⁴⁶. Kurumun hukuki niteliği suç çokluğu olduğu için, kanunda açıkça düzenlenen hâller dışında zincirleme suç kapsamındaki her bir fiilin diğerlerinden bağımsız olarak ele alınması gerekmektedir¹²⁴⁷. Bu nedenle her bir suç açısından kovuşturma şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediği de ayrıca incelenmeli ve gerekli koşulu taşımayan suçlar zincirleme suç kapsamına dâhil edilmemelidir¹²⁴⁸.

Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen fiillerden bir kısmının takibinin şikâyete bağlı olması halinde, bunların zincirleme suça dâhil olabilmesi için şikâyet koşulunun gereken her suç bakımından ayrı ayrı gerçekleşmesi gerekir. Söz gelimi TCK'nın 106. maddesinde düzenlenen tehdit suçunun temel şekli için şikâyet şartı öngörülmüşken, silahla tehdit (TCK m. 106/2-a) resen kovuşturulmaktadır. Bu bağlamda, failin mağduru önce silahla tehdit etmesi, ardından farklı zamanlarda mağdura karşı iki defa tehdit suçunun temel şeklini işlemesi ve mağdurun hiçbir suç bakımından şikâyetle bulunmaması halinde, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Zira bu durumda ortada kovuşturulabilir tek bir suç (TCK m. 106/2-a uyarınca silahla tehdit) bulunmaktadır¹²⁴⁹.

Yargılama makamı, zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden birinde bulunması gerektiği halde kovuşturma şartının gerçekleşmediğini görürse, şartın niteliğine ve

¹²⁴⁵ Örneğin fail, zincirleme suç kapsamında bir suçu 12 yaşını henüz doldurmamışken ve diğer suçları ise 12 yaşını doldurmuş ve kusur yeteneğini haiz durumda işlemiş ise, ilk fiil bakımından kusur yeteneği bulunmadığı için, bu fiil zincirleme suç bakımından göz önünde bulundurulamaz. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 219, 254.

¹²⁴⁶ **Koca/Üzülmez**, s. 522.

¹²⁴⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 115.

¹²⁴⁸ **Geerds**, s. 369-380; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 115; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 72; **Koca/Üzülmez**, s. 522.

¹²⁴⁹ **Artuç**, s. 51.

gerçekleşme imkânına göre durma veya düşme kararı verir. Bununla birlikte verilen bu kararın, zincirleme suç kapsamında olup da kovuşturma şartlarının gerçekleştiği ya da resen kovuşturulabilen suçlar bakımından bir etkisi bulunmamaktadır¹²⁵⁰. Zincirleme suçu oluşturan suçlar kanunda gösterilen hususlar dışında bağımsızlıklarını koruduklarından, bir kısmı hakkında yargılama yapılamaması diğerleri hakkında yargılama yapılmasını engelleyici etkiye sahip değildir. Bu nedenle kovuşturma şartını taşıyan veya resen kovuşturulabilen suçların yargılamasına devam edilir¹²⁵¹.

Kovuşturma şartı hükümden önce gerçekleşirse, ilgili suç zincirleme suç kapsamına dâhil edilir¹²⁵². Kovuşturma şartının hükümden sonra gerçekleşmesi halinde, bu suçlar bakımından da yargılama yapılarak hüküm verilmesi mümkündür. Kesin hüküm söz konusu olsa da sonuç değişmez. Bunun sebebi, zincirleme suçun hukuki niteliğinin fiil çokluğu olması ve sonradan kovuşturma şartları meydana gelen fiilin ceza muhakemesi anlamında öncekilerden farklı bir fiil teşkil etmesidir. Dolayısıyla bu durumda *ne bis in idem* ilkesi uygulanmaz¹²⁵³.

3.2.1.1.1.4. Her Fiilin Cezalandırılabilir Olması

Zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulabilmesi için her bir fiilin başlı başına cezalandırılabilir olması gerekir¹²⁵⁴. Af, zamanaşımı, şikâyetin geri alınması gibi ceza ilişkisini ortadan kaldıran nedenler veya şahsi cezasızlık nedenleri dolayısıyla cezalandırılmasına olanak bulunmayan fiiller, zincirleme suç ilişkisinde dikkate alınmaz¹²⁵⁵.

¹²⁵⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 116. Kovuşturma şartlarının gerçekleşme imkânı varsa durma, gerçekleşmesi mümkün değilse düşme kararı verilir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 72.

¹²⁵¹ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 72.

¹²⁵² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 116, dpn. 134.

¹²⁵³ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 442, dpn. 87.

¹²⁵⁴ **Geerds**, s. 370; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 121; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 72; **Alacakaptan**, s. 54.

¹²⁵⁵ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 800; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 121; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 72; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 677; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 784; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 603.

Her bir suç bakımından objektif cezalandırılabilirlik koşullarının gerçekleşmesi ile şahsi cezasızlık veya cezayı ortadan kaldıran şahsi hallerin bulunmaması gerekir¹²⁵⁶. Cezalandırılabilirlik şartlarının gerçekleşmediği suç, zincirleme suç kapsamına dâhil edilmez. Örneğin hırsızlık suçunun aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin zararına olarak işlenmesi hali (TCK m. 167/1-c) şahsi cezasızlık sebebidir. Söz gelimi fail, bir suç işleme kararının icrası kapsamında her hafta abisinin cüzdanından bir miktar para çalar ve birkaç hafta sonra abisi farklı bir konuta taşınır. Fail aynı suç işleme kararı kapsamında fiillerine abisini her hafta ziyarete gittiğinde de devam eder. Böyle bir durumda fail, abisiyle aynı konutta yaşadıkları zamanki hırsızlık suçları bakımından şahsi cezasızlık nedeninden yararlanır ve bu fiiller zincirleme suç kapsamında dikkate alınmaz.

Objektif cezalandırılabilme koşulları, suçun oluşmasını etkilememekle birlikte, yoklukları cezalandırmaya engel teşkil etmektedir. Suçun tüm yapısal unsurlarını gerçekleştiren failin cezalandırılabilmesi için kanunda ayrıca objektif bir koşul da aranmışsa, bu koşul gerçekleşmediği sürece yaptırım uygulanamaz¹²⁵⁷. Bu duruma TCK'nın 161. maddesinde düzenlenen “*hileli iflas*” suçundaki “*iflasa karar verilmiş olması*” koşulu örnek olarak gösterilebilir¹²⁵⁸. Dolayısıyla zincirleme suç kapsamında değerlendirilebilmesi için, her suç bakımından ilgili objektif cezalandırılabilme koşulunun da gerçekleşmesi gerekir.

Ceza ilişkisini düşüren özel nitelikteki sebeplerin kapsamına giren suçlar zincirleme suç bakımından göz önünde bulundurulmazlar. Bu duruma 765 sayılı TCK döneminde, aynı suç işleme kararı ile farklı mağdurlara karşı kaçırma veya alıkoyma suçlarını işleyen failin kaçırdığı kimselerden biriyle evlenmesi (m. 434) örnek olarak gösterilmekteydi¹²⁵⁹. Genel af, özel af, şikâyetin geri alınması, ön ödeme, dava zamanaşımı gibi ceza ilişkisini düşüren genel sebepler¹²⁶⁰ ise çalışmanın üçüncü bölümünde zincirleme suçun hükümleri açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir.

¹²⁵⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 784.

¹²⁵⁷ İçel, Ceza Hukuku, s. 235.

¹²⁵⁸ İçel, Ceza Hukuku, s. 239.

¹²⁵⁹ Bkz. İçel, Suçların İctimai, s. 121.

¹²⁶⁰ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 72-73.

3.2.1.1.2. Fiillerin Her Birinin Aynı Suçu Oluşturması

3.2.1.1.2.1. Genel Olarak

Fiil ve suç çokluğu zincirleme suçun oluşumu için tek başına yeterli olmayıp, ayrıca fiillerin her birinin aynı suç oluşturması gerekir¹²⁶¹. 765 sayılı TCK’da bu husus, “*kanunun aynı hükmünün ihlali*” olarak belirtilmişken, 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*” şeklinde öngörülmüştür.

Failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı işlediği fiillerin bir kısmı farklı suçları oluşturuyorsa, bunlar zincirleme suç kapsamına dâhil edilmez ve farklı suçların her biri için ayrı ceza verilir¹²⁶². Dolayısıyla zincirleme suçun varlığı için, aynı suçun en az iki defa işlenmesi gerekmektedir¹²⁶³. Aynı suçtan anlaşılması gereken 43. maddenin 1. fıkrasının 2. cümlesinde, “*bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır*” şeklinde ifade edilmiştir¹²⁶⁴. Bununla birlikte suçların aynı olup olmadığının ne şekilde belirleneceği hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır.

3.2.1.1.2.2. Suçların Aynı Olup Olmadıklarının Belirlenmesinde Faydalanılacak Ölçüt

3.2.1.1.2.2.1. Kanunun Aynı Hükmünün İhlalinin Esas Alınması

765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde, işlenen fiillerin her birinin kanunun aynı hükmünü ihlal etmesi koşulu aranmaktaydı. Ancak “*kanunun aynı hükmü*” ifadesinden neyin anlaşılması gerektiği hususu net değildir¹²⁶⁵. Bu ifadenin, “*aynı suç tipi*” olarak

¹²⁶¹ Özgenç, Türk Ceza Kanunu Şerhi, s. 556.

¹²⁶² Koca/Üzülmez, s. 526.

¹²⁶³ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 795.

¹²⁶⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 786.

¹²⁶⁵ 1853 Toskana Kanunu zincirleme suçun oluşumu bakımından “*aynı ceza kanununun ihlali*”ni aramış ve bu ifade kurumun uygulama alanını çok fazla genişletmiştir. Bunun üzerine Zanardelli Kanunu’nda “*kanunun aynı hükmü*” ifadesi tercih edilmiştir. Bu ifade ise her ne kadar daha açık ve daraltıcı nitelikte olsa da sorunu tamamen çözememiştir. Bkz. Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 77. Zira bu ifade, zincirleme suç kurumunun uygulanma alanını sınırladığı gerekçesiyle İtalya’da eleştiriye uğramış ve bu sakıncayı

anlaşılması gerektiği belirtilmekteydi¹²⁶⁶. Dolayısıyla aynı bölümde düzenlenseler dahi, farklı suç tiplerini kapsayan hükümlerin aynı hüküm olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmekteydi¹²⁶⁷.

Kanunun aynı hükmü ifadesiyle, “*biri ihlal edilmeden diğerinin ihlali mümkün olmayan, tamamlayıcı veya yardımcı niteliğini haiz, genel veya özel ve temel cezalandırıcı normların tümü*” kastedilmektedir¹²⁶⁸. Böylece “*aynı suç*” ile “*aynı hüküm*” aynı anlama gelmektedir; nitekim her suç, kanunun bir hükmünün ihlalidir. Bu nedenle “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*” ile “*kanunun aynı hükmünün birden çok kez ihlal edilmesi*” aynı anlamı taşımaktadır¹²⁶⁹.

3.2.1.1.2.2. Benzer Hukuki Değerlerin İhlalinin Esas Alınması

Zincirleme suça kanununda yer vermeyen Alman ceza hukukunda, doktrin ve uygulama “*benzer hukuki değerlerin ihlali*” koşulunu aramaktadır. Bununla birlikte bu koşulun “*aynı kanun hükmünün ihlal edilmesi*”ni kapsadığı ifade edilmektedir¹²⁷⁰.

Belirtmek gerekir ki, aynı veya benzer hukuki değerleri koruyan çeşitli kanun hükümlerinin bulunması mümkündür¹²⁷¹. Bu nedenle doktrindeki bazı yazarlar, benzer hukuki değerlerin ihlali koşulu yerine, daha dar bir anlama sahip olan “*aynı suç tipinin gerçekleştirilmesi*” koşulunun aranması gerektiğini ileri sürmüşlerdir¹²⁷². Ancak bu şekilde yorumlandığında dahi bu şarta geniş bir anlam yüklendiği ve hırsızlık ile güveni kötüye kullanma suçlarının da aynı suç tipi olarak değerlendirildiği görülmektedir¹²⁷³.

engellemek ve aynı suçun ağırlaşmış şekli bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi amacıyla, 1930 İtalyan Ceza Kanunu’nun zincirleme suçu düzenleyen hükmüne “*değişik ağırlıkta da olsa*” ifadesi eklenmiş, daha sonra yapılan bir değişiklik ile de “*aynı hüküm*” ifadesi metinden tamamen çıkarılmıştır. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 772.

¹²⁶⁶ İtalyan doktrininde de suç tipinin aynı olması gerektiğini ileri süren görüşler bulunmaktadır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 209-210.

¹²⁶⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 127.

¹²⁶⁸ Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 83.

¹²⁶⁹ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 362.

¹²⁷⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 126; **Geerds**, s. 302 vd.

¹²⁷¹ **Geerds**, s. 302.

¹²⁷² Örneğin bkz. **Kriesten**, s. 72.

¹²⁷³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 126-127.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 27.6.1988 tarihinde verdiği bir kararda benzer hukuki değerlerin ihlali ölçütünden faydalanmış ve resmi belgede sahtecilik suçu (ETCK m. 350/2; TCK m. 204) ile resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçu (ETCK m. 343/2; TCK m. 206) arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulabileceğini kabul etmiştir¹²⁷⁴.

3.2.1.1.2.2.3. Özel Hukuki Konunun Esas Alınması

Suçun hukuki konusu, belirli bir suçun kanuna konulmasındaki amacı göstermekte olup bu amaç her daim toplumsal düzeni korumak şeklinde ortaya çıkmakla birlikte, kişisel bir yararın korunmasını da gerektirir. Bu nedenle suçun genel ve özel olmak üzere iki hukuki konusu bulunmaktadır. Suçun genel hukuki konusu, toplumsal düzenin korunmasına ilişkin kamu yararıken; özel hukuki konusu ise her bir suç tipinin yaratılmasına ilişkin özel amaçtır¹²⁷⁵. Suçun genel hukuki konusu, suç olan fiili suç olmayan fiillerden ve bu arada hukuka aykırı olan diğer fiillerden ayırmaya yararken; suçun özel hukuki konusu ise suçların tasniflenmesine, gruplandırılmasına yaramaktadır¹²⁷⁶.

Bir görüşe göre, zincirleme suç bakımından “suçun özel hukuki konusu” ölçüt olarak alınmalıdır¹²⁷⁷. Suçun özel hukuki konusu, suç teşkil eden fiil tarafından zarara uğratılan

¹²⁷⁴ Yalçın Sancar’a göre Yargıtay bu kararda “aynı amaç” ile “aynı hukuki değer”i karıştırmıştır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 78, dpn. 62. “Cumhuriyet Başsavcılığı, 11.5.1988 gün ve 69 sayı ile; sanığın 1981 yılında nüfus hüviyet cüzdanında tahrifat yaparak TCK. nun 350/2. maddesinde yazılı suçu, 1982 yılında yasa dışı örgüte üye olmak ve çeşitli eylemlerde bulunmaktan yakalanıp resmi merciler önünde sorgulandığında bir başkasının kimliğini vererek sahte ilam verilmesini sağlamakla TCK.nun 343/2. maddesine uyan ayrı bir suçu işlediğini, olayda aynı yasa hükmünün bir kaç kez ihlalinin söz konusu olmadığını ifade ile özel daire bozma kararının kaldırılmasını ve yerel mahkeme hükmünün onanmasını itirazın talep etmiştir. ... Sanık hakkında sahte kimlik belgesi düzenlemek ve görevli memura kimliği hakkında yalan beyanda bulunmak suçlarından iki ayrı dava açılmış ve mahkemece iki ayrı suç olduğu kabul edilerek yukarıda açıklandığı gibi hüküm kurulmuşsa da; delillere ve oluştaya göre sanığın baştan itibaren değişmeyen tek amacı, içinde bulunduğu durum nedeniyle yakalanmamak ve ceza görmemektir. Bu amaç doğrultusunda bir bütün olan fiil ve hareketlerinin ihlal ettiği hukuki değerler aynı niteliktedir. Bu itibarla Cumhuriyet Başsavcılığı’nın itirazının reddine karar verilmelidir.” CGK., 27.06.1988, 230/298. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.07.2022).

¹²⁷⁵ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 31.

¹²⁷⁶ **Pisapia**, s. 40; **Demirbaş**, s. 573; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 33.

¹²⁷⁷ **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 78. İtalyan doktrininde, “aynı hüküm” ifadesiyle; “ihlal edilen hakkın aynı olması”, “saldırılan menfaatin aynı olması”, “hukuki konunun aynı olması” gerektiği yönünde görüşlere yer verilmiştir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 209.

veya tehlikeye konulan hukuki varlık veya menfaat¹²⁷⁸; belirli bir fiilin suç haline getirilmesi ile korunmak istenen hukuki değerdir¹²⁷⁹. Her suç mutlaka bireye veya topluma ait en azından bir hukuki varlık veya menfaati ihlal ettiği için, kendisine özgü özel bir hukuki konuya sahiptir¹²⁸⁰. Bu hukuki konu, o suçu başka suçlardan ayırt etmeye yaramakta ve tek tek ceza normlarının yorumunda ve tasnifinde başvurulması zorunlu temel bir ölçüt görevi üstlenmektedir. Böylece önce suçun kanuni tanımından hukuki konusu tespit edilerek ardından normun yorumunda ortaya çıkan sorunlarda bu hukuki konuya başvurulmaktadır¹²⁸¹.

Suçların hukuki konularını belirleyen kesin ölçütler bulunmamaktadır. Birden çok suç veya bir grup suç bakımından ortak olan varlık veya menfaatler, münferit suçların özel konuları olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Böylece münferit suçların özel hukuki konuları, “*hayat*”, “*vücut bütünlüğü*”, “*malvarlığı*” vb. şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu varlıklar pek çok hükümde birden himaye edilmektedir. Dolayısıyla farklı özel hukuki konuya sahip olan suçlar, ortak bir hukuki varlıktan oluşan kategorik bir hukuki konuya da sahip olabilmektedirler¹²⁸². Zilyetliği koruyan hırsızlık suçu (TCK m. 141) ile mülkiyeti koruyan mala zarar verme suçunun (TCK m. 151) malvarlığına karşı suçlar arasında düzenlenmesi bu şekildedir.

Bu nedenle özel hukuki konunun tespiti için münferit suçların kanuni tariflerinde yer alan kurucu unsurlardan yararlanılmalıdır. Buna göre, sadece münferit hukuki varlık veya menfaatin tespiti bakımından bir değere sahip olan kurucu unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır¹²⁸³. Bu şekilde aynı özel hukuki konuya sahip olduğu tespit edilebilen suçlar arasında zincirleme suç ilişkisi kurulabilecektir¹²⁸⁴.

Özel hukuki konu ölçütünden faydalanılması gerektiği kanaatinde olan yazarlara göre, zincirleme suç ancak failin faaliyetinin aynı hukuki varlık veya menfaatin birden çok defa

¹²⁷⁸ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 145. Krş. **Erem, Faruk**, “*Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin*”, AÜHFD, Yıl 1968, C. 25, S. 1, s. 23.

¹²⁷⁹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 31.

¹²⁸⁰ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 163, 219.

¹²⁸¹ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 203.

¹²⁸² **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 79.

¹²⁸³ **Leone**’nin görüşü için bkz. **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 220.

¹²⁸⁴ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 80.

ihlalinin meydana getirdiğinde mümkün olabilir. Bir diğer ifadeyle, birden fazla netice aynı cinsten olmalıdır. Aynı cins neticelerden maksat ise aynı hukuki konunun yani aynı hukuki varlık veya menfaatin birden çok ihlal edilmesi anlamına gelir¹²⁸⁵.

Bir görüşe göre, zincirleme suçun oluşması için “*aynı maddenin ihlali*”nin aranması failin aleyhine ve ceza hukukunun temel ilkelerine aykırıdır. Nitekim ceza hukuku suçlu iradeyi ihlal edilen hukuki değere ve meydana gelen zarara göre cezalandırır. Bu nedenle aynı bölümde düzenlenen hükümlerin ihlali halinde zincirleme suç hükümleri uygulanabilmeli ve suçlu iradenin birkaç suçun tekrarı olması cezada indirim nedeni olmalıdır¹²⁸⁶.

Farklı bir görüş ise, hukuk normunun emir ve müeyyide şeklinde iki kısımdan meydana gelmesi nedeniyle, zincirleme suçta aynı normun değil, yalnızca aynı emrin ihlalinin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, suçların aynı olup olmadığının, ihlaller arasında ayniyet bulunup bulunmadığının tespitinde, ihlal edilen emirlerin aynı olup olmadığına bakılmalıdır. Müeyyidenin farklı olması, emredilen şeyin ayniyetini değiştirmemektedir¹²⁸⁷. Hukuki emir, çeşitli hükümlerde özellikler arz edebilirse de, bu hükümlerin zincirleme suçu ortadan kaldıracak ölçüde birbirinden farklı oldukları kabul edilmemelidir. Zira zincirleme suçta önemli olan, hukuki zararın ayniyetidir¹²⁸⁸.

Aynı suçun işlenip işlenmediğinin tespitinde özel hukuki konunun esas alınmasıyla, teşebbüs aşamasında kalmış suç ile tamamlanmış suç arasında ve suçun basit şekli ile nitelikli şekilleri arasında zincirleme suç ilişkisi kurulabilecektir¹²⁸⁹. Nitekim suçun teşebbüs aşamasında kalmış hali ile tamamlanmış halinin ve yine basit şekli ile nitelikli şeklinin hukuki konusu aynıdır. Teşebbüs aşamasında kalmış ve tamamlanmış suç arasındaki fark, failin ilk halde korunan hukuki varlığı zarara uğratamayıp yalnızca tehlikeye düşürmesine karşın, ikinci halde bunu zarara uğratmasıdır. Suçun nitelikli hale

¹²⁸⁵ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 229.

¹²⁸⁶ **Soyaslan**, s. 272.

¹²⁸⁷ *Delitala*’nın görüşleri için bkz. **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 230, dpn. 101.

¹²⁸⁸ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 229-230.

¹²⁸⁹ **Yalçın Sancar**, Mütessilsil Suç, s. 80.

gelmesi de hukuki konuyu değiştirmemektedir. Nitekim suçu nitelikli hale getiren unsurlar suçun kurucu unsurlarına, suçun temel yapısına dâhil deęildir¹²⁹⁰.

Bu düşünceye yöneltlen eleştirilerden ilkinde göre, ceza normları her zaman farklı değerleri değil, örneğin hırsızlık ve güveni kötüye kullanma suçlarında olduğu gibi çoğu kez aynı hukuki değerleri korumaktadır¹²⁹¹. Bir diğer ifadeyle aynı varlık veya menfaati ihlal eden pek çok suç bulunmaktadır¹²⁹². Kasten yaralama (TCK m. 86) ve taksirle yaralama suçları (TCK m. 89) da bu şekildedir. Yalnızca himaye edilen varlık veya menfaatin aynı olması münferit suçun hukuki konusunu tespiti yeterli değildir. Öte yandan bazı suçlarda hukuki konuyu kesin biçimde belirlemek kolay olmamakta, örneğin hırsızlık suçunda olduğu gibi hukuki konuya ilişkin (zilyetlik ve/veya mülkiyet) tartışmalar bulunmaktadır¹²⁹³. Ayrıca iftira suçu gibi bazı suçların birden çok hukuki konusu bulunmaktadır.

Bu nedenle hukuki konu, tek tek suçları belirlemede ve birini diğerinden kesin biçimde ayırt etmede tek başına yeterli deęildir¹²⁹⁴. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulunun resmi belgede sahtecilik suçu (TCK m. 204) ile özel belgede sahtecilik suçunu (TCK m. 207), *“suçların benzer şekilde düzenlenmesi, her iki suçta korunan hukuki yararın kamu güveni olması, suçların mağdurunun geniş anlamda toplumu oluşturan tüm bireyler olması ve suç isimlerinin aynı olması”* gerekçesiyle *“aynı suç”* kabul ettiği yakın tarihli kararları bulunmaktadır¹²⁹⁵.

¹²⁹⁰ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 230-231.

¹²⁹¹ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 343.

¹²⁹² **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 230.

¹²⁹³ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 203.

¹²⁹⁴ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 772. Önceden de belirttiğimiz gibi 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde, zincirleme suçun oluşumu bakımından bir suç işleme kararının icrası kapsamında *“kanunun aynı hükmü”*nün bir kaç defa ihlal edilmesi koşulu aranmaktaydı. Bu konuda suçun hukuki konusu ölçütünün önem taşıdığını ifade eden bazı yazarlara göre, *“kanunun aynı hükmü”*nün dogmatik olarak tayini için bu ölçütün esas alınması gerekmektedir. Ancak hâkim görüş, kanunun aynı hükmünün tayininde hukuki konu ölçütünün elverişli olmadığı yönündeydi. Bkz. **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 229, dñn. 96.

¹²⁹⁵ *“Sahtecilik suçları bakımından ise, kanun koyucunun resmî belgede sahtecilik ve özel belgede sahtecilik suçlarını benzer şekilde düzenlemesi, her iki suçta korunan hukuki yararın kamu güveni olması, suçların mağdurunun geniş anlamda toplumu oluşturan tüm bireyler olması ve suç isimlerinin aynı olması nedeniyle, resmî belgede sahtecilik suçu ile özel belgede sahtecilik suçunun “aynı suç” kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. ... Bu bilgiler ışığında somut olay değerlendirildiğinde; Kimlik bilgilerini kullandığı mağdur adına ikametgâh belgesi düzenlettirmek suretiyle resmî belgede sahtecilik suçunu, sonrasında söz konusu sahte ikametgâh belgesiyle katılan bankaya başvuruda bulunup içeriği itibarıyla sahte olarak düzenlenmesini sağladığı bireysel kredi başvuru formunu mağdura atfen imzalamak suretiyle*

3.2.1.1.2.2.4. Aynı Maddenin Aynı Fıkrasının İhlalini Arayan Görüş

Zincirleme suçun uygulama alanını önemli derecede daraltan ve azınlıkta kalan bu görüşe göre, kanunun sadece ayrı maddeleri arasında değil, aynı maddenin farklı fıkralarında düzenlenen suçlar arasında da zincirleme suç ilişkisi kurulamaz. Dolayısıyla bu görüş, suçun basit ve nitelikli şekilleri, neticesi sebebiyle ağırlaşmış şekli ile teşebbüs aşamasında kalmış ve tamamlanmış halleri arasında zincirleme suçu kabul etmemektedir¹²⁹⁶. Bu görüşe göre, örneğin, failin mağduru önce malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle (TCK m. 106/1) ve ardından silahla hayatına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit etmesi (TCK m. 106/2) durumunda zincirleme suç söz konusu olmaz.

3.2.1.1.2.2.5. Suçun Basit Şeklinin Esas Alınması

Bu görüşe göre suçların aynı olup olmadığı hususunda esas alınması gereken ölçüt; suçun basit şekli¹²⁹⁷, kanuni tip¹²⁹⁸, bir diğer ifadeyle suç koyan ana kuraldır¹²⁹⁹. Suçun basit şekli esas alındığı takdirde, asıl cezalandırıcı norma bağlı olan diğer normlar aynı suç sayılır¹³⁰⁰. İşlenen suçların aynı olması yeterli olup, suç tipine ilişkin hükmün düzenlenme yeri önemli değildir¹³⁰¹. Böylece suçun nitelikli şekilleri, teşebbüs aşamasında kalmış ve tamamlanmış halleri arasında da zincirleme suç ilişkisi kurulabilir¹³⁰². Örneğin, fail bir suç işleme kararının icrası kapsamında hırsızlık suçunun önce basit şeklini (TCK m. 141) ve daha sonra nitelikli şeklini (TCK m. 142) işlerse ve suçlardan birisi teşebbüs

de özel belgede sahtecilik suçunu işleyen sanığın, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçu değişik zamanlarda işlediğinin ve bu itibarla zincirleme şekilde resmî belgede sahtecilik suçundan cezalandırılması gerektiğinin kabulünde zorunluluk bulunmaktadır.” CGK., 23.01.2018, 651/22. Aynı yönde bkz. 5CD., 20.06.2019, 6254/6352. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

¹²⁹⁶ **Tosun**, s. 134; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 77-78.

¹²⁹⁷ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 80; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 772.

¹²⁹⁸ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 343.

¹²⁹⁹ **Kunter**, “Mütessel Suç ve Af”, s. 900.

¹³⁰⁰ 765 sayılı TCK döneminde de, “kanunun aynı hükmü”nün belirlenmesinde suçun basit şeklinin esas alınması gerektiğini kabul eden görüşe göre, “asıl cezalandırıcı norma bağlı diğer normlar” aynı hüküm sayılmalıydı. Bkz. **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 252.

¹³⁰¹ **Tosun**, s. 135; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 793.

¹³⁰² **Demirbaş**, s. 560-561; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 80-81.

aşamasında kalırsa, farklı hükümleri ihlal etmesine rağmen aynı suçu işlemiş olduğundan, zincirleme suç hükümleri uygulanır¹³⁰³.

Bir görüşe göre, kanunun aynı hükmünün belirlenmesinde suçun özel konusunu esas alan görüşle suçun basit şeklini esas alan görüş arasında sonuç bakımından bir farklılık bulunmamaktadır¹³⁰⁴. Bunun nedeni, özel hukuki konunun suçun kurucu unsurları esas alınarak tayin edilmesidir. Suçun basit şekli de suçun kurucu unsurlarına göre tayin edilmektedir. Zincirleme suç bakımından aynı suçun tespitinde önemli olan, suçların asli unsurlarının aynı olmasıdır¹³⁰⁵. O halde, suçlar arasında korunan hukuki değer ve tipikliğin maddi ve manevi unsurları bakımından genel hatlarıyla bir ayniyetin olması halinde aynı suçtan söz edilmelidir¹³⁰⁶. Eğer suçların maddi unsurları değişiyorsa, artık aynı suçtan söz edilemez ve bu suçlar zincirleme suç oluşturmaz¹³⁰⁷.

Ceza kanunlarının sistematüğinde, hareketin yönelik olduğu konu (suçun maddi konusu) esas alınmak suretiyle bir düzenleme yapılarak öncelikle korunmak istenen yararların basit şekli esas alınır¹³⁰⁸. Cezaya layık bir haksızlığın oluşması bakımından varlığı zorunlu olan temel unsurları taşıyan suç tipine, o suçun basit şekli denilmektedir. Suçun basit şekli, bir suçu hukuka uygun fiillerden, haksızlık teşkil eden diğer fiillerden ve başka suçlardan ayırmaya yarayan husustur¹³⁰⁹.

Suçun bu basit şekline ilave edilen bazı unsurlarla, bu suçtan daha başka suç tipleri türetilbilmektedir. Türetilen bu suç tipleri temel suç tipine bağlıdır¹³¹⁰, temel suç tipiyle aynı niteliktedir, objektif nitelikteki unsurları onunla aynıdır ve aynı hukuki yararı

¹³⁰³ İçel, Suçların İçtimalı, s. 128; Dönmezer/Erman, II, kn. 772.

¹³⁰⁴ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 81.

¹³⁰⁵ Kantar, s. 146. Bu sorunun çözümü için İtalyan Ceza Kanunu'nda "*kanunun aynı hükmünün farklı ağırlıkta da olsa birden çok ihlali*" ifadesine yer verilmiş, böylece zincirleme suç oluşturan suçların farklı ağırlıkta olabileceği ve nitelikli hal, teşebbüs gibi farklı şekillerde de gerçekleştirilebileceği kabul edilmişti. Bkz. Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 81-82. Kanunun mevcut halinde ise farklı hükümler arasında da zincirleme suç kabul edilmiştir (İCK m. 81/2).

¹³⁰⁶ Koca/Üzülmüş, s. 527.

¹³⁰⁷ Tosun, s. 135.

¹³⁰⁸ Önder, Ceza Hukuku, s. 70.

¹³⁰⁹ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 140.

¹³¹⁰ Öztürk/Erdem, § 5, kn. 304.

korumaktadır. Türeme, suçu daha ağır veya daha hafif hale getirebilmektedir¹³¹¹. Bunlar suçun nitelikli halleridir. Bir suçun nitelikli halinde, suçun basit şeklinde mevcut olan tüm unsurlar bulunmakta, ayrıca buna ek olarak en az bir özel unsur daha bulunmaktadır. Suçun basit şekline yapılan bu ilaveler, suçun basit şeklindeki haksızlığın yoğunluğuna etki etmektedir¹³¹². Böylece nitelikli haller, temel cezanın artırılıp indirilmesini gerektirmekle birlikte, varlıkları suçun hukuki vasfını değiştirmemektedir. Kurucu unsur olmadıklarından, bulunmamaları suçun varlığına zarar vermemektedir¹³¹³. Bu şekilde oluşturulan suçlarda, suçun basit şeklinin hukuki niteliği varlığını sürdürmekte, yapılan ilaveler yoluyla suçun basit şekli bir nevi genişletilmektedir¹³¹⁴.

Örneğin TCK m. 81’de düzenlenen kasten öldürme suçu temel bir suç tipiyken; m. 82/1-a uyarınca bu suçun tasarlayarak işlenmesi daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hali oluşturmaktadır¹³¹⁵. Hırsızlık suçunun paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde işlenmesi halinde (TCK m. 144/1-a) ise hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren hali oluşmaktadır.

Bununla birlikte, temel suç tipinden bağımsız olarak türeyen suçlar da bulunmakta olup, bunlar, temel suç tipinden nitelik itibariyle ayrı ve bağımsız bir haksızlık ve kusur içeriğine sahip olduklarından¹³¹⁶, farklı bir suç tipini meydana getirirler¹³¹⁷. Bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen suçların aynı olup olmadığının belirlenebilmesi için, bir suçun bağımsız suç tipi mi yoksa bir suç tipinden türemiş, ağırlaşmış veya hafifleşmiş suç tipi mi olduğunun tespiti yapılması gerekmektedir. Ancak bir suçun kendisini oluşturan suç veya suçlardan bağımsız olduğunu ya da bu suçun türetilmiş bir suç olduğunu belirlemede başvurulabilecek kesin ölçütler bulunmamaktadır. Bu sonuca ancak yorum yoluyla varılabilir. Yeni suç tipinin hukuki niteliği suçun basit şekline göre değişikse, farklı bir hukuki değeri koruyorsa, subjektif

¹³¹¹ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 70-72. Cezanın indirilmesini gerektiren unsurlara ayrıcalıklı (*privilegierend*), ağırlaştırılmasını gerektiren unsurlara nitelikli (*qualifizierend*) unsur da denilmektedir. Bkz. **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 304.

¹³¹² **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 141-142.

¹³¹³ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 599; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 141.

¹³¹⁴ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 70; **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 304.

¹³¹⁵ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 141.

¹³¹⁶ **Öztürk/Erdem**, § 5, kn. 304.

¹³¹⁷ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 73.

unsurun şekli ve yoğunluğu itibariyle bağımsız bir suç kapsamına girdiği anlaşılıyorsa, hukuk hayatında farklı bir fonksiyon üstleniyorsa, artık bu yeni suç tipinin bağımsız bir suç olduğu sonucuna varılmalıdır¹³¹⁸.

Maddi konuları aynı olmasına rağmen hareketlerin farklı olması değişik vasıfta suçları oluşturabileceği gibi, hareketin aynı olmasına rağmen yalnızca maddi konunun değişmesiyle de suçun vasfı değişebilecektir¹³¹⁹. Örneğin bir görüşe göre, TCK m. 116/1 ile m. 116/2 farklı suçları oluşturduğundan ikisi arasında zincirleme suç ilişkisi bulunamaz. Bu nedenle bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişinin önce konutuna sonra işyerine girilirse, gerçek içtima kuralı uygulanır¹³²⁰.

Tipikliğin maddi ve manevi unsurları aynı olmakla birlikte sadece hareketin işleniş şekli farklı ise, bağımsız suç düzenlemesi değil, aynı suçun işleniş şekli vardır. Burada kaynağını veya dayanağını temel hareketten alan ve fakat bu temel hareketten farklı bir işleniş şekli bulunmaktadır. Suçun basit şekline gönderme yapılarak bir hareket farklılığı yaratılmaktadır¹³²¹. Suçun işleniş şekline bağlı farklı ceza öngörülmüşse, bir diğer ifadeyle işleniş şekline bağlı olarak cezada artırım veya indirim yapılmışsa, bu işleniş şekli suçun nitelikli halini oluşturmaktadır¹³²². Örneğin cinsel saldırı suçunun vücuda organ veya sair cisim sokmak suretiyle işlenmesi böyledir¹³²³.

Buna karşın, temel hareketten ayrı ve tamamen farklı bir hareket söz konusu ise, bağımsız bir suç düzenlemesinden söz edilmelidir. Eğer hareket, suçun konusu, netice ve manevi unsurda değişiklik varsa, farklı suçların olduğu kabul edilmelidir. Fıkra, temel suç tipinde korunan değerden farklı daha özel bir değeri koruyan hareket var ve ayrı bir ceza

¹³¹⁸ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 75.

¹³¹⁹ **Erem**, “Suçun Konusu”, s. 15.

¹³²⁰ Bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 619.

¹³²¹ Aynı suç tipinin farklı fıkralarındaki düzenlemeler arasında, korunan hukuki değer ile tipikliğin maddi ve manevi unsurları açısından farklılık olur ve fıkralardan biri diğerine gönderme yapar veya bağlı olursa, gönderme yapan veya bağlı olan fıkranın nitelikli hal olduğu ifade edilmektedir. Aksi durumlarda ise hareketin işleniş şekline bağlı farklılık haricinde, farklı suç düzenlemesi söz konusu olmaktadır. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 917-918.

¹³²² **Özen**, Genel Hükümler, s. 980.

¹³²³ Her ne kadar TCK’nın 102. maddesinin 1. ve 2. fıkraları farklı cezalandırma gerektirmekteyse de bunlar bağımsız suç düzenlemesi değil suçun birer işleniş şeklidir. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 315. Aynı yönde bkz. **Artuç**, s. 56. Aksi yönde bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 142.

da öngörülmüşse, bu artık farklı bir suç düzenlemesidir¹³²⁴. Cezası bağımsız olarak tayin edilen fiillerin kural olarak bağımsız bir suç tipi oluşturduğu kabul edilmektedir¹³²⁵.

Son olarak bir görüşe göre, suçun ismi aynı kaldığı sürece aynı suçtan söz edilmeli; suçun ismi değişiyorsa, farklı suçlar söz konusu olmalıdır¹³²⁶. İsmi değişen suçlar aynı kanun maddesinde düzenlenmiş olsalar dahi, zincirleme suç oluşturmazlar. Buna göre, örneğin TCK'nın 257. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen “*görevi kötüye kullanma*” suçu ile aynı maddenin 2. fıkrasında düzenlenen “*görevi ihmal*” suçu iki farklı suç olduklarından, zincirleme suç ilişkisine girmezler¹³²⁷. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bir kararında suçların isimlerinin aynı olması gerektiğine dikkat çekmiştir¹³²⁸.

3.2.1.1.2.2.6. Değerlendirme

Benzer hukuki değerleri ihlal etmeleri veya özel hukuki konularının aynı olması, unsurları farklı olan suçlar arasında zincirleme suçun kabulü için yeterli bir ölçüt olamaz¹³²⁹. Bu nedenle, örneğin, malvarlığına karşı suçlar arasında düzenlenen hırsızlık ve mala zarar

¹³²⁴ Örneğin TCK'nın 134. maddesinde düzenlenen özel hayatın gizliliğini ihlal suçunda gizliliğin ihlalini oluşturan hareket serbest hareketlidir. Eğer fiil görüntü ve seslerin kayda alınması ya da ifşa edilmesi haricinde bir hareketle işleniyorsa suçun temel şekli oluşur. Gizliliğin ihlalini oluşturan hareket, görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle işleniyorsa, bu durumda cezayı artıran nitelikli hal söz konusu olur (m. 134/1-ikinci cümle). Özel hayata ilişkin görüntü ve seslerin hukuka aykırı olarak ifşa edilmesi halinde ise (m. 134/2) ayrı bir suç meydana gelir. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 314.

¹³²⁵ Cezalarda kural olarak alt ve üst sınırlar gösterilmekte, artırma ve azaltmalar da bu temel ceza üzerinden hesaplanmaktadır. Bununla birlikte, bir suçun cezası bir maddeye göre belirlendikten sonra başka bir maddede bunun belli bir oranda artırılması veya azaltılması söz konusu ise, bu maddedeki fiilin bağımsız bir suç teşkil ettiği söylenemez. Bkz. **Kunter**, “*Müsel Sel Suç ve Af*”, s. 906.

¹³²⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 581.

¹³²⁷ **Artuç**, s. 56. Örneğin cinsel saldırı ile cinsel taciz suçu arasında suçun temel şekli-nitelikli şekli ilişkisi bulunmadığı ve suçların isimleri de farklı olduğu için, bu ikisi farklı suçları oluşturmaktadır. Bu nedenle bir suç işleme kararına dayansa bile aynı mağdura karşı işlenen cinsel taciz ve cinsel saldırı suçları zincirleme suç oluşturmaz.

¹³²⁸ “*Aynı suç 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde; 'Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır' demek suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur. Öğretide de 'aynı suçtan anlaşılması gerekenin, aynı suç tipi olduğu', kanunda düzenlenen suçların ismi aynı ise aynı suçtan söz edileceği, suçun ismi farklı ise artık aynı suçtan bahsedilemeyeceği kabul edilmektedir. Buna göre suçların isimleri aynı ise aynı suçtan söz etmek mümkün iken, suçun ismi değiştiğinde artık aynı suçtan bahsetmek mümkün değildir. Örneğin dolandırıcılık ile nitelikli dolandırıcılık eylemleri aynı suç sayılır iken, dolandırıcılık ile güveni kötüye kullanma, hırsızlık ile dolandırıcılık, hırsızlık ile suç eşyasını satın alma aynı suç kavramı içerisinde değerlendirilemeyecektir. Aynı suç kavramına, suçun teşebbüs aşamasında kalmış hali de dâhildir. Zincirleme suç oluşturan eylemlerden bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, işlenen suçların isimleri değişmediği sürece, aynı suç sayılacaktır.*” CGK, 17.3.2015, 2-37/47. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 621, dpn. 1125.

¹³²⁹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 84.

verme suçları arasında veya kamu idaresinin güvenilirliğine karşı suçlardan zimmet ve irtikâp arasında ya da adliyeeye karşı suçlardan yalan tanıklık ile yalan yere yemin arasında zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Zira suç tiplerinin aynı bölümde düzenlenmiş olması, zincirleme suçun uygulanması bakımından yeterli değildir¹³³⁰. Hatta ortak bir takım unsurlara sahip olan hırsızlık ile yağma¹³³¹, resmi belgede sahtecilik ile özel belgede sahtecilik, cinsel saldırı ile çocukların cinsel istismarı da aynı suç olarak kabul edilemez. Örneğin fail bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı önce hırsızlık, ardından yağma ve sonra dolandırıcılık suçlarını işlerse, suçlar farklı olduğundan zincirleme suç hükümleri uygulanmaz ve fail her suçtan ayrı ayrı cezalandırılır¹³³².

Aynı suçtan anlaşılması gereken, TCK'nın 43. maddenin 1. fıkrasının ikinci cümlesinde, *“bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri”* olarak ifade edilmiştir¹³³³. O halde bir suçun basit ve nitelikli şekilleri farklı hükümlerde düzenlenmiş olsa dahi¹³³⁴ aynı suç sayıldıklarından zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir¹³³⁵. Örneğin, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı önce hırsızlık suçunun temel şeklini (TCK m. 141), sonra daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halini (TCK m. 142) ve son olarak daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerden birini (TCK m. 144, m. 146) işleyen failin tüm bu fiilleri arasında zincirleme suç ilişkisi vardır¹³³⁶.

Aynı suçun işlenmesi, kanunun aynı hükmünün ihlal edilmesi anlamına gelmemektedir. Nitekim 43. maddenin birinci fıkrası uyarınca bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az ceza gerektiren nitelikli şekilleri aynı suç olduğuna göre, sayılan hallerin dışında

¹³³⁰ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 600; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 547.

¹³³¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 127.

¹³³² **Koca/Üzülmez**, s. 526.

¹³³³ Belirtmek gerekir ki bir suçun olası kastla işlenmesi ve doğrudan kastla işlenmesi hallerinde de aynı suç söz konusudur. CGK, 3.12.2013, 1-1569/575. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 580. Bununla birlikte olası kastla işlenen suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı hususuna çalışmanın 3.2.2.9.1. numaralı başlığında yer verilecektir.

¹³³⁴ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 772; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 128.

¹³³⁵ **Kriesten**, s. 72; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 127-128. İşlenen fiillerin her biri suçun temel şeklini veya nitelikli şeklini oluşturabileceği gibi, fiillerin bir kısmının suçun temel şeklini ve bir kısmının da nitelikli şeklini oluşturması mümkündür. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 786.

¹³³⁶ **Koca/Üzülmez**, s. 526. Aynı yönde bkz. **Demirbaş**, s. 561; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 343.

kalan suçlar aynı maddede düzenlenseler bile farklı suçlardır ve zincirleme suç oluşturmazlar¹³³⁷. Nitelikli unsurlar suçun temel şeklinin unsurlarını içermekte ve buna ek olarak bazı unsurları da bünyesinde barındırmaktadır. Nitelikli unsurdan söz edebilmek için, düzenlemenin mutlaka o suçun temel şeklinin unsurlarını taşıması gerekmektedir. Dolayısıyla aynı maddede düzenlenmiş olsa bile bu özelliği barındırmayan bir hüküm nitelikli hal değildir ve bağımsız bir suç oluşturur¹³³⁸. Farklı unsurlara sahip, nitelikleri itibariyle farklı suçlar, aynı maddede düzenlenseler dahi aralarında zincirleme suç ilişkisi kurulamaz¹³³⁹. Örneğin haberleşmenin gizliliğini ihlal (TCK m. 132), kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (TCK m. 133), banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (TCK m. 245), görevi kötüye kullanma (TCK m. 257) suçlarında farklı fıkralarda farklı suçlar düzenlenmektedir¹³⁴⁰. Söz gelimi failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında öncelikle mağdurun bilişim sistemini bozması (TCK m. 244/1), daha sonra bilişim sistemini kullanarak haksız yarar sağlaması (TCK m. 244/4) halinde, iki farklı suç bulunacağı için zincirleme suç meydana gelmeyecektir¹³⁴¹.

Daha önce de vurgulandığı gibi Yargıtay Ceza Genel Kurulu pek çok kararında¹³⁴², resmi belgede sahtecilik suçu (TCK m. 204) ile özel belgede sahtecilik suçunu (TCK m. 207), benzer şekilde düzenlenmeleri, korunan hukuki yararın kamu güveni olması, suçların mağdurlarının toplumu oluşturan bireyler olması ve suç isimlerinin aynı olması gerekçesiyle, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması bağlamında “*aynı suç*” saymaktadır. Bu değerlendirme öncelikle, bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerinin aynı suçu oluşturacağını belirten 43. maddenin

¹³³⁷ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 82; **Koca/Üzülmez**, s. 542. Örneğin, TCK m. 188’de düzenlenen “*uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti*” suçunun 1., 3. ve 7. fıkralarında birbirinden bağımsız suçlar düzenlenmiştir. Bu durumda bir suç işleme kararının icrası kapsamında kişinin önce 7. fıkra kapsamında bir bitkiyi yetiştirmesi, ardından bu bitkiyi kullanarak uyuşturucu madde imal etmesi (f. 1) ve daha sonra ürettiği bu uyuşturucu maddeyi satışa arz etmesi (f. 3) durumunda, üç farklı suç bulunduğu için, zincirleme suç değil gerçek içtima hükümleri uygulanır. Örnek için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 163.

¹³³⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 389.

¹³³⁹ **Tosun**, s. 135; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 128; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 83; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 389.

¹³⁴⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 786.

¹³⁴¹ Ayrıca burada her iki suçun koruduğu hukuki değerler de farklıdır. **Koca/Üzülmez**, s. 527.

¹³⁴² CGK., 23.01.2018, 651/22; CGK., 19.11.2013, 1376/458; CGK., 5.6.2012, 2011/15-491, 2012/219. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.09.2022).

1. fıkrasına aykırılık teşkil etmektedir. Zira resmi belgede sahtecilik suçu özel belgede sahtecilik suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli şekli olmadığı gibi, özel belgede sahtecilik suçu da resmi belgede sahtecilik suçunun daha hafif cezayı gerektiren nitelikli şekli değildir. Öte yandan iki suçun maddi unsurları birbirinden farklıdır. Resmi belgede sahtecilik suçunun maddi konusu resmi belge; buna karşın özel belgede sahtecilik suçunun maddi konusu özel belgedir. Resmi belgede sahtecilik suçunun oluşması için, bir resmi belgeyi sahte olarak düzenlemek, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek ya da sahte bir resmi belgeyi kullanmak yeterlidir. Bu hareketler seçimlik olup bir tanesinin yapılması halinde suç oluşur. Oysaki özel belgede sahtecilik suçu çok hareketli bir suç olup, belgeyi sahte olarak düzenlemek ya da başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek suçun oluşumu için yeterli değildir; ayrıca sahte olan belgenin kullanılması da gerekir¹³⁴³. Dolayısıyla asli unsurları birbirinden farklı olan¹³⁴⁴ bu iki suçu zincirleme suç kapsamında aynı suç olarak değerlendiren Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı isabetli değildir¹³⁴⁵.

Bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen suçların biri, bir kısmı veya tamamı teşebbüs aşamasında kalmış olabilir. Bu durumda, teşebbüs aşamasında kalan suçların aynı suç kapsamında yer alıp almadığı sorusu akla gelebilir. Teşebbüs bağımsız bir ceza normu olmayıp ancak belli bir suçun tanımlandığı norma bağlı olarak uygulanabilir¹³⁴⁶. Teşebbüste, subjektif unsurları yönünden tamam olan bir suç, objektif unsurları itibariyle eksik kalmıştır. Bu nedenle teşebbüs hükümleri, bir suçun tamamlanamadığı hallerde, ancak bu suçun kanuni tarifıyla birlikte uygulanabilen, yardımcı norm niteliğinde hükümlerdir. Dolayısıyla burada, biri tamamlanamamış olan suça, diğeri de teşebbüse ilişkin olmak üzere iki normun bir araya gelmesi suretiyle uygulanabilen suçun özel görünüş şekli mevcuttur¹³⁴⁷. Bu durumda da aynı suç söz konusu olduğundan¹³⁴⁸, tamamlanmış suçlar ile teşebbüs aşamasında kalmış suçlar veya tamamı teşebbüs

¹³⁴³ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 619, dñn. 1123.

¹³⁴⁴ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 344.

¹³⁴⁵ **Koca/Üzölmez**, s. 527-528.

¹³⁴⁶ **Sözüer, Adem**, Suça Teşebbüs, Kazancı Yay., İstanbul 1994, s. 46.

¹³⁴⁷ **Koca/Üzölmez**, 417.

¹³⁴⁸ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 613.

aşamasında kalmış olan suçlar hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹³⁴⁹. Suçlardan yalnızca bir tanesi tamamlanmış, diğer hepsi teşebbüs aşamasında kalmış dahi olsa, ceza -kural olarak- tamamlanmış olan suç esas alınarak tayin edilir¹³⁵⁰. Kanaatimizce teşebbüs aşamasında kalan suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için açık bir hükme yer verilmesine de gerek yoktur¹³⁵¹.

3.2.1.1.2.3. Seçimlik Hareketli Suçlar

Seçimlik hareketli suçlar, daha önce zincirleme suçta fiil çokluğunun bulunması bağlamında ele alınmış olmasına rağmen, burada suçların aynı olması bağlamında ayrıca ele alınmasında fayda vardır. Seçimlik hareketli suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için her defasında aynı seçimlik hareketin yapılması şart değildir¹³⁵². Seçimlik hareketlerden önce birinin ve sonra bir diğerinin gerçekleştirilmiş olması zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını engellemez¹³⁵³. Örneğin fail bir suç işleme kararı doğrultusunda mağdurun önce otomobilini çizer, sonra bisikletini parçalarsa suçlar aynı olduğu için zincirleme suç hükümleri uygulanır. Nitekim iki hareket de aynı suçun alternatif hareket unsurunu oluşturmaktadır.

¹³⁴⁹ **Kriesten**, s. 75-76; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 114; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769; BGHSt 21, 391. Zincirleme suçun kendisini oluşturan suçlardan bağımsız ve kendisine özgü bir neticesi bulunmadığından, zincirleme suça teşebbüsten değil, teşebbüs aşamasında kalan suçların zincirleme suç ilişkisine girmesinden söz edilebilir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 71.

¹³⁵⁰ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 613; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 114; **Dönmezer/Erman**, I, kn. 530. Bu konuda çalışmanın 4.2.1.5. numaralı başlığına bakınız.

¹³⁵¹ Doktrinde, teşebbüs aşamasında kalan suçlarda zincirleme suçun kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin tereddüdü gidermek adına, bu konuda açık bir hüküm konulabileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 248.

¹³⁵² **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 18.

¹³⁵³ **Özen**, Genel Hükümler, s. 927. “Maddenin uyuşmazlığa konu olan ikinci fıkrasında, bir kimseyi fuhşa teşvik etmek, bunun yolunu kolaylaştırmak ya da fuhuş için aracılık etmek veya yer temin etmek, ayrı bir suç olarak düzenlenmiş, fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçiminin sağlanmasının fuhşa teşvik sayılacağı kabul edilmiştir. ... Fıkra düzenlenmiş suç seçimlik hareketli bir suç olup, fıkra düzenlenmiş hareketlerden herhangi birisinin yapılması suçun işlenmesi için yeterlidir. Ayrıca bu seçimlik hareketlerden birden fazlasının aynı zaman diliminde yapılması durumunda yine tek suç oluşacak, buna karşılık daha sonra farklı zamanda seçimlik hareketlerin tekrarlanması halinde yeni bir suç işlenmiş olacaktır.” CGK., 25.11.2014, 342/519. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 17.03.2022).

Bir suçun seçimlik hareketli bir suç olup olmadığının tespitinde doktrin ve uygulamada kesin ölçütler ortaya konabilmiş değildir. Bir görüşe göre¹³⁵⁴, aynı hukuki menfaatin ihlal edilmesi, hareketlerin aynı fıkra da gösterilmesi ve cezaların aynı olması ölçütlerine başvurulması gerekirken; başka bir görüşe göre¹³⁵⁵, hukuki konunun, mağdurun, cezanın ve seçimlik hareketlerin sayıldığı maddenin veya fıkranın aynı olması ölçütünden faydalanılabilir. Bir diğer görüşe göre, kanuni tanımında birden fazla harekete seçimlik olarak yer verilen suçlarda, fiillerin ilişkin olduğu maddi konuların birbirinden farklı olması halinde seçimlik hareketli suçtan söz edilemez. Bu durumda maddede yer verilen konulara ilişkin her bir hareket başka bir suç u oluşturmaktadır¹³⁵⁶.

Doktrinde bir görüşe göre, farklı fıkralarda yer alan hareketlerin seçimlik hareketler mi olduğu yoksa ayrı suçları mı oluşturduğunun tespitinde öncelikle fıkralarda yer alan harekete bakılmalıdır. Tipikliğin maddi ve manevi unsurları aynı olmakla birlikte sadece hareketin işleniş şekli farklı ise bağımsız suç düzenlemesi değil, suçun işleniş şekli vardır. Suçun işleniş şekli birden çok ve her bir işleniş şekli için aynı ceza öngörülmüş ise bu durumda seçimlik hareketli suç söz konusu olur¹³⁵⁷ ve birbirleriyle zincirleme suç oluşturabilirler. Bir hareket olmadığı zaman suç oluşmuyorsa, o hareketin suçun bir işleniş şekli olduğu ifade edilmektedir. Buna karşın, hareketlerin birbirinden farklı olduğu ve ikinci fıkradaki hareket olmadığı zaman suçun yine de oluştuğu durumlarda, ikinci fıkradaki harekete bağlı düzenlemenin bağımsız bir suç düzenlemesi olduğu kabul edilmektedir¹³⁵⁸. İstisnaları bulunmakla birlikte, farklı fıkralarda öngörülen cezaların tür

¹³⁵⁴ Kunter'e göre, hareketler ayrı suç sayılmak isteniyorsa, kanun yapma tekniği bakımından bunların ayrı maddelerde veya en azından ayrı fıkralarda gösterilmesi gerekir. Bkz. **Kunter**, Suçun Maddi Unsurları, s. 16-17, dpn. 10.

¹³⁵⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 68.

¹³⁵⁶ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 186. Dolayısıyla suçların aynı mı yoksa farklı mı olduğunun belirlenmesinde, aynı maddede ve hatta fıkra da düzenlenmeleri tek başına yeterli bir ölçüt değildir; suçun konusunun da esas alınması gerekmektedir. Ceza içeren özel kanunlarda yer verilen suç tanımlarında bunun örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Vergi Usul Kanunu m. 359'da düzenlenen kaçakçılık suçları ile Kaçakçılık Kanunu m. 3'te yer alan kaçakçılık suçları buna örnek olarak gösterilebilir.

¹³⁵⁷ Örneğin TCK m. 107'de düzenlenen şantaj suçunun 1. ve 2. fıkralarındaki hareketler aynı suç u oluşturmaktadır. Bu nedenle, diğer koşulları da oluştuğu takdirde TCK m. 107/1 ve m. 107/2 zincirleme suç ilişkisine girebilir. Bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 546.

¹³⁵⁸ Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 313. Yazar bu duruma örnek olarak TCK'nın 132. maddesinin 2. fıkrasını göstermektedir. 2. fıkra da yer alan haberleşme içeriğinin ifşa edilmesi hareketi gerçekleştirilmediği zaman da ilk fıkradaki suç (haberleşmenin gizliliğini ihlal veya haberleşme içeriklerinin kaydı) oluşabilmektedir. Benzer şekilde özel hayatın gizliliğini ihlal suçunu düzenleyen 134. maddenin 2. fıkrasındaki suç, bağımsız suç düzenlemesidir. Nitekim özel hayata ilişkin görüntü veya seslerin ifşa edilmemesi durumunda da ihlal veya kayıt birinci fıkradaki suç u oluşturmaktadır.

ve miktarlarında farklılık bulunması da, bunların birbirinden bağımsız suç düzenlemesi olduğunu gösterebilecektir¹³⁵⁹. Böyle hallerde suçlar aynı suç sayılmayacağından, zincirleme suç da oluşmayacaktır.

Özetle, farklı fıkralardaki düzenlemeler, tipikliğin maddi ve manevi unsurları bakımından farklılık taşıyor ise bağımsız suç düzenlemesi bulunduğu kabul edilebilecektir. Bu durumda yaptırımlar farklı olabileceği gibi aynı da olabilir. Ancak tipikliğin maddi ve manevi unsurlarındaki farklılık esasa ilişkin değilse, unsurları değiştirmemekle birlikte ona küçük ekleme veya çıkarmalar yapıyorsa, suçun işleniş şekli olduğu ve fiillerin aynı suçu oluşturduğu kabul edilebilecektir¹³⁶⁰.

3.2.1.1.2.4. Suçların Bir Kısımının İcrai Bir Kısımının İhmali Hareketle İşlenmesi

Hareketin icrai şekilde işlenmesi esas olup, ihmal, hareketin istisnai işleniş şeklini oluşturmaktadır. İhmali davranış, hukuk normlarıyla kişiye belli bir icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün yüklendiği durumlarda, kişinin bu yükümlülüğü yerine getirmemesi halinde ortaya çıkmaktadır¹³⁶¹. Zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerin tamamının icrai ya da ihmali olması bakımından bir sorun yoktur¹³⁶². Gerçek ihmali suçların yanı sıra görünüşte ihmali suçlarda (ihmal suretiyle icra suçları) da kural olarak zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹³⁶³. Nitekim TCK'nın 43. maddesinde buna ilişkin kısıtlayıcı bir ibareye yer verilmemiştir¹³⁶⁴.

¹³⁵⁹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 313. Yazara göre TCK'nın 250. maddesinde düzenlenen irtikâp suçunda durum böyledir. Buna göre 1. fıkra da yer alan icbar ve 2. fıkra da yer alan ikna, yaptırımları farklı olsa da suçu oluşturan hareketin işleniş şekilleridir. Her iki fıkra da kamu görevlisinin, görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanması veya bu yolda vaatle bulunulmasını sağlaması gerekmektedir. Zira hile ve icbarın bulunmaması durumunda suç oluşmamaktadır. Aksi yönde bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 1296. Yazarlara göre irtikâp suçunun her üç fıkrasında düzenlenen suç tipleri birbirinden bağımsız olduğu için zincirleme suç hükümleri uygulanamaz.

¹³⁶⁰ **Özen**, Genel Hükümler, s. 314-315.

¹³⁶¹ **Koca/Üzülmez**, s. 394.

¹³⁶² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 113. Aksi yönde bkz. **Artuç**, s. 52. Yazara göre, 43. maddenin 1. fıkrasında öngörülen zincirleme suç ancak icrai davranışla işlenebilir. Bu konuda ayrıntılı açıklamalar için çalışmanın 3.2.2.9.3. numaralı başlığına bakınız.

¹³⁶³ **Tosun**, s. 133; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 545.

¹³⁶⁴ 765 sayılı TCK döneminde buna gerekçe olarak kanunun ayırım yapmaksızın “ihlal”den söz etmiş olması gösterilmekteydi. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 113.

Ancak özellikle Alman doktrinde, fiillerin bir kısmının icrai bir kısmının ise ihmali olması durumunda zincirleme suçtan söz edilemeyeceği yönünde görüşler bulunmaktadır¹³⁶⁵. Bunun gerekçesi ise Alman hukukunda zincirleme suçun oluşumu için aranan “suçların işleniş şekillerinde benzerlik bulunması” unsurunun fiillerin bir kısmının icrai ve bir kısmının ihmali surette işlenmesi halinde gerçekleşmemesidir¹³⁶⁶. Bu görüşe karşı çıkanlara göre ise, aynı suçu oluşturan fiillerin bir kısmının icrai bir kısmının ise ihmali olması, fiillerin işleniş şekillerinin benzer olmadığı anlamına gelmemektedir¹³⁶⁷.

Türk doktrinde ağırlıklı olarak, zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerin icrai veya ihmali olabileceği¹³⁶⁸ ve suç işleme kararında birliğin olması kaydıyla fiillerin bir kısmının ihmali hareketle gerçekleştirilmesinin tek başına zincirleme suç ilişkisini ortadan kaldırmayacağı kabul edilmektedir¹³⁶⁹. Örneğin dolandırıcılık suçuna (TCK m. 157) vücut veren fiillerden bazıları icrai bazıları ise ihmali hareketle işlenebileceği için, zincirleme suç ilişkisi de kabul edilebilecektir¹³⁷⁰. Bununla birlikte ihmali hareketler ancak farklı bir suça vücut vermedikleri sürece icrai suçla birlikte zincirleme suç oluşturabilecektir¹³⁷¹. Örneğin görevi kötüye kullanma suçu icrai hareketle işlenebileceği gibi (TCK m. 257/1), ihmali hareketle de işlenebilir (TCK m. 257/2). Doktrinde bir görüşe göre kanunun aynı maddesinde düzenlenen bu iki fiil farklı suçları oluşturmaktadır¹³⁷². Bu nedenle ancak kendi içlerinde zincirleme suç oluşturabilirler¹³⁷³; birbirleriyle zincirleme suç ilişkisine giremezler¹³⁷⁴.

¹³⁶⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 113.

¹³⁶⁶ Geerds, s. 306.

¹³⁶⁷ İçel, Suçların İçtimai, s. 114.

¹³⁶⁸ Dönmezer/Erman, II, kn. 769; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 70; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 546-547.

¹³⁶⁹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 70; İçel, Suçların İçtimai, s. 114.

¹³⁷⁰ Koca/Üzülmez, s. 525; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 783.

¹³⁷¹ Hakeri, Hakan, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin Yay., Ankara 2003, s. 304; Koca/Üzülmez, s. 524-525.

¹³⁷² Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, M. Emin / Çakır, Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, B. 19, Adalet Yay., Ankara 2021, s. 1123; Koca/Üzülmez, s. 525.

¹³⁷³ “İcrai hareketle işlenen görevi kötüye kullanma suçunun (TCK m. 257/1) veya ihmali hareketle işlenen görevi kötüye kullanma suçunun (TCK m. 257/2) zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür.” Bkz. Yokuş Sevük, Handan, “Görevi Kötüye Kullanma Suçu”, DÜHFD, Yıl 2018, C. 23, S. 39, s. 301.

¹³⁷⁴ Evik, Vesile Sonay, Görevi Kötüye Kullanma Suçları, On İki Levha Yay., İstanbul 2019, s. 211. Aksi yönde bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s. 1247-1248. Yargıtay’ın da aksi yönde kararı bulunmaktadır:

Zincirleme suç kapsamındaki suçların bir kısmının icrai bir kısmının ihmali hareketle işlenmesine, konut dokunulmazlığının ihlali suçu örnek olarak verilebilir. Nitekim bu suçun oluşması için, “*bir kimsenin konutuna, konutunun eklentilerine rızasına aykırı olarak girmek*” veya “*rıza ile girdikten sonra buradan çıkmamak*” gerekmektedir. Konut dokunulmazlığını ihlal suçu seçimlik hareketli bir suç olduğundan, “*girmek*” şeklindeki icrai hareket de, “*girdikten sonra çıkmamak*” şeklindeki ihmali hareket de aynı suça vücut vereceğinden¹³⁷⁵, bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişiye karşı hem icrai hem de ihmali surette konut dokunulmazlığının ihlali suçu işlenirse, zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır.

Genel hükümlerinde açıkça düzenlemeye yer veren Alman Ceza Kanunu’nun (m. 13) aksine Türk Ceza Kanunu’nda ihmal unsuru genel hükümler arasında düzenlenmemiştir. TCK m. 83, 88, 94/5 ve 251’de esasında icrai şekilde işlenebilen sırasıyla kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve zimmet ile irtikâp suçlarının ihmali şekilde de işlenebileceği kabul edilmiştir¹³⁷⁶. Bu şekilde belirli suç tipleri bakımından özel düzenlemeler yapılması, diğer suçların da ihmali davranışla işlenip işlenemeyeceği noktasında tartışmalar doğurmaktadır. Nitekim doktrinde yalnızca yukarıda sayıldığı üzere kanunda açık düzenlemenin olduğu suçların ihmal suretiyle işlenebileceğini kabul eden görüşler¹³⁷⁷ olduğu gibi, neticeli suçlar ile sırf hareket suçları bakımından ayırım yapan görüşler¹³⁷⁸ de bulunmakta ve ayrıca herhangi bir ayırma yer vermeksizin ihmali

“*katılanın ilk şikayeti üzerine sanıklar ... ve ...'nun görevlerinin gereklerini yerine getirmeyerek kömürlüğe işlem yapmadıkları, ikinci şikayet ile ilgili olarak da katılana imara aykırı balkon yapımından dolayı fazla ceza yazarak mağduriyetine neden oldukları anlaşıldığından aynı suçun bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda işlenmesi söz konusu olduğu ve TCK'nın 257/1, 43. maddeleri ile uygulama yapılması gerektiği halde, suç kasıtlarının nasıl yenilendiği eylemlerinin neden bağımsız suç kabul edildiği denetime imkan verecek şekilde gerekçeleriyle gösterilmeden aynı Yasanın 257/1 ve 257/2. maddeleri ile iki kez cezalandırılmalarına karar verilmesi,*” SCD., 30.06.2016, 2568/7101. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.09.2022).

¹³⁷⁵ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 601.

¹³⁷⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2016, s. 236. Bunlara ek olarak yangın yerine yardım göndermeme (Orman Kanunu m. 105/2) suçu da sayılabilir.

¹³⁷⁷ **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 797. Bu görüşe göre, kanunda açıkça gösterilenlerin haricinde yer alan örneğin dolandırıcılık gibi suçların ihmali hareketle işlenmesi durumunda cezalandırılabilmesi için, kanunilik ilkesi gereğince açık bir düzenlemeye yer verilmesi gerekir. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 323; **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 871; **Özgenç**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 17, s. 395; **Hakeri, Hakan**, “*İhmali Suçlar*”, CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 169.

¹³⁷⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 400, dpn. 1209.

hareketle işlenmeye elverişli olması halinde tüm icrai suçların ihmali hareketle de işlenebileceği yönünde görüşler¹³⁷⁹ de yer almaktadır.

Her ne kadar kanunda kasten öldürme, kasten yaralama ve işkence suçlarının ihmal suretiyle işlenebileceğine açıkça yer verilmişse de, bu suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması TCK m. 43/3 hükmü karşısında söz konusu değildir. Örneğin işkence suçunun, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı değişik zamanlarda bir kısmı icrai bir kısmı ise ihmali hareketlerle işlenebilmesi mümkünse de¹³⁸⁰, işkence 43. maddenin 3. fıkrasında sayılan istisnalar arasında yer aldığından, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Benzer husus kasten öldürme (TCK m. 83) ve kasten yaralamanın (TCK m. 88) ihmali hareketle işlenmesi bakımından da geçerlidir¹³⁸¹. Bunların dışında kalan suçların ise elverişli oldukları sürece ihmali hareketle de işlenebileceği, ancak yine de kanunilik ilkesi gereğince genel hükümlerde açık düzenlemeye yer verilmesinin yerinde olacağı görüşüne katılıyoruz. Böylece kanaatimizce de, kanunda aksi bir ibareye de yer verilmediği için, ihmali

¹³⁷⁹ **Ünver**, TCK'da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar, s. 84-85. *İçel*'e göre, TCK m. 83'te yer verilen koşulların aranması kaydıyla, diğer kasıtlı suçlarda da ihmalin cezalandırılması mümkündür. Yazar, ihmali hareketin tüm suçlar bakımından ceza sorumluluğuna neden olmasının koşullarını içeren bir düzenlemeye genel hükümler arasında yer verilmesi gerektiğini de ifade etmektedir. Bkz. **İçel**, Ceza Hukuku, s. 280-281. Aynı yönde bkz. **Öntan, Yaprak**, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 149. Farklı bir görüşe göre, bu konuda genel hükümlerde yapılacak düzenlemeler de kanunilik ilkesinin gerekleri bakımından yeterli olmayıp, icrai hareketle işlenebilen suçların hangilerinin ihmali hareketle işlenebileceği, unsurlarına yer verilmek suretiyle özel hükümler kısmında açıkça düzenlenmelidir. Bkz. **Erbaş, Rahime**, Görünüşte İhmali Suçlarda Garantörlük, On İki Levha, İstanbul 2019, s. 167-168, 170, 176-177.

¹³⁸⁰ **Koca/Üzülmez**, s. 525.

¹³⁸¹ Farklı maddelerde düzenlenseler de kasten öldürme suçunun icrai ve ihmali hareketle işlenmesi aynı suçtur. TCK m. 83'te düzenlenen "*kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi*", icrai davranışla kasten öldürmeden (TCK m. 81-82) bağımsız bir suç tipi değildir. Bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 145. Kasten yaralama ve kasten öldürme suçlarının ihmal suretiyle gerçekleştirilmesinin, suçun özel görünüş şeklini oluşturduğu yönündeki görüş için bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 228. Ancak belirtmek gerekir ki, doktrinde, kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi kasten öldürme suçundan; kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesi de kasten yaralama suçundan bağımsız suç tipleri olarak da kabul edilmektedir. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, Özel Hükümler, s. 175, 294. **Koca/Üzülmez**'e göre, kasten öldürmenin icrai hareketle işlenmesi ile ihmali hareketle işlenmesi, her iki fiillerin yapısı, kast ve kasta dayalı kusur yargısı bakımından farklı değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bkz. **Koca, Mahmut / Üzülmez, İlhan**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, B. 4, Adalet Yay., Ankara 2017, s. 93. Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesinin (TCK m. 83) kasten öldürme suçundan (TCK m. 81), kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesinin (TCK m. 88) de kasten yaralama suçundan (TCK m. 86) bağımsız suçları oluşturduğunun kabul edilmesi halinde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı suçları gösteren TCK m. 43/3'ün yorumu bakımından sorunlar ortaya çıkacaktır. Nitekim genel hükümlerde failin aleyhine kıyas yapılamayacağı için (TCK m. 2/3), bağımsız suçları oluşturdukları kabul edilirse, bu suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekeceği sonucuna varılabilecektir.

hareketler bağımsız bir suça vücut vermediği sürece, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların bir kısmının icrai bir kısmının ihmali hareketle işlenmesi mümkündür.

3.2.1.1.2.5. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçlar

Belli bir suçun icrası için işlenen bir fiilin kastedilenden daha ağır veya başka bir netice meydana getirmesi halinde neticesi sebebiyle ağırlaşan suç söz konusu olur¹³⁸². TCK'nın 23. maddesinde düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda temel suç tipinin yanı sıra onun neden olduğu ağır veya başka bir netice de meydana getirilmekte, fail bu ağır veya başka neticenin gerçekleştirilmesini cezalandıran hükümden en azından taksirinin bulunması nedeniyle sorumlu tutulmaktadır¹³⁸³. Bu suçlar, bünyesinde temel bir suç tipi ile buna bağlı olarak gerçekleşen ve kastedilenden daha ağır veya başka bir neticeyi barındıran suç tipleri olduklarından, karma bir tipikliğe sahiptir¹³⁸⁴. Ağır netice, temel suç tipiyle korunması amaçlanan hukuki değere verilen zararın oranındaki artışı ifade eder ve kastedilen neticeden nitelik olarak bir farklılık arz etmez. Buna karşın başka neticede, kastedilenden nitelik olarak farklılaşan bir netice söz konusudur¹³⁸⁵. TCK m. 87/1-2-3 kastedilenden daha ağır neticenin; TCK m. 87/4 ise kastedilenden başka bir neticenin oluştuğu neticesi sebebiyle ağırlaşan suç halleridir¹³⁸⁶.

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, temel suç tipine bağlı olarak gerçekleşen suçlar olduklarından, oluşmaları için öncelikle temel suç tipinin varlığı zorunludur. Bir diğer ifadeyle neticesi sebebiyle ağırlaşan suç hükümlerinin doğrudan doğruya uygulanmaları mümkün değildir¹³⁸⁷.

¹³⁸² **Koca/Üzülmez**, s. 245. Krş. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 468; **Özbek, Veli Özer**, “*Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*”, CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 227-228.

¹³⁸³ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 455-456.

¹³⁸⁴ **Doğan, Koray**, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, B. 2, Adalet Yay., Ankara 2015, s. 1; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 468; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 461. **Özen**, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçların, biri temel suça ilişkin kanuni tip ve diğeri belli bir netice meydana geldiğinde cezanın ağırlaştırılacağını öngören kanuni tip olmak üzere iki hükmün bütünleşmesinden meydana gelen suç tipleri olduğunu ifade etmektedir. Bkz. **Özen, Muharrem**, Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, US-A Yay., Ankara 1998, s. 186. Ayrıca bkz. **Erdem, Mustafa Ruhan**, “*Netice Yüzünden Ağırlaşan Suçlar*”, Uğur Alacakaptan’a Armağan, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 257-258.

¹³⁸⁵ **Doğan**, Neticesi, s. 2.

¹³⁸⁶ **Özbek**, “*Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*”, s. 228.

¹³⁸⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 468.

Bir suçun temel şekli ile neticesi sebebiyle ağırlaşmış şeklinin aynı suç sayılıp sayılmayacağı ve birlikte zincirleme suç ilişkisine girip giremeyeceği hususu, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçların hukuki niteliği ile doğrudan ilgilidir. Ancak bu suçların hukuki niteliği tartışmalıdır¹³⁸⁸. Bir görüşe göre, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, temel suçu içine alan ve kast-taksir bileşiminden oluşan bağımsız bir suç tipidir. Failin kastından farklı olarak gerçekleşen daha ağır veya başka netice, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçu temel suç tipinden bağımsız bir suç haline getirmektedir¹³⁸⁹.

Bir diğer görüşe göre, failin kastının yönelmiş olduğu temel suç tipine bağlı olarak düzenlendikleri ve cezanın da buna göre artırılmasını gerektirdikleri için, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar temel suç tipinin nitelikli halini teşkil eder¹³⁹⁰. Bu görüş kabul edilecek olursa, temel suç tipiyle neticesi sebebiyle ağırlaşan suç arasında zincirleme suç ilişkisi kurulabilir. Ancak suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış halleri ile nitelikli halleri, her ne kadar suçun objektif tipine ait unsurlar olsa da birbirinden farklıdır. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış hal, nitelikli haller gibi fiilin temel şekline ilave edilen bir özellik değildir. Nitelikli haller fiilin haksızlık içeriğini ağırlaştırırken veya hafifletirken, neticesi sebebiyle ağırlaşan hal suçun netice unsuruyla ilgilidir. Ayrıca suçun nitelikli hallerinin kastın kapsamında yer alması gerekirken, ağırlaşan neticenin faile yüklenebilmesi için taksirin varlığı yeterlidir¹³⁹¹. Cezanın daha fazla verilmesi, neticenin gerçekleşmesinden

¹³⁸⁸ Doktrinde, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçların bağımsız suç tipi olduğunu ileri sürenlerin yanı sıra, temel suç tipinin nitelikli hali olduğunu, bir kusur çeşidi olduğunu, objektif cezalandırılabilme koşulu olduğunu, bileşik suç olduğunu veya cezanın belirlenmesi aracı olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Bkz. **Doğan**, Neticesi, s. 9 vd.

¹³⁸⁹ **Doğan**, Neticesi, s. 9.

¹³⁹⁰ **Zafer**'e göre, 5237 sayılı TCK'nın sisteminde, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar bakımından ağır ikinci netice, suça nitelik katan bir hal, yani nitelikli unsur özelliği göstermektedir. Yazara göre, suçun temel şeklinin niteliği aynı kalmakta ve yalnızca ceza ağırlaştırılmaktadır. Bu nedenle neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun tüm şekilleri suçun aynı nitelikli hali kapsamındadır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 350, dpn. 228. **Özen**'e göre, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar temel suçtan bağımsız bir suç tipi olmayıp, *"belirli neticelerin gerçekleşmesi halinde temel suçun cezasının ağırlaşması sonucunu doğuran cezaya etki eden nedenlerden biri"*dir. Fail tarafından istenmeyen ağır netice her ne kadar temel suçu ağırlaştırmakta ise de bağımsız bir suç tipini meydana getirmemektedir. Bkz. **Özen**, Objektif Sorumluluk, s. 216. Yazar söz konusu tartışmanın, İtalyan hukukundaki suçun ortaya çıkış biçimleri ile cezaya etki eden nedenlerin ayrı bir suç tipi oluşturup oluşturmadığına ilişkin tartışmaların neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlara uyarlanmasından kaynaklandığını belirtmektedir (s. 215).

¹³⁹¹ **Koca/Üzülmüş**, s. 144.

veya daha ağır ya da başka bir neticenin meydana gelmesinden kaynaklanıyorsa, nitelikli hal değil, neticesi sebebiyle ağırlaşan suç söz konusu olur¹³⁹².

Suçun ağır neticeleri ile başka neticelerinin gerçekleşmesine göre bir ayırım yapan görüşe göre ise, suçun temel şekli ile neticesi sebebiyle ağırlaşmış şekli her zaman aynı suç olarak nitelendirilemez. Buna göre, suçun “*ağır neticeleri*”nin gerçekleşmesi halinde aynı suçun olduğu kabul edilerek zincirleme suç kurallarının uygulanması gerekir. Ancak “*başka netice*” gerçekleşmişse, bunun bağımsız bir suç oluşturup oluşturmadığına bakılması gerekir. Zincirleme suç hükümleri, ancak suçun neticesi sebebiyle ağırlaşan şekli bağımsız bir suç oluşturmuyorsa uygulanabilir. Örneğin kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun “*mağdurun ekonomik bakımdan önemli bir kayba uğramasına neden olması*”na ilişkin TCK m. 109/4 bu şekildedir. Ancak bu görüşe göre başka netice bağımsız, farklı bir suç oluşturuyorsa, artık suçun temel şekli ile neticesi sebebiyle ağırlaşan şekli aynı suç olarak kabul edilemeyeceğinden, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir¹³⁹³. Böyle hallerde, zincirleme suç kapsamına dâhil edilmeyen neticesi sebebiyle ağırlaşan suç ayrıca cezalandırılır¹³⁹⁴.

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, gerçek ve gerçek olmayan neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar olarak ikiye ayrılmakta ve fakat bu ayırmda farklı ölçütlerden yola çıkılmaktadır¹³⁹⁵. Bir ayırma göre, kasten yapılan bir hareketten failin istemediği ve niteliği de farklı olan daha ağır bir netice meydana geldiğinde, gerçek olmayan neticesi sebebiyle ağırlaşan suçtan söz edilir. Burada ayrı bir suç tipi ortaya çıkmamakta ve bu hâl asıl suçun ağırlatıcı nedenini oluşturmaktadır¹³⁹⁶. Buna karşın, gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda, aşırı netice ile istenen netice arasında, ihlal edilen hukuki değer niteliği ve türü bakımından değil, niceliği yani ağırlığı bakımından bir fark bulunmaktadır

¹³⁹² Örneğin kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun, mağdurun ekonomik bakımdan önemli bir kayba uğramasına neden olması halinde (TCK m. 109/4) neticesi sebebiyle ağırlaşan suç söz konusudur. Benzer şekilde 105. maddenin 2. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan cinsel taciz fiili nedeniyle mağdurun işi bırakması, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalması düzenlemesi de neticesi sebebiyle ağırlaşan suçu oluşturmaktadır. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 390.

¹³⁹³ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 788.

¹³⁹⁴ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 142.

¹³⁹⁵ Çeşitli ayrımlar için bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 246; **Demirbaş**, s. 427; **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 287; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 393.

¹³⁹⁶ **Özenbaş, Nazmiye**, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Ceza Sorumluluğunun Esası, Adalet Yay., Ankara 2012, s. 15; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 400-401.

ve gerçekleşen aşırı netice nedeniyle bağımsız bir suç tipi oluşmaktadır¹³⁹⁷. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da pek çok kararında aynı ayrımı benimsemekte¹³⁹⁸ ve bu ayrım, niteliksel farklılık ölçütünden anlaşılması gerekenin hukuki değer farkı mı yoksa suç tipi farklılığı mı olduğunun belirsiz olması gerekçesiyle eleştirilmektedir¹³⁹⁹. Gerçek ve gerçek olmayan neticesi sebebiyle ağırlaşan suç ayırımında esas alınması gereken asıl ölçütün subjektif unsur olduğunu belirten görüşe göre, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, Yargıtay'ın söz konusu görüşünün aksine temel suç tipinden bağımsız olarak düşünülemez¹⁴⁰⁰.

Katıldığımız görüşe göre, kendine özgü maddi ve manevi unsurları bulunduğu için, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar kendine özgü suç tipleridir¹⁴⁰¹. Ancak neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, temel suç tipinden tamamen bağımsız şekilde değerlendirilmemelidir. Nitekim suçun oluşması kastın varlığına bağlı olup (TCK m. 21/1), her ne kadar neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda farklı bir netice meydana gelmekteyse de, failin kastı tek olup temel suç tipine yöneliktir¹⁴⁰². Ayrıca neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar, cezayı ağırlaştıran bir unsur niteliğinde olup, temel suç tipiyle birlikte anlam ifade etmektedirler¹⁴⁰³.

¹³⁹⁷ Centel/Zafer/Çakmut, s. 401.

¹³⁹⁸ “Öğretide, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun, gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç ve görünüşte ya da gerçek olmayan neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç olarak iki farklı şeklinin bulunduğu kabul edilmektedir. Gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, failin hareketi sonucunda kastettiğinden daha ağır bir netice ortaya çıkmakta olup, gerçekleşen aşırı netice dolayısıyla bağımsız bir suç tipi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yaralama suçunda mağdurun ölmesi, gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç halidir. Görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda ise, failin hareketi sonucunda suçun oluşması için aranan neticeden başka, niteliği de farklı olan daha ağır bir netice ortaya çıkmakta olup, gerçekleşen aşırı netice dolayısıyla temel suç niteliği aynı kalmakla beraber yalnızca ceza ağırlaştırılmaktadır. Örneğin, cinsel istismar suçunda mağdurun ruh veya beden sağlığının bozulması, görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç halidir.” CGK., 24.02.2022, 160/125. Aynı yönde bkz. CGK., 17.02.2022, 565/100. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 05.06.2022).

¹³⁹⁹ Doğan, Neticesi, s. 29.

¹⁴⁰⁰ Doğan, Neticesi, s. 17. Yazara göre gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar, temel suç tipi bakımından kastın ve özel netice bakımından basit veya bilinçli taksirin arandığı suçlar iken (kast-taksir kombinasyonu); görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar ise, hem temel hem de özel netice bakımından kastın arandığı (kast-kast kombinasyonu) suçlar ile hem temel hem de özel netice bakımından taksirin arandığı (taksir-taksir kombinasyonu) suçları ifade etmektedir.

¹⁴⁰¹ Doğan, Neticesi, s. 15.

¹⁴⁰² Doğan, Neticesi, s. 9-10, 19-20.

¹⁴⁰³ Koca/Üzülmez, s. 250.

Bir karma tipiklik şekli olan neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlara kimliğini veren failin kastının yönelmiş olduğu temel suç tipidir. Suçun temel şekli ile neticesi sebebiyle ağırlaşan şekli aynı suç teşkil ettiğinden, bunlar arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekir¹⁴⁰⁴. Bununla birlikte failin kastının yöneldiği temel suç tipinin TCK m. 43/3'te sayılan suçlar arasında yer almaması gerekir. Örneğin neticesi sebebiyle ağırlaşmış cinsel saldırı veya cinsel istismar suçları bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına bir engel bulunmamaktadır¹⁴⁰⁵. Ancak bunun için, doktrinde, ağır ya da başka neticenin de zincirleme şekilde gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu düşünceye göre temel suç tipinin zincirleme şekilde işlenmiş olması ve fakat özel neticenin tek bir kez gerçekleşmiş olması, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması için yeterli değildir¹⁴⁰⁶.

3.2.1.1.2.6. Farklı Kanunlarda Düzenlenen Suçların Aynı Suç Sayılıp Sayılmayacağı Sorunu

Farklı kanunlarda yer alan hükümlerin aynı suç olarak kabul edilip edilemeyeceği konusu 765 sayılı TCK döneminden beri tartışmalıdır. 765 sayılı Kanun'un 80. maddesinde, zincirleme suçun oluşabilmesi için kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi aranmaktaydı. Bu nedenle doktrinde, aynı fiillerin farklı kanunlarda yer almaları halinde bunların aynı kanun hükmünün ihlali olarak kabul edilemeyeceği görüşü öne sürülmekteydi¹⁴⁰⁷. Buna karşın doktrinindeki yazarların bir kısmı, iki ayrı kanunun hükümleri arasında aynı suç tipini içerenlerin, aynı hüküm şeklinde nitelendirilmelerinin

¹⁴⁰⁴ Nitekim *Hakeri*'ye göre, "bir suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hali gerçekleştiğinde, ortaya kanunun farklı bir bölümünde düzenlenmiş, suçun temel şeklinden tamamen bağımsız olan ayrı bir suç çıkmamaktadır. Özellikle temel suça yapılan atfın bu suçu da kapsaması, genelde temel suç ile aynı maddede ya da hemen devamındaki maddede düzenlenmiş olması, suçun temel şekli ile sıkı bir ilişki içerisinde olması ve bazı neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların cezasının, temel suç ile ilişkili olarak hesaplanması, içtima hususunda bu suçların temel suç ile aynı suç kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini doğurmaktadır." Bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 600.

¹⁴⁰⁵ **Doğan**, Neticesi, s. 293.

¹⁴⁰⁶ **Kazancı, Behiye Eker**, "Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar Bakımından Ortaya Çıkan Bazı Sorun ve Tespitler", Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs-4 Haziran 2010, C. 2, Ed.: Adem Sözüer, On İki Levha Yay., İstanbul 2013, s. 2175; **Doğan**, Neticesi, s. 293-294. Farklı bir yoruma göre, gerçekleşenden daha ağır olan netice, ilk verilen suç işleme kararının dışında kaldığından, zincirleme suçun kabul edilmemesi gerekir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 258-259. Cezanın belirlenmesine ilişkin tartışmalar için çalışmanın 4.2.1.3. numaralı başlığına bakınız.

¹⁴⁰⁷ Bu görüş için bkz. **Tosun**, s. 135.

mümkün olması gerektiğini ifade etmekte ve farklı kanunlarda yer alan hükümler arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulabileceğini kabul etmekteydi¹⁴⁰⁸.

5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde “*kanunun aynı hükmü*” yerine, “*aynı suç*” ifadesinin tercih edilmesi nedeniyle, sorunun ortadan kalktığı öne sürülmektedir¹⁴⁰⁹. Buna göre “*aynı suç*” ifadesinin kullanılmasıyla, zincirleme suç artık belirli bir kanunla sınırlandırılmamaktadır. Basit şekilleri aynı olan suçların da zincirleme suç oluşturabileceği yorumu yapılabilecektir¹⁴¹⁰. Ayrıca TCK'nın 43. maddesinde, zincirleme suç hükümlerinin yalnızca TCK'nın özel hükümler kitabında yer alan suçlar bakımından uygulanacağına ilişkin bir sınırlama da getirilmemiştir¹⁴¹¹. TCK'nın genel hükümlerinin, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacağına ilişkin 5. madde uyarınca, özel ceza kanunları ve ceza içeren özel kanunlar ile genel ceza kanunlarında düzenlenen suçlar arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür¹⁴¹².

Bu görüş, ayrı kanunlarda düzenlenen suçların da isimleri aynı kaldığı sürece aynı suçu oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, TCK m. 247'de düzenlenen zimmet suçu ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 160. maddesinde düzenlenen bankacılık zimmetinin aynı suç sayılması gerektiği ifade edilmektedir¹⁴¹³. Benzer şekilde, bir suç işleme kararının icrası kapsamında önce devlete ait bir parayı zimmetine geçiren ve ardından askeri zimmet suçu işleyen kişi hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanabilmelidir¹⁴¹⁴. Yine As.CK m. 134 uyarınca hizmete veya tevdi edilen bir göreve ilişkin olarak gerçeğe aykırı resmi belge düzenleme ile TCK m. 204/2 uyarınca görevi

¹⁴⁰⁸ İçel, Suçların İçtimai, s. 129; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 86.

¹⁴⁰⁹ Özen, Suçların İçtimai, s. 220-221. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 546. Yazarlara göre böylece eski ve yeni TCK'nın zincirleme suça ilişkin formülleri arasında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

¹⁴¹⁰ Yalçın Sancar, “Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç”, s. 253.

¹⁴¹¹ Yasanın gerekçesinde konuya ilişkin bir açıklamaya yer verilmediğinden, farklı kanunlarda yer almakla birlikte aynı suçu oluşturan fiillerin zincirleme suç kapsamında değerlendirilmemesi için ifadenin değiştirilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Özbek, TCK İzmir Şerhi, s. 710.

¹⁴¹² Özen, Suçların İçtimai, s. 221.

¹⁴¹³ Artuç, s. 56.

¹⁴¹⁴ Erem/Danışman/Artuk, s. 344.

gereği sahte resmi belge düzenleme fiillerinin aynı suç olarak kabul edilebileceği ve bunlar arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir¹⁴¹⁵.

Buna karşılık bir diğer görüşe göre, ihlal edilen hükümlerden birinin genel kanunda diğerinin ise özel kanunda yer alması zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil eder¹⁴¹⁶. Bu görüşe göre, zincirleme suçun uygulanabilmesi için suçların objektif unsurları aynı olmalı ve niteliği değişmemelidir. Oysaki farklı kanunlarda yer alan aynı fiillerin aynı suç olarak değerlendirilmesi mümkün değildir¹⁴¹⁷. Bunun nedeni, farklılığın yalnızca düzenleme tarzı ve kanunda değil, aynı zamanda korunan hukuki değerde olmasıdır. Özel kanunlar sadece belli bir kesimi ilgilendirdiğinden, korudukları hukuki değerler birbirinden farklıdır¹⁴¹⁸. Örneğin TCK'nın 125. maddesindeki hakaret suçu ile Atatürk'ün manevi şahsına hakaret suçu böyledir¹⁴¹⁹. Burada mağdurlar farklı olduğu gibi korunan hukuki değer de aynı olduğu söylenemez¹⁴²⁰.

Alman Federal Yüksek Mahkemesine göre de farklı kanunlarda yer alan suçların zincirleme suç ilişkisine girip giremeyeceğinin belirlenmesi için suç tiplerinin koruduğu hukuki değere bakılmalıdır. Alman ceza hukukunda zincirleme suçun kabulü için aranan koşullara uygun olarak, farklı kanunlarda yer alan suçlar aynı hukuki değeri koruyorsa, dolayısıyla failin hareketleri aynı hukuki değeri ihlal niteliği taşıyorsa, bu durumda zincirleme suç ilişkisi kabul edilebilecektir¹⁴²¹.

¹⁴¹⁵ **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 129.

¹⁴¹⁶ Bu görüş için bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 546; **Tosun**, s. 135; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 600. Dülger, farklı kanunlarda aynı suç tipinin düzenlenmesi halinde ya önceki kanunun sonraki kanun tarafından zımnen ilga edileceğini ya da görünüşte içtimal türlerinden özel normun önceliği ya da yardımcı normun sonralığı ilkelerinden birinin devreye girerek farklı kanunlarda yer alan aynı suç tipinin uygulanmasını önleyeceğini ifade etmekte, farklı kanunlarda yer alan aynı suç tipleri arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağını belirtmektedir. Bkz. **Dülger**, s. 43. Ancak özel normun önceliği veya yardımcı normun sonralığı ilkeleri, ortada tek fiil ve tek suçun bulunduğu durumlarda devreye girerek farklı kanunlarda yer alan bir suç tipinin uygulanmasını engelleyebilir.

¹⁴¹⁷ **Tosun**, s. 135.

¹⁴¹⁸ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 85.

¹⁴¹⁹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 600-601.

¹⁴²⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 787.

¹⁴²¹ Alman Federal Yüksek Mahkemesi, ihlal edilen kanun hükümlerinin çeşitliliği göz önüne alındığında, maddi ve hukuki ayniyet şartının aranıp aranmayacağı hususunun açık olmadığına dikkat çekmekte ve ayrıca kanunların hangi amaçlarla çıkarıldığı ve bir bütün olarak hangi değerleri korumaya hizmet ettiğini de göz önünde bulundurmaktadır. Bkz. BGH NJW 1947/48, 391.

Kanaatimizce de söz konusu tartışma güncelliğini halen korumaktadır. Her ne kadar suç tipleriyle korunan hukuki değerler göz önünde bulundurularak bir çözüm yolu aramak daha adil sonuçlar doğuracak olsa da, işlenen suçların aynı olup olmadığı bakımından 43. maddenin lafzından yola çıkılmalıdır. Bu itibarla As.CK m. 134 ile TCK m. 204/2’de düzenlenen resmi belgede sahtecilik suçları arasında veya TCK m. 247’de düzenlenen zimmet suçu ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 160. maddesinde düzenlenen bankacılık zimmeti suçları arasında suçun basit şekli-nitelikli şekli ilişkisi bulunmamaktadır. Özel ceza kanunlarında veya ceza normu içeren özel kanunlarda yer alan suçlar TCK’daki çeşitli suç tipleriyle aynı hukuki değeri koruyor olsalar da, suçun maddi unsuru anlamında özgü suç özelliği gösteren, hem özel hem de ayrı suç tipleridir¹⁴²². Bu nedenle TCK m. 43/1 düzenlemesi karşısında, farklı kanunlardaki suç tiplerinin sırf benzer unsurlara sahip olmaları ile aynı ya da benzer hukuki değerleri korumaları nedeniyle aynı suç sayılamayacağı kanaatindeyiz.

3.2.1.1.2.7. Fiilin Hukuki Niteliğinin (Vasfının) Değişmesi

Fillerin zincirleme şekilde işlenmesi sürecinde kanun koyucu, fiilin hukuki niteliğini değiştirerek başka bir suçu oluşturduğu yönünde bir düzenleme yapabilir. Örneğin özel hukuk tüzel kişiliğini haiz bankalarda çalışan yönetici konumundaki kişilerin zimmete para geçirme fiilleri, 765 sayılı TCK’da (m. 508, m. 510) “*hizmet sebebiyle emniyeti suiistimal*” suçunu oluşturmaktaydı. Aynı fiiller, 18 Haziran 1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 22. maddesinin 3. fıkrasında ise özel bir zimmet suçu olarak tanımlanmıştı. Bu fiiller 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 160. maddesinde de özel bir zimmet suçu olarak kabul edilmiştir. Doktrinde, kanuni düzenlemeyle bir fiilin nitelendirilmesinde değişiklik yapılmasının, zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmeyeceği belirtilmektedir¹⁴²³.

Bu görüş doktrinde eleştirilmiştir. Buna göre, fiilin hukuki niteliğinin değiştirilmesi suretiyle farklı ve daha ağır sonuçlara yol açan bir suç haline getirilmesi halinde, önceki ve sonraki fiiller artık bir bütün halinde kabul edilerek zincirleme suç hükümleri

¹⁴²² **Özen**, Genel Hükümler, s. 961.

¹⁴²³ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 627-629; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 221-222.

uygulanamaz. Aksi bir uygulama, başta kanunilik ilkesi olmak üzere ceza hukukunun temel ilkelerine aykırılık teşkil eder. Nitekim böyle bir uygulama yapıldığı takdirde, failin fiili zincirin sona erdiği andaki hukuki nitelemeye göre değerlendirilecek ve fail, yasa değişikliğinden önceki daha hafif cezayı gerektiren suçtan dolayı değil, değişiklik sonrası daha fazla cezayı gerektiren suçtan dolayı sorumlu tutulacak; böylece zincirleme suçun belli bir kısmını işlediği dönemde yürürlükte olan yasaya göre daha fazla ceza ile cezalandırılmış olacaktır¹⁴²⁴. Buna karşın, fiillerin gerçekleştirildikleri zaman dilimi göz önünde bulundurularak ayrı ayrı değerlendirilmeleri durumunda da, esasında ortada bir zincirleme suç varken, zincirleme suç ilişkisine girmeyen fiillerin varlığı kabul edilerek gerçek içtima kuralının uygulanması da failin daha fazla ceza almasına neden olabilecektir. Bu nedenle doktrinde, hem zincirleme suç hükümleri uygulanıp hem de farklı suçlara göre bir uygulama yapıp sonuç cezaların karşılaştırılması ve failin lehine olan durumun uygulanması görüşü öne sürülmüştür¹⁴²⁵.

Belirtmek gerekir ki burada farklı kanunlarda düzenlenen suçların aynı suç sayılıp sayılamayacağı hususundan farklı bir sorun bulunmaktadır. Kanaatimizce fiiller işlenirken yürürlüğe giren bir kanunun korunan hukuki değer ile maddi ve manevi unsurları aynı bırakmak kaydıyla sırf suçun ismini veya düzenlendiği yeri yani fiilin hukuki nitelendirmesini değiştirmesi, bu suçun önceki işlenenlerden farklı bir suç olduğu sonucunu doğurmaz. Suçun basit şekli farklı şekilde de olsa varlığını devam ettirmektedir ve zincirleme suç hükümleri uygulanabilir.

Suçun niteliğinin değişmesi, failin fiillerinin zaman içerisinde çocukların cinsel istismarı suçundan cinsel saldırı suçuna dönüşmesi halinde olduğu gibi, herhangi bir kanun değişikliği olmaksızın da gerçekleşebilir. Örneğin, A'nın B'ye karşı nitelikli cinsel istismar suçunu teşkil eden fiilleri işlemeye B henüz on yedi yaşındayken başlaması, ancak on sekiz yaşını tamamlamasından sonra bir süre daha B'ye karşı bu kez nitelikli cinsel saldırı suçunun tipikliğini oluşturan fiillerini gerçekleştirmeye devam etmesi halinde, A'nın cezai sorumluluğunun ne şekilde belirleneceği ortaya konmalıdır. A'nın, B'nin on sekiz yaşını tamamlamasına kadar olan fiilleri cinsel istismar suçunu (TCK m.

¹⁴²⁴ **Dülger**, s. 42-43. Yazar bu eleştirisiyle, zincirleme suçun işlenme anını, zincirdeki son fiilin işlendiği an olarak kabul etmiş bulunmaktadır.

¹⁴²⁵ Görüş için bkz. **Dülger**, s. 43.

103), on sekiz yaşını tamamladıktan sonraki fiilleri ise cinsel saldırı suçunu (TCK m. 102) oluşturmaktadır. Bir görüşe göre, böyle bir durumda tek bir suç işleme kararına dayalı olarak aynı suçun aynı mağdura karşı işlenmesi hali bulunduğundan, A hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekir. Cinsel saldırı suçu cinsel istismar suçuna nazaran daha az ceza ile cezalandırılmayı gerektiren bir suç mahiyetinde olduğundan, olayda hafiften ağıra doğru değil, ağırdan hafife doğru işleyen bir süreç söz konusudur. Her iki suçu oluşturan fiiller aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmektedir. Her ne kadar mağdurun on sekiz yaşını tamamlamasından sonraki fiiller hukuki nitelik itibariyle cinsel saldırı suçuna vücut verse de, bu görüşe göre *“işlenen fiillerin doğal mahiyetinde bir değişiklik söz konusu değildir”*. Bu nedenle olayda zincirleme suç hükümleri uygulanmalı ve ağır olan cinsel istismar suçundan dolayı belirlenen ceza TCK m. 43/1 hükümlerine göre artırılmalıdır¹⁴²⁶.

Suçların aynı olup olmadığı hususunda suçun basit şeklinin esas alınması gerektiğini kabul ettiğimizden, kanaatimizce benzer hukuki değerleri esas alan böyle bir ölçüt zincirleme suçu düzenleyen TCK m. 43/1’deki *“aynı suç”* tanımına uymamaktadır. İki suçun isimleri ve maddi konusu farklıdır; biri diğerinin daha ağır veya daha hafif cezayı gerektiren nitelikli hali değildir. Benzer bir durum, çocukların cinsel istismarı suçu ile reşit olmayanla cinsel ilişki suçu bakımından da ortaya çıkmaktadır. Yargıtay ise konuyu ele aldığı bir kararında, TCK m. 103 ile m. 104’ün aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlendiği böyle durumlarda, iki suçun farklı suçlar olduğunu kabul etmekle birlikte, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırımın daha ağır nitelikte olan cinsel istismar suçu (m. 103) ile belirlenen temel ceza üzerinden yapılması gerektiğini, ancak TCK m. 43/1 uyarınca temel cezaya eklenecek olan miktarın, reşit olmayanla cinsel ilişki suçu (m. 104) üzerinden m. 43/1 uyarınca yapılacak artırım miktarını geçemeyeceğini belirtmektedir¹⁴²⁷.

¹⁴²⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 628-629, dñn. 1132.

¹⁴²⁷ *“ilk cinsel ilişki tarihinde on beş yaşından küçük mağdurenin diğer ilişkilerde on beş yaşından büyük olduğunun anlaşılması nedeniyle suça sürüklenen çocuğun eylemlerinin arada herhangi bir hukuki veya fiili kesinti olmaksızın bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik tarihlerde birden fazla tekrarlanmasından dolayı zincirleme şekilde gerçekleştiği kabul edilerek mahkemece, mağdurenin on beş yaşından küçük olduğu dönemde girilen cinsel ilişki eyleminin TCK’nın 103/2. maddesinde yer alan çocuğun nitelikli cinsel istismarı, büyük olduğu dönemdeki birden fazla cinsel ilişkinin ise aynı Kanunun 104/1, 43/1. maddelerinde düzenlenen zincirleme şekilde reşit olmayanla cinsel ilişki suçlarını oluşturup, her iki suçun kendi arasında teselsül ettiği de nazara alınarak eylemlerin bütün halinde zincirleme şekilde*

3.2.1.1.3. Zincirleme Suçun Uygulanamayacağı Haller

3.2.1.1.3.1. TCK'nın 43. Maddesinin 3. Fıkrasında Düzenlenen İstisnalar

Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümleri arasında yer alan zincirleme suç kuralı olarak her suç tipi bakımından uygulanabilir. Ancak kanun koyucu, 43. maddenin 3. fıkrasında zincirleme suçun uygulanamayacağı bazı suç tipleri belirlemiştir. Buna göre, “*kasten öldürme*”¹⁴²⁸, “*kasten yaralama*”, “*işkence*” ve “*yağma*”¹⁴²⁹ suçlarında zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. Dolayısıyla sayılan suçlardan biri, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı kişiye karşı birden fazla işlenmiş olsa dahi, zincirleme suç hükümleri değil gerçek içtima kuralı uygulanacaktır. Böyle bir durumda her bir suç bağımsızlığını

çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçunu oluşturacağı ve mağdurenin on beş yaşından büyük olduğu dönemde birden fazla cinsel ilişkinin gerçekleşmesi nedeniyle 103/2. madde ile belirlenen temel cezaya zincirleme suçun düzenlendiği 43/1. maddesine göre eklenmesi gereken miktarın TCK'nın 104/1, 43/1. maddelerinin tatbikiyle bulunacak ceza miktarını da geçemeyeceği gözetilip,” 14CD., 08.02.2021, 5799/974. Aynı yönde bkz. 14CD., 11.11.2020, 4047/4907. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 16.02.2022).

¹⁴²⁸ “Sanık İ. ile karar ve eylem birliği içinde bulunan sanık F. tarafından 25.02.2004 tarihinde öldürülmeye teşebbüs edilmesinden dolayı hastanede tedavi altında bulunan maktulenin, 27.02.2004 tarihinde, sanık İ. ile aynı karar ve eylem birliği içinde bulunan sanık F. tarafından, yenilenen kastla vurulup öldürülmesinde, araya giren zaman dilimi de gözetilerek, Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre, her iki suçun zincirleme (müteselsil) suç kabul edilemeyeceği gibi, esasen uygulanan 5237 Sayılı Kanunun 43. maddesinin son fıkrası uyarınca bu tür suçlarda bu madde hükümlerinin uygulanamayacağı düşünülmeyen, sanık İrfan yönünden 765 sayılı TCK'nın 73. maddesinin de ayrıca tatbiki suretiyle her iki suçtan sanıklar hakkında ayrı ayrı ceza tayini gerekirken suçlara zincirleme suç vasfı verilmesi,” 1CD, 15.11.2006, 2398/4942. Karar için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 555, dpn. 35.

¹⁴²⁹ “Sanığın, yanında açık kimlikleri belli olmayan kişiyle birlikte 20.02.2002 günü saat 23:00 sıralarında yakınan B. Ali'nin evine gelerek, dışarı çağırdığı yakından para istediği, korkarak dışarı çıkmayan yakınana ait otomobilin camlarını kırıp lastiklerini de keserek zarar verdiği, 09.03.2002 günü saat 17:00 sıralarında ise tekrar yakınanın evine gelen sanığın, evinden dışarı çağırmasına rağmen gelmeyen yakınana ait aracın lastiklerini bıçakla ikinci kez kestiğinin anlaşılması karşısında, sürekli para almak amacıyla yakınana ait otomobile ayrı ayrı zamanlarda zarar vermek suretiyle tehdit eden sanığın eylemlerinin kalkışma aşamasında kalan iki ayrı yağma suçunu oluşturduğu gözetilmeden tek suç kabul edilerek yazılı biçimde hüküm kurulması,” 6CD, 18.11.2009, 15094/15366. Karar için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 555, dpn. 36. Yargıtay, bir hukuki ilişkiye dayanan alacağın tahsili amacıyla tehdit kullanmak suretiyle yağma suçunun işlendiği hallerde (TCK m. 150/1), zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceğini kabul etmektedir: “Sanığın bir hukuki ilişkiye dayanan alacağını tahsil etmek amacıyla şikâyetçiyi 08.10.2012 ve 17.10.2012 tarihlerinde tehdit ettiği olayda; TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasında yağma suçlarında zincirleme suç hükümleri uygulanamayacağı düzenlenmiş ise de aynı Kanun'un 150. maddesinde bir hukuki ilişkiye dayanan alacağın tahsili amacıyla yağma suçunun işlenmesi hâlinde tehdit suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağının açıkça belirtilmiş olması ve tehdit suçunda da zincirleme suç hükmünün uygulanmasına yasal herhangi bir engelin bulunmaması, ... göz önünde bulundurulduğunda, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı şikâyetçiye yönelik değişik zamanlarda birden fazla kez bir hukuki alacağın tahsili amacıyla işlenen yağma suçu nedeniyle hakkında tehdit suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilen sanık hakkında TCK'nın 43. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 12.09.2019, 673/529. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.04.2022).

koruduğundan, fail işlemiş olduğu her bir suçtan ayrı ayrı cezalandırılacaktır¹⁴³⁰. Söz konusu kısıtlama bu fıkra da sayılan suçlarla sınırlı olup, kanunilik ilkesi ve kıyas yasağı gereği sayıları artırılmaz¹⁴³¹.

5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihindeki ilk şeklinde, 43. maddenin 3. fıkrasındaki istisnai suç tipleri arasında, cinsel saldırı (m. 102) ve çocukların cinsel istismarı (m. 103) suçları da sayılmıştı. Ancak 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle, bu iki suç tipi istisnalar arasından çıkarılmış ve bu suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün hale gelmiştir. Gerekçede, söz konusu değişikliğin nedeni olarak ispat sorunu ve ölçüsüz ceza miktarları gösterilmiştir¹⁴³². Ancak ispat sorunu tüm suçlara ilişkin bir sorun olup, esasında ceza muhakemesi hukukunu ilgilendiren bir konudur¹⁴³³. Zincirleme suçun subjektif şartı bakımından da, zincirleme suç kapsamı dışında tutulan suçlar bakımından da ispat sorunlarının yaşanması mümkündür. Gerçek içtima hükümlerinin uygulanması halinde verilecek ceza miktarının ölçüsüz olacağı ve adalet duygularını zedeleyecek nitelikte sonuçlar doğurabileceği yönündeki diğer gerekçe de tutarlı değildir¹⁴³⁴. Zira zincirleme suçun ortaya çıkış sebebi, gerçek içtimanın uygulanması neticesinde ortaya çıkan ceza miktarlarının ölçüsüz olduğu düşüncesidir. Bu gerekçe, istisna kapsamında yer alan suçlar bakımından da geçerlidir¹⁴³⁵.

Öte yandan cinsel suçlar aynı kişiye yönelik olsa bile, önceden verilen bir suç işleme kararından ziyade, cinsel arzusun aniden harekete geçmesinden, ani bir dürtüden

¹⁴³⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 795-796; Koca/Üzülmez, s. 534.

¹⁴³¹ Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 365.

¹⁴³² Değişikliğin gerekçesine göre, "Zincirleme suç halinde, kişiye bu suçların her birinden dolayı ayrı ayrı değil, bir ceza verilmekte ve fakat ceza artırılmaktadır. Ancak, cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı suçlarının aynı kişiye karşı müteaddit defa işlenmesi halinde gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiği yönündeki düzenleme, başta Yargıtay olmak üzere hâkim ve savcılarda ispat sorunu ve ölçüsüz ceza miktarlarının ortaya çıkması bakımından ciddi endişelere neden olmuştur. Bu endişeleri gidermek amacıyla, maddenin üçüncü fıkrasında yer alan "cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı" ibaresi metinden çıkarılmıştır." TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 901, s. 2-3. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 629-630.

¹⁴³³ Özen, Suçların İçtimai, s. 229.

¹⁴³⁴ Bu gerekçe, kanun koyucunun kendi belirlediği ceza miktarlarını ölçüsüz bulmasının bir çelişki yarattığı düşüncesiyle eleştirilmiştir. Bkz. Sarı, s. 166-167.

¹⁴³⁵ Özen, Suçların İçtimai, s. 231. Yazara göre, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, suçun maddi konusu edilgen olmadığı ve failin fiil üzerinde mutlak tasarrufu bulunmadığı için, her bir suç için yeni bir suç işleme kararıyla hareket edildiği karine olarak kabul edilebilir. Bu nedenle bu suçların da istisna kapsamında yer alması gerekirdi.

kaynaklanmış olabilir. Bu tür anlık eylemler zinciri kaynağını failin içsel eğiliminden alsa bile, suç işleme kararında birlik olmadığından zincirleme suçtan söz edilemez¹⁴³⁶. Bunun yanı sıra cinsel saldırı ve cinsel istisma fiillerinin yeniden her bir icrasının mağdurun ruh sağlığı üzerindeki etkisi giderek artacağı için¹⁴³⁷, bu suçların zincirleme suçun uygulanmayacağı suç tipleri arasından çıkarılması isabetli olmamıştır.

TCK m. 43/3'teki gibi bir sınırlamaya 765 sayılı TCK'da yer verilmediğinden, her suç tipi bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür. Ancak her ne kadar kasten öldürme suçu bakımından kanunda açık bir yasaklayıcı hüküm bulunmasa da, zincirleme suç hükümlerinin bu suç bakımından uygulanmasının ciddi sorunlar doğurabileceğine ilişkin görüşler öne sürülmüş, bu husus yargı kararlarına da yansımıştı¹⁴³⁸. 765 sayılı TCK'nın 450. maddesinin 5. bendine göre, kasten öldürme suçunun birden çok kişiye karşı işlenmesi halinde, faile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmektedir¹⁴³⁹. Bu düzenlemenin hukuki niteliği o dönemde doktrinde tartışılmıştır. Bir görüşe göre, bu halde uygulanacak olan cezaların içtimaı kurallarının olayın ağırlığını karşılamaması düşüncesiyle ayrı bir içtima kuralı getirilmişti¹⁴⁴⁰. Bu düzenlemeyle, kasten öldürme suçlarında zincirleme suçun uygulama alanı bulamayacağı ifade edilmekteydi¹⁴⁴¹. 765 sayılı TCK m. 450/5 ile zincirleme suçun özel bir şekline yer verildiğini kabul eden bir diğer görüşe göre söz konusu hüküm kasten öldürme suçunda zincirleme suç hükümlerinin uygulanma imkânını ortadan kaldırmamaktaydı. Nitekim hükmün uygulanabilmesi için, zamanda ve nedende birlik ile birden fazla kişinin öldürülmesi gerekmektedir. Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda, kasten öldürme suçunun farklı zamanlarda işlenmesi durumunda, şartları varsa zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği ifade edilmekteydi¹⁴⁴². Başka bir görüşe göre, 765 sayılı

¹⁴³⁶ BGH NJW 1952, 554.

¹⁴³⁷ Bkz. **Yokuş Sevük, Handan**, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları", TBB Dergisi, Yıl 2005, S. 57, s. 254.

¹⁴³⁸ **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 223.

¹⁴³⁹ 14.07.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanun'un 1/A-44 maddesiyle, 765 sayılı TCK'nın 450. maddesinde yer alan "idam" ibaresi, "ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis" olarak değiştirilmiştir.

¹⁴⁴⁰ **Dönmezer, Sulhi**, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, B. 11, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1981, s. 47.

¹⁴⁴¹ **Tosun**, s. 137.

¹⁴⁴² **Yalçın Sancar**'a göre, kişilere karşı işlenen suçlarda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün olduğundan, kasten öldürme suçunda bunun kabul edilmemesi için herhangi bir neden bulunmamaktadır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 120.

TCK'nın 450. maddesinin 5. bendinde, kasten öldürme suçu bakımından özel bir içtima hükmüne yer verilmişse de, hükümde, birden fazla kişinin öldürülmesinin bir fiille mi işlenmesinin gerektiği, yoksa birden fazla fiille birden fazla kişinin öldürülmesi halinde de mi tek bir ceza verileceği açık değildir. Bu durumda, birden fazla kişinin bir bombanın atılması suretiyle öldürülmesi halinde de, arka arkaya silahla ateş etmek suretiyle öldürülmesi durumunda da söz konusu hüküm uygulama alanı bulabilecekti. Ancak öldürmek amacıyla arka arkaya silahla ateş edilerek bir kişinin öldürülmesi ve bir kişinin de yaralanması durumunda, biri tamamlanmış ve diğeri teşebbüs aşamasında kalmış iki suç oluşmaktadır. Yargıtay, 765 sayılı TCK döneminde, kişilere karşı işlenen suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı yönünde içtihat geliştirmiştir. Bu nedenle kasten öldürme suçlarından birinin teşebbüs aşamasında kalmış olması halinde, faile ayrı ayrı ceza verilmesi; iki suçun da tamamlanmış olması halinde ise 765 sayılı TCK m. 450/5 uyarınca tek bir ceza verilmesi gibi çelişkili bir durum ortaya çıkmıştır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 29.3.1976 tarihli ve 1-149/159 sayılı kararında, 450. maddenin 5. bendinin ancak aynı saikle idam cezasını gerektirmeyen birden fazla kasten öldürme suçunun işlenmesi halinde uygulanabileceği, bu nedenle her biri idam cezasını gerektiren birden fazla kasten öldürme suçunun işlenmesi halinde her bir suçun cezasının ayrı ayrı verileceği içtihadında bulunmuş ve hükmün uygulama alanını daraltmak istemiştir¹⁴⁴³.

Teorik açıdan, 43. maddenin 3. fıkrasında sayılan suçlar arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulması mümkünse de, söz konusu düzenlemeyle kanun koyucu bu suçları daha ağır biçimde cezalandırmayı tercih etmiştir¹⁴⁴⁴. Bu noktada kasten öldürme suçunun da zincirleme şekilde işlenmesinin teorik olarak mümkün olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Bu durum ancak ilk suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde söz konusu olabilir. Örneğin, en başta bir kimseyi öldürene kadar vazgeçmeyip fiillerini sürdürme kararı veren veya bir kimseyi öldürmeyi deneyip başarısız olacağını anlayınca fiilini daha sonra uygun koşullarda yeniden gerçekleştirmeyi planlayan failin tek bir suç işleme kararının icrası kapsamında hareket ettiği söylenebilir. Bu durumda teorik açıdan bir suç işleme kararının icrası kapsamında kasten öldürme suçunun aynı kişiye karşı birden çok

¹⁴⁴³ **Özgenç**, Türk Ceza Kanunu Şerhi, s. 564-566, dpn. 23.

¹⁴⁴⁴ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 257.

işlenmesi söz konusu olabilir. Ancak TCK m. 43/3'teki düzenleme gereğince, böyle hallerde zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır¹⁴⁴⁵.

TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasında zincirleme suçun uygulama alanı dışında bırakılan suçların hangi ölçüte göre belirlendiği hususu açık değildir. Hatta söz konusu hüküm, temel kuralla çeliştiği¹⁴⁴⁶, TCK'nın 3. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği ve suç işleme kararında birlik unsurunun göz ardı edildiği gerekçesiyle eleştirilmiş¹⁴⁴⁷, böyle bir istisnanın ikna edici bir açıklamasının bulunmadığı ifade edilmiştir¹⁴⁴⁸. Madde gerekçesinde de, söz konusu suçların neden zincirleme suçun kapsamı dışında bırakıldığına ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Nitekim bu suçların daha sık işlenmeleri veya daha vahim görülmeleri tek başına yeterli bir gerekçe oluşturmamaktadır. Zira kanunda bu suçlardan daha ağır cezayı gerektiren bazı suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabildiği görülmektedir¹⁴⁴⁹. Öyle ki TCK m. 43/3'te yer alan kısıtlamanın kuramsal bir temelini olmadığı ve kanun koyucunun keyfi davrandığı ifade edilmektedir¹⁴⁵⁰. Hatta daha ağır suçlarda uygulanabilmesine karşın, kasten yaralama suçunun zincirleme suç hükümlerinin dışında tutulması Anayasa'ya aykırı olduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesinin önüne gelmiş, ancak Anayasa Mahkemesi iptal istemini reddetmiştir¹⁴⁵¹.

¹⁴⁴⁵ Artuç, s. 61.

¹⁴⁴⁶ Soyaslan, s. 278.

¹⁴⁴⁷ Yalçın Sancar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 257.

¹⁴⁴⁸ Toroslu/Toroslu, s. 372.

¹⁴⁴⁹ Yalçın Sancar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 257.

¹⁴⁵⁰ Bkz. Hafızoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 364.

¹⁴⁵¹ "Kanun koyucu kasten öldürme, işkence ve yağma yanında kasten yaralama suçlarında da zincirleme suç hükümlerinin uygulanmayacağını öngörmüştür. Böylece fail kasten yaralama fiilini kaç kez gerçekleştirdiyse o kadar suçtan sorumlu tutulmaktadır. Kasten yaralama fiilleri vücut dokunulmazlığına yönelik suçlardandır. Kanun koyucunun kasten yaralama suçunun niteliğini, işleniş şeklini ve mağdurda oluşan zararı gözeterek, bu fiilleri zincirleme suç hükümlerinin kapsamı dışında bırakmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Kanun koyucunun bu tercihi, suç olarak tanımlanan fiillerin hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımları ile karşılanacağını belirlenmesindeki takdir yetkisinin kapsamında olup bu yönüyle kuralda hukuk devletine aykırı bir yön bulunmamaktadır.

Diğer yandan başvuran Mahkeme, kasten yaralama suçundan daha ağır suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına imkân tanınmasının, suç ve ceza arasındaki dengeyi bozduğunu ve failler arasında eşitsizliğe neden olduğunu ileri sürmüş ise de itiraz konusu kural uyarınca kasten yaralama suçunun işlenmesi hâlinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağını belirleme yetkisi kanun koyucunun takdirinde olup kasten yaralama suçu ile kasten işlenen diğer suçları işleyenler aynı hukuksal konumda bulunmadıklarından aralarında eşitlik karşılaştırması yapılamaz.

Dört suç tipinin ortak yanı, TCK'nın ikinci kitabının, ikinci kısmında yer verilen “*Kişilere karşı suçlar*” başlığı altında düzenlenmiş olmasıdır. Bunun haricinde, yağma suçunun tehdit suretiyle işlenmesi istisna olmak üzere, dört suç tipi de mağdurların maddi acı ve ızdırıp duymasına sebebiyet vermektedir¹⁴⁵². Bununla birlikte farklı bölüm başlıklarında¹⁴⁵³ düzenlenen dört suç tipi, farklı hukuki değerleri korumaktadır¹⁴⁵⁴.

Düzenlemede yer verilen suç tipleri bakımından göze çarpan ilk ölçüt, bu suçlarla korunan hukuki değerlerin önemidir¹⁴⁵⁵. Ancak istisna tutulan dört suç tipinin aynı kısım altında (kişilere karşı suçlar) düzenlenmeleri kendi içinde tutarlı görünmekle birlikte, söz konusu ikinci kısım altında düzenlenen başka suçların da bulunması ve bunların istisna kapsamına alınmamasının nedeni açık değildir. Dört ayrı suç tipiyle korunan farklı hukuki menfaatlerin diğerlerinden daha fazla korunmaya muhtaç olduğu düşüncesi de yeterli değildir¹⁴⁵⁶. Nitekim işkence suçu zincirleme suçun kapsamı dışında bırakılmışken, eziyet suçunun neden aynı işleme tabi tutulmadığını açıklamak güçtür¹⁴⁵⁷. Yine, söz konusu suçların, hukuki menfaatler arasında bir önem derecelendirmesi esas alınarak istisna kapsamına alındığı düşüncesi de, hem bir suçun her zaman tek bir hukuki menfaati korumadığı (örneğin işkence ve yağma)¹⁴⁵⁸ hem de en az istisna kapsamındaki suçların koruduğu hukuki menfaatler kadar önemli olan bazı suçların (örneğin cinsel

Kaldı ki, kural olarak suç ve ceza arasında adalete uygun bir oranın bulunup bulunmadığının saptanmasında, benzer bir suç için öngörülen ceza ile yapılacak kıyaslamanın değil, o suçun yarattığı etkinin ve sonuçlarının dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle bir suç için öngörülen cezanın başka bir suç için öngörülen ceza ile karşılaştırılması suretiyle yapılan değerlendirme, anayasal denetime esas oluşturmaz.” AYM, 05/03/2015, 167/27. Karar için bkz. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> (Erişim tarihi: 23.10.2021).

¹⁴⁵² **Özen**, Suçların İçtimai, s. 225.

¹⁴⁵³ Kasten öldürme suçu, “*Hayata karşı suçlar*” başlığı altında (1. Bölüm); kasten yaralama suçu “*Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar*” başlığı altında (2. Bölüm); işkence, “*İşkence ve eziyet*” başlığı altında (3. Bölüm) ve yağma, “*Malvarlığına karşı suçlar*” başlığı altında (10. Bölüm) düzenlenmiştir.

¹⁴⁵⁴ Kasten öldürme suçunda yaşam hakkı; kasten yaralama suçunda vücut dokunulmazlığı; işkence suçunda vücut dokunulmazlığının yanı sıra hürriyet ve şeref hakkı ile yağma suçunda malvarlığı, vücut dokunulmazlığı ve hürriyet hakkı korunmaktadır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 226.

¹⁴⁵⁵ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 556; **Dülger**, s. 52.

¹⁴⁵⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 226.

¹⁴⁵⁷ Benzer karşılaştırma kapsam dışında bırakılan yağma suçu ile zincirleme suç hükümlerinin uygulanabildiği dolandırıcılık suçu bakımından da yapılabilir. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 364-365.

¹⁴⁵⁸ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 226.

dokunulmazlığa karşı suçlar) kapsam dışında bırakılması karşısında¹⁴⁵⁹, tutarlı bir hukuki gerekçe oluşturamamaktadır¹⁴⁶⁰.

Bazı suçların tek tek sayılmak suretiyle zincirleme suçun dışında bırakılmasının, kurumun hukuki yapısıyla bağdaşmadığını ileri süren görüşe göre, tek tek sayma yerine belli hukuki menfaatleri koruyan suç tipleri bir bütün şeklinde (örneğin “*hayata karşı suçlar*”, “*vücut dokunulmazlığına karşı suçlar*” vb.) zincirleme suçun uygulama alanının dışında bırakılmalıdır. Zincirleme suçun kapsamı dışında bırakılacak bu hukuki menfaatler de, kurumun tarihi ortaya çıkış süreci ve felsefî alt yapısı göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Bu düşünceye göre, zincirleme suça özelliğini veren suç işleme kararında birlik şartı yoruma açık olması nedeniyle istisnayı kural haline dönüştürebilecek nitelikte olduğundan, zincirleme suçun uygulanma alanı, yalnızca malvarlığına karşı suçlarla sınırlı tutulmalıdır¹⁴⁶¹. Bir diğer görüşe göre ise, TCK m. 43/3'teki istisna hükmüne kanunda yer verilmeyip, sorunun çözümünün doktrin ve uygulamaya bırakılması daha isabetli olacaktır. Zira TCK m. 43/3'teki suçlar arasında yer almasa bile, eziyet veya cinsel istismar gibi, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal eden başka suç tipleri de bulunmaktadır¹⁴⁶².

¹⁴⁵⁹ **Göktürk**, Fikri İctima, s. 204.

¹⁴⁶⁰ Düzenlemeye farklı açılardan pek çok eleştiri getirilmektedir. Zincirleme suçun yapısının 43. maddenin 1. fıkrasında belirlenmesine ve herhangi bir sınırlama getirilmemesine rağmen, 3. fıkra bu şekilde temel bir konuda istisna getirilmesi kanun yapma tekniği bakımından eleştirilmektedir. İstisna suç tiplerinin hukuki bir dayanağının olmadığı ve yalnızca kasten işlenebilen suçlar olması nedeniyle taksirle işlenen suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği izleniminin yaratıldığı da ifade edilmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İctimai, s. 226-227.

¹⁴⁶¹ **Özen**, Suçların İctimai, s. 227. Aynı yönde bkz. **Artuk, Mehmet Emin / Çınar, Ali Rıza**, “*Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Altı Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler*”, Türk Ceza Kanunu Reformu (İkinci Kitap), TBB Yay., Ankara 2004, s. 77.

¹⁴⁶² **Göktürk**, Fikri İctima, s. 205. Bu nedenle yazara göre, suç tiplerinin sayma usulü ile gösterilmesi adaletsiz sonuçlara yol açabilecektir.

3.2.1.1.3.2. Zincirleme Suçun Uygulanamayacağı Diğer Haller

Niteliği gereği aynı mağdura karşı ancak bir defa işlenmesi mümkün olan suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Bu duruma, TCK m. 101’de düzenlenen “*kısırlaştırma*” suçu örnek olarak gösterilebilir¹⁴⁶³.

Doktrinde bir görüşe göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis ve müebbet hapis cezalarını gerektiren suçların zincirleme suç ilişkisi içinde işlenmesi halinde zincirleme suç nedeniyle artırım yapılamaz¹⁴⁶⁴. Zincirleme suçu oluşturan suçların hepsinin fail sıfatıyla işlendiği ve herhangi bir indirim nedeninin (örneğin nitelikli hal, teşebbüs gibi) söz konusu olmadığı hallerde zincirleme suçtan dolayı artırım uygulanamayacaktır. Bu nedenle, 61. maddede gösterilen nedenlerden dolayı cezada indirim gidilmiş olsa - örneğin, suçların teşebbüs aşamasında kalması nedeniyle failin “*müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile*” (TCK m. 35/2) cezalandırılması söz konusu olsa- bile, zincirleme suç nedeniyle cezada artırım yapılmamalıdır¹⁴⁶⁵. Zira 61. maddede yer verilen bir nedenin uygulanması suretiyle cezada indirim yapıp ardından zincirleme suç nedeniyle artırım yapılırsa adaletsiz bir durum ortaya çıkar. Örneğin, zincirleme suçların hepsinin iştirak halinde işlendiği varsayımında faillerin cezası artırılamazken şeriklerin cezası artırılabilceğinden, bu durum kişiler arasında cezalar bakımından fark yaratılması sonucunu doğurur¹⁴⁶⁶. Bu nedenle doktrinde, 43. maddenin 3. fıkrasında gösterilen istisnalara, “*ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar*”ın da dâhil olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁶⁷. Kanaatimizce, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasını gerektiren suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesi teorik olarak mümkün olduğu sürece, zincirleme suçun “*bir ceza verilerek bu cezanın artırılması*” hükmü uygulanamasa da, yetkili mahkemenin belirlenmesi ile zamanaşımı sürelerinin başlangıcına ilişkin hükümleri uygulanabilmelidir.

¹⁴⁶³ Tezcan/Erdem/Önok, s. 393; Erbaş, Rahime, “Türk Ceza Hukuku Açısından Kısırlaştırma (TCK m. 101)”, İÜHFİM, Yıl 2015, C. 73, S. 1, s. 120.

¹⁴⁶⁴ Tosun, s. 142; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 796.

¹⁴⁶⁵ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 141. Aynı yönde bkz. Artuç, s. 64.

¹⁴⁶⁶ Açıklamalar için bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 796.

¹⁴⁶⁷ Belirleme için bkz. Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 141-142.

Müebbet veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren kasten öldürme suçu TCK m. 43/3'te zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı istisnalar arasında yer almaktadır. Müebbet veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren bazı suç tiplerinde de, kasten öldürme suçunun işlenmesi halinde gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Örneğin soykırım suçu (TCK m. 76/2) ve insanlığa karşı suçlar (TCK m. 77/2) bu şekildedir. Yine bazı suçlarda, doğrudan kasten öldürme suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Örneğin, insan üzerinde deney suçu (TCK m. 90/5), organ veya doku ticareti suçu (TCK m. 91/8) bu şekildedir. Bu suçlar bakımından da zincirleme suç nedeniyle artırım yapılamaz¹⁴⁶⁸.

Bu noktada TCK'nın 77. maddesinde düzenlenen insanlığa karşı suçlar bakımından ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. İnsanlığa karşı suçun oluşması için 77. maddenin 1. fıkrasında sayılan fiillerin *“siyasal, felsefî, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda”* işlenmesi gerekmektedir¹⁴⁶⁹. Burada sorun, maddenin 2. fıkrasında, *“kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınca gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağı”*nın kabul edilmiş olması bakımından ortaya çıkmaktadır. Burada yer verilen özel içtima hükmü, kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını engelleyen TCK m. 43/3 ile uyum içindedir. Söz konusu hüküm olmasaydı, fiillerin toplumun bir kesimine karşı işlenmesi tipik hareket tekliği oluşturacak ve kaç kişi öldürülürse öldürülsün veya yaralanırsa yaralansın, tek bir insanlığa karşı suç söz konusu olduğundan faile tek ceza verilecekti. Nitekim tipik hareket tekliği nedeniyle norm bir

¹⁴⁶⁸ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 141.

¹⁴⁶⁹ Doktrinde bir görüşe göre, fiillerin bir plan doğrultusunda işlenmesi, bu suçun manevi unsuru olup, zincirleme suçtaki *“suç işleme kararında birlik”* ile aynıdır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 187. Kanaatimizce *“bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenme”*, fiilin bir niteliği olup maddi unsura dâhildir. Saldırıların sistemli ve planlı olması gerekmektedir. Failin kastının ise, plan doğrultusunda sistemli olarak işlenen eylemleri kapsamı gerekmektedir. Aynı yönde bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 87-88. Aynı unsuru içeren soykırım suçunun (TCK m. 76) madde gerekçesinde de bu husus, *“suçun oluşması için gerekli maksadın yanında maddî unsurların da bir özellik taşıması gerekmektedir: Maddî unsurların, oluşması yönünden, hareketlerin “bir planın icrası” sonucu gerçekleştirilmeleri gerekmektedir”* şeklinde ifade edilmiştir. Doktrinde, *“suçun bir planın icrası suretiyle işlenmesi”* unsurunun, suçun manevi unsurunun (özel kastın) ispatını kolaylaştırmayı sağlayacağı ifade edilmektedir. Bkz. **Değirmenci, Olgun**, *“Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu (TCK m. 76)”*, TBB Dergisi, Yıl 2007, C. 20, S. 70, s. 97; **Turhan, Faruk**, *“Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması”*, HPD, Yıl 2005, S. 3, s. 13.

kez ihlal edilmekte ve tek bir insanlığa karşı suç meydana gelmektedir¹⁴⁷⁰. 77. maddenin 2. fıkrası sayesinde, insanlığa karşı suç faillerinin kasten öldürme veya kasten yaralama suçlarını işleyen faillere göre avantajlı konumda bulunmaları önlenmektedir¹⁴⁷¹. Ancak 77. maddenin 1. fıkrasının (c) bendinde, insanlığa karşı suç teşkil eden fiiller arasında “işkence” de sayılmıştır. 77. maddenin 2. fıkrasında yalnızca kasten öldürme ve kasten yaralama bakımından gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağı belirtildiği için, işkence suçunun “siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi” halinde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği ve TCK m. 43/3 ile bir çelişkinin meydana geleceği belirtilmektedir¹⁴⁷².

Kanaatimizce işkence fiilinin “siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak” işlenmesi halinde norm bir kez ihlal edileceği ve tek bir insanlığa karşı suç oluşacağı için, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. İşkence edilen kişi sayısının birden fazla olması, ancak 61. madde kapsamında cezanın tayininde göz önünde bulundurulabilir¹⁴⁷³.

3.2.1.1.4. Farklı Suçlar Arasında Zincirleme Suç İlişkisi Tartışmaları

5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinde, zincirleme suçun oluşabilmesi için suçların aynı olması gerektiği kabul edilmiş ve böylece farklı suç tipleri arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulması engellenmiştir. Bununla birlikte doktrinde, zincirleme suçun oluşması için suçların mutlaka aynı olmasının gerekip gerekmediği hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Farklı suç tipleri arasında da zincirleme suç ilişkisinin mümkün olup olmayacağı sorusunun cevabını, zincirleme suçta birden çok suçta tek ceza verilmesinin nedeninde

¹⁴⁷⁰ İnsanlığa karşı suçlar bileşik suç (TCK m. 42) niteliğinde olup, suçu oluşturan fiiller kanunda başka suçları oluştursa dahi, 77. maddenin unsuru durumundadır. Bkz. **Tezcan/Ertem/Önok**, s. 89. Bu nedenle, örneğin, kasten öldürme veya işkence suretiyle insanlığa karşı suç işlendiğinde, yalnızca 77. maddedeki insanlığa karşı suç oluşmakta ve unsur niteliğindeki kasten öldürme veya işkence suçu, bu suçun içinde erimektedir. Bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2630.

¹⁴⁷¹ **Koca/Üzülmez**, Özel Hükümler, s. 19. Değerlendirmelerini benzer hükme sahip olan (TCK m. 76/2) soykırım suçu bakımından yapan yazarlara göre, özel içtima hükmünün kasten öldürme ile sınırlı tutulması daha yerinde olurdu.

¹⁴⁷² **Özen**, Suçların İçtiması, s. 187.

¹⁴⁷³ **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2630.

aramak gerekir¹⁴⁷⁴. Zincirleme suçta birden çok suçu birbirine bağlayan ve bunlara tek ceza verilmesini sağlayan, kurumu yapısal olarak cezaların içtimaidan ayıran unsur, failin suç işleme kararındaki birliktir¹⁴⁷⁵. Bu nedenle bir görüşe göre, suç işleme kararında birliğin bulunduğu durumlarda, işlenen suçların aynı veya farklı olmasının zincirleme suçun kabul edilmesi bakımından bir önemi bulunmamaktadır¹⁴⁷⁶. Farklı suç tipleri arasında zincirleme suçu kabul etmenin, kurumun uygulama alanını çok fazla genişleteceğini; hâlbuki bu kurumun, fail lehine getirilmiş istisnai bir düzenleme olduğunu ileri süren görüşe göre ise, zincirleme suç, “*aynı suç*” ile sınırlı tutulmalıdır¹⁴⁷⁷.

Hukuk düzenimizde farklı suçlar arasında da zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını mümkün kılan bir düzenlemeye yer verilmiştir. 31.03.2011 tarihli ve 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’un¹⁴⁷⁸ 11. maddesinde yer alan “*şike ve teşvik primi*” suçunda farklı suçların aynı suç işleme kararıyla işlenmesi halinde de zincirleme suçun oluşacağı kabul edilmiştir. Kanun’un 11. maddesine, 10.12.2011 tarih ve 6259 sayılı “Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”¹⁴⁷⁹ ile eklenen 10. fıkra göre, esasında iki farklı suç olan şike ve teşvik primi suçlarının bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi halinde, fail bunlardan en ağır cezayı gerektiren fiilden dolayı cezalandırılacak ve bu ceza dörtte birden dörtte üçüne kadar artırılacaktır¹⁴⁸⁰.

Doktrinde bir görüşe göre, zincirleme suç ile fikri içtima karmasından oluşan bu kendine özgü özel içtima hükmü, TCK’nın genel hükümlerinin özel ceza kanunları veya ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanmasını öngören 5. maddesinin konuluş

¹⁴⁷⁴ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 212.

¹⁴⁷⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 87. CGK., 03.12.2013, 1475/577. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.09.2022).

¹⁴⁷⁶ Bettiol’ün görüşü için bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 212. İtalyan Ceza Kanunu’nda 1974 yılında yapılan değişiklikle beraber, farklı suçlar arasında da zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün hale gelmiştir (İCK m. 81/2).

¹⁴⁷⁷ *Fiandaca/Musco*’nun görüşleri için bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 212-213.

¹⁴⁷⁸ RG.: 14.04.2011, Sayı: 27905.

¹⁴⁷⁹ RG.: 15.12.2011, Sayı: 28143.

¹⁴⁸⁰ “Bu maddede tanımlanan suçların bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi halinde, bunlardan en ağır cezayı gerektiren fiilden dolayı verilecek ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılarak tek cezaya hükmolunur.”

amacıyla bağdaşmamaktadır¹⁴⁸¹. Buna göre, Kanun'un 11. maddesinin 5. fıkrasında “suçun bir müsabakada bir takımın başarılı olmasını sağlamak amacıyla teşvik primi verilmesi veya vaat edilmesi suretiyle işlenmesi”, şike suçunun daha hafif cezayı gerektiren nitelikli halini oluşturduğu için, bunların zincirleme suç bakımından aynı suç olarak kabul edilmesi gerekirdi¹⁴⁸².

Düzenlemenin eleştirildiği bir diğer husus, farklı zamanlarda işlenen farklı suçlar hakkında en ağır cezayı gerektiren fiilden dolayı verilecek cezada belli oranlarda artırım öngörülmesi ve şike suçunun teşvik priminden daha ağır cezalandırılması nedeniyle, bir defa şike suçunu işleyen kişiye artık sınırsız sayıda şike ve teşvik primi suçunu işleme imkânının verilmiş olmasıdır. Örneğin, aynı sezonda takımını şampiyon yapmak amacıyla tüm sezon boyunca işlenen şike ve teşvik primi fiilleri bir defa cezalandırılacaktır¹⁴⁸³.

3.2.1.1.5. Aynı Kabahatin Birden Fazla İşlenmesi

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 2. maddesine göre kabahat, “*kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık*”tır. Kabahatlerin hukuki niteliği suçtan farklı olduğundan¹⁴⁸⁴ ve zincirleme suçun oluşumu için her bir fiilin suç oluşturması gerektiğinden, suçlarla kabahatler arasında zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹⁴⁸⁵.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun “İçtima” başlıklı 15. maddesinin 2. fıkrasına göre, “*aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı*

¹⁴⁸¹ **Koca, Mahmut**, “6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Düzenlenen Suçlar ve Kabahatler”, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Kanunu, Ed.: Cumhuriyet Şahin/İzzet Özgenç/İlhan Üzülmüş, B. 2, Ankara 2012, s. 60. Aynı yönde bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 599.

¹⁴⁸² **Koca**, “Sporda Şiddet”, s. 60. Yazara göre, farklı suçların farklı zamanlarda bir suç işleme kararının icrası kapsamında nasıl işleneceği de önemli bir sorun oluşturmakta olup, söz konusu hükümde “*farklı suçların aynı suç işleme kararıyla işlenmesi gibi bir çelişki*” bulunmaktadır.

¹⁴⁸³ **Koca**, “Sporda Şiddet”, s. 60-61.

¹⁴⁸⁴ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 783. Kabahat, “*idari yaptırım uygulanması için aranan unsurları yerine getiren insan davranışı*” olarak tanımlanmaktadır. Bkz. **Akbulut, Berrin**, Kabahatler Hukuku, Adalet Yay., Ankara 2022, s. 207. Bir diğer tanıma göre kabahat, “*karşılığında idari yaptırım uygulanmasının kanunda öngörüldüğü tipe uygun ve hukuka aykırı fiil*”dir. Bkz. **Kangal, Zeynel**, Kabahatler Hukuku, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2022, s. 23.

¹⁴⁸⁵ Aksi yönde bkz. **Soyaslan**, s. 273.

idari para cezası verilir.” Böylece aynı kabahatin birden fazla işlenmesi durumunda zincirleme suç hükümlerinin uygulanması kabul edilmemiştir¹⁴⁸⁶. Bir kabahat işleme kararının icrası kapsamında aynı kabahatin farklı zamanlarda birden çok işlenmesi halinde, gerçek içtima hükümleri uyarınca her bir kabahatten dolayı ayrı ayrı idari yaptırım¹⁴⁸⁷ uygulanır¹⁴⁸⁸. Dolayısıyla TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen zincirleme suçun kabahatler hukukunda uygulama alanı bulunmamaktadır¹⁴⁸⁹.

Mevzuatta çeşitli kabahatler bakımından zincirleme suç kurumuna benzeyen özel içtima hükümlerine yer verildiği görülmektedir¹⁴⁹⁰. Ancak bu düzenlemeler, kabahatleri birbirine bağlayan bir sübjektif unsur gerektirmediğinden, hukuki nitelikleri itibariyle zincirleme suçtan farklıdır.

765 sayılı TCK’da ise durum daha farklıydı. Kanun’un 80. maddesinin ilk halinde “*bir suç işlemek kararı*” yerine “*bir kasdı cürminin ef’ali icraiyesi*” ifadesi tercih edilmiş, bu durum zincirleme suçun kabahatler bakımından uygulanıp uygulanamayacağı hususunda tereddüt yaratmıştı¹⁴⁹¹. Bu dönemde doktrinde, daha ağır bir suç şekli olan cürümlerde zincirleme suçun gerçekleşebileceği kabul edilirken, daha hafif olan kabahatler bakımından böyle bir imkânın tanınmamasının haklı bir gerekçesinin bulunmadığı ifade

¹⁴⁸⁶ Akbulut, Kabahatler Hukuku, s. 504.

¹⁴⁸⁷ Kabahatler Kanunu m. 15/2’de “*idari para cezası*” ifadesine yer verilmişse de, bu hükümle gerçek içtima kuralının uygulanması amaçlandığından, tüm idari yaptırımlar bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bkz. Kangal, s. 255-256.

¹⁴⁸⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 679; Koca/Üzülmüş, s. 523. Fıkra gerekçesine göre de, “*maddenin ikinci fıkrasında, Türk Ceza Kanununun zincirleme suça ilişkin hükümlerinin kabahatler açısından uygulanamayacağı vurgulanmıştır. Bir kabahatin birden fazla işlenmesi durumunda gerçek içtima hükümlerine göre, her bir fiille ilgili olarak ayrı ayrı idari para cezasına karar verilecektir.*”

¹⁴⁸⁹ Kabahatler Kanunu’nda TCK m. 43/2’ye benzer bir hükme de yer verilmemiştir. Bunun nedenini kabahatler hukukunun amacında aramak gerekir. Bir fiilin kabahat olarak yaptırım altına alınmasının nedeni, bu fiil ile belirli bir kişinin mağdur edilmesi değil; toplumun belirli bir alanındaki veya belirli bir kurumun işleyişine ilişkin düzenin korunmasıdır. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 679.

¹⁴⁹⁰ Örneğin 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 105. maddesinin 2. fıkrasındaki özel içtima hükmüne göre, “*bu Kanunda tanımlanan kabahatlerden birinin idari yaptırım kararı verilinceye kadar birden çok işlenmesi halinde, ilgili hükme göre, ilgili gerçek veya tüzel kişiye bir idari para cezası verilir ve verilecek ceza iki kat artırılır. Ancak, bu kabahatin işlenmesi suretiyle bir menfaat temin edilmesi veya zarara sebebiyet verilmesi halinde verilecek idari para cezasının miktarı bu menfaat veya zararın üç katından az olamaz.*” Benzer bir özel içtima hükmüne 13.1.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda da yer verilmiştir: “*Bu Kanunda tanımlanan kabahatlerden birinin idari yaptırım kararı verilinceye kadar birden çok işlenmesi hâlinde, ilgili gerçek veya tüzel kişiye bir idari para cezası verilir ve ilgili hükme göre verilecek ceza iki kat artırılır. Ancak, bu kabahatin işlenmesi suretiyle bir menfaat temin edilmesi veya zarara sebebiyet verilmesi hâlinde verilecek idari para cezasının miktarı bu menfaat veya zararın üç katından az olamaz.*” Açıklamalar için bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 681-683.

¹⁴⁹¹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 50, 69-70.

edilmekteydi¹⁴⁹². Bunun üzerine 4055 sayılı Kanun ile 80. maddede değişiklik yapılmış, kabahatler bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının yolu açılmıştı¹⁴⁹³.

3.2.1.2. Suçların Değişik Zamanlarda İşlenmesi

TCK'nın 43. maddesinin zincirleme suç bakımından aradığı bir diğer koşul, aynı suçun farklı zamanlarda işlenmesidir. Bu koşula 1. fıkrada, “*değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi*” şeklinde yer verilmiştir.

Bir görüşe göre, 43. maddenin 2. fıkrasında yer alan düzenleme de göz önünde bulundurulduğunda, fıkradaki “*değişik zamanlarda*” ifadesi gereksizdir. Bununla birlikte kanun koyucu, 765 sayılı TCK zamanında zincirleme suçun tek fiille işlenmesinin mümkün olup olmadığı tartışmalarına son vermek amacıyla, birden fazla fiili vurgulamak amacıyla “*değişik zamanlarda*” ibaresine düzenlemede yer vermiştir¹⁴⁹⁴. Bu koşulun aranmasının nedeni, TCK m. 43/2’de düzenlenen ve aynı suçun aynı anda birden fazla kişiye karşı işlenmesi halini düzenleyen hükümdür¹⁴⁹⁵. Bu görüşe yöneltilen eleştiriye göre, TCK m. 43/2’de düzenlenen aynı neviden fikri içtima kurumunun cezanın belirlenmesi haricinde zincirleme suçla herhangi bir benzerliği bulunmamaktadır. TCK m. 43/2’nin bu şekilde kaleme alınmasının nedeni, aynı neviden fikri içtima hallerine zincirleme suç bakımından öngörülen ceza yaptırımının uygulanmasıdır. TCK m. 43/1’de “*değişik zamanlarda*” ifadesine yer verilmesinin nedeni ise, hukuki anlamda hareket tekliği ile zincirleme suç ayırma ihtiyacıdır¹⁴⁹⁶.

¹⁴⁹² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 113. **Yalçın Sancar**, sübjektif unsura verdiği anlam (önceden kurulması gereken bir plan) dolayısıyla taksirli suçlarla zincirleme suçun bağdaşmayacağını kabul etmesi nedeniyle, zincirleme suçu sadece kasten işlenen kabahatler bakımından mümkün görmekteydi. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 118.

¹⁴⁹³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 112; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 50; **Erem**, “*Suçların ve Cezaların İçtimai*”, s. 36.

¹⁴⁹⁴ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 780.

¹⁴⁹⁵ **Özbek**, “*Suç Genel Teorisi*”, s. 22.

¹⁴⁹⁶ **Dülger**, s. 40.

Gerçekten de aynı suçun aynı anda aynı kişiye karşı birden çok defa işlenmesi mümkün olmadığından “*değişik zamanlarda*” ifadesi yerinde değildir¹⁴⁹⁷. Zira böyle durumlarda hukuki anlamda tek fiil ve tek suç bulunmaktadır¹⁴⁹⁸. Zincirleme suçun uygulanabilmesi için aynı mağdura karşı işlenen fiiller arasına zaman girmeli; ortada birden çok suç bulunmalıdır. Örneğin bir tartışma esnasında mağdura sarf edilen hakaret içerikli sözler birden çok olsa dahi, tek bir suç söz konusu olur¹⁴⁹⁹.

Zincirleme suçta ihlallerin aynı anda gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, bir diğer ifadeyle suçların aynı anda işlenip işlenemeyeceği hususu tartışmalıdır¹⁵⁰⁰. 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinde ihlallerin zamanına ilişkin olarak, “*muhtelif zamanlarda vaki olsa bile*”¹⁵⁰¹ ifadesine yer verildiği için, aynı anda birden çok ihlalin gerçekleşebileceğinin örtülü olarak kabul edildiği belirtilmekteydi¹⁵⁰². Bu nedenle, suçların aynı anda işlenebileceği gibi birbirini takip etmek suretiyle farklı zamanlarda da işlenebileceği ifade

¹⁴⁹⁷ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 599; **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 250; **Koca/Üzülmez**, s. 528.

¹⁴⁹⁸ “TCK’nın 43/1. maddesinde bulunan, “*değişik zamanlarda*” ifadesi nedeniyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, suçların mutlaka *değişik zamanlarda* işlenmesi gereklidir ki, bunun sonucu olarak, aynı mağdura, aynı zamanda, aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda tek suçun oluşacağı kabul edilmiştir. Bu hâlde zincirleme suç hükümleri uygulanarak artırım yapılamayacak, ancak bu husus TCK’nın 61. maddesi uyarınca temel cezanın belirlenmesinde göz önüne alınabilmektedir.” CGK., 01.07.2021, 615/334. Aynı yönde bkz. CGK., 25.06.2020, 113/319; CGK., 18.06.2020, 1127/298; CGK., 18.06.2019, 516/476. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 06.02.2022). “Müştekiye ait konuttan gerçekleştirdiği hırsızlık eylemi sırasında, dizüstü bilgisayar ve kol saati yanında müştekiye ait otomobilin anahtarını da alan sanığın, evin önünde park halindeki otomobili de çaldığı olayda, sanığın eyleminin bir bütün halinde tek bir hırsızlık suçunu oluşturacağı ve daha ağır yaptırım öngören suçtan hükümlülük kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden iki ayrı suçtan yazılı şekilde hüküm kurulması,” 2CD., 17.02.2020, 272/2680. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.10.2022).

¹⁴⁹⁹ **Artuç**, s. 58.

¹⁵⁰⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 129. Söz konusu tartışma, 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinin suçların aynı zamanda işlenmesine izin veren lafzı çerçevesinde yapılmaktaydı. 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme ile, aynı suçun aynı anda birden fazla işlenebilmesi kabul edilmiş olmasına rağmen, kurumun hukuki niteliği tartışmalıdır. Zira bu fıkra suçların “*bir fiil*” ile işlenmesinden söz edilmektedir. Konuya ilişkin açıklamalar ileride ayrı bir başlıkta ayrıntılı olarak yapılacaktır. Burada kısaca belirtmek gerekir ki, doktrinde bir görüşe göre, suçların farklı zamanlarda işlenmesi, zincirleme suçun temel kuralını oluştururken, 43. maddenin 2. fıkrasında aynı suçun tek fiille işlenmesi durumunda zincirleme suçun istisnai hali meydana gelir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 232; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 581.

¹⁵⁰¹ İtalyan Ceza Kanunu’nun zincirleme suçu düzenleyen 81. maddesinin 2. fıkrasında da benzer şekilde, “*farklı zamanlarda işlense bile*” ifadesine yer verilmiştir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 232.

¹⁵⁰² **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 74. Ayrıca 765 sayılı TCK’da zincirleme suçun gerçekleşebilmesi için birden çok fiilin bulunması şart değildi. Tek fiille aynı suçun birden çok işlenip işlenemeyeceği hususu tartışmalıydı. “765 sayılı TCK’da yer alan “*muhtelif zamanlarda vaki olsa bile*” ifadesi karşısında, aynı suç işleme kararı altında birden fazla suçun aynı zamanda işlenmesi durumunda diğer şartların da varlığı hâlinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi mümkündür. Nitekim 765 sayılı TCK’nın yürürlüğü zamanında bu husus yargısal kararlarla kabul edilmiş ve uygulama bu doğrultuda yerleşmiştir.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2021).

edilmekteydi¹⁵⁰³. Bu düzenlemenin zincirleme suçun niteliğine daha uygun olduğunu belirten görüşe göre, kuruma özelliğini veren unsur, suç işleme kararındaki birlik olup bu kararın varlığı aynı zaman diliminde işlenen suçlar bakımından daha rahat ortaya konabilecektir¹⁵⁰⁴.

Ancak doktrindeki yazarların bir kısmına göre, zincirleme suçta icrai suçların aynı zamanda işlenmesi mümkün olmayıp, yalnızca ihmali suçlar bakımından ihlallerin aynı anda gerçekleşmesi mümkündür¹⁵⁰⁵. Örneğin, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında birden çok tutuklama müzekkeresinin gereğini getirmeyen polis memuru, birden çok ihmali hareket ile ihmali suç aynı anda gerçekleştirmektedir¹⁵⁰⁶. Eşyanın tabiatı gereği icra hareketlerinin aynı anda gerçekleşmesi mümkün değildir. Zamanın aynı olması, icra hareketlerinin tek olması sonucunu meydana getirir¹⁵⁰⁷.

Bir diğer görüşe göre, aynı suçun birden çok defa aynı zamanda işlenmesi zincirleme suç bakımından değil, ancak fikri içtima bakımından söz konusu olabilir. Zincirleme suçun oluşması için ihlallerin farklı zamanlarda gerçekleşmesi gerekir. Öyle ki, yukarıdaki örnekte polisin birden çok tutuklama müzekkeresini yerine getirmemesi hali de zincirleme suç değil, fikri içtima oluşturur¹⁵⁰⁸.

İki görüşü de kabul edilemez bulan görüşe göre, icrai veya ihmali olması fark etmeksizin aynı suç aynı anda birden çok defa işlenebilir. Örneğin bir bomba ile birden çok kişinin öldürülmesi durumunda bu durum söz konusudur¹⁵⁰⁹. Fiilden neticeyi anlayan bu görüşe göre, bu hallerin fikri içtima kapsamına sokulması, ortada birden çok fiilin bulunması ve

¹⁵⁰³ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 344.

¹⁵⁰⁴ **Özbek**, TCK İzmir Şerhi, s. 712.

¹⁵⁰⁵ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 215.

¹⁵⁰⁶ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 345. Farklı bir görüşe göre bu örnekte tek ihmali hareket ile aynı suç birden çok defa işlenmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 216.

¹⁵⁰⁷ **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 75.

¹⁵⁰⁸ **Tosun**, s. 134. Yazarın bu yorumu, İtalyan Ceza Kanunu'na göre yapıldığı ve 765 sayılı TCK'nın fikri içtima düzenleyen 79. maddesiyle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. İtalyan Ceza Kanunu'nun 81. maddesinin 2. fıkrasında, zincirleme suçun oluşması için kanunun aynı hükmünün veya farklı hükümlerinin birden çok icra veya ihmal hareketiyle ihlal edilmesi koşulu aranmış; aynı maddenin 1. fıkrasında ise, tek bir icrai veya ihmali hareketle kanunun farklı hükümlerinin veya aynı hükmünün birden fazla ihlali fikri içtima olarak kabul edilmiştir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 74-75, dpn. 52.

¹⁵⁰⁹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 447. Ancak bu örnek, tek hareketle birden çok suçun işlenebileceğinin gösterilmesi bakımından isabetli bulunsa da, bu suçların aynı anda gerçekleşebileceğini göstermede yetersizdir. Eleştiri için bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsel Suç, s. 76, dpn. 55.

kanunun aynı hükmünün ihlal edilmesi nedeniyle mümkün değildir. Bu görüşe göre fikri içtima, tek fiil ile farklı kanun hükümlerinin ihlal edilmesini gerektirmektedir¹⁵¹⁰.

Birden çok icrai suçun aynı anda gerçekleşebileceğini kabul eden bir diğer görüşe göre, bu yorum, neticelerin aynı anda oluşmasının fizik kuralları bakımından imkânsız olması nedeniyle, neticesi hareketten ayrı (neticeli) suçlar bakımından yapılamayacaktır. Dolayısıyla, bir sözle birden çok kişinin tehdit edilmesi durumunda olduğu gibi, ancak neticesi harekete bitişik (sırf hareket) suçlar aynı anda işlenebilir¹⁵¹¹.

Zincirleme suçun oluşumu bakımından 43. maddede aranan suçların “*değişik zamanlarda*” işlenmesi unsuru, fiil tekliği ile fiil çokluğu ayrımı bakımından önem taşımaktadır. Birinci bölümde üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulduğu üzere, suçun tekrarlanan hareketlerle işlenmesi durumunda, hukuki anlamda hareket tekliğinin bir çeşidi olan doğal hareket tekliği söz konusu olmakta ve bu durumda ortada tek bir fiil ve tek bir ihlal (suç) mevcut olduğundan zincirleme suçun objektif koşulu oluşmamaktadır. Hareketlerin arasında geçen zaman ise bu noktada belirleyici rol oynamaktadır¹⁵¹². Aralarındaki sıkı zamansal bağlantı nedeniyle hareketlerin hukuki anlamda hareket tekliği oluşturduğu durumlarda zincirleme suç hükümleri de uygulanamaz. Ancak bu

¹⁵¹⁰ İçel, Suçların İçtimaı, s. 130.

¹⁵¹¹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 76.

¹⁵¹² “Sanıkların her aşamada birbirleriyle uyumlu savunmalarına göre, Hyundai panelvan araç ile bir düğünden dönerken yolun hemen kenarındaki depoda gördükleri fındıkları çalmaya karar verip, aracın alabildiği kadar olacak şekilde ve araçta yer kalmadığı için 15 çuval fındığı araca yükleyip TEM Hendek yolu üzerinde mısır tarlasının içine görünmeyecek şekilde bırakıp anlaşıldığına göre, somut olayda yol süresi hariç hiç ara vermeden tekrar suç konu yere dönüp 10 torba kadar daha fındığı tekrar araca yükleyerek diğer fındıkların yanına bıraktıkları, bu şekilde gerçekleştirilen eylemin TCK'nun 43/1. fıkrasında düzenlenen “*değişik zamanlarda*” şartına uyacak nitelikte zaman farkı bırakılmadan, önce aracın alabildiği kadar çalıp yükleyip, bunları gizleyebileceği yol kenarındaki en yakın ve uygun yere gizleyip, ara vermeden tekrar gidip 10 çuvalı da yüklemeleri şeklindeki eylemde TCK'nun 43/1. maddesindeki zincirleme suç hükümlerinin değil TCK'nun 61/a,f de düzenlenen suçun işleniş biçimi, faillerin fındıkların tamamını çalmaya yönelik oluşan kastlarının ağırlığı, aracın küçüklüğü sebebiyle kast ettikleri eylemi iki seferde gerçekleştirmeleri karşısında; temel cezanın tesbitinde asgari haddi uzaklaşma sebebi olarak değerlendirilmesi gerektiği halde, olaya uymayan TCK'nun 43/1. kapsamında artırım sebebi olarak değerlendirilmesi,” 17CD., 06.02.2019, 3662/1199. Karar için bkz. Akkaya, s. 20, dpn. 64; “Somut olayda sanığın aynı kişiye ait kredi kartı bilgilerini ve hileli davranışlarla harcama şifresini öğrenerek aynı gün 2 dakikalık çok kısa zaman aralıklarıyla iki kere harcama yapma şeklinde gerçekleşen eyleminde “*değişik zamanlarda*” koşulunun oluşmadığı ve zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulanma olanağı bulunmadığı gözetilmeden, yazılı şekilde karar verilmesi,” 8CD., 11.01.2021, 285/24; “Somut olayda, aynı şirkete ait arka arkaya park halinde bulunan iki aracı, araya belli bir zaman aralığı girmeksizin aynı zaman diliminde yakarak yüklenen suçu işleyen sanığın eyleminin tek bir mala zarar verme suçunu oluşturacağı gözetilmeden, sanık hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanarak fazla ceza tayini,” 8CD., 31.05.2018, 20294/6258; Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

noktada failin yeni bir iradi kararla harekete geçmiş olup olmadığının da göz önünde bulundurulması gerekir. Buradaki “*iradi karar*”, doğal hareket tekliğinin koşulu olup, zincirleme suçun sübjektif unsuru olan “*suç işleme kararındaki birlik*”ten daha dar bir kapsama sahiptir. Zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suçu oluşturan hareket kendi içinde ayrı iradi kararlara dayanmaktadır¹⁵¹³.

Suçların farklı zamanlarda işlenmesi, bir suçun tüm unsurlarıyla gerçekleşikten sonra diğer suçun işlenmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Ancak suçlardan biri teşebbüs aşamasında kaldıktan sonra diğer suçun işlenmesi de mümkündür. Örneğin fail bir suç işleme kararının icrası kapsamında ilki teşebbüs aşamasında kaldıktan sonra ikinci bir hırsızlık suçunu işleyebilir. İkinci suç ilkinin zaman bakımından hemen takip edebileceği gibi, ikisi arasında belirli bir zaman aralığı da bulunabilir¹⁵¹⁴.

“*Değişik zaman*” kavramı ile neyin kastedildiği konusunda kanunda bir açıklık yoktur. Bu nedenle her somut olayın özelliği göz önünde bulundurulmalı ve fiillerin değişik zamanlarda işlenip işlenmediği tespit edilmelidir. Bu bağlamda, “*aynı zaman*” kavramının dar yorumlanmayarak, çok kısa zaman aralıklarının da aynı zaman dilimi olarak kabul edilmesi gerektiği doktrinde ifade edilmektedir¹⁵¹⁵. Ancak bu konu özellikle belgede sahtecilik suçlarında fiil ve suç sayısının tespiti bakımından tartışmalıdır.

Bir görüşe göre, belgede sahtecilik suçlarında, söz gelimi iki adet çek yaprağının sahte olarak düzenlenmesi halinde, suça konu iki adet belge bulunduğundan ve fiiller kısa da olsa birbirini takip eden zamanlarda işlendiğinden, her bir belgenin sahte olarak

¹⁵¹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 28.05.2013 tarihli ve 1396/268 sayılı kararının karşıoy yazısına göre, “*Suçun zamanı, hukuki anlamdaki fiil süresidir; yani tek bir suçun işlenmesi esnasında geçen süre, tek (aynı) zamanı ifade ettiğine göre; bunun dışında kalan sürelerin farklı zaman olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Daha açık bir anlatımla; suç konusu hareketin başlamasından suçun oluşumuna kadar geçen süre (hukuki anlamdaki tek fiilin süresi), aynı zaman dilimini oluştururken, bundan sonrasını farklı bir zaman olarak kabul edilmelidir. Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; bir cinsel ilişki boyunca geçen süre tek suçun (tek hukuki fiilin) süresini oluşturur. İlişkinin sona ermesiyle değişik bir zamana geçileceğinden, başlayan ikinci cinsel ilişki süresini aynı zaman kavramında ele almak mümkün değildir. Burada önemli olan ilk ilişkinin sona erip ermediğinin belirlenmesidir. İlk ilişkinin bir şekilde sonlandırılmasından sonra artık ikinci ilişki için yeni, yasal tabirle farklı bir zaman başlamıştır. İki eylem arasındaki sürenin kısalığı ya da uzunluğu sonucu değiştirmez.*” Bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.12.2021). Kanaatimizce buradaki sorun, 765 sayılı TCK’dan farklı olarak 5237 sayılı TCK’nın suçların “*değişik zamanlarda*” işlenmesi koşuluna yer vermesi ve bu koşulun oluşması için fiiller arasında geçmesi gereken süre bakımından bir açıklık bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

¹⁵¹⁴ **Koca/Üzülmez**, s. 528.

¹⁵¹⁵ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 611.

düzenlenmesi ayrı sahtecilik suçlarını oluşturur. Dolayısıyla bir suç işleme kararıyla peş peşe iki adet sahte belge düzenlenmesi halinde zincirleme suç oluşacaktır¹⁵¹⁶. Diğer görüşe göre ise birden fazla belge üzerinde kısa zaman aralığında sahtecilik yapılması veya birden fazla belgenin kısa zaman aralığında sahte olarak üretilmiş olması halinde, bu belgelerin aynı zamanda düzenlendiğinin kabul edilmesi gerekir. Buna göre iki adet çek yaprağı üzerinde aynı zaman diliminde sahtecilik yapılması durumunda, suçların değişik zamanlarda işlenmesi unsuru oluşmadığından zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Böyle hallerde ortada tek bir suç bulunmaktadır¹⁵¹⁷. Ancak birden fazla belgede sahtecilik yapılması durumu, TCK'nın 61. maddesi kapsamında temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır¹⁵¹⁸. Yargıtay'ın pek çok kararına göre de aynı anda birden fazla sahte belgenin düzenlenmiş olması halinde zincirleme suç hükümleri uygulanmayacak, belge sayısı temel cezanın tayininde göz önünde bulundurulacaktır. Zira “*aynı zaman*” ve “*değişik zaman*” kavramları hakkında kanunda bir açıklık olmadığından, Yargıtay'a göre somut olayın özellikleri doğrultusunda bir değerlendirme yapılmalıdır. “*Aynı zaman*” kavramı dar yorumlanmamalı ve çok kısa zaman aralıkları da aynı zaman dilimi olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle birden fazla belge üzerinde sahteciliğin kısa zaman diliminde peş peşe yapılmış olması durumunda, zincirleme suç için aranan “*suçların değişik zamanlarda işlenmesi*” koşulunun gerçekleşmemiş olacağı kabul edilmelidir¹⁵¹⁹.

Yargıtay'ın yaklaşımı doktrinde eleştirilmektedir. Buna göre, TCK m. 43/1'deki “*değişik zamanlarda*” ibaresi mutlak olarak anlaşılmamalı ve düzenlemenin *ratio legis* göz önünde bulundurularak¹⁵²⁰ zincirleme suç kurumunun ruhuna uygun şekilde

¹⁵¹⁶ Koca/Üzülmüş, s. 528.

¹⁵¹⁷ Zafer, Ceza Hukuku, s. 579, dñn. 41; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 600.

¹⁵¹⁸ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 611.

¹⁵¹⁹ CGK., 23.03.2021, 182/135; CGK., 18.02.2021, 935/43; CGK., 15.10.2020, 143/418; CGK., 08.10.2019, 1198/580; CGK., 08.06.2010, 11-98/143. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.09.2022). Yargıtay'ın bu uygulaması, aynı suçun aynı anda birden fazla işlenmesi durumunda faile tek ceza verilmesi sorunun ortaya çıkması ve işlenmiş olan diğer suçlar cezasız kaldığından adaletsiz sonuçlar doğurması nedeniyle eleştirilmektedir. Eleştiri için bkz. Özbek, TCK İzmir Şerhi, s. 712.

¹⁵²⁰ Dölger'e göre, zincirleme suçta özelliğini veren unsurlardan biri aynı suç işleme kararının varlığı olduğundan, 765 sayılı TCK'nın düzenlenme şekli daha isabetliydi. Nitekim 765 sayılı TCK'daki “*muhtelif zamanlarda vaki olsa bile*” ifadesiyle, zincirleme suçun kural olarak aynı zaman diliminde işlenebileceği, istisnai olarak ise değişik zamanlarda da işlenebileceği kabul edilmişti. Aynı suç işleme kararının varlığı aynı zaman diliminde işlenen suçlar bakımından daha kolay ortaya konabilmektedir. Açıklamalar için bkz. Dölger, s. 39-40.

yorumlanmalıdır¹⁵²¹. Zira zincirleme suça özelliğini veren, birden fazla suçun aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmiş olmasıdır¹⁵²². Bu nedenle birden fazla belgenin aynı zamanda arka arkaya sahte olarak düzenlenmesi halinde suçların “*değişik zamanlarda*” işlenmiş olması unsurunun gerçekleşmediği gerekçesiyle zincirleme suç hükümlerini uygulamayan Yargıtay kararlarında¹⁵²³ isabet bulunmamaktadır¹⁵²⁴.

Birden çok hareketin, doğal hareket tekliği kapsamında kalacak şekilde kısa aralıklarla mı yoksa fiil çokluğuna sebebiyet verecek şekilde farklı zaman dilimlerinde mi gerçekleştirildiği hususunun kesin olarak belirlenemediği hallerde, “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi uyarınca hukuki anlamda fiil tekliği oluşturdukları ve tek bir suçun işlendiği kabul edilmeli, zincirleme suç hükümleri uygulanmamalıdır¹⁵²⁵.

Kanunda suçların farklı zamanlarda işleneceği belirtilmiş olmasına rağmen, herhangi bir zaman sınırı konmamıştır. Bu nedenle zincirleme suçta suçlar arasında uzun zaman aralıklarının bulunması mümkündür. Suçlar arasında geçen zamanın uzunluğu, zincirleme suçun oluşumu bakımından kural olarak bir öneme sahip değildir. Suçlar arasında uzun bir zamanın bulunması, suç işleme kararında birliğin bulunmadığına karine teşkil edebilirse de, kararda birliğin ortadan kalktığını kesin olarak ortaya koyamaz. Zira suç işleme kararı failin üzerinde uzun zaman etkisini gösterebilir. Dolayısıyla sorun, suçlar arasında geçen zamanın uzunluğundan ziyade, bu zaman aralığının subjektif

¹⁵²¹ Özbek, “*Suç Genel Teorisi*”, s. 21.

¹⁵²² Göktürk, Fikri İctima, s. 177; Özbek, “*Suç Genel Teorisi*”, s. 23.

¹⁵²³ Örneğin; “5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinde “*değişik zamanlarda*” ifadesinin yer alması karşısında, aynı anda işlenen fiillerde zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulama olanağı bulunmadığı ve somut olayda, zincirleme suç koşullarının oluşmadığı dikkate alınarak ve suça konu belgelerin farklı zamanlarda düzenlendiğine dair yeterli delil bulunmadığının da anlaşılması karşısında, sanık hakkında resmi belgede sahtecilik suçundan hüküm kurulurken belgelerin sayısı dikkate alınarak temel cezanın alt haddeden uzaklaşarak verilebileceği gözetilmeden eksik ceza tayini,” 15CD., 11.04.2019, 10090/3722. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁵²⁴ Göktürk, Fikri İctima, s. 176-177. Aksi yönde bkz. Yıldırım, Gökçe, “*Resmi Belgede Sahtecilik Suçunun Zincirleme Suç Olarak İşlenmesi*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2018, C. 13, S. 161-162, s. 122. Yazara göre, örneğin, ileri tarihli olarak art arda birden fazla sahte çek düzenlenip kullanılması halinde, bir bütün olarak hukuki anlamda tek fiil oluşur ve tek bir sahtecilik suçu meydana gelir (s. 123-124).

¹⁵²⁵ “*Sanıkların cezaevine ait masanın demirini kırıp, koğuş bahçe duvarını kazarak zarar verme eylemlerinin farklı zamanlarda yapıldığının belirlenememesi karşısında eylemin tek suç olarak kabul edilmesi gerektiği gözetilmeyerek değişik zamanlarda işlendiğinin kabulü ile haklarında 5237 sayılı TCK’nın 43/1. maddesi uygulanmak suretiyle fazla ceza tayini,*” 9CD, 15.7.2010, 17904/8454. Karar için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 549, dpn. 19.

unsuru ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır¹⁵²⁶. Özetle, suçların değişik zamanlarda işlenmesi gerekmekte ise de, aralarında geçen zamanın uzunluğu veya kısalığı tek başına belirleyici olmayıp suç işleme kararındaki birliğe olan etkisiyle birlikte değerlendirilmelidir¹⁵²⁷.

3.2.1.3. Suçların Aynı Kişiye Karşı İşlenmesi

3.2.1.3.1. Genel Olarak

TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasına göre zincirleme suçun oluşabilmesi için, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun farklı zamanlarda *“bir kişiye karşı”* işlenmesi gerekmektedir. Suçların bir kişiye karşı işlenmesi ile kastedilen, mağdurun (pasif süjenin) aynı kişi olmasıdır¹⁵²⁸. Böylece mağdurların farklı kişiler olması durumunda, suç işleme kararında birlik bulunsa bile zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmiştir¹⁵²⁹. Dolayısıyla suçların aynı kişiye karşı işlenmesi, zincirleme suçun objektif koşulları arasında yer almaktadır. Suçun mağduru zincirleme suçlu belirleyen bir unsur haline getirilmiş¹⁵³⁰, mağdurların çokluğu halinde zincirleme suç kabul edilmemiştir¹⁵³¹. 765 sayılı TCK sisteminde ise, farklı kişilere karşı işlenen suçlar bakımından da zincirleme suç kabul edilmişti (m. 80). Bu nedenle 5237 sayılı

¹⁵²⁶ **Yalçın Sancar**, Mütelselsil Suç, s. 73; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 232-233; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 345; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 581.

¹⁵²⁷ **Tosun**, s. 134; **Yalçın Sancar**, Mütelselsil Suç, s. 73-74. *Dülger'e göre, “zincirleme suçu oluşturan eylemlerin değişik zamanlarda ancak bir suç işleme kararının varlığını ortaya koyacak şekilde zamansal bakımdan birbirine yakın olarak işlenmesi gerekir.” Bkz. Dülger, s. 37.*

¹⁵²⁸ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç”, s. 251, dpn. 6; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 530. Her ne kadar TCK'nın 43/1 maddesinde mağdur yerine “bir kişi” ifadesi kullanılmışsa da, son cümlede *“mağduru belli bir kişi olmayan”* ifadesine yer verildiğinden, ilk cümlede de mağdurun aynı olmasının kastedildiği anlaşılmaktadır. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 386.

¹⁵²⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 789; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 610. Doktrinde bir görüşe göre, TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasına göre zincirleme suçun oluşabilmesi için, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, *“aynı kişi”* yerine *“bir kişiye karşı”* aynı suçun birden fazla kez işlenmesi gerektiğinden ve zincirleme suçun temel unsuru *“suç işleme kararındaki birlik”* olduğundan, mağdurların farklı olduğu suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği söylenebilir. Bkz. **Baş**, s. 769-770. Ancak kanaatimizce, iradesi bu yönde olsaydı kanun koyucu *“bir kişiye karşı”* ibaresine madde metninde yer vermez ve yine *“mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır”* cümlesini 43. maddenin 1. fıkrasına ekleme ihtiyacı duymazdı.

¹⁵³⁰ **Hafızogulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 362.

¹⁵³¹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 609.

TCK'nın zincirleme suçun uygulama alanını 765 sayılı TCK'ya nazaran oldukça daralttığı söylenebilir¹⁵³².

3.2.1.3.2. Mağdur Kavramı

3.2.1.3.2.1. Suçun Mağduru ve Suçtan Zarar Gören

Mağdurun belirlenmesi, zincirleme suç hükümlerinin doğru bir şekilde uygulanması açısından önem taşımaktadır. Ancak TCK'da veya CMK'da mağdur tanımının yapılmadığı ve farklı anlamları ifade eden “mağdur”, “suçtan zarar gören” ve “şikâyetçi” kavramlarının mevzuatta gelişigüzel kullanıldığı görülmektedir¹⁵³³. Sözlük anlamıyla mağdur, işlenen fiil nedeniyle haksızlığa uğramış kişidir¹⁵³⁴. Ceza hukukunda ise mağdur, kendisine karşı suç işlenen kimseyi ifade etmektedir¹⁵³⁵. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre her suçun mutlaka bir mağduru bulunmaktadır; mağdursuz suç olmaz¹⁵³⁶.

Mağdur, ceza normu tarafından korunan ve suç teşkil eden fiil tarafından zarara uğratılan veya tehdit edilen hakkın süjesi, varlık veya menfaatin hamili, bir diğer ifadeyle suç teşkil eden faaliyetin doğrudan neticelerine katlanan kimsedir¹⁵³⁷. Doktrinde bu kavram, “ceza kuralının koruduğu hak veya menfaatin maliki veya bunlar üzerinde tasarruf sahibi olan kişi”¹⁵³⁸; “suç ile zarar verilen veya tehlikeye sokulan hakkın ve menfaatin sahibi” olarak da tanımlanmaktadır¹⁵³⁹. Her suçun bir hukuki konusunun bulunduğu göz önünde tutulacak olursa¹⁵⁴⁰ mağdurun, suçun hukuki konusundan hareketle belirlenmesi

¹⁵³² Özgenç, Türk Ceza Kanunu Şerhi, s. 556; Zafer, Ceza Hukuku, s. 577.

¹⁵³³ Katoğlu, Tuğrul, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, AÜHFD, Yıl 2012, C. 61, S. 2, s. 689; Baş, s. 657.

¹⁵³⁴ Koca/Üzülmez, s. 114.

¹⁵³⁵ Ünver, Hukuksal Değer, s. 140.

¹⁵³⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372; Toroslu/Toroslu, s. 113; Soyaslan, s. 275; Koca/Üzülmez, s. 114.

¹⁵³⁷ Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 174. Aynı yönde bkz. Hafizoğulları, 43/1, s. 861.

¹⁵³⁸ Erem/Danışman/Artuk, s. 242.

¹⁵³⁹ Pisapia, s. 41; Demirbaş, s. 575. Soyaslan'a göre mağdur (suçun pasif süjesi), “tecavüzün zarar verdiği değerlerin sahibidir.” Bkz. Soyaslan, s. 248.

¹⁵⁴⁰ Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 145; Toroslu/Toroslu, s. 110. Hukuki konu, suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişi veya kişi topluluğuna, yani suçun mağduruna (pasif süjesine) ait özel bir varlık veya menfaat olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 164.

gerekir¹⁵⁴¹. Buna göre mağdur, “suç filiyle ihlal edilen ceza müeyyidesi tarafından korunan varlık veya menfaatin hamili yani taşıyıcısı ya da sahibi” olarak tanımlanabilecektir¹⁵⁴².

Mağdur, suçun konusundan¹⁵⁴³ yola çıkılarak “suçun konusunun ait olduğu kişi veya kişiler”¹⁵⁴⁴ olarak da tanımlanmaktadır. Suçun konusu belli bir veya birden fazla kişiye aitse, mağdur bu kişi veya kişilerdir¹⁵⁴⁵. Örneğin hırsızlık suçunun konusu taşınır mal iken, mağduru bu malın sahibi veya zilyedidir. Hakaret suçunun konusu, hakaret edilen kişinin toplum nezdindeki onur, şeref ve saygınlığı olup suçun mağduru hakarete uğrayan kişidir¹⁵⁴⁶. Kasten öldürme suçunun mağduru öldürülen kişi, kasten yaralama suçunun mağduru vücudu saldırıya uğrayan kişidir¹⁵⁴⁷. Suçun konusunun belli kişi veya kişilere ait olmadığı durumlarda ise mağdur, toplumu oluşturan herkes olarak kabul edilmektedir. Örneğin genel tehlike yaratan suçlarda toplumu oluşturan herkes suçun mağdurudur¹⁵⁴⁸.

Bir görüşe göre her suç, özel varlık veya menfaatleri ihlal etmek suretiyle dolaylı olarak bu varlık veya menfaatlerin bir sentezi olan ve cezai himayenin konusunu oluşturan genel menfaati de ihlal eder. Bu genel menfaat de devlete ait olduğundan, her suçun biri genel ve diğeri özel iki ayrı mağdurunun bulunduğu kabul edilmelidir¹⁵⁴⁹. Buna göre devlet, her

¹⁵⁴¹ Katoğlu, “Suçun Mağduru”, s. 661; Baş, s. 669.

¹⁵⁴² Tanım için bkz. Baş, s. 669. Her ne kadar insanla ilişkili olsalar da hukuki değerlerin soyut olması nedeniyle, bunların sahibinden veya hamilinden söz edilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 176.

¹⁵⁴³ Özgenç’e göre suçun konusu, “eşya veya şahsın fiziki, maddi yapısıdır, bünyesidir.” Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 219. Dolayısıyla burada kastedilen suçun maddi konusudur.

¹⁵⁴⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372; Koca/Üzülmez, s. 114; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 223; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 383.

¹⁵⁴⁵ Koca/Üzülmez, s. 115.

¹⁵⁴⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372.

¹⁵⁴⁷ Koca/Üzülmez, s. 114-115.

¹⁵⁴⁸ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 383; Koca/Üzülmez, s. 115.

¹⁵⁴⁹ Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 176-177. Yazara göre, her suç mutlaka bir hukuki varlığı veya menfaati doğrudan doğruya ihlal etse de, ceza hukuku sosyal bir menfaatin, yani devletin bireylere ve tüzel kişiliği bulunan veya bulunmayan topluluklara ait olan varlık ve menfaatlerin himayesindeki dolaylı menfaatinin de ifadesidir (s. 140). Aynı yönde bkz. Hafizoğulları, 43/1, s. 861; Erem, “Suçun Konusu”, s. 21. Devleti doğaötesi ve bireyin dışında bir kişilik-varlık olarak kabul eden gelenekçi anlayışta, “devletin korunması”, devletin kendine özgü çıkarlarının korunması anlamına gelmektedir. Bu anlayışta, devletin suçu önleme yükümlülüğü bulunduğundan, işlenen tüm suçların devlete karşı işlenmiş olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Özek, Çetin, “Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu”, İÜHFM, Yıl 1997, C. 65, S. 3, s. 15. Bu görüşe göre suçun faili, devletin menfaatlerini korumak üzere egemenlik hakkını kullanmak suretiyle hukuk kuralı olarak açıkladığı iradesine karşı gelerek ona zarar vermektedir. Failin suç teşkil eden fiilinden ilk olarak zarar gören varlık olarak devlet, her suçun ilk ve zorunlu mağduru sıfatını almakta ve devletle birey

suçun devamlı ve genel mağdurdur¹⁵⁵⁰. Ancak bu genel mağdurun yanında, her suçun özel bir mağduru da bulunmakta olup¹⁵⁵¹ “suçun mağduru” esasında, her suçta zorunlu olarak bulunan özel mağduru ifade etmektedir¹⁵⁵². Örneğin yaralama, hırsızlık, cinsel saldırı gibi suçlarda toplumsal barış da bozulduğu için, devlet mağdur konumundadır. Bununla birlikte bu suçların işlenmesiyle, yaralanan, malı çalınan ve cinsel saldırıya uğrayan kişiler de doğrudan mağdur edilmektedir. Böyle hallerde mağdur, belirli bir suçun işlenmesiyle zarara uğratılan, hak ve menfaat sahibi olan kişidir¹⁵⁵³. Zira her suçun genel mağdurunun devlet olduğu kabul edilse dahi, bunun pratik herhangi bir sonucu bulunmamaktadır¹⁵⁵⁴. Dolayısıyla zincirleme suç bakımından da önemli olan, soyut suç tipleriyle korunması amaçlanan doğrudan doğruya mağdurdur¹⁵⁵⁵.

Suçun mağduru ile suçtan zarar gören kavramları birbirinden farklıdır¹⁵⁵⁶. Mağdur kural olarak suçun işlenmesi dolayısıyla zarar gören kişidir¹⁵⁵⁷. Örneğin hırsızlık ve kasten yaralama suçlarında suçun mağduru ve suçtan zarar gören aynı kişidir. Ancak suçtan zarar gören kişi her zaman mağdur edilen kişi olmamaktadır¹⁵⁵⁸. Zarar gören kavramı, mağduru da kapsayan daha geniş bir kavram olup, işlenen fiille korunan hakları doğrudan veya

arasında bir ceza ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 800, 805. Suç işleyen kişi devletin koyduğu ceza normuna aykırı hareket ettiğinde, aslında devletin egemenlik hakkına ve ceza normunda vücut bulan iradesine karşı gelmektedir. **Baş**, s. 712-713; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 191; **Öztürk/Ertem**, § 5, kn. 313.

¹⁵⁵⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 242. Devletin her suçun genel mağduru olduğu görüşü, her suçta devlete ait genel bir kamu menfaatinin bulunduğu düşüncesinden ileri gelmekte ve söz konusu görüş modern devlet anlayışıyla ve ceza hukukunun ödeviyle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Buna göre tüm hukuksal değerlerin sahibi yalnızca bireydir. Bkz. **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 141-142. **Özgenç**’e göre, bütün suçların geniş anlamda mağduru toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan herkeştir. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 226.

¹⁵⁵¹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 838.

¹⁵⁵² **Hafızogulları**, 43/1, s. 861. Devletin kendi menfaatlerinin, varlığının, iradesinin ve faaliyetinin ihlal edildiği durumlarda ise, devlet suçun doğrudan doğruya mağduru olmaktadır. Bkz. **Özek, Çetin**, “Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri”, İÜHFM, Yıl 1966, C. 32, S. 2-4, s. 588, 603.

¹⁵⁵³ **Demirbaş**, s. 577.

¹⁵⁵⁴ **Baş**, s. 707; **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 175; **Demirbaş**, s. 576.

¹⁵⁵⁵ **Zafer, Hamide**, “Fuhşa Teşvik Suçunda Zincirleme Suçun Mağdura İlişkin Koşulunun Değerlendirilmesi”, GÜHFD (Köksal Bayraktar’a Armağan), Yıl 2010, C. 1, s. 424.

¹⁵⁵⁶ “Suçtan zarar gören ile mağdur kavramları da aynı şeyi ifade etmemektedir. Mağdur suçun işlenmesiyle her zaman zarar görmekte ise de, suçtan zarar gören kişi her zaman suçun mağduru olmayabilir.” CGK., 01.06.2021, 444/237. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

¹⁵⁵⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 372.

¹⁵⁵⁸ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 144-145; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 224.

dolaylı olarak ihlal edilen kişileri ifade etmektedir¹⁵⁵⁹. Örneğin bir bankanın veznesinde çalışan görevliyi silahla tehdit etmek suretiyle yağma suçu işlendiği takdirde, tehdit edilen görevli suçun mağduru iken, malvarlığında azalma meydana gelen banka suçtan zarar görendir¹⁵⁶⁰. Kasten öldürme suçunun mağduru öldürülen kişi iken, öldürülenin yakınları suçtan zarar görendir¹⁵⁶¹. Mağdur, suçun soyut tanımından ve suç tipiyle korunan hukuki varlık veya menfaat göz önünde bulundurularak suçun kanunda düzenlendiği yerden hareketle belirlenebilse de, suçtan zarar gören ancak işlenen bir suçla ilgili olarak kişisel bir zararın bulunup bulunmadığı tespit edilmek suretiyle belirlenebilir¹⁵⁶². Zarar görenin, mağdura yönelik gerçekleştirilen fiil nedeniyle hak arama imkânı bulunmaktadır¹⁵⁶³.

Suçun mağdurunun kim olabileceği konusunda doktrinde temel olarak üç görüş bulunmaktadır. İlk görüş¹⁵⁶⁴ yalnızca gerçek kişilerin mağdur olabileceğini kabul ederken, ikinci görüş¹⁵⁶⁵ gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişilerin de mağdur olabileceğini belirtmekte; son görüş¹⁵⁶⁶ ise gerçek ve tüzel kişilerin yanında, tüzel kişiliğe sahip bulunmayan, aile, toplum, devletler topluluğu gibi toplulukların da suçun mağduru olabileceğini ileri sürmektedir¹⁵⁶⁷.

¹⁵⁵⁹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 384-385.

¹⁵⁶⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 224; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 373.

¹⁵⁶¹ Dönmezer/Erman, II, no. 840; Soyaslan, s. 249.

¹⁵⁶² Baş, s. 807. Yazara göre buradaki zarar, “kasten yaralama” veya “mala zarar verme” gibi neticeli suçların bir unsuru olan “zarar neticesi”ni değil; “fiilin belli bir kişi üzerinde meydana getirdiği etki”yi ifade etmektedir (s. 801).

¹⁵⁶³ Baş, s. 804.

¹⁵⁶⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 213; Öztürk/Erdem, § 5, kn. 313, dpn. 161; Ünver, Hukuksal Değer, s. 142; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 225; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 139; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 385.

¹⁵⁶⁵ Kunter, Suçun Maddi Unsurları, s. 118.

¹⁵⁶⁶ Pisapia, s. 42; Vidal/Magnol, s. 69; Baş, s. 742.

¹⁵⁶⁷ Baş, s. 741-742. Toroslu bu ayrımı, sadece devletin suçun mağduru olabileceğini kabul edenler ile bireyler ve hukuki şahsiyete sahip toplulukların mağdur olabileceğini ileri sürenler ve son olarak bireyler ve hukuki şahsiyete sahip toplulukların yanısıra hukuki şahsiyete sahip olmayan toplulukların da mağdur olabileceğini kabul edenler olarak yapmaktadır. Bkz. Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 56.

3.2.1.3.2.2. Tüzel Kişilerin Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu

Doktrinde bir görüşe göre suçun mağduru ancak gerçek bir kişi olabilir¹⁵⁶⁸. Nitekim tüm suçların koruduğu hukuki değerler bireye aittir. Bütün suçlar ancak bireye karşı işlenirler¹⁵⁶⁹ ve tüm suçların mağduru bireylerdir¹⁵⁷⁰. Devlet veya kamu organları bazı hukuki değerlerin taşıyıcısı olarak kabul edilse bile, hukuki değerın sahibi olamazlar¹⁵⁷¹. Bu itibarla tüzel kişiler ve kurumlar, suçtan zarar gören olabilirse de, suçun mağduru sıfatını alamazlar¹⁵⁷².

Diğer görüşe göre ise, özel hukuk veya kamu hukuku tüzel kişilerinin¹⁵⁷³ de suçun mağduru olması mümkündür¹⁵⁷⁴. Zira tüzel kişiler de, kendisini oluşturan gerçek kişilerden bağımsız bir varlığa ve menfaatlere sahip olduklarından¹⁵⁷⁵, suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değerin hamili olabilirler¹⁵⁷⁶. Buna örnek olarak, tüzel kişinin ekonomik bakımdan değeri taşıyan bilgilerinin gizli tutulmasına ilişkin menfaati¹⁵⁷⁷ veya malvarlığına sahip olabilmesi gösterilebilir. Hatta tüzel kişilere tanınan kişilik yalnızca medeni ve mameleki haklar bakımından geçerli olmayıp, tüzel kişilerin de saygınlığı,

¹⁵⁶⁸ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 384; Koca/Üzülmez, s. 115.

¹⁵⁶⁹ Ünver, Hukuksal Değer, s. 580.

¹⁵⁷⁰ Koca/Üzülmez, s. 117.

¹⁵⁷¹ Buna göre hukuksal değerlerin tümü bireylere ait olup, devlet, bunlardan bazılarının korunması, geliştirilip birey hizmetine sunulması için diğerlerine nazaran daha aktif bir rol üstlenmekte ve bu vesileyle “hukuksal değeri taşıyıcısı” olmaktadır. Bkz. Ünver, Hukuksal Değer, s. 142.

¹⁵⁷² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 213; Öztürk/Erdem, § 5, kn. 313, dpn. 161; Ünver, Hukuksal Değer, s. 142; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 225; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 139; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 385.

¹⁵⁷³ Artuç, s. 58; Demirbaş, s. 577.

¹⁵⁷⁴ Bu görüş için bkz. Erem/Danışman/Artuk, s. 242; Soyaslan, s. 275.

¹⁵⁷⁵ Toroslu/Toroslu, s. 116; Zafer, Ceza Hukuku, s. 191. Örneğin vakıf tüzel kişiliğinde, gerçek kişilerin tüzel kişiliğın malvarlığı üzerinde mülkiyet hakkı bulunmamaktadır. Bu durumda vakfa ait bir malın çalınması ya da kırılması halinde, vakfın suçun mağduru olduğunu kabul etmek gerekir. Bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 385.

¹⁵⁷⁶ Hafızoğulları, 43/1, s. 861.

¹⁵⁷⁷ Baş, s. 743.

itibarı ve şerefının bulunduğu ileri sürülmektedir¹⁵⁷⁸. İhlal edilen şeref bir tüzel kişiye ait olduğu takdirde, o tüzel kişinin suçun mağduru olması mümkündür¹⁵⁷⁹.

Ancak tüzel kişilerin mağdur sıfatını alabilmesi, işlenen suçun niteliği itibarıyla tüzel kişiye karşı işlenebilen bir suç olması ve yalnızca insan aleyhine işlenebilen suçlardan biri olmamasına bağlıdır¹⁵⁸⁰. Örneğin bir şirket, malvarlığına karşı işlenen bir suçun mağduru olabilir¹⁵⁸¹. TCK m. 158/1-k bendinde yer alan sigorta bedelini almak amacıyla kendisine ait malı tahrip eden failin fiili bakımından mağdur sigorta şirkettir¹⁵⁸². Dolayısıyla aksi suçun niteliğinden anlaşılmadığı sürece, tüzel kişiler de suçun mağduru olabilirler¹⁵⁸³.

Yargıtay pek çok kararında tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağını kabul etmektedir¹⁵⁸⁴. Buna karşın bazı kararlarında tüzel kişiliği suçun mağduru olarak kabul

¹⁵⁷⁸ Örneğin, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "itibarı korunması" başlıklı 74. maddesine göre, "5187 sayılı Basın Kanununda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablolu yayın veya elektronik bilgi iletişim araçları ve benzeri yayın araçlarından biri vasıtasıyla; bir bankanın itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamaz ya da bu yolla asılsız haber yayılamaz." Kanun'un 158. maddesinin 1. fıkrasına göre ise, "Bu Kanunun 74 üncü maddesine aykırı davranışlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin günden ikibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır." Bkz. **Baş**, s. 746-747.

¹⁵⁷⁹ Yazara göre, "Tüzel kişilerin suç faili sayılmaları, cezaların şahsiliği prensibine ve ceza hukukunun temelini teşkil eden «suçlu irade» esasına aykırı düşeceği için kabul edilemez. Fakat «suç faili» olabilmek için aranan şartların, «suçun mağduru» olabilmek için de aranacağı yolunda bir kural yoktur; bir suçun ihlal ettiği özel yararın sahibi her kimse, suçun mağduru da o'dur. Bir şirketin malı veya parası çalındıkça, suçun mağduru şirkettir. Şerefe karşı suçlarda da, ihlal edilen şeref bir gerçek kişiye ait olabileceği gibi, bir tüzel kişiye de ait olabilir ve bir tüzel kişi halkın hakaret ve husumetine maruz bırakılabilir." Bkz. **Erman**, Hakaret ve Sövme Suçları, s. 37.

¹⁵⁸⁰ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 842.

¹⁵⁸¹ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 178.

¹⁵⁸² **Baş**, s. 739.

¹⁵⁸³ **Erman**, Hakaret ve Sövme Suçları, s. 38. Kanaatimizce, TCK m. 125/5'te yer alan "Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır." hükmünden, tüzel kişilerin hakaret suçunun mağduru olamayacağı çıkarımı yapılamaz. Nitekim Fransız Yargıtayı da, bir tüzel kişiye yönelik hakarete bulunulması halinde, olaya etki edebilecek bütün unsurların göz önünde bulundurulması suretiyle hakaretin tüzel kişiliğe mi yoksa onun üyelerine mi yönelik olduğunun tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bkz. **Erman**, Hakaret ve Sövme Suçları, s. 37, dpn. 45.

¹⁵⁸⁴ "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde suçun maddi unsurları arasında yer alan mağdur, ancak gerçek bir kişi olabilecek, tüzel kişilerin suçtan zarar görmeleri mümkün ise de bunlar mağdur olamayacaklardır. Suçtan zarar gören ile mağdur kavramları da aynı şeyi ifade etmemektedir. Mağdur suçun işlenmesiyle her zaman zarar görmekte ise de suçtan zarar gören kişi her zaman suçun mağduru olmayabilir. Bazı suçlarda mağdur belli bir kişi olmayıp; toplumu oluşturan herkes (geniş anlamda mağdur) olabilecektir." CGK., 30.09.2021, 78/436. Aynı yönde bkz. CGK., 29.06.2021, 139/317; CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 12.03.2020, 563/171; CGK., 01.07.2021, 615/334. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2021).

ettiği de görülmektedir¹⁵⁸⁵. Yüksek Mahkemenin banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması¹⁵⁸⁶ ve dolandırıcılık¹⁵⁸⁷ gibi suçlarda bankayı suçun mağduru olarak kabul ettiği kararları bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi ise bir kararında, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerine ilişkin olarak mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarını aynı anlamda kullanmıştır¹⁵⁸⁸.

¹⁵⁸⁵ “5237 sayılı TCK’nun 245/1. madde ve fıkrasında düzenlenen başkasına ait banka veya kredi kartını kötüye kullanmak suçunun mağduru hesap sahibi olan gerçek ya da tüzel kişiler olduğu,” 8CD., 13.03.2017, 7879/2486. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2021). CGK, 9.3.2010 tarihli ve 11-109/48 sayılı kararında şirketlerin dolandırıcılık suçunun mağduru olabileceği yönünde içtihatla bulunmuştur. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 225, dpn. 216. “Yargılamaya konu zimmet suçunun mağdurunun Sümerbank tüzelkişiliği olduğu açıkça anlaşıldığından,” CGK., 16.12.2008, 146/235. Ceza Dairelerinin de benzer yönde kararları bulunmaktadır: “Köye ait meraya tecavüz suçunun mağduru köy tüzel kişiliği olup,” 8CD., 17.09.2015, 2995/21645. Aynı yönde bkz. 8CD., 07.05.2015, 38100/16838. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

¹⁵⁸⁶ “Banka ya da finans kuruluşları tarafından üretilen, banka veya kredi kartlarının, hamile tesliminden önce ele geçirilerek menfaat temin edilmesi halinde, suçun mağduru ilgili banka olup; kullanım ve sağlanan çıkar miktarı, kastın yoğunluğu, suçun işleniş biçimi gözetilerek, sanığın TCK’nın 3. ve 61. maddeleri uyarınca alt sınırdan uzaklaşmak suretiyle ve kart sayısı gözetilerek zincirleme şekilde TCK’nın 245/1 ve 43. madde ve fıkraları uyarınca cezalandırılmasına karar verilmesi gerekirken,” 15CD., 07.04.2021, 3812/4272; “Sanığın özel belgede sahtecilik suçunun mağdurunun kamu, banka veya kredi kartının izinsiz kullanılması suretiyle yarar sağlama suçunun mağdurunun ilgili bankalar olduğu gözetilerek,” 15CD., 29.03.2021, 2403/3704; “Gerçek kartların manyetik şerit bilgilerini kopyalamak, şifrelerini elde etmek ve elde etmiş oldukları kart bilgilerini beyaz kart tabir edilen kartlar ile değişik amaçlarla ellerinde bulunan diğer kartlara kopyalayıp bankalarda bulunan hesaplarla ilişkilendirerek ATM cihazlarından para çekme veya alışverişte kullanması hallerinde suçların mağdurlarının ilgili bankalar olup, kartları basılan bankalar sayısınca TCK’nın 245/2. maddesi ile aynı bankanın birden fazla kartının değişik zamanlarda basılması halinde 43. maddesinin, bu şekilde üretilmiş aynı bankaya ait birden fazla kartın veya bir kartın değişik zamanlarda birden fazla kullanılması halinde ise, TCK’nın 245/3, 43. maddelerinin uygulanması gerektiği,” 15CD., 11.11.2020, 26678/11360. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁵⁸⁷ “TCK’nın 158/1-j maddesinde düzenlenen nitelikli dolandırıcılık suçunun mağdurunun banka olduğu, aynı bankanın değişik şubelerine karşı işlenen suçun tek bir mağdura karşı işlendiğinin kabul edileceği, buna göre, sanığın, aynı suç işleme kararı ile kanunun aynı hükmünü değişik zamanlarda ve aynı mağdura karşı birden fazla kez ihlal etmesi halinde tek bir suçtan hüküm kurularak TCK’nın 43. maddesi kapsamında zincirleme suç hükümleri gereğince cezasının artırılması gerektiği dikkate alındığında,” 11CD., 26.10.2021, 14831/9223; “5237 sayılı TCK’nın 158/1-j maddesi gereğince, banka veya kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak amacıyla dolandırıcılık suçunun mağdurunun ilgili banka olduğu anlaşılmakla,” 15CD., 06.07.2020, 29052/7452. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁵⁸⁸ “Kamu tüzel kişilerinin bir suçun faili olup olmayacakları konusunda öğretide tartışmalar olsa da, başta devlet olmak üzere diğer kamu tüzel kişilerinin bir suçun mağduru olma konuları tartışmasıdır. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin suçtan zarar gören konumda olabilecekleri Türk ceza hukukunda da kabul edildiği için, hem ceza kanunlarında hem de suç ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda bunlarla ilgili suç kategorileri hep var olmuştur. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmiş olan devletin şahsiyetine karşı cürümler ve devlet idaresi aleyhinde işlenen cürümler bu kapsamda sayılabilir. Aynı şekilde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda millete ve devlete karşı suçların, devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçların, devletin güvenliğine karşı suçların düzenlenmesi, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin suçtan zarar gören konumunda olduklarına, ayrıca gerçek kişilerden ve özel hukuk tüzel kişilerinden farklı şekilde korunduklarına ilişkin düzenlemelere örnek

Bu noktada devletin suçu mağduru olup olamayacağı hususuna da ayrı bir parantez açmak yerinde olur. Yukarıda her suçun genel anlamda mağdurunun devlet olduğunu kabul eden görüşlere yer verilmişti. Tüm suçların doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete özgü değerleri ihlal ettiği anlayışının günümüzde geçerliliğini yitirdiğini kabul eden görüşe göre devlet, bireye ait değerleri korumakla ve buna ilişkin pozitif ceza normlarını yaratmakla görevlidir. Devletin bazı suçlarda mağdur veya hukuksal değer taşıyıcısı sayılması bu durumu değiştirmemekte, devleti hukuksal değer sahipliği anlamında subjektif hak sahibi haline getirmemektedir. Tüm suçların dolaylı olarak devlet otoritesine karşı işlendiği ve bunların içinde yer alan bir kısım suçların ise doğrudan doğruya devlete karşı işlendiği anlayışı günümüzde geçerliliğini yitirmiş olup, suçların korumayı amaçladıkları hukuksal değerlerin bireye ait olduğu anlayışı geçerlilik kazanmıştır¹⁵⁸⁹. Öyle ki devletin kendine ait menfaatlerinin ihlal edilmesi halinde dahi, bireyin ve toplulukların güvenli, demokratik bir toplumda yaşama hakkının ihlal edildiği belirtilmektedir. Bu görüşe göre devlete karşı işlenen suçlarda da bireylerin mağdur olduğu kabul edilmelidir¹⁵⁹⁰.

Kanaatimizce suçun takibinin devlet tarafından yapılması, devletin işlenen her suçun mağduru olduğu anlamına gelmemektedir. Burada devletin, suçun işlenmesi sonucunda bozulan toplumsal barışı yeniden sağlama rolü ve bu kapsamda suçu takip ederek sorumluları cezalandırma ve bu suretle suçla mücadele etme yetkisi bulunmaktadır¹⁵⁹¹. Buradan, devlet tarafından konulan kurallara aykırı davranıldığı takdirde, devletin her suçun doğal mağduru olacağı sonucu çıkarılmamalıdır. Bununla birlikte, kanaatimizce, devletin hukuki bir varlık olup olmadığı ve haklara ve menfaatlere sahip olup olmadığı hususu, farklı bir tartışmayı gerektirmektedir. Bir diğer ifadeyle, devletin bir suçun mağduru olup olmayacağı sorunu ile her suçun doğal mağduru olup olmadığı sorunu birbirinden ayrı ele alınmalıdır. Devletin, toplumsal ve bireysel menfaatleri teminat altına alabilmesi ve gerçekleştirebilmesi için kendi bütünlüğünü koruması gerekmekte olup,

gösterilebilir.” AYM, 5.3.2009, 77/9, RG: 27.3.2010/27534. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 225, dpn. 217.

¹⁵⁸⁹ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 573-574.

¹⁵⁹⁰ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 191.

¹⁵⁹¹ **Baş**, s. 698.

çeşitli varlık ya da menfaatlerin hamili veya sahibi olması mümkündür¹⁵⁹². Böylece devlete ait herhangi bir varlık ya da menfaatin korunmasına ilişkin bir norm ihlal edildiğinde, devlet suçun mağduru olacaktır. “*Millete ve devlete karşı suçlar*” kapsamında yer alan “*Kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar*”, “*Adliye karşı suçlar*” ile “*Devletin güvenliğine karşı suçlar*” bu suçlara örnek olarak gösterilebilir¹⁵⁹³. Bu kısımda düzenlenen suçlar, devletin siyasal, yönetsel ve yargısal menfaatlerini korumaya yönelik olup¹⁵⁹⁴, örneğin iftira veya rüşvet suçlarıyla her ne kadar bireysel varlık ve menfaatler de zarar görse bile, bu suçlardan ilki devletin yargısal, ikincisi yönetsel varlık veya menfaatlerini ihlal ettiği için cezalandırılmaktadır¹⁵⁹⁵. Özetle, kendi varlığını ve işleyişini hedef alan suçlar bakımından devlet suçun doğrudan doğruya mağdurdur¹⁵⁹⁶.

3.2.1.3.2.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Aile, Toplum ve Devletler Topluluğu Gibi Toplulukların Suçun Mağduru Olup Olamayacağı Sorunu

Tüzel kişiliği bulunmayan aile, toplum, uluslararası toplum ve devletler topluluğu gibi kişi topluluklarının, bunları meydana getiren gerçek kişilerden ayrı ve bağımsız şekilde suçun mağduru olup olamayacakları hususu tartışmalıdır. Bu topluluklara karşı bir suç işlendiğinde, suçun tek tek topluluğu oluşturan bireylere karşı mı yoksa topluluğun kendisine karşı mı işlendiğinin tespit edilmesi, suç tekliği ve suç çokluğu ayrımı bakımından da önemlidir.

Tüm suçların koruduğu hukuki değerlerin bireye ait olduğunu kabul eden görüşe göre, bütün suçlar ancak bireye karşı işlenir ve suçun mağduru ancak gerçek kişiler olabilir¹⁵⁹⁷. Aile, toplum, devletler topluluğu gibi topluluklar bazı hukuki değerlerin taşıyıcısı olarak

¹⁵⁹² **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 347 vd.; **Baş**, s. 715.

¹⁵⁹³ **Katoğlu**, “*Suçun Mağduru*”, s. 676. **Soyaslan**, s. 248. **Baş**’a göre, TCK’nın İkinci Kitabının Dördüncü Kısımında “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*”ın düzenlenmiş olması, tek başına dahi, bir tüzel kişi olan devlete karşı suç işlenebileceğinin ve devletin suçun mağduru olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Bkz. **Baş**, s. 715-716.

¹⁵⁹⁴ **Toroslu**, Cürümlerin, s. 340, 362-365.

¹⁵⁹⁵ **Baş**, s. 717.

¹⁵⁹⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 191. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun devletin suçun mağduru olamayacağını kabul ettiği kararları mevcuttur. Bkz. CGK, 12.6.2018, 9-1190/274. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 385.

¹⁵⁹⁷ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 142, 580; **Koca/Üzülmez**, s. 117.

kabul edilse bile, hukuki değerin sahibi olamazlar. Bu nedenle bu kurumlar ancak suçtan zarar gören olabilirler, suçun mağduru sıfatını alamazlar¹⁵⁹⁸.

Mağdur kavramını hak süjeliği ile sınırlı tutan görüşe göre ise, bir topluluğun suçun mağduru olabilmesi için tüzel kişiliği haiz olması gerekmektedir. Nitekim bir hak veya yararın sahibi olabilmek, kişilik hakkına sahip olmayı gerektirir ve bu nedenle tüzel kişiliği olmayan topluluklar mağdur sıfatına sahip olamazlar¹⁵⁹⁹. Bu itibarla topluluğa karşı bir suç işlendiğinde, esasen bütün kolektif yararları koruyan devlet tüzel kişiliğine karşı suç işlenmiş sayılır ve dolayısıyla aile, toplum veya milletlerarası topluluğun menfaatlerini ihlal ettiği öne sürülen suçların esas mağduru devlettir. Bu nedenle örneğin aile düzenine karşı suçlar söz konusu olduğunda, esasında kanun koyucu yalnızca pratik bir amaç gütmüş olup, aileye mağdur sıfatını tanımamaktadır. Bu gibi suçlarda devlet, belli bir topluluğa ait menfaatlerin sahibi olmaktadır. Tüzel kişiliği olmayan kurumlara karşı işlenen suçlarda kendisine karşı suç işlenen topluluk ancak suçun konusu olabilir. Örneğin hükümete karşı işlenen suçlarda devletin bir organı olan hükümet suçun konusu, devlet ise suçun mağdurdur¹⁶⁰⁰. Bir diğer görüşe göre ise, tüzel kişiliği bulunmayan topluluklara karşı suç işlenmesi halinde mağdur söz konusu toplulukları oluşturan gerçek kişilerdir¹⁶⁰¹. Zira bütün suçlar bireye karşı işlenmektedir¹⁶⁰².

¹⁵⁹⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 115. Toplumsal hukuksal değerlerin varlığının kabul edilemeyeceği, toplum, devlet ve kamu organlarının yalnızca bazı hukuksal değerlerin taşıyıcısı olduğu yönündeki görüş için bkz. **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 579.

¹⁵⁹⁹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 843. *Pisapia*'ya göre, bireysel veya kolektif mahiyetteki tüm hukuki varlıklar ancak bir hukuk süjesine ait olabilir ve bu nedenle aileye, topluma ve devletler topluluğuna ait hukuki varlıklardan söz edilemez. Nitekim hukuk düzeni tarafından kendisine herhangi bir şahsiyet tanınmayan aile, toplum veya devletler topluluğu hukuk süjesi olamaz. Kanunun bazı başlıklarında aile düzenine veya kamu düzenine karşı suçlardan söz edilse bile, söz konusu suçların hukuki konusu, yalnızca bu suçlar tarafından zarara uğrayan bireylere veya kamu kurumlarına ait münferit varlıklardır. Bkz. **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 302, dpn. 35.

¹⁶⁰⁰ Benzer şekilde, "*Devletin kurum ve organlarını aşağıılama*" suçunun mağduru aşağıılanan kurum veya organ değil, devlettir. Yazara göre kural bu şekilde olmakla birlikte, kanun koyucu tarafından istisnalar getirilerek bazı kurulların mağdur sıfatına sahip olabileceği ve mağdura tanınan hakların kurul başkanı tarafından kullanılabilmesi kabul edilmektedir. Açıklamalar için bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 843-844. Doktrinde, böyle istisnai hallerde bir topluluğun kurul sayılabilmesi için, kendisini meydana getiren kişilerden ayrı bir hukuki varlığının bulunması ve bu kişilerin değişmesiyle ortadan kalkmayacak bir varlığının ve daima toplanmaya elverişli şekilde devamlı bir karakterinin bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. **Erman**, Hakaret ve Sövme Cürümleri, s. 43.

¹⁶⁰¹ **Baş**, s 757.

¹⁶⁰² **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 580.

Bir görüşe göre kamu düzeni, kamu selameti, kamu güveni gibi varlıklar, hukuken himaye edilen gerçek varlıklar olmayıp, bunlar yalnızca kanun koyucunun suç teşkil eden bir kısım fiilleri gruplandırmak için izlediği ölçütlerdir. Topluma karşı suçların hukuki konusu, topluma ait genel bir varlık değil, bireylere veya kamu kurumlarına ait olan münferit varlık veya menfaatlerdir. Dolayısıyla aile, toplum, devletler topluluğu gibi kolektif organizmalar suçun mağduru olamaz. Bu suçların özelliği, yalnızca mağdurlarının gayrimuayyen olması, bir diğer ifadeyle gayrimuayyen sayıda kişilerden oluşmalarıdır. Söz konusu gayrimuayyenlik ise, bir gerçek veya tüzel kişi olabilen mağdurun mahiyetini değiştirmemektedir. Bu suçlarda mağdur, ceza normu ihlal edilmeden önce belirsiz ve hemen hemen gizli olmakla beraber, ihlalden sonra teşhis ve tespit edilebilir¹⁶⁰³.

Bir diğer görüşe göre, suçun mağduru sorunu, varlıkları veya menfaatleri hukuki yönden bir kişiye bağlama sorunundan ziyade, söz konusu varlık veya menfaatlerin belirli sosyal grupların etrafında toplanması sorunudur. Hak süjeliği olmaksızın da bazı varlık veya menfaatlerin hamili olmak, mağdur sayılmak için yeterlidir. Zira hak düzeyine ulaşmayan pek çok varlık ya da menfaat de cezai himayenin konusunu oluşturmaktadır¹⁶⁰⁴. Bunun sonucu olarak, yalnızca gerçek veya tüzel kişilerin değil, kendilerine özgü ihtiyaçları tatmin eden varlık veya menfaatlerin hamili olan aile, toplum, uluslararası toplum, devletler topluluğu gibi tüzel kişiliği bulunmayan sosyal toplulukların da suçun mağduru olduğu kabul edilmektedir¹⁶⁰⁵. Ceza hukukunun amacını hukuken korunan varlık veya menfaatin korunması oluşturduğundan, söz konusu varlık veya menfaatler devlete aitse devlete karşı suçtan, bireylere aitse bireylere karşı suçtan ve topluma aitse topluma karşı suçtan bahsedilebileceği ifade edilmektedir¹⁶⁰⁶.

Örneğin tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle aile, ceza hukuku bakımından gerçek anlamda hak süjesi olarak görülemez. Bununla birlikte aile, kendine has varlık veya

¹⁶⁰³ *Antolisei*'nin görüşleri iç,n bkz. **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 180-181.

¹⁶⁰⁴ **Katoğlu**, “Suçun Mağduru”, s. 672.

¹⁶⁰⁵ **Toroslu/Toroslu**, s. 117; Aynı yönde bkz. **Taşkın, Ozan Ercan**, “*Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler / Kısmi Öneriler*”, CHKD, Yıl 2015, C. 3, S. 1, s. 147; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 843; **Hafizoğulları**, 43/1, s. 861; **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 251, dpn. 6; **Erem**, “*Suçun Konusu*”, s. 22; **Vidal/Magnol**, s. 69; **Baş**, s. 766.

¹⁶⁰⁶ **Baş**, s. 681.

menfaatlere sahip olduğundan, suçun mağduru olabilecektir¹⁶⁰⁷. Ceza hukuku, hem aile bireylerinin birbirlerine karşı sahip oldukları özel ailevi hakları hem de aile topluluğunun aileye dâhil olmayan bireyler karşısında sahip olduğu varlık ve menfaatleri koruma altına almaktadır. Dolayısıyla bu suçlarda mağdur aile iken; aileyi oluşturan bireyler ancak suçtan zarar gören olabilir¹⁶⁰⁸. Buna göre, “*birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören*” (TCK m. 230) ve “*çocuğun soybağını değiştirme*” (TCK m. 231) gibi suçların mağduru ailedir¹⁶⁰⁹. Bu nedenle bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı ailenin iki çocuğunun değişik zamanlarda kaçırılması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür.

Örneğin soykırım suçu ile (TCK m. 76) korunmak istenen, mağdurların hayat, vücut dokunulmazlığı, onur, özgürlük, cinsel özgürlük gibi hukuki değerlerinden ziyade, “*bir grubun kendi kimliği ile uluslararası toplum içerisinde var olması*” ve uluslararası toplumu oluşturan kamu düzenidir¹⁶¹⁰. Bu nedenle uluslararası hukuka karşı işlenen suçlardan olan soykırım suçunun mağduru, suçun muhatabı olan grup ile uluslararası toplumdur¹⁶¹¹. Benzer şekilde, toplumun bir kesimine karşı işlenen insanlığa karşı suçlarda (TCK m. 77), “*hedef alınan topluluğun var olma hakkı*” ve üzerinde suçun işlendiği kişilerin maddi ve manevi varlıkları korunmaktadır. Burada, toplumun bir kesimi, bir diğer ifadeyle geniş bir sivil topluluk suçun mağduru konumundadır¹⁶¹².

Aile düzenine karşı suçlar da dâhil olmak üzere topluma karşı suçlarda hukuken korunan varlık veya menfaatlerin süjesi, esasen tüzel kişiliği bulunmayan bütün toplum, vatandaşlar topluluğu yani kamudur. Bu nedenle söz konusu suçlar, ileride ayrıntılı olarak üzerinde durulacağı üzere, “*gayrimuayyen (belirsiz) hukuki konulu*” ve “*gayrimuayyen*

¹⁶⁰⁷ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 209; **Torosl**, Cürümlerin, s. 331-332; **Baş**, s. 762-763.

¹⁶⁰⁸ **Baş**, s. 765.

¹⁶⁰⁹ **Baş**, s. 691.

¹⁶¹⁰ Nitekim Alman Federal Yüksek Mahkemesine göre de, soykırım suçu, bireysel hukuki menfaatleri korumaktan ziyade, suç tipinde belirtilen grupların toplumsal varlığını korumaya hizmet etmektedir. BGH NStZ 1999, 396 (402). Bu suçlarda bireylere ait hukuki değerlerin de korunduğu yönünde bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2609.

¹⁶¹¹ Krş. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2609-2610. *Baş*’a göre, bu suçun mağduru, fiilin üzerinde gerçekleştirildiği gerçek kişiler değil “*uluslararası toplum*”dur. Bkz. **Baş**, s. 768. Soykırım suçunda mağdurun grubun kendisi olduğu, *Brđjanin* ve *Akayesu* gibi uluslararası ceza mahkemesi kararlarında da vurgulanmıştır. Bkz. **Değirmenci**, “*Soykırım Suçu*”, s. 80.

¹⁶¹² **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2625.

(belirsiz) mağdurlu” suçlar olarak anılırlar¹⁶¹³. Dolayısıyla bir suçun mağduru muayyen, yani belli bir kimse veya kimseler olabileceği gibi, gayrimuayyen, bir diğer ifadeyle belirsiz kimseler de olabilir¹⁶¹⁴. TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında 5377 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, mağdurun belli bir kişi olmayıp, aile, toplum veya devletler topluluğu gibi bir topluluk olduğu hallerde de zincirleme suç kurallarının uygulanmasının yolu açılmıştır¹⁶¹⁵.

3.2.1.3.2.4. Değerlendirme

Suçun mağdurunu belirlemek için “doğrudan zarar” ölçütüne başvurmak ve suçu oluşturan fiilin doğrudan sonuçlarına katlanan kişiyi mağdur olarak kabul etmek, her zaman doğru sonuçlar vermemekte; suçtan zarar gören, maddi konu ile mağdurun birbiriyle karıştırılması sonucunu doğurabilmektedir¹⁶¹⁶. Nitekim hangi zararın doğrudan hangisinin dolaylı olduğu tartışmalı olup, suçun mağdurunu isabetli bir şekilde belirlemek için, hukuki korumanın konusunu oluşturan varlık veya menfaatin, bir diğer ifadeyle suçla korunan hukuki değer¹⁶¹⁷ tespit edilmesi gerekir¹⁶¹⁸. Nitekim suçu oluşturan hareketten çeşitli menfaatlerin zarar görmesi mümkünse de, suçun varlığı için bunlardan birinin ihlal edilmesi gerekir. Mağdur, suçu öngören normla korunan ve suçun esasını oluşturan varlık veya menfaatin sahibi veya hamilidir¹⁶¹⁹.

Suçun hukuki konusu, suçun zarar verdiği veya zarar tehlikesi yarattığı değer ve varlıktır. Objektif ceza hukuku anlayışının hareket noktası, failin fiilinin yöneldiği hukuki varlıktır. Bu nedenle suçu anlamak için, süjeyi değil, suçun yöneldiği hukuki varlığı dikkate almak gerekir¹⁶²⁰. Suçların gruplandırılmasında esas alınan ölçüt genellikle suçun hukuki

¹⁶¹³ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 98.

¹⁶¹⁴ **Hafizoğulları**, 43/1, s. 861.

¹⁶¹⁵ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 578.

¹⁶¹⁶ **Toroslu/Toroslu**, s. 114-115.

¹⁶¹⁷ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 145.

¹⁶¹⁸ **Soyaslan**, s. 247-248; **Pisapia**, s. 41.

¹⁶¹⁹ **Pisapia**, s. 41. Örneğin hırsızlık suçunda alacaklının menfaatleri zarar görmekle beraber, zilyedin menfaatleri ihlal edilmektedir. Benzer şekilde kasten öldürme suçunda öldürülenin yakınlarının menfaatleri zarar görürken, öldürülen kimsenin yaşama hakkı ihlal edilmektedir. Bu nedenle hırsızlıkta zilyet, kasten öldürmede öldürülen suçun mağduru. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 115.

¹⁶²⁰ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 199.

konusu ölçütü olup, aynı hukuki konuyu koruyan suçlar da kendi aralarında söz konusu hukuki konunun alt değerleri ve tamamlayıcı ölçütleri göz önünde bulundurulmak suretiyle sistemleştirilmektedir¹⁶²¹.

Hakkın süjesi olan kişi, hak ve borç sahibi bir varlıktır. Normatif bir kavram olarak kişi, yalnızca insanı değil, bazı özellikleri bulunan kişi ve mal topluluklarını da ifade etmektedir. Kimlerin kişi olarak kabul edileceği kanun koyucu tarafından belirlenmektedir. Buna göre, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun “*Kişiler hukuku*”nu düzenleyen birinci kitabının birinci kısmında “*Gerçek kişiler*”, ikinci kısmında “*Tüzel kişiler*” düzenlenmiştir. Dolayısıyla “*kişi*” kavramından “*gerçek kişiler*”in yanı sıra “*tüzel kişiler*” de anlaşılmalıdır¹⁶²². Böylece bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun aynı tüzel kişiye karşı farklı zamanlarda işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir.

Sadece haklar değil, hak düzeyine ulaşmayan pek çok varlık ya da menfaat de cezai himayenin konusunu oluşturmaktadır¹⁶²³. Bu nedenle, yalnızca gerçek veya tüzel kişilerin değil, kendilerine özgü ihtiyaçları tatmin eden varlık veya menfaatlerin hamili olan aile, toplum, uluslararası toplum, devletler topluluğu gibi tüzel kişiliği bulunmayan sosyal toplulukların da suçun mağduru olabileceği kabul edilmektedir¹⁶²⁴. Dolayısıyla “*suçun mağduru*” ifadesinden, suçun konusunu teşkil eden bireysel, toplumsal veya kamusal nitelikteki varlık veya menfaatin sahibi veya hamili olan kişi, aile, toplum, devlet,

¹⁶²¹ **Zafer**, “*Fuhşa Teşvik Suçu*”, s. 425; **Soyaslan**, s. 252-253; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 192.

¹⁶²² **Baş**, s. 25-27.

¹⁶²³ **Katoğlu**, “*Suçun Mağduru*”, s. 672.

¹⁶²⁴ Ailevi menfaatler ceza hukuku tarafından hak şeklinde nazara alınmadıklarından, ceza hukuku da aileyi gerçek anlamda hakların süjesi olarak göz önünde bulundurmamaktadır. Ancak ceza hukuku, aileyi, üçüncü kişilere karşı, aileye dâhil olan şahısların her birinden farklı ve hukuki menfaatlerin hamili olarak dikkate alır. Toplumun ihtiyaçları, sosyal mevcudiyete ilişkin veya sosyal ihtiyaçlar olup, bireye ve devlete ait ihtiyaçlardan ayrılır. Toplumun bu ihtiyaçlarını sosyal hayata ilişkin varlıklar veya sosyal varlıklar tatmin etmektedir. Ancak toplum, bireyden ve devletten farklı ve otonom bir menfaatler süjesi olmasına rağmen, bir hak süjesi değildir. Bununla birlikte ceza hukuku, birey ve toplum arasındaki ilişkileri düzenler ve topluma ait menfaatleri himaye eder. Böylece söz konusu menfaatler, hak olarak ortaya çıkmamasına karşın, yalnızca topluma ait hukuki menfaatler haline gelir. Dolayısıyla toplum da, birey ve devletten ayrı olarak, ceza hukuku tarafından korunan hukuki varlık ve menfaatlerin süjesidir. Devlet, yine devletin mevcudiyetine ilişkin veya kamusal ya da politik ihtiyaçların merkezinde olup, bu ihtiyaçları tatmin vasıtaları, devlete ilişkin veya kamusal ya da politik varlıklardır. Devletler topluluğu (milletlerarası topluluk), devletlerarası veya milletlerarası topluluğun mevcudiyetine ilişkin ihtiyaçların süjesidir. Söz konusu ihtiyaçları tatmin vasıtası da, devletlerarası veya milletlerarası varlıklar olup, devletler topluluğu, cezaen himaye edilen varlık veya menfaatlerin hamili olarak ortaya çıkmaktadır. Açıklamalar için bkz. **Torosl**, Cürümlerin Tasnifi, s. 327, 337-338, 347, 361-362.

devletler topluluğu veya uluslararası topluluk anlaşılmaktadır¹⁶²⁵. Suçun mağdurunu devlet, topluluk, tüzel kişi veya toplumun oluşturduğu suçlarda, suçtan etkilenen münferit kişiler ancak suçtan zarar gören sıfatına sahip olabilir¹⁶²⁶.

Zincirleme suçu düzenleyen 43. maddenin 1. fıkrasında, “*bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi*”nden bahsedilmesi, zincirleme suçun sadece kişilere karşı işlenen suçlar bakımından mümkün olabileceği gibi bir izlenim doğurmaktadır. TCK’nın ikinci kitabının ikinci kısmında kişilere karşı işlenen suçlar düzenlenmiştir. Maddenin son fıkrasında yer verilen, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı suçların tamamının kişilere karşı suçlar arasında yer alması da bu düşüncüyü destekler bulunmuştur¹⁶²⁷. Ancak katıldığımız yoruma göre, 43. maddenin 1. fıkrasında yer alan “*bir kişiye*” ifadesi, mağdurların farklı olması durumunda zincirleme suç kurumunun uygulanamayacağını belirtmektedir; kurumun sadece kişilere karşı işlenen suçlar bakımından uygulama yeteneği olduğu anlamına gelmemektedir. 43. maddenin 1. fıkrasının, mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceğini belirten son cümlesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Dolayısıyla mağdurun toplum veya kamu olduğu suçlar bakımından da zincirleme suç hükümleri uygulanma alanı bulacaktır¹⁶²⁸.

Suçun mağdurunun doğru bir şekilde tespit edilmesi, zincirleme suç hükümlerinin isabetli bir şekilde uygulanabilmesi açısından önem taşımaktadır¹⁶²⁹. Her bir suç tipi bakımından

¹⁶²⁵ **Toroslu/Toroslu**, s. 116. Hukuksal değerlerin türlere ayrılmasının sonucu olarak hukuksal değer sahibi ile hukuksal değer taşıyıcısı arasında bir farkın ortaya çıktığı ifade edilir. Hukuksal değer taşıyıcısı, ilgili ceza normu tarafından hukuksal değeri korunması gereken kimsedir. Bu ayrımı yapan görüşe göre, hukuksal değerler sahipleri (*Rechtsgutsinhaber*) yalnızca bireyler olabilir. Bir diğer ifadeyle hukuksal değerler yalnızca bireylere ait olabilir. Bununla birlikte hukuksal değer taşıyıcısı (*Rechtsgutsträger*), bireylerin yanı sıra, birey topluluğu, organ veya devlet dâhil tüzel kişiler de olabilir. **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 480-481, 488.

¹⁶²⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 193.

¹⁶²⁷ Eleştiriler için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 553-554; **Özbek**, TCK İzmir Şerhi, s. 716.

¹⁶²⁸ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 554.

¹⁶²⁹ Söz gelimi hırsızlık suçu bakımından mağdurun doğru bir şekilde tespit edilmesinin failin sorumluluğunu ne şekilde etkileyebileceği, doktrinde verilen bir örnekle şu şekilde açıklanmaktadır: A, sahip olduğu koyunlarını üçe bölmek suretiyle beslemesi için B, C ve D’ye bırakır. E, A’ya ait olduğunu bildiği koyunları B, C ve D’den birer gün arayla çalar. Hırsızlık suçunun mağduru “*zilyet*” olarak kabul edildiği takdirde; her ne kadar koyunların mülkiyeti A’da olsa da, mağdurlar B, C ve D olduğundan, bir diğer ifadeyle suçlar B, C ve D’ye karşı işlenmiş olduğundan, E hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Gerçek içtima uyarınca E işlediği her bir hırsızlık suçundan ayrı ayrı cezalandırılır. Bkz. **Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler - Kişilere Karşı Suçlar, B. 5, US-A Yay., Ankara 2016, s. 343. Buna karşın B, C ve D koyunlarını beslemesi için

suçların aynı mağdura karşı gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin belirlenmesi gerekir. Bu doğrultuda önce ilgili suç ile korunan hukuki değer, yani hukuki varlık veya menfaatin (hukuki konunun) ne olduğu, sonra da bu hukuki varlık veya menfaatin sahibi veya hamilinin kim olduğu belirlenmelidir¹⁶³⁰. Suçun mağduru, somut olayda varlık veya menfaati tehlikeye düşürülen veya zarara uğratılan kişinin tespit edilmesi yoluyla değil; ihlal edilen hukuki varlık veya menfaati koruma altına alan suç tipinden, bir diğer ifadeyle soyut normun tanımından yola çıkılarak belirlenmelidir¹⁶³¹. Örneğin dolandırıcılık suçunun hukuki konusu mülkiyet olduğundan; mağdur, hileli hareketlere maruz kalan kişi değil, malvarlığı itibarıyla zarara uğratılan kişidir¹⁶³². Dolayısıyla bu ikisinin farklı olması halinde, malvarlığı itibarıyla zarara uğratılan kişinin mağdur olduğu esas alınarak ona göre bir değerlendirme yapılması gerekir¹⁶³³.

Hukuki değerler kanunda farklı yönleriyle korunabilmektedir. Bu itibarla en geçerli tasnif yöntemlerinden biri, hukuki konu esas alınarak yapılan tasnif yöntemidir¹⁶³⁴. Hukuki konunun ve dolayısıyla mağdurun tespit edilmesi için öncelikle suçun kanunda düzenlendiği yere bakılmalıdır¹⁶³⁵. Bununla birlikte TCK m. 172/1’de örneği

A’ya bıraksa ve yine koyunların farklı kişilere ait olduğunu bilen E, koyunların hepsini tek seferde çalsa; bu durumda zilyet A olduğundan tek bir suç oluşacak ve TCK m. 43/2 hükmü uygulanamayacaktır. E, A’dan birer gün arayla önce B’nin, sonra C’nin ve son olarak D’nin koyunlarını çalarsa, bu kez hırsızlık suçu bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı kişiye (A’ya) karşı işlenmiş olacağından, E hakkında TCK m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Bkz. **Baş**, s. 770, dpn. 744.

¹⁶³⁰ Yargıtay’a göre de zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilirliği bakımından suçun mağdurunun belirlenmesinde madde metnine bakılmalı, madde metninin yeterli olmadığı durumlarda hükmün konuluş amacı ile suçun düzenlendiği yer gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bkz. CGK., 01.07.2021, 615/334; CGK., 15.06.2021, 524/283; CGK., 30.06.2020, 142/329; CGK., 05.11.2019, 1080/637. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁶³¹ **Katoğlu**, “Suçun Mağduru”, s. 680-681.

¹⁶³² **Pisapia**, s. 41.

¹⁶³³ Bir bankanın veznedarının hileli hareketlere maruz bırakılarak veznedeki paraların alınması halinde, mağdur veznedar değil banka olduğundan; failin aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda aynı bankanın farklı çalışanlarına yönelik hileli hareketlerle söz konusu bankayı malvarlığı itibarıyla zarara uğratması halinde zincirleme suç hükümleri uygulanabilir. Buna karşın, D’nin aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda, A ve B’nin evlerini satmaları için vekâlet vermiş oldukları C’ye yönelik gerçekleştirdiği hileli davranışlarla evlerin mülkiyetini kazanması halinde, malvarlığı itibarıyla zarara uğratılan ve suçun mağduru olan kişiler A ve B olduğundan, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Örnekler için bkz. **Baş**, s. 669-670.

¹⁶³⁴ **Baş**, s. 681.

¹⁶³⁵ **Zafer**, “Fuhşa Teşvik Suçu”, s. 426. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, 11.3.2008 tarihli ve 5-253/52 sayılı kararında mağduru tespit etmeye çalışırken, suçun kanunda düzenlendiği bölümü esas almış ve dolayısıyla suçla korunan hak ve menfaat üzerinde tasarruf etme ehliyetine sahip olan kişiyi belirlemeye çalışmıştır. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 192, dpn. 98. Nitekim tck’nın ikinci kitabının üçüncü kısmında “Topluma Karşı Suçlar”ın; Dördüncü Kısımında ise “Mille ve Devlete Karşı Suçlar”ın düzenlenmesiyle,

görülebileceği gibi, suçun düzenlendiği yer kimi hallerde mağdurun tespitinde doğru sonuçlar vermediği de göz önünde bulundurulmalıdır¹⁶³⁶.

3.2.1.3.3. Suçların Mağdurunun Aynı Kişi Olması Şartına İlişkin Tartışmalar

3.2.1.3.3.1. Şartın Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler

Zincirleme suçtan söz edilebilmesi için, işlenen suçların mağdurunun aynı kişi olması gerekir. Bu nedenle bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun farklı zamanlarda farklı kişilere karşı işlenmesi halinde zincirleme suç oluşmayacaktır. Örneğin failin aynı suç işleme kararına dayanarak bir apartmandaki farklı kişilere ait evlere birer gün arayla girerek hırsızlık yapması halinde zincirleme suç hükümleri uygulanmaz¹⁶³⁷.

Suçların mağdurunun aynı olması koşuluna, 765 sayılı TCK'da ve bu kanunun mehzazını oluşturan 1889 İtalyan Zanardelli Ceza Kanunu'nda yer verilmemiştir¹⁶³⁸. Dolayısıyla 765 sayılı TCK'da, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi bakımından mağdurun aynı veya farklı olması arasında bir ayrım gözetilmemişti. Bu nedenle mağdurlar farklı olmasına rağmen, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun birçok kez işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri kural olarak uygulanabilmekteydi¹⁶³⁹.

5237 sayılı TCK'nın zincirleme suçun uygulama alanını aynı mağdur ile sınırlandırmasını isabetli bulan görüşe göre, 765 sayılı TCK'nın 80. maddesindeki zincirleme suça ilişkin düzenlemede mağdurların aynı kişi olması gerektiğine ilişkin sınırlayıcı bir ifadeye yer verilmemesi, maddenin uygulama alanını gereksiz yere genişletmekteydi¹⁶⁴⁰. Oysaki fail lehine kabul edilen bir kurum olan zincirleme suç konusunda kanun koyucunun takdir

tüzel kişiliği olmayan bir kişi topluluğuna ve devlet tüzel kişisine karşı suç işlenebileceği kabul edilmiştir. Bkz. **Katoğlu**, “*Suçun Mağduru*”, 690.

¹⁶³⁶ Radyasyon yayma suçunu düzenleyen 172. maddenin birinci fıkrasında “*belli bir kişiyi radyasyona tabi tutmak*”tan söz edildiği için, bu suçun düzenlenme yeri tartışmalıdır. Bkz. **Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler - Toplum Karşı Suçlar, B. 2, US-A Yay., Ankara 2016, s. 21.

¹⁶³⁷ Aynı yönde bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 762.

¹⁶³⁸ Aynı şekilde 1930 İtalyan Rocco Ceza Kanunu'nda da bu koşula yer verilmemiştir. Bkz. **Hafizoğulları**, 43/1, s. 863; **Özen**, Suçların İctimai, s. 238.

¹⁶³⁹ Örneğin bkz. 4CD., 07.06.1996, 3840/5279.

¹⁶⁴⁰ Bkz. **Dülger**, s. 44.

yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, kanun koyucunun, fail lehine kabul edilen zincirleme suç kurumunun uygulama alanını daraltmak amacıyla, mağdurun aynı olması koşulunu getirmesi, olumsuz bir durum değildir¹⁶⁴¹. Öte yandan, farklı kişilere karşı işlenen suçlarda zincirleme suç hükümleri uygulanarak faile tek ceza verilmesi, farklı mağdurların maruz kaldıkları mağduriyetin yok sayılmasına neden olacaktır¹⁶⁴². Ayrıca zincirleme suç, aynı suçu birden çok defa işleme kararında olan faili ödüllendirmek amacıyla değil, ortaya çıkan ağır cezaların önüne geçebilmek amacıyla geliştirilen bir kurumdur. Dolayısıyla mümkün olduğunca dar ele alınmalı ve koşulları da daha ağır bir şekilde uygulanmalıdır¹⁶⁴³.

Buna karşın, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı mağdurlara karşı farklı zamanlarda gerçekleştirilen fiillerin zincirleme suç sayılmayacak olması, zincirleme suçun esasına uygun bulunmamakta¹⁶⁴⁴, kurumun yapısının bozulduğu ileri sürülmektedir¹⁶⁴⁵. Zira zincirleme suçun temel unsurları suç işleme kararında birlik ve aynı suçun birden çok işlenmesi olup, suçun mağdurunun aynı kişi veya farklı kişiler olmasının, bir diğer ifadeyle mağdurun özelliklerinin zincirleme suç kurumu bakımından bir önemi bulunmamaktadır¹⁶⁴⁶. Zincirleme suçun bu temel yapısı Ortaçağ'dan beri özellikle İtalyan hukuk doktrini ve uygulamasında yerleşmiş ve mağdura ilişkin özellikler, zincirleme suçun tarihi süreç içerisinde oluşan klasik biçiminde bir unsur

¹⁶⁴¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 241.

¹⁶⁴² **Çetintürk**, s. 241.

¹⁶⁴³ **Sarı**, s. 163.

¹⁶⁴⁴ **Artuk/Çınar**, s. 362-363.

¹⁶⁴⁵ *Yalçın Sancar'a göre, "Böylece, sübjektif bir şartla birleşen birden çok suçun zincirleme suç sayılması, sadece mağdurun aynılığı halinde kabul edilmiş, mağdurların farklı olması halinde bu sübjektif şarta aynı zamanda objektif bir şart da eklenerek kurumun yapısı bozulmuştur. Bu elbette ki bir tercih sorunudur ancak anlamlı bir gerekçe ortaya konamamaktadır. Neden mağdurlar farklı olduğunda, birden çok hareketle zincirleme suç gerçekleştirilemez? Örneğin, aynı suç işleme kararının etkisi altında, bir kişinin evine farklı zamanlarda girilip hırsızlık yapılması zincirleme suç olabileceken, birden çok kişinin evine girilmesi olmayacaktır. Bunun makul bir açıklaması yoktur. Mağdurlar farklı ise araya zamanın girmesi 'suç işleme kararını kaldırır' şeklindeki yanlış düşünce buraya yansımıştır. Oysa zincirleme suç şeklinde bir kurumun ortaya çıkmasının asıl nedeni suç işleme kararındaki birliğe verilen önemdir. Bu kurum bir kez kabul edildikten sonra, doğasına aykırı başka unsurların dâhil edilmesi kanaatimce doğru olmamıştır."* Bkz. **Yalçın Sancar**, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 251-252.

¹⁶⁴⁶ **Zafer**, "Fuhşa Teşvik Suçu", s. 422. 765 sayılı TCK döneminde bunun nedeni olarak, kanunun genel ve soyut olarak çeşitli fiillerin aynı hükmü ihlal etmelerini yani aynı suçu oluşturmalarını esas almış ve mağdurların çıkarlarını korumak amacıyla hareket etmemiş olması gösterilmekteydi. Bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s. 339. Aynı yönde bkz. **Alacakaptan**, s. 53.

olarak kabul edilmemiştir¹⁶⁴⁷. Nitekim 765 sayılı TCK'da da, zincirleme suçun klasik kalıbına uygun şekilde, suç işleme kararındaki birlik ve aynı suçun birden çok kez işlenmesi unsurları kurumun temelini oluşturmuştur. 5237 sayılı TCK'da ise, bu klasik kalıbın dışına çıkılarak mağdurun aynı kişi olması zincirleme suçun bir unsuru, zorunlu bir şartı haline getirilmiştir¹⁶⁴⁸. Bu nedenle, 765 sayılı TCK'nın 80. maddesi hükmü, zincirleme suçun oluşması bakımından mağdurların aynı kişi olması zorunluluğunu aramaması yönüyle daha isabetli bulunmaktadır¹⁶⁴⁹. Öte yandan mağdurun aynı kişi olmasının aranması, ceza hukukunun suçlu irade ve zarara göre ceza miktarını öngören temel ilkelerine de aykırı görülmektedir¹⁶⁵⁰. Bununla birlikte, kişilere karşı işlenen suçlarda zincirleme suç kurumunun istisnasız bir şekilde uygulanmasının yol açacağı adil olmayan neticelerin önlenmesi adına, mağdurun aynı kişi veya farklı kişiler olması, suç işleme kararında birliğin bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi hususunda göz önünde bulundurulmaktadır¹⁶⁵¹. Açıklanan nedenlerle, doktrinde, mağdurun aynı kişi olmasının zincirleme suçun bir unsuru olmaktan çıkarılması ve zincirleme suçun diğer kanunlarda düzenlenen biçimlerden birine benzer şekilde yeniden düzenlenmesi önerilmektedir¹⁶⁵².

3.2.1.3.3.2. Kişiyi Sıkı Sıkıya Bağlı Hukuki Değerlerin İhlali Ölçütü

Zincirleme suçun oluşumu için suçların aynı mağdura karşı işlenmesi şeklinde bir koşul aramayan 765 sayılı TCK döneminde, açık bir düzenlemenin bulunmayışı, farklı mağdurlara karşı işlenmeleri halinde, tüm suçlar bakımından zincirleme suçun uygulanıp uygulanamayacağı hususunda tartışmalara yol açmaktaydı. Zincirleme suça ilişkin hükmün uygulanması yoluyla cezaların önemli ölçüde hafifletilmesinden kaynaklanan adaletsizliğin giderilmesi amacıyla¹⁶⁵³, fiillerin farklı mağdurlara karşı işlenmesi

¹⁶⁴⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 576; **Hafizoğulları**, 43/1, s. 860.

¹⁶⁴⁸ **Hafizoğulları**, 43/1, s. 860.

¹⁶⁴⁹ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç”, s. 250.

¹⁶⁵⁰ **Soyaslan**, s. 271.

¹⁶⁵¹ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 576-577.

¹⁶⁵² **Hafizoğulları**, 43/1, s. 863. TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasında yer alan suçlar haricinde mağdurun aynı veya farklı olmasının temel ölçü teşkil etmemesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 930.

¹⁶⁵³ **Karakas Doğan**, “Suçların ve Cezaların İctimai”, s. 826.

durumunda, ihlal edilen hukuki değerin niteliğine göre ikili bir ayrıma gidilmekteydi. Buna göre, fiillerin farklı mağdurlara ait yaşam, fiziksel bütünlük, cinsel dokunulmazlık gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal etmesi halinde, gerçek içtimain uygulanması gerektiği; buna karşın, farklı mağdurların malvarlığı değerlerini ihlal etmesi halinde ise, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği ifade edilmekteydi¹⁶⁵⁴. Hangi değerlerin kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğu konusu net olmadığı için, zincirleme suç uygulamasında sorunlar ortaya çıkmaktaydı. Ayrıca doktrinde böyle bir ayrımın yapılamayacağı da ifade edilmekteydi¹⁶⁵⁵.

Yargıtay kararlarında da bu konuda bir istikrar bulunmamaktaydı¹⁶⁵⁶. Kararlarda genellikle, kişilere karşı suçlarda mağdurların farklı kişiler olması durumunda zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmekteydi¹⁶⁵⁷. Bununla birlikte malvarlığına karşı suçlar bakımından mağdurların farklı kişiler olmasının, zincirleme suçun oluşumunu engellemeyeceği görüşü hâkimdi¹⁶⁵⁸.

¹⁶⁵⁴ Çolak, “Dolandırıcılık”, s. 299, dpn. 20.

¹⁶⁵⁵ Yalçın Sancar, Mütessilsil Suç, s. 109; İçel, Suçların İçtimai, s. 151.

¹⁶⁵⁶ Örneğin, farklı kişilere karşı işlenen irtikâp suçunda zincirleme suçun oluşmayacağı kabul edilmişken (5CD, 10.12.1952, 3276/252); farklı zamanlarda birden çok kişiye karşı dolandırıcılık suçunun işlenmesi (4CD, 23.10.1953, E. 7768) durumunda zincirleme suçun uygulanabileceği kabul edilmiştir. Bkz. Dönmezer/Erman, II, kn. 775, dpn. 3109. Yargıtay başka bir kararında (6CD, 9.4.1960, 1462/3452) farklı kişilere karşı işlenen dolandırıcılık suçlarında zincirleme suçun kabul etmemişken, 4. Ceza Dairesi, 3.3.1959 tarih ve 11380/3028 sayılı kararında farklı kişilere karşı işlenen yaralama suçları bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 151, dpn. 293.

¹⁶⁵⁷ “Şahıs aleyhine işlenen suçlarda örneğin kavgada üç kişinin dövülmesi olayında Ceza Yasasının 80. maddesinin uygulanması kabul edildiği takdirde, aynı kavgada mağdurların tümünün ölümünde de TCY’nın 448, 80. maddelerinin uygulanması gerekecektir. Böyle bir uygulama yapılması ise, aynı Yasanın 450/5. maddesi karşısında olanaksızdır. Teselsülün varlığı kabul edildiği takdirde, ağır cezanın hafif cezayı içermesi yani mağdurlardan birinin ölümü, diğerinin yaralanması halinde sadece ağır suçtan ceza verilmesi de kabul edilecektir. Bu durum cezanın; fiilin ağırlığı ve sorumluluk derecesi ile orantılı olması, örnek teşkil ederek güvenliği sağlaması, başkalarının suç işlemesini önlemesi, fiile uygun ve yeterli olması ilkelerine ve yasa koyucunun amacına aykırıdır. Yine, failin cinsel duygularını tatmin amacıyla toplu kalınan yerlerde örneğin bir yurttta, bakımevinde, hastahanede her gece bir başka küçüğe tasaddide bulunması veya her gece bir başka mağdurun ırzına geçmesinde aynı suç işleme kararından bahsedilemez. Fail, mağdurlardan biri üzerindeki fiillerini aynı karar altında tekrarlamakta ise de, her mağdur üzerinde ayrı ve yeni bir suç kararı ile fiilini gerçekleştirmektedir. Bu itibarla, ayrı şahıslar aleyhine işlenen suçlarda teselsül hükümleri uygulanamayacağından, Yerel Mahkemece TCY’nın 80. maddesinin tartışılmasında zorunluluk bulunmamaktadır. Direnme kararı bu yönüyle isabetlidir.” CGK., 27.03.1995, 58/86. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 09.08.2022).

¹⁶⁵⁸ Centel/Zafer/Çakmut, s. 532. “O halde, yurdun aşçısı olan sanığın bir suç işleme kararı çerçevesinde, aynı yurttta kalan mağdurları ucuz cep telefonu ve bilgisayar malzemesi getireceğinden bahisle toplu biçimde kandırarak haksız çıkar sağlamak şeklindeki eyleminin, mütessilsilen dolandırıcılık suçunu oluşturduğu kabul edilmeli, mağdur sayısının çokluğu ise TCY’nın 29. maddesi uyarınca temel ceza belirlenirken aşağı haddenden uzaklaşmayı gerektiren bir neden olarak dikkate alınmalıdır. Bu itibarla, sanığın her bir mağdura yönelik eyleminin gerçek içtima kurallarının uygulanmasını gerektiren ayrı

1.5.1929 tarihli ve 26/20 sayılı İctihadı Birleştirme Kararında da, kişilik haklarına yönelmiş suçlarda mağdurların farklı kişiler olması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı; buna karşın, malvarlığına karşı suçlarda mağdurların farklı kişiler olmasının zincirleme suçun oluşmasına engel olmayacağı belirtilmiştir¹⁶⁵⁹.

Alman İmparatorluk Mahkemesi bir kararında, suçların farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerine yönelmesi halinde zincirleme suçun oluşamayacağını kabul etmiştir. Mahkemeye göre, sağlıklı bir adalet duygusu, en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş bir kararla ve zaman aralıklarıyla birkaç kişiyi öldüren bir failin, tek bir kasten öldürme suçu işlemiş gibi muamele görmesine izin vermemelidir. Buna karşın, hırsızlık veya dolandırıcılık gibi malvarlığına karşı suçlar söz konusu olduğunda, bu

dolandırıcılık suçlarını oluşturduğuna ilişkin Yerel Mahkeme direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.” CGK., 15.02.2005, 12/12; “Öğretmenlerin İstiklal Marşı Töreninde bulunmalarından yararlanarak, öğretmenler odasında bulunan ayrı kişilere ait iki çantadan da para çalan sanığın, müteselsil şekilde hırsızlık suçunu işlediğini kabulde zorunluluk bulunduğu. C. Başsavcılığı itirazının kabulüne karar verilmelidir.” CGK., 02.03.1987, 341/84; “Mülkiyet aleyhine işlenen suçlarda, mağdur çokluğunun müteselsil suçu etkilemeyeceği, örneğin bir hizmetçinin değişik günlerde bir kısmı ev sahibine ve bir kısmı da eve gelen misafirlere ait bulunan eşyayı çalması (İç. Bir. Kararı Haziran 1929-26/ 20) aynı gün ve aynı yerde değişik hisselerle ait eşya ve paranın yağma edilmesinde (1. CD., 17.3.1953 gün 141/1002) müteselsil suçun oluşacağı kabul edilmektedir. Bu açıklamalar karşısında, sanık bir plan yaparak top sahasına çektiği müşteki çocukların saatlerini zorla alması olayında "bir suç işlemek kararıyla" hareket ederek yasanın aynı hükmünü birden çok ihlal etmiş olup fiilleri hakkında yasanın 80. maddesi uygulanmalıdır.” CGK., 01.10.1984, 103/293. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.11.2021).

¹⁶⁵⁹ “Eşhas aleyhindeki işlenen suçlar ile mülkiyet aleyhinde işlenen suçları bu hadisede bir birinden ayırarak mütalaa etmek lazım geldiğinde ve eşhas aleyhindeki suçlarda yani eşhasın hayatına, namusuna karşı ika olunan suçlarda dışarı tecavüz olanların taaddüdü müteselsil suçu teşkil edemeyeceğinde mütefik kalınmıştır. Çünkü müteaddit eşhas aleyhinde cürüm işleyen bir kimsenin hareketinde bir kastı cürminin vücudu iddia edilemez. Bilfarz, münazaa esnasında müteaddit kimseleri döven bir şahsın iradesinde tebeddül vardır. Kaç kişiyi dövmüş veya yaralamış ise, her şahsa karşı iradesi tebeddül etmiş demektir. Zira, saik bir olsa da saik müteaddit kastı cürmilleri tevhit edebilir. . Binaenaleyh gayesi, maksadı, müteaddit eşhasa karşı suç işlemekten ibaret olan bir şahıs, o gayesine müteaddit kasıt ve kararlarıyla varmıştır. Hülasa, saikin birliği herhalde kastın birliğini icabettirmez. ... Mülkiyet aleyhine işlenen suçlara gelince; dışarı taarruz ve tecavüz olan şahsın aynı veya müteaddit olması, müteselsil suçu tayinde mikyasa olamayacağından ittifak edilmiştir. Kastı cürminin vahdetini tayinde, taarruz edilen eşhasın ne taaddüdü ve ne de ayniyeti haizi tesir değildir. Bilfarz bir hizmetçi muhtelif günlerde bir kısmı ev sahibine ve bir kısmı da eve gelen misafirlere ait bulunan bir eşyayı sirkat ettiği surette, taarruz edilen eşhasın taaddüdüne rağmen müteselsil suç vücuda gelebilir.” Belirtmek gerekir ki, bu kararda dikkat çekilen, “kişilere karşı suçlarda kastların ayrı olacağı” düşüncesi, 765 sayılı TCK’nın 80. maddesinin o dönemdeki lafzından kaynaklanan sorunlara bir çözüm yolu getirmek amacıyla ileri sürülmüştür. Zira maddenin o dönemdeki halinde, “bir suç işleme kararı” değil, “bir kastı cürminin e’ali icraiyesi” ifadesi yer almaktaydı. Bir diğer ifadeyle, sorun, kanun metninde “karar” yerine “kast” teriminin tercih edilmesinden doğmuştu. Oysaki zincirleme suç kapsamında işlenmiş olan sadece kişilere karşı suçların değil, bütün suçların kendine ait ayrı manevi unsuru bulunmaktadır. Her bir suç zaten ayrı kastlarla işlenmekte, ancak bir suç işleme kararıyla birbirine bağlanmaktadır. Nitekim kanunun lafzının yarattığı bu sorun da 1941 yılında 4055 sayılı Kanun ile 80. maddede yapılan değişikliklerle çözüme kavuşturulmuştur.

suçlar farklı kişilere karşı işlenmiş olsa dahi zincirleme suçun uygulanması mümkündür¹⁶⁶⁰.

Söz konusu ayrımın nedeni, malvarlığına ilişkin hakların kişilik haklarından farklı olup insanın kişiliği ile çok sıkı bir bağlantı halinde olmamasıdır. Bunlar bizzat hakkın süjesinden ayrılabilen, başka süjelere devredilebilen ve para ile değerlendirilebilen bir niteliktedir. Bu nedenle, malvarlığına ilişkin haklarda hak sahibinin kişiliği ikinci planda kalmaktadır¹⁶⁶¹. Ancak işlenen birden fazla suç kişiye sıkı surette bağlı olan ve kolektif bir şekilde ortaya çıkmalarına olanak bulunmayan hakları zedelemekte ise, hakkı zedelenen kimselerin yani mağdurların çokluğu, bu gibi suçlarda zincirleme suçun varlığını imkânsız kılar. Örneğin kasten yaralama, kasten öldürme, cinsel saldırı ve hakaret suçları böyledir ve fail fiilleri istediği kadar en baştan planlamış olsun, bu gibi suçlarda mağdurların değişmesi halinde zincirleme suçtan söz edilmemelidir¹⁶⁶².

Yargıtay kararlarında da vurgulandığı üzere, kişilik haklarına karşı işlenen suçlar bakımından mağdurların farklı olmasının zincirleme suçun oluşumunu engelleyeceğine ilişkin anlayışın temelinde, böyle hallerde suç işleme kararında birliğin bulunmadığı ve bu nedenle zincirleme suçun subjektif unsurunun oluşmayacağı düşüncesi yer almaktadır¹⁶⁶³. Buna göre, örneğin farklı kişileri yaralayan failin iradesi her bir fiile ilişkin olarak değişmektedir. Birden çok kişiye karşı suç işlemek amacı birden çok kararı gerektirmektedir. Böyle suçlarda saikin tek olması, kararın da tek olması sonucunu doğurmamaktadır¹⁶⁶⁴.

3.2.1.3.3.3. Değerlendirme

Failin lehine olarak geliştirilen zincirleme suç kurumunun kabul edilme nedeni ve ona temel özelliğini veren husus, suç işleme kararındaki birliktir. Mağdurun aynı kişi olmasının aranması zincirleme suçun doğası ve kabul ediliş nedeni ile

¹⁶⁶⁰ RGSt 70, 243.

¹⁶⁶¹ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 322.

¹⁶⁶² **Dönmezer/Erman**, II, kn. 775.

¹⁶⁶³ Bu nedenle söz konusu tartışmaya çalışmanın 3.2.2.3.4. numaralı başlığında suç işleme kararında birliğin belirlenmesinde yararlanılabilecek ölçütler arasında yer verilmiştir.

¹⁶⁶⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 150.

bağdaşmamaktadır¹⁶⁶⁵. Birden fazla mağdura karşı aynı anda (TCK m. 43/2) veya aynı mağdura karşı farklı zamanlarda işlenen (TCK m. 43/1) suçlar bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanabilirken, bir suç işleme kararında dayalı olarak farklı mağdurlara karşı farklı zamanlarda işlenen suçların bu kapsamın dışına çıkarılmış olması adaletsiz sonuçlar doğurmaktadır¹⁶⁶⁶. Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında önce aynı apartmandaki bir daireye girerek buradaki eşyaları çalan ve ardından yan daireye girerek buradan da hırsızlık yapan fail hakkında ne m. 43/1 ne de m. 43/2 uygulanabilir.

Suç işleme kararında birlik bulunduktan sonra mağdurun aynı veya farklı olması önemli değildir¹⁶⁶⁷. Bu nedenle katıldığımız görüşe göre, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun farklı zamanlarda birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi gerekmektedir¹⁶⁶⁸. Ayrıca aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, uygulamada mağdurun tüzel kişi, uluslararası toplum, toplum veya devlet gibi gerçek kişi haricindeki bir hukuki değer taşıyıcısı olduğu suçlarda dahi belli kişilerin suçtan zarar görmüş olması halinde bu kişiler suçun mağduru olarak kabul edilebilmekte ve zincirleme suç hükümlerinin tatbikinde aynı suç tipiyle ilgili olarak birbiriyle çelişen uygulamalar ortaya çıkabilmektedir.

Bununla birlikte mağdurun aynı kişi veya farklı kişiler olması, suç işleme kararında birlik unsurunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi bakımından göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerler ile malvarlığına ilişkin hukuki değerler arasında otomatik olarak bir ayrıma gidilmemeli, ancak hiyerarşik açıdan daha önemli görülen hukuki değerlerin ihlali halinde mağdurların farklılığı, suç işleme kararında birliğin var olup olmadığının tespitinde dikkate alınmalıdır.

¹⁶⁶⁵ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 258.

¹⁶⁶⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 775.

¹⁶⁶⁷ **Hafızoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 362-363.

¹⁶⁶⁸ **Göktürk**, Fikri İhtima, s. 120, 177. Yazara göre, Yargıtay 13. Ceza Dairesinin 16.01.2012 tarihli ve 31869/778 sayılı kararına konu olan, faillerin üç ayrı camiden üç ayrı namaz vaktinde farklı kişilere ait yirmi beş ayakkabı çaldığı olayda, her bir camiden çalınan ayakkabılar bakımından tek fiil ve m. 43/2’nin koşulları bulunmakla birlikte, üç ayrı camide gerçekleştirilen birden fazla fiil ve suç arasında zincirleme suç hükümleri de (m. 43/1) uygulanabilmelidir (s. 120).

3.2.1.3.4. Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlar

3.2.1.3.4.1. Kavram ve Kapsam

Mağdurun belli bir kişi olmadığı suçların bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Esasında bu konuda 43. maddenin ilk şeklinde bir açıklık bulunmamaktaydı. Zincirleme suçun koşullarının, aynı suçun bir kişiye karşı değişik zamanlarda işlenmesi halinde oluşacağının belirtilmesi, mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tereddüt yaratmıştı. Bunun üzerine kanun koyucu söz konusu tereddüdü gidermek amacıyla 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle¹⁶⁶⁹, 43. maddenin 1. fıkrasına “*Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*” hükmünü eklemiştir¹⁶⁷⁰.

“*Mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*” ifadesi muğlak bir kavram olup, kastedilmek istenenin ne olduğu tartışmalıdır. Bu ifadeden, “*somut anlamda belirlenebilir bir kişi olmayan, belirsiz (gayri muayyen) sayıda kişiler*” anlaşılabileceği gibi; hakaret suçunda karşılaşılabildiği gibi, “*somut olarak belirli bir kişi olmayıp, belirli ipuçları ile belirlenebilen kişi*” de anlaşılabilecektir¹⁶⁷¹. Bir görüşe göre, normun iradesinden yola çıkıldığında söz konusu hükmün yalnızca çevreye karşı suçlar gibi teknik anlamda mağduru belirsiz suçlara ilişkin olduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁷². Yoksa mağduru belirli

¹⁶⁶⁹ Değişikliğin gerekçesi şu şekildedir: “Zincirleme suç halinde, aynı suçun birden fazla işlenmiş olması söz konusudur. Ancak, bu suçlar, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmektedirler, yani bu suçlar arasında sübjektif bir bağ bulunmaktadır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. Zincirleme suç halinde, ortada bir suç değil, birden fazla suç mevcuttur. Zincirleme suçtan söz edebilmek için, aynı suçun müteaddit defa aynı kişiye karşı işlenmesi gerekir. İşlenen suçların mağdurunun aynı olması gerekir. Suçun mağdurunun farklı kişiler olması halinde, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Rüşvet ve çevrenin kirletilmesi gibi, toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlarda, muayyen bir kişi mağdur olmadığına göre, zincirleme suç hükümlerini öncelikle uygulamak gerekir. Ancak, bu son durumla ilgili olarak hukuk uygulayıcılarında oluşan tereddüdü gidermek amacıyla, 43’üncü maddenin birinci fıkrasına ‘Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.’ şeklinde bir cümle eklenmiştir.” TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 901, s. 2. Gerekçe için bkz. **Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Mevzuatı, C. 1 (Kanunlar), Ankara HBV Üniversitesi Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, B. 22, Seçkin Yay., Ankara 2018, s. 200.

¹⁶⁷⁰ **Koca/Üzülmüş**, s. 530, dpn. 1795.

¹⁶⁷¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 242.

¹⁶⁷² **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 363.

olmakla beraber işleniş biçimi itibariyle failin hedefinin birçok kişi olması kastedilmemektedir.

Suçun hukuki konusundan yalnızca gerçek bir sübjektif hakkın anlaşılması düşüncesi doğru değildir; nitekim cezayı gerektiren fiillerin pek çoğu yalnızca sübjektif bir hakka zarar vermemektedir. Toplumsal menfaatler de suç teşkil eden fiillerden zarar görebilmektedir¹⁶⁷³. Bir sosyal veya kolektif menfaate zarar vermekle birlikte, bu menfaatin sahibinin hukuki bir kişiliği bulunmayan “topluluk” (kollektivite) olduğu suçlar da mevcuttur. Bu suçlar, belirli (muayyen) bir hukuki konuları bulunmadığı için Alman doktrininde “*vage (definierte) Verbrechen*”, yani “*muğlak/belirsiz (tanımlı) suçlar*” olarak da ifade edilmektedir¹⁶⁷⁴. Bu suçlarda “*kamu güvenliği*” veya “*kamu selameti*” gibi belli ve açık olmayan bir hukuki konu bulunmakta olup, suçların karşısında sübjektif hak iddia edecek kişinin kim olduğunu anlamanın mümkün olmadığı ifade edilmektedir¹⁶⁷⁵.

Her suçun mutlaka bir hukuki değeri ihlal ettiği düşüncesi, hukuki değerın suç tanımının içinde mevcut olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bununla birlikte ihlal yalnızca belli bir hukuki değerin zarara uğratılması veya tehlikeye düşürülmesi olarak algılandığı takdirde, belli bir hukuki değerin ihlali olmayan suçların da ceza hukuku düzeninde yer alıyor olmasının karışıklığa yol açtığı belirtilmektedir¹⁶⁷⁶. Bu şekilde, muayyen, belli bir hukuki değeri ihlal etmeyen böyle suçlara “*salt amaç suçları*” veya “*mağduru belirsiz (gayrimuayyen) suçlar*” denilmektedir¹⁶⁷⁷.

Doktrinde, mağduru belli bir kişi olmayan suçların mağdurunun “*toplum*” olduğu ifade edilmektedir¹⁶⁷⁸. Ceza hukuku, kamu düzeni, kamu güveni, kamu ekonomisi, kamunun esenliği, genel adap ve dini duygu gibi hukuki varlık ve menfaatleri koruma altına

¹⁶⁷³ Pisapia, s. 39.

¹⁶⁷⁴ Avusturya Federal İdare Mahkemesi (*Bundesverwaltungsgericht*), 15.07.2014 tarihli ve W117 1430881-1 sayılı kararında, “*ulusal güvenliğe karşı suçlar*”ı, “*muğlak tanımlı suç*” olarak nitelendirmektedir. Karar için bkz. <https://www.ris.bka.gv.at/Bvwg/> (Erişim tarihi: 26.11.2021).

¹⁶⁷⁵ Pisapia, s. 39.

¹⁶⁷⁶ Hafızoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 206-207.

¹⁶⁷⁷ Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 178, dpn. 226.

¹⁶⁷⁸ Özen, Muharrem, Genel Tehlike Yaratın Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara 2010, s. 21.

almıştır¹⁶⁷⁹. Bu hukuki değerleri koruyan normların ihlali halinde, yalnızca “toplum” mağdur olmaktadır. Topluma karşı suçlarda suç oluşturan fiil belirsiz sayıda insanları etkileyebildiğinden, bu suçların belirli olmayan kimselere karşı işlendiği ifade edilmektedir¹⁶⁸⁰.

Aile, toplum, devletler topluluğu gibi tüzel kişiliğe sahip olmayan toplulukların suçun mağduru olamayacağını kabul eden görüşe göre, çok mağdurlu suçların bir kısmında mağdurların ferden belirlenmesi mümkün olmadığından; sayısı belirsiz olan kimselere karşı işlenen suçlar “*mağduru belirli olmayan (gayrimuayyen) suçlar*” olarak ifade edilmektedir. Bu suçlarda hukuki varlık ya da menfaat, genel bir biçimde topluluğa ait olup, ihlal belirsiz sayıda kişiye yönelmektedir¹⁶⁸¹.

Kasten öldürme, dolandırıcılık gibi mağdurun ferden belirlenmesinin mümkün olduğu suçlar, “*mağduru belli suçlar*” arasında yer almaktadır¹⁶⁸². Uyuşturucu kullanma, hayâsızca hareketler, müstehcenlik, kumar oynatma gibi mağduru “toplum” olan suçlar ise “*mağduru belirsiz veya gayrimuayyen suçlar*” kapsamında değerlendirilmektedir¹⁶⁸³. Bu suçlara “*mağdursuz suçlar*” da denilmektedir¹⁶⁸⁴. Bunlar, belirli bir mağdura karşı işlenmeyen ve genel olarak topluma zarar verici nitelikte görülen suçlardır¹⁶⁸⁵. “*Kişilere Karşı Suçlar*”ın dışında kalan, “*Genel Tehlike Yaratan Suçlar*”, “*Çevreye Karşı Suçlar*”, “*Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar*” vb. suçlar bu kapsamdadır¹⁶⁸⁶. Böyle suçlarda mağdur belirli bir kişi olarak ortaya çıkmamakta, suç geniş yığınlar karşı işlenmektedir. Ancak mağdursuz suç kavramını kabul etmeyen görüşe göre, her suçun mutlaka bir hukuki konusu ve bu hukuki konunun da mutlaka bir sahibi veya hamili

¹⁶⁷⁹ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 255, 350-351.

¹⁶⁸⁰ **Baş**, s. 759-760.

¹⁶⁸¹ **Katoğlu**, “*Suçun Mağduru*”, s. 680.

¹⁶⁸² **Katoğlu**, “*Suçun Mağduru*”, s. 679.

¹⁶⁸³ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 209.

¹⁶⁸⁴ **Baş**, s. 755.

¹⁶⁸⁵ Bu kavramla, “*tehlike suçları*” gibi bir kimseye ait belli bir varlığın ihlal edilmediği, herhangi bir hukuki varlık veya menfaatin korunmadığı suçlar kastedilmektedir. **Baş**, s. 789. Bu görüşe göre, örneğin hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması (TCK m. 177), işaret ve engel koymama (TCK m. 178), usulsüz ölü gömme (TCK m. 196) vb. suçlarda suçtan doğrudan doğruya zarar gören veya zarar tehlikesi ile karşı karşıya kalan belli bir kimse, bir diğer ifadeyle suçun belli bir mağduru bulunmamaktadır. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 200-201.

¹⁶⁸⁶ **Baş**, s. 787.

bulunmaktadır¹⁶⁸⁷. Zira suçla korunan varlık veya menfaatin ihlal edilmesi suçun özünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla “*ihlalsiz suç olmaz*” ilkesinden yola çıkılarak “*mağdursuz suç*”tan da söz edilemeyecektir¹⁶⁸⁸. O halde, “*mağduru belli olmayan suç*” yani “*mağdursuz suç*” ile “*mağduru belli bir kişi olmayan suç*” kavramlarının aynı anlama geldiği söylenemeyecektir. “*Mağduru belli bir kişi olmayan suç*”, mağduru belli bir gerçek veya tüzel kişi olmayan ancak toplum, topluluk olabilen suçlardır denebilecektir.

Bir diğer görüşe göre, “*mağduru belli bir kişi olmayan suç*”tan anlaşılması gereken, “*toplum*”a karşı değil “*topluluğa karşı*” işlenen suçlardır¹⁶⁸⁹. Hareketin yöneldiği kişilerin bir “*topluluk*” oluşturduğu hallerde, failin bu topluluğa yönelik olarak, örneğin, hakaret etmesi halinde, mağdur belli bir kişi olmadığından, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Bir diğer görüşe göre ise, “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*” ile kastedilen, “*mağduru kişi olarak ayırt edilemeyen suçlar*”dır¹⁶⁹⁰.

Başka bir görüşe göre, mağduru belli bir kimse olsun veya olmasın, mağduru birden çok kimse olan suçlara “*çok mağdurlu suçlar*” denilmektedir. Bu nedenle “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*” ibaresinden, mağduru belli olmakla birlikte zorunlu olarak birden çok olan suçlar ile mağduru belirsiz sayıda yani gayrimuayyen olan suçlar anlaşılmalıdır¹⁶⁹¹.

“*Mağduru belli olmayan suçlar*” ile “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*” kavramları eş anlamlı olarak kullanılırsa, mağdurun ancak bir “*kişi*” olabileceği anlamı ortaya çıkacaktır. Örneğin, çevrenin kasten kirletilmesi suçunun mağduru belli bir kişi olmadığından, bu suç aynı zamanda “*mağduru belli olmayan suç*” olarak kabul edilebilecektir. Oysaki çevrenin kasten kirletilmesi suçunun mağduru belli olup,

¹⁶⁸⁷ Baş, s. 755.

¹⁶⁸⁸ “*Mağdursuz suç*”a örnek olarak gösterilen pek çok suç, esasında ya devlete ait varlık veya menfaatleri ya da kolektif varlık veya menfaatleri ihlal etmektedir. Dolayısıyla ilk durumda devlet; ikinci durumda ise topluluk suçun mağduru olmaktadır. Hukuki konusu ve mağduru olmayan bir suçtan söz edilemeyecek olup, böyle haller bakımından “*mağdurun kolektifliği*” veya “*mağdurun anonimliği*” gibi kavramlar ortaya atılmıştır. Bkz. Baş, s. 790.

¹⁶⁸⁹ Yalçın Sancar, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 257.

¹⁶⁹⁰ Bu nedenle, çok sayıda kişinin bulunduğu bir topluluğa hakaret edilmesi halinde, o topluluğun üyesi olan herkes hakaret suçunun mağduru olur ve TCK m. 43/2 hükmünün uygulanması gerekir. Bkz. Dülger, s. 46, dpn. 182.

¹⁶⁹¹ Hafizoğulları, 43/1, s. 861-862.

toplumdur. Kanaatimizce mağduru belli olmayan bir suç yoktur, ancak “mağduru belli bir kişi olmayan” suçlardan söz edilebilir.

Doktrinde, suçun mağdurunun ancak bir kişi olabileceğini kabul eden görüşlerce, mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda mağdurun “toplumu oluşturan herkes” veya “toplumu oluşturan bireyler” olduğu da ifade edilmektedir¹⁶⁹². Buna karşın bir diğer görüşe göre, örneğin “çevrenin kasten kirletilmesi” suçunun mağduru da tek tek “toplumu oluşturan bireyler” değil, bir bütün olarak “toplum”dur. Toplumu oluşturan bireyler ise “topluma karşı suçlar”ın mağduru değil; bu suçlardan zarar görenlerdir¹⁶⁹³. Yargıtay kararlarında da “mağduru belli bir kişi olmayan suçlar” bakımından mağdur, kimi zaman, “toplumu oluşturan bireyler” olarak, kimi zamansa “toplum” veya “kamu” olarak ifade edilmektedir¹⁶⁹⁴. Yüksek Mahkeme bazı kararlarında ise, “mağduru belli bir kişi olmayan suçlar”da mağdurun, “devlet”¹⁶⁹⁵ veya “toplumu oluşturan herkes”¹⁶⁹⁶ olduğunu belirtmektedir.

Bir görüşe göre, “mağduru belli bir kişi olmayan suçlar”dan mağdurun devlet veya toplum olduğu suçlar anlaşılmalıdır¹⁶⁹⁷. “Genel Tehlike Yaratan Suçlar”, “Çevreye Karşı Suçlar”, “Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar”, “Kamu Güvenliğine Karşı Suçlar”, “Kamu Barışına Karşı Suçlar”, “Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar”, “Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar”, “Adliyeye Karşı Suçlar” ve “Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar” başlıklı bölümlerinde yer alan pek çok suçun mağduru belirli bir kişi değildir¹⁶⁹⁸. Örneğin çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m. 181), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK m. 188)¹⁶⁹⁹, para sahtecilik (TCK

¹⁶⁹² Bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 374; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 625; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 790.

¹⁶⁹³ Yalçın Sancar, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 256-257.

¹⁶⁹⁴ Örneğin bkz. CGK., 26.06.2018, 21/311; CGK., 09.10.2018, 155/411; CGK 13.12.2016- 2014/11-507 2016/1237. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁶⁹⁵ CGK., 13.02.2020, 757/95. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁶⁹⁶ CGK., 02.10.2018, 84/392. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁶⁹⁷ Özen, Genel Hükümler, s. 933.

¹⁶⁹⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 626; Demirbaş, s. 559; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 374; Baş, s. 709.

¹⁶⁹⁹ “Sanıklar Hakan, Sevim, Züleyha ve Songül’ün aynı suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda farklı kişilere eroin satarak aynı suçu birden fazla işlemeleri karşısında, haklarında tayin olunan cezaların TCK’nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümleri gereği artırılması

m. 197), resmi ve özel belgede sahtecilik (TCK m. 204, m. 207)¹⁷⁰⁰, ihaleye fesat karıştırma (TCK m. 235), zimmet (TCK m. 247), rüşvet (TCK m. 252), görevi kötüye kullanma (TCK m. 257) suçları bu kapsamdadır¹⁷⁰¹. Benzer şekilde hayâsızca hareketler (TCK m. 225), müstehcenlik (TCK m. 226), suç işlemeye tahrik (TCK m. 214), suçu ve suçluyu övme (TCK m. 215), ruhsatsız silah bulundurma, taşıma (6136 sayılı Kanun m. 13) vb. suçlar, mağduru belli bir kişi olmayan suçlar arasında yer almaktadır¹⁷⁰².

Bir görüşe göre, her ne kadar hükmün gerekçesinde “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*”a “*rüşvet*” ve “*çevrenin kasten kirletilmesi*” suçları örnek olarak gösterilmişse de, kanunun özel kısmına ilişkin sistematik göz önünde bulundurulduğunda “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*” kısmında “*Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar*” arasında düzenlenen “*rüşvet*” suçunun mağdurunun “*devlet*”¹⁷⁰³; “*Topluma Karşı Suçlar*” kısmında “*Çevreye Karşı Suçlar*” arasında düzenlenen “*çevrenin kasten kirletilmesi*” suçunun mağdurunun ise “*toplum*” olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁰⁴. Bu nedenle söz konusu görüşe göre, mağdurun devlet veya toplum olduğu böyle suçların bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için 43. maddenin 1. fıkrasının son cümlesindeki hükme gerek bulunmamaktadır¹⁷⁰⁵. Bir diğer görüşe göre, TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasındaki istisnai hüküm, mağdurun “*toplum*” ya da “*aile*” gibi tüzel kişiliği bulunmayan ve “*kişi*” olarak nitelendirilemeyen topluluklar olduğu hallerde,

gerektiğinin gözetilmemesi aleyhe temyiz bulunmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.” 20CD, 2821/5852. Karar için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 781, dpn. 2310.

¹⁷⁰⁰ “*Sanığın Cumhuriyet savcısı huzurunda verdiği ayrıntılı ifadesinde, farklı kişiler adına düzenlenmiş suça konu sürücü belgeleri üzerindeki sahteleştirme eylemlerinin her birini farklı tarihlerde gerçekleştirdiğini ikrar etmesi karşısında, mağduru toplumu oluşturan bireylerin tamamı, diğer bir ifadeyle kamu olduğu kabul edilen resmî belgede sahtecilik suçunu, aynı suç işleme kararıyla değişik zamanlarda birden fazla kez işleyen sanığın eylemlerini bir bütün hâlinde değerlendirerek TCK’nın 43. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen zincirleme suç hükümlerini uygulayan Yerel Mahkeme hükmünün isabetli olduğu kabul edilmelidir.*” CGK., 17.06.2021, 911/291. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

¹⁷⁰¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 625; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 790.

¹⁷⁰² **Hafizoğulları**, 43/1, s. 862.

¹⁷⁰³ **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 256.

¹⁷⁰⁴ **Baş**, s. 784.

¹⁷⁰⁵ **Toroslu/Toroslu**, s. 372.

bunlara karşı işlenen suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesinin amaçlandığı şeklinde yorumlanmalıdır¹⁷⁰⁶.

TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesiyle anlatılmak istenen, suçla korunan öncelikli yararın topluma veya millete ait olmasıdır. Öte yandan devlet bir tüzel kişi olmasına karşın, söz konusu hüküm devlete karşı suçları da kapsayacak şekilde de anlaşılmaktadır. Bu nedenle mağdurun belli bir kişi olup olmadığı, korunmak istenen hukuki değer göz önünde bulundurulmak suretiyle her bir suç tipi açısından ayrıca belirlenmelidir¹⁷⁰⁷. Belirtmek gerekir ki, suçun düzenlendiği yer mağdurun kim olduğu konusunda genel kanı verebilmekteyse de, mutlak belirleyici nitelikte değildir. Örneğin topluma karşı işlenen suçlar veya millete ve devlete karşı suçlar kapsamında yer almalarına rağmen TCK'nın 234., 239., 243. ve 244. maddelerindeki suçlarda mağdur belirli kişi veya kişiler olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde kişilere karşı suçlarda kural olarak belirli kişi veya kişiler mağdurken, bu kapsamda düzenlenmiş olan 165. maddede mağdurun toplum olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁰⁸.

Yargıtay, belgede sahtecilik suçlarında mağdurun toplumu oluşturan bireylerin tamamı olduğunu ve suçun işlenmesiyle belli kişi veya kişilerin zarar görmesinin mümkün olmasıyla birlikte, bu kişilerin mağdur değil ancak suçtan zarar gören olabileceğini belirterek, farklı kişiler zarar görse dahi bu suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerini uygulamaktadır¹⁷⁰⁹. Buna karşın Yüksek Mahkeme, belgede sahtecilik suçları gibi topluma karşı suçlar bölümünde düzenlenen banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunda, suçun mağdurunun hesap sahibi gerçek veya tüzel kişi olduğu

¹⁷⁰⁶ **Baş**, s. 784. Yazara göre, hükmün “mağdurun kişi olmadığı suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” veya “mağdurun toplum ya da aile gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar olduğu suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

¹⁷⁰⁷ **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 681.

¹⁷⁰⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 383-384.

¹⁷⁰⁹ “Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 22.04.2014 tarihli, 2013/11-397 Esas ve 2014/202 Karar sayılı kararında da belirtildiği üzere, 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK'nin “Kamu güvenine karşı suçlar” bölümünde düzenlenen ve belgenin gerçeğe aykırı olarak düzenlenmesi ile kamu güveninin sarsıldığı kabul edilerek suç sayılıp yaptırma bağlanan “resmi belgede sahtecilik” suçlarında korunan hukuki yararın kamu güveni olduğu, suçun işlenmesi ile kamu güveninin sarsılması dışında, bir veya birden fazla kişi de haksızlığa uğrayıp, suçtan zarar görmesi halinde dahi, suçun mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamının, diğer bir ifadeyle kamunun olduğuna dair kabulünün etkilenmeyeceği, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerekeceği,” 11CD., 09.12.2021, 28320/11952. Aynı yönde bkz. 11CD., 30.11.2021, 11536/11135. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

kanaatindedir¹⁷¹⁰. Farklı bankalara ait kredi kartlarının sahte olarak üretilmesi halinde ise banka sayısı kadar mağdur olduğunu¹⁷¹¹ kabul eden Yargıtay'ın belgede sahtecilik ve banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçları bakımından bu şekilde bir ayırım yapması doktrinde eleştirilmektedir¹⁷¹². Zira suçun mağduru toplum olarak kabul edilirse, kart hamillerinin ve bankaların aynı veya farklı olması fark etmeksizin zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir¹⁷¹³. Kanaatimizce buradaki sorunun bazı suçların birden fazla hukuki değeri korumasıyla da ilişkisi olup, konu ileride ayrı bir başlıkta ele alınmaktadır.

3.2.1.3.4.1. Anlam ve Amaç

Zincirleme suçun uygulama alanı bulabilmesi için kural olarak suçun mağdurunun aynı kişi olması gerekmekte ise de, 5377 sayılı Kanunla 43. maddeye eklenen cümleyle, mağdurun aile veya toplum gibi belli bir kişi olmadığı hallerde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün hale gelmiştir¹⁷¹⁴. İşlenen birden çok suçun mağdurunun aynı kişi olması şartı, zincirleme suçun kapsamını ve sınırlarını daraltırken; 43. maddenin 1. fıkrasının son cümlesindeki hüküm, suçların mağdurunun aynı kişi olması kuralının istisnasını oluşturarak zincirleme suçun kapsamını genişletmektedir¹⁷¹⁵. Temel kuralı pek çok suç bakımından ortadan kaldırdığı için doktrinde söz konusu

¹⁷¹⁰ “5237 sayılı TCK.nun 245/1. madde ve fıkrasında düzenlenen başkasına ait banka veya kredi kartını kötüye kullanmak suçunun mağduru hesap sahibi kişiler olup, farklı kişilere tahsis edilmiş kartların kullanılmasında bağımsız suç, aynı kişiye ait farklı bankalarca tahsis edilmiş birden fazla banka veya kredi kartının değişik tarihlerde kullanılması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği, ancak kart ve kullanım sayısı ile yarar miktarının TCK.nun 61. maddesi uyarınca temel cezanın ve zincirleme suç hükümleri nedeniyle cezada yapılacak artırım oranının değerlendirilmesi gerektiği,” 8CD., 19.04.2018, 25794/4453. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

¹⁷¹¹ “Başkaları adına sahte banka veya kredi kartı üretme, satma, devretme, satın alma veya kabul etme eylemlerinde suçun mağduru kartı üreten banka ya da finans kuruluşu olması nedeniyle, kartı çıkaran banka sayısınca ve aynı bankaya ait birden fazla kartın kopyalandığında ise aynı suç işleme kararı ile işlendiğinin kabulüyle kendi içerisinde zincirleme şekilde TCK.nun 245/2. ve 43., maddeleri bu sahte kartları değişik yer ve zamanda kullanarak menfaat temin etmesinin ise banka sayısınca TCK.nun 245/3, 43. maddelerindeki fiilleri oluşturacağı cihetle;” 8CD., 05.07.2021, 9108/17324. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

¹⁷¹² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 791.

¹⁷¹³ Dönmezer/Erman, II, kn. 777.

¹⁷¹⁴ Zafer, “Fuhşa Teşvik Suçu”, s. 424.

¹⁷¹⁵ Hafızoğulları, 43/1, s. 862. Aynı yönde bkz. Hakeri, Ceza Hukuku, s. 609.

hükümün zincirleme suçta mağdurun bir unsur olması durumunu engellediği de belirtilmektedir¹⁷¹⁶.

Söz konusu hüküm, mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından zincirleme suçun ne şekilde uygulanacağı konusunda tereddütlere yol açmaktadır. Buna göre düzenleme, gerekçede gösterildiği üzere rüşvet veya çevrenin kasten kirletilmesi gibi mağduru belli bir kişi olmayan suç kapsamında değerlendirilen bir suçun bir defa işlenmesi halinde dahi zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının ve ortada adeta birden çok suç varmış gibi cezanın artırılmasının gerekeceği yönünde anlaşılmaya müsaittir¹⁷¹⁷. Zira bir görüşe göre, örneğin genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçunun mağduru belli bir kişi olmadığından, TCK'nın 43. maddesinde de “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*” denildiğinden, kanun koyucu bu suçu zincirleme suç saymış olmaktadır¹⁷¹⁸. Böylece mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda zincirleme suçun uygulanmasının mümkün hale getirilmesiyle, zincirleme suçun tek suçta da oluşabileceği kabul edilmiş olmaktadır. Örneğin, çevrenin kasten kirletilmesi suçunda mağdur belli bir kişi olmadığından, ortada tek suç bulunmasına rağmen, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması durumu ortaya çıkacak; böylece zincirleme suçun hukuki niteliğine aykırı bir durum oluşarak, suç çokluğu ve suç işleme kararında birlik unsurları anlamsız kalacaktır¹⁷¹⁹.

Kanaatimizce kanun koyucunun söz konusu düzenlemeyi getirirken güttüğü amaç, bu suçların bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda birden çok işlenmesi halinde, mağdurun aynı olması koşulu aranmaksızın zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını mümkün kılmaktır. Dolayısıyla hüküm, mağduru belli bir kişi olmayan

¹⁷¹⁶ **Özen**, Suçların İctimai, s. 245. *Hafizoğulları*'na göre söz konusu hüküm istisnanın istisnası niteliğinde olduğundan, zincirleme suç mağduru aynı olsun veya olmasın bütün suçlar hakkında uygulanabilir hale gelmiştir. Yazara göre, eğer mağduru “*bir kişi*” olmayan suçlar hakkında da zincirleme suç mümkünse, mağduru aynı kişi olsun veya olmasın tüm suçlar bakımından zincirleme suç uygulanabilecek ve suçun mağdurunun mutlaka aynı kişi olması şartı ortadan kalkmış olacaktır. Mağdur “*bir kişi*” de olsa, belli sayıda çok kişi veya belirsiz sayıda çok kişi de olsa, tüm suçlar bakımından zincirleme suçun uygulanması mümkün hale gelmiştir. Bkz. **Hafizoğulları**, 43/1, s. 862.

¹⁷¹⁷ **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç*”, s. 256. *Baş*, gerekçede yer alan, rüşvet ve çevrenin kasten kirletilmesi gibi toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlarda zincirleme suç hükümlerinin öncelikle uygulanması gerektiğine ilişkin ifadeyi muğlak olduğu gerekçesiyle eleştirmektedir. Bkz. **Baş**, s. 785.

¹⁷¹⁸ **Özen**, Genel Tehlike Yaratan Suçlar, s. 32.

¹⁷¹⁹ Görüş için bkz. **Özen**, Suçların İctimai, s. 245.

suçlar bir kez işlense dahi zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği şeklinde değil; bu suçlardan birinin bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda birden çok işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı şeklinde anlaşılmalıdır¹⁷²⁰. Nitekim zincirleme suç kurumunun hukuki niteliği suç çokluğudur. Mağduru belli bir kişi olmayan suçların bir kez işlenmesi halinde dahi zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağını ve cezanın artırılacağını kabul etmek, zincirleme suçun bu suçlar bakımından adeta cezayı ağırlaştıran bir neden olarak kabul edilmesine yol açacaktır. Oysaki daha önce de ifade ettiğimiz üzere zincirleme suç cezayı ağırlaştıran bir neden değildir. Bilakis, cezaların şiddetini azaltmak amacıyla ve birden çok suç işleyen failin lehine olarak kabul edilmiş bir kurumdur. Dolayısıyla zincirleme suçun oluşabilmesi için suç yani ihlal sayısı birden fazla olmalıdır.

3.2.1.3.5. Birden Fazla Hukuki Menfaati Koruyan Suçlarda Mağdurun Belirlenmesi Sorunu

Her suçun hukuki konusu¹⁷²¹ ve bu hukuki konuyu oluşturan, değer, yarar veya hakkın ait olduğu bir mağduru vardır. Bununla birlikte doktrinde, doğrudan veya dolaylı olarak birden çok hukuki değeri koruyan, bir diğer ifadeyle çok hukuki konulu pek çok suç tipinin bulunduğu da kabul edilmektedir¹⁷²². Örneğin yağma suçu malvarlığı hakkının yanı sıra, vücut dokunulmazlığını ve irade hürriyetini de korumaktadır¹⁷²³. Ayrıca pek çok suç tipi ile hem topluma veya devlete ait bir menfaat hem de bireye ait bir menfaat korunmaktadır¹⁷²⁴. Örneğin tefecilik suçu (TCK m. 241) ile bir yandan hukuka aykırı davranışlarla ekonominin doğal dinamiklerinin ve serbest rekabet mekanizmasının işleyişinin bozulmasının engellenmesi suretiyle kamu kaynaklarının korunması, bir yandan da kişilerin malvarlığı değerlerinin korunması amaçlanmaktadır¹⁷²⁵. Benzer

¹⁷²⁰ Aynı yönde bkz. **Artuç**, s. 58.

¹⁷²¹ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 159. Dolayısıyla bir hukuki değerle ilişkilendirilemeyen bir suçtan söz etmek mümkün değildir. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 176.

¹⁷²² **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 481. Hukuki değerler, “toplum hayatı bakımından önem arz eden ve ceza hukuku tarafından korunan yaşamsal değerler” olarak ifade edilmektedir. Hukuki değerler toplumsal düzende hukuken korunan soyut, ideal, manevi değerler olarak, failin fiili ile ihlal edilirler. Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 116-117.

¹⁷²³ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 177.

¹⁷²⁴ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 33.

¹⁷²⁵ **Arslan**, “Tefecilik Suçu”, s. 30.

şekilde irtikâp suçu (TCK m. 250), hem devlet idaresine hem de menfaat sağlamaya veya vaatte bulunmaya mecbur edilen kişiye karşı işlenmektedir¹⁷²⁶. Bu hallerde zincirleme suç kurallarının toplumu veya devleti esas alarak mı yoksa kişiyi esas alarak mı uygulanacağını belirlemenin gerekir¹⁷²⁷. Nitekim bu halde suç, bir yönüyle mağduru belli bir kişi olmayan suç özelliği gösterecek¹⁷²⁸, diğer yönüyle ise belli bir kişi de suçtan zarar görmüş olacaktır. Dolayısıyla doktrinde, çeşitli hukuki değerleri, yararları veya hakları ihlal eden böyle suçlarda “*mağdurun çokluğunun*” gündeme gelebileceği kabul edilmektedir¹⁷²⁹.

Buradaki sorun, esas itibariyle topluma, devlete veya uluslararası topluma ait bir hukuki değeri korumakla birlikte, belirli kişiler üzerinde de bir zarar veya tehlike meydana getiren, bu kişilerin haklarını da ihlal eden suçlarda, suçtan zarar gören kişilerin aynı zamanda mağdur olup olmadığıdır¹⁷³⁰. Bir görüşe göre, söz konusu suçlarda toplumu oluşturan herkes “*geniş anlamda mağdur*” iken, suçun işlenmesiyle mağdur edilen belirli bir kimse veya kimseler ise suçun “*dar anlamda mağdur*”unu oluşturmaktadır¹⁷³¹. Örneğin iftira (TCK m. 267) ve yalan tanıklık (TCK m. 272) suçlarında, kendisine iftirada bulunulan veya aleyhine yalan şahitlik yapılan kişinin toplumu oluşturan herkesin yanında mağdur edildiği kabul edilmektedir¹⁷³². Böyle hallerde suçun tasnifinin, en önemli veya üstün hukuki konuya dayanılarak yapılmış olmasının da bir önem taşımadığı ifade edilmektedir¹⁷³³.

¹⁷²⁶ Soyaslan, s. 253.

¹⁷²⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 384.

¹⁷²⁸ Zafer, Ceza Hukuku, s. 584.

¹⁷²⁹ Soyaslan, s. 248; Ünver, Hukuksal Değer, s. 147.

¹⁷³⁰ Dönmezer/Erman, II, kn. 776.

¹⁷³¹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 384.

¹⁷³² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 226.

¹⁷³³ Bu görüşe göre örneğin kamu idaresinin menfaati ile birlikte kişilerin maddi veya mali bir menfaatinin de ihlal edildiği irtikâp suçunda, söz konusu her iki menfaat kanunen aynı zamanda ve birlikte korunmaktadır. İrtikâp suçu kamu idaresi aleyhine işlenen suçlar bölümünde yer almasına rağmen burada iki hukuki konu ve iki de mağdur bulunmaktadır. Bkz. Pisapia, s. 42. Sami Selçuk, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 4.5.1987 tarihli ve 9-127/253 sayılı kararına ilişkin kaleme aldığı karşı oy yazısında, birden fazla hukuki değeri koruyan suçlarda mağdur edilen kişi sayısının suç oluşması gerektiğini belirtmektedir: “Öte yandan, her ne kadar Türk Ceza Yasasının 266. maddesi, sistematik çatı içinde, devlet yönetimine karşı cürümler arasında yer almışsa da, bu suçun iki hukuksal konusu vardır: a- Devlet yönetimi, b- kişilerin onuru. Çünkü suçun hukuksal konusunu yalnızca sistematik çatı belirlemez. Onun yanı sıra, suçun özyapısı da belirler. Yasa koyucu, birden çok değeri, varlığı ya da menfaati koruyan suçlarda, suçu aynı Yasanın birçok yerinde düzenleyemeyeceği için, tek bir kesimde düzenlemek, bu konuların birini (öne)

Suçla korunan hukuki değerin yalnızca bireylere ait olabileceğini kabul eden ve devleti, toplum içinde yaşamakta olan bireylerin hukuken korunan varlık veya menfaatlerini temsil eden bir kurum olarak ele alan görüşe göre¹⁷³⁴, iki ayrı fiille iki farklı kişiye karşı iftira suçunun (TCK m. 267) işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Buna karşın, tek fiille iki farklı kimseye iftira suçunun işlenmesi halinde, söz gelimi bir mektupla iki kişiye iftirada bulunulması halinde, TCK m. 43/2 hükmünün uygulanması gerekir. Nitekim bu düşünceye göre iftira suçu bireylerin adil yargılanma hakkına karşı işlenen bir suç olup, adliye karşı suçların mağduru, hukuksal değerin sahibi olan bireylerdir¹⁷³⁵. İftira suçunda olduğu gibi, bir “*hukuki değer taşıyıcısı*”nın bulunduğu böyle durumlarda, mağdur rolü ve fonksiyonu o taşıyıcıya verilmekte ve fakat esasında iki farklı hukuki değer sahibinin, yani kendilerine iftirada bulunulan bireylerin hukuki değerleri ihlal edilmektedir¹⁷³⁶. Bir diğer ifadeyle hukuki değer taşıyıcısı (devlet) tek olmakla birlikte hukuki değer sahipleri (birey) birden çoktur. Burada hukuki değer sahipleri olan bireyler her ne kadar “*suçtan zarar gören*” sıfatını taşırsalar da, farklı kişilerin hukuki değerlerinin ihlal edildiği kabul edilmelidir¹⁷³⁷.

Örneğin “*fuhşa teşvik, yardım ve aracılık*” suçu (TCK m 227), bireysel değerlerden ziyade toplumsal değerlerin korunması amacı ön planda tutulmak suretiyle, TCK’nın “*Topluma Karşı Suçlar*” kısmında ve “*Genele Ahlaka Karşı Suçlar*” bölümünde

çekmek zorundadır. Ancak, bu zorunluluk, öbür hukuksal konunun bütünüyle gözden çıkarıldığı anlamına gelemmez. Yorumcu ve uygulayıcı, onu gözetmek zorundadır. İnceleme konusu hükmünde de durum aynıdır. Yasa koyucu, izlediği suç ve ceza politikasına göre seçimini yapmış, görevli kişilere sövme suçunu, devlet yönetimine karşı cürümler arasında düzenlemek gereğini ve zorunluluğunu duymuştur. İki konu ihlal edildiği için de görevli olmayan kişilere karşı işlenen cürümlere oranla daha ağır bir yaptırım uygulamasını öngörmüştür. Bu nedenlerle, yalnızca devlet yönetimini gözeterek, görevli mağdurların bu hükümle korunan onurlarını gözardı eden çoğunluk görüşüne katılmak olanaksızdır. ... Gerçekten, iftira cürmünde de durum aynıdır. İftira suçu, yasal sistematiğe adalet yönetimine karşı cürümler arasında yer almaktadır. Ancak bu suçla da iki ayrı hukuksal konu korunmaktadır. A- Adalet yönetimi, b- Kişilerin onuru. İftira suçu işlendiğinde iki konu birden ihlal edilmiş olmaktadır. O yüzden Yargıtay, haklı olarak, birden çok kişiye tek eylemle iftira cürmünde, kişi sayısınca suçun işlendiğini benimsemiştir.” CGK, 4.5.1987, 9-127/253. Bkz. **Uygun/Savaş/Mollamahmutoglu**, s. 68-72.

¹⁷³⁴ **Ünver**, Hukukal Değer, s. 483.

¹⁷³⁵ **Ünver**, Hukukal Değer, s. 145. Aynı yönde bkz. **Özek**, “*Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu*”, s. 31. Yazara göre çağdaş demokratik anlayışta, adli faaliyete karşı eylemlerin cezalandırılmasındaki amaç, devletin adli faaliyet konusundaki otoritesinin veya kamu düzeninin korunması değil, bireyin haklarına yargı güvencesi sağlanmasıdır (s. 18).

¹⁷³⁶ Adliye karşı suçlar esasında bireyin adil yargılanma hakkına karşı suçlardır ve bu suçlarda hukuki değer sahibi bireylerdir; devletin adli erki ise hukuki değerin yalnızca taşıyıcısıdır. Bkz. **Ünver**, TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar, s. 137.

¹⁷³⁷ **Ünver**, TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar, s. 137-138.

düzenlenmiştir. Korunan hukuki değerden yola çıkıldığında, fuhşa teşvik, yardım ve aracılık suçunun mağduru toplumdur¹⁷³⁸. Öte yandan Yargıtay, başkalarının cinsel arzularının tatmini amacıyla fuhuş icra eden kişinin mağdur olduğunu ve ancak aynı kişinin fuhşuna aracılık edilmesi halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceğini kabul etmektedir¹⁷³⁹. Buna karşın, birden fazla kişinin fuhşuna aracılık edilmesi halinde ise, mağdurlar farklı olduğundan zincirleme suç hükümleri değil gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır¹⁷⁴⁰. Aynı durum irtikâp suçu bakımından da kabul edilmelidir¹⁷⁴¹. Buna göre hileli davranışlarla çeşitli kişilerden para alarak kendilerine menfaat temin eden kamu görevlisinin fiilleri TCK'nın 250/2. maddesindeki ikna suretiyle irtikâp suçunu oluştursa da, farklı kişiler mağdur edildiği için zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹⁷⁴². Farklı bankalara ait sahte olarak üretilen kredi kartları ile değişik

¹⁷³⁸ **Zafer**, “*Fuhşa Teşvik Suçu*”, s. 427-428.

¹⁷³⁹ CGK, 11.2.2014, 14-310/60. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 51, dpn. 96.

¹⁷⁴⁰ CGK, 28.5.2013, 14-1392/274. Eğer birden fazla kişinin fuhşuna aynı zamanda aracılık edilmişse, bir fiil ile birden fazla kişiye karşı aynı suç işlenmiş olacağı için TCK m. 43/2 hükmü; birden fazla kişinin fuhşuna farklı zamanlarda aracılık edilmişse -koşulları varsa her bir mağdur bakımından zincirleme suç hükümleri uygulandıktan sonra- gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır. Karar için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 51-52, dpn. 96. **Zafer**'e göre, bu şekilde bir değerlendirme çok genel nitelikte olacağından, mağduru ve maddi konuyu belirlemek için TCK m. 227'deki fıkraların ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Örneğin, 227. maddenin 1. fıkrası bakımından, cinsel özgürlüğü üzerinde karar verme hakkına sahip olmayan çocuk; 4. fıkrası bakımından ise, iradesi cebir veya tehdit, hile ya da çaresizliğinden yararlanmak suretiyle baskı altına alınarak fuhşa sürüklenen yetişkin kişi de toplumun yanı sıra mağdur olarak kabul edilebilir. Kişilerin cinsel bütünlükleri üzerinde serbestçe karar verebilme özgürlüklerini ihlal eden bu fiiller bakımından çocuk veya fuhşa sürüklenen kişi, suçun hem maddi konusunu hem de mağdurunu oluşturmaktadır. Ancak rızası zorlanmayan yetişkinler bakımından ayrı bir değerlendirme yapılmalı ve kendi rızası ile kazanç sağlamak amacıyla fuhuş yapmayı tercih eden kişiler için fuhuşu kolaylaştıran, bu kişilerin fuhuş yapmasına aracılık eden veya fuhuş için yer temin eden bir kimsenin fiili bakımından mağdurun artık toplum olduğunu; iradesi zorlanmamış kişilerin ise suçun maddi konusunu oluşturduğunu kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu son halde, fuhşa sürüklenen kişiler suçun mağduru değil maddi konusu olduğundan, bir diğer ifadeyle suçun mağduru toplum olduğundan, fuhşa sürüklenen bu kişiler değişse bile, bir suç işleme kararının varlığı halinde fail bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür. Bkz. **Zafer**, “*Fuhşa Teşvik Suçu*”, s. 428-430.

¹⁷⁴¹ İrtikâp suçu her ne kadar kamu idaresine karşı suçlar arasında düzenlense de, kamu görevlisi tarafından kendisine yarar sağlanması için iradesi zorlanan ve maddi menfaati ihlal edilen gerçek kişinin de kamu idaresinin yanında suçun mağduru olduğu ifade edilmektedir. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 1280, 1295; **Pisapia**, s. 42.

¹⁷⁴² Yargıtay kararına konu olan bir olayda mahkeme görevlisi olan sanıklar, görevlerinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle, pul ve benzeri masraflar adı altında veya sistemde arıza olması nedeniyle makbuz verilemediğini söyleme şeklindeki hileli davranışlarla çeşitli kişilerden para alarak kendilerine menfaat temin etmişlerdir. Olayda unsurları oluşan hile ile irtikâp suçu (TCK m. 250/2) millete ve devlete karşı suçlar arasında düzenlenmekle beraber, belirli kişilerin mağdur edilmesi nedeniyle zincirleme suç hükümleri uygulanmamıştır. 5CD, 24.9.2012, 4057/9283. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 790.

zamanlarda nakit para çekme ve alışveriş yapma fiillerinde ise her bir banka mağdur kabul edilerek, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmektedir¹⁷⁴³.

Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümler başlıklı ikinci kitabının üçüncü kısmında düzenlenen “*Topluma Karşı Suçlar*” ile dördüncü kısmında düzenlenen “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*” kapsamında yer alan suçların mağduru belli bir kişi olmadığından, bu suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür¹⁷⁴⁴. Doktrinde genel kabul gören görüşe göre, mağdurun toplum veya devlet idaresi olduğu böyle suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, işlenen fiillerle doğrudan doğruya belli kişi veya kişilerin mağdur edilmemiş olması gerekir. Belli kişi veya kişilerin mağduriyetine sebebiyet veren suçlar, zincirleme suç kapsamında dikkate alınmaz ve gerçek içtima hükümlerine göre ayrı ayrı cezalandırılır¹⁷⁴⁵.

Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik kamu kurumlarınca yapılan ihalelere fesat karıştırılması (TCK m. 235) durumunda, ihaleye fesat karıştıranlar hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanır. Eğer ihaleye fesat karıştırma fiilleri neticesinde doğrudan belli bir kişi de mağdur edilmiş ise, bu fiilin zincirleme suç kapsamının dışında bırakılması, bir diğer ifadeyle zincirleme suç hükümleri uygulanırken değerlendirmeye alınmaması ve gerçek içtima hükümleri çerçevesinde ayrıca değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁷⁴⁶. Böyle bir durumda, örneğin cebir kullanılmak suretiyle, ihaleye katılmaları engellenenler kişiler suçun dar anlamda

¹⁷⁴³ 8CD, 5.2.2015, 37684/2496. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 790.

¹⁷⁴⁴ Bu suçların mağduru “*toplumu oluşturan herkes*” olarak kabul edilmektedir. Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 530.

¹⁷⁴⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 790; **Koca/Üzülmez**, s. 530.

¹⁷⁴⁶ “A, B ve C; Y ilinde kamu kurumlarınca yapılacak kömür ihalelerinde anlaşmalı teklif verme hususunda anlaşılırlar. Buna göre A, B ve C, valiliğin yapacağı ihaleyi A'nın, il sağlık müdürlüğünün yapacağı ihaleyi B'nin ve nihayet üniversitenin yapacağı ihaleyi C'nin kazanmasını sağlayacak şekilde teklif vereceklerdir. Valilikçe ve il sağlık müdürlüğünce yapılan ihaleler A, B ve C'nin anlaştıkları şekilde sonuçlanır. Üniversitenin yapacağı ihaleye sıra geldiğinde ise bu kez ihaleye teklif vermek üzere D şahsı da gelir. A, B ve C, tehdit ederek D'nin ihaleye katılmasını engellerler ve nihayetinde ihale C üzerinde kalır. Görüldüğü gibi, üniversitenin yaptığı ihalede, ihaleye katılması engellenen D, toplumu oluşturan herkesin yanı sıra doğrudan doğruya mağdur durumuna gelmektedir. Doğrudan mağduriyetin söz konusu olduğu bu gibi hallerde, artık bu suçun zincirleme suç kapsamında değerlendirilmemesi gerekir. Olayımızda bir suç işleme kararının icrası kapsamında hareket edip üç ayrı ihaleye fesat karıştıran A, B ve C hakkında ilk iki ihaleyle ilgili olarak zincirleme suç hükümleri uygulanmalı, üçüncü ihale bakımından ise gerçek içtima hükümleri çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır.” Örnek için bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 530-531. Aynı yönde bkz. **Arslan, Çetin**, İhaleye Fesat Karıştırma Suçu, B. 4, Yetkin Yay., Ankara 2017, s. 234.

mağdurunu oluşturmaktadır¹⁷⁴⁷. Aynı şekilde, TCK'nın 277. maddesinde yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs suçu düzenlenmiştir. Bu görüşe göre, suçun mağduru kural olarak toplumu oluşturan herkes olup, etkilenmek istenen yargı görevi yapan, bilirkişi veya tanık değildir. Ancak fiil neticesinde davanın taraflarından birinin, sanığın, katılanın veya mağdurun lehine veya aleyhine sonuç doğuracak bir karar vermesine veya bir işlem tesis edilmesine ya da beyanda bulunmasına neden olunmuşsa, bu durumda aleyhine sonuç doğurulan kişiler de suçun mağduru haline gelir¹⁷⁴⁸.

Yargıtay bir kararında, birden fazla kişi adına düzenlenen birden çok sahte belgenin varlığı halinde mağdur sayısının çok olmasından bahisle gerçek içtima kuralının uygulanması gerektiğini belirtmiştir¹⁷⁴⁹. Sahte paraların farklı alışveriş yerlerinde tedavüle sürülmesi şeklinde gerçekleşen bir olayda ise, alışveriş yerlerinin sahiplerinin doğrudan mağdur olduğu kabul edilerek zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmiştir¹⁷⁵⁰.

Yukarıda örnekleri verildiği üzere, pek çok suç aynı anda birden çok hukuki varlık veya menfaati ihlal edebilmektedir¹⁷⁵¹. Ancak birden fazla hukuki varlık veya menfaati ihlal eden suçlarda dahi yalnızca bir hukuki varlık veya menfaat suçun hukuki konusunu oluşturmaktadır¹⁷⁵². Bu hukuki konu, “üstünlük ölçütüne” göre kanun koyucu tarafından belirlenmektedir¹⁷⁵³. Nitekim suçla ihlal edilen çeşitli hukuki değerler arasında kendisine

¹⁷⁴⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 373.

¹⁷⁴⁸ Koca/Üzülmez, s. 115.

¹⁷⁴⁹ Dönmezer/Erman, II, kn. 771, dpn. 3094. “Yağma suçu nedeniyle yakalanan sanıkların yapılan üst ve eşya aramasında ele geçen Engin adına düzenlenmiş nüfus cüzdanı ve sürücü belgesini, Ali adına düzenlenmiş nüfus cüzdanını, Mahmut adına düzenlenmiş sürücü belgesi ve Marmara Üniversitesi öğrenci kimlik kartını, H.A. adına düzenlenmiş 166276 seri no.lu astsubay kimlik belgesi, sürücü belgesi ve nüfus cüzdanını, Kamil Ç. adına düzenlenmiş nüfus cüzdanı sahte olarak düzenledikleri ve kullandıklarının iddia ve kabul edilmesine rağmen, belgelerin sahte olarak düzenlendiklerinin tespiti ve suça konu belgelerde isimleri geçenlerin gerçek kişiler olduklarının tespiti halinde eylemin adına sahte belge düzenlenen kişi sayısına göre 5237 sayılı Yasanın 204/1. maddesinde öngörülen resmi belgede sahtecilik suçunu oluşturacağı, bu kişilerin gerçekte var olmayan kişiler olması halinde ise 5237 sayılı TCK.nun 43. maddesinde “değişik zamanlarda” denilmesi karşısında aynı anda işlenen fiillerde zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulanma olanağı bulunmadığından eylemlerin tek bir resmi belgede sahtecilik suçunu oluşturacağı gözetilmemesi,” 11CD, 08.10.2012, 2009/3537, 2012/16761. Karar için bkz. Çolak, “Dolandırıcılık”, s. 307, dpn. 31.

¹⁷⁵⁰ 8CD, 25.6.2013, 25081/18955. Bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 790.

¹⁷⁵¹ Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 284.

¹⁷⁵² Toroslu, Nevzat, “İftira Cürmünün Hukuki Konusu”, AÜHFD, Yıl 1980, C. 37, S. 1-4, s. 109.

¹⁷⁵³ Ünver, Hukuksal Değer, s. 810; Toroslu, Cürümlerin Tasnifi, s. 284-285.

daha önemli ve karakteristik gelen ile suç teşkil eden fiilin hukuki mahiyetine daha uygun olanı seçmek ve bu suretle normun üstün amacını tespit etmek kanun koyucunun görevidir¹⁷⁵⁴. Kanun koyucuların bu konudaki takdiri, çoğu zaman ahlaki, sosyal ve politik nedenlerle değişiklik göstermektedir¹⁷⁵⁵. Bu şekilde birden fazla hukuki menfaati koruyan suçlarda, kanun koyucu, menfaatlerden hangisini daha önemli görürse, suçu o menfaate ilişkin bölümde düzenlemektedir¹⁷⁵⁶. Böylece suçların gruplanması bakımından bir kez seçim yapıp her bir suçun hukuki konusu kanun koyucu tarafından belirlendikten sonra, uygulayıcı ve yorumcu bu seçimi kabul ederek suçun hukuki niteliğine ilişkin incelemelerini de bu seçim doğrultusunda yapmalıdır¹⁷⁵⁷. Bu itibarla suçun mağduru ve buna bağlı olarak da zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı, hukuki konuya göre belirlenmelidir. O halde farklı hukuki varlık ya da menfaatlerin ihlal edildiği suçlarda esasında birden fazla mağdur bulunmayıp¹⁷⁵⁸, öncelikli olarak korunan hukuki varlık veya menfaatin sahibi ya da hamili mağdurdur.

Birden çok varlık veya menfaati ihlal eden suçların hukuki konusunun belirlenmesinde, bir diğer ifadeyle hangi varlık veya menfaatin birinci derecede, hangisinin ikinci derecede korunduğunun tespitinde, suçu öngören normun kanundaki yerinin kural olarak belirleyici nitelikte olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim ceza kanunundaki suç öngören normların büyük çoğunluğu, suçun hukuki konusuna göre

¹⁷⁵⁴ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 284. Ön plana çıkarılan hukuki değer dışında kalan hukuki değer ihlalleri ise tamamen göz ardı edilmez ve örneğin bu tür bir suçun cezası, tek bir hukuki değeri koruyan suça nazaran genellikle daha ağır olur. **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 810.

¹⁷⁵⁵ **Soyaslan**, s. 254; **Özek**, “Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu”, s. 33. Hukuki değerlerin değişkenlik özelliği nedeniyle, bir suç tipinin kanunda düzenlendiği yer de hem çeşitli ülke kanunlarında hem de bir ülkede değişik zamanlarda uygulanan ceza kanunlarında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, kamu görevlisi tarafından işlenen kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu (TCK m. 109/3-b), Türk Ceza Kanunu’da “Kişilere Karşı Suçlar” kısmının “Hürriyete Karşı Suçlar” bölümünde düzenlenirken, Fransız Ceza Kanunu’nda “Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Suçlar” arasında düzenlenmektedir. Bkz. **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 805.

¹⁷⁵⁶ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 809. Bu şekilde birden fazla hukuki değeri ihlal eden suçlarda kanun koyucu, hangi hukuki konuyu daha çok korumaya layık görürse, suçu o değerin korunduğu bölümde düzenlemekte ve hukuki konu bakımından doğabilecek tereddütleri gidermektedir. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 185.

¹⁷⁵⁷ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 285. Keyfilikten kaçınmak için, kanunun yorumunda, suç ile ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değer veya menfaatin tespitine başvurulmalıdır. Kanun hükmünde ifadesini bulan iradenin kapsamı ve sınırları ancak bu şekilde belirlenebilir. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 145.

¹⁷⁵⁸ **Baş**, s. 783.

tasnif edilmiş¹⁷⁵⁹, suç kategorileri çeşitli suçlar için ortak olan hukuki konuya dayanarak oluşturulmuştur¹⁷⁶⁰. Hangi hukuki konu yasa koyucu tarafından daha çok korunmak isteniyorsa, suç o değerin korunduğu bölüme yerleştirilmektedir. Suçun yer aldığı kısım veya bölüme ilişkin değerlendirmeler birinci dereceden korunan mağdurun tespitine; suçun maddi konusu ise, korunan diğer hukuki değerlerin tespitine yardımcı olmaktadır¹⁷⁶¹. TCK'nın özel hükümler kitabında kısım başlıkları, suçla korunan en genel hukuki değer ölçüt alınarak oluşturulmuştur. “*Kişilere Karşı Suçlar*”, “*Topluma Karşı Suçlar*” ve “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*” olmak üzere suçun mağduru esas alınarak sistematikleştirme yapılmıştır¹⁷⁶².

Örneğin irtikâp suçunda devlete ait varlık veya menfaatler öncelikli olarak korunduğundan, mağdur kamu idaresinin normal şekilde işlemesi hususundaki menfaati bakımından saldırıya uğrayan devlet iken¹⁷⁶³; maddi konu, icbar, hile veya ikna suretiyle kamu görevlisine veya başkasına yarar sağlayan veya vaatte bulunan kişidir. Söz konusu kişi aynı zamanda suçtan zarar görendir¹⁷⁶⁴. Aynı şekilde, mağdur bakımından tartışmalı bir diğer suç tipi olan görevi yaptırmamak için direnme suçunun (TCK m. 265) mağduru da devlet olup, kamu görevlisi suçtan zarar görendir¹⁷⁶⁵.

¹⁷⁵⁹ **Toroslu**, “*İftira Cürmünün Hukuki Konusu*”, s. 128. Ceza kanunlarında suçların hukuki konularına göre temel başlıklar belirlenmekte ve alt bölümler, aynı hukuki konunun alt değerleri ile tamamlayıcı ölçütler göz önünde bulundurulmak suretiyle oluşturulmaktadır. Suçların tasnifinde başvuru olan tek ölçüt olan hukuki değerler, kendi aralarında bir derecelendirmeye tabidirler. Bkz. **Ünver**, Hukukal Değer, s. 503. Örneğin kişilere karşı işlenen suçlar, hayata, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığa, hürriyete, şerefe, özel hayata ve hayatın gizli alanına ve malvarlığına karşı işlenen suçlar olarak kendi aralarında tasnif edilmiştir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 178.

¹⁷⁶⁰ **Ünver**, Hukuksal Değer, s. 795.

¹⁷⁶¹ **Zafer**, “*Fuhşa Teşvik Suçu*”, s. 427.

¹⁷⁶² Suçlar her ne kadar korudukları hukuki değerler esas alınmak suretiyle sınıflandırılmaya ve aynı hukuki değerleri ihlal eden suçlar mümkün olduğunca aynı bölümde düzenlenmeye çalışılsa da, birden fazla hukuki değeri ihlal eden suçlarda değerlerden birine üstünlük verilerek suçun kanundaki yerinin buna göre belirlenmesi bir takım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Eleştirilere göre sistematik açıdan farklı kısımlarda bulunması gereken bazı suçlar, daha farklı hukuki değerleri ilgilendiren bir kısım veya bölümde düzenlenmişlerdir. Örneğin aileye karşı suçların topluma karşı suçlar arasında düzenlenmesi, 765 sayılı TCK döneminden itibaren devam eden eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 185, dpn. 73.

¹⁷⁶³ **Baş**, s. 783. Yazara göre, “devlet” bir kişi olduğundan, TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesinde bahsedilen “bir kişi” ifadesinin kapsamında yer almaktadır.

¹⁷⁶⁴ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 193. Maddi konunun “yarar” olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Tezcan/Ertem/Önok**, s. 1280.

¹⁷⁶⁵ **Baş**, s. 711. Bununla birlikte Yargıtay'ın kamu görevlilerinin mağdur, kamu idaresinin ve dolayısıyla devletin suçtan zarar gören olduğu yönünde kararı bulunmaktadır: “*Olayın gelişimi sırasında sanığın, cebir ve tehdit kullandığı polis memuru olan müştekiler suçun mağduru, kamu idaresi ise suçtan zarar gören*

Benzer şekilde tefecilik suçunun (TCK m. 241) mağduru toplum iken, fiilden zarar gören gerçek kişiler suçtan zarar görendir. Bu nedenle, suçun bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı kişilerin zararına olarak işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır¹⁷⁶⁶. Yine ihaleye fesat karıştırma suçunun (TCK m. 235) mağduru toplum olup, tehdit edilmek suretiyle ihaleye katılması engellenen kişiler ancak suçtan zarar gören olabilir¹⁷⁶⁷. Dolayısıyla bir suç işleme kararının icrası kapsamında ihaleye fesat karıştırma suçu birden fazla defa işlenirse, bundan bir veya birden çok kişi zarar görmüş dahi olsa, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekir.

Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunun (TCK m. 245) hukuki konusu bilişim sistemlerinin düzgün işlemindeki topluma ait menfaat ve suçun mağduru da toplumdur¹⁷⁶⁸. Dolayısıyla ilgili banka veya kredi kuruluşu ya da kart sahibi ancak suçtan zarar gören olabilecektir. Bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda birden fazla sahte kart oluşturulur veya birden fazla kart üzerinde sahtecilik yapılırsa, zincirleme suç hükümleri uygulanır¹⁷⁶⁹.

konumundadır. ... Somut olayda, sanığın suçun yasal tanımında yer alan ve hukuksal anlamda tek bir fiili oluşturan davranışları, görevini ifa eden altı kamu görevlisine karşı görevlerini yaptırmamak için gerçekleştirmiş olması nedeniyle aynı nev’iden fikri içtimanın koşulları gerçekleşmiş bulunduğundan, sanık hakkında 5237 sayılı TCY’nin 43/2. maddesinin uygulanması gerekmektedir.” CGK., 02.03.2010, 259/47. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 16.11.2022).

¹⁷⁶⁶ “Tefecilik suçu ile korunan hukuki yarar ve bu bağlamda suçun topluma karşı suçlar bölümünde düzenlenmesi karşısında bu suçun mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamının, diğer bir ifadeyle kamunun olduğu, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerekmektedir. ... Bu nedenle, 5237 sayılı TCK’nun 241. maddesinde tefecilik suçunun, kazanç elde etmek amacıyla borç para verilmesiyle oluşacağı, bunu meslek haline getirmenin suçun unsurları içerisinde yer almadığı gözetildiğinde değişik zamanlarda ve farklı kişilere karşı ödünç para veren kişi hakkında bir suç işleme kararı ile hareket ettiği sürece aynı kanunun 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 26.04.2016, 118/208. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 16.11.2022).

¹⁷⁶⁷ **Baş**, s. 785. Yargıtay, fiilin belli bir kişi zararına işlenmesi halinde bu kişinin suçtan zarar gören olacağını kabul etmekte ve zincirleme suç hükümlerini uygulamaktadır: “5237 sayılı TCK’nin 235. maddesinde düzenlenen ihaleye fesat karıştırma suçu ile korunan hukuki yarar ve bu bağlamda suçun topluma karşı suçlar bölümünde düzenlenmesi karşısında, bu suçun mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamı, diğer bir ifadeyle kamu olduğu, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerektiği, aksinin kabulü halinde, somut olayda olduğu gibi hükmolunacak sonuç ceza miktarları göz önünde bulundurulduğunda, ölçülülük ilkesine aykırı davranılmış olunacağı gözetildiğinde, sanıklar ... ve ...’ın sübutu kabul edilen iki ayrı ihaleye fesat karıştırma eylemlerinin zincirleme biçimde tek ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturma gözetilmeden her bir ihale yönünden ayrı ayrı hükümler kurularak fazla cezalar tayin edilmesi,” 5CD., 16.12.2021, 2240/6771. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 26.10.2022).

¹⁷⁶⁸ **Okuyucu Ergün, Güneş**, “Banka veya Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması”, Yıl 2013, C. 19, S. 2, s. 1067-1068; **Baş**, s. 754.

¹⁷⁶⁹ **Okuyucu Ergün**, “Banka veya Kredi Kartları”, s. 1079.

İftira suçunda (TCK m. 267) hukuken korunan değer, adliye işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde devletin sahip olduğu menfaattir. Burada hükmün sistematik konumuna bakıldığında, adliyenin menfaatinin kişinin şeref ve saygınlığının yanında üstün tutulduğu, bu nedenle, mağdurun devlet olduğu söylenebilecektir¹⁷⁷⁰. Kendisine iftirada bulunulan kişi mağdur değil, suçtan zarar görendir¹⁷⁷¹. Bu nedenle böyle suçlarda, ileri sürülenin aksine¹⁷⁷² iki değil tek bir mağdur vardır¹⁷⁷³. Üstünlük ölçütü dikkate alınmaksızın her bir hukuki değer ait olduğu kimsenin mağdur olarak kabul edilmesi halinde çeşitli çelişkiler meydana gelecektir¹⁷⁷⁴.

Düzenlenme yeri itibarıyla göçmen kaçakçılığı suçunun (TCK m. 79) koruduğu hukuki değer uluslararası topluma ait olmakla beraber¹⁷⁷⁵, 2. fıkrada yer alan “*suçun mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması veya onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi*” ağırlatıcı nedeni ile kaçak göçmenler suçun mağduru kabul edilmiştir¹⁷⁷⁶. Her ne kadar fıkra metninde kaçak göçmenlerin mağdur olduğu belirtilmişse de, burada göçmenlerin teknik anlamda suçun mağduru olup olmadığının belirlenmesi zincirleme suçun uygulanabilirliği bakımından önemlidir. Zira göçmenler suçun mağduru olarak kabul edildiği takdirde, bir suç işleme kararına dayanarak değişik zamanlarda farklı göçmenleri sınırdan geçiren kişiler bakımından zincirleme suç

¹⁷⁷⁰ Baş, s. 683.

¹⁷⁷¹ Erem/Danışman/Artuk, s. 242; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 226, dpn. 222; Baş, s. 710.

¹⁷⁷² Örneğin bkz. Soyaslan, s. 248.

¹⁷⁷³ İftira suçunu düzenleyen 267. maddenin 5., 6. ve 8. fıkralarında ve etkin pişmanlığı düzenleyen 269. maddede kendisine iftirada bulunulan kişi bakımından “*mağdur*” ifadesinin tercih edildiği görülmektedir. Ancak tipki göçmen kaçakçılığı suçunda olduğu gibi, buradaki “*mağdur*” kavramını teknik anlamda suçun mağduru olarak anlamamak gerekir. Zira bilindiği gibi, TCK ve CMK başta olmak üzere mevzuatta “*suçtan zarar gören*” ve “*şikâyetçi*” gibi kavramların yanı sıra “*mağdur*” kavramı da belli bir anlayış çerçevesinde kullanılmamıştır. Bu konuda bkz. Katoğlu, “*Suçun Mağduru*”, s. 689.

¹⁷⁷⁴ Baş, s. 684. Mağdurun kim olduğunun belirlenmesinin zincirleme suç bakımından bir diğer önemi, fiile rıza göstermesi halinde olayda bir hukuka uygunluk nedeni bulunacağı için o fiilin suç teşkil etmemesi ve dolayısıyla zincirleme suç kapsamında da yer almayacak olmasıdır. Örneğin Zafer’e göre, kendi iradesiyle fuhuş yapan kişinin mağdur olarak kabul edilmesi durumunda, kişinin fuhuşa gösterdiği rızanın fiilin hukuka aykırılığını da ortadan kaldırması gerekir. Bkz. Zafer, “*Fuhuşa Teşvik Suçu*”, s. 428-430. İftira, yalan tanıklık suçlarında da korunan hukuksal değer bireysel olmadığından, kendisine karşı iftirada bulunulan veya aleyhinde yalan tanıklık yapılan kişinin rızasının varlığı suçu ortadan kaldırmaz. Ünver, Hukuksal Değer, s. 974. Öte yandan yazara göre, suç tipi ile toplumsal bir hukuki değer korunsu dahi, toplumsal hukuk düzeni bakımından ilgili kimseye bu değer üzerinde tasarruf etme olanağı tanındığı takdirde, kabul edilebilir bir rıza söz konusu olabilecektir.

¹⁷⁷⁵ Göçmen kaçakçılığı suçunun, bir yandan uluslararası toplum düzenini korurken diğer yandan mağdurların malvarlığı, vücut bütünlüğü, onur ve şerefi gibi hukuki yararlarını ve insan haysiyetinin dokunulmazlığı ile kişi hürriyetini koruduğu yönünde bkz. Gökcan/Artuç, C. 2, s. 2644.

¹⁷⁷⁶ Dönmezer/Erman, II, kn. 776.

hükümlerinin uygulanması mümkün olmayacaktır. Mağdurlar her defasında değiştiği için, örneğin, her bir ülkeye sokma fiili bakımından faile ayrı ayrı ceza verilecektir¹⁷⁷⁷. Bununla birlikte tek bir seferde birden çok göçmenin sınırdan geçirilmesi halinde, bir fiil ile birden fazla kişiye karşı aynı suç işlendiği için, TCK m. 43/2'nin uygulanması mümkün olacaktır¹⁷⁷⁸.

Buna karşın göçmenler suçun maddi konusu, uluslararası toplum suçun mağduru olarak kabul edilirse¹⁷⁷⁹, bir suç işleme kararına dayanarak değişik zamanlarda farklı göçmenleri sınırdan geçiren fail bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün olacaktır. Nitekim bu durumda “mağduru belli bir kişi olmayan” bir suç söz konusu olmaktadır¹⁷⁸⁰. Dolayısıyla tek bir seferde birden çok göçmenin sınırdan geçirilmesi halinde de TCK m. 43/2 hükümleri uygulanamayacaktır¹⁷⁸¹. Nitekim bu durumda suç

¹⁷⁷⁷ “Sanığın eylemleri neticesinde, suç tarihleri ile yurt dışına çıkarılmak istenen kaçak göçmenlerin farklı olması nedeniyle iki ayrı göçmen kaçakçılığı suçu olduğu halde, zincirleme suç hükümleri uygulanarak daha az bir cezaya hükmolunmuş ise de, aleyhe temyiz olmadığından bozma yapılamayacağı,” 18CD, 13.02.2019, 2017/1299, 2019/2923. Karar için bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2675, dpn. 120.

¹⁷⁷⁸ Bu doğrultuda bkz. **Tezcan/Erdem/Önök**, s. 112. Yargıtay’ın da bu yönde kararları bulunmaktadır: 12CD., 07.07.2021, 2356/5660; 12CD., 28.06.2016, 136/10948. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 7.10.2022).

¹⁷⁷⁹ Yargıtay’ın göçmenleri suçun mağduru değil konusu olarak kabul ettiği kararları da bulunmaktadır: “Göçmen kaçakçılığı suçunda korunan hukuki yarar, uluslararası toplum düzeni olup, menfaat karşılığı ülkeye sokulan, ülkede kalmasına veya yurt dışına çıkmasına imkan sağlanan kişilerin suçun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusunu oluşturdukları gözlemlenmeden, sanık hakkında birden fazla göçmenin yurt dışına çıkışı hususunda anlaşma sağladığı gerekçesiyle, 5237 sayılı TCK’nın 43/2. maddesi delaletiyle aynı Kanun maddesinin 1. fıkrası uygulanarak fazla ceza tayini,” 18CD, 31.3.2015, 54/28. Bkz. **Tezcan/Erdem/Önök**, s. 112.

¹⁷⁸⁰ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 776; **Baş**, s. 767, dpn. 733. Buna karşın Yargıtay’ın, göçmenlerin suçun yasal mağduru olmadığını kabul etmesine rağmen zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağını belirttiği kararı da bulunmaktadır: “Göçmen kaçakçılığı suçunun niteliği ve korunan hukuki yararı dikkate alındığında, göçmenlerin suçun yasal mağduru olmaması ve suçun konusunu oluşturmaları nedeniyle sanıklar S. Ç., İ. N., H. B., E. B., Ç. Y. ile F. Ç. hakkında farklı tarihlerde gerçekleştirdikleri göçmen kaçakçılığı eylemlerinden dolayı ayrı ayrı hüküm kurulması gerekirken, sanıkların aynı suç işleme kastı ile farklı zamanlarda birden fazla kez bu suçu işledikleri kabul edilerek TCK’nın 79/1-a maddesi uyarınca belirlenen temel cezada, TCK’nın 43. maddesi uyarınca arttırım yapılarak eksik ceza tayin edilmiş ise de, aleyhe temyiz olmadığından bozma yapılamayacağı,” 18CD, 29.03.2017, 980/3450. Karar için bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2675, dpn. 121.

¹⁷⁸¹ “TCK’nın 79. maddesinde düzenlenen göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmenlerin suçun konusunu oluşturmaları nedeniyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün olmadığı halde, TCK’nın 43/2. maddesi uygulanarak fazla cezaya hükmolunması,” 1CD., 22.09.2020, 1875/1970; “Göçmen kaçakçılığı suçunun niteliği ve korunan hukuki yararı dikkate alındığında, göçmenlerin suçun yasal mağduru olmaması, suçun konusunu oluşturmaları nedeniyle TCK’nın 43. maddesinin uygulanmasının mümkün olmaması,” 18CD., 16.04.2019, 2934/7490. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.10.2022).

tektir ve “uluslararası toplum”a karşı işlenmiştir¹⁷⁸². Bununla birlikte göçmen sayısı ise TCK m. 61 uyarınca cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulacaktır¹⁷⁸³.

Belirtmek gerekir ki, menfaat karşılığı ülkeye sokulan veya ülkeden çıkarılan kimseler, suçun mağduru değil maddi konusudur¹⁷⁸⁴. Suçun mağduru ise uluslararası toplumdur. Göçmen kaçakçılığı suçunu düzenleyen 79. maddenin 2. fıkrasında, göçmenlerin suçun mağdurları olduğuna dikkat çekilmiş ise de, burada teknik anlamda suçun mağduru olmaktan ziyade sosyal anlamda bir mağduriyete işaret edilmektedir. Göçmenlerin, suçtan dolayı hayatları bakımından bir tehlikeye ya da onur kırıcı bir muameleye maruz kalmaları halinde suçtan zarar görmeleri söz konusudur¹⁷⁸⁵. Aynı husus, madde metninde gerçek kişilerin mağdur olduğuna yönelik ibareye yer veren soykırım (TCK m. 76/2), insanlığa karşı suçlar (TCK m. 77/2) ve insan ticareti (TCK m. 80/2) suçları bakımından da söylenebilecektir.

3.2.2. Sübjektif Şart: Suç İşleme Kararında Birliğin Bulunması

3.2.2.1. Genel Olarak

Zincirleme suça özelliğini veren, çeşitli suçları birbirine bağlayarak onu yapısal olarak cezaların içtimaından ayıran ve bu yönüyle kurumun en önemli şartı olan unsur, “suç işleme kararında birlik” olarak ifade edilen sübjektif unsurdur¹⁷⁸⁶. Zincirleme suçun

¹⁷⁸² Bkz. **Baş**, s. 767, dpn. 733.

¹⁷⁸³ “Sosyal olarak suçtan zarar gören durumunda bulunan göçmenlerin, göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusu oldukları, suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu, göçmenlerin sayıca çok olmasının TCK’nun 61. maddesi uyarınca alt sınırdan uzaklaşarak ceza tayin edilmesini gerektireceği gözetilmeden zincirleme suç kabulü ile 5237 sayılı TCK’nun 43/2. madde ve fıkrasının uygulanması suretiyle ceza tayini,” CGK., 13.04.2010, 72/89. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 5.4.2022).

¹⁷⁸⁴ Aynı yönde bkz. **Baş**, s. 767. Nitekim “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol”ün 5. maddesine göre de, “Göçmenler, bu Protokol’un 6. maddesinde öngörülen eylemlerin konusu olmaktan dolayı bu Protokol’e göre, cezai kovuşturmayaya tabi tutulmayacaklardır.” Bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2645.

¹⁷⁸⁵ **Gökcan/Artuç**, C. 2, s. 2646. Suçun mağdurunun belli bir kişi olmaması, somut olarak suçtan zarar görenin tespit edilemeyeceği anlamına gelmez. Bkz. **Taşkın**, s. 141-142.

¹⁷⁸⁶ **Hafizoğulları**, 43/1, s. 860; **Yalçın Sancar**, Mütessilsil Suç, s. 86-87; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 341; **Vidal/Magnol**, s. 98; **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 360.

sübjektif şartı, 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde “bir suç işleme kararının icrası kapsamında” şeklinde ifade edilmiştir¹⁷⁸⁷.

Suç işleme kararında birliğin ikili bir fonksiyonu bulunmaktadır. İlki, birden çok suçu birleştirmesi ve buna bağlı olarak ikincisi, faile tek bir cezanın verilmesini sağlayarak her bir suçtan verilecek toplam ceza miktarını azaltmasıdır¹⁷⁸⁸. Suç işleme kararında birlik, zincirleme suçta birden fazla fiil ve suçun varlığına rağmen tek sorumluluğun kabul edilmesinin¹⁷⁸⁹, faile tek ceza verilmesinin en önemli gerekçesini oluşturmaktadır¹⁷⁹⁰.

Zincirleme suçtaki bir suç işleme kararı, suçlar arasında sübjektif bir bağ bulunduğu anlamına gelmektedir¹⁷⁹¹. Aynı suçun bir suç işleme kararının icrası kapsamında bir kişiye karşı farklı zamanlarda birden çok defa işlenmesi gerekmektedir. Failin farklı zamanlarda işlediği suçlar arasında sübjektif bağ yoksa zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Benzer şekilde sübjektif bağ başta bulunmakla birlikte sonradan ortadan kalkmışsa, kesintiden sonra işlenen suç zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. Sübjektif unsurun mevcut olup olmadığı, hâkim tarafından somut olayın koşullarına göre takdir edilir¹⁷⁹². Bunun somut olayda mevcut olup olmadığı, hükümde gerekçeli ve denetime açık bir şekilde gösterilmelidir¹⁷⁹³.

¹⁷⁸⁷ Madde gerekçesine göre, “Zincirleme suç halinde aynı suçun birden fazla işlenmiş olması söz konusudur. Ancak, bu suçlar, aynı suç işleme kararı kapsamında işlenmektedirler, yani, bu suçlar arasında sübjektif bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle, kişiye bu suçların her birinden dolayı ayrı ayrı değil, bir ceza verilmekte ve fakat cezanın miktarı artırılmaktadır.” Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 585, dpn. 64.

¹⁷⁸⁸ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 186.

¹⁷⁸⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 791.

¹⁷⁹⁰ **Koca/Üzülmez**, s. 531.

¹⁷⁹¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 619.

¹⁷⁹² **Koca/Üzülmez**, s. 531-532. “Fiil ve suç (ihlal) çokluğunun varlığını saptadıktan sonra, kasıt kavramına oranla daha genel, geniş ve kapsayıcı bir kavram olan ‘bir (aynı) suç işleme kararı’ olgusunun her olayda var olup olmadığının, bu olgu kişinin iç dünyasını ilgilendiren bir fiili sorun olduğundan, doğrudanlık, yüzyüzelik ve sözlülük kurallarına göre duruşma yapan ilk mahkemenin kararında irdelenmesi ve Yargıtay denetimini sağlayacak biçimde gerekçelendirilmesi zorunludur. Zira bu konuda Yargıtay, duruşma yapan ilk mahkemenin yerine geçemez. Yalnızca gerekçe denetimi yapılabilir. O kadar. ‘Bir suç işleme kararının’ varlığını saptarken, mahkeme, her suç çokluğunda, kuşkusuz, fiillerin işleniş biçimlerindeki benzerlik ya da tekdüzelik, benzer fırsatları değerlendirme, yasa sistematığına göre suçla korunan hukuki varlık, değer ya da yarar, cürmi davranışın yöneldiği maddi konu olan kişi ya da şeyin özellik ve başkalıkları, suçlar arasındaki zaman aralığı ve bunlara benzer daha bir çok dışa yansıyan verilerden yararlanabilir ve bunlara dayanabilir.” Sami Selçuk’un, Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 3.12.1996 tarih ve 8022/9095 sayılı kararına muhalefet şerhi için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Kanunu Şerhi, s. 562, dpn. 20.

¹⁷⁹³ **Tosun**, s. 136; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 798.

Zincirleme suçun sübjektif şartından anlaşılması gerekenin ne olduğu hususunda Türk doktrin ve uygulamasında yoğun tartışmalar yapılmıştır¹⁷⁹⁴. Zira suç işleme kararında birlik, tamamen failin iç dünyası ile ilgili olup dışa yansıyan bir takım hareketlerle varlığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ona verilecek anlam, failin zihinsel faaliyetinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır¹⁷⁹⁵. Bu konuda “*kast birliği*”, “*karardaki birlik*”, “*genel karar*”, “*tek ve aynı karar*”, “*birden fazla suç işlenmesine yönelik sübjektif bağ*” ve “*aynı suç işleme iradesi*” şeklinde çeşitli ifadeler kullanılmaktadır¹⁷⁹⁶. Doktrinde, “*bir suç işleme kararının icrası*” ifadesinin yeterince açık olmadığı ve teşebbüsteki hazırlık hareketlerini çağrıştırdığı eleştirileri yöneltmiştir. Ayrıca söz konusu ifadenin “*tek bir suç için verilen kararın icrası*” şeklinde de anlaşılmaya müsait olduğu öne sürülmüştür¹⁷⁹⁷. Ancak bu ifadeden anlaşılması gereken, tek bir suçun işlenmesi kararı değil; aynı suçun birden fazla işlenmesine ilişkin kararın tek olmasıdır¹⁷⁹⁸.

Suç işleme kararında birlik, en temel şekliyle, zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suç için verilen münferit kararlardan farklı ve fakat onları kendi aralarında birleştiren “*psikolojik bir bağ*”dır¹⁷⁹⁹. Bu psikolojik bağın anlamı ve kapsamının isabetli bir şekilde ortaya konabilmesi, kurumun hukuki niteliği ile sonuçlarının tutarlı bir şekilde ele alınabilmesi ve ortaya çıkan sorunlara bu doğrultuda uygun çözümler bulunabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Nitekim İtalyan Ceza Kanunu’nun 81. maddesinde 1974 yılında yapılan değişiklikten sonra, sübjektif şartın, zincirleme suçu suçların içtimainin

¹⁷⁹⁴ Benzer tartışmaların İtalyan ve Alman doktrin ve uygulamasında da yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 1889 Zanardelli Kanunu’nun yürürlükte bulunduğu dönemde İtalyan doktrin ve uygulamasında “*kararda birlik*” ifadesinin yol açtığı tartışmaları engellemek adına 1930 İtalyan Ceza Kanunu’nda “*planda birlik*” ifadesi, tercih edilmiştir. Zincirleme suçu oluşturan her bir suçun ayrı bir kararın ürünü olduğu gerekçesiyle “*planda birlik*” ifadesi daha yerinde bulunmuştur. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 87.

¹⁷⁹⁵ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 88.

¹⁷⁹⁶ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 546-547.

¹⁷⁹⁷ Bu nedenle 1930 İtalyan Ceza Kanunu’nda tercih edilen “*planda birlik (medesimo disegno criminoso)*” tabirinin daha yerinde olduğu yönünde bkz. **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 253.

¹⁷⁹⁸ Kanuni düzenleme, suç işleme kararında birlik koşulunu ifade etmede yetersiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Kanundaki “*bir*” kelimesi, suçu değil, kararı nitelemektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 185-186.

¹⁷⁹⁹ Bu psikolojik bağın salt akli bir bağ mı yoksa genel soyut bir istem mi olduğu; suçların çokluğunun genel bir tasavvuru mu olduğu yoksa araçların, suçların işleniş biçiminin, yerin ve zamanın belirlenmesini de mi gerektirdiği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 88.

diğer türlerinden ayıran tek unsur haline geldiği de göz önünde bulundurulduğunda¹⁸⁰⁰, bu kavramın önemi daha da öne çıkmaktadır¹⁸⁰¹.

3.2.2.2. Suç İşleme Kararında Birliği Açıklayan Görüşler

3.2.2.2.1. Önceden Kurulması Gereken Bir Plan Olduğu Görüşü (Tüm Kast/Toplu Kast)

Alman İmparatorluk Mahkemesi ve daha sonra Alman Federal Yüksek Mahkemesi, zincirleme suçun oluşabilmesi için failde en başından itibaren “*tüm netice*”ye (*Gesamterfolg/Gesamtergebnis*) yönelmiş olan bir iradenin ve tasavvurun bulunması gerektiğini belirtmiştir¹⁸⁰². Buna göre, zincirleme suçun sübjektif unsurundan anlaşılması gereken, failin önceden belirli bir tüm neticeyi öngördüğü ve parça parça gerçekleştirmeye çalıştığı “*tüm kast*”tır (toplu kast/*Gesamtvorsatz*)¹⁸⁰³. Çeşitli fiilleri bir bütünün parçaları olarak birbirine bağlayan ve tüm neticeye yönelik olan tüm kast, suçun manevi unsuru olan kasttan ve hukuka aykırılık bilincinden farklı bir iradeyi teşkil etmekte¹⁸⁰⁴ ve “*plan*” kavramını karşılamaktadır¹⁸⁰⁵.

Belirli ve sınırlı bir fiil iradesi olan tüm kast, tüm neticeyi amaçlamalı ve onu ana hatlarıyla somutlaştırmış olmalıdır¹⁸⁰⁶. Buna göre tüm kast, zincirleme suçu oluşturan her bir fiili başından itibaren kapsamalıdır. Böylece bu fiiller, bir suçun bağımsız olmayan hareketleri olarak ortaya çıkabilir¹⁸⁰⁷.

¹⁸⁰⁰ **Yalçın Sancar**, Mütessil Suç, s. 88, dñ. 102.

¹⁸⁰¹ Bir görüşe göre, 5237 sayılı TCK’da, hem belli suç tipleri bakımından hem de suçların mağdurlarının farklı kişiler olması halinde zincirleme suçun uygulanamayacağı kabul edildiğinden, kanun koyucu suç işleme kararında birliğe ve failin kusurluluğuna 765 sayılı TCK’daki aynı önemi vermemiştir. Kanun koyucu mağdurların aynı ya da farklı oluşunun yanı sıra korunan hukuksal değerleri de göz önünde bulundurmuştur. Bkz. **Karakaş Doğan**, “Suçların ve Cezaların İctimai”, s. 823.

¹⁸⁰² Tüm netice, “*kanuni tipte yer alan netice olup, bu neticeyi aşan uzak gaye değildir.*” Bkz. **İçel**, Suçların İctimai, s. 131, dñ. 197.

¹⁸⁰³ RGSt 44, 223, 227; RGSt 70, 51; RGSt 75, 207; BGHSt 1, 313, 315; BGH NJW 53, 1112 Nr.27.

¹⁸⁰⁴ **Geerds**, s. 308; **İçel**, Suçların İctimai, s. 131.

¹⁸⁰⁵ **Yalçın Sancar**, Mütessil Suç, s. 93.

¹⁸⁰⁶ RGSt 51, 305, 308; BGH NJW 54, 1577.

¹⁸⁰⁷ RGSt 51, 308; RGSt 75, 209. Bkz. **Hakeri**, Mütessil Suç, s. 244.

Fiilin en başından itibaren en ince ayrıntısına kadar planlanması ve aynı hukuki menfaati kısa aralıklarla aynı şekilde mümkün olduğunca uzun süre ihlal etme amacını taşıması durumunda, Alman Federal Yüksek Mahkemesi, zincirleme suçun sübjektif unsurunun oluştuğunu kabul etmektedir. Bunun yanı sıra, zincirleme suç için aranan sübjektif unsur, planlanan tüm eylemi her ne kadar tüm ayrıntılarıyla olmasa da, en azından ihlal edilecek hukuki değer ve onun hamili (mağdur), ayrıca fiillerin yer, zaman ve yaklaşık işlenme şeklini dikkate alacak şekilde önceden kapsayan tüm özelliklerinin belirli olması halinde de ortaya çıkmaktadır. Ancak gelecekte bir dizi benzer suçun işlenmesine ilişkin verilen genel bir karar, sübjektif unsurun kabulü için yeterli değildir¹⁸⁰⁸.

Alman doktrini ve uygulamasında, tüm kastın varlığı için birtakım unsurların varlığı aranmaktadır. Buna göre, suçun işlenme yeri ve zamanı, işleniş şekli ve mağdurun kim olduğu tüm kastın kapsamına dâhil olmalıdır. Sayılan bu unsurların belirsizliği, tüm kastın oluşumunu engeller. Bununla birlikte suçların işlenme zamanları yönünden tam bir belirliliğin gerekli olmadığı, fiilin işlenişinin bazı nedenlerle sonraya bırakılmasının tüm kastı ortadan kaldırmayacağı da ifade edilmektedir¹⁸⁰⁹. Örneğin bir evden birkaç günde hırsızlık yapmaya karar veren failin ilk fiilinin ardından, ikinci gelişinde apartmanda bir hareketliliğin olduğunu görerek ikinci fiilini sonraki güne ertelemesi halinde tüm kast varlığını korumaktadır.

İtalyan doktrinindeki ağırlıklı görüş de, sübjektif şartın önceden kurulması gereken bir plan olduğu yönündedir¹⁸¹⁰. Buna göre zincirleme suçun sübjektif unsuru, “*değişmez, somut bir plan niteliğinde bulunan ve fiillerin işlenmesinden önce öngörülen belirli bir faaliyeti gerçekleştirerek belirli bir neticeye varmak iradesi*”den ibarettir¹⁸¹¹.

Örneğin bir görüşe göre sübjektif şart, suçların somut, sabit, belirli, değişmez bir planı ve programını ifade etmektedir. Bu plan, failin ulaşmak istediği amacı gerçekleştirmesi için, araçların ve suç teşkil eden faaliyetin gerçekleştiği objektif ve sübjektif şartların öngörülmesini, belirlenmesini gerektirir. İradenin açıklanması, planın mevcut olduğunu tek başına göstermez; zincirleme suçtan söz edilebilmesi için, planın birden çok suç

¹⁸⁰⁸ BGH NJW 1975, 395 (396); BGH NStZ 1989, 571.

¹⁸⁰⁹ İçel, Suçların İçtimai, s. 131-132.

¹⁸¹⁰ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 91.

¹⁸¹¹ Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 132.

şeklinde ortaya çıkması gerekir. Bununla birlikte, plan, faaliyetin daha en başında birden çok suçu işlemeye ilişkin olabileceği gibi, ilk suç işlendiği sırada da oluşabilir ve şartların gerektirmesi nedeniyle birden çok suçu işlemeye bu aşamada da yönelik olabilir¹⁸¹². İşlenecek tüm suçların önceden ayrıntılı bir şekilde planlanması gerekli değilse de, somut bir şekilde belirlenmiş olması gerekir. Dolayısıyla işlenecek suçların tamamı için önceden verilen genel karar yeterlidir¹⁸¹³.

Bir diğer görüşe göre subjektif şart, “*belli bir amaca ulaşmak için esaslı çizgilerinde kararlaştırılmış olan, aynı türde bir seri suçu işleme iradesi*”dir. Suç işleme dürtüsünün aynılığı, subjektif şartın gerçekleşmesi için yeterli değildir. Farklı bir görüşe göre tasavvurdan farklı olan plan, bir amaç için oluşturulmuş düşüncelerin bir armonisidir. Plan, karar safhasından yoksun olmayıp, öngörülmüş araçlarla gerçekleştirilecek bir amacı gerektirmektedir. Burada bölümlere ayrılmış bir plan söz konusudur. Ancak zincirleme suç aniden gerçekleşebilmesi yönüyle tasarlamadan ayrılmaktadır¹⁸¹⁴.

Türk doktrininde bir görüşe göre, suç işleme kararında birlik, aynı suçu işlemek konusunda önceden kurulan bir planı ve genel bir niyeti ifade etmektedir¹⁸¹⁵. Fail böyle bir plan veya niyet kapsamında, fiilini tek bir seferde gerçekleştirmek yerine parçalara bölerek gerçekleştirmeyi düşünür ve bu plana göre hareket ederse, bir bütünün parçasını oluşturan bu fiiller zincirleme suç oluşturur. Benzer şekilde suç işleme kararında birlik, “*failin kanunun aynı hükmünü birden çok kez ihlal etmeyi kafasına koyması, planlaması ve bir program dâhilinde gerçekleştirmesi*” şeklinde de ifade edilmektedir¹⁸¹⁶. Bir diğer görüşe göre kararda birlik, suçları tasarlamak, suç işleme projesi yapmak demektir. Bu durumda aynı proje kapsamında icra edilen suçlar zincirleme suç oluşturur. Bunun için, kesin, belirli, somut ve suçların maddi ve manevi unsurlarını kapsayan bir tasarının bulunması gerekir¹⁸¹⁷.

¹⁸¹² Manzini’nin görüşü için bkz. **Tosun**, s. 136; **Yalçın Sancar**, Mütteselsil Suç, s. 91. Söz konusu görüş, Alman hukukundaki ardışık kurulan (genişletilmiş) tüm kasta benzemektedir.

¹⁸¹³ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 190.

¹⁸¹⁴ *Antolisei* ve *Maggiore*’nin görüşleri için bkz. **Yalçın Sancar**, Mütteselsil Suç, s. 93.

¹⁸¹⁵ Bu yönde bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 773; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 796; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 683.

¹⁸¹⁶ Bu görüş için bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 360.

¹⁸¹⁷ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 340.

Farklı bir görüşe göre, zincirleme suçun sübjektif şartı, önceden kurulması gereken bir plan şeklinde anlaşılmalıysa da, plan kavramı çok katı şekilde yorumlanmamalıdır. Zira planın cürmi faaliyetin kademeli olarak gerçekleştirilmesi esnasında davranışın şeklinin ve araçlarının ayrıntılı olarak programlanması şeklinde anlaşılması halinde zincirleme suç kurumu somut gerçekliğin dışına çıkarılmış olur. Fiilî durumlar değişken olduğu için, cürmi faaliyete sonradan katılabilecek olan fiillerin “*objektif ve sübjektif şartlarının tahmini öngörüsü*” yeterli olmalıdır¹⁸¹⁸. Birden çok suç işleyerek bir amaca ulaşmaya ilişkin genel bir karar ve başlangıç programı, sübjektif şartın kabulü için yeterlidir. Bu programın genel olması vesilesiyle, fail muhtelif durumlara açık olma imkânına sahiptir. Örneğin bir evdeki elektronik cihazları çalmayı planlayan failin, eve girdikten sonra değerli tabloların da bulunduğunu görmesi ve sonraki günlerde de bu tabloları çalmaya karar vererek bunu icraya koyması halinde, zincirleme suçun varlığı kabul edilmelidir. Dolayısıyla failin tasarladığı ilk programda sonradan meydana gelen her değişiklik, suç işleme kararında birliğin ortadan kalktığını göstermemektedir¹⁸¹⁹.

Çıkacak fırsatlardan yararlanma şeklinde genel bir karar sübjektif şartın oluşumu için yeterli değildir¹⁸²⁰. Örneğin failin, fırsatını bulduğu zamanlarda komşusunun çocuğuna karşı cinsel istismar suçunu işlemesi halinde, bu genel karar zincirleme suçun sübjektif şartını sağlamak için yeterli değildir. Tesadüf neticesinde alınan bir kararla gerçekleştirilen fiiller de zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. Mağdura iş yerinde

¹⁸¹⁸ “*Aksi halde, ev sahibinin olmadığı günlerde bir evi soymayı planlayan ve bu planı icraya koyan, daha sonra ev sahibinin daha uzun süre evinde bulunmayacağını öğrenen hırsızın, hırsızlığa karar verip devam etmesi; buğday çalmayı planlayan hırsızın, dükkânda zeytinyağlarının da olduğunu görerek, sonraki günlerde bunları da çalmaya karar verip, kararını icra etmesinde olduğu gibi, programın sonraki her değişikliğinin müteselsil suçu ortadan kaldıracığı söylenebilecektir ki, bu doğru değildir.*” Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 97-98.

¹⁸¹⁹ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 254.

¹⁸²⁰ RGSt 75, 207; BGHSt 2, 163; BGHSt 12, 148; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 131; **Artuç**, s. 54; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 98; **Demirbaş**, s. 562. Örneğin, Alman Federal Yüksek Mahkemesi, sanığın en başından beri, belirsiz sayıda eylemle başkalarının araçlarını kullanmak ve daha sonra bir yere bırakmak amacıyla ele geçirme niyetinde olmasını, zincirleme suçun sübjektif unsurunu oluşturmak için yeterli görmemiştir (BGH NJW 1961, 565). Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, 20.03.1995 tarih ve 8-48/68 tarihli kararında bu hususu, “*failin birçok hırsızlığı bir bütün halinde işlediği, uygun bulunduğu her yerde ve zamanda hırsızlık yaparak geçimini sağladığı gibi hallere ulaşan ve mesaj veren bir plan yapmayı teselsül olarak kabule olanak yoktur. Böyle bir kabul, örneğin yirmi daireli bir apartmanın bütün dairelerinden hırsızlık yapan fail hakkında TCK. nun 80. maddesiyle uygulama yapılması gibi bir sonucu doğuracaktır ki, böyle bir uygulama yasa koyucunun amacına ters düşeceği gibi, cezanın fiilin ağırlığı ve sorumluluk derecesiyle orantılı olması ilkelerine de ters düşeceğinden, kabul edilemez.*” şeklinde vurgulamıştır. Karar için bkz. **Uygun, Mehmet**, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (1992-1993-1994-1995-1996), Adalet Yay., Ankara 1997, s. 85-89.

hakaret ettikten birkaç gün sonra ona markette rastlayıp yeniden hakaret eden failin ikinci fiili, önceki suç işleme kararı kapsamında değil, tesadüf eseri karşılaşma sonucunda yeniden verilen ani bir kararla işlenmiştir ve bu iki fiil zincirleme suç oluşturmaz¹⁸²¹.

3.2.2.2.2. Fiillerin Tümüne İlişkin Bir Tasavvur Olduğu Görüşü (Genişletilmiş/Ardışık Kurulan Tüm Kast)

Zincirleme suçun subjektif unsurunu önceden kurulması gereken bir plan olarak kabul eden görüş, kurumun kapsamını çok fazla daralttığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Alman Federal Yüksek Mahkemesi de tüm kastı yeniden yorumlayarak, uygulanma koşullarını yumuşatmıştır¹⁸²². Bu yoruma göre, failde en başından itibaren tüm neticeye yönelik bir iradenin bulunması gerekli değildir. Fail, en geç ilk fiili işlediği sırada sonraki fiillerin işlenmesine de karar verir ve fiillerini devam ettirirse, tüm kastın gerçekleştiği kabul edilmelidir¹⁸²³. Burada, failin kastını ilk suçun sona ermesinden (*Beendigung*) önce başka fiilleri de içerecek şekilde genişletmesi (genişletilmiş tüm kast) anlaşılmaktadır¹⁸²⁴. Dolayısıyla bütün fiillerin başlangıçtan itibaren ayrıntılarıyla belirlenmiş olmasına gerek yoktur¹⁸²⁵. Önemli olan, failin ilk fiili işlerken, sonra işleyeceği fiiller açısından yer, zaman ve işlenme şekli bakımından en azından temel noktalarda bir fikir sahibi olmasıdır¹⁸²⁶. Ancak failin bir fiili işledikten sonra ikinci fiili işlemeye karar vermesi halinde, artık fiiller arasında tüm kasttan söz edilemez¹⁸²⁷.

Zincirleme suç, failin, planlı bir eylem dizisinin ilk kısmı gerçekleşmeden önce veya en geç bu esnada, onun gelecekteki tasarımının tüm parçalarını genel özellikleriyle içerecek nitelikte bir tüm kastının bulunmasını gerektirir. Fail çeşitli eylemlere ilişkin tüm süreci ayrıntılarıyla öngörmek zorunda değilse de, en azından ihlal edilecek hukuki değer ile bu

¹⁸²¹ Aynı yönde bkz. **Artuç**, s. 54.

¹⁸²² BGHSt 19, 323; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 133.

¹⁸²³ BGH NStZ 1989, 571.

¹⁸²⁴ BGHSt 33, 4; BGHSt 23, 33.

¹⁸²⁵ **Geerds**, s. 308.

¹⁸²⁶ **Knapps, Christian**, Die Abschaffung des Fortsetzungszusammenhangs als Ausgangspunkt für eine aktuelle Analyse des Wiederholungsverbots, der Struktur der Dauer-, Besitz- und Organisationsdelikte, und des Doppelverwertungsverbots bei Sammelstraftaten, Inaugural-Dissertation, Washington D.C. 2014, s. 25; **Hakeri**, Mütelselsil Suç, s. 244.

¹⁸²⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 131.

değerin hamilinin yanı sıra fiillerin işleneceği yer, zaman ve yaklaşık olarak işleme şeklini önceden göz önünde bulundurmalıdır¹⁸²⁸.

Bu görüş İtalyan ve Türk doktrinde “*fiillerin tümüne ilişkin bir tasavvurun bulunması*” şeklinde açıklanmaktadır. Buna göre ihlallerin failin kafasında ve bilincinde bir silsile halinde tasavvur etmesi, sübjektif şartın oluşması bakımından yeterlidir. Sübjektif şart, suçun fikri ve tasavvur safhasına karşılık gelmekte, iradi safhadan önce gelerek birden çok fiili psikolojik ve hukuki bir birlik halinde birleştirmektedir. Böylece icra safhasında birbirinden ayrılan suçlar, başlangıçta failin zihninde tek bir fiil olarak tasavvur edilmiş olur¹⁸²⁹. Dolayısıyla zincirleme suçun gerçekleşebilmesi için, failin, önceden birden çok suçu işlemeyi bir bütün şeklinde tasarlaması gerekir¹⁸³⁰.

Benzer bir görüşe göre suç işleme kararı, birden çok fiili işleme tasavvuru, projesidir. Ancak bu projenin, mutlaka fiiller işlenmeden önce yapılmış olması şart değildir. Suç işleme kararı yalnızca suç konusuna ilişkin bir tasavvur olarak kabul edilmelidir. Bir diğer ifadeyle, suç işleme kararının mutlaka çeşitli fiilleri işlemeye yönelik olması gerekli değildir ve failin yapmak istediği hususu bir bütün halinde istemiş olması yeterlidir. Örneğin, bir hırsızın bir evi tamamen soymak amacıyla hazırlık yapıp gelmesine rağmen, eşyaları tek seferde alamayacağını anlaması ve değişik zamanlarda gelerek kısım kısım eşya çalması halinde, en başta almış olduğu somut bir karar bulunmamasına rağmen zincirleme suçun oluştuğu söylenmelidir¹⁸³¹.

Suç işleme kararında birlik, failin baştan itibaren birden fazla suçu kısım kısım işlemeye yönelik tasavvurunu ifade eder¹⁸³². Ancak işlenecek suçların sayısının önceden belirlenmiş olması gerekmez. Failde, işleyeceği suçların karakteristik özellikleri hakkında bir fikrin oluşması yeterlidir¹⁸³³. Bu nedenle, fail aynı suçları işlese dahi, bunu eline geçen

¹⁸²⁸ BGHSt 15, 268.

¹⁸²⁹ Pisapia, s. 199-200.

¹⁸³⁰ Özen, Suçların İçtimai, s. 190.

¹⁸³¹ Tosun, s. 136.

¹⁸³² Demirbaş, s. 562; Önder, Ceza Hukuku, s. 547.

¹⁸³³ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 605-606.

fırsatlardan yararlanmak suretiyle yaparsa, suç işleme kararında birlikten söz edilemez¹⁸³⁴.

Farklı bir görüşe göre ise “suç işleme kararında birlik” ile kastedilen, failin birkaç suçu işlemeyi “tasavvur etmesi” ve suçların icrasına başlamadan bunu kafasında sonuçlandırması olup, “karar” teriminin yerindeliği tartışmaya açıktır¹⁸³⁵. Faili bir suç işlemeye götüren psikolojik süreçte, önce bir suç işleme fikri doğar, ardından bunun nasıl gerçekleştirileceği tasavvur edilir ve son aşamada bunun gerçekleştirilmesine karar verilir. Dolayısıyla fikir, tasavvur ve karar birbirini izleyen bir psikolojik süreçtir. Bu süreçte suçun icrasına en uzak aşama fikir, en yakını ise karar aşamasıdır. Tasavvur birkaç fiile ilişkin olabilirken, karar bir suçun gerçekleştirilmesine ilişkin olabilir. Söz konusu tasavvur yalnızca entelektüel bir faaliyet olmayıp, iradeyi de kapsamakta, birden fazla fiili ve amacı gerçekleştirme projesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu proje, yani tasavvur, fiiller arasında birlik sağlamaktadır. Bu nedenle bu görüşe göre, suç işleme kararı, “birden fazla suçun işlenmesinin tasavvur edilerek icra edilmesi doğrultusunda zihnen çözülmesi ve neticelendirilmesi” olarak yorumlanmalıdır¹⁸³⁶.

Bu görüş, sübjektif şartı fikri safha ile birleştirdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Eleştirilere göre, sübjektif şart “tasavvur” şeklinde anlaşılacak olursa, gerçek içtima kurallarının uygulandığı suçları zincirleme suçtan psikolojik olarak ayırmak zorlaşacaktır. Her iki durumda da bir tasavvur safhasının bulunduğu ifade edilmektedir¹⁸³⁷.

3.2.2.2.3. Failin Hareketleri Arasında Bulunması Gereken Sübjektif Bir Bağ Olduğu Görüşü (Devam/Teselsül Kastı)

Bir görüşe göre, suçların aşama aşama ne şekilde işleneceğine ilişkin bir plan kurmak yerine, failin sonraki her fiiline ilişkin kararının önceki suç işleme kararlarının bir devamı olarak görülmesi ve bu şekilde suç işleme kararlarının psişik bir doğrultu meydana

¹⁸³⁴ Önder, Ceza Hukuku, s. 547.

¹⁸³⁵ Soyaslan, s. 273.

¹⁸³⁶ Soyaslan, s. 274.

¹⁸³⁷ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 90.

getirmesi, zincirleme suçun sübjektif unsurunun gerçekleşmesi bakımından yeterlidir¹⁸³⁸. Bu görüşte olan yazarlar, önceden kurulan ve tüm neticeye yönelen bir iradenin aranmasının zincirleme suç kavramını çok daraltacağını savunmuşlardır¹⁸³⁹.

Sübjektif unsurun bu türü doktrinde devam kastı (teselsül kastı/*Fortsetzungsvorsatz*) olarak isimlendirilmektedir. Bu görüşe göre önemli olan, “*gündelik hayat tecrübelerine dayanan doğal nitelikteki bir gözlem sonucunda*” failin her bir fiilinin önceki fiillerin devamını oluşturması ve iradesinin bütün fiilleri kapsamasıdır. Böylece zincirleme suçun gerçekleştiği kabul edilebilecektir. Fiillerin işlenişindeki benzerlik ve süreklilik, iradedeki birliği ortaya koyan ölçütlerdir¹⁸⁴⁰. Suç işleme kararını ortaya koyan bu sübjektif bağlantı sayesinde her fiil öncekinin devamı niteliğinde görülür¹⁸⁴¹.

Fail, başlangıçta kanun hükmünü bir defa ihlal etme iradesiyle hareket ettiği halde, sonradan fiillerin devamına karar vermiş olabilir. Bu durumda da bir suç işleme kararının bulunduğu ve zincirleme suçun oluştuğu kabul edilmelidir¹⁸⁴². Örneğin bir eve her hafta temizliğe gelen yardımcının ev sahibinin kullanmadığı fincan takımını çalmaya karar vererek alması ve durumun anlaşılmaması üzerine her gelişinde kullanılmayan diğer eşyaları almaya devam etmesi halinde bir suç işleme kararı bulunmaktadır.

Bu görüşe göre, en başından itibaren bütün suçlara yönelik bir kararın bulunması gerekli olmayıp, her suçtan sonra kararın bir sonraki suç için yenilenmesi yeterlidir. Her şeyi önceden planlayan soğukkanlı bir fail bakımından zincirleme suçun kabul edilmesi ve fakat önüne çıkan fırsatlardan yararlanmak suretiyle hareket eden fail bakımından ise zincirleme suçun kabul edilmemesi adil olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁸⁴³. Bu nedenle, sübjektif unsuru başlangıçtan itibaren tüm neticeye yönelen irade ile sınırlandırmamak ve hareketler arasındaki sübjektif bağlantının aranması ile yetinmek adalet ilkelerine daha uygun bir yorumdur. Aksi halde, fiillerini önceden ayrıntıyla

¹⁸³⁸ **Schubath, Ermanno**, “*Die Konstruktion des fortgesetzten Verbrechens und die Rechtsprechung des Reichsgerichts*”, JR 1951, s. 343.

¹⁸³⁹ **Roth-Stielow**, s. 451; **Schubath**, s. 341; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 133-134.

¹⁸⁴⁰ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 134.

¹⁸⁴¹ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 550.

¹⁸⁴² **Önder**, Ceza Hukuku, s. 547; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 792.

¹⁸⁴³ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 606.

planlayan fail haksız olarak daha avantajlı bir konumda bulunacaktır¹⁸⁴⁴. Dolayısıyla bu görüşe göre zincirleme suçun subjektif şartı, “failin hareketleri arasında bulunması gereken subjektif bir bağlantı” şeklinde anlaşılmalıdır¹⁸⁴⁵. Şayet failin sonraki fiilleri, önceki fiillerinin devamı niteliğindeyse ve fiiller arasında tek bir subjektif bağlantı varsa, tek bir suç işleme kararından bahsedilebilecektir¹⁸⁴⁶. Böylece hem önceden kurulan bir plan çerçevesinde işlenen fiiller hem de işlenmesine sonradan karar verilen fiiller bakımından zincirleme suçun subjektif unsuru oluşacaktır¹⁸⁴⁷.

3.2.2.2.4. Birden Çok Suç İşleme İsteği Olarak Anlayan Görüş

Subjektif şartı suç işleme isteğiyle açıklayan görüşe göre, karmaşık iradi safhaya geçmeden hemen önce failin zihninde bir değer biçimlenir. Fail, verdiği fayda hükmünün ihtiyacını gidermeye uygun olduğunu görerek bu isteğini karar safhasına geçirir.¹⁸⁴⁸

Subjektif şartı basit bir suç işleme isteğine indirgeyen bu görüş, seri suç işleme yönündeki isteğin subjektif şartın oluşması için yeterli olmadığı, her suç için özel bir karar ve bunları birleştiren genel bir kararın bulunması gerektiği açısından eleştirilmiştir. Söz konusu genel kararın basit bir zihinsel faaliyet olmayıp iradenin katılımının da gerektiği, oysaki isteğin akli içerik ve iradeye ilişkin karar anından yoksun olduğu belirtilmiştir¹⁸⁴⁹.

3.2.2.2.5. Amaç Birliği Görüşü

Zincirleme suçun subjektif şartını plan kavramıyla açıklayan görüşleri yeterli bulmayan görüşe göre, her suçun işlenmesi için gerekli olan karardan ayrı olarak tüm suçları

¹⁸⁴⁴ İçel, Suçların İçtimai, s. 91, 136.

¹⁸⁴⁵ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 449.

¹⁸⁴⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 792; Koca/Üzülmez, s. 531.

¹⁸⁴⁷ Demirbaş, s. 563; İçel, Suçların İçtimai, s. 136-137; Koca/Üzülmez, s. 531. “‘Aynı suç işleme kararı’ kavramından, kanunun aynı hükmünü birçok kez ihlal etme hususunda önceden kurulan bir plan, genel bir niyetin anlaşılması gerektiği, bu bağlamda failin suçu işlemeden önce bir plan yapmasının veya bu suça niyet etmesinin, fakat fiili bir defada yapmak yerine, kısımlara bölmeyi ve o surette gerçekleştirmeyi daha uygun görmesinin, hareketinin önceki hareketinin devamı olmasının ve tüm hareketleri arasında subjektif bir bağlantı bulunmasının anlaşılması gerektiği,” CGK., 24.06.2021, 438/305. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.09.2022).

¹⁸⁴⁸ Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 90.

¹⁸⁴⁹ Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 91.

kapsayan bir kararın da bulunması gerekmektedir. Tüm suçları kapsayan bu üst karar, her bir suça ilişkin bireysel kararların ortak bir unsurunu barındırmalıdır. İşte bu ortak unsur, her bir suça ilişkin bireysel kararların, belli bir amaçta birleşmiş olmasıdır¹⁸⁵⁰. Böylelikle unsur suçlar bir bütünün parçaları haline gelmiş olur¹⁸⁵¹. Dolayısıyla sübjektif şart amaca göre belirlenmelidir. Genel saik birliğine kadar gitmemek koşuluyla, fiillerin aynı amaca yönelmiş olmaları zincirleme suçun varlığını gösterir¹⁸⁵².

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, zincirleme suç oluşturarak hareketlerin aynı amaca yönelik olması halinde kararda birlikten söz edilebileceğini kabul ettiği kararı mevcuttur¹⁸⁵³. Yüksek Mahkeme, faili suç işlemeye iten amacın, motivasyonun farklı olması durumunda, suçlar arasında sübjektif bağın bulunmadığına karar vermektedir. Bir olayda fail önce asker kaçağı olduğu için yakalanmamak amacıyla, ardından yurt dışına çalışmak için gidebilmek amacıyla iki ayrı sahtecilik suçu işlemiştir¹⁸⁵⁴. Yargıtay burada sübjektif bağın bulunmaması nedeniyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağına kanaat getirmiştir. 765 sayılı TCK döneminde verdiği bir kararında ise Yargıtay, suçlarını itiraf ettirmek amacıyla karakolda iki kişinin birden dövüldüğü olayda, failin olayı ortaya çıkarmak için değil, mağdurlarca işlenen suçu ayrı ayrı kabul

¹⁸⁵⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 340. *Toroslu/Toroslu*'ya göre bir suç işleme kararı, “belirli bir hedefe ulaşmak için aynı mahiyette olan bir kısım suç fiillerini işlemek konusundaki genel bir karar”ı ifade eder. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 371.

¹⁸⁵¹ Kararın “amaç” şeklinde anlaşılması gerektiğini kabul eden görüşe göre, amaç tekliği birden çok hareketi tek harekete dönüştürmektedir. Zincirleme suçta tek bir amaç birden çok hareketle gerçekleştirilmekte, bu amaç birliği sayesinde suç çokluğu suç tekliği haline dönüşmektedir. Bkz. **Özen**, *Suçların İçtimaı*, s. 188.

¹⁸⁵² **Alacakaptan**, s. 53; Bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s. 340.

¹⁸⁵³ “Genel saik birliğine kadar gitmemek kaydıyla müteselsil suçları oluşturan hareketlerin aynı gayeye yönelik olması halinde kararda birlikten bahsedilir. Bu itibarla unsur suçların tek tek kararlarından ayrı ayrı olarak da kapsamına alacak genel bir karar bulunmalıdır. Kararın önceden tasarlanmış olması şart değildir. Karar ani de olabilir. Yasa ‘aynı suç işleme kararı’ni benimsediğine göre ‘saik’ üzerinde durulmalı ve unsur suçların saikleri arasında birlik şartı aranılmamalıdır.” CGK., 01.10.1984, 103/293. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 17.03.2022).

¹⁸⁵⁴ “Bu durumda sanığın başlangıçta, asker kaçağı olduğu için yakalanmamak amacıyla sahte nüfus cüzdanı kullandığı, daha sonra ise yurt dışına çalışmak için gidebilmek amacıyla sahte pasaport kullandığı anlaşılmakta olup, her iki suça ilişkin kasttan önce gelen bir niyet ve bir suç işleme kararının varlığından, diğer bir deyişle iki suçu ortak bir zemine taşıyan sübjektif bir bağdan söz etmek mümkün değildir. Zira sanık yeni bir sebep ortaya çıktıkça sahte belge düzenleterek kullanmış ve her bir olay için yenilenmiş bir suç işleme kararı ile hareket etmiş olduğundan, zincirleme suç hükümlerinin uygulanma imkanı bulunmayıp, işlenmiş iki ayrı sahtecilik suçunun söz konusu olduğu ve her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 21.01.2014, 9-593/24. Bkz. **Özgenç**, *Türk Ceza Kanunu*, B. 16, s. 627, dpn. 1130.

ettirmek için, dolayısıyla ayrı suç işleme kararlarıyla işkence suçunu işlediğini kabul etmiştir¹⁸⁵⁵.

3.2.2.2.6. Değerlendirme

Zincirleme suçun sübjektif unsuru kasttan farklı bir anlam ve içeriğe sahiptir. Suç işleme kararında birlik, tek bir suç kastı olarak anlaşılmamalıdır¹⁸⁵⁶. TCK m. 21'e göre kast, *"suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir."* Suçun oluşması kastın varlığına bağlanmıştır. Karar ise, kastı içine alan daha geniş bir kavram olup¹⁸⁵⁷, kasttan daha önceki bir iradi durumu¹⁸⁵⁸, farklı bir psişik hali ifade eder¹⁸⁵⁹. Zincirleme suçta, her biri bağımsız ve ayrı kastlarla işlenen suçlar aynı suç işleme kararıyla birbirine bağlanmaktadır¹⁸⁶⁰; her bir suçun tek bir kastın ürünü olduğunu söylemek mümkün değildir¹⁸⁶¹. Nitekim zincirleme suçu oluşturan fiillerin her birinin tipik olması da aynı anlama gelmektedir. Her bir fiil bakımından suçun bütün unsurları ve dolayısıyla manevi unsuru da oluşmalıdır ki, bu fiil zincirleme suç kapsamında değerlendirilebilsin. Aynı ve tek olması gereken ise, birbirinden bağımsız bu kastları

¹⁸⁵⁵ "Maddi olayda sanık; bir soruşturma nedeniyle karakola getirilen her iki mağduru bilinçli olarak ve suçlarını ikrar ettirmek amacıyla ayrı ayrı dövmüştür. Sanık, her bir mağdura karşı acı çektirme iradesiyle hareket etmiştir. Mağdurlardan bir tanesinin yüklenen hırsızlık suçunu kabul etmesi, diğer mağdur yönünden sonuç doğurmayacak ve onu etkilemeyecektir. Diğer bir anlatımla, mağdurlardan birinin dövlmesiyle ihlal edilen hak ve sağlanacak yarar, diğer mağduru etkilememekte, onun suçunu ortaya çıkarmamaktadır. Her iki mağdur, ayrı ayrı suçu kabul etmeleri için işkenceye tabi tutulmuşlardır. Neticeye ulaşmak, yani hırsızlık suçunu aydınlatmak için her iki mağdurun peşpeşe dövlmesi de şart değildir. Mağdurlardan bir tanesinin suçu ikrarı ile olay açıklığı kavuşacaktır. Kaldı ki, olaydan sonra yakalanan Ş. D., suçu kabul etmiş ve hırsızlık suçu aydınlanmıştır. Sanığın, buna rağmen her iki mağdurun vücut bütünlüğüne karşı suç işlemede müteselsil suçun sübjektif şartı gerçekleşmemiş, sanık bir olayı ortaya çıkarmak için değil, suçu ayrı ayrı kabul ettirmek için, ayrı suç işleme kararı ile hareket etmiştir." CGK, 27.3.1995, 58/86. Bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.09.2022).

¹⁸⁵⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 773. Ancak **Taner**'e göre, zincirleme suçta fiillerin hepsi için bir kast bulunmakta olup, kast temadi etmektedir. Bkz. **Taner**, Ceza Hukuku, s. 102.

¹⁸⁵⁷ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 339.

¹⁸⁵⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 531.

¹⁸⁵⁹ **Hafızoğulları**, 43/1, s. 860.

¹⁸⁶⁰ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 773; **Alacakaptan**, s. 52; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 533.

¹⁸⁶¹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 87. "Suç kastından daha geniş bir anlamı içeren suç işleme kararı, suç kastından daha önce gelen genel bir karar ve niyeti ifade etmektedir. Önce suç işleme kararı verilmekte ve bundan sonra bu genel kararın icrası farklı zamanlardaki suçlarla gerçekleştirilmektedir. Kararın gerçekleştirilmesi için gerekli suçların her birinde ayrı suç kastları, bir başka deyişle bir suç için gerekli olan maddi ve manevi unsurlar ayrı ayrı yer almaktadır." CGK., 01.07.2021, 615/334. Aynı yönde bkz. CGK., 11.03.2021, 1093/98; CGK., 18.02.2021, 935/43. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

birleştiren suç işleme kararıdır¹⁸⁶². Suç işleme kararı, her biri ayrı manevi unsura sahip olan suçları birbirine bağlamakta¹⁸⁶³ ve suçun yapısının dışında kalmaktadır¹⁸⁶⁴.

Ceza hukuku insanın iç dünyasına ilişkin olan fikir, tasavvur, karar ve kast gibi zihni faaliyetlerle, bunlar dışarıya vurulmadıkça ilgilenmemektedir. Ancak iç dünyaya ait bu faaliyetler, zincirleme suçun sübjektif şartı nedeniyle ceza hukukunun inceleme alanına girmektedir¹⁸⁶⁵. Suç failin zihninde önce bir fikir olarak doğar ve bu fikir önce tasavvur, sonra ise karar haline gelir¹⁸⁶⁶. Karar, iradi fiilin gelişiminde tasavvurdan sonra gelen aşamayı oluşturur. Karar aşamasında tereddütler yerini bir kesinliğe bırakır; iradenin en hâkim görüldüğü an, karar anıdır¹⁸⁶⁷. İradenin karar ve icra olmak üzere safhalara ayrılması ancak teorik olarak mümkündür. Bu süreçte öncelikle bir istek oluşmakta ve bu istek açıklık kazanmakta, bu isteğin tatmini çareleri araştırılarak, çeşitli ihtimaller arasında zihinsel bir mücadele ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte iradenin bu safhaları arasında belirli sınırlar mevcut olmayıp, bu safhalar genellikle iç içe girmekte ve birinin bittiği yerde diğerrinin başlaması şeklinde bir sıra bulunmamakta¹⁸⁶⁸, safhalar bir anda gerçekleşebilmektedir¹⁸⁶⁹. Kararın hangi yol veya etki ile icra aşamasına geçtiği ise kesin suretle bilinmemektedir. Suç işleme kararının ani bir şekilde alınması mümkündür¹⁸⁷⁰. Zihni bir faaliyet olan karar, seçimle son bulmaktadır¹⁸⁷¹.

¹⁸⁶² **Dönmezer/Erman**, II, kn. 773; **Toroslu/Toroslu**, s. 371.

¹⁸⁶³ “Zincirleme suç oluşturulan suçların “bir suç işleme kararının icrası kapsamında” işlenmesi gerekir. Muhtelif suçları birbirine bağlayan, birleştiren ve müteselsil suç yapısal olarak cezaların içtimandan ayıran da bu şarttır.” 21CD., 19.04.2016, 7297/3582. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.07.2022).

¹⁸⁶⁴ **Tosun**, s. 136.

¹⁸⁶⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 95.

¹⁸⁶⁶ *Yalçın Sancar*’a göre, zincirleme suçun sübjektif şartını, iradenin katılımıyla gerçekleşen bu karar anından geriye götürmek, sadece tasavvurun veya istemin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 96.

¹⁸⁶⁷ **Erem, Faruk**, Adalet Psikolojisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1950, s. 28. Karar, kişiyi harekete geçiren sübjektif etkeni, iradeyi ifade etmektedir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 791. Zincirleme suçta failin, somut fiile ve fiillerin bütününe yönelik olmak üzere iki iradesi bulunmaktadır. Zincirleme suç işlemeye yönelik iradeyi ifade eden bir suç işleme kararı, her bir suçla ilişkin kasttan önce gelmektedir. Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 585.

¹⁸⁶⁸ **Erem**, Adalet Psikolojisi, s. 28.

¹⁸⁶⁹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 96.

¹⁸⁷⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 341; **Artuç**, s. 53-54.

¹⁸⁷¹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 96.

Dolayısıyla suç işleme kararı, failin bu yöndeki iradesinin bir davranış yoluyla dış dünyaya yansımından önceki safhasını ifade etmektedir. Bu aşamada henüz suçun manevi unsurunu teşkil eden kast mevcut değildir¹⁸⁷². Karar kavramı kastın bir nevi ön aşamasıdır¹⁸⁷³. Kast ve karar kavramlarının bu farklılığı, kararın kapsadığı, yani iradenin yöneldiği tüm neticenin bir takım nedenlerden dolayı fail tarafından tamamlanamaması halinde ortaya çıkar. Bu durumda tüm neticeye ilişkin bir teşebbüs söz konusu olmaz ve fail kararı kapsamında işlediği fiillerden dolayı sorumlu olur¹⁸⁷⁴.

Karar harekete geçirici sübjektif bir etkeni ifade etmektedir¹⁸⁷⁵. Ancak suç işleme kararında birlik, suç işleme saiki ve amacından farklıdır. Faili suç işlemeye iten bu psikolojik motifler, kâr elde etme, menfaat sağlama, kin gütme gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Suç işleme kararındaki birlik, suçun kaynağını oluşturan bu psikolojik motifin tekliğinden farklıdır. Nitekim tek bir motif çeşitli suçlara sebep olabilir¹⁸⁷⁶. Saik veya amaç pek çok suçun kanuni tarifinde, temel veya nitelikli hal bakımından bir unsur olarak kabul edilmiştir¹⁸⁷⁷. Saik veya amaç, kural olarak suçun oluşumu için aranan bir unsur olmamakla birlikte, kanun koyucu kimi zaman kastın yanı sıra failin suçu işlemesi

¹⁸⁷² **Nagler, Johannes**, “Willensproblem und fortgesetztes Verbrechen”, Zeitschrift der Akademie für Deutsches Recht, 1942, Heft 4, s. 58; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 135.

¹⁸⁷³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 135; **Yalçın Sancar**, Mütessil Suç, s. 96.

¹⁸⁷⁴ İçel bu durumu, “mesela her defasında 10 kilo almak suretiyle 100 kilo buğdayı çalmaya karar veren, fakat 50 kilo buğdayı aldıktan sonra yakalanan failin 100 kilo buğdayı çalmaya teşebbüs etmekten dolayı cezalandırılması mümkün değildir; onun sorumluluğu tamamlanmış 50 kilo tutarındaki buğday hırsızlığından dolayıdır” şeklinde örneklendirmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 135.

¹⁸⁷⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 135.

¹⁸⁷⁶ **Soyaslan**, s. 274.

¹⁸⁷⁷ Saikin, suçun temel şekline ilişkin bir unsur olarak yer aldığı suç tiplerine, insanlığa karşı suçlarda “siyasal, felsefi, irki veya dini saikler” (TCK m. 77/1); nitelikli şekline ilişkin bir unsur olarak yer aldığı suç tiplerine ise, kasten öldürme suçunun kan gütme saiki veya töre saikiyle işlenmesi (TCK m. 82/1-j,k) örnek olarak gösterilebilir. Amacın, suçun temel şekline ilişkin bir unsur olarak yer aldığı suç tiplerine, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek (TCK m. 78; m. 220; m. 314), göçmen kaçakçılığı suçunda “maddi menfaat elde etmek maksadı” (TCK m. 79/1), hırsızlık suçunda “yarar sağlamak maksadı” (TCK m. 141/1), tefecilik suçunda “kazanç elde etmek amacı” (TCK m. 241), görevi yaptırmamak için direnme suçunda “kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacı” (TCK m. 265/1), suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme suçunda “gerçeğin meydana çıkmasını engelleme amacı” (TCK m. 281/1) halleri örnek olarak gösterilebilir. Suçun nitelikli şekline ilişkin bir unsur olarak yer aldığı suç tiplerine ise, kasten öldürme suçunun “bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla” (TCK m. 82/1-b,h); kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun “cinsel amaçla” (TCK m. 109/5); hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık suçlarının “bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla” (m. 144/1-b, m. 150, m. 159); mala zarar verme suçunun “sona ermiş olsa bile, görevinden ötürü öç almak amacıyla bir kamu görevlisinin zararına olarak” TCK (m. 152/1-g); belgede sahtecilik suçunun “bir hukuki ilişkiye dayanan alacağın ispatı veya gerçek bir durumun belgelenmesi amacıyla” (TCK m. 211) işlenmesi örnek olarak gösterilebilir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 611-612; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 465.

anında özel bir amaç gütmemesini, belli bir saikle hareket etmesini de şart koşabilmektedir. Böyle hallerde saik ya da amaç suçun manevi unsurunu oluşturur ve bunların yokluğu halinde unsurun bulunmaması nedeniyle söz konusu suç (veya nitelikli hal) oluşmaz¹⁸⁷⁸.

Saik, suçun işlenmesi kararının alınmasındaki etken, suçun işlenmesine yol açan nedendir¹⁸⁷⁹. Faili suç işlemeye iten his veya menfaat olan saik, karardan önceki safhada bulunmaktadır¹⁸⁸⁰. Suç, hırs, intikam, yoksulluk, kıskançlık, şehvet hissi, aşağılama gibi çeşitli saiklerle işlenebilir¹⁸⁸¹. Kanun kararda birlik aramakla beraber failin saikine önem vermemiştir. Bu nedenle zincirleme suç oluşturur unsur suçların saikleri arasında birlik bulunması gerekmez¹⁸⁸². Kararda birlik, fiilleri işleme saikini oluşturan sebeplerin birliğiyle karıştırılmamalıdır¹⁸⁸³. Suç işleme kararındaki birlik, suç kastı kavramından derece derece uzaklaşarak genelleştirilebilirse de, bunun, genel bir saik birliğine dek götürülmemesi gerekir. Suçun itiyat ve meslek haline getirilmesi de suç işleme kararında birlikle karıştırılmamalıdır. Örneğin hırsızlık suçunu meslek edinen bir kimsenin birden çok hırsızlık suçunu işlemesi tek bir suç işleme kararına bağlanamaz; nitekim burada daha ziyade hayatını gayrimeşru bir şekilde temin bakımından failde genel bir saik birliği bulunmaktadır ve zincirleme suçun sübjektif koşulu oluşmamıştır¹⁸⁸⁴. Suçun nedeni konusundaki birlik de suç işleme kararındaki birliği göstermez. Örneğin bir kimseyi hırsızlık suçlarını işlemeye iten nedenin aynı olması, bu suçların tamamının zincirleme suç kapsamında değerlendirilmesi için yeterli değildir¹⁸⁸⁵.

Failin gerçekleştirmek için harekete geçmiş olduğu netice, aynı zamanda onun maksadını oluşturur¹⁸⁸⁶. Ancak kimi zaman fail, bu neticenin ötesinde kalan bir yararı da elde etmek

¹⁸⁷⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 465.

¹⁸⁷⁹ Dönmezer/Erman, II, kn. 547.

¹⁸⁸⁰ Erem, Adalet Psikolojisi, s. 28, 47.

¹⁸⁸¹ Dönmezer/Erman, II, kn. 547; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 464.

¹⁸⁸² Erem/Danışman/Artuk, s. 341.

¹⁸⁸³ Örneğin yol parasını sağlamak için kalabalık bir yerde çeşitli kişilerin ceplerini karıştırarak paralarını alan bir kimsenin fiili zincirleme suç oluşturmaz. Bkz. Kantar, s. 148. Zaten bu durumda mağdurlar farklı olduğundan, zincirleme suçun objektif unsuru da eksiktir.

¹⁸⁸⁴ Erem, “Suçların ve Cezaların İctimai”, s. 37; Yalçın Sancar, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 254.

¹⁸⁸⁵ Erem/Danışman/Artuk, s. 341.

¹⁸⁸⁶ Ozansü’ye göre geniş anlamda maksat, “failin eylemi ile ulaşması gerektiğini düşündüğü nihai hedef” iken; dar anlamda maksat, “geniş anlamda maksada ulaşmaya özgülünmüş eylemde failin gerçekleşmesini zorunluluk bağlantısı içinde öngördüğü tipik neticeler karşısındaki içsel durumudur”. Bkz. Ozansü,

isteyebilir ve kanuni tanımın ötesindeki bu yarara amaç (gaye) denilmektedir¹⁸⁸⁷. Bazı suç tanımlarında, manevi unsur olarak kastın yanı sıra, failin belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesi de aranmaktadır. Amaç, kasttan önce gelen ve kastı hazırlayan bir düşünce olarak ifade edilmektedir¹⁸⁸⁸.

Suç işleme kararında birlik, failin, zincirleme suç oluşturarak her bir suçu işlemek için verdiği münferit kararlardan farklı olan, ancak bunları birleştiren psikolojik bir bağ ifade etmektedir. Burada her bir suçun varlığı için gerekli olan bağımsız kastları birleştiren psikolojik bir olgu söz konusudur¹⁸⁸⁹. İlk fiilin devamında işlenecek fiiller açısından failin, yer, zaman ve işleme şekli gibi hususlar bakımından en azından temel noktalarda bir fikir sahibi olması suç işleme kararında birlik olduğunu gösterir¹⁸⁹⁰. Ancak bunun yanı sıra failin sonraki fiilleri, gündelik hayat tecrübeleri doğrultusunda önceki fiillerinin devamı niteliğinde görülebiliyorsa ve fiiller arasında bir sübjektif bağlantı varsa, yine suç işleme kararında birlikten bahsedilebilecektir. Karar kavramı bu şekilde anlaşıldığı takdirde, kanundaki “*bir suç işleme kararı*” ifadesi yalnızca en baştan itibaren tüm neticeye yönelmiş bir irade şeklinde sınırlandırılmamış olur. Fail, sonraki fiilleri işlemeye ilk fiilin icrası sırasında da karar vermiş olabilir. Böyle durumlarda da bir suç işleme kararının varlığı ve zincirleme suçun oluştuğu kabul edilmelidir. Örneğin ev sahibinin şehir dışında olmasını fırsat bilerek eve giren hırsızın, evdeki alınacak eşyaların çokluğu nedeniyle hepsini bir günde alamayacağını düşünerek tekrar gelmeye karar vermesi ve bu kararı doğrultusunda birkaç defa aynı eve girerek hırsızlık suçunu işlemesi halinde bir suç işleme kararında birlikten söz edilmelidir¹⁸⁹¹. Ayrıca en başta bir defa suç işleme iradesiyle hareket eden failin, daha sonradan fiillerine devam etmeye karar vermesi halinde de zincirleme suçun sübjektif koşulu oluşabilir. Bu duruma, ilk iradesi bir kez

Mehmet Cemil, Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Sübjektif Sorumluluk, Seçkin Yay., Ankara 2007, s. 135-136.

¹⁸⁸⁷ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 547.

¹⁸⁸⁸ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 611.

¹⁸⁸⁹ **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 254.

¹⁸⁹⁰ BGH NJW 1951, 893.

¹⁸⁹¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 792.

hırsızlık suçunu işlemeye yönelik olan failin, suçu işledikten sonra açığa çıkmaması üzerine fiillerine devam etmeye karar vermesi örnek olarak gösterilebilir¹⁸⁹².

Failin suç işleme kararının en başından itibaren tüm neticeye yönelmiş olması zorunlu olmadığından, zincirleme suçun gerçekleşmesi için bütün fiillerin önceden ayrıntılı bir şekilde öngörülmesi de gerekmemektedir¹⁸⁹³. Bu itibarla suç işleme kararının işlenecek suçlara ilişkin tüm ayrıntıları içermesi¹⁸⁹⁴, failin örneğin suçları nasıl, hangi araçlarla ve hangi zamanlarda işleyeceğini düşünmüş olması da gerekmez¹⁸⁹⁵.

Fail belli nedenlerle fiilini kısımlara bölmüş olabilir. Bu nedenlerin failin elinde olan nedenler olması zorunlu değildir; fail elinde olmayan nedenlerle de kısımlara bölmeyi uygun görmüş olabilir¹⁸⁹⁶. Örneğin hırsızlık yapmak amacıyla bir eve giren fail, bir kısım değerli eşyanın kilitli bir kasada saklandığını görerek, başka bir gün kasayı açmak için gerekli araçları temin etmek suretiyle fiiline daha sonra devam etmeye karar vermiş olabilir.

Sonraki fiillerin şarta bağlı tutulması halinde subjektif unsurun var olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Örneğin Alman İmparatorluk Mahkemesi, failin ikinci hırsızlık suçunu işlemesini, ilk hırsızlıktan sağlayacağı miktara bağlı tutması durumunda subjektif unsurun gerçekleşmeyeceği kanaatine varmışken; Alman Federal Yüksek Mahkeme ise hırsızlık suçunun kasanın anahtarının çalınması şartına bağlı tutulmasına ilişkin olayda, suç işleme kararında birliğin gerçekleştiği yönünde içtihatla bulunmuştur¹⁸⁹⁷. Subjektif unsura verdiğimiz anlam doğrultusunda, kanaatimizce, failin sonradan işleyeceği fiilleri belirli şartların gerçekleşmesine bağlı tutmuş olması halinde de zincirleme suç gerçekleşebilir¹⁸⁹⁸. Örneğin, ilk fiili elinde olmayan nedenlerle tamamlayamayan failin, fiiline dışarıdan yardım alınca devam etme kararı alması halinde, zincirleme suçun

¹⁸⁹² İçel, Suçların İçtimai, s. 135-136.

¹⁸⁹³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 550.

¹⁸⁹⁴ Artuç, s. 53.

¹⁸⁹⁵ Zafer, Ceza Hukuku, s. 585.

¹⁸⁹⁶ Artuç, s. 53.

¹⁸⁹⁷ İçel, Suçların İçtimai, s. 132.

¹⁸⁹⁸ İçel'e göre, "mesela failin, ikinci hırsızlığı, ilk hırsızlıktan elde edeceği çıkarın maksadını karşılamaması şartına bağlı tutması veya hırsızlık malını kârlı bir şekilde satabildiği takdirde diğer hırsızlık suçlarını işlemeye karar vermesi hallerinde subjektif şart gerçekleşmiş sayılmalıdır." Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 138. Aynı yönde bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 792.

sübjektif unsurunun oluştuğu kabul edilmelidir. Zira burada fail, kararını zaten vermiş olup bu kararını icraya koyması dışarıdan bir yardım bulmasına bağlıdır¹⁸⁹⁹.

Belirli bir tarihte işlenmesi öngörülen bir suçun bazı nedenler dolayısıyla ertelenmiş olması, suç işleme kararında birliğin ortadan kalktığı anlamına gelmez¹⁹⁰⁰. Ancak bir fiil ile diğeri arasına, failin planı esaslı şekilde değiştirmesine yol açan sebeplerin girmesi halinde, zincirleme suçun sübjektif şartı ortadan kalkar. Bu konuda kesin ölçütler ortaya koymak mümkün olmayıp, bunun somut olayın koşullarına göre ayrıca değerlendirilmesi gerekir¹⁹⁰¹. Fiile ilişkin olan bu hususu takdir yetkisi hâkime ait olup, temyiz denetiminin dışında tutulmalıdır¹⁹⁰².

Failin çıkacak her fırsattan yararlanmak konusunda genel ve soyut bir kararının bulunması, zincirleme suçun sübjektif unsurunun oluşması bakımından yeterli değildir¹⁹⁰³. Örneğin failin geçimini dolandırıcılık yaparak sağlamaya karar vermesi¹⁹⁰⁴ ya da hırsızlık yapmak amacıyla bir şehre gelerek burada kaldığı bir haftalık süre boyunca hırsızlık yapmayı planlaması, işlenen fiiller arasındaki sübjektif şartı sağlamaz¹⁹⁰⁵.

¹⁸⁹⁹ BGHSt 21, 391.

¹⁹⁰⁰ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 450.

¹⁹⁰¹ Yalçın Sancar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 255.

¹⁹⁰² Tosun, s. 136; İçel, Suçların İçtimai, s. 139; Erem, "Suçların ve Cezaların İçtimai", s. 37; Soyaslan, s. 275. Yalçın Sancar'a göre sorun, somut olarak failin sübjektif şartı muhafaza edip etmediğiyle de ilgili olduğundan, a priori olarak çözümlenemez ve bu noktada hâkimin sağduyusuna güvenmek gerekir. Bkz. Yalçın Sancar, Mütelsel Suç, s. 98. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 27.03.1995 tarihli ve 58/86 sayılı kararının 4. Ceza Dairesi Başkanı tarafından kaleme alınan karşı oy yazısına göre, "Zira, birden çok eylemin/ihlalin/suçun, "bir (aynı) suç kararıyla" işlenip işlenmediğini saptamak, duruşma yapan ilk mahkemenin gerekçeli değerlendirme yetkisine (pouvoir souverain) girer, mutlak değerlendirme yetkisine (pouvoir discretionnaire) değil. O nedenle duruşma yapmayan ve bu yüzden de davanın değil, hükmün yargıci olan Yargıtay yargıcının yetkisi, gösterilen gerekçeyi, kurumun niteliği ve koşulları, doğa, deneyim, mantık kuralları açısından denetlemektir. Yargıtay yargıci, ilk mahkemenin yerine geçerek, "teselsül vardır/yoktur" diyemez. Çünkü konu "salt bir eylemli değerlendirme (mero apprezzamento di fatto) sorunudur. Ne suçlar, ne de onların işlenmeleri, birbirine asla benzemediklerinden, bu konuda görüş birliği sağlama diye bir sorun da söz konusu olamaz. Çünkü "aynı suda iki kez yıkanılmaz: pantha rei" kuralı burada da geçerlidir ve görüş birliği, Yargıtay tarafından yalnızca kurumun tanım, koşulları ve bunların niteliklerinde sağlanmak gerekir." Bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.08.2022).

¹⁹⁰³ İçel, Suçların İçtimai, s. 137.

¹⁹⁰⁴ Geerds, s. 309, dñn. 364.

¹⁹⁰⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 137. "Sanıklar, ... yurdun çeşitli yerlerinde şubeleri bulunan 'E... Menkul Değerler ve Finansman A.Ş.' adına bir şirket kurmuşlar. Gazete, televizyon ve radyo gibi yayın kuruluşları aracılığı ile reklamlar yapıp halkı ikna ederek, halktan muhtelif zamanlarda ve muhtelif miktarlarda paralar toplayıp, karşılığında emre muharrer senetler vermişler ve bunları daha sonra sertifikalarla değiştireceklerini vaad etmişlerdir. Ancak, bunu yapmadıkları gibi, vadesi geldiğinde ana para ve faizlerini de ödememişlerdir. Yaptırılan bilirkişi incelemesine göre, ... sanıkların şirket yöneticisi olarak topladıkları paraları, alacaklıları yararına değerlendirmeyip, yok ettikleri; alacaklıları ... ayrı ayrı dolandırdıkları, ...

Bununla birlikte, doktrinde, belirli bir iş yerinden uygun şartlardan yararlanmak suretiyle mümkün olduğu kadar çok bisiklet çalınmasına karar verilmesi halinde aynı suç işleme kararının bulunduğu ifade edilmektedir¹⁹⁰⁶.

Ortaya çıkan her yeni sebepte aynı suçun yeniden işlenmesi halinde zincirleme suçun varlığı kabul edilemez. Örneğin failin paraya her ihtiyacı olduğunda hırsızlık yapmaya karar vermesi halinde bir suç işleme kararından söz edilemez¹⁹⁰⁷.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu pek çok kararında, “suç işleme kararında birlik” kavramından “kanunun aynı hükmünü birçok kez ihlal etme hususunda önceden kurulan bir plan, genel bir niyetin anlaşılması gerektiği”ne dikkat çekmekte; bundan ise, “failin fiilini bir defada yapmak yerine, kısımlara bölmeyi ve o surette gerçekleştirmeyi daha uygun görmesinin, hareketinin önceki hareketinin devamı olmasının ve tüm hareketleri arasında sübjektif bir bağlantı bulunmasının” anlaşılması gerektiğini belirtmektedir¹⁹⁰⁸.

3.2.2.3. Suç İşleme Kararında Birliğin Belirlenmesinde Yararlanılabilecek Ölçütler

Zincirleme suç hükümlerini uygulayabilmesi için hâkimin somut olayda sübjektif unsur olan suç işleme kararında birliğin varlığını tespit etmesi gerekir. Ancak suç işleme

görülmüştür. Açıklanan bu oluşa göre, sanıkların amacı, bir suç işleme kararından ziyade, belirli konuda çıkacak her fırsattan yararlanma hususundaki genel ve soyut karar doğrultusunda hareket ederek birden çok ve gayrimuayyen eylemleri işlemek hususundaki iradeleriyle mağdurlara karşı ika eyledikleri eylemler arasında müteselsil suçun sübjektif unsuru olan aynı suç işleme kararı bulunmamaktadır.” CGK, 28.9.1987, 6-12/421. Karar için bkz. **Savaş/Mollamahmutoğlu**, s. 1462.

¹⁹⁰⁶ İçel, Suçların İçtimai, s. 138.

¹⁹⁰⁷ Yargıtay da, yeni bir sebep ortaya çıktığında sahte belge düzenleterek kullanan failin fiilleri arasında sübjektif bağlantı bulunmadığını ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağını kabul etmiştir. Yüksek Mahkemeye göre, böyle bir durumda her bir olay için yenilenmiş bir suç işleme kararıyla hareket edildiğinden, suçları ortak bir zemine taşıyan sübjektif bir bağdan söz edilemez. Bu nedenle gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 792-793.

¹⁹⁰⁸ “Ceza Genel Kurulunun 14.01.2014 tarihli ve 384-2, 03.12.2013 tarihli ve 1475-577, 30.05.2006 tarihli ve 173-145, 08.07.2003 tarihli ve 189-207, 13.10.1998 tarihli ve 205-304, 20.03.1995 tarihli ve 48-68 ile 02.03.1987 tarihli ve 341-84 sayılı kararlarında “aynı suç işleme kararı” kavramından, kanunun aynı hükmünü birçok kez ihlal etme hususunda önceden kurulan bir plan, genel bir niyetin anlaşılması gerektiği, bu bağlamda failin suçu işlemeyi önce bir plan yapmasının veya bu suça niyet etmesinin, fakat fiili bir defada yapmak yerine, kısımlara bölmeyi ve o surette gerçekleştirmeyi daha uygun görmesinin, hareketinin önceki hareketinin devamı olmasının ve tüm hareketleri arasında sübjektif bir bağlantı bulunmasının anlaşılması gerektiği kabul edilmiş, ilk eylemle ikinci eylem arasında makul sayılamayacak uzunca bir sürenin geçmesinin, sanığın aynı suç işleme kararıyla değil, çıkan fırsatlardan yararlanmak suretiyle suçu işlediğini gösterdiği belirtilmiştir.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Aynı yönde bkz. CGK., 07.07.2020, 793/348; CGK., 24.12.2019, 165/715. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

kararının birliğinin belirlenmesi ve gerekçelendirilmesi güç olduğundan, yardımcı olabilecek birtakım ölçütler geliştirilmiştir¹⁹⁰⁹. Bu ölçütler arasında, suçların işleniş şekillerinin benzerliği, suçların işlenme zamanları ve yerleri arasındaki ilişkiler, suçların iştirak halinde işlenmesi, fiillerin aynı hukuki değere yönelmesi¹⁹¹⁰ ve mağdurun aynı kişi olması sayılabilir. Ayrıca benzer fırsatları değerlendirme, hareketin yöneldiği maddi konunun nitelikleri gibi dışa yansıyan özellikler de değerlendirmede göz önünde bulundurulabilir¹⁹¹¹. Burada en önemli birkaç hususa ayrı başlıklarda değinmekte fayda vardır.

3.2.2.3.1. Suçların İşleniş Şekillerinin Benzerliği

Suçların işleniş şekillerinin benzerliği, suç işleme kararındaki birliğin tespitinde yararlanılabilecek ölçütlerden bir tanesidir¹⁹¹². Örneğin hizmetçinin evde ilk hırsızlığını gerçekleştirdikten sonra, ev sahibinin hırsızlığa karşı aldığı önlemlerden dolayı ikincisini sahte anahtar kullanarak ve sonuncusunu eve gizlice girerek gerçekleştirmesi durumunda

¹⁹⁰⁹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 793.

¹⁹¹⁰ BGHSt 33, 4; BGHSt 23, 33.

¹⁹¹¹ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 793. CGK, 13.10.1998, 304. Karar için bkz. Hakeri, Ceza Hukuku, s. 607-608; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 551; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 683.

¹⁹¹² İçel, Suçların İçtimai, s. 139; Yalçın Sancar, Mütessil Suç, s. 99; Özen, Suçların İçtimai, s. 196.

“Cezaevi müdür mümessilliği görevini yapan sanığın bu süre içinde: Yönetmelik hükümlerine aykırı olarak, tatil günlerinde, mesai saatlerinden sonra, hatta geceleyin ziyaretlere izin verdiği; Bazı hükümlü ve tutuklulara farklı muamele yaptığı, ... cezaevinde olay çıkartan, huzursuzluk yaratan kabadayı tanınmış bazı hükümlü ve tutuklulara yakınlık gösterip onların nizama aykırı hareketlerine göz yumduğu ve bu nedenle adı geçenlerin, diğer hükümlü ve tutuklular üzerinde hakimiyet kurmak maksadıyla ... yaralama ile biten olayı çıkartmalarına sebebiyet verdiği; Genel arama sırasında, üzerlerinde sustalı çakı ve üç plaka esrar bulunan hükümlüler hakkında cezaevinde olay çıkar endişesiyle, yasal işlem yapmadığı; ... disiplini bozan 92 hükümlünün başka cezaevlerine nakline ait Bakanlık emrinin uygulanmasına geçileceği sırada, yakınlık duyduğu bazı hükümlü ve tutukluların da listede ismini görünce bu iş için görevli olarak cezaevine de gelen İstanbul C. Savcısı yardımcılarını ... ile tartışarak ... nakle muhalefet ettiği ve rahatsızlandığından bahisle görev yerini terk ettiği ve bu nedenle, nakil işlemi yapılamadığı; Cezaevine ayrılan hastahane koğuşuna tabelasız hükümlü ve tutuklu yatırdığı ve taburcu edilenleri cezaevine almayarak, bir süre daha hastahane kalmalarını sağladığı, hastahane yatan ... ismindeki hükümlünün geceleyin yatağına kadın almasına göz yumduğu; ... Cezaevinin karşısındaki binalardan cezaevi bahçesine atılıp bahçe duvarı ile bina üzerinde kalan ve arama sırasında elde edilen esrar, sarıtoz bıçak gibi maddeler hakkında tutanak tanzim ederek gerekli yasal işlemi yapmıyarak imha etmek üzere, masasının kilitli dolabında muhafaza ettiği; Anlaşılmaktadır. ... Olayımızda sanığın ... tarihleri arasındaki zaman diliminde, değişik biçimlerde ortaya çıkan, yedi ayrı eyleminin aynı suç işleme kararının etkisi altında işlendiğini kabule olanak yoktur. Her bir eyleminde niyet yenilenmiş ve değişmiştir. Sanığın her bir eyleminde, bağımsız bir suç oluşmuştur. Bu nedenle, olayda TCK nun 80. maddesinin uygulama yeri bulunmadığı halde, tek bir suç işleme kararının varlığının kabulü yasaya aykırı ise de; aleyhe temyiz bulunmadığından, bozma sebebi yapılmamıştır.” CGK, 21.01.1980, 514/24. Karar için bkz. Gözübüyük, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi, C. 1, B. 5, Kazancı Hukuk Yay., İstanbul 1998, s. 966-967.

suç işleme kararında birliğin bulunmadığı sonucuna ulaşılabilir¹⁹¹³. Ancak suçları işlemede kullanılan araçların farklılığı zincirleme suçun oluşumunu tek başına engellemez. Araçların somut şartlara uyarak değiştirilmesi hukuken önem taşımamaktadır¹⁹¹⁴. Dolayısıyla suçların işleniş şekillerindeki benzerlik, suç işleme kararında birliğin bulunduğunu kesin olarak göstermez. Suçların işleniş şekilleri, tesadüfi olarak da birbirine benzeyebileceği gibi; aynı suç işleme kararına dayanan suçların işleniş şekilleri de birbirine benzemeyebilir¹⁹¹⁵.

Zincirleme suç kural olarak, münferit fiillerin icra bakımından aynı türden olmasını gerektirir. Örneğin Alman Fedral Yüksek Mahkemesi bir kararında, failin otomobil hırsızlığı fiilleri ile suç ortaklarıyla birlikte çeşitli iş yerlerinde işlediği para, tekstil ürünü, elektrikli ev aletleri, gıda gibi malların çete halinde hırsızlığı arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulamayacağını kabul etmiştir¹⁹¹⁶.

Bununla birlikte suçlardan bir kısmının icrai şekilde, bir kısmının ise ihmal suretiyle işlenmesi zincirleme suçun oluşumunu tek başına engellemez¹⁹¹⁷. Zira kanunda hareket tarzının aynı olması aranmamıştır¹⁹¹⁸. Önemli olan, icrai ve ihmali hareketle işlenen suçların aynı suçu oluşturmalarıdır¹⁹¹⁹. Örneğin zincirleme şekilde işlenen dolandırıcılık suçlarının bir kısmının mağdurun hatasından yararlanmak suretiyle işlenmesi mümkündür¹⁹²⁰.

Suçun maddi konusunun niteliğinin değişmesi, zincirleme suçun gerçekleşmesini tek başına engellemez. Örneğin failin, mağdurun aracını çalması ve ertesi gün bu araç ile onun yazlık evine giderek buradaki eşyalarını çalması durumunda sübjektif unsurun

¹⁹¹³ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 99-100.

¹⁹¹⁴ Nitekim kullanılan araçların aynı olması da, suç işleme kararında birlik olduğunu kesin olarak göstermez. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 100

¹⁹¹⁵ **Özen**, Suçların İctimai, s. 196.

¹⁹¹⁶ BGHSt 15, 268.

¹⁹¹⁷ **Kriesten**, 96; **İçel**, Suçların İctimai, s. 140.

¹⁹¹⁸ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 100.

¹⁹¹⁹ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 793.

¹⁹²⁰ Benzer şekilde, “*hizmetçinin evin kapısını açık bırakarak daha önceden anlaştığı suç ortağının evden bilgisayarı almasına imkân sağladıktan sonra evdeki paraları alıp kaçması olayında, hizmetçi, ilk suçun işlemesine ihmali hareket, ikinci suçun işlemesine icrai hareketle katkıda bulunmuştur.*” Örnek için bkz. **Özen**, Suçların İctimai, s. 197.

gerçekleştiği söylenebilir¹⁹²¹. Ancak maddi konuların farklı nitelikte olması, kimi zaman aynı suç işleme kararının bulunmadığını da gösterebilir. Bu duruma, failin önce eğlence amaçlı olarak bir miktar para, daha sonra karnını doyurmak için yiyecek ve son olarak güzel sanatlara olan ilgisinden dolayı bir tabloyu çalması örnek gösterilmektedir¹⁹²².

Yargıtay kararına konu olan bir olayda, cezaevinde bulunan fail ilk olarak tel örgülerin üzerindeki sigara paketini almak için tel örgülere zarar vermiş, ardından ilk eylemi nedeniyle müşahade koğuşuna alınmasının meydana getirdiği öfke ile lavaboların fayanslarını kırmıştır. Fiillerin işleniş şekilleri de göz önünde bulundurulduğunda, yeni bir sebep ortaya çıkması nedeniyle işlenen mala zarar verme suçları arasında suç işleme kararında birliğin bulunmadığı sonucuna varılmıştır¹⁹²³.

Doktrinde bir görüşe göre, fail bazı suçları tek başına işlemesine rağmen, bazılarını ise şerik sıfatıyla katılmışsa, bu suçlar arasında zincirleme suç hükümleri uygulanamaz¹⁹²⁴. Nitekim bu durumda suçların işlenme şeklinde benzerliğin bulunmadığı ifade edilmektedir. Buna göre, örneğin, aynı evden yapılacak hırsızlıklarda failin ilk gün eve tek başına girerek eşyaları alması, ertesi gün ise yalnızca diğer faile araç sağlaması ve fiilin icrasına katılmaması durumunda zincirleme suç oluşmayacaktır.

Diğer bir görüşe göre ise, failin suçların bir kısmını yalnız başına işlemesi ve daha sonra suçlardan iştirak halinde işlenen bir kısmına şerik sıfatıyla katılması, zincirleme suçun kabul edilmemesi için tek başına bir gerekçe oluşturmaz. Aynı şekilde, iştirak şekillerinin

¹⁹²¹ İçel, Suçların İctimai, s. 139.

¹⁹²² Örnek için bkz. Geerds, s. 306; İçel, Suçların İctimai, s. 139-140. Kanaatimizce bu örnekte, her hırsızlık fiilinde failin farklı bir saikle hareket ediyor olması (eğlence, karnını doyurma, estetik vb.) da suç işleme kararının yenilendiğini düşündürebilir. Ancak kişiyi suç işlemeye iten nedenin suç işleme kararından farklı olduğunu vurgulamak gerekir.

¹⁹²³ “Cezaevinde bulunan sanığın ilk olarak tel örgülerin üzerindeki sigara paketini almak için pencere ızgara teli ile havalandırma bahçesinin üstünü örten tel örgülere zarar vermesi, ikinci olarak ilk eylem nedeniyle müşahade koğuşuna alınmasının meydana getirdiği öfke ile lavaboların fayanslarını kırması şeklinde gerçekleşen olaylarda, art arda iki gün aynı mağdura karşı aynı suç işlenmiş olsa dahi, her iki suça ilişkin kasttan önce gelen, genel bir niyet ve bir suç işleme kararının varlığından, diğer bir deyişle iki suçu ortak bir zemine taşıyan subjektif bir bağdan söz etmek mümkün değildir. Zira sanık, yeni bir sebep ortaya çıkması nedeniyle mala zarar vermiş ve her bir olay için yenilenmiş bir suç işleme kararı ile hareket etmiş olduğundan, zincirleme suç hükümlerinin uygulanma imkanı bulunmayıp, işlenmiş iki ayrı mala zarar verme suçunun söz konusu olduğu ve her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 03.12.2013, 1475/577. Karar için bkz. www.lexpara.com.tr (Erişim tarihi: 25.09.2022).

¹⁹²⁴ Geerds, s. 307.

farklı olması da suç işleme kararının değiştiğini tek başına göstermez¹⁹²⁵. Bu durum ancak suç işleme kararının değiştiğini gösteren bir karine olabilir¹⁹²⁶. Zira fail ile şerikler arasında, yalnızca cezai yaptırım bakımından fark bulunmakta olup, fiillere ilişkin cezai sorumlulukları devam etmektedir. Bu nedenle kişinin işlenen suçlardaki sıfatının fail veya şerik olarak değişmesi, suç işleme kararında birliğin ortadan kalktığını tek başına göstermez¹⁹²⁷. Dolayısıyla zincirleme suç hükümleri, bir kişinin bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı suçu bir kişiye karşı farklı iştirak statülerinde işlediği hallerde de uygulanabilir¹⁹²⁸.

3.2.2.3.2. Suçlar Arasında Zamansal ve Mekânsal Bir Bağlantı Bulunması

Suçların işlenme yerleri ve zamanları arasındaki ilişki, suç işleme kararında birlik bulunup bulunmadığını tespit için başvurulabilecek ölçütlerden bir diğeridir. TCK'nın 43. maddesinde zincirleme suçun oluşabilmesi için suçların değişik zamanlarda işlenmesi gerektiği belirtilmişse de, suçların arasında geçen zaman aralığının ne kadar olması gerektiğine ilişkin bir belirleme yapılmamıştır¹⁹²⁹. İşlenen suçların arasına uzun zaman aralıklarının girmiş olması, suç işleme kararında birliğin bulunmadığını kesin olarak göstermeyeceği gibi¹⁹³⁰, suçların çok kısa zaman aralıklarıyla işlenmeleri de her zaman için suç işleme kararında birliğe işaret etmeyebilecektir¹⁹³¹. Eğer suç işleme kararının fail üzerinde uzun bir zaman boyunca etki gösterdiği kanaatine varılırsa, uzun zaman aralıklarıyla işlenen fiiller de zincirleme suç kapsamına dâhil edilebilecektir. Kimi

¹⁹²⁵ **Aydın, Devrim**, Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Yetkin Yay., Ankara 2009, s. 285; **Evik, Vesile Sonay**, Suça İştirakte Yardım Edenin Ceza Sorumluluğu, On İki Levha Yay., İstanbul 2011, s. 353.

¹⁹²⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 141, dpn. 246. Bu konuda somut olaya göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Suçları başlangıçta tek başına işlemeyi düşünen failin, şartların gerektirmesi nedeniyle bazı suçları iştirak halinde işlemesi, asıl planda bir değişiklik olduğu ve suç işleme kararının yenilendiğini gösterebilir. **Yalçın Sancar**, s. 104.

¹⁹²⁷ Aynı yönde bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 198.

¹⁹²⁸ **Koca/Üzülmüş**, s. 525; **Özen**, Genel Hükümler, s. 940.

¹⁹²⁹ 765 sayılı TCK'nın 80. maddesinde “*farklı zamanlarda olsa dahi*” ifadesine yer verilerek, zaman faktörünün önemi reddedilmiş ve böylece suçlar arasında sınırsız bir zaman aralığının olabileceği yorumları yapılmıştır. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 101.

¹⁹³⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 793.

¹⁹³¹ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 774; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 101-102; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 199.

zamansa fiiller arasında geçen zaman kısa olmasına rağmen faildeki suç işleme kararı yenilenmiş olabilir¹⁹³².

Suçlar arasında geçen zamanın uzunluğu veya kısalığı, suç işleme kararının birliğini tespitinde kesin bir ölçüt olmamakla birlikte¹⁹³³, tamamen göz ardı da edilemez. Kanunda her ne kadar bir süre sınırı getirilmemişse de, işlenen suçlar arasında geçen zamanın çok uzun olması, fiillerin aynı suç işleme kararına dayanmadığı hususunda bir karine oluşturabilecektir¹⁹³⁴. Zira suçların arasından uzun bir zaman diliminin geçmiş olması, suç işleme kararında birliğin tespitini güçleştirebilir, hatta imkânsız hale getirebilir. Burada önemli olan, suçlar arasında geçen sürede failin ilk kararını devam mı ettirdiği yoksa yeni bir suç işleme kararına dayanarak mı fiillerini gerçekleştirdiğidir¹⁹³⁵. Bir diğer ifadeyle aradan geçen zamandan ziyade, sonradan işlenen suçun veya suçların, en başta verilen aynı suç işleme kararına dayanıp dayanmadığı önem arz etmektedir¹⁹³⁶.

Kısa aralıklarla işlenen suçlar faildeki karar birliğini gösteren bir işaret olarak değerlendirilebilir. Suçlar arasında geçen zamanın uzun olması, failin yalnızca karşısına çıkan fırsatlardan yararlanmak suretiyle suç işlediği yönünde bir kanaat oluşturabilir¹⁹³⁷. İşlenen suçlar aynı olsa dahi, failin eline geçirdiği fırsatlardan yararlanarak bu suçları işlemesi halinde aynı suç işleme kararının bulunmadığı kabul edilmektedir¹⁹³⁸. Bu nedenle suçlar arasında geçen sürenin, somut olayın özelliklerine göre makul olması gerekir¹⁹³⁹. Suçlar arasındaki zaman aralığının makul olup olmadığının ve suç işleme

¹⁹³² Tosun, s. 134.

¹⁹³³ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 679.

¹⁹³⁴ Kerschbaum, s. 34; Yalçın Sancar, Mütessilsil Suç, s. 101; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 550; Soyaslan, s. 274. “Suç işleme kararının yenilenip yenilenmediği, birden çok suçun aynı karara dayanıp dayanmadığı, aynı zamanda suçlar arasındaki süre ile de ilgilidir. İşlenen suçların arasında kısa zaman aralıklarının olması suç işleme kararında birlik olduğuna; uzun zaman aralıklarının olması ise suç işleme kararında birlik olmadığına karine teşkil edebilecektir. Yine de çeşitli suçlar arasında az veya çok uzun zaman aralığının var olması, bu suçların aynı suç işleme kararının etkisi altında işlendiğini ya da işlenmediğini her zaman göstermeyecektir. Diğer bir anlatımla, sürenin uzunluğu kararın yenilendiğini düşündürebileceği gibi, kısalığı da her zaman kararın yürürlükte olduğunu göstermeyebilecektir.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Aynı yönde bkz. CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 11.03.2021, 1093/98; CGK., 28.01.2021, 445/12. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

¹⁹³⁵ Önder, Ceza Hukuku, s. 547.

¹⁹³⁶ Koca/Üzülmüş, s. 532.

¹⁹³⁷ Önder, Ceza Hukuku, s. 547-548.

¹⁹³⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 551.

¹⁹³⁹ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 679.

kararının yenilenip yenilenmediğinin hâkim tarafından somut olayın özelliklerine göre tayin ve takdir edilmesi gerekir¹⁹⁴⁰.

Suç işleme kararının değişmediğini gösteren azami zaman aralığının ne kadar olması gerektiğine ilişkin kesin bir süre verilemez. Nitekim bu zaman aralığı, işlenen suça ve suçun işleniş şekline göre değişiklik gösterebilecektir¹⁹⁴¹. Örneğin Yargıtay bir olayda suçlar arasında sekiz ve on altı günlük sürelerin bulunması nedeniyle suç işleme kararının yenilendiğini kabul ederken, başka bir olayda yirmi beş günlük sürenin suç işleme kararını kesmediği içtihadında bulunmuştur¹⁹⁴². Yargıtay'ın suçlar arasında subjektif bağın bulunmadığına ilişkin bir kararında ise iki fiil arasında geçen altı aylık süre, failin ikinci suçu aynı suç işleme kararıyla değil, bilakis çıkan fırsatlardan yararlanmak suretiyle işlediğinin göstergesi olarak yorumlanmıştır¹⁹⁴³.

Belirtmek gerekir ki zincirleme suç, zincir kapsamında işlenen suçların birbirleriyle yeterince yakın bir zamansal ilişki içinde olmasını gerektirmekle birlikte, bu gereklilik, daha ilk kısmi fiilin başlangıcında, son kısmi fiilin kesin veya bir dereceye kadar belirli zamansal sonunun belli olması gerektiği anlamına gelmez. Alman Federal Yüksek Mahkemesi'ne göre, örneğin bir veznedar muhasebe belgelerinde devamlı olarak sahtecilik yaparak sürekli bir gelir kaynağı yaratmak ister ve defterlerin incelenmesi sırasında ortaya çıkana kadar bu fiillerini aylar hatta yıllar boyunca sürdürürse, zincirleme suçun varlığı kabul edilebilecektir. Ancak bu gibi durumlarda, failin harekete geçmek için genel ve belirsiz bir şekilde hazır olması yeterli değildir; daha ziyade, aynı fiilleri sıkı bir zamansal bağlamda tekrar tekrar yapmaya kararlı olması gerekir¹⁹⁴⁴. Öte yandan, sonraki

¹⁹⁴⁰ Tosun, s. 134; Çolak, “Dolandırıcılık”, s. 296.

¹⁹⁴¹ Zafer, Ceza Hukuku, s. 585.

¹⁹⁴² CGK, 21.2.1994, 6-34/59. Karar için bkz. Zafer, Ceza Hukuku, s. 585.

¹⁹⁴³ “Sanığın yatılı bölge ilköğretim okulunda 5. Sınıf öğrencisi olan ve ayda bir defa üç gün süreyle izinli olarak eve gelip kalan kız kardeşi katılana yönelik olarak ilk defa 2009 yılında Ağustos ayında cebir ve şiddet kullanmak suretiyle basit cinsel istismar suçunu işlediği, ikinci olarak da 2010 yılı ara tatilinde Şubat ayında basit istismar suçunu işlediği sabit olan somut olayda, ilk eylemle ikinci eylem arasında geçen ve makul sayılamayacak olan yaklaşık 6 aylık uzunca bir süre, sanığın aynı suç işleme kararıyla değil, çıkan fırsatlardan yararlanmak suretiyle ikinci suçu işlediğini göstermektedir. Zira iki eylem arasında geçen 6 aylık sürede birden fazla kez eve gelerek kalan katılana karşı, sanığın herhangi bir eylem gerçekleştirmemiş olması, aynı suç işleme kararı altında hareket etmediği anlamına gelmektedir.” CGK, 14.01.2014, 14-384/2. Karar için bkz. Koca/Üzülmez, s. 532, dpn. 1800.

¹⁹⁴⁴ BGHSt 26, 4. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin bir kararına göre, belli bir alanda, henüz zamansal olarak sınırlandırılmamış belli bir süre için, yıllık inşaat ihalelerindeki rekabeti baştan sistematik olarak

suçun önceki suç tamamlanmadan önce işlenmesi nedeniyle ortaya çıkan zamansal örtüşme, suç işleme kararında birlik bulunduğunu da tek başına göstermez. Fiiller arasında, sonrakilerin öncekilerin devamı olarak görülmesini sağlayacak şekilde doğrudan maddi (nesnel/objektif) bir bağlantı bulunmalıdır¹⁹⁴⁵.

Failin planı için kesin bir son belirlememesi, diğer koşullar da göz önünde bulundurulduğunda sübjektif unsurun kabulünü engellemeyebilir¹⁹⁴⁶. Bununla birlikte, suç planının kapsadığı süre ne kadar uzun olursa, insanın sahip olduğu sınırlı hayal gücü bakımından, fail için belirli bir tüm neticeyi öngörme ve böylece bunu parça parça gerçekleştirmeye kararlı olma olasılığı da o kadar azalır. Failin gelecekte suç işlemeye devam etme ve hayatını bu şekilde sürdürmesi şeklindeki bir karar ise, zincirleme suçun kabulü için yeterli değildir¹⁹⁴⁷.

Suçların işlendiği yerlerin farklılık göstermesi de suç işleme kararında birliğin bulunmadığını tek başına göstermemektedir. Kanunda da suçların işlendikleri yer bakımından bir sınır getirilmemiştir¹⁹⁴⁸. Zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için mağdurun kendisinin veya üzerinde suçun işlendiği eşyasının aynı yerde bulunması gerekmez. Mağdurun ilk fiilde Türkiye’de ikincisinde yurt dışında olması mümkün olduğu gibi, örneğin, mağdurun değişik şehirlerde veya ülkelerdeki evinden yapılan hırsızlıklar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür¹⁹⁴⁹. Suçların aynı yerde işlenmiş olmaları ise, suç işleme kararında birliğin bulunduğuna işaret edebilirse de¹⁹⁵⁰, bu kararın birliğini kesin olarak göstermez¹⁹⁵¹. Zira fail suçları tesadüf

ortadan kaldırmayı amaçlayan organize bir mekanizma kurulması halinde de bir suç işleme kararının varlığından söz edilebilir. Bkz. BGH NJW 1959, 252.

¹⁹⁴⁵ BGH NStZ 1990, 435; NStZ 1989, 571.

¹⁹⁴⁶ BGH NJW 1961, 1733 (1734); BGH NJW 59, 252; RGSt 32, 337, 339; RGSt 58, 19, 20.

¹⁹⁴⁷ BGH NJW 1961, 1733 (1734).

¹⁹⁴⁸ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 102.

¹⁹⁴⁹ **Artuç**, s. 58. Buna karşın yazar, failin, yurtdışında bulunan mağdurun evindeki eşyaları çalmak amacıyla birkaç akşam boyunca eve girip eşyaları traktöre taşıyıp götürdüğü esnada, eşyaların arasında bulunduğu bir resimde mağdurun bir de deposunun bulunduğunu anlayarak depodan da hırsızlık yapmaya başladığı olayda, depodaki malların çalınmasına ilişkin kararın yeni bir suç işleme kararı olduğu ve zincirleme suç kapsamına dâhil olmayacağı görüşündedir (s. 54).

¹⁹⁵⁰ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 453.

¹⁹⁵¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 201.

eseri olarak veya önüne çıkan fırsatı değerlendirmek suretiyle yenilenen kararlarla da işliyor olabilecektir¹⁹⁵².

3.2.2.3.3. Suçların Mağdurlarının Aynı Olması

TCK'nın 43. maddesinde, zincirleme suçun oluşabilmesi için suçların “*bir kişiye karşı*” işlenmesi gerektiği kabul edilmiştir. Dolayısıyla suçların mağdurunun aynı olması, Türk ceza hukukunda zincirleme suçun objektif bir koşuludur. Ancak mağdurların aynı veya farklı olmasının, zincirleme suçun sübjektif şartını belirlemede yardımcı bir ölçüt olduğunu da vurgulamak gerekir¹⁹⁵³. Dolayısıyla bu koşul, mağdurların farklı kişiler olması halinde zincirleme suçun sübjektif unsurunun oluşup oluşmayacağı hususunda tartışmalar yapılmasına engel değildir. Öte yandan kimi durumlarda suçun mağduru esas olarak toplum veya devlet olmakla birlikte belli kişi veya kişiler de suçtan zarar görebilmekte veya suçun maddi konusunu oluşturabilmektedir.

Doktrinde bir görüşe göre, hukuki değerler bakımından bir ayırım söz konusu olmaksızın mağdurların değişmesi halinde suç işleme kararı da değişeceğinden, zincirleme suçun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu durumda mağdur sayısı kadar bağımsız suçtan söz edilir¹⁹⁵⁴.

Ferdi ihtiyaçları tatmin eden ferdi varlıklar, dış dünyaya ait objeler olup insan ve şeylerden ibarettir. Böylece ferdi varlıklar, aynı varlıklar ve şahsi (kişisel) varlıklar olmak üzere ikili bir ayrıma tabidir. Bu ayrımın pratik önemi, birden fazla mağdurun mevcudiyeti halinde zincirleme suçtan söz edilip edilemeyeceği noktasında ortaya çıkmaktadır. Bir görüşe göre, kişisel varlıkları ihlal eden suçlarda birden fazla mağdurun bulunması, zorunlu olarak birden fazla suç işleme kararının varlığını gerektireceğinden, böyle durumlarda suç işleme kararında birlikten söz edilemez¹⁹⁵⁵.

¹⁹⁵² Bu duruma CGK, 14.01.2014, 14-384/2 kararına konu olay örnek olarak gösterilebilir. Olayda cinsel istismar fiilleri aynı yerde ve 6 aylık aralığıyla işlenmiştir. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 2.9.2022).

¹⁹⁵³ **Zafer**, “*Fuhş Teşvik Suçu*”, s. 422.

¹⁹⁵⁴ **Tosun**, s. 136-137; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 238.

¹⁹⁵⁵ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 304, dpn. 38.

Sübjektif şartın ortadan kalkması için farklı kişilere ait hukuki varlık veya menfaatlerin ihlal edilmiş olmasının yeterli olmadığını kabul eden bir diğer görüşe göre, bu hukuki varlık veya menfaatlerin kanun tarafından kolektif olarak değil, bireysel olarak dikkate alınmış olması gerekmektedir. Örneğin birden çok kişinin yaralanması durumunda zincirleme suçtan söz edilemese de; kamunun sağlığına karşı suçlarda (TCK m. 185-196) sağlık, bireysel bir değer olarak değil kolektif bir değer olarak dikkate alındığından, bu suçlar bakımından zincirleme suçun oluşması mümkündür. Zira kasten yaralama suçunda fiilin kime karşı işlendiği fail için önemli olduğundan, her bir yaralama fiilinde suç işleme kararının yenilendiği söylenebilecektir¹⁹⁵⁶. Birden çok kişiye karşı suç işlemek amacı birden çok kararı gerektirmektedir¹⁹⁵⁷. Buna karşın örneğin zehirli madde katma suçunda (TCK m. 185), hangi kişilerin hayatı veya sağlığını tehlikeye düşürdüğü, fail bakımından bir önem taşımamaktadır.

Alman doktrin ve uygulamasında zincirleme suçun kabul edilmesi için gereken koşullardan biri, benzer hukuki değerlerin ihlal edilmesidir. Ancak bir görüşe göre bu koşul geniş olarak yorumlanmamalıdır. Buna göre, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlere (*höchstpersönliche Rechtsgüter*) yönelik suçlar ile toplumsal hukuki değerleri ihlal eden suçlarda, bu “*hukuki değerlerin veya hakların sahiplerinin*” ya da “*suçun maddi konusunun*” farklı olması halinde zincirleme suçun uygulanamayacağı, mağdurun veya suçun maddi konusunun aynı olması halinde zincirleme suçun oluşacağı kabul edilmelidir¹⁹⁵⁸. Dolayısıyla farklı mağdurlara karşı işlenen suçlar söz konusu olduğunda, ihlal edilen hukuki değerler açısından bir ayırım yapılmaktadır¹⁹⁵⁹. Örneğin, yaşam, vücut bütünlüğü, şeref, özel hayat, kişisel özgürlük, cinsel dokunulmazlık, konut dokunulmazlığı gibi kişilik hakları söz konusu olduğunda, zincirleme suçun oluşabilmesi için mağdurun aynı kişi olması gerekir. Eğer bu suçlarda mağdur sayısı birden çoksa, bu durumda suç işleme kararı da birden çok olacaktır¹⁹⁶⁰.

¹⁹⁵⁶ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 107.

¹⁹⁵⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 150.

¹⁹⁵⁸ **Geerds**, s. 304; **Jescheck, Hans-Heinrich**, “*Die Konkurrenz*”, ZStW 1955, Band 67, Heft 4, s. 552; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 455.

¹⁹⁵⁹ **Geerds**, s. 304.

¹⁹⁶⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 149; **Tosun**, s. 137; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 548-549.

Bu düşünceye göre, toplumsal hukuki değerleri ihlal eden bazı suçlarda da suçun maddi konusunun farklı olması halinde zincirleme suçun gerçekleşmesi mümkün değildir¹⁹⁶¹. Örneğin failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı memurlara rüşvet vermesi halinde zincirleme suçtan söz edilemeyecektir¹⁹⁶². Ancak bu durum, toplumsal hukuki değerleri ihlal eden her suç bakımından kabul edilmemekte, söz gelimi belgede sahtecilik ve yalan yere yemin suçlarında zincirleme suçun oluşabileceği kabul edilmektedir¹⁹⁶³.

Buna karşın, malvarlığına karşı işlenen suçlarda mağdurlar farklı olsa da, suç işleme kararında birlik olduğu kabul edilebilir ve zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹⁹⁶⁴. Malvarlığına karşı suçlar ile kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri koruyan suçlar arasında ayırım yapılmasının nedeni çeşitli gerekçelerle izah edilmeye çalışılmıştır. Malvarlığına karşı suçun, örneğin hırsızlık suçunun kimlere karşı işlendiği fail bakımından bir önem taşımayabilir. Bunun ötesinde, ceza kanunlarının hırsızlık suçunu cezalandırırken A veya B kişinin malını değil, genel olarak malı himaye ettiği belirtilmektedir. Mal, bireyselleştirilmesi, belli kimselere ait olması önem taşımayan bir değer olarak dikkate alındığından, farklı kişilere karşı hırsızlık suçu işlendiğinde de suç işleme kararında birliğin devam edebileceği ifade edilmektedir¹⁹⁶⁵. Bu nedenle kişilere karşı işlenen suçlar bakımından yalnızca malvarlığına karşı suçlar kategorisinde mağdurların farklı kişiler olmasının zincirleme suçun oluşumunu engellemeyeceği kabul edilmektedir¹⁹⁶⁶. Buna karşın bir kimseyi öldüren veya yaralayan fail için, öldüreceği veya yaralayacağı kimsenin şahsı önem taşımaktadır. Birden çok kimsenin şahsına saldıran bir kişinin, saldırdığı kişi sayısınca müstakil nedenlerinin ve amaçlarının bulunduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal eden suçlarda, mağdur adedince birbirinden bağımsız suç işleme kararlarının mevcut olduğu ifade edilmektedir¹⁹⁶⁷.

¹⁹⁶¹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 455; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 107.

¹⁹⁶² Açıklama için bkz. **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 455.

¹⁹⁶³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 149, dñn. 285.

¹⁹⁶⁴ **Tosun**, s. 137; **Geerds**, s. 303-304.

¹⁹⁶⁵ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 107.

¹⁹⁶⁶ **Geerds**, s. 303-304; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 150.

¹⁹⁶⁷ *Impallomeni*'nin görüşleri, 02.03.1987 tarih ve 341/84 sayılı Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında özetlenmiştir.

Doktrinde bir kısım yazar ise, zincirleme suçun oluşması bakımından suç tipleri veya korunan hukuki değerler arasında yapılan böyle bir ayrımı kabul etmemektedir¹⁹⁶⁸. Korunan hukuki değerler bakımından herhangi bir ayrıma gidilmeksizin, mağdur sayısı birden çok olsa dahi, suç işleme kararında birlik ve dolayısıyla zincirleme suç oluşabilecektir¹⁹⁶⁹. Hem kişilik hakları hem de toplumsal hukuki değerler aleyhine işlenen suçlarda mağdurların veya suçun maddi konusunun farklı olması, zincirleme suçun sübjektif şartının oluşmasını tek başına engellemez¹⁹⁷⁰. Bu nedenle bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı kişilere hakaret edilmesi veya bir işi yaptırmak amacıyla farklı memurlara rüşvet verilmesi durumlarında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına engel bir durum bulunmamaktadır¹⁹⁷¹. Bununla birlikte, suç işleme kararında birlik bulunup bulunmadığı araştırılırken, somut olayın koşulları göz önüne alınmalı ve suçların mağdurlarındaki farklılık da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Mağdurların farklı kişiler olması, suç işleme kararının değiştiğini gösteren kesin bir delil olamasa da, suç işleme kararındaki birliğin belirlenmesinde başvurulabilecek ölçütlerden biridir¹⁹⁷². Çeşitli fiillerin aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenip

¹⁹⁶⁸ Önder, Ceza Hukuku, s. 549.

¹⁹⁶⁹ 765 sayılı TCK döneminde, kanunda aksine bir şart getirilmediği için, münhasıran kişiye karşı işlenen suçlarla malvarlığına karşı işlenen suçlar arasında bir ayrıma gitmenin gerekçeden yoksun ve hatta kanuna aykırı olduğu ifade edilmekteydi. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 108-109; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 150; **Tosun**, s. 137.

¹⁹⁷⁰ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 456. Yargıtay'ın 765 sayılı TCK döneminde bu görüş doğrultusunda verdiği kararlar bulunmaktadır: “T.C. Yasası, suçların mağdurları başka başka oldukları takdirde mütelsil suç hükmünün değil, gerçek (maddi) içtima hükümlerinin uygulanacağına ilişkin bir kural getirmemiş; bir çok yabancı Yasa gibi, yalnızca öznel (subjektif) bir ölçü öngörmüştür. Bu ölçüye göre, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların (varlık ya da yararların) ihlalinde ve dolayısıyla mağdur çokluğunda bile, “bir (aynı) suç işleme kararıyla” davranılmışsa, kuşkusuz “mütelsil suç” hükmü uygulanabilecektir. Bunun tersini önceden (a priori) bir yargısal kural (içtihat) boyutunda kesinlemek, Yasanın öngörmediği bir öğeyi T.C. Yasasının 80. maddesine eklemek ve maddenin uygulama alanını, yasama organının yerine geçerek daraltmak olacaktır.” 4CD., 13.06.1991, 2715/3836. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 27.07.2022).

¹⁹⁷¹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 456-457.

¹⁹⁷² Bu nedenle, 5237 sayılı TCK'dan farklı olarak, zincirleme suçun uygulanmasına ilişkin gerek mağdur gerekse suç tipi bakımından bir sınırlama getirmeyen 765 sayılı TCK döneminde, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı kişilere hakaret edilmesi, farklı kişilerin yaralanması ve hatta öldürülmesi durumunda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği belirtilmekteydi: “Gerçekten de aynı suç işleme kararıyla bir ailenin fertlerini öldüren kişi, yine siyasi bir hareketin taraftarlarını veya mirasçıları bertaraf etmek isteyen kişi, mütelsil suç hükümlerinden yararlanmalıdır.” Bkz. **Yalçın Sancar**, s. 109-110; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 151.

işlenmediklerinin somut olarak tespitinde, saldırıya uğrayan varlığın kişisel mahiyette olup olmadığının taşıdığı önem göz ardı edilemez¹⁹⁷³.

765 sayılı TCK döneminde de, suçların farklı mağdurlara karşı işlenmesinin aynı suç işleme kararının tespitinde yararlanılabilecek yardımcı ölçütlerden biri olduğu, ancak suç işleme kararının değiştiğinin delili olamayacağı belirtilmekteydi¹⁹⁷⁴. Buna karşın Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, kişilere karşı işlenen suçlarda mağdurların farklılık göstermesi halinde suç işleme kararının da yenilendiğinin kabul edilmesi gerektiğine ilişkin kararları mevcuttu¹⁹⁷⁵. Değişik kamu kesimine ait mallara karşı suçlar, cebir, şiddet veya tehdit kullanılarak işlenen suçlar ile çok faili suçlar bakımından da mağdurların farklı olmasının zincirleme suçun oluşumunu engelleyeceği belirtilmekteydi¹⁹⁷⁶.

3.2.2.3.4. Değerlendirme

Zincirleme suça özelliğini veren ve onun sübjektif şartını oluşturan suç işleme kararında birliğin failin içsel durumuna ilişkin olması, onun tespitinde güçlükler yol açmaktadır¹⁹⁷⁷. Failin iç dünyasına ilişkin hususlar ancak dış dünyaya yansıyan davranışlar ile anlamlandırılabilirliğinden, yukarıda açıklanan ölçütler, suç işleme kararında birliğin tespitinde ve dolayısıyla zincirleme suçun oluşup oluşmadığının tespiti konusunda önemli rol oynamaktadır¹⁹⁷⁸. Suç işleme kararındaki birliğin tespitinde her

¹⁹⁷³ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 304, dpn. 38.

¹⁹⁷⁴ Bkz. CGK, 22.2.1988, 580/54.

¹⁹⁷⁵ “Yine, failin cinsel duygularını tatmin amacıyla toplu kalınan yerlerde örneğin bir yurttan, bakımevinde, hastahane her gece bir başka küçüğe tasaddide bulunması veya her gece bir başka mağdurun ırzına geçmesinde aynı suç işleme kararından bahsedilemez. Fail, mağdurlardan biri üzerindeki fiillerini aynı karar altında tekrarlamakta ise de, her mağdur üzerinde ayrı ve yeni bir suç kararı ile fiilini gerçekleştirmektedir. Bu itibarla, ayrı şahıslar aleyhine işlenen suçlarda teselsül hükümleri uygulanamayacağından, Yerel Mahkemece TCY.nın 80. maddesinin tartışılmasında zorunluluk bulunmamaktadır. Direnme kararı bu yönüyle isabetlidir.” CGK., 27.03.1995, 58/86. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 7.10.2022).

¹⁹⁷⁶ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 549. Bu yaklaşım, zincirleme suçun oluşumu için mağdurun aynı olması koşulunu aramayan 765 sayılı TCK döneminde, kanunda olmayan bir şartı kanuna sokmaya çalışması gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 106.

¹⁹⁷⁷ **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 254.

¹⁹⁷⁸ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 195.

somut olayın kendine özgü koşulları göz önünde bulundurulmalıdır¹⁹⁷⁹. Yerel mahkemenin bunu kararında irdeleyerek gerekçelendirmesi gerekir¹⁹⁸⁰.

Suç işleme kararında birliğin tayininde gündelik hayat tecrübelerinden yararlanılabilir¹⁹⁸¹. Örneğin failin suç işlemek amacıyla kurulan farklı örgütlerin üyelerine yardım etmesi durumunda zincirleme suçun subjektif şartının gerçekleşmeyeceği, ancak aynı örgütün üyelerine yardım etmesi durumunda aynı suç işleme kararının kabul edilebileceği ifade edilmektedir¹⁹⁸². Bununla birlikte her ne kadar örgütün amaçları doğrultusunda işlenen suçlar zincirleme suç ilişkisine girebilirse de, örgüt kurmak ya da örgüte üye olmak, tek başına, işlenen suçlar bakımından suç işleme kararında birliğin olduğunu göstermemektedir¹⁹⁸³. Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen bu suçlar bakımından ayrıca zincirleme suçun subjektif unsurunun aranması gerekir. Yine failin işlediği farklı kaçakçılık fiilleri kapsamında kamu görevlilerine birden çok defa rüşvet vermesi halinde de suç işleme kararında birlikten söz edilemez¹⁹⁸⁴.

Zincirleme suçta fiillerin işlendiği yerlerin veya fiiller işlenirken kullanılan vasıtaların, hareket tarzlarının aynı olması mutlak bir şekilde aranmamaktadır¹⁹⁸⁵. Yine, failin suçların bir kısmını yalnız başına işlemesi ve daha sonra suçlardan iştirak halinde işlenen

¹⁹⁷⁹ “Bu değerlendirme her olayda ayrı ayrı ve diğer şartlar da dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu nedenle, başlangıçta belirli bir süre geçince suç işleme kararı yenilenmiş ya da değişmiş olur demek, soyut ve delillerden kopuk bir değerlendirme olacaktır. Failin iç dünyasını ilgilendiren bu kararın varlığının her olayın özelliğine göre suçun işleniş biçimi, suçun işlenmesindeki özellikler, fiillerin işlendikleri yer ve işlenme zamanı, fiiller arasında geçen süre, korunan değer ve yarar, hareketin yöneldiği maddi konunun niteliği, olayların oluşum ve gelişimi ile dış dünyaya yansıyan diğer tüm özellikler değerlendirilerek belirlenmesi gerekecektir.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

¹⁹⁸⁰ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 683.

¹⁹⁸¹ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 450.

¹⁹⁸² İçel, Suçların İçtimai, s. 138-139.

¹⁹⁸³ Tezcan/Erdem/Önok, s. 1096; Evik, Vesile Sonay, Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu, Beta Yay., İstanbul 2004, s. 394-395.

¹⁹⁸⁴ “Sanığın asker şahıslardan ... ve ...'na değişik tarihlerdeki aynı ve farklı kaçakçılık eylemleri kapsamında birden çok kez rüşvet verdiğinin iddia ve kabul olunması karşısında; suç kastı yenilenmeden bir kimseye birden fazla rüşvet verilmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulanacağı, keza farklı kaçakçılık eylemleri için rüşvet verme suçu rüşvet verilen şahıs sayısına oluşacağından, sanığın TCK'nın 252/1, 43/1 maddeleri gereğince iki kez zincirleme rüşvet vermek suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde uygulama yapılarak haklarında noksan cezaya hükmedilmesi,” 5CD., 29.04.2016, 1454/4394. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.10.2021).

¹⁹⁸⁵ Soyaslan, s. 271.

bir kısmına şerik sıfatıyla katılması, zincirleme suçun kabul edilmemesi için tek başına bir gerekçe oluşturmaz.

Cinsel suçlar söz konusu olduğunda, suç işleme kararında birliğin tespiti dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Nitekim bu tür eylemler, aynı kişiye yönelik olsa bile, önceden tasarlanmış düşüncelerden ziyade, cinsel arzusun aniden harekete geçmesinden, ani bir dürtüden kaynaklanmış olabilir. Bu tür anlık eylemler zinciri ise kaynağını failin içsel eğiliminden alsa bile, zincirleme suç oluşturmaz¹⁹⁸⁶.

Mağdurun, suçtan zarar görenin veya suçun maddi konusunun aynı kişi olması, suç işleme kararındaki birliği gösterebilecek bir ipucudur. Bununla birlikte bu kişinin aynı olması suç işleme kararının birliğini tek başına göstermek için yeterli değildir. Örneğin, her gün gittiği aynı bakkaldan uygun fırsatı bulduğunda çeşitli ürünler çalan hırsızın veya aynı kişiye tesadüf eseri rastladıkça birden çok hakaret eden failin fiilleri arasında sübjektif bir bağlantının bulunduğu söylenebilecek midir? Bu durumda somut olayın koşullarına bakılmalıdır. Fiiller arasındaki zaman, fiillerin işlendikleri yer ve işlenme şekilleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda yukarıda verdiğimiz hırsızlık örneğinde zincirleme suçtan söz edilebilecektir. Nitekim suç işleme kararı mağdur, zaman, yer ve işlenme şekli bakımından somutlaşmış bir vaziyettir. Fail yalnızca uygun fırsatın gelmesini beklemektedir. Ancak hakaret örneği bakımından aynısı söylenemeyecektir. Zira bu halde mağdur aynı olsa da suç işleme kararında birlikten söz etmek güçtür. Failin mağdura ne zaman nerede rastlayacağı belirsizdir; burada failin yönlendirebileceği bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle her fiilin bir diğerinin devamı olarak görüldüğünden ve fiiller arasında bir sübjektif bağın bulunduğundan söz etmek zordur. Dolayısıyla kanaatimizce faildeki suç işleme kararı, fiilleri tüm ayrıntılarıyla olmasa da en azından önemli noktaların ne olduğu hususunda kapsayacak şekilde olmalıdır¹⁹⁸⁷. Failin, suçların işlenme yerleri, zamanları ve şekillerine ilişkin en azından genel bir fikri bulunmalıdır. Bu tasavvura sahip olduğu takdirde failin suçu işlemek için uygun

¹⁹⁸⁶ BGH NJW 1952, 554. *Özen*'e göre, suçun maddi konusu edilgen olmadığı ve failin fiil üzerinde mutlak tasarrufu bulunmadığı için, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda her bir suç bakımından yeni bir suç işleme kararıyla hareket edildiği karine olarak kabul edilebilir. Bkz. *Özen*, Suçların İçtimaı, s. 231.

¹⁹⁸⁷ Örneğin, bir evden eşya çalmış olan kişinin hırsızlık fiiline devam etme düşüncesi yokken, birkaç gün sonra oradan geçerken aynı evin kapısını açık görerek bir kısım eşya daha çalması durumunda, suç işleme kararında birlikten söz edilemez. Bu durumda birbirinden tamamen bağımsız iki suç vardır ve zincirleme suç hükümleri uygulanamaz. Örnek için bkz. *Kantar*, s. 147-148.

koşulların oluşmasını beklemesi sübjektif şartın reddedilmesini gerektirmez. Söz konusu koşullar kümülatif olarak aranmak zorunda olmasa da, somut olayda hep birlikte bir değerlendirmeye tutulmalıdır¹⁹⁸⁸. Çünkü somut olayın koşullarına göre birinin bulunmaması suç işleme kararının aynı olmadığını gösterebilecektir. Suçlar uzun bir zaman dilimine yayılmışsa da, burada önemli olan, fiiller arasında bir sürekliliğin bulunmasıdır. Örneğin, mağdur, suçların işlendiği yer ve işlenme şekli aynı olsa da, fiillerin arasına uzun bir zamanın girmiş olması, suç işleme kararının devam etmediğini ve failin önüne çıkan fırsattan yararlanmak suretiyle yeni bir karar aldığını gösterebilecektir. Fiiller arasında bir sürekliliğin bulunması ise, sübjektif unsurun mevcudiyetini gösterebilecektir. Fakat her olayda bu süreklilik olmayabilecektir. Örneğin fiilini en başından itibaren ayrıntılı bir şekilde planlayan fail, ikinci fiili ilk fiili işledikten tam bir yıl sonra işlemeye karar verir ve işlerse, zaman aralığı çok olmasına rağmen sübjektif unsurun bulunduğu söylenebilecektir.

Yukarıda açıklandığı üzere, farklı mağdurlara karşı işlenen suçlar bakımından zincirleme suçun söz konusu olup olamayacağı hususunda, ihlal edilen hukuki değer niteliğine göre yapılan bir ayırım bulunmaktadır. 5237 sayılı TCK m. 43'te zincirleme suçta mağdurların aynı kişi olması şartı aranarak bu tartışmaya son verilmiştir. Öte yandan, mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği kabul edildiğinden, toplumsal hukuki değerleri ihlal eden suçlar bakımından da kural olarak zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Nitekim 43. maddede, mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından zincirleme suçun uygulanmasını sınırlayan herhangi bir ibareye yer verilmemiştir. Bu suçlar bakımından, eğer varsa suçtan zarar görenin veya maddi konunun aynılığı veya farklılığı, suç işleme

¹⁹⁸⁸ “17.03.2015 tarihinde gizli soruşturma yürüten kolluk görevlisine net 0,76 gram esrar satan sanığın, bu olaydan yaklaşık 10 ay sonra 15.01.2016 tarihinde net 3332 gram esrar naklederken yakalanması, her iki suçun işleniş biçimleri ile oluşum ve gelişmelerinin birbirlerinden farklılık göstermesi, suça konu esrarların miktarları ile esrarların ele geçirildiği tarihler arasındaki zaman aralığının uzunluğu, ilk eylemin gerçekleştirildiği 17.03.2015 tarihinden sonra ancak ikinci eylemin gerçekleştirildiği 15.01.2016 tarihinden önce 17.12.2015 tarihinde sanığın ikametinde narkotik köpeği eşliğinde yapılan aramada herhangi bir suç unsuru elde edilememiş olması birlikte değerlendirildiğinde; sanığın, 17.03.2015 tarihinde esrar satmasından sonra, ilk suç işleme kararından bağımsız olarak yeni bir suç işleme kararının icrası kapsamında 15.01.2016 tarihinde yeniden temin ettiği uyuşturucu maddeyi naklettiği, 17.03.2015 ve 15.01.2016 tarihli eylemlerinin aynı suç işleme kararının icrası kapsamında değerlendirilemeyeceği, bu bağlamda sanığın eylemlerinin ayrı ayrı suçları oluşturduğu ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanma şartlarının bulunmadığı,” CGK., 18.06.2020, 1127/298. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 22.09.2022).

kararında birliğin bulunup bulunmadığının tespitinde yardımcı bir ölçüt olarak göz önünde bulundurulabilir.

3.2.2.4. Suç İşleme Kararında Kesinti Olduğunu Gösteren Belirtiler

Suçlar arasında aniden çıkan ve faili suç projesinin aslını esaslı şekilde değiştirmeye zorlayan, suç teşkil eden faaliyetin objektif ve sübjektif şartlarına ve vasıtalarına ilişkin haller ve fırsatların varlığı, suç işleme kararında birliğin kesildiğini gösterebilir¹⁹⁸⁹.

Failin fiillerine devam etme kararından vazgeçerek ardından yeniden aynı kararı vermesi durumunda zincirleme suç kabul edilemez. Nitekim böyle bir durumda suç işleme kararı kesintiye uğramıştır¹⁹⁹⁰. Fiili kesinti gerçekleşikten sonra işlenen suçlar zincirleme suç kapsamında değerlendirmeye alınmaz¹⁹⁹¹.

Bir görüşe göre¹⁹⁹², basın suçu kural olarak “*neşir (yayım)*” ile meydana gelmekte ve yazının yayınlanmasıyla suç işleme kararı sona ermektedir¹⁹⁹³. Bu nedenle neşirden sonra kaleme alınıp yayınlanan yazılar bakımından yeni bir suç işleme kararı söz konusudur. Kanaatimizce, yayım suç işleme kararını kesintiye uğratmaz. Aynı gazetenin birbirini izleyen birden çok nüshasında bir suç işleme kararının icrası kapsamında yazılan ve yayınlanan birden çok yazı bulunuyorsa, zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır.

¹⁹⁸⁹ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 92. “13.03.2006 tarihinde İzmir ili, Torbalı ilçesi, Bozköy Mahallesinde, 17.05.2006 tarihinde Aydın ili Germencik ilçesi Ortaklar Mahallesinde sahte para tedavüle koyan sanık ...'nin her iki eylemi arasında iki ay dört günlük bir zaman aralığının bulunması, her iki eylemde ele geçirilen sahte paraların farklı değerlerde olması, sanığın ikinci eylemini daha rahat hareket edebileceği düşüncesi ile ilk eylemine ilişkin yakalandığı İzmir ili sınırları dışına çıkarak farklı bir yerde gerçekleştirmesi ve ilk eylemine ilişkin suçu arkadaşları ile birlikte gezdiği görüntüsü vererek işlerken ikinci eyleminde tek başına sahte parayı tedavüle sürerek eylem tarzını değiştirmesi hususları bir bütün olarak göz önüne alındığında sanığın her iki eylemi arasında kastı da içine alıp ondan önce gelen bir suç işleme kararından, diğer bir deyişle eylemleri ortak bir zemine taşıyan sübjektif bir bağdan söz edilemeyeceği, sanığın 17.05.2006 tarihli olayda yenilenmiş suç işleme kararı ile hareket ettiği diğer bir anlatımla her iki olay arasında fiili kesintinin olduğu, bu bağlamda sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı ve sanığın her iki eylemi nedeniyle ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 22.10.2019, 1435/624. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 13.04.2022).

¹⁹⁹⁰ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 608.

¹⁹⁹¹ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 586.

¹⁹⁹² **Önder, Ayhan**, “Basın Suçlarında Teselsül”, Adalet Dergisi, Yıl 1975, C. 66, S. 3-4, s. 303.

¹⁹⁹³ Neşir, basılmış eserin topluma ulaşması anlamına gelmektedir. **Önder, Ayhan**, “Basın Suçları ve Hakiki-Fikri İhtima ile Mütelsil Suç”, Adalet Dergisi, Yıl 1977, C. 68, S. 1-2, s. 145.

Failin askere gitmesi, uzun süre hastanede yatması, işlediği suçlardan sonra cezaevine girmesi¹⁹⁹⁴ gibi bir nedenle eylemin sürdürülememesi hallerinde suç işleme kararında kesinti meydana gelebilir¹⁹⁹⁵. Yine failin yakalanması¹⁹⁹⁶ veya tutuklanması, suç işleme kararında kesintinin meydana geldiğini gösterebilir¹⁹⁹⁷. Yargıtay bir kararında, işlediği bir suç nedeniyle fail hakkında tutanak tutulmasının, fiili kesinti meydana getirdiğini kabul etmiştir¹⁹⁹⁸. Belirtmek gerekir ki tüm bu durumlar, suç işleme kararında birliğin ortadan kalktığını ve zincirleme suçun kesintiye uğradığını kesin olarak göstermemektedir. Bunlar sübjektif unsurun bulunup bulunmadığının tespitinde yararlanılabilecek ipuçlarıdır.

¹⁹⁹⁴ **Hakeri**, Müteselsil Suç, s. 244-245.

¹⁹⁹⁵ “Mağdurenin anlatımlarına göre sanığın askere gitmeden önce başladığı ırza geçme eylemine dönüşünde devam ettiği, araya askerlik gibi uzun bir sürenin girmesi ve fiili kesinti nedeniyle suç işleme kararında birlik bulunmadığından iki ayrı müteselsil suç oluşacağı dikkate alınmadan tek suçtan hükümlülük kararı verilmesi,” 5CD, 13.3.2006, 46/1792 Karar için bkz. **Demirbaş**, s. 560, dpn. 1019.

¹⁹⁹⁶ Bu açıdan Yargıtay 14. Ceza Dairesinin 9.11.2016 tarih ve 4294/7693 sayılı kararını karşıoy yazısı dikkate değerdir: “Olayımızda, sanık önce mağdureyi 03.03.2007 tarihinde kaçırarak farklı il'e götürmüş, şikayet üzerine soruşturmaya başlanmış, 14.03.2007 günü polis tarafından bulunarak ailesine tutanakla teslim edilmiş, mağdurenin yaşı nedeniyle rızası geçerli olmadığından TCK'nın 109/1, 109/3-f ve 109/5. maddelerine uyan kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu tüm unsurlarıyla oluşmuştur. Bu olaydan yaklaşık dört ay sonra mağdureyi tekrar kaçırarak ... Asliye Ceza Mahkemesinin 2007/778 Esas sayılı dosyasına konu ikinci kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunu işlemiştir. İlk suçun tamamlanmasını takiben mağdurenin ailesine teslim edilmesiyle oluşan fiili kesinti ile ikinci suç arasında uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır. Ayrıca ilk suçun ikmalini takiben başlanan soruşturma ve mağdurenin ailesine teslimi sebebiyle fiili kesinti oluşmuştur. Burada zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için sanığın ilk eylemden önce mağdureyi kaçırmayı, bu olay nedeniyle soruşturmaya başlanıp elinden alınarak egemenliğinde çıkarılarak ailesine verilmesini müteakip tekrar kaçırmaya karar vermiş olması gerekmektedir. Oysa suçun vasfı, olayların gerçekleşme nedenleri ve biçimi, iki suç arasında geçen zaman ve kanıtlar dikkate alındığında suçların farklı suç işleme kararına dayandığı, ilk suçun işlenmesi esnasında ikinci suçun sanığın gündeminde olamayacağı ve olmadığı, önceki suçun işlenmesi öncesi veya sırasında ikinci suçun işlenmesi yönünde karar verilmesine mantıken gerek ve olanak bulunmadığı anlaşılmaktadır.” Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.10.2021).

¹⁹⁹⁷ Yargıtay, söz konusu durumların kesintisiz suçlarda fiili kesinti meydana getireceğini kabul etmektedir. Ancak kesintisiz suçlarda fiili kesinti yaratan durumun aynı zamanda suç işleme kararının yenilendiğine işaret edebileceğini de kabul etmektedir: “Sanığın her bir eyleminden sonra, aynı gün yakalanması nedeniyle fiili kesintinin gerçekleştiği, yeni bir ortamda daha rahat ve kolay hareket edeceği, aranmadığı, tanınmadığı düşüncesiyle yenilenen suç kastıyla diğer izlemlerini gerçekleştirdiği gözetildiğinde temadinin kesildiği ve fiili nedenle kesilen temadiden sonra sanığın gerçekleştirdiği her bir eylemin yeni bir suç işleme kararının icrası kapsamında ortaya çıktığından bağımsız ve ayrı suçu oluşturup mükerrer dava bulunmadığının anlaşılması karşısında,” 8CD., 30.11.2021, 4833/21908. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.10.2021).

¹⁹⁹⁸ “Yasal olmayan şekilde çoğaltılmış bandrolsüz CD ele geçmesi eylemi nedeniyle 09.11.2008 tarihinde tutulan tutanakla fiili kesinti oluştuktan sonra 11.12.2008 tarihinde işlediği fiilin ayrı suç oluşturacağı gözetilmeksizin, ... eksik ceza tayini,” 7CD, 23.10.2013, 11580/20285. Karar için bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 586, dpn. 70.

Suçların arasına hukuki kesintinin girmiş olması, sübjektif bağın kopmuş olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yargıtay’a göre, “*iddianamenin düzenlenmesi, mahkûmiyet hükmü, şikâyetten vazgeçme nedeniyle verilen düşme kararı ile af yasası*” zincirleme suçta hukuki kesinti meydana getirir¹⁹⁹⁹. Böyle bir durumda Yüksek Mahkeme, en baştaki suç işleme kararının artık ortadan kalktığını, hukuki kesintiden sonra işlenen suçun yeni bir suç işleme kararına dayandığını kabul etmekte ve kesintiden sonra işlenen suçları, kesintiden önce işlenen zincirleme suçun kapsamına dâhil etmemektedir²⁰⁰⁰.

Bu noktada vergi kaçakçılığı suçları açısından uzun süredir tartışmalı olan bir hususa değinmekte fayda vardır. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 05.03.2002 tarih ve 11-28/179 sayılı kararındaki, Vergi Usul Kanunu’nun (VUK) 359. maddesinde yer alan kaçakçılık suçlarının ancak aynı takvim yılında işlenmeleri halinde zincirleme suçun söz konusu olabileceği; farklı takvim yıllarında işlenen kaçakçılık suçları bakımından zincirleme suçun uygulanamayacağına ilişkin görüşü, yerleşik bir içtihat haline gelmişti. Yargıtay, ancak aynı takvim yılında işlenen suçların tek suç işleme kararının icrası kapsamında birleşebileceğini, takvim yılının sona ermesinin zincirleme suçta hukuki kesinti meydana getireceğini kabul etmekteydi²⁰⁰¹. Yargıtay’ın bu yaklaşımının nedeni, suç işleme kararını bir takvim yılıyla sınırlandırmak suretiyle objektif bir ölçü getirme çabasıydı²⁰⁰². Buna göre, örneğin aynı takvim yılı içerisinde yüzlerce sahte belge düzenleyen bir kimse hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanabilecek iken, sahte belgelerden biri Aralık ayının sonunda diğeri ise takip eden yılın Ocak ayının başında düzenlenmişse gerçek içtima kuralının uygulanması gerekmektedir. Takvim yılının zincirleme suçu kesintiye uğrattığı, suç işleme kararında birliği ortadan kaldırdığı kabul edilmekteydi. Oysaki takvim yılı ya da vergilendirme dönemi niteliği itibarıyla düzenleyici bir süre olduğundan

¹⁹⁹⁹ CGK., 12.03.1996, 24/34. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.10.2021).

²⁰⁰⁰ **Koca/Üzülmez**, s. 533. Örneğin bkz. CGK., 22.03.2022, 8/195; CGK., 10.03.2022, 840/165; 6CD., 29.09.2021, 696/14562. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 28.10.2021).

²⁰⁰¹ **Arslan, Çetin / Erdoğan, Yağmur Müge**, “*Vergi Kaçakçılığı Suçlarında Zincirleme Suç*”, 5. Türk-Kore Ceza Hukuku Günleri – Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler Kitabı, (Ed.: İzzet Özgenç, Cumhur Şahin, Faruk Turhan), C. 2, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 1072-1073.

²⁰⁰² **Şenyüz, Doğan**, Vergi Ceza Hukuku, B. 10, Ekin Yay., Bursa 2017, s. 404.

ve kanunda açık bir düzenleme de bulunmadığından, bu uygulamanın yasal bir dayanağı da bulunmuyordu²⁰⁰³.

Bu uygulamaya 7394 sayılı Kanun'un 4. maddesiyle VUK m. 359 maddesine eklenen bir fıkra ile son verilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, *“Bu maddede düzenlenen suçların birden fazla takvim yılı veya vergilendirme dönemi içinde aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi halinde, Türk Ceza Kanununun 43 üncü maddesi uygulanır.”* Kanaatimizce uygulamadan kaynaklanan bu sorunun çözümü için kanuni düzenlemeye ihtiyaç yoktu. Sorun içtihat yoluyla da giderilebilirdi. Nitekim zincirleme suçu düzenleyen hüküm TCK'nın genel hükümleri arasında yer aldığından, ceza içeren bir kanun olan VUK bakımından da uygulama alanına sahiptir (TCK m. 5).

3.2.2.5. Soruşturmanın Etkisi

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) uyarınca ceza muhakemesinin safhaları soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki evreden oluşmaktadır. Soruşturma evresi, *“kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi”* ifade etmektedir (CMK m. 2/1-e). Zincirleme suç kapsamında işlenen suçların bir kısmı, soruşturma başladıktan sonra işlenebilir. Bu durumda işlenen yeni suç veya suçların, soruşturma henüz başlamadan önce işlenen suç veya suçlarla aynı suç işleme kararına dayanıp dayanmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Özellikle, soruşturma evresinde tutuklama, yakalama, gözaltına alma gibi koruma tedbirlerine başvurulabileceğinden, bu tedbirlerin zincirleme suçta hukuki kesinti yaratıp yaratmayacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

Soruşturmanın başlaması, suç işleme kararında birliğin varlığını kendiliğinden ortadan kaldırmaz²⁰⁰⁴. Bilhassa tutuklama, yakalama, gözaltına alma gibi koruma tedbirlerine başvurulmadan yeni bir suçun işlenmesi halinde, suç işleme kararında birliğin devam

²⁰⁰³ Arslan/Erdoğan, s. 1076.

²⁰⁰⁴ Öztürk/Erdem, § 6, kn. 683.

ettiği söylenebilecektir. Zira bu noktada fail henüz işleyeceği bu yeni suç bakımından bir engelle karşılaşmamıştır²⁰⁰⁵. Yargıtay'ın da benzer yönde kararları vardır²⁰⁰⁶.

Bununla birlikte bir görüşe göre, tutuklama, yakalama gözaltına alma gibi koruma tedbirleri kesinti yaratır ve bundan sonra işlenen yeni suç aynı suç işleme kararı kapsamında değerlendirilemez²⁰⁰⁷. Alman uygulamasına göre de tutuklama, yakalama gibi koruma tedbirleri zincirleme suç kesintiye uğratmaktadır²⁰⁰⁸.

Katıldığımız görüşe göre, soruşturmanın başlaması veya tutuklama, yakalama ya da gözaltına alma gibi koruma tedbirlerine başvurulmasının, suç işleme kararının varlığını ortadan kaldırdığı ve zincirleme suç kesin olarak kesintiye uğrattığı söylenemez²⁰⁰⁹. Böyle bir durumda da faildeki aynı suç işleme kararının devam ediyor olması mümkündür. Bunlar ancak, zincirleme suçun subjektif unsurunun bulunup bulunmadığı yönünde somut olayın koşullarına göre belirleme yapacak hâkiminin göz önünde bulunduracağı haller olabilir. Bu hallerde somut olayda subjektif unsurun gerçekleşme ihtimalinin zayıf olduğu kanaatine varılabilirse de, soyut bir şekilde kesin olarak ortadan kalktığı söylenemez²⁰¹⁰.

3.2.2.6. Kovuşturmanın Etkisi

Kovuşturma evresi, “*iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi*” ifade etmektedir (CMK m. 2/1-f). Failin fiillerinin bir kısmını kovuşturma evresinin başlamasından sonra işlemesi halinde, bu aşamadaki fiillerin de zincirleme suç kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunun ortaya konması gerekir.

²⁰⁰⁵ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 202.

²⁰⁰⁶ “İşlemiş olduğu suçtan dolayı henüz hakkında iddianame düzenlenmeden, sanığın aynı suç işleme kararıyla ve aynı mağdura karşı yeniden suç işlemesi durumunda, hukuki kesinti gerçekleşmeden aynı suçun işlenmesi söz konusu olduğundan sanık hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Bu ahvalde sanığın her suçtan ayrı ayrı cezalandırılması yoluna gidilmeyecek, sanığa bir suçtan ceza verildikten sonra hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle cezasından artırım yapılacaktır.” CGK., 10.03.2022, 840/165. Aynı yönde bkz. CGK., 11.06.2020, 332/282. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 06.11.2022).

²⁰⁰⁷ İtalyan doktrinindeki görüşler için bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 202.

²⁰⁰⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 143.

²⁰⁰⁹ **İçel**, “*Teselsül*”, s. 325.

²⁰¹⁰ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 110, 112; **İçel**, “*Teselsül*”, s. 324-325.

Alman uygulamasında, kovuşturmanın zincirleme suç kesintiye uğratmayacağı kabul edilmektedir; kesin hükme kadar işlenen fiiller zincirleme suç kapsamında sayılmaktadır²⁰¹¹. İtalyan uygulamasında ise başlarda kovuşturmanın suç işleme kararında birliği ortadan kaldırarak zincirleme suç kesintiye uğratacağı kabul edilmişse de, daha sonra bu görüş aksi yönde değişmiştir²⁰¹².

Yargıtay, 765 sayılı TCK döneminden beri, iddianamenin düzenlenmesi ile birlikte suç işleme kararındaki birliğin sona erdiği yönünde içtihatla bulunmaktadır²⁰¹³. Buna göre iddianamenin kabul edilmesinden sonra işlenen fiiller, önce işlenen fiillerle birlikte zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez²⁰¹⁴. Ayrıca failin, hakkında kamu davası açıldığını öğrenmesine gerek yoktur. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu 1979 yılında verdiği bir kararında, iddianamenin düzenlenmesinin hukuki kesinti oluşturacağını ve sanıkların haklarında dava açıldığını öğrenmiş olup olmamalarının bir öneminin bulunmadığını; aksi halde, sanıklara, haklarında kamu davası açılmasına rağmen davayı öğreninceye kadar suç teşkil eden hareketlerine devam etme olanağının tanınmış olacağını ve belli bir süre için zincirleme suçun işlenmesine devam edilmesinin yaptırımsız kalacağını belirtmiştir. Yargıtay’a göre, iddianamenin düzenlenmesinin hukuki kesinti yaratmasının bir diğer dayanağı, zincirleme suçlarda yetkili mahkemenin son suçun işlendiği yer mahkemesinin olduğuna (CMK m. 12/2) ve Cumhuriyet savcısının da iddianameyi “görevli ve yetkili mahkemeye hitaben” düzenleyeceğine ilişkin hükümlerdir (CMK m. 170/3). Bu durumda, iddianamenin düzenlenmesiyle

²⁰¹¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 142-143.

²⁰¹² Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 111.

²⁰¹³ “Müteselsil suçlarda iddianamenin düzenlenme tarihi ile hukuki kesinti oluşmakta ve teselsül sona ermektedir. İddianame düzenlenmeden önce işlenen eylemler arasında teselsül bulunabilir ise de, dava açıldıktan sonra işlenen suçlar ayrı ve bağımsız suç niteliğinde kabul edilmelidir. Suça konu olayda, birleştirilen 5 ayrı dava bulunmakta ve bunlardan 21.6.1999 günlü iddianameden önce işlenen 31.5.1999 ve 17.6.1999 tarihli eylemler ile 3.3.2000 günlü iddianameden önce işlenen 19.1.2000 ve 9.2.2000 tarihli eylemlerin kendi aralarında müteselsil nitelikte iki ayrı suç oluşturdıkları, 21.9.1999 tarihli iddianameye konu edilen 9.8.1999 tarihli eylemin ise ayrı bir suç teşkil edeceği, bu durumda sanığın TCY’nın 274/1, 80 (iki kez) ve 274/1.maddeleri ile toplam üç ayrı suçtan cezalandırılması gerektiği gözetilmeden tüm eylemler müteselsilen işlenen tek suç kabul edilerek TCY’nın 274/1, 80.maddeleri ile hüküm kurulması,” 4CD., 23.10.2001, 11824/12834. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 27.07.2022).

Yargıtay’ın aksi yönde kararı da bulunmaktadır: “Davanın görülmesi sırasında aynı suçun tekrarlanmasında ayrı bir suç değil, müteselsil suç durumu meydana gelir. Gayrimenkule tecavüzden dolayı hakkında dava açılan kimsenin aynı gayrimenkule tekrar girmesi halinde durum bu merkezdedir.” CGK, 29.11.1971, 393/398. Kararı Erman, Sahir / Elbir, Halid / Tuncer, Erdoğan, Türk İçtihatları Külliyyatı, C. 1, S. 3, İstanbul 1972, s. 192’den aktaran Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 111, dpn. 182.

²⁰¹⁴ İçel, Suçların İçtimai, s. 143; Zafer, Ceza Hukuku, s. 586.

zincirleme suçun sona ereceğinin ve hukuki kesintinin meydana geleceğinin kabul edilmesi yasal bir zorunluluk olarak görülmektedir²⁰¹⁵.

Açıklanan nedenlerle Yargıtay’a göre, iddianamenin düzenlenmesiyle hukuki kesinti oluşur ve iddianamenin düzenlenmesinden sonra işlenmeye devam eden fiiller başka bir ceza soruşturmasının konusunu oluşturur. Ancak failin, işlemiş olduğu suçtan dolayı hakkında henüz iddianame düzenlenmeden aynı suç işleme kararının icrası kapsamında yeni bir suç işlemesi durumunda, hukuki kesinti gerçekleşmediği için, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür²⁰¹⁶. CMK m. 175’te iddianamenin kabulü kurumuna yer verildiği ve kamu davasının açılması iddianamenin kabulü koşuluna bağlandığı için, iddianamenin hukuki kesinti oluşturabilmesi için, mahkeme tarafından kabul edilmiş olması gerekir²⁰¹⁷. Bununla birlikte hukuki kesinti, mahkemenin iddianameyi kabul ettiği tarihte değil, iddianamenin düzenlendiği tarihte meydana gelir²⁰¹⁸. Dolayısıyla Yargıtay, iddianamenin düzenlenmesi ile kabulü arasındaki ara muhakeme evresinde işlenen suçları da zincirleme suç kapsamına dâhil etmemektedir²⁰¹⁹.

²⁰¹⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 24.12.1979 tarihli ve 521/587 sayılı kararı için bkz. **Çağlayan**, s. 156-157.

²⁰¹⁶ “Yapılmakta olan soruşturma sonucunda toplanan delillerin failin suçu işlediği yönünde yeterli şüphe oluşturması üzerine Cumhuriyet savcısına şüpheli hakkında CMK’nın 170. maddesi uyarınca iddianamenin düzenlenmesiyle hukuki kesinti oluşmaktadır. İddianamenin düzenlenmesiyle olaylar arasında hukuki kesinti olduğundan iddianamenin düzenlenmesinden sonra devam eden eylemler ise başka bir ceza soruşturmasının konusunu oluşturacaktır. Başka bir anlatımla sanık hakkında iddianame düzenlendikten sonra, sanık tarafından aynı suçun tekrar işlenmesi durumunda, yeni ve ayrı bir suç söz konusu olacaktır. Buna karşın işlemiş olduğu suçtan dolayı henüz hakkında iddianame düzenlenmeden, sanığın aynı suç işleme kararıyla ve aynı mağdura karşı yeniden suç işlemesi durumunda, hukuki kesinti gerçekleşmeden aynı suçun işlenmesi söz konusu olduğundan sanık hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır.” CGK., 25.06.2020, 113/319. Aynı yönde bkz. CGK., 25.06.2020, 113/319. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁰¹⁷ CGK., 03.11.2020, 56/438. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁰¹⁸ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 552. “Buna göre mahkeme tarafından kabul edilen iddianamenin düzenlendiği tarihten itibaren hukuki kesinti oluşacak, sonra devam eden eylemler başka bir ceza davasının konusunu oluşturacaktır. Başka bir anlatımla sanık hakkında mahkemece kabul edilmek şartıyla iddianame düzenlendikten sonra, sanık tarafından aynı suçun tekrar işlenmesi durumda hukuki kesinti nedeniyle yeni ve ayrı bir suç söz konusu olacak, mahkeme tarafından iddianame iade edildiği aşamada ise aynı suç işleme kararıyla ve aynı mağdura karşı yeniden suç işlemesi durumunda hukuki kesinti gerçekleşmediğinden sanık hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir.” CGK., 30.06.2020, 142/329. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁰¹⁹ “14.12.2012 ve 01.01.2013 tarihlerinde 4733 sayılı Kanun’a muhalefet suçunu işleyen sanık hakkında ilk olayla ilgili 18.12.2012 tarihinde iddianame düzenlendiği, bu iddianamenin de 04.01.2013 tarihinde Mahkemece kabulüne karar verildiği olayda; 18.12.2012 tarihli iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi nedeniyle bu iddianamenin düzenlenme tarihi itibarıyla hukuki kesinti olduğundan 01.01.2013 tarihinde gerçekleştirilen ikinci eylemin ayrı bir suç olarak değerlendirilerek iki ayrı 4733 sayılı Kanun’a muhalefet suçundan hüküm kurulmasında ve hükümlerin Özel Dairece düzeltilerek onanmasında herhangi

Kamu davasının açılmasının suç işleme kararındaki birliği kesintiye uğratan bir niteliğinin bulunmadığını savunan görüşe göre, kesin hükme kadar işlenen fiillerin aynı suç işleme kararı kapsamında kabul edilerek zincirleme suça dâhil edilmesi gerekir²⁰²⁰. Kovuşturmanın başlaması, hüküm verilmediği sürece zincirleme suçu engelleyen bir etkiye sahip değildir. Bu nedenle iddianamenin düzenlenmesi ve mahkeme tarafından kabul edilerek kovuşturmanın başlaması, suç işleme kararında birliği tek başına ortadan kaldırmaz. Bu görüşe göre, fail iddianame düzenlendikten sonra da aynı suç işleme kararının icrası kapsamında fiillerine devam etmiş olabilir²⁰²¹.

Kanaatimizce de, iddianamenin düzenlenmesi ya da tutuklama, yakalama gibi koruma tedbirlerine başvurulması, suç işleme kararını kesin olarak kesintiye uğratmaz²⁰²². Suçlar arasındaki sübjektif bağın kovuşturmanın başlaması ile ortadan kalkacağını kabul etmek, sübjektif unsuru birtakım objektif unsurlarla sınırlamak anlamına gelir. Oysaki kanunda böyle bir sınırlama öngörülmemiştir²⁰²³. İddianamenin düzenlenmesi veya koruma tedbirlerine başvurulması, ancak, zincirleme suçun sübjektif unsurunun bulunup bulunmadığı yönünde somut olayın koşullarına göre belirleme yapacak hâkiminin göz önünde bulunduracağı haller olabilir. Bu hallerde somut olayda sübjektif unsurun gerçekleşme ihtimalinin zayıf olduğu kanaatine varılabilirse de, soyut bir şekilde kesin olarak ortadan kalktığını söylenemez²⁰²⁴. Bu nedenle, iddianamenin düzenlenmesine, zincirleme suçta otomatik olarak kesinti yaratan bir nitelik yüklenmemelidir²⁰²⁵.

bir isabetsizlik bulunmamaktadır.” CGK., 19.03.2019, 930/227. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁰²⁰ **Tosun**, s. 140; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 144.

²⁰²¹ **İçel**, “*Teselsül*”, s. 324.

²⁰²² **Öztürk/Erдем**, § 6, kn. 683. *Özen* ise, herhangi bir koruma tedbirine başvurulmaması kaydıyla, sadece iddianamenin düzenlenmesinin, failin serbestçe hareket etmesine engel teşkil etmeyeceğini belirtmektedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 203.

²⁰²³ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 454.

²⁰²⁴ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 112; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 144.

²⁰²⁵ Bu konuda Sami Selçuk, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 12.03.1996 tarih ve 24/34 sayılı kararındaki karşı oy yazısında; “*T. Ceza Yasasının 80. maddesinde öngörülen ve suçların içtimai düzenleyen kesintili (müteselsil) suç; “her suça ayrı ceza uygulanır” ilkesinin bir ayrığıdır. O yüzden kesintili suçta, ceza uygulaması ve süreaşımı hükümleri (md.103) dışında ve bu ilke doğrultusunda her suç bağımsızlıklarını korur. Tek ceza ve süreaşımı açısından getirilen ayrık durumun nedeni de, ayrı kasıtlarla ve fakat bu kasıtları kapsayıcı ve kavrayıcı nitelikteki “aynı suç işleme kararı”yla suçların işlenmesidir. Bu ise eylemlerin/suçların niteliklerine, işleniş biçimlerine, benzerliklerine göre çözülecek bir tâli sorundur. Bunu çözüme yetkisi Yargıtay’ın değil, duruşma yapan organındır. Yargıtay, duruşma yapan yargı organının yerine geçerek hüküm kuramaz. İnceleme konusu olayda, iddianame düzenlenmesinden sonra yeni suçun*

3.2.2.7. Hükümün Etkisi

Fail, zincirleme suç nedeniyle hükmün verilmesinden sonra da fiillerine devam etmiş olabilir. Hükümden sonra işlenen fiillerin zincirleme suça dâhil olup olmadığı hususunda doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır.

Doktrinde azınlıkta kalan bir görüşe göre, önemli olan suç işleme kararında birliğin bulunup bulunmadığıdır. Hükümden sonraki fiillerin de aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlendiklerinin anlaşılması halinde, bunlar da zincirleme suç kapsamında değerlendirilmelidir²⁰²⁶. Hükümün önceden verilen bir suç işleme kararını değiştireceği mutlak olarak kabul edilemez. Böyle hallerde çoğunlukla faildeki suç işleme kararı yenilenmekle beraber, önceki suç işleme kararının icrasına devam ediliyor olması da mümkündür. Bu nedenle, suç işleme kararının devam edip etmediği hâkim tarafından takdir edilmelidir. Verilen hükümden sonra suç işleme kararının değiştiği, yeni bir karar verildiği kanaatine varılıyorsa, bu durumda bu fiil veya fiillerden dolayı ayrıca ceza tayin edilmelidir. Buna karşın, hükümden sonra gerçekleştirilen fiillerin önceki suç işleme kararının devamı olduğu kanaatine varılmışsa, yeni fiil veya fiillerin öncekilerle birlikte zincirleme suç oluşturduğuna hükmedilmelidir²⁰²⁷.

Alman Federal Yüksek Mahkemesi de bir kararında, zincirleme suçta suç faaliyetinin mahkûmiyetten sonra da devam ettirilebileceğini; zira mahkûmiyet kararının, failin niyetinden vazgeçmesi ve ardından yeni bir karar (niyet) temelinde suç faaliyetine yeniden başlamasını gerektirmediğini belirtmiştir. Yüksek Mahkemeye göre, failin, mahkûmiyet kararını umursamaksızın ilk baştaki suç işleme kararında (asıl niyetinde) ısrar etmesi ve fiillerini bu karar doğrultusunda işlemeye devam etmesi mümkündür²⁰²⁸.

işlenmiş olması, yeni bir karar olduğuna ilişkin sadece güçlü bir karinedir. Ancak, bu tersi kanıtlanamaz nitelikte bir karine değildir. Bu konuda kesin kural getirilemez.” görüşlerine yer vermiştir. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.11.2021).

²⁰²⁶ **Tosun**, s. 139; **Özen**, Suçların İctimai, s. 204.

²⁰²⁷ Bu ihtimalde, eski fiillerin tek bir zincirleme suç teşkil etmesi halinde, bir cezaya hükmedilerek bu ceza zincirleme suçtan dolayı artırılmalıdır. Eğer önceki hükme konu fiiller zaten zincirleme suç teşkil ediyorsa, hâkim cezayı daha yüksek bir oran (örneğin, dörtte bir yerine dörtte iki) belirleyerek artırabilecektir. Bkz. **Tosun**, s. 139.

²⁰²⁸ BGH NJW 1956, 1725 (1726).

Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre ise mahkûmiyet hükmü, suç işleme kararını kesintiye uğratar ve bundan sonra işlenen fiiller önceki zincirleme suçun kapsamına dâhil edilemez²⁰²⁹. Bunun nedeni, hükmün faili düşünceye sevk etmiş olması fikrinden ileri gelir. Fail fiillerine devam ediyorsa, bu ancak yeni bir suç işleme kararına dayanabilir²⁰³⁰. Yargıtay'ın da mahkûmiyet hükmünün zincirleme suçta hukuki kesinti meydana getireceği yönünde kararları bulunmaktadır²⁰³¹.

Hükmün zincirleme suçu kesintiye uğrattığını savunanlar arasında, hükmün kesinleşmiş olup olmaması konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre hükmün kesinleşmiş olup olmaması bir önem taşımamaktadır²⁰³². Hüküm kesinleşmiş olsun veya olmasın, failin işlediği yeni suçların, hükümden önceki suç işleme kararına dayandığı kabul edilemez. Aksi halde, kurumun uygulama alanı çok genişletilmiş ve düzenlenme amacından uzaklaşmış olacaktır²⁰³³.

Buna karşın doktrin ve uygulamada genellikle hükmün kesinleşmesi halinde zincirleme suçun kesintiye uğradığına dikkat çekilmektedir²⁰³⁴. Buna göre kesin hüküm ile birlikte failin sorumluluğunun kabul edilmiş olması ve hükmün sanığı düşünceye sevk etmesi gerektiğinden, kesin hükümden sonra işlenen fiillerin yeni bir suç işleme kararına dayanma ihtimali daha kuvvetlidir²⁰³⁵. Aksi halde, fail aynı mağdura karşı değişik zamanlarda aynı suçu ne kadar çok işlerse işlesin, tek bir zincirleme suçtan sorumlu tutulmuş olacaktır. Bu nedenle kanaatimizce de kesin hükme, suç işleme kararını kesintiye uğratan bir nitelik tanınmalıdır²⁰³⁶.

²⁰²⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 144; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 549; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 341; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 683. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin de bu yönde kararı bulunmaktadır. Bkz. BGH NJW 1954, 203.

²⁰³⁰ **Tosun**, s. 138; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 455.

²⁰³¹ Ayrıca şikâyetten vazgeçme üzerine verilen düşme kararı, af yasası ve iddianamenin düzenlenmesi de hukuki kesinti yaratmaktadır. Bkz. CGK., 03.11.2020, 56/438; CGK., 24.12.2019, 165/715. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁰³² **Erem/Danışman/Artuk**, s. 341.

²⁰³³ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 113-114. Aynı yönde bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 205.

²⁰³⁴ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 204.

²⁰³⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 144.

²⁰³⁶ Hükümden sonra işlenen fiiller de zincirleme suç kapsamına dâhil edilecek olursa, faile istediği kadar suç işlemesi hususunda izin verilmesi gibi bir sonuca varılacağı belirtilmektedir. Bkz. **İçel**, "Teselsül", s. 325. Hükmün kesinleşmesinden sonra işlenen suçlar aynı suç işleme kararı kapsamında değerlendirilemeyeceği için, koşullu salıverilmeden yararlanan failin işlediği yeni suçlar da zincirleme

İtalyan Yargıtayı, kesin hükümden sonra işlenen fiillerin zincirleme suça dâhil olmayacağı kanaatindedir²⁰³⁷. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin de, hüküm henüz kesinleşmemişse, örneğin Yargıtay tarafından bozulmuşsa, bu esnada işlenen diğer fiillerin zincirleme suç kapsamına dâhil edilebileceği yönünde kararı bulunmaktadır²⁰³⁸. Zira kesin hüküm etkisini yalnızca geçmişteki fiiller bakımından gösterebileceği için, ancak kesin hükümden sonra işlenen fiiller ayrıca kovuşturulabilecektir²⁰³⁹. Bu nedenle hüküm kanun yolu aşamasında bozulmuşsa, hâkim bu esnada işlenen fiilleri de zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurabilecektir²⁰⁴⁰.

3.2.2.8. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesinin (*In Dubio Pro Reo*) Etkisi

Hüküm verme kuralı olan²⁰⁴¹ “*şüpheden sanık yararlanır ilkesi*”, suçun maddi varlığının, bir diğer ifadeyle failin cezalandırılmasını gerektiren tüm unsurların ispatına ilişkin bir ilke olup, bu hususların her birinin ispatındaki şüphenin sanık lehine sonuç doğurmasını sağlar²⁰⁴². Bu ilkenin kabul edilmesiyle, ispatlanamamış ve şüpheli kalmış olan hususlar, sanık lehine ispatlanmış gibi dikkate alınır²⁰⁴³.

Hâkim her somut olayda, suç işleme kararında birliğin bulunup bulunmadığını resen tespit etmelidir. Buna karşın, zincirleme suçun objektif unsurlarını taşıyan birden çok suçun aynı suç işleme kararına bağlanıp bağlanamayacağı hususunda birtakım yardımcı ölçütlerden yararlanmasına rağmen hâkim şüphede kalabilir²⁰⁴⁴. İşte böyle durumlarda, “*şüpheden sanık yararlanır ilkesi*” uyarınca, failin lehine olarak suçların tek bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlendiği ve zincirleme suçun olduğu kabul

suçun objektif koşullarını sağlasa dahi, sübjektif şartın eksikliği nedeniyle TCK m. 43 hükmü uygulanamaz. Aynı yönde bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 207.

²⁰³⁷ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 113.

²⁰³⁸ BGH NJW 1956, 1725 (1726); **İçel**, Suçların İçtimai, s. 143, dpn. 253.

²⁰³⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 163-164.

²⁰⁴⁰ BGHSt 9, 324.

²⁰⁴¹ **Doğan, Koray**, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi “*in dubio pro reo*”, Seçkin Yay., B. 2, Ankara 2018, s. 191.

²⁰⁴² **Centel, Nur / Zafer, Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., B. 16, İstanbul 2019, s. 803; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 114.

²⁰⁴³ **Centel/Zafer**, s. 805.

²⁰⁴⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 144.

edilmelidir²⁰⁴⁵. Bu şekildeki bir çözüm, failin lehine olarak geliştirilen bir kurum olması nedeniyle, zincirleme suçun esasına da uygun düşmektedir²⁰⁴⁶. 4.11.1929 tarihli ve 26/20 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında, işlenen suçlar bakımından failin niyetinin yenilendiği ve değiştiğine dair herhangi bir emare bulunmaması halinde, zincirleme suçun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir²⁰⁴⁷.

Belirtmek gerekir ki zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil tekliği olarak kabul eden Alman hukukunda sübjektif unsurun varlığı hususunda şüphe halinde, zincirleme suç kabul edilmemekte, gerçek içtima kuralı (fiil çokluğu/*Tatmehrheit*) uygulanmaktadır²⁰⁴⁸. Ancak zincirleme suçu oluşturan fiillerin tam sayısını belirlemenin mümkün olmadığı durumlarda, hüküm, *in dubi pro reo* ilkesi dikkate alınarak belirlenen asgari sayıya göre kurulmaktadır²⁰⁴⁹.

3.2.2.9. Olası Kastla İşlenen Suçlar, Taksirli Suçlar ve İhmali Suçlarda Sübjektif Şartın Gerçekleşip Gerçekleşmeyeceği Sorunu

3.2.2.9.1. Olası Kastla İşlenen Suçlar

Olası kast TCK'nın 21. maddesinin 2. fıkrasında, "*kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi*" şeklinde tanımlanmıştır. Bir görüşe göre karar, suçun manevi unsuru olan kasttan farklı bir anlama sahip olup, olası kastla işlenen suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin

²⁰⁴⁵ **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 362; **İçel**, Suçların İçtiması, s. 144; **Özen**, Suçların İçtiması, s. 206-207. "*Sanığın, mağdureye karşı ilk olarak dolmuşta, oğün sonra da ikinci kez otobüste seyahat ettiği sırada vücuduna fiziksel temasta bulunacak şekilde basit cinsel saldırı suçlarını işlediği olayla ilgili olarak ilk derece mahkemesinin kararında da kabul edildiği üzere, sanığın on gün arayla aynı mağdureye, farklı ulaşım araçları içerisinde aynı fiilleri gerçekleştirmesinin iki milyon beşyüz bin nüfuslu bir kentte tesadüf olarak kabul edilmesinin mümkün olmaması ve dosya kapsamına göre de sanığın bu fiillerini bir suç işleme kararının icrası kapsamı dışında, diğer bir ifadeyle farklı suç işleme kastıyla gerçekleştirdiği hususunun da açıkça tespit edilememesi karşısında, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, mağdureye karşı aynı suçun değişik zamanlarda işlenmesi sebebiyle suçların zincirleme şekilde işlendiğinin kabulü ile sanığın eylemlerine uyan TCK'nın 102/1, 43/1. maddeleri uyarınca cezalandırılması gerekir.*" 14CD, 10.12.2015, 11607. Karar için bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 605.

²⁰⁴⁶ **İçel**, Suçların İçtiması, s. 145; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 115.

²⁰⁴⁷ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 548.

²⁰⁴⁸ BGH NStZ 1989, 571.

²⁰⁴⁹ v.**Heintschel-Heinegg**, JA 1993/5, s. 141.

uygulanabileceği kabul edilmelidir²⁰⁵⁰. Kanaatimizce olası kastla işlenen suçlarda zincirleme suçun sübjektif şartının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hususu, olası kastın hukuki niteliği ile “suç işleme kararında birlik”ten anlaşılması gerekenin ne olduğuna bağlıdır.

Olası kast bir görüşe göre, “kişinin, bir davranışına bağlı olarak ortaya çıkabilecek, ihtimal dâhilindeki neticenin meydana gelme tehlikesini, davranışını gerçekleştirirken kabullenmesi” olarak tanımlanmaktadır²⁰⁵¹. Bu itibarla olası kastın unsurları, öngörme ve kabullenmedir. Fail, davranışını gerçekleştirirken meydana gelebilecek neticeyi öngörmesine rağmen hareketlerine devam etmekte ve neticenin meydana gelme riskini kabullenmektedir²⁰⁵². Kabullenme istemeden farklıdır. Doğrudan istemede fail, istediği neticeye ulaşmak için söz konusu davranışı yaparken, olası kastta asıl amacın yanında ortaya çıkabilecek ikincil bir netice söz konusu olup, bu neticenin fail bakımından bir önemi bulunmamaktadır; fail yalnızca neticenin meydana gelme riskini kabullenmektedir²⁰⁵³. Bu görüşe göre, suçlar olası kast ile zincirleme suç şeklinde işlenemez; nitekim “bir suç işleme kararı”, olası kast ile bağdaşmamaktadır²⁰⁵⁴. Zincirleme suç neticenin doğrudan veya dolaylı bir şekilde istenmesini gerektirdiğinden²⁰⁵⁵, failde neticeye ilişkin bir “isteme”nin söz konusu olmadığı ve yalnızca neticenin gerçekleşme riskinin kabullenildiği olası kastla işlenen suçlar bakımından zincirleme suçun sübjektif unsuru gerçekleşmez²⁰⁵⁶.

Buna karşın, ikinci dereceden doğrudan kastta dolaylı bir isteme söz konusu olduğundan, bu suçlar bakımından suç işleme kararında birlikten söz edilebilir ve zincirleme suç hükümleri uygulanabilir²⁰⁵⁷. İkinci dereceden doğrudan kast halinde, fail hareketine bağlı olarak meydana gelecek olan neticeyi amaçlamamakla birlikte, bu neticenin meydana gelmesi hareketinin zorunlu bir sonucudur. Kastın bu türünde, fail neticeyi gerçek

²⁰⁵⁰ Önder, Ceza Hukuku, s. 547; Özen, Suçların İltiması, s. 253.

²⁰⁵¹ Tanım için bkz. Karakehya, Hakan, İradilik Unsuru Bağlamında Ceza Hukukunda Kast, Savaş Yay., Ankara 2010, s. 121.

²⁰⁵² Karakehya, s. 129.

²⁰⁵³ Karakehya, s. 137.

²⁰⁵⁴ Karakehya, s. 146.

²⁰⁵⁵ Yalçın Sancar, Mütessil Suç, s. 117.

²⁰⁵⁶ Karakehya, s. 147.

²⁰⁵⁷ Karakehya, s. 108-109, 146-147.

anlamda istemese de, neticenin zorunlu olması nedeniyle istemiş sayılmaktadır. Gündelik hayat tecrübelerine göre belirli bir amacın gerçekleşmesine yönelik belirli bir hareketin yapılmasıyla diğer bazı neticelerin de meydana gelmesinin muhakkak olduğu fail tarafından biliniyorsa, ikinci dereceden doğrudan kast söz konusudur²⁰⁵⁸. İkinci dereceden doğrudan kast, failin asıl amaçladığı ve gerçekleştirmeye karar verdiği neticeye ilişkin olarak değil de, bu neticenin dışında ortaya çıkması zorunlu olan norma aykırı diğer bir neticeye ilişkin olduğundan, failin böyle bir suçu işleme kararının söz konusu olmayacağı ileri sürülebilir. Fail yalnızca zorunlu neticenin davranışına bağlı olarak oluşacağını bilmektedir²⁰⁵⁹. Ancak fail, asıl amacına yönelik olarak suç işleme kararı verdiğinde, ikinci dereceden doğrudan kastın ilişkin olduğu norma aykırı yan neticenin de zorunlu olarak meydana geleceğini bilmektedir. Bu nedenle başta vermiş olduğu suç işleme kararı, asıl olarak amaçlamadığı bu zorunlu yan neticeyi de kapsamaktadır. Dolayısıyla ikinci dereceden doğrudan kastla gerçekleştirilen fiiller bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür²⁰⁶⁰.

Bir diğer görüşe göre “failin amaçsal hareketi doğrultusunda ortaya çıkarabileceğini kesin ya da muhtemel olarak öngördüğü durumlar”da söz konusu olan olası kast, bir yan netice sorumluluğudur²⁰⁶¹. Failin birinci dereceden doğrudan kastla gerçekleştirdiği hareketinin yöneldiği ana neticeyle birlikte, sübjektif *ex ante* olarak zorunlu gördüğü bir yan neticenin de gerçekleşmesi halinde ise, ikinci dereceden doğrudan kastla gerçekleşmiş bir fiil söz konusu olur²⁰⁶². “İkinci dereceden doğrudan kast” olarak isimlendirilen durumlar, “failin ana neticeye yönelik eyleminin gerçekleşmesi muhakkak

²⁰⁵⁸ Karakehya, s. 88-89.

²⁰⁵⁹ Karakehya, s. 109.

²⁰⁶⁰ “Bu bağlamda örneğin evinin yanındaki kuruyan ağaçları yukarıdan kısa kısa keserek düşürmek yerine, daha kolay olur düşüncesiyle bir defada kökünden keserek düşürebileceği tek yer olan komşusunun bahçesine düşürmeyi planlayan fail, bu fiiline bağlı olarak komşusunun bahçesinde yetiştirdiği maddi değeri yüksek bitkilerin ezileceğinin bilincindedir. Başlangıçta bu bitkileri kesme konusunda karar veren fail bu kararının zorunlu yansıması olarak norma aykırı bazı sonuçların meydana geleceğinin de farkındadır. Dolayısıyla başlangıçta verdiği bu karar norma aykırı sonuçları da meydana getirmeyi içermektedir. Böylelikle birer hafta arayla bahçesindeki üç ağacı keserek her defasında komşusunun bahçesindeki bazı bitkilerin ezilmesine neden olan fail, bu durumda zorunlu sonucu bilerek davranışını her gerçekleştirdiğinde başlangıçtaki suç işleme kararını icra etmiş olur. Dolayısıyla bu olayda mala zarar verme suçunun zincirleme suç şeklinde ikinci dereceden doğrudan kastla işlendiğini kabul etmek gerekir.” Bkz. Karakehya, s. 110.

²⁰⁶¹ Ozansü, s. 184.

²⁰⁶² Ozansü, s. 141.

görülen yan sonuçlarına” ilişkin olup, burada da bir yan netice sorumluluğu söz konusudur. Fail fiilinin ana ve yan neticelerinin ne olduğunun bilincinde olarak eylemini gerçekleştirmektedir. İkinci dereceden doğrudan kastın olası kasttan tek farkı, “failin bir yan netice olarak tasavvur ettiği neticenin doğumunu ‘gerçekleşmesi muhtemel’ bir tahmine değil, ‘gerçekleşmesi muhakkak’ olan bir tahmine dayandırıyor olmasıdır”²⁰⁶³. Bu görüşe göre, kanunda açıkça düzenlenmeyen ve ikinci dereceden doğrudan kast olarak nitelendirilen durumlar da olası kast kapsamında değerlendirilmelidir. Zira yan neticenin varlığının söz konusu olduğu hallerde, yalnızca olası kast ortaya çıkabilir. Failin bir neticenin gerçekleşmesini kesin olarak görmesi ile muhtemel olarak görerek eylemine katması arasında kastın niteliğini doğrudan etkileyebilecek esaslı bir fark bulunmamaktadır²⁰⁶⁴.

Fail hareketinin neticesini yalnızca kendisince bilinmeyen dışsal bir tesadüfe bırakmışsa olası kastın varlığı kabul edilmelidir. Eylem o an verilen bir kararın varlığını gerektirir ve karar veren kişi eylemini değerlendirmenin yanı sıra ona “*zihninde kabaca bir gelişim serisi de kurarak bir hüküm kuvveti kazandırır*”. Eylem anındaki bu hükümle fail ya hukuki değeri ihlal etmeye somut olarak elverişli tehlike yaratan bir fiili icra ettiğini düşünür ya da bu hukuki değeri ihlal edebileceğini öngörerek bunu kabullenir²⁰⁶⁵. Olası kast, “*failin bir hukuki değeri yalnızca tehlikeye soktuğunun bilinciyle hareket ettiği durumları değil, bir hukuki değeri ihlal etmeyi irade ettiği durumları*” kapsamına almaktadır²⁰⁶⁶. Burada failin ihtimal dâhilinde gördüğü ihlal neticesini eylemine katmış olması ve onu içselleştirmesi söz konusudur²⁰⁶⁷. Dolayısıyla bu görüşe göre olası kast da diğer kast türleri gibi eşit iradeyle gerçekleştirilmektedir²⁰⁶⁸.

Zincirleme suçun sübjektif unsurunun oluşması için, gündelik hayat tecrübeleri doğrultusunda failin her bir fiilinin önceki fiillerinin devamı niteliğinde görülmesi ve fiiller arasında bir sübjektif bir doğrultunun bulunması gerekmektedir. İkinci dereceden doğrudan kast olarak isimlendirilen hallerde, fail doğrudan amaçlamadığı ancak

²⁰⁶³ Ozansü, s. 145.

²⁰⁶⁴ Ozansü, s. 184.

²⁰⁶⁵ Ozansü, s. 185.

²⁰⁶⁶ İçel, Taksir, s. 187; Ozansü, s. 187.

²⁰⁶⁷ Ozansü, s. 188.

²⁰⁶⁸ Ozansü, s. 191.

davranışına bağlı olarak meydana gelen diğer zorunlu neticeyi istemiş sayıldığından, zincirleme suçun sübjektif unsuru bakımından bir sorun bulunmamaktadır. Buna karşın olası kastta netice doğrudan veya dolaylı olarak istenmediği ve yalnızca neticenin gerçekleşme riski kabullenildiği için, olası kastla işlenen fiillerin sübjektif bir doğrultu meydana getirmesi ve failin her bir fiilinin diğerinin devamı niteliğinde görülmesi kanaatimizce mümkün değildir. Bu nedenle olası kast ile zincirleme suçun bağdaşmadığı kanaatindeyiz.

3.2.2.9.2. Taksirli Suçlar

3.2.2.9.2.1. Taksirli Suçlarla Zincirleme Suçu Bağdaştıran Görüşler

Taksirli suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı hususu tartışmalıdır. Zincirleme suçun varlığı için objektif şartların yeterli olduğunu kabul ederek sübjektif şartın aranmasına gerek olmadığını belirten yazarlara göre, taksirli suçların da zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür²⁰⁶⁹. Buna karşın zincirleme suçun oluşumu için sübjektif şartın varlığını da arayan görüşler bakımından ise, bu kurumun taksirli suçlarda mümkün olup olmadığına verilecek cevap, sübjektif şarta verilen anlama göre farklılık göstermektedir²⁰⁷⁰.

Sübjektif şartı, “*failin hareketleri arasında bulunması gereken sübjektif bir bağlantı*” olarak anlayan görüşe göre²⁰⁷¹, taksirli suçların zincirleme suç şeklinde işlenebilmesi mümkündür. Taksirli suçlar bakımından da suç işleme kararının mümkün olabileceğini kabul eden bu görüş, failin suç teşkil eden neticeye yönelmiş bir iradesi bulunmaksızın, yalnızca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketler yapmaya karar vermesinin mümkün olduğunu belirtmektedir²⁰⁷². Bu hareketler, zincirleme suçun sübjektif unsuru olan aynı suç işleme kararı kapsamında değerlendirilebilir²⁰⁷³. Suç işleme kararı suçun

²⁰⁶⁹ İçel, Suçların İçtimai, s. 145.

²⁰⁷⁰ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 71; İçel, Suçların İçtimai, s. 109, 115; Önder, Ceza Hukuku, s. 544.

²⁰⁷¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 91, 136, 146.

²⁰⁷² İçel, Suçların İçtimai, s. 146. Ayrıca bkz. Schlosky, s. 275.

²⁰⁷³ Koch, F. W., “Zur fortgesetzten Fahrlässigkeitstat”, NJW 1956, Heft 35, s. 1267; Schlosky, s. 275; Nowakowski, s. 33.

manevi unsurundan önceki bir safhayı ifade etmekte olup, bu safhada failin iradesinin tüm neticeye yönelmesi zorunlu değildir. Sübjektif şart, hareketten doğan neticelerle değil, doğrudan hareketler arasındaki bağla ilgilidir²⁰⁷⁴. Bu nedenle aynı suç işleme kararı da, baştan tüm neticeye yönelmiş bir irade şeklinde kabul edilerek kasıtlı suçlarla sınırlandırılmaz²⁰⁷⁵.

Suç işleme kararı, “düzene aykırı olarak oluşturulan irade” olarak anlaşıldığı takdirde de, taksirli suçlar bakımından zincirleme suçun mümkün olacağı kabul edilmektedir²⁰⁷⁶. Hatta sübjektif şartı, tüm neticeyi gerçekleştirmeye yönelik bir irade ve baştan kurulan bir plan şeklinde anlayan bazı yazarlar da taksirli suçların zincirleme suç şeklinde işlenebileceği kanaatindedirler²⁰⁷⁷. Doktrinde bir görüşe göre, TCK’nın 43. maddesinin 3. fıkrasında öldürme ve yaralama suçlarının yalnızca kasıtlı işleniş şekilleri bakımından zincirleme suç kurallarının uygulanamayacağına ilişkin bir istisnaya yer verilmiş olması, taksirli suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği görüşünü destekleyen bir husustur. Nitekim taksirli suçlarda zincirleme suç kurallarının uygulanmasını engelleyen açık bir hüküm bulunmamaktadır²⁰⁷⁸.

Bu görüşlere göre taksirle işlenen suçlarda zincirleme suçun uygulanabilmesi için, failin ilk hareketin doğurduğu neticeyi bilmemesi gerekir. Böylece failin sonraki hareketlerinin doğurduğu neticeler bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir²⁰⁷⁹. Örneğin taksirli olarak yangına sebebiyet veren kişinin daha sonra benzer şekilde başka yangınlara sebep olması, mimarın yapı tekniğine aykırı şekilde inşa ettiği binalardan

²⁰⁷⁴ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 116; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 250.

²⁰⁷⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 146. *İçel*, 765 sayılı TCK’da 4055 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle “suç işleme kararı” ifadesinin “kasdı cürmi” ifadesine tercih edilmesiyle, taksirli suçlarda zincirleme suçun mümkün kılındığı görüşünde ise de (bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 147); doktrinde, bu değişikliğin esas gerekçesinin kabahatleri zincirleme suç kapsamına almak olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 118.

²⁰⁷⁶ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 544.

²⁰⁷⁷ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 342. *Manzini*, trafik kurallarına aykırı olarak otomobil kullanan bir sürücünün bir kimseyi çiğnedikten sonra, bunun farkına varmaksızın ikinci bir kimseyi daha çiğnemesi ile bir lokantanın açıcısının kalaylanmamış kaplar kullanarak taksirli hareketlerini tekrarlaması ve birden çok kişinin zehirlenmesine yol açmasını, taksirli zincirleme suça örnek olarak göstermektedir. Bkz. **Tosun**, s. 133; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 116. Belirtmek gerekir ki TCK m. 43 zincirleme suçun oluşması için suçların mağdurunun aynı kişi olması şartını aradığından, mevcut düzenleme gereğince farklı mağdurlara karşı işlenen suçlar bakımından zincirleme suç uygulama alanı bulamaz.

²⁰⁷⁸ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 586.

²⁰⁷⁹ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 342; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 251.

birkaçının çökmesi, kişinin trafik kurallarına aykırı olarak hızlı şekilde araç kullanması neticesinde bir kişiye çarpıp yaralaması ve bir süre sonra aynı şekilde yine aynı kişiye çarpması durumlarında, fiiller arasında sübjektif bağ bulunması kaydıyla zincirleme suçun uygulanabileceği kabul edilmektedir²⁰⁸⁰.

Taksirli suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceğini kabul eden görüşlere göre, kasıtlı suçlarla taksirli suçlar arasında zincirleme suç ilişkisi kurulamaz. Bunun ilk nedeni, sübjektif şartın böyle hallerde gerçekleşmemesidir²⁰⁸¹. İkinci neden ise söz konusu durumda kanunun farklı hükümlerinin ihlal edilmesi, yani suçların aynı olmamasıdır²⁰⁸².

3.2.2.9.2.2. Taksirli Suçlarla Zincirleme Suçu Bağdaştırmayan Görüşler

Zincirleme suçun sübjektif şartını “*önceden kurulması gereken bir plan*” şeklinde kabul eden ve bu şekilde onu tüm neticenin gerçekleştirilmesine yönelmiş bir irade ile açıklayan görüşe göre, taksirli suçlar bakımından zincirleme suçun uygulanması mümkün değildir. Zincirleme suç kapsamında yer alan suçlar, tek bir suç işleme kararıyla birbirine bağlanmaktadır. Bu da, failin meydana gelen neticelerden her birini istemesini gerektirmektedir²⁰⁸³. Taksirli suçlarda ise neticenin istenmemesi gerektiğinden, bu tür suçlar plan kavramıyla ve zincirleme suçla bağdaşmamaktadır²⁰⁸⁴. Ayrıca failin fiili kısımlara bölerek işleme hususunda aldığı bir karar da bulunmamaktadır²⁰⁸⁵.

²⁰⁸⁰ Örnekler için bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 146-147; **Kriesten**, s. 156-157. *İçel*, bu konudaki argümanını desteklemek amacıyla, 765 sayılı TCK döneminde taksirle de işlenebilen kabahatler bakımından zincirleme suçun mümkün olmasını gerekçe olarak göstermiştir. Buna göre, aynı suç işleme kararı, tüm neticeyi gerçekleştirmeye yönelik önceden kurulmuş bir plan ile sınırlandırılmaz. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 136. Böylece yazara göre, failin hareketleri arasındaki sübjektif bağlantının zincirleme suç bakımından yeterli görülmesi yorumu, kabahatlerin de zincirleme suç şeklinde işlenmesine imkân tanıyan 765 sayılı TCK ile uyumluydu. Mevcut durumda ise kabahatler 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bu kanunun 15. maddesinin 2. fıkrasında yer verilen, “*aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı idarî para cezası verilir*” hükmüyle, kabahatler bakımından zincirleme suçun kabul edilmediği söylenmelidir.

²⁰⁸¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 148.

²⁰⁸² **Kriesten**, s. 174; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 148.

²⁰⁸³ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 115, 117; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 145.

²⁰⁸⁴ **Tosun**, s. 133.

²⁰⁸⁵ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 606-607.

Türk doktrindeki ağırlıklı görüş, bir suç işleme kararının bulunması şartının taksirli suçlarda gerçekleşemeyeceği yönündedir²⁰⁸⁶. Buna göre “*bir suç işleme kararı*” kastı da içine alan bir kavram olduğundan, zincirleme suç ancak kasıtlı suçlar bakımından söz konusu olabilir. Dolayısıyla manevi unsur şekli olan taksirin varlığı halinde bir suç işleme kararından söz edilemeyeceği için, zincirleme suçun meydana gelmesi de mümkün olmayacaktır²⁰⁸⁷.

Bir suç işleme kararı, birden fazla suçu işlemeyi, birden fazla ihlalde bulunmayı önceden düşünmeyi gerektirdiğinden, taksirli suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesini engellemektedir²⁰⁸⁸. Bir görüşe göre, “*bir suç işleme kararı*” ifadesindeki “*karar*” kelimesi, neticeyi de içine alan bir anlama sahip olduğundan, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar ancak kasten işlenebilir. Sübjektif şart, suç teşkil eden neticeye yönelmiş bir irade bulunmaksızın, yalnızca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı birtakım hareketler yapmaya karar verilmesi halinde gerçekleşmeyeceği için, taksirli suçlarda zincirleme suçun oluşması mümkün değildir²⁰⁸⁹. Taksirli suçlarda failin suçların tamamı bakımından bir karar çerçevesinde hareket etmesi mümkün değildir²⁰⁹⁰.

Öte yandan zincirleme suçun, haksızlık içeriği daha yoğun olan kasıtlı suçlarda kabul edilirken taksirli suçlar bakımından kabul edilmemesi, adaletsiz olduğu gerekçesiyle doktrinde eleştirilmektedir²⁰⁹¹. Taksirli suçlarda da zincirleme suçların kabul edilmesinin adalet ilkesinin bir gereği olduğu ve bu suretle cezalar arasında taksirli suç işleyen fail aleyhine meydana gelebilecek orantısızlıkların önlenilebileceği savunulmaktadır²⁰⁹². Zincirleme suçun kasıtlı suçlara nazaran daha hafif nitelikte bulunan taksirli suçlar bakımından uygulanamamasının adalet ilkelerine aykırı olduğu görüşü doğru bulunmakla

²⁰⁸⁶ **Tosun**, s. 133; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 117; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 547; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 535; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 552; **Demirbaş**, s. 560; **Toroslu/Toroslu**, s. 373; **Soyaslan**, s. 273; **Alacakaptan**, s. 54; **Karakaş Doğan**, “*Suçların ve Cezaların İçtimalı*”, s. 822.

²⁰⁸⁷ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 769.

²⁰⁸⁸ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 587.

²⁰⁸⁹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 97; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 798.

²⁰⁹⁰ **Koca/Üzülmez**, s. 533.

²⁰⁹¹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 607.

²⁰⁹² **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 147; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 794.

birlikte, ortaya çıkması muhtemel bu adaletsiz sonuçların ancak kanun değişikliği ile bertaraf edilebileceği ifade edilmektedir²⁰⁹³.

3.2.2.9.2.3. Değerlendirme

Alman doktrininde bir görüşe göre, örneğin, birkaç kez dikkatsizce taş atmanın birden çok yaralanmaya sebebiyet vermesi halinde taksirli zincirleme suçun oluşabileceği iddia edilmişse de, ihlal edilen hukuki değerlerin birden çok olması halinde zaten zincirleme suç oluşamaz²⁰⁹⁴. Bu nedenle bu örnek, dikkatsizce birkaç kez taş atmanın her zaman aynı kişiye isabet edeceği şeklinde düşünülmelidir. Ancak zincirleme suçun hukuki niteliğinin Alman hukukunda fiil tekliği olarak kabul edilmesi nedeniyle, bu durumda, taş atma fiilleri ara ara kesintiye uğrarsa ve kesintilerden sonra tekrarlanan taksirli hareketler yeni yaralanmalara neden olursa, bu durumda fiil çokluğu söz konusu olacaktır. Dolayısıyla taksirli suçlar bakımından zincirleme suç tartışmasına gerek olmadığı, çünkü böyle hallerde ya (doğal hareket tekliği suretiyle) fiil tekliğinin ya da gerçek içtimain söz konusu olduğunu belirtilmektedir²⁰⁹⁵.

Hukukumuzda ise zincirleme suçun hukuki niteliği fiil ve suç çokluğu olup fiillerin arasında zaman aralığının bulunması gerekir. Taksirle yaralama örneği bakımından, failin art arda dikkatsizce attığı her bir taşın aynı kişiyi yaralaması halinde doğal hareket tekliği söz konusu olur ve tek bir taksirle yaralama suçu meydana gelir. Fiiller arasına zaman girerse, zincirleme suçun tartışılabilmesi için öncelikle aynı kişinin yaralanması gerekir. Bu durum gerçekleşmesi zor olsa da imkânsız değildir. Örneğin, failin, aracıyla apartmanının otoparkından çıkarken gerekli dikkat ve özeni göstermediği için farklı zamanlarda aynı komşusuna çarpması hali böyledir. Tabii bu durumda, öncelikle, failin ilk yaralama fiilinin farkında olmaması gerekir. Dolayısıyla sorunun çözümü suç işleme kararına verilecek anlamda ve taksirin esasında yer almaktadır.

²⁰⁹³ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 117.

²⁰⁹⁴ **Doerr, Friedrich**, “Die Lehre vom fortgesetzten Delikt und R. von Franks Stellungnahme hierzu in seinem Komm. zum StGB”, Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag, Band 2, Scientia Verlag Aalen, 1969, s. 212.

²⁰⁹⁵ **Doerr**, “Die Lehre vom fortgesetzten Delikt”, s. 212-213.

Taksir, failin öngörülebilir neticeyi öngörmemesi veya neticeyi öngörmesine rağmen istememesi şeklinde ortaya çıkabilir²⁰⁹⁶. Esasında normatif bir kavram olan taksirin, iradenin yeterli olarak kullanılmaması ve gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi şeklinde psikolojik bir yönü bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle, taksirin psikolojik kaynağı, psikolojik yönden muhakeme zaafının bir şekli olan dikkatsizliktir²⁰⁹⁷. Taksirin hukuki esasını da, toplumun bireylere yüklediği dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali oluşturmaktadır²⁰⁹⁸.

Ceza hukukunda hareket, hukuki yükümlülüklere aykırılık teşkil eden davranışları ifade ettiğinden, taksirli suçlarda da hareketin “*dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmak suretiyle kanunun suç saydığı neticeye sebep olan hareket*” şeklinde anlaşılması gerekir. Dolayısıyla taksirli suçlarda netice, failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden hareketinin bir sonucudur²⁰⁹⁹. Bu neticenin istenmemiş olması, taksiri kasttan ayıran özelliktir. Neticenin öngörülmesi ile istenmesi farklı kavramlardır. Taksirde netice fiilen öngörülmüş olabilirse de (bilinçli taksir) istenmemektedir. Bilinçli taksirdeki öngörme, neticenin irade edilmesiyle değil, neticenin meydana gelmeyeceği düşüncesiyle birlikte bulunmaktadır²¹⁰⁰.

Taksirin kurucu unsurları arasında, failin iradesine ilişkin olarak hareketin istenmesi ve fakat neticenin istenmemesi bulunmaktadır²¹⁰¹. Hareketin bilinmesi ve istenmesi

²⁰⁹⁶ **İçel**, Taksir, s. 23. Taksirin hukuki niteliğini açıklayan en eski teori, öngörebilme teorisidir. Carrara’ya göre taksir, “*bir kimsenin kendi fiilinin mümkün ve öngörülebilir sonuçları hesaplamakta iradi olarak özen göstermemesini*” ifade eder. Öngörebilme ve önleyebilme teorisine göre taksir, “*öngörülmesi ve önlenmesi mümkün, ceza hukukuna aykırı olan bir sonucu, öngörmek ve önlemek için gereken özeni isteyerek göstermemek*”tir. Hukuka aykırı araçlar teorisine göre, hukuka aykırı olan zararlı sonuç, insan tarafından iradi bir hareketle doğrudan doğruya veya dolaylı olarak meydana getirildiği takdirde cezalandırılır. Bunun için, hukuk düzeni bakımından normal olmayan araçlar kullanılarak hareketin yapılması yeterlidir. Taksirin varlığı için, failin zararlı sonuca doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kendi iradi hareketiyle neden olması ve bunu yaparken hukuka aykırı araçlar kullanması gerekir. Yanılma teorisine göre ise taksir, iradi hareketin anlamını ilgilendiren veya bunun ayırıcı nitelikleri hakkında düşülen bir hatadan kaynaklanır. Fail bu hataya düşmeyebilecek durumda ise taksirden söz edilir. Teoriler hakkında bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 584-591.

²⁰⁹⁷ **İçel**, Taksir, s. 27, 29.

²⁰⁹⁸ **İçel**, Taksir, s. 105. Taksirin esası, hareketin iradiliği, zararlı sonucun öngörülmemiş olması ve bu sonucun öngörülebilmesinin mümkün bulunması unsurlarından oluşur. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 584.

²⁰⁹⁹ **İçel**, Taksir, s. 162-163.

²¹⁰⁰ **İçel**, Taksir, s. 165, 191.

²¹⁰¹ Taksirin unsurları hakkında bkz. **İçel**, Taksir, s. 135 vd.

bakımından kast ve taksir arasında benzerlik vardır. Ancak kasttaki öngörme ve irade unsurları hem harekete hem de neticeye yönelik iken; taksirde ise, irade yani isteme unsuru neticeye yönelik değildir. Yalnızca öngörme yani bilme unsuru kimi durumlarda neticeyi de kapsamına alabilmekte ve bu durumda bilinçli taksir ortaya çıkmaktadır²¹⁰². Dolayısıyla taksirde her ne kadar hareketin iradi olarak yapılması gerekse de, neticenin iradi olmaması gerekir²¹⁰³.

Kasıtlı suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının kabul edilmesine rağmen haksızlık yoğunluğu daha az olan taksirli suçlar bakımından kabul edilmemesinin adaletsiz olduğu haklı olarak ileri sürülmektedir. Ancak 43. maddenin güncel hali göz önünde bulundurulduğunda, kanaatimizce taksirli suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün görünmemektedir. Suç işleme kararında birliğin bulunması ile taksirli suçun hukuki niteliği birbiriyle bağdaşmamaktadır. Suç işleme kararı birden fazla suçu işlemeyi, birden fazla ihlalde bulunmayı önceden düşünmeyi ve doğrudan veya dolaylı olarak neticeyi istemeyi gerektirmekte olup, taksirli suçlarda ise neticenin istenmemiş olması gerekmektedir. Suç teşkil eden neticeye yönelmiş bir irade bulunmaksızın, yalnızca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı birtakım hareketler yapmaya karar verilmesi halinde zincirleme suçun sübjektif unsurunun gerçekleşmeyeceği düşüncesindeyiz²¹⁰⁴.

3.2.2.9.3. İhmali Suçlar

Doktrinde bir görüşe göre, ihmal ile suç işleme kararı birbiriyle bağdaşmadığından, ihmali suçlarda zincirleme suçun mümkün değildir²¹⁰⁵. Bu nedenle zincirleme suç ancak icrai davranışla işlenebilir²¹⁰⁶.

²¹⁰² İçel, Taksir, s. 157.

²¹⁰³ Dönmezer/Erman, II, kn. 596, 597.

²¹⁰⁴ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 97; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 798; Zafer, Ceza Hukuku, s. 587.

²¹⁰⁵ Manzini'nin görüşleri için bkz. Özen, Suçların İçtimai, s. 255.

²¹⁰⁶ Bu görüş için bkz. Artuç, s. 52; Önder, Ceza Hukuku, s. 79.

Buna karşın katıldığımız görüşe göre, ihmali suçlar ile suç işleme kararı ve dolayısıyla zincirleme suç birbiriyle bağdaşmaktadır²¹⁰⁷. Gerçek ihmali suçlar, sırf hareket suçları niteliğindedir ve failin kanun tarafından emredilen hareketi yapmamasıyla tipiklik oluşur²¹⁰⁸. İhmali hareketin bizzat suç tipinde gösterildiği gerçek ihmali suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür. Bunun için ihmali hareketin yöneldiği mağdurun aynı olması veya mağdurun belli bir kişi olmaması gerekmektedir²¹⁰⁹. Örneğin, polis memurunun önceden aldığı bir karar kapsamında o hafta işlenecek hırsızlık suçlarına müdahale etmemesi²¹¹⁰ veya birden çok tutuklama emrini yerine getirmemesi durumunda ihmali hareketle işlenen görevi kötüye kullanma suçu (TCK m. 257/2) zincirleme şekilde işlenmiş olacaktır²¹¹¹. Ayrıca suç tipi itibarıyla elverişli oldukları sürece gerçek olmayan ihmali suçlar bakımından da zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğu kabul edilmektedir²¹¹². Nitekim TCK'nın 43. maddesinde de buna ilişkin kısıtlayıcı bir ibareye yer verilmemiştir²¹¹³.

²¹⁰⁷ **Toroslu/Toroslu**, s. 373.

²¹⁰⁸ **Koca/Üzülmmez**, s. 394.

²¹⁰⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 783.

²¹¹⁰ Örnek için bkz. **Hakeri**, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı, s. 303.

²¹¹¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 255. Yargıtay uygulaması da aynı yöndedir: “Öte yandan İlk Derece Mahkemesince de değinildiği üzere sanığın aynı suç işleme kararının icrası kapsamında gerçekleştirdiği iddianame ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararların yazılmaması, ifadeye çağırma işlemlerinin yapılmaması ve gereği yerine getirilmeyen müzekkerelerin tekit edilmemesi gibi soruşturma evrakı ile ilgili işlem yapmama eylemlerinin çeşitlilik göstermesi, Cumhuriyet Başsavcı Vekillerince yapılan olağan denetimler sonucu uyarılmasına karşın sanık tarafından suça konu eylemlerin sürdürülmesi ve dosyaları toplu olarak devraldıktan sonra dahi sanığa tevzi edilen dosya akışının sürmesi nedenleriyle sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında bir isabetsizlik bulunmamaktadır.” CGK., 28.01.2021, 445/12; “Sanığın ihmali davranışla mütemadi ve zincirleme olarak gerçekleştirdiği iddia edilen görevi kötüye kullanma suçunda suç tarihinin teselsülün sona erdiği tarih olduğu, sanığa atılı ihmali davranışla görevi kötüye kullanma suçunun 08.06.2004 tarihinden itibaren işleyecek on günlük sürenin bitiminde başladığı, 01.01.2007 ve 21.05.2008 tarihleri boyunca devam eden teselsülün 20.08.2009 yılında sona erdiği ve sanığın atılı suçu işlediği iddia edilmiştir. Bu açıklamalar nedeniyle suç tarihi, teselsülün sona erdiği 20.08.2009 olarak kabul edilmelidir.” CGK., 05.11.2019, 526/639; “Sanık ...'nın ..., ... ve ...'a yönelik ihmali davranışla görevi kötüye kullanma suçunu bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla kez işlediği ve hakkında TCK'nın 43. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği halde, ayrı ayrı hükümler kurularak fazla ceza tayini,” 5CD., 14.12.2020, 956/14113. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.09.2022).

²¹¹² **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 581.

²¹¹³ 765 sayılı TCK döneminde buna gerekçe olarak kanunun ayırım yapmaksızın “ihlal”den söz etmiş olması gösterilmekteydi. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 113.

3.3. AYNI SUÇUN BİRDEN FAZLA KİŞİYE KARŞI TEK BİR FİİLLE İŞLENMESİ (TCK M. 43/2)

3.3.1. Genel Olarak

TCK'nın zincirleme suç düzenleyen 43. maddesinin ikinci fıkrasına göre “*Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır.*”²¹¹⁴ Tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesine, bir sözle birden fazla kişiye hakaret edilmesi²¹¹⁵ veya birden fazla kişinin tehdit edilmesi²¹¹⁶ ya da bir fiille, birden fazla kişinin hürriyetinden yoksun kılınması²¹¹⁷, birden fazla kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması²¹¹⁸, birden fazla kişinin dolandırılması gibi durumlar örnek olarak gösterilebilir.

²¹¹⁴ Madde gerekçesine göre, “*Maddenin ikinci fıkrasında, bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenen suçlardan dolayı sorumlulukla ilgili bir içtima hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümle, uygulamamızda karşılaşılan tereddütlerin önüne geçilmek amaçlanmıştır. Örneğin bir sözle birden fazla kişiye sövülmüş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı sövme suçları değil, bir sövme suçu oluşur. Ancak, bu durumda suçun cezası birinci fıkra da belirtilen oranlarda artırılır.*” Gerekçede TCK m. 43/1’de düzenlenen zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu; 2. fıkra da düzenlenen içtima şeklinin hukuki niteliği ise suç tekliği olarak belirtilmiştir. Oysaki aynı suçun bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde de ortada birden çok ihlal ve dolayısıyla suç bulunmaktadır. Bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 166.

²¹¹⁵ “*Somut olayda, suça sürüklenen çocuğun öğretmene hakaret ettikten hemen sonra okuldaki müşteki öğrencilere hakarete bulunduğu anlaşıldığı karşısında, aynı olayın devamı kapsamında aynı yer ve zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilen hakaret suçunun, hukuken tek bir fiille gerçekleştirildiği anlaşıldığından, sanık hakkında, TCK’nın 125/3-a maddesi uyarınca tek ceza verilip, bu cezanın aynı Kanunun 43. maddesi uyarınca artırılması gerektiğinin gözetilmemesi,*” 4CD., 08.09.2021, 21712/21122. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

²¹¹⁶ “*Sanığın mağdurlar Ahmet, Sedat ve Sönmez’e yönelik hareketlerinin hukuken bir bütün halinde tek bir silahla tehdit fiilini oluşturduğu, buna bağlı olarak da tek fiille birden çok mağdura karşı tehdit suçunu işleyen sanık hakkında 5237 sayılı TCK’nın 43/2. maddesinde düzenlenmiş bulunan aynı nev’iden fikri içtima hükümleri uyarınca uygulama yapılması gerektiğinin gözetilmemesi isabetsizliklerinden bozulmasına karar verilmelidir.*” CGK, 18.11.2014, 2013/4-663, 2014/498. Karar için bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 1, s. 1357, dpn. 138.

²¹¹⁷ “*Sanıkların eylemlerini gerçekleştirme şekilleri göz önünde bulundurulduğunda da baştan beri katılanın nakış makinelerini ele geçirmek isteyen sanıkların, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında hukuki anlamda tek bir fiille katılan, mağdur ve şikâyetçiye hürriyetlerinden yoksun kıldıkları ve sanıklar hakkında 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen aynı nev’iden fikri içtima hükümleri uyarınca uygulama yapılması gerektiği kabul edilmelidir.*” CGK., 23.06.2020, 561/315. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

²¹¹⁸ “*Sanığın bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik tarihlerde okulda eve yürüyerek dönmekte olan mağdureler; ... ile’ı takip edip her iki mağdureye kaş göz işareti yaparak öpücük göndermek suretiyle, tek fiille birden fazla kişiye karşı cinsel taciz suçunu işlediği tüm dosya içeriğinden anlaşıldığından, sanığın eylemlerine uyan TCK’nın 105/1, 43/1, 43/2. maddeleri gereğince cezalandırılması yerine yazılı şekilde TCK’nın 105/1, 43/1. maddelerinin mağdure sayısınca tatbiki*

765 sayılı TCK döneminde, tek fiille aynı suçun farklı kişilere karşı işlenmesinin ne şekilde değerlendirileceğine ilişkin açık bir hüküm bulunmaması tartışmalara yol açmaktaydı. Çözümün ne şekilde yapılması gerektiğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktaydı. Fiil sayısını neticenin belirlediğini kabul eden görüşe göre böyle hallerde zincirleme suç hükümleri uygulanmalıydı²¹¹⁹. Nitekim bir neticenin ve dolayısıyla fiilin kanunun aynı hükmünü birden fazla ihlal edemeyeceği ileri sürülmekteydi²¹²⁰. Örneğin bir hileli davranışla birden fazla kişinin aldatılması suretiyle haksız bir kazanç elde edilmesi halinde, birden fazla netice ve dolayısıyla fiilin gerçekleştiği, sonuç olarak birden fazla dolandırıcılık suçunun işlendiği kabul edilmekteydi. Böylece netice sayısı fiil sayısını, fiil sayısı da suç sayısını belirlemekteydi. 765 sayılı TCK'nın 80. maddesinin lafzının da bu yoruma izin vermesi nedeniyle, kanunun aynı hükmünün birden çok ihlalinin aynı anda da gerçekleşebileceği ve bu durumda zincirleme suçun oluşacağı kabul edilmekteydi²¹²¹.

Fiil sayısını hareketin belirlediği görüşünü benimseyenlere göre ise böyle hallerde 765 sayılı TCK'nın 79. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükümleri uygulanmalıydı²¹²². Ortada farklı zamanlarda gerçekleştirilmiş birden fazla fiil bulunmaması nedeniyle söz konusu durum fikri içtima kapsamında değerlendirilmekteydi²¹²³. Buna karşın doktrinde, tek hareketle aynı kanun hükmünün ihlali halinde, zincirleme suç veya fikri içtimanın uygulanamayacağı; gerçek içtimanın uygulanması gerektiği de savunulmaktaydı²¹²⁴.

765 sayılı TCK döneminde Yargıtay'ın bu konudaki içtihatlarında birlik bulunmamaktaydı. Bir fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde, cezaların içtimalı kuralının uygulanacağını kabul ettiği kararları olduğu gibi; fikri içtimanın

suretiyle hüküm kurulması neticesinde fazla ceza tayini," 14CD, 18.02.2016, 2015/8493, 2016/1491. Karar için bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 812.

²¹¹⁹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, Suç Teorisi, s. 432-433, 447-448, 456-457.

²¹²⁰ **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 79; **Koca**, "Fikri İçtima", s. 215.

²¹²¹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 74; **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 80, 129-130.

²¹²² **Karakaş Doğan**, "Suçların ve Cezaların İçtimalı", s. 834.

²¹²³ **Tosun**, s. 133-134.

²¹²⁴ Bkz. **Kunter**, "Fikri İçtima", s. 367.

ya da zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağını ifade ettiği²¹²⁵ kararları da bulunmaktaydı²¹²⁶.

Doktrinde bir görüş, tek hareketle kanunun aynı hükmünün ihlali halinde suç çokluğunu kabul etmemektedir. Buna göre, bir bomba ile birden çok kişinin öldürülmesi veya bir sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi hallerinde, kanunun aynı hükmü tek hareketle ihlal edildiğinden, ortada tek bir suç bulunmaktadır. Böyle hallerde tipe uygun birden çok netice bulunsa bile, suç çokluğundan söz edilemez. Kanunun aynı hükmünü ihlal eden davranışın tek olması, suçun da tek olması sonucunu doğurur ve bu nedenle fikri içtima kuralı uygulanamaz. Ancak bu görüş, aynı suçu meydana getiren hareketlerin tekrarlanması ile bir hareketle birden çok suçun işlenmesi halini birbirine karıştırmaktadır²¹²⁷. Bir kimseye birden çok sözle hakaret etmek ile bir sözle birden çok kişiye hakaret etmek birbirinden farklıdır. Suç sayısının tespitinde ihlal edilen kanuni tipin aynı veya farklı olması önemli değildir; birden fazla ihlal bulunduğu suç çokluğundan söz edilir²¹²⁸.

5237 sayılı TCK'nın benimsediği zincirleme suç tanımı nedeniyle, bir fiil ile birden fazla kişiye karşı aynı suçun işlenmesi halinde cezanın nasıl belirleneceği hususuna kanunda ayrıca yer verilmesi gerekmiştir²¹²⁹. Nitekim zincirleme suçta her şeyden önce bir suç işleme kararının icrası kapsamında gerçekleştirilen birden çok fiilin bulunması gerekmekte, bu fiillerin aynı suçu oluşturması ve aynı mağdura karşı değişik zamanlarda işlenmesi koşulu aranmaktadır²¹³⁰.

²¹²⁵ “Sanığın olay sırasında aynı anda iki ayrı mağdurdan silah zoru ile muhtelif miktarlarda para gasp ettiği oluşturma ve delillere uygun düşen mahkemenin kabulünden anlaşıldığı halde hakkında tertip olunan cezanın TCK. nun 80. maddesi ile artırmaya tabi bulunduğu düşünülmemesi,” 6CD, 15.5.1980, 3003/3698. Karar için bkz. **Erem, Faruk**, Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler, C. 1, Ankara 1993, s. 658.

²¹²⁶ CGK, 26.11.1996, 4-192/250; 4CD, 13.6.1991, 2380/3812; 4CD, 19.2.1987, 11165/1685. Kararlar için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 165.

²¹²⁷ **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 79.

²¹²⁸ Aynı yönde bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 166.

²¹²⁹ TCK'nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemenin uygulamadaki bir sorundan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Hakaret suçunda tek bir hakaret ya da sövme teşkil eden sözün ya da hareketin birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda mağdur sayısı kadar suçun işlendiği ve gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmekte, bu durum da adaletsiz sonuçlar doğuracağı gerekçesiyle eleştirilmekteydi. 5237 sayılı TCK'da yer verilen söz konusu hükümle, bu tartışma sona ermiştir. Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 556.

²¹³⁰ **Koca**, “Fikri İçtima”, s. 215.

Tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde, failin cezanın amacını aşacak şekilde orantısız ve aşırı bir şekilde cezalandırılması engellenerek ceza adaletinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak bu durumda tek suç işlenmiş gibi ceza verilmesi de ceza adaletine uygun görülmemiş ve tek fiille işlenen suç sayısı da göz önünde bulundurularak cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılacağı kabul edilmiştir. Bu şekilde, hem tek bir fiilin bulunması nedeniyle faile tek ceza verilmekte hem de suç çokluğu göz ardı edilmemiş olmaktadır²¹³¹.

3.3.2. Türk Ceza Kanunu’nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenlemenin Hukuki Niteliği

3.3.2.1. Zincirleme Suçun Bir Çeşidi Olduğunu Kabul Edenler

Klasik teoriyi benimseyen doktrin, fiil sayısının belirlenmesinde neticeyi esas aldığından, 765 sayılı TCK döneminde tek bir fiille kanunun aynı hükmünün birden çok ihlali halinde aynı neviden fikri içtimaı kabul etmemekteydi. Nitekim bir neticenin kanunun aynı hükmünü birden fazla kez ihlal etmesi mümkün görülmemekteydi²¹³². Bu görüşe göre netice sayısı fiil sayısını, fiil sayısı da suç sayısını belirlemekteydi. Örneğin bir bomba ile birden çok kişinin öldürülmesi, bir hileli davranışla birden çok kişinin aldatılarak haksız menfaat elde edilmesi halinde netice sayısı kadar fiil ve suç olduğu kabul edilmekteydi. Fiil sayısının birden çok kabul edildiği bu durumda, suç çokluğuna göre çözüm zincirleme suç hükümlerine yapılmaktaydı²¹³³. Ancak bunun için, failin aynı suç işleme kararıyla hareket etmesi ve zincirleme suçun uygulanmasını engelleyen bir hükmün bulunmaması gerekmektedir²¹³⁴. Her ne kadar fiil sayısını hareketin değil neticenin belirlediği kabul edilse de, 765 sayılı TCK’nın zincirleme suç düzenleyen 80. maddesi, *“kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi muhtelif zamanlarda vaki olsa bile”*

²¹³¹ Çetintürk, s. 243.

²¹³² İçel, Suçların İçtimaı, s. 61, 75, 79.

²¹³³ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 74; İçel, Suçların İçtimaı, s. 80, 129-130.

²¹³⁴ İçel, Suçların İçtimaı, s. 80. Bu nedenle bir bomba ile beş kişinin öldürülmesi halinde, hareket tek olmasına rağmen netice ve dolayısıyla fiil sayısı birden çok olduğundan gerçek içtima kurallarının uygulanacağı belirtilmektedir. Bkz. İçel, *“Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme”*, s. 184.

ifadesiyle²¹³⁵, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, bir hareketle kanunun aynı hükmünün birden çok ihlali hali bakımından da uygulanmaya elverişliydi.

Zincirleme suçun temel ayırt edici unsurunun suç işleme kararında birlik olduğunu kabul eden görüşler arasında, bu sübjektif şartın sağlanması koşuluyla, tek bir fiille birden çok suçun işlenmesi halinde de zincirleme suçun mümkün olacağını belirtenler bulunmaktadır²¹³⁶. Zira aynı suçun birden çok işlenmesi halinde faile tek ceza verilmesinin nedeni, suç işleme kararındaki birliktir²¹³⁷. Fikri içtimanın ancak bir fiille farklı suçlar işlendiğinde söz konusu olabileceğini kabul eden görüşe göre, TCK m. 43/2’de düzenlenen kurumun hukuki niteliği aynı neviden fikri içtima değil, “zincirleme suç”tur²¹³⁸. Dolayısıyla TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında da hükmü vurgulayan özellik, fiil tekliği ve mağdur çokluğudur²¹³⁹. Yargıtay’ın da, TCK m. 43/2’deki düzenlemeyi “zincirleme suç” olarak nitelendirdiği kararları bulunmaktadır²¹⁴⁰.

Doktrinde pek çok yazar tarafından 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinde, koşulları birbirinden farklı iki zincirleme suç çeşidinin düzenlendiği kabul edilmektedir. Bu görüşte olan yazarlara göre, TCK m. 43/2’deki düzenleme, zincirleme suçun istisnai şeklini teşkil etmektedir²¹⁴¹. Birinci fıkrafta, zincirleme suçun “birden çok hareketle aynı mağdura karşı” işlenen temel şekline; ikinci fıkrafta ise, “bir hareketle birden çok mağdura karşı” işlenen istisnai şekline yer verilmiştir²¹⁴². Bir görüşe göre, zincirleme

²¹³⁵ Benzer şekilde 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nda “farklı zamanlarda da” ifadesine yer verilmiş ve bu nedenle doktrinde Leone ve Frosali tarafından, esas kuralın, suçların tek hareketle işlenmesinin olduğu ve farklı zamanlarda işlenmesinin istisna halini oluşturduğu ileri sürülmüştür. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 234.

²¹³⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 234; **Artuç**, s. 48.

²¹³⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 60.

²¹³⁸ Bu görüşe göre yalnızca TCK’nın 44. maddesinde düzenlenen kurum “fikri içtima”dır. Bkz. **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 251.

²¹³⁹ **Hafızogulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 359, 363.

²¹⁴⁰ “Sanığın, elinde tüfek olduğu halde mağdur ... ve müşteki ...'e yönelik öldüreceğinden bahisle tehdit ettiği ve ateş edip eve zarar verdiği kabul edilmekle; sanığın müşteki ve mağduru aynı zaman ve olay bütünlüğü içinde aynı suç işleme kararıyla tehdit ettiğinin anlaşılması karşısında; sanık hakkında zincirleme suç hükümleri gereği bir kez ceza verilip, bu cezanın TCK’nın 43/2. maddesi ile artırılması gerektiği gözetilmeden, mağdur ve müştekiye yönelik tehdit suçundan ayrı ayrı ceza verilmesi suretiyle fazla ceza tayini,” 4CD., 30.11.2021, 8445/28206. Aynı yönde bkz. 4CD., 14.12.2021, 7912/29300; 2CD., 11.11.2021, 12221/19204. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

²¹⁴¹ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 530. Aynı yönde bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 184, 233, 324.

²¹⁴² **Yıldırım**, “Resmi Belgede Sahtecilik”, s. 116; **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 251.

suçun iki çeşidinde de “suç işleme kararında birlik” ve “aynı suçun birden fazla işlenmesi” ortak unsurken; temel şeklinde ayrıca suçların “farklı zamanlarda aynı kişiye karşı” işlenmesi, ikinci şeklinde ise ayrıca “suçların aynı zamanda farklı kişilere karşı” işlenmesi gerekmektedir²¹⁴³. Bir diğer görüşe göre ise zincirleme suçun ilk çeşidinde “aynı suç işleme kararı”; ikinci türünde ise “davranış” suçları arasındaki birliği sağlamaktadır²¹⁴⁴.

Söz konusu hüküm doktrinde farklı bir şekilde de anlaşılmaktadır. Bir görüşe göre, TCK m. 43/2 öncelikle “çok mağdurlu suçlar” ile “mağduru belirsiz (gayrimuayyen) olan suçlar”da uygulanmalıdır. Nitekim bu suçlar esasında birden çok kişiye karşı tek fiille işlenmektedirler. Örneğin çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi suçları (TCK m. 181 ve m. 182), tek bir fiille belirsiz sayıda kişiye karşı işlenmektedir²¹⁴⁵. Bu durumda, mağduru belli bir kişi olsun veya olmasın, çok mağdurlu suçların TCK m. 43/1’de yer alan “aynı suçun birden fazla işlenmesi” şeklindeki objektif unsuru içeren hükmün bir istisnasını oluşturduğu ileri sürülmektedir. Bir diğer ifadeyle, mağduru “bir kişi” olan suçlar bakımından suç işleme kararında birliğin yanında aynı suçun birden fazla işlenmesi de gerekmeyle, mağduru (belirli olsun veya olmasın) birçok kişi olan suçlarda bu şart aranmamakta ve tek fiil ile mağdurun çokluğu zincirleme suç hükümlerinin uygulanması için yeterli görülmektedir. Bu durum ise TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi ile 43. maddesinin 2. fıkrası arasında bir çelişki meydana getirmektedir²¹⁴⁶.

TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemenin zincirleme suçun bir şekli olduğunu kabul eden görüşler arasında, bu düzenlemenin daha ziyade fikri içtima kurumunu düzenleyen 44. madde ile benzerlik gösterdiği ve iki kurum arasındaki farkın,

²¹⁴³ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 598; **Özen**, Genel Hükümler, s. 913; **İçel**, Ceza Hukuku, s. 155; **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 251; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 761; **Toroslu/Toroslu**, s. 369; **Artuç**, s. 57. Doktrinde, aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiille işlenebileceği suçlarda mağdurların farklı olması halinde ve mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da zincirleme suç kabul edilmiş olduğundan, temel kural olan “mağdurun aynı olması” koşulunun, adeta istisna haline dönüştüğü ifade edilmiştir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 246.

²¹⁴⁴ **Yıldırım**, “Resmi Belgede Sahtecilik”, s. 116. Benzer şekilde **Soyaslan**’a göre, 43. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen ilk zincirleme suç türünde suçta birliği suçun manevi unsuru; 43. maddenin 2. fıkrasında düzenlenen ikinci türünde ise, suçun maddi unsuru sağlamaktadır. Bkz. **Soyaslan**, s. 270.

²¹⁴⁵ **Hafızogulları**, 43/1, s. 864.

²¹⁴⁶ **Hafızogulları**, 43/1, s. 865.

43. maddenin 2. fıkrası uyarınca “suçların aynı olması ve birden fazla kişiye karşı işlenmesi” iken; 44. madde uyarınca “suçların farklı olması ve mağdur bakımından bir ayırım yapılmaması” olduğu da ifade edilmektedir²¹⁴⁷.

3.3.2.2. Aynı Neviden Fikri İçtima Olduğunu Kabul Edenler

Doktrindeki ağırlıklı görüş²¹⁴⁸, bir fiille aynı suçun birden çok defa işlenmesi halinde fikri içtimanın oluştuğunu kabul etmektedir. Söz konusu durum doktrinde, “*aynı neviden fikri içtima*” olarak isimlendirilmektedir²¹⁴⁹.

TCK’nın 43. maddesinin 1. fıkrasında zincirleme suçun uygulanabilmesi için öngörülen koşullar, 2. fıkradaki düzenlemenin zincirleme suç kapsamında değerlendirilmesine engel teşkil etmektedir. Zincirleme suçun koşulları, suç işleme kararında birlik bulunması, birden fazla fiilin bulunması ve her fiilin aynı suçu oluşturması, suçların farklı zamanlarda aynı mağdura karşı işlenmesidir. Oysa 43. maddenin 2. fıkrasındaki düzenlemede tek fiille aynı suçun birden çok işlenmesi ve mağdurların farklı kişiler olması aranmaktadır. Bu nedenle bu görüşe göre, 43. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen zincirleme suç ile 2. fıkrasında düzenlenen aynı neviden fikri içtima arasında yapısal herhangi bir benzerlik bulunmamaktadır. İki kurum arasındaki tek ortak yön, cezaların artırım oranının aynı olmasıdır²¹⁵⁰.

Fikri içtimanın, “*tek ve aynı fiilin bulunması*” ile “*birden fazla suçun işlenmesi*” şeklinde iki koşulu bulunmakta olup²¹⁵¹ bu koşullar aynı neviden (TCK m. 43/2) ve farklı neviden fikri içtima (TCK m. 44) için ortaktır. Dolayısıyla doktrinde aynı neviden-farklı neviden

²¹⁴⁷ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 614.

²¹⁴⁸ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 638; **Koca/Üzülmez**, s. 510, 543; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 183; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 805; **Özbek**, “*Suç Genel Teorisi*”, s. 23; **Karakaş Doğan**, “*Suçların ve Cezaların İçtimai*”, s. 834; **Yılmaz**, “*Fiilin Tekliği Kavramı*”, s. 418; **Bayar**, s. 110; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 811; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 539; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 680; **Demirbaş**, s. 568; **Dülger**, s. 41.

²¹⁴⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 77. **Özbek/Doğan/Bacaksız**’a göre, kanunda bu düzenleme ile yeni bir zincirleme suç hali yaratılmış görünse de, esasında aynı neviden fikri içtima kurumu düzenlenmiştir. Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 556.

²¹⁵⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 187; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 643; **Koca/Üzülmez**, s. 543; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 805.

²¹⁵¹ **Jescheck/Weigend**, s. 718; **Schönke/Schröder**, StGB § 52, kn. 4.

fikri içtima ayrımını kabul eden yazarlara göre, iki fikri içtima şekli arasındaki fark, aynı neviden fikri içtimada “*tek ve aynı fiil*” ile “*aynı suçun birden çok işlenmesi*” iken; farklı neviden fikri içtimada ise “*farklı suçların*” işlenmesidir²¹⁵². Yargıtay da ağırlıklı olarak TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemenin, zincirleme suçtan farklı bir kurum olan aynı neviden fikri içtimayı teşkil ettiğini kabul etmektedir²¹⁵³.

Doktrinde aynı neviden fikri içtimanın düzenlenme yerine eleştiriler getirilmiş ve esasında farklı neviden fikri içtima ile birlikte aynı maddede düzenlenmesinin daha isabetli olacağı belirtilmiştir²¹⁵⁴. Buna göre sadece suçların aynı olmasından yola çıkılarak birbirinden farklı iki kurumun 43. maddede düzenlenmesi doğru değildir²¹⁵⁵. Hatta 5237 sayılı TCK tasarısının ele alındığı dönemde, bu kuruma 44. maddede yer verilmesi gerektiği de doktrinde ifade edilmiştir²¹⁵⁶.

3.3.2.3. Değerlendirme

Kanaatimizce fikri içtimanın, “*tek ve aynı fiilin bulunması*” ile “*birden fazla suçun işlenmesi*” şeklinde iki koşulu bulunmaktadır²¹⁵⁷. Bu nedenle tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde fikri içtimanın bir türü olan aynı neviden fikri içtima oluşacaktır. Zira fikri içtimanın karakteristik özelliği, yani bir olayın ceza hukuku kapsamında farklı açılardan değerlendirmeye tabi tutulması bu hallerde de mevcuttur. Farklı neviden fikri içtimadan ayrı olarak aynı neviden fikri içtimada bu “*farklı*” değerlendirme, niteliksel olarak değil niceliksel olarak ele alınır; çünkü burada bir fiilin aynı yönden değerlendirilmesi birden çok defa yapılmaktadır. Dolayısıyla fikri içtimanın

²¹⁵² **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 95; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 805; **Warda**, JuS 1964/3, s. 85-86.

²¹⁵³ “Zincirleme suçla ilişkin bu genel açıklamalardan sonra, öğretide aynı neviden fikri içtima olarak tanımlanan TCK’nın 43. maddesinin ikinci fıkrasının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Anılan düzenleme; “Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır.” hükmünü içermekte olup, zincirleme suçtan farklı bir müessese olan ve aynı neviden fikri içtima olarak kabul edilen bu durumda, fiil, yani hareket tektir ve bu fiille aynı suç birden fazla kişiye karşı işlenmektedir. Burada, hareket tek olduğu için, fail hakkında bir cezaya hükmolunacağı, ancak bu cezanın Kanun’un 43/1. maddesine göre artırılacağı öngörülmüştür.” CGK., 17.06.2021, 33/288. Aynı yönde bkz. CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 08.12.2020, 44/510; CGK., 01.12.2020, 247/494; CGK., 30.06.2020, 525/330; CGK., 18.02.2020, 55/104. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

²¹⁵⁴ **Koca**, “Fikri İçtima”, s. 198-199; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 557; **Demirbaş**, s. 569.

²¹⁵⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 805.

²¹⁵⁶ Bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 166.

²¹⁵⁷ **Jescheck/Weigend**, s. 718.

temel özelliği olan tek fiil ile birden çok değerlendirme bu olaylarda da mevcuttur²¹⁵⁸. Ancak yukarıda açıklandığı üzere doktrinde, tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi zincirleme suçun bir işleniş şekli olarak da kabul etmektedir²¹⁵⁹. Oysaki iki kurum yapısal olarak birbirinden farklı olup, sadece aynı suçun birden çok işlenmesi²¹⁶⁰ ve cezada uygulanacak artırım oranı²¹⁶¹ bakımından ortaktır. Bir fiil ile aynı suç birden fazla işlendiği için, faile tek ceza verilerek bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılmaktadır. Zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtimanın aynı maddede düzenlenmesiyle, iki kurum arasında istisnalar bakımından da bir müştereklik yaratılmıştır²¹⁶². TCK m. 43/3 uyarınca aynı neviden fikri içtima da, “*kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma*” suçları bakımından uygulanamayacaktır.

Aynı neviden fikri içtimanın zincirleme suç ile yapısal açıdan tek benzerliği, esas olarak ihlal ve dolayısıyla suç çokluğu ile aynı suçun birden fazla defa işlenmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Ancak aynı neviden fikri içtimada aynı suç tek fiille birden fazla işlenirken, zincirleme suçta birden çok fiille işlenmektedir. Dolayısıyla aynı neviden fikri içtimada fiil tekliği, zincirleme suçta ise fiil çokluğu koşulu aranmaktadır. Bunun bir sonucu olarak aynı neviden fikri içtimada ihlaller kural olarak aynı anda gerçekleşirken, zincirleme suçta zorunlu olarak farklı zamanlarda gerçekleşmektedir. Ayrıca zincirleme suçta suçların mağdurunun aynı kişi olması veya belli bir kişi olmaması koşulu aranmış iken, aynı neviden fikri içtimada mağdurların farklı kişiler olması gerekmektedir. Öte yandan zincirleme suçta niteliğini veren suç işleme kararındaki birlik, bir diğer ifadeyle subjektif unsur iken; aynı neviden fikri içtimada kuruma özelliğini -tıpkı farklı neviden fikri içtimada olduğu gibi- fiilin tekliği (ve aynılığı) vermektedir²¹⁶³. Aynı neviden fikri içtimanın zincirleme suçla ilişkin maddede düzenlenmesi onun zincirleme suçun bir türü olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kurumun, zincirleme suç

²¹⁵⁸ Mezger, s. 468.

²¹⁵⁹ TCK m. 43/2'nin hukuki niteliğinin belirlenmesine ilişkin doktrinde ve uygulamada ortaya çıkan bu karışıklığın nedeni olarak, 765 sayılı TCK'nın mehzatı İtalyan Ceza Kanunu'nun neticeyi önemsemesine karşın, 5237 sayılı TCK'nın genel hükümlerinde büyük oranda Alman hukukundan etkilenilmesi gösterilmektedir. Bkz. Soyaslan, s. 278.

²¹⁶⁰ Akbulut, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 166.

²¹⁶¹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 188.

²¹⁶² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 805.

²¹⁶³ Bayar, s. 127.

düzenleyen 43. maddede değil, fikri içtimaı düzenleyen 44. maddede düzenlenmesi sistematik bakımdan daha isabetlidir²¹⁶⁴.

Tek fiil ile aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi, Alman doktrin ve uygulamasında da aynı neviden fikri içtima olarak kabul edilmektedir²¹⁶⁵. Alman Ceza Kanunu § 52’de fikri içtima, “*Aynı hareket birden fazla ceza kanununu veya aynı ceza kanununu birden fazla ihlal ediyorsa, sadece tek bir cezaya hükmedilir*” şeklinde hem aynı hem de farklı neviden fikri içtimaı kapsamına alacak şekilde düzenlenmiştir²¹⁶⁶. İtalyan Ceza Kanunu’nun 81. maddesinin 1. fıkrasında da, tek hareket ile kanunun aynı hükmünün birden çok defa ihlal edilmesi hali fikri içtima kapsamına alınmıştır²¹⁶⁷. Böylece zincirleme suçun tek hareketle gerçekleşebilmesi ihtimali ortadan kaldırılmıştır²¹⁶⁸.

TCK’nın hakaret suçunu düzenleyen 125. maddesinin 5. fıkrasına göre, “*Kurul halinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi halinde, suç, kurulu oluşturan üyelerle karşı işlenmiş sayılır.*” Söz konusu hükmün, “*hakaret edilen kamu görevlisi sayısınınca cezaya hükmolunması (gerçek içtimanın uygulanması) gerektiği*” şeklinde yanlış yorumlanması üzerine, bu şekilde hatalı yorumların önüne geçebilmek adına fıkra, 29.6.2005 tarihli ve 5377 sayılı Kanun’un 15. maddesiyle “*Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır*” cümlesi eklenmiştir.

²¹⁶⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 188.

²¹⁶⁵ Mezger, s. 468; Werle, s. 38; Jescheck/Weigend, s. 720.

²¹⁶⁶ Bkz. Yenisey/Plagemann, s. 44. 13.11.1998 tarihinde Resmi Gazete’de yeniden ilan edilmeden önce Alman Ceza Kanunu’nda fikri içtimaı düzenleyen § 73 hükmünün kapsamı, 01.04.1970 tarihli değişiklik ile genişletilmiş ve bir fiilin kanunun aynı hükmünü birden çok defa ihlal etmesi haline de uygulanması mümkün hale gelmiştir. Bu tarihten önce doktrindeki görüşlerin bir kısmı, aynı neviden fikri içtima hallerinde esasında ortada tek suç bulunduğunu ve suçların içtimaı kapsamına giren bir durumun olmadığını ileri sürmekte, ağırlıklı görüş ise aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtima ayrımını kabul etmekteydi. Bkz. İçel, Suçların İçtimaı, s. 21, 58; Geerds, s. 272 vd.; Schmitt, ZStW 75, s. 185. 1998 yılında yapılan değişiklik de fikri içtimanın iki şekline “*Fiil tekliği (Tateinheit)*” başlıklı 52. paragrafta yer verilmiştir. Dönmezer/Erman, 5237 sayılı TCK’nın kaynak kanunu olan Alman Ceza Kanunu’nun fikri içtima ve fiil kavramları bakımından TCK ile terim birliği içinde olmadığını, bu nedenle Türk hukukundaki fikri içtima kurumunu yorumlamada Alman Ceza Kanunu’na kaynak olarak başvurulamayacağını belirtmektedir. Bunun nedeni, TCK m. 44’te “*fiil*” kavramının kullanılmasına karşın, Alman Ceza Kanunu’nun 52. maddesinde “*hareket*” (*Handlung*) kavramının tercih edilmiş olmasıdır. Hareketin esas alınmasının nedeni, maddi unsurun salt hareketten ibaret kabul edilerek neticenin kanuni tip içinde görülmesi ile “*fiil*” (*Tat*) kavramının “*suç*” kavramını karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Bkz. Dönmezer/Erman, II, kn. 790.

²¹⁶⁷ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 43-44.

²¹⁶⁸ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 66.

Esasında 5377 sayılı Kanunun dayandığı TCK’da Değişiklik Yapılmasına Dair 2/452 sayılı Kanun Teklifinde bu cümle “*Ancak, bu durumda, aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanır*” biçiminde kaleme alınmıştır²¹⁶⁹. TBMM Adalet Komisyonu müzakereleri esnasında cümlede geçen “*aynı neviden fikri içtima hükümleri*” ibaresi, “*zincirleme suç hükümleri*” şeklinde değiştirilmiştir. TBMM Adalet Komisyonunun 16.5.2005 tarihli ve E. 2/452, K. 79 sayılı Raporunda bu değişikliğin gerekçesi olarak, aynı neviden fikri içtima halinde bir suçun var olduğu²¹⁷⁰ ve fail hakkında bir cezaya hükmolunacağı, ancak bu cezanın zincirleme suç açısından belirlenen oranlarda artırılacağı, zincirleme suç ile aynı neviden fikri içtima arasındaki tek müşterekliğin, cezada yapılabilecek artırıma ilişkin oranlarının aynı olmasından ibaret olduğu, birbirlerinden farklı durumlara ilişkin iki ayrı içtima hükmünün aynı maddede düzenlenmesinin tek nedeninin bu olduğu, uygulamada tereddüt doğmasının önüne geçmek amacıyla Teklifte 125. maddenin 5. fıkrasına eklenen son cümlede değişikliğe gidildiği belirtilmiştir²¹⁷¹. Doktrinde bir görüşe göre bu düzenleme, zincirleme suçun unsurları aranmaksızın da zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulanacağını

²¹⁶⁹ Değişikliğin gerekçesine göre, “*Kanunun 43’üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen aynı neviden fikri içtima halinde, bir fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi söz konusudur. Bunun klasik örneğini, bir fiille birden fazla kişiye hakaret edilmesi oluşturmaktadır. Aynı neviden fikri içtima halinde, bir suç vardır ve fail hakkında bir cezaya hükmolunur. Fakat, bu ceza zincirleme suç açısından belirlenen oranlarda artırılır. Bu kuralın istisnası, yine 43’üncü maddenin üçüncü fıkrasında yer almaktadır. Buna göre, bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenmiş olan kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında, fail gerçek içtima hükümlerine göre cezalandırılacaktır.*”

Kanunun düzenlemesi bu yönde olmakla birlikte, 125’inci maddenin beşinci fıkrası hükmünün, kurul halinde çalışan kamu görevlilerine hakaret edilmesi halinde kurulu oluşturan kamu görevlisi sayısınınca hakaret suçunun işlendiği şeklinde yanlış yorumlandığı gözlenmiştir. Bu yanlış anlaşılmayı gidermek amacıyla, söz konusu fıkra metnine ‘Ancak, bu durumda, aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanır.’ şeklinde bir cümle eklenmiştir.” TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 901, s. 4. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 648.

²¹⁷⁰ Hem kanun teklifinde hem de Adalet Komisyonu raporunda, aynı neviden fikri içtima halinde bir suçun bulunduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşımda, suç sayısının belirlenmesinde fiil sayısını esas alan düşüncenin yansımaları görülmektedir. Oysaki suç sayısını fiil (hareket) veya netice sayısı değil, ihlal edilen norm sayısı belirlemektedir. Bu durumda, hakaret edilen kişi sayısınınca suç oluşmakta ve suçlar bir fiille işlendiği için tek ceza verilerek bu ceza artırılmaktadır. Dolayısıyla 125. maddenin 5. fıkrasına söz konusu cümle eklenmeseydi dahi, bir fiille birden çok kamu görevlisine karşı hakaret suçu işlenmiş olacağı için, 43. maddenin 2. fıkrasının uygulama alanı bulması gerekirdi. Hakaret tek bir söz ile değil, kurul üyelerinin her birine yönelik ayrı fakat art arda tekrarlanan sözlerle gerçekleştirilse dahi, hukuki anlamda tek fiilden söz edilecektir. Öte yandan doktrinde, kişi topluluğu olan kurulun bütün olarak hedef alınmasının birden fazla kişiye tek bir sözle hakaret edilmesi halinden farklı olduğu ifade edilmektedir. Bu görüş için bkz. **Baş**, s. 775. Yazara göre, failin topluluğu hedef alması ile topluluğu oluşturan bireyleri hedef alması birbirinden ayrı değerlendirilmelidir.

²¹⁷¹ TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 901, s. 7-8. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Kanunu Şerhi, s. 574; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 185, dpn. 634.

göstermektedir²¹⁷². Bir diğer görüş ise düzenlemenin yerinde olmasına rağmen ifade ediliş tarzının yanlış olduğunu, nitekim burada zincirleme suçun değil aynı neviden fikri içtimain oluştuğunu, bu nedenle “43. maddenin 2. fıkrası hükmü uygulanır” ya da “aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanır” şeklinde bir ifadenin tercih edilmesinin daha doğru olacağını belirtmektedir²¹⁷³. Kanaatimizce de, burada bir fiil ile aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi söz konusu olup, zincirleme suçta cezanın belirlenmesi bakımından atıf yapan ve TCK m. 43/2’de düzenlenen aynı neviden fikri içtima hali oluşmaktadır.

3.3.3. Türk Ceza Kanunu’nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenlemenin Aradığı Şartlar

3.3.3.1. Genel Olarak

TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen kurumun hukuki niteliğini aynı neviden fikri içtima olarak kabul etmemize ve zincirleme suç ile arasında aynı suçun birden çok işlenmesi ve uygulanacak ceza haricinde yapısal bir benzerlik bulunmadığı görüşünde olmamıza karşın, doktrinde bu kurumun zincirleme suçun istisnai şekli olduğunu kabul eden pek çok görüş yer aldığından, kurumun koşullarına ve sorunlu gördüğümüz bazı hususlara burada kısaca yer vermeyi uygun görüyoruz.

Aynı neviden fikri içtima halinde, aynı suç birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmektedir. Dolayısıyla aynı neviden fikri içtimain oluşması için, tek bir fiilin bulunması, tek fiille aynı suçun birden çok işlenmesi ve suçların mağdurlarının farklı kişiler olması gerekmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun istikrar kazanan kararlarında aynı neviden fikri içtimain koşulları, “hareket ya da fiilin hukuki anlamda tek olması”, “birden fazla suçun işlenmiş olması”, “işlenen birden fazla suçun aynı suç olması”, “bu suçların mağdurlarının farklı olması” şeklinde kabul edilmektedir²¹⁷⁴.

²¹⁷² Hakeri, Ceza Hukuku, s. 599.

²¹⁷³ Bkz. Dülger, s. 21-22.

²¹⁷⁴ Örneğin bkz. CGK., 17.06.2021, 33/288; CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 01.12.2020, 247/494. Yargıtay Ceza Genel Kurulu bazı kararlarında ise bu şartlara, “işlenen suçun 5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen suçlardan olmaması” ile “suç tipinde özel olarak aynı neviden fikri içtima hükmüne yer verilmemesi” koşullarını eklemektedir. Bkz. CGK., 28.01.2020, 350/30; CGK.,

Bir sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi (TCK m. 125) veya cinsel tacizde (TCK m. 105) ya da tehditte bulunulması (TCK m. 106), bir fiille birden çok kişinin hürriyetinden yoksun kılınması (TCK m. 109) ya da gazeteye verilen bir ilan ile birçok kişinin dolandırılması, aynı neviden fikri içtima örnekleridir²¹⁷⁵.

3.3.3.2. Tek Fiilin Bulunması

Aynı neviden fikri içtimadan söz edilebilmesi için ilk şart, tek fiilin bulunmasıdır. Neticeyi fiilin bir alt unsuru olarak kabul eden görüşe göre, bir hareket ile meydana gelen netice sayısı birden fazlaysa, fiil tek olmadığı için fikri içtimadan söz edilemez²¹⁷⁶. Oysaki fikri içtima halinde tek bir netice ve dolayısıyla tek bir fiil bulunmaktadır. Örneğin, bir kurşunla iki kişinin öldürülmesi halinde her ne kadar hareket tek olsa da dış dünyada meydana gelen değişiklik, yani netice iki tane olduğundan, ortada iki fiil bulunduğu için fikri içtimadan söz edilmesi de mümkün değildir²¹⁷⁷.

TCK m. 43/2'deki "*fiil*" kavramı bu şekilde anlaşılacak olursa, maddenin uygulama alanı oldukça daralmaktadır. Zira fiil bu şekilde anlaşılırsa, bir hareket ile birden fazla mağdur üzerinde birden fazla neticenin oluşması halinde birden çok fiil oluşacak ve 43. maddenin 2. fıkrası uygulanamayacaktır²¹⁷⁸. Dolayısıyla m. 43/2'deki "*fiil*" kavramı "*hareket*" şeklinde anlaşılmalıdır²¹⁷⁹. Böylece tek bir hareketle birden fazla mağdur üzerinde birden

05.02.2019, 310/62; CGK., 18.10.2018, 158/444. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.04.2022).

²¹⁷⁵ **Roxin**, II, § 33, kn. 81; **Jescheck/Weigend**, s. 720; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 642; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 806; **Koca**, "*Fikri İçtima*", s. 216.

²¹⁷⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 789.

²¹⁷⁷ **Toroslu/Toroslu**, s. 376; **Kunter**, "*Fikri İçtima*", s. 377; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 523.

²¹⁷⁸ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 778; **Yalçın Sancar**, "*Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç*", s. 251. "*Yardım eden sanık ...'un kullandığı araç ile olay yerine gelen sanık ...'in tabanca ile birden fazla kez ateş ederek mağdur Onur'un optik dükkanına, mağdur Lutfiye'nin eczanesine ve müşteriler Abdullah ve Mustafa'nın ortağı olduğu Dubazade isimli iş yerine zarar verdiği olayda ayrı ayrı mala zarar verme suçundan hüküm kurulması gerekirken, tek bir mala zarar verme suçundan hüküm kurularak TCK'nin 43/2 maddesinden artırım yapılması suretiyle sanıklar hakkında eksik ceza tayini aleyhe temyiz olmadığından ... bozma nedeni yapılmamıştır.*" 3CD, 13.12.2018, 3435/19553. Yargıtay bu kararında, fiil tekliği-çokluğu ayrımı hususunda netice sayısını esas alarak, meydana gelen neticenin çok olması nedeniyle fiil sayısının birden çok olduğuna kanaat getirmiş görünmektedir. Kararın eleştirisine göre, olayda hukuki anlamda tek fiille farklı kişilere karşı işlenen birden çok mala zarar verme suçu bulunduğundan, yerel mahkemenin 43. maddenin 2. fıkrasını uygulama kararı isabetlidir. Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 545, dpn. 1862.

²¹⁷⁹ **Yalçın Sancar**, "*Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç*", s. 251.

fazla neticenin oluşması halinde TCK m. 43/2 hükmü uygulanacaktır²¹⁸⁰. Örneğin bir atışla birden çok kişi yaralanması bu şekildedir²¹⁸¹.

Doktrindeki ağırlıklı görüş, 43. maddenin 2. fıkrasındaki “fiil” kelimesinin “hareket” şeklinde anlaşılması gerektiği yönündedir²¹⁸². Hareket ise “hukuki anlamda tek bir hareket”i ifade etmektedir²¹⁸³. Hareketlerin tam ayniyeti durumunda fiil tekliği gerçekleşmektedir. Bu halde, birden çok tipikliğin objektif icra hareketleri somut olayda tamamen örtüşmektedir. Örneğin bir bombayla birden çok kişinin öldürülmesi durumunda hareketlerin tam ayniyeti söz konusudur²¹⁸⁴. Yine bir odada bulunan birden çok kimsenin üzerine kapının kilitlenmesi suretiyle odada bulunan kişilerin özgürlüğünün kısıtlanması durumunda, hareketlerin tam ayniyeti suretiyle fiil tekliği söz konusudur²¹⁸⁵.

²¹⁸⁰ Dönmezer/Erman, II, kn. 778.

²¹⁸¹ Önder, Ceza Hukuku, s. 539.

²¹⁸² Özen, Suçların İçtimaı, s. 38, 236; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 642; Centel/Zafer/Çakmut, s. 531; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 614. “Fiil”den hareket, netice ve nedensellik bağıını anlayan Toroslu/Toroslu’ya göre, “tek fiil” ifadesi “tek davranış” şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim aynı suçun birden çok kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi mümkün değildir. Bkz. Toroslu/Toroslu, s. 369.

²¹⁸³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 557; Yılmaz, “Fiilin Tekliği Kavramı”, s. 424. “Hakaret suçunun farklı mağdurlara karşı tek fiille gerçekleştirildiğinden söz edilebilmesi için hakaretin mutlaka ortak söz veya davranışlarla gerçekleştirilmiş olması şart değildir. Her bir mağdura veya mağdurlardan bazılarına özel olarak hitap edilerek hakaret içeren sözler söylenmiş veya davranışlarda bulunmuş olsa bile objektif bir gözlemcinin bakış açısıyla bakıldığında failin hareketlerinin tek bir iradi karara dayalı olduğu, aralarında yer ve zaman bakımından bağlantı bulunduğu, bu nedenle bir bütünlük oluşturduğu sonucuna ulaşılması durumunda, fiilin hukuken tek olduğu kabul edilmelidir.” 4CD., 02.06.2021, 19728/17372. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.02.2022). Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 15.11.2018 tarihli ve 100/541 sayılı kararında, iki ayrı mağdura hitaben ayrı ayrı yazılan tehdit içerikli iki mektubun tek bir zarf içinde gönderildiği olayda, tehdit suçunun hukuki anlamda tek fiille iki kişiye karşı işlendiğini kabul etmiştir. Artuç’a göre, failin bir kimseye, örneğin, “şerefsiz” dedikten sonra yanındaki kişiye de aynı şekilde “sen de şerefsizsin” demesi durumunda iki fiil bulunacağı için, TCK m. 43/2’nin uygulanması mümkün değildir. Buna karşın failin mağdurlara “ikiniz de şerefsizsiniz” veya “şerefsizler” demesi halinde ise hakaret suçları tek fiille işlendiğinden TCK m. 43/2’nin uygulanabilecektir. Bkz. Artuç, s. 60.

²¹⁸⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 800.

²¹⁸⁵ Göktürk, Fikri İçtima, s. 231; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 801. Bir odada bulunan beş kişinin üzerine kapının kilitlenmesi halinde, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenmiş olacağı için TCK m. 43/2’nin uygulanması gerektiği; buna karşın bu beş kişinin her birinin cebir uygulanmak suretiyle bir odaya kilitlenmesi halinde hukuki anlamda tek bir hareketten söz edilemeyeceği ve gerçek içtimaın uygulanacağı yönündeki görüş için bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 812. Yargıtay’ın da aynı yönde kararı bulunmaktadır: “Sanıkların önce on beş yaşından küçük katılan mağdur ...’i araca alarak hürriyetini kısıtlamaları, daha sonra diğer katılan mağdurlar ... ve ...’e ayrı ayrı cebir uygulayarak araca bindirmeleri, götürdükleri kum ocakları tabir edilen yerde de katılan mağdurlar ... ve ...’i ayrı ayrı cebren tutan sanıkların fiillerinin doğal anlamda tek olmadığı gibi hukuki anlamda da tek olmadığı gözetildiğinde sanıklar hakkında kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu açısından zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmelidir.” CGK., 18.02.2020, 55/104. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.04.2022).

Tek bir iradi karara dayanan, aralarında zamansal ve mekânsal bir birlik bulunan ve tarafsız gözlemci nazarında bir bütün olarak görülen hareketler hukuki anlamda tek hareket oluşturmaktadır (doğal hareket tekliği). Ancak bir görüşe göre, farklı kişilere ait aynı veya farklı hukuki menfaatleri ihlal eden hareketlerin, aynı amaca yönelik olsalar ve bir irade ile birbirlerine bağlansalar dahi, bağımsızlıklarını koruduğu ve mağdur sayısının fiil ve suç oluştuğu kabul edilmektedir²¹⁸⁶. Bu durumda mağdur sayısı veya ihlal edilen hak ve menfaat sayısı esas alınmak suretiyle birden fazla hareketin bulunduğu kabul edilmektedir²¹⁸⁷. Örneğin sokakta park halinde bulunan ve farklı kişilere ait olduğu bilinen araçlara zarar verilmesi halinde birden fazla mala zarar verme suçu, birden fazla fiille gerçekleştirildiğinden²¹⁸⁸ aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanamaz. Bu durumda mağdurlar farklı olduğu için, zincirleme suç hükümleri de uygulanamaz.

Buna karşın bir diğer görüşe göre, farklı kişilere ait “*aynı nitelikteki devredilebilir hukuki değerlerin*”²¹⁸⁹ (malvarlığına ilişkin hukuki değerlerin) ihlali halinde doğal hareket tekliği kabul edilmelidir. Örneğin failin birkaç saatlik bir zaman diliminde farklı kişilere ait eşyaları çalması halinde, bu hareketler doğal hareket tekliği oluşturur. Kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerden farklı olarak, malvarlığına ilişkin hukuki değerleri koruyan suçlar bakımından hukuki değer sahibinin kim olduğunun bir öneminin bulunmadığı ifade edilmektedir²¹⁹⁰.

Bir diğer görüşe göre ise, doğal hareket tekliği kapsamında tekrarlanan davranışlarla işlenen suçlarda mağdurlar aynı da olsa farklı da olsa, fiil tekliği bulunmaktadır. Mağdur sayısının birden çok olması ihlal yani suç sayısının birden çok olması sonucunu doğururken, hareketin doğal tekliğini değiştirmemektedir. Failin bu konudaki bilgisinin de bir önemi bulunmamaktadır. Böyle hallerde aynı suç doğal hareket tekliği ile birden

²¹⁸⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 232-233.

²¹⁸⁷ “*Sanığın, gece sayılan zaman diliminde aynı evde birlikte yaşadığı ve olay sırasında evde uyumakta olan müşteriler E.B., İ.S. ve Y.O. 'nun cep telefonları ile müşteki İsmail'in 500 Lira parasını alarak evden ayrıldığı, cep telefonlarını sattığı, hırsızlık suretiyle elde ettiği parayı harcadığı ve yapılan şikayet üzerine Taksim'de bir barda yakalandığı olayda, üç ayrı mağdurun cep telefonları ve parasının çalınması nedeniyle, tek bir fiilden bahsedilemeyeceği, kaldı ki eylemin gerçekleştirilme şekli itibarıyla da hukuki anlamda tek bir fiilin söz konusu olmadığı anlaşıldığından, yerel mahkemece sanık hakkında her bir müştekiye karşı işlenen hırsızlık suçundan ayrı ayrı mahkumiyet hükmü kurulmasında bir isabetsizlik bulunmamaktadır.*” CGK, 11.6.2013, 13-292/297. Karar için bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 233, dpn. 34.

²¹⁸⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 752.

²¹⁸⁹ **Demirtaş**, s. 141.

²¹⁹⁰ **Werle**, s. 100; **Demirtaş**, s. 141.

çok kişiye karşı işlendiğinden, 43. maddenin 2. fıkrası uygulanmalıdır. Nitekim 43. maddenin 2. fıkrasının uygulanabilmesi için, failin mağdurların kim veya kimler olduklarını bilip bilmemesi ölçütü aranmamaktadır²¹⁹¹.

Tek fiille taksirli bir suçun farklı kişilere karşı işlenmesi halinde de aynı neviden fikri içtimadan söz edilebilir²¹⁹². Failin objektif özen yükümlülüğüne ilişkin bir kuralı ihlal etmesinin sonucunda aynı anda birden fazla tipik netice ortaya çıkmış olabilir²¹⁹³. Örneğin, araç sürücüsünün dikkatsizliği sonucunda meydana gelen trafik kazasında araçtaki tüm kişilerin ölmesi veya yaralanması durumunda tek fiil ile birden fazla taksirle öldürme (TCK m. 85) veya taksirle yaralama (TCK m. 89) suçu meydana gelmiştir. Ancak TCK m. 85/2’de taksirle öldürme suçu, TCK m. 89/4’te ise taksirle yaralama suçu bakımından özel içtima hükümlerine yer verilmiştir. Bu özel içtima hükümleri, TCK m. 43/2’deki aynı neviden fikri içtima hükmünün uygulanmasını önlemektedir²¹⁹⁴.

Aynı suçun birden fazla kişiye karşı ihmali bir hareketle işlenmesi de mümkündür²¹⁹⁵. Gerçek ihmali suçlarda fiil sayısının belirlenmesinde, “*failin hukuken yükümlü olduğu her bir hareketi birbirinden bağımsız olarak icra etme imkânına sahip olup olmadığı*” esas alınmaktadır²¹⁹⁶. Örneğin “*yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi*” suçu (TCK m. 98) bakımından, failin başkası tarafından sebebiyet verilen

²¹⁹¹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 922.

²¹⁹² Bir görüşe göre, taksirli suçlarda meydana gelen netice birden çok olmasına karşın, bu neticelere “*aynı dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık*” yol açıyorsa, tek fiilin bulunduğu kabul edilmelidir. Buna karşı çıkan görüş ise, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık unsurunun taksirin normatif yönünü oluşturduğunu ve doğal nitelikteki fiil sayısının tespitinde maddi neticenin esas alınması gerektiğini ifade etmektedir. Tartışmalar için bkz. **İçel**, Taksir, s. 139. Bir fiilin birden çok taksirli suça sebep olmasının mümkün olmadığını ileri süren bu görüşe göre, örneğin, kullandığı motorlu araçla birkaç kişiye çarpıp bunların ölümüne sebep olan failin hareketi tek olmasına rağmen, ölen kişi sayısı kadar fiil bulunduğu için, fikri içtima kuralları uygulanamaz. Bkz. **İçel**, Suçların İçtiması, s. 71.

²¹⁹³ Failin objektif özen yükümlülüğüne ilişkin bir kuralı ihlal etmesinin sonucunda meydana gelen tipik neticeler arasında zaman aralığının bulunması halinde ise farklı bir değerlendirme yapılmakta, neticeler arasında failin tekrar objektif özen yükümlülüğüne uygun davranacak durumda olup olmadığına bakılması gerektiği ifade edilmektedir. Eğer fail, meydana getirdiği birden fazla tipik netice arasında objektif özen yükümlülüğünü yerine getirebilecek durumdaysa, ortada tek fiilin değil birden fazla fiilin bulunduğu ve gerçek içtima kuralının uygulanabileceği kabul edilmektedir. Buna karşın, birden fazla tipik netice arasında objektif özen yükümlülüğünü yerine getirebilecek durumda değilse, tek fiil bulunduğu için aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması mümkündür. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 215.

²¹⁹⁴ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 214. Söz konusu hükümlerde, mağdurun birden fazla olması nedeniyle suçun nitelikli halinin meydana geldiği yönündeki görüş için bkz. **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır**, s. 372.

²¹⁹⁵ **Schönke/Schröder**, StGB § 52, kn. 19.

²¹⁹⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 768; **İçel**, Suçların İçtiması, s. 69.

bir trafik kazasında, kaza yerinde yaralı vaziyetteki iki kişiye yardım etmeksizin olay yerinden ayrılması halinde iki ayrı fiil bulunmaktadır. Çünkü fail her bir hareketi diğerinden bağımsız olarak gerçekleştirebilme imkânına sahiptir ve bu nedenle gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır²¹⁹⁷. Buna karşın, hareket yükümlülüklerinin tek bir icrai hareketle yerine getirilecek durumda olması halinde tek fiilden söz edilecektir²¹⁹⁸.

Benzer şekilde, görünüşte ihmalî suçlarda fiil sayısı belirlenirken, neticeyi önleme yükümlülüğünün tek hareketle mi yoksa birden fazla hareketle mi yerine getirilebildiğine bakılmalıdır. Burada ortaya çıkan netice sayısı fiil sayısının belirlenmesinde rol oynamamaktadır²¹⁹⁹. Eğer neticeyi önleme yükümlülüğü tek bir icrai hareketle yerine getirilebiliyorsa ve bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi sonucunda birden fazla tipik netice ortaya çıkmışsa, tek fiilin varlığı kabul edilir ve aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanabilir²²⁰⁰. Örneğin demiryolunda karşıdan karşıya geçen birden çok yayanın ölüm neticesi, bariyer çekilmek suretiyle önlenebilecek idiyse tek bir ihmalî hareket söz konusudur²²⁰¹. Buna karşın, neticeyi önleme yükümlülüğü ancak birden fazla hareketle yerine getirilebiliyorsa, failin ayrı ayrı icrai harekette bulunabilme imkânı varsa, bu durumda birden fazla fiil vardır. Bir ebeveynin evde yangın çıkması durumunda imkânı varken çocuklarını kurtarmaması, bir cankurtaranın denizde boğulan iki kişiyi ayrı ayrı kurtarma imkânı varken bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi gibi durumlarda iki ayrı fiil bulunduğundan gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır²²⁰².

İştirak halinde işlenen suçlarda içtima kurumu bakımından fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında bağlılık kuralına başvurulamayacağını kabul eden yaklaşıma göre, örneğin yardım eden, bir veya daha fazla failin işlediği birbirinden bağımsız birkaç suça yalnızca bir yardım etme hareketiyle (örneğin suç işlemeye teşvik etmek) iştirak ederse, hukuki

²¹⁹⁷ Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 217.

²¹⁹⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 767-768.

²¹⁹⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 218. Yazara göre, “yükümlülüğün yerine getirilmesi bakımından icrai harekette bulunma imkânı varken, yapılması ihmal edilen hareket sayısınca fiil bulunup; ortaya çıkan netice sayısı esas alınmamalıdır.” (s. 219.) Aksi yönde bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 69. Yazara göre, görünüşte ihmalî suçlarda fiil sayısının tespitinde netice sayısının dikkate alınması gerekmekte olup, netice tek değilse fiil de tek değildir.

²²⁰⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 218; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 767.

²²⁰¹ Örnek için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 768.

²²⁰² Örnekler için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 218-219; **Schönke/Schröder**, StGB § 52, kn. 28; **Roxin**, II, § 33, kn. 61; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 768.

anlamda yalnızca tek bir yardım etme fiilinden söz edilir²²⁰³. Bu durum, yardım edenin, yükümlülüğüne aykırı olarak ihmal yoluyla sağladığı yardımlar için de geçerlidir²²⁰⁴. Azmettirme durumunda da içtima konusu, azmettirenin hareketinin tekliğine bağlıdır; bu nedenle, söz konusu yaklaşıma göre birden fazla kişinin tek ve aynı hareketle bağımsız suçlara azmettirilmesi halinde tek azmettirme fiili söz konusudur²²⁰⁵.

3.3.3.3. Tek Fiille Aynı Suçun Birden Fazla Kez İşlenmesi

Aynı neviden fikri içtimanın oluşması için gereken ikinci koşul, tek fiille aynı suçun birden fazla kez işlenmesidir. TCK'nın 43. maddesinin gerekçesinde aynı neviden fikri içtima halinde her ne kadar tek suçun bulunduğu ifade edilmişse de²²⁰⁶, suç sayısının ihlal edilen norm sayısı esas alınarak belirlenmesi gerektiği görüşünde olduğumuz için, kanaatimizce, aynı neviden fikri içtimada bir suç değil, bir fiil ile işlenmiş birden fazla suç bulunmaktadır²²⁰⁷.

Aynı neviden fikri içtimanın gerçekleşmesi için suç çokluğu zorunlu olduğundan, her bir suçun öncelikle tipik ve hukuka aykırı olması gerekir. Ayrıca her suç bakımından -şayet

²²⁰³ BGH NStZ-RR 2008, 168 (169); BGH NJW 2013, 2211 (2122). Ayrıca bkz. BGH NJW 2005, 163.

²²⁰⁴ BGH NStZ 2000, 83.

²²⁰⁵ BGH NStZ-RR 2011, 368 (369-370).

²²⁰⁶ “Örneğin bir sözle birden fazla kişiye sövülmüş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı sövme suçları değil, bir sövme suçu oluşur. Ancak, bu durumda suçun cezası birinci fıkrafta belirtilen oranlarda artırılır.” Gerekçedeki bu ifade, verilen örnek doğrultusunda bir sövme suçunun oluşacağı yönüyle hatalıdır. Çünkü bir sözle birden fazla kişiye sövülmesi halinde, mağdur sayısı ne kadarsa o kadar ihlal ve suç oluşur. Nitekim suçların içtimasının söz konusu olabilmesi için de ilk koşul ortada birden çok suçun bulunmasıdır. Dolayısıyla tek bir suçun olduğu durumlarda suçların içtimai ve bu bağlamda zincirleme suç tartışmasının yapılmasına imkân yoktur. Bkz. **Yalçın Sancar**, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, s. 251-252, dpn. 7. Doktrinde de, aynı neviden fikri içtimanın söz konusu olduğu hallerde “tek suç”un bulunduğu ifade edilmektedir. Örneğin **Özgenç**’e göre, camilerde ibadet eden kişilerin herhangi bir koruma olmadan ayakkabılığa bıraktıkları ayakkabıların çalınması halinde, bunların mülkiyeti farklı kişilere ait olduğu için, farklı kişiler mağdur edilmiştir. Ancak söz konusu durumlarda, çalınan eşyanın mülkiyetinin farklı kişilere ait olduğu gerekçesiyle, mağdur sayısınca hırsızlık suçunun işlendiği sonucuna varılmamalıdır. Bilakis, farklı kişiler “bir suç” ile mağdur edilmektedir. Yazar, böyle durumlarda tek fiil ile birden fazla kişiye karşı işlenmiş tek bir suç olduğunu belirtmekte, aynı neviden fikri içtimanın hukuki niteliğini suç tekliği olarak kabul etmektedir. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 644. Benzer şekilde **Zafer**’e göre, “örneğin bir sözle birden fazla kişiye hakaret edilmiş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı hakaret suçu değil, bir hakaret suçu oluşur. Bu hale öğretide aynı neviden fikri içtima da denilmektedir.” Bkz. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 583.

²²⁰⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 806. “Eğer suç sayısını fiilin sayısı belirlemiş olsaydı, fikri içtima halinde suçların çokluğu ve dolayısıyla bir içtima durumu söz konusu olmazdı. Ayrıca aynı neviden fikri içtimada aynı suç tek bir fiille farklı kişilere karşı işlenmektedir. Dolayısıyla tek fiille her bir mağdura karşı aynı suçun birden çok defa işlendiği kabul edilmek gerekir.” Eleştiri için bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 544, dpn. 1860.

aranıyorsa- izin, talep, şikâyet gibi kovuşturma şartlarının gerçekleşmesi ve cezalandırılabilirliğin bulunması gerekir²²⁰⁸. Örneğin mağdurlardan biri şikâyet hakkını kullanmaz veya geri alırsa, cezalandırılabilir tek suç bulunacağı için aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanmaz²²⁰⁹. Bazı suçlar bakımından şahsi cezasızlık sebeplerinin veya cezayı ortadan kaldıran şahsi nedenlerin bulunması halinde, bu suçlar aynı neviden fikri içtima kapsamında göz önünde bulundurulmaz²²¹⁰.

Tek fiille işlenen suçlar aynı suç olmalıdır. Bir suçun doğrudan kastla ve olası kastla işlenen hali, aynı şekilde tamamlanmış hali ile teşebbüs aşamasında kalmış hali de aynı suçtur. Bu nedenle tek fiil ile işlenen suçlardan birinin doğrudan kastla diğerinin olası kastla işlenmesi, birinin tamamlanırken diğerinin teşebbüs aşamasında kalması durumunda da aynı neviden fikri içtima ilişkisi oluşur²²¹¹. Benzer şekilde bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri aynı suçtur (TCK m. 43/1). Bu nedenle, bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenen suçlardan birinin diğerinin nitelikli hali olması durumunda da aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanır²²¹². Örneğin, tek fiille iki kişiye cinsel tacizde bulunan failin, taciz ettiği kişilerden birinin vasisi olması durumunda, ceza nitelikli hal üzerinden dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılarak verilir²²¹³. Bir fiille farklı mağdurlara karşı aynı suçun işlenmesi ve bu suç tipine ait birden fazla nitelikli unsurun farklı mağdurlar açısından ayrı ayrı gerçekleşmesi durumunda da, aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanabilecektir. Bu durumda, fail en ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurdan sorumlu tutulur ve cezası dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır²²¹⁴.

Mağdurun birden çok olması halinde kural olarak suç da birden çoktur. Örneğin, her bir kişinin şeref hakkı diğerinden bağımsız olarak korunduğu için, bir söz ile birden çok kişiye hakaret edildiği takdirde, mağdur sayısı kadar suç oluşacaktır²²¹⁵. Bununla birlikte

²²⁰⁸ **Koca**, “*Fikri İçtima*”, s. 217-218; **Göktürk**, *Fikri İçtima*, s. 208.

²²⁰⁹ Aynı yönde bkz. **Özen**, *Genel Hükümler*, s. 936.

²²¹⁰ **İçel**, *Suçların İçtimaı*, s. 73; **Akbulut**, *Ceza Hukuku*, s. 812.

²²¹¹ **Göktürk**, *Fikri İçtima*, s. 213, 247.

²²¹² **Zafer**, *Ceza Hukuku*, s. 582; **Hakeri**, *Ceza Hukuku*, s. 616.

²²¹³ Örnek için bkz. **Akbulut**, *Ceza Hukuku*, s. 810.

²²¹⁴ **Göktürk**, *Fikri İçtima*, s. 245.

²²¹⁵ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 846; **Erman**, *Hakaret ve Sövme Suçları*, s. 34-35.

bazı suçlarda tipiklik gereği maddi konu bir tane olmasına rağmen, suçun mağduru birden çoktur. Bir diğer ifadeyle, suçla ihlal edilen menfaatin birden fazla sahibi bulunmaktadır. Örneğin bir mektubun okunması suretiyle haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu (TCK m. 132) işlendiğinde, suçun konusu mektup iken, mağdurları, mektubun hem göndericisi hem de alıcısıdır²²¹⁶. Burada tek suç söz konusu olup TCK m. 43/2 uygulanmaz. Aynı durum, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması suçu (TCK m. 133) bakımından da geçerlidir²²¹⁷. Mağdur çokluğu burada suçun kurucu bir unsurudur ve bu nedenle birden çok suç değil, yalnızca tek bir suç oluşur²²¹⁸.

Bu nedenle, TCK'nın 43. maddesinin 2. fıkrası hükmünün uygulanabilmesi için, mağdurların farklı olmasının yanı sıra suçun maddi konusunun da farklı olması gerektiğine dikkat çekilmektedir²²¹⁹. Suçun konusunun tek olmasına rağmen, mağdur sayısının birden çok olması, dolayısıyla birden çok hukuki değerin ihlal edilmesi halinde, suç sayısının birden çok olduğundan söz edilemez. Suç konusunun tek ve aynı olduğu durumlarda, mağdur sayısı ihlal sayısını belirlemede rol oynamamaktadır²²²⁰. Örneğin *“paydaş veya elbirliği ile mülkiyet”*e konu bir malın çalınması halinde mağdur sayısı birden fazladır. Ancak suçun konusu tek olduğundan, mağdur birden çok olmasına rağmen tek bir ihlal ve suç oluşmaktadır²²²¹. Aynı şekilde, konut dokunulmazlığının ihlali suçunun birden fazla kişinin yaşadığı bir konut üzerinde işlenmesi durumunda tek suç

²²¹⁶ **Toroslu**, Cürümlerin Tasnifi, s. 188; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 242; **Demirbaş**, s. 578.

²²¹⁷ **Erem**, *“Suçun Konusu”*, s. 22; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 847.

²²¹⁸ **Baş**, s. 694.

²²¹⁹ Aynı neviden fikri içtimada *“tek fiille farklı konular üzerinden aynı suçun”* işlenmesi gerekir. Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 545; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 813; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 806.

²²²⁰ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 175. Yazara göre, PTT şubesine giren iki kişiden birinin çalışanlara silah doğrultarak tehdit etmesi, diğerinin ise kasadaki paraları alması durumunda, suçun konusu tek olduğundan, tek bir fiil ve tek bir yağma suçu vardır; tehdit birden fazla kişiye yönelmiş olsa da, birden çok yağma suçundan söz edilemez. TCK m. 43/2-3 kapsamına giren bir durum bulunmamaktadır. Yargıtay 6. Ceza Dairesi de, 30.5.2011 tarih ve 7794 sayılı kararında, yağma suçu bakımından alınacak paranın tek olması olması nedeniyle, birden fazla kişiye cebir ve tehdit uygulanmak suretiyle bir senedin zorla imzalatılıp ciro edilmesi halinde tek suçun oluştuğu yönünde içtihatla bulunmuştur. Bkz. **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 183, dpn. 6. **Özen**'e göre, A'nın B, C ve D'yi zilyet kılarak ödünç verdiği bilgisayarını, E zilyetlerin rızası dışında alırsa, A suçtan zarar gören iken, B, C ve D ise mağdur konumundadır. Böyle bir durumda mağdurun esas alınması halinde 43. maddenin 2. fıkrası uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekebilecektir. Bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 900. Kanaatimizce verilen örnekte suça konu eşya bir tane olduğundan, -hırsızlıkta suçun mağduru zilyet kabul edilerek- bununla ilgili olarak birden fazla kişi mağdur edilmiş olsa bile tek bir suç söz konusudur ve TCK m. 43/2 hükmü uygulanamaz.

²²²¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 643; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 813; **Dönmezer/Erman**, II, kn. 847; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 617; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 806.

meydana gelir²²²². Suçun konusu tek olduğundan, konutta yaşayan kişi sayısının birden çok olması, 43. maddenin 2. fıkrasının uygulanmasını gerektirmez²²²³.

Aynı neviden fikri içtimain uygulanıp uygulanamayacağı hususunda suç sayısının tespiti için mağdurun isabetli bir şekilde belirlenmesi gerekir. Örneğin birden fazla kamu görevlisine karşı cebir veya tehdit kullanılması halinde, görevi yaptırmamak için direnme suçunun bir fiil ile birden fazla kişiye karşı işlendiği söylenemez. Nitekim ihlal sayısı tek olup, kamu görevlileri suçtan zarar görendir. Bu nedenle birden çok kamu görevlisine aynı anda direnen fail, TCK m. 265'i bir kez ihlal eder ve aynı neviden fikri içtimain koşulları oluşmaz²²²⁴. Suçun işlenmesi kapsamında birden fazla kamu görevlisine karşı cebir veya tehdit kullanılması ise, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi bağlamında dikkate alınabilir. Görevi yaptırmamak için direnme suçu kapsamında kullanılan cebir, kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesine sebebiyet verirse, 265. maddenin 5. fıkrası gereği ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler de uygulanacaktır²²²⁵.

3.3.3.4. Mağdurların Farklı Olması

Tek bir fiille aynı mağdura karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi mümkün değildir²²²⁶. Bu nedenle aynı neviden fikri içtimadan söz edilebilmesi için, mağdurların ve suçun maddi konusunun farklı olması gerekir²²²⁷.

Doktrinde, aynı neviden fikri içtimain, yalnızca hayat, vücut bütünlüğü, cinsel özgürlük, şeref, hürriyet gibi kişilik haklarına ve ayrıca toplumsal hukuki değerlere yönelen suçlar

²²²² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 372.

²²²³ Hakeri, Ceza Hukuku, s. 617. Yargıtay'ın da aynı yönde kararı vardır: Bkz. 13CD, 23.01.2017, 11754/531. Aksi yönde bkz. İçel, Ceza Hukuku, s. 620. Yazara göre, birkaç kişinin birlikte oturdukları eve o kişilerin rızası olmaksızın giren fail hakkında TCK m. 43/2 hükmü uygulanabilir.

²²²⁴ Aynı yönde bkz. Öztürk/Erdem, § 6, kn. 680, dñn. 168; Tezcan/Erdem/Önök, s. 1343.

²²²⁵ Koca/Üzölmez'e göre burada esasında kasten yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaşmış şekli bir fiil ile birden fazla kişiye karşı gerçekleştirildiğinden aynı neviden fikri içtima oluşmaktadır. Fakat 43. maddenin 3. fıkrası gereği, her bir kasten yaralamadan dolayı faile ayrı ayrı ceza verilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla fail, bir görevi yaptırmamak için direnme suçundan ve ayrıca mağdur olan kamu görevlisi sayısı kadar kasten yaralamadan sorumlu olacaktır. Bkz. Koca/Üzölmez, s. 546, dñn. 1866.

²²²⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 806; Karakaş Doğan, "Suçların ve Cezaların İçtimai", s. 822.

²²²⁷ Koca/Üzölmez, s. 545; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 806.

bakımından söz konusu olabileceği, malvarlığına karşı suçlarda mağdurların veya suçun maddi konusunun farklı olması halinde aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanamayacağı yönünde görüşler bulunmaktadır²²²⁸. Buna göre, tek seferde çalınan malların farklı kimselere ait olması halinde tek bir ihlal ve tek bir suç söz konusudur. Belirtmek gerekir ki suç tekliği-suç çokluğu ayrımında esas alınan ihlal edilen norm sayısı ölçütü, yalnızca kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlere ve toplumsal hukuki değerlere yönelik suçlar bakımından değil, aynı zamanda malvarlığına karşı suçlar bakımından da geçerlidir.

Failin hırsızlık fiiline konu olan birden çok eşya bulunmasına ve bu eşyaların mülkiyetlerinin farklı kişilere ait olmasına rağmen eşya üzerinde bir kişi zilyetse, suçun mağduru da zilyet olan kişidir²²²⁹. Örneğin bir emanetçi, deposundaki farklı kişilere ait eşyaların; nakliyecisi, kamyonundaki farklı kişilere ait eşyaların; vestiyer görevlisi de farklı kişilere ait paltoların zilyedisidir. Dolayısıyla hukuki anlamda bir fiille depodan, kamyonundan veya vestiyerden eşyaların çalınması halinde, mağdur da zilyet konumundaki emanetçi, nakliyecisi veya vestiyer görevlisidir. Bu olaylarda, suçun konusunu oluşturan çeşitli eşyaların mülkiyeti farklı kişilere ait olsa bile, bu eşyalar üzerindeki hâkimiyet ve zilyetlik esas alınarak, tek ihlalin bulunduğu ve bir hırsızlık suçunun işlendiği kabul edilmektedir²²³⁰. Dolayısıyla böyle hallerde aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanamaz²²³¹.

Benzer şekilde eşyalar üzerinde müşterek zilyetliğin bulunduğu durumlarda da, hukuki anlamda tek bir fiille birden çok eşyanın alınması halinde, eşyaların sahiplerinin farklı kişiler olması, TCK m. 43/2 hükmünü uygulamayı gerektirmez. Doktrin ve uygulamada, aynı konutta yaşayan kişilerin, konuttaki eşyalar üzerinde ortak zilyetliğinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, bir evde birlikte yaşayan aile fertlerine ait birden fazla eşyanın alınması halinde, tek bir ihlal yani tek bir hırsızlık suçu oluşur ve aynı neviden

²²²⁸ İçel, Suçların İçtimaı, s. 78.

²²²⁹ Hırsızlık suçunun mağdurunu zilyet olarak kabul edenler bulunduğu gibi malik olarak kabul eden görüşler de bulunmakta, hatta hem zilyet hem de malik mağdur olarak kabul edilebilmektedir. Tartışmalar için bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s. 739.

²²³⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 644; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 806.

²²³¹ Benzer şekilde, bir kuru temizlemeciden birden fazla ceketin çalınması halinde, tek bir hırsızlık suçu oluşur ve TCK m. 43/2 hükümleri uygulanmaz. Bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 813.

fikri içtima uygulanmaz²²³². Böyle durumlarda her ne kadar eşyaların mülkiyeti farklı kişilere ait olsa da, “*aynı konutu paylaşan kişilerin eşyasının birbirlerinin müşterek güvenine tevdi edilmiş olması*” nedeniyle, bir hırsızlık suçu işlenmiş olacaktır. Birden fazla kişinin mağdur edildiği düşüncesiyle, mağdur sayısınca suçun oluştuğu sonucuna varılmamalıdır²²³³.

Buna karşın, aynı yerde bulunan ve farklı kişilere ait olan, üzerinde müşterek bir zilyetliğin de bulunmadığı çok sayıda eşyanın alınması halinde, mülkiyet farklı kişilere ait olduğu için mağdur ve suç sayısı da birden çok olacaktır²²³⁴. Ancak aynı suç birden fazla kişiye karşı hukuki anlamda tek bir fiil ile işlendiği için, TCK m. 43/2 uyarınca aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanabilecektir²²³⁵. Söz konusu durumlarda Yargıtay Ceza Genel Kurulunun eğilimi ise, ortada birden fazla fiilin bulunduğu gerekçesiyle gerçek içtima hükümlerini uygulama yönündedir²²³⁶. Buna karşın Yargıtay’ın, böyle hallerde fiil tekliğini kabul ederek TCK m. 43/2 hükmünün uygulanması gerektiği yönünde kararları da bulunmaktadır²²³⁷.

²²³² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 813.

²²³³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 645. Yargıtay’ın da aynı yönde kararı bulunmaktadır. Bkz. 6CD., 08.12.2021, 3317/19091. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022). Aksi yönde bkz. Hakeri, Genel Hükümler, s. 149. Yazara göre, konutta farklı kişilere ait olduğu bilinen veya belli olan eşyaların çalınması halinde TCK m. 43/2 değil gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır.

²²³⁴ Ancak belirtmek gerekir ki, zilyetliğin tek bir kişide veya farklı kişilerde olması nedeniyle ceza sorumluluğunda ortaya çıkan bu farklılık, hakkaniyete aykırı olduğu ve kanun önünde eşitlik kuralını ihlal ettiği gerekçesiyle doktrinde eleştirilmektedir. Bkz. Hafizoğulları/Özen, Genel Hükümler, s. 364.

²²³⁵ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 753; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 813.

²²³⁶ “Sanık K4’un, inceleme dışı sanık K5 ile birlikte katılanların antrenman yaptıkları spor salonuna hırsızlık amacıyla gelerek soyunma odasındaki askıda asılı vaziyette bulunan katılanlara ait kıyafetleri karıştırıp her bir katılanın kıyafetleri üzerinden para ve cep telefonlarını çaldığı olayda; üç ayrı kıyafette bulunan para ve cep telefonlarının ayrı ayrı çalınması nedeniyle doğal anlamda tek bir fiilden bahsedilemeyeceği, kaldı ki eylemlerin gerçekleştiriliş şekli itibarıyla da hukuki anlamda tek bir fiilin söz konusu olmadığı, sanığın, ekonomik değeri olan ve kolayca paraya dönüştürebileceği bir şeyler bulabilmek amacıyla her bir kıyafeti ayrı ayrı karıştırarak ayrı ayrı hareketler ile suça konu para ve cep telefonlarını çaldığı, buna göre, soyunma odasında bulunan ve içinde para, kimlik ve cep telefonları olan kıyafetlerin farklı kişilere ait olduğunu da bilebilecek durumda olan sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının mümkün bulunmadığı anlaşıldığından, Yerel Mahkemece sanık hakkında her bir mağdura yönelik hırsızlık suçu nedeniyle ayrı ayrı mahkûmiyet hükmü kurulmasında bir isabetsizlik bulunmadığı kabul edilmelidir.” CGK., 01.12.2020, 247/494. Aynı yönde bkz. CGK., 14.11.2019, 98/661. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

²²³⁷ Örneğin, “sanığın inşaatta işçi olarak çalışan mağdurların kaldığı konteynıra girerek, mağdurlardan birine ait cüzdanın içindeki 520 TL, üç adet kredi kartı, PTT kartı ve nüfus cüzdanını aldıktan sonra diğer mağdura ait yatağın yastığının altındaki bir adet tam altın, bir adet çeyrek altın ve 50 TL’yi aldığı olayda” Yargıtay 6. Ceza Dairesi aynı neviden fikri içtimayı kabul etmiştir. Bkz. 6CD., 05.04.2021, 7958/6807. Aynı yönde bkz. 13CD., 24.12.2019, 8219/19097; 13CD., 14.11.2018, 175/15939. “Müştekilerin öğretmen olarak görev yaptıkları dershanenin öğretmenler odasında bulunan çantalarından para, ehliyet ve kimlik

Hırsızlık suçunun mağduru zilyet olarak kabul edilirse, bir otoparktaki araçların zilyetliğinin otopark görevlisine bırakıldığı halde, birden fazla araçtan radyo teyplerin çalınması halinde tek bir hırsızlık suçu oluşur. Ancak böyle bir zilyetlik devri söz konusu değilse, her bir araç sahibi mağdur olduğundan, doktrinde, birden fazla suçun işlenmesi nedeniyle gerçek içtima kurallarının uygulanması gerektiği ifade edilmektedir²²³⁸. Zilyetlerin farklı olduğu veya maliklerin eşya üzerindeki hâkimiyetinin devam ettiği hallerde suç sayısının birden çok olduğu açıktır. Burada önemli olan, mağdurlar farklı olmasına rağmen doğal anlamda birden çok hareketin tek fiil sayılıp sayılamayacağıdır. Kanaatimizce, bu gibi hallerde birden çok mağdur bulunmakla birlikte, doğal anlamda birden çok hareketin hukuki anlamda tek fiil oluşturduğu ve aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiil ile işlendiğinin kabul edilmesi düşünülmelidir. Fail zilyetliğin kimde olduğundan bağımsız olarak, birden çok araçtan teyp çalma iradesiyle hareket etmektedir. Failin seri halde işlediği bu fiiller tek bir iradi karara dayanmakta, sıkı bir zamansal ve mekânsal ilişki içinde bulunmakta, benzer şekilde birbirini tekrar etmekte ve harici bir gözlemci nazarında objektif olarak bir bütün oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle ortada doğal hareket tekliği bulunmaktadır. Bu nedenle kanaatimizce böyle bir olayda 43. maddenin 2. fıkrası uygulama alanı bulmalıdır. Failin art arda on araçtan teyp çaldığı varsayımında, zilyetlik otopark görevlisindeyken bir, araç sahiplerindeyken on ayrı hırsızlık suçundan cezalandırılması kanaatimizce hem orantılılık hem de kusur ilkesiyle bağdaşmamaktadır²²³⁹. Benzer şekilde aynı oda içinde farklı kişilere ait olan üç eşyanın

kartlarını çalan sanık hakkında hırsızlık suçundan tek bir hüküm kurularak cezanın 5237 sayılı TCK'nın 43/2 maddesi gereğince arttırılması gerektiği gözetilmeden müşteki sayısınca ayrı ayrı hükümler kurulması," 13CD., 18.12.2019, 7919/18628. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022). Buna karşın, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 22.4.2014 tarihli ve 13-5/204 sayılı kararına konu olan olayda S, öğretmenler odasına girerek, biri masanın üzerinde diğeri kapısı açık dolapta bulunan farklı kişilere ait iki adet dizüstü bilgisayar ile yine kapısı açık başka bir dolapta bulunan farklı bir kişiye ait bir cep telefonunu alır. Ceza Genel Kurulu olayda, "tek bir fiilden bahsedilemeyeceği, kaldı ki fiilin gerçekleştiriliş şekli itibarıyla hukuki anlamda tek fiilin söz konusu olmadığı, bu durum karşısında tek bir hırsızlık suçunun oluşmasının söz konusu bulunmadığı gibi, zincirleme suç hükümlerinin de uygulanmasının mümkün olamayacağı" düşüncesiyle, S hakkında üç mağdura karşı işlenen hırsızlık suçundan ayrı ayrı mahkûmiyet hükmü kurulmasında isabetsizlik görmemiştir. Kanaatimizce olayda hukuki anlamda tek bir fiille üç kişiye karşı işlenmiş üç hırsızlık suçu bulunduğundan aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanmalıydı. Özgenç de aynı sonuca varmakta, ancak olayda farklı kişilere karşı işlenmiş tek bir suç bulunduğunu kabul etmektedir. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 644-645, dpn. 1145.

²²³⁸ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 789; Koca/Üzülmez, s. 530.

²²³⁹ Bu hallerde uygulamada ortaya çıkan temel belirsizlik, TCK m. 43/1 ve m. 43/2'nin kaleme alınmış şekilleri itibarıyla, bir iradi karar kapsamında ve sıkı bir zamansal ve mekânsal bağ içinde art arda yapılan hareketlerle farklı kişilere karşı aynı suçun işlenmesi ihtimalini tam olarak kapsamamasıdır. 765 sayılı TCK'nın düzenlenme şekli böyle hallerde zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını olanaklı kılıyordu.

alınması halinde de üç hırsızlık suçu tek fiille işlenmiş olup, TCK m. 43/2 hükmü uygulanmalıdır.

Doktrinde bir görüşe göre, TCK m. 43/2'nin uygulanabilmesi için fail, fiilin birden fazla kişiye yöneldiğini bilmelidir. Buna göre, fail fiilin yöneldiği kimselerin birden fazla olduğunu bilmiyorsa, tek suç söz konusu olur. Bu duruma, içinde başka kimselere ait beş adet cüzdanın bulunduğunu bilmeksizin bir çantayı alan kimsenin fiili örnek olarak gösterilmektedir. Buna göre fail, çantanın içinde farklı kişilere ait eşyaların olduğunu bilmiyorsa, tek bir suç işlemiş olacak; biliyorsa, mağdur sayısınca suç işlemiş olup TCK m. 43/2 uygulama alanı bulacaktır²²⁴⁰.

Buna karşın bir diğer görüşe göre, aynı neviden fikri içtima halinde failin, tek fiille birden çok kişiye karşı işlediği suçlarda mağdurun kim veya kimler olduğunu bilmemesi ihtimalinde çözümün ne şekilde olacağı belirsizdir. Bu görüşe göre, failin mağdurun kim olduğunu bilmemesi halinde esaslı bir fiili hata bulunmamaktadır. Ayrıca aynı neviden fikri içtima cezayı azaltan bir neden olmadığı için, fail mağdur sayısını bilse de bilmese de, tek fiille aynı suçu birden çok kişiye karşı işlerse, bir suç işleme kararının varlığına bakılmaksızın TCK m. 43/2 hükmü uygulanacaktır. Bu durumun ise kusursuz sorumluluğu gündeme getireceği ifade edilmektedir²²⁴¹.

Yargıtay ise pek çok kararında, failin mağdurların farklı kişiler olduğunu bilmesi gerektiğinden yola çıkarak, bu hususun fiil sayısını belirlediğini kabul etmektedir. Böylece fiil sayısının belirlenmesinde failin kastından yola çıkmaktadır. Örneğin fail, aynı yer ve zamanda çaldığı eşyaların farklı kişilere ait olduğunu bilmiyorsa veya bilebilecek durumda değilse tek bir fiil ve hırsızlık suçu oluşacaktır. Buna karşın, çaldığı eşyaların farklı kişilere biliyorsa veya bilebilecek durumdaysa, mağdur sayısı kadar fiil ve suç bulunduğundan, gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır²²⁴².

Nitekim suçların aynı zamanda veya farklı zamanlarda işlenmesi mümkün olduğu gibi, mağdurların farklı olabilmesi imkânı da vardı.

²²⁴⁰ Artuç, s. 59.

²²⁴¹ Eleştiriler için bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 364.

²²⁴² **Dönmezer/Erman**, II, kn. 762. “Soyunma odasında bulunan ve içinde para, kimlik ve cep telefonları olan kıyafetlerin farklı kişilere ait olduğunu da bilebilecek durumda olan sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının mümkün bulunmadığı anlaşıldığından,” CGK., 01.12.2020, 247/494. Aynı yönde bkz. 2CD., 23.12.2020, 9413/16147; 17CD., 08.06.2020, 9058/4889; 17CD., 13.01.2020, 8768/457;

Burada fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımının isabetli bir şekilde yapılması gerekir. Failin çaldığı eşyaların farklı kişilere ait olduğunu bilmesinin veya bilebilecek durumda olmasının fiil tekliği üzerinde bir etkisi bulunmamakta ise de²²⁴³, suç sayısı üzerinde etkisi vardır²²⁴⁴. Hareketlerin tek bir iradi karar kapsamında sıkı bir yer ve zaman bağlantısı içinde tekrarlanarak işlenmesi halinde, fail mağdurların farklı kişiler olduğunu biliyorsa veya bilebilecek durumdaysa, aynı suçun tek bir fiille birden fazla kişiye karşı işlenmesi söz olur ve TCK m. 43/2 hükümlerinin uygulanması gerekir²²⁴⁵.

TCK'nın 43. maddesinde mağduru belli bir kişi olmayan suçların aynı anda işlenmesi durumunda ne şekilde uygulama yapılması gerektiğine ilişkin bir belirleme yer almamaktadır. Bu durumda tek bir suçun mu oluştuğu, aynı neviden fikri içtima kuralının mı uygulanacağı yoksa her bir suç için ayrı ayrı ceza mı verileceği hususu tartışmalıdır²²⁴⁶. Örneğin, aynı anda iki adet resmi sahte belgenin kullanıldığı durumlarda bu sorun ortaya çıkmaktadır. Yargıtay uygulaması aksi yönde olsa da, daha önce üzerinde durduğumuz üzere böyle hallerde suça konu birden fazla belge bulunduğundan, birden fazla ihlal yani suç oluştuğu kabul edilmektedir. Ayrıca bu suçlar doğal hareket tekliği kapsamında, örneğin birkaç saniyelik veya dakikalık zaman dilimi içerisinde işlenirse hukuki anlamda tek bir hareket ile birden çok resmi belgede sahtecilik suçu işlenmiş olacaktır. İşte bu durumda tek fiille, mağduru belli bir kişi olmayan suçun birden fazla işlenmesi gündeme gelmektedir. Daha önce açıkladığımız gibi doktrinde, bu halde suça konu iki belge kısa zaman aralıklarıyla da olsa farklı zamanlarda düzenlendiğinden TCK m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Yargıtay ise zincirleme suçun “*değişik zamanlarda*” işlenmesi unsuru gerçekleşmediğinden tek hareketin ve tek bir suçun oluştuğu kanaatindedir. Bu sorunun ve yorum farkının temel kaynağının TCK m. 43/1 ile m. 43/2 düzenlemesinden

17CD., 09.10.2019, 678/12090; 13CD., 14.05.2019, 1768/8106. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

²²⁴³ Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 118-119.

²²⁴⁴ Şayet failin, eşyaların farklı kişilere ait olduğunu bilip bilmediği hususu şüpheli kalıyorsa, fiilin tek bir hırsızlık suçu oluşturduğu kabul edilmelidir. Bkz. CGK., 01.03.2016, 832/10. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 20.09.2022).

²²⁴⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 118, 120.

²²⁴⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 771.

kaynakladığı kanaatinde olduğumuzu belirtmiştik. 765 sayılı TCK'nın 80. maddesi bu gibi durumlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına imkân veriyordu. Nitekim maddede yer alan “*muhtelif zamanlarda vaki olsa bile*” ifadesinden, suçların aynı anda işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı anlaşılmaktaydı. Ancak 5237 sayılı TCK, zincirleme suçun oluşumu için suçların “*değişik zamanlarda*” işlenmesi koşulunu aradığından, mağduru belli bir kişi olmayan bir suçun tek fiille birden fazla işlenmesi halinde 43. maddenin 1. fıkrası uygulama alanı bulamayacaktır²²⁴⁷. Öte yandan 43. maddenin 2. fıkrasının uygulanabilmesi için bir fiille aynı suçun “*birden fazla kişiye karşı*” işlenmesi gerektiği için, mağduru belli bir kişi olmayan bir suçun aynı anda birden çok işlenmesi halinde bu fıkra hükmü de uygulama alanı bulamayacaktır. Ayrıca TCK m. 43/1'in son cümlesinde açıkça “*mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*” ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi ve 43. maddesinin 2. fıkrası bir arada uygulanmaya elverişli değildir²²⁴⁸. Bu nedenle, mağduru belli bir kişi olmayan suçların doğal anlamda tek bir hareketle (birden çok sahte belgenin aynı anda kullanılması) veya doğal hareket tekliği kapsamında tekrarlanan hareketlerle (birden çok belgenin saniyeler içerisinde sahte olarak düzenlenmesi) işlenmesi durumunda TCK m. 43/1'deki “*değişik zaman*” unsuru ile m. 43/2'deki “*aynı kişi*” unsuru tamamen karşılanmamakta, yorum farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

3.3.3.5. Sübjektif Şartın Aranıp Aranmayacağı Sorunu

Aynı neviden fikri içtimayı düzenleyen 43. maddenin 2. fıkrasında “*birinci fıkra hükmü uygulanır*” ifadesine yer verildiği için, tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde zincirleme suç düzenleyen birinci fıkradaki “*bir suç işleme kararı*” unsurunun aranmasının gerekip gerekmediği tartışmalıdır²²⁴⁹.

TCK m. 43/2'deki düzenlemeyi, zincirleme suçun istisnai şekli olarak kabul eden yazarların bir kısmı, suç işleme kararında birliğin bu hüküm bakımından da aranması

²²⁴⁷ Dönmezer/Erman, II, kn. 771.

²²⁴⁸ Özen, Genel Hükümler, s. 391, 935-936. Yazara göre, TCK m. 43/1'in son cümlesi mağduru toplum olan suçlar için, m. 43/2 ise mağduru gerçek veya tüzel kişi olup birden çok olan suçlar için geçerlidir.

²²⁴⁹ Demirbaş, s. 569.

gerektiği düşüncesindedirler²²⁵⁰. Buna göre, suç işleme kararında birliğin bulunması kaydıyla, zincirleme suç kapsamına giren suçlar aynı zamanda da işlenebilir²²⁵¹. Buna karşın, düzenlemeyi zincirleme suç olarak kabul eden bir diğer görüşe göre, zincirleme suçun bu çeşidinde suç işleme kararında birlik aranmamaktadır²²⁵².

Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiille işlenmesi halini aynı neviden fikri içtima olarak kabul eden ve iştirak ettiğimiz görüşe göre, TCK m. 43/2’de sübjektif unsura yer verilmemiştir²²⁵³. Aynı neviden fikri içtima ile zincirleme suç arasındaki tek ortak nokta, aynı suçun birden çok işlenmesidir²²⁵⁴. TCK m. 43/2’deki “*birinci fıkra hükmü uygulanır*” ifadesi yalnızca cezanın belirlenmesine ilişkin olup, zincirleme suçun unsuru olan ve ona özelliğini veren suç işleme kararında birlik, bu kurum ile yapısal bir benzerlik taşımayan aynı neviden fikri içtima bakımından aranmamalıdır²²⁵⁵. Zincirleme suçta teklik suç işleme kararında iken; fikri içtimada harekettedir. Dolayısıyla ortada birden fazla suç bulunmasına rağmen, faile tek ceza verilmesinin nedeni, zincirleme suçta suç işleme kararının tek olması; fikri içtimada ise hareketin tek olmasıdır²²⁵⁶. Bu nedenle, failin fiili gerçekleştirirken aynı suç tipini birden fazla ihlal etme amacıyla hareket etmesi

²²⁵⁰ **Özen**, Suçların İçtiması, s. 184, 236-237; **Artuç**, s. 48; **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 598. **Toroslu/Toroslu**, bunu açıkça belirtmemekle beraber, “*kesin bir program çerçevesinde ve belli bir hedefe ulaşmak kararlılığı içinde bir sözle birden çok kişiye karşı hakaret edilmiş olması durumunda, faile tek bir hakaret suçundan ceza verilecek ve ceza artırılacaktır*” şeklinde ifade etmektedir. Bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 371.

²²⁵¹ **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**’e göre, örneğin, bir sözle birden çok kişiye hakaret edilmesi durumunda, aynı suç işleme kararının da varlığı halinde, zincirleme suça ilişkin hükümler doğrultusunda ceza tayin edilmelidir. Bkz. **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 432-433. **Yalçın Sancar**’a göre, 43. maddenin 2. fıkrasındaki düzenlemeyle, mağdurların farklı olması halinde zincirleme suçun oluşabilmesi için “*suç işleme kararında birliğin bulunması*” şeklindeki sübjektif koşula, “*suçların tek bir fiille işlenmesi*” şeklinde objektif bir koşul da eklenerek kurumun yapısı bozulmuştur. Bkz. **Yalçın Sancar**, “*Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç*”, s. 251-252.

²²⁵² **Hafızogulları/Özen**, Genel Hükümler, s. 364. **Soyaslan**’a göre, bir fiille birden fazla kişiye karşı suç işlenmesi halinde zincirleme suç hükmünün uygulanması, kurumun sübjektif niteliği ile tezat oluşturmaktadır. Nitekim zincirleme suçun esasında bir suç işleme kararının varlığına, yani failin sübjektif durumuna bakılırken, TCK m. 43/2’de yer alan düzenlemede fiile ve oluşan suçların aynılığına, yani objektif duruma bakılmaktadır. Bu nedenle söz konusu hükmün ayrı bir maddede düzenlenmesinin daha isabetli olacağı belirtilmektedir. Bkz. **Soyaslan**, s. 277.

²²⁵³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 73; **Akbulut**, “*Zincirleme Suç & Fikri İçtima*”, s. 166. Bununla birlikte doktrinde, TCK m. 43/2’nin hukuki niteliğini aynı neviden fikri içtima olarak kabul etmekle birlikte sübjektif unsuru arayan görüşler de bulunmaktadır. Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 557.

²²⁵⁴ **Akbulut**, “*Zincirleme Suç & Fikri İçtima*”, s. 166.

²²⁵⁵ Eleştiri için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 210, dpn. 685.

²²⁵⁶ **Özbek**, “*Suç Genel Teorisi*”, s. 23.

fiil sayısını etkilememektedir. Fikri içtima hükümlerinin uygulanabilmesi bakımından objektif koşulların varlığı yeterlidir²²⁵⁷.

Yargıtay aynı neviden fikri içtimanın varlığını kabul ettiği bazı kararlarında, sübjektif unsura yer vermektedir²²⁵⁸. Kanaatimizce bu kararlarda belirtilen “*aynı zaman ve olay bütünlüğü içinde aynı suç işleme kararıyla*” ibaresi, zincirleme suçun sübjektif unsurundan ziyade, doğal hareket tekliğinin unsurlarının varlığını vurgulamakta ve aynı neviden fikri içtimanın koşulu olan hukuki anlamda tek ve aynı fiilin varlığına dikkat çekmektedir.

3.3.4. Türk Ceza Kanunu’nun 43. Maddesinin 2. Fıkrasının Uygulanamayacağı Suç Tipleri

3.3.4.1. Türk Ceza Kanunu’nun 43. Maddesinin 3. Fıkrasında Yer Alan İstisnalar

Aynı neviden fikri içtima, kural olarak tüm suçlar bakımından uygulanabilir. Ancak TCK m. 43/3’te dört suç açısından yer verilen istisna, zincirleme suçun yanı sıra aynı neviden fikri içtima bakımından da geçerlidir. Nitekim 43. maddenin 3. fıkrasına göre, 43. madde hükümlerinin “*kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma*” suçlarında uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle tek fiille birden fazla kişinin kasten öldürülmesi, kasten yaralanması, birden fazla kişiye karşı işkence veya yağma suçunun işlenmesi halinde, faile tek bir ceza verilip bu ceza TCK m. 43/1 uyarınca belirli oranlarda artırılmayacak; gerçek içtima hükümleri uygulanarak her bir suçtan ayrı ayrı ceza verilecektir²²⁵⁹. Örneğin fail iki kişiye bıçak çekerek tehdit etmek suretiyle paralarını alırsa iki yağma suçundan ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Benzer şekilde ateşlediği av

²²⁵⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 211-212.

²²⁵⁸ “*Sanığın, elinde tüfek olduğu halde mağdur ... ve müşteki ...'e yönelik öldüreceğinden bahisle tehdit ettiği ve ateş edip eve zarar verdiği kabul edilmekle; sanığın müşteki ve mağduru aynı zaman ve olay bütünlüğü içinde aynı suç işleme kararıyla tehdit ettiğinin anlaşılması karşısında; sanık hakkında zincirleme suç hükümleri gereği bir kez ceza verilip, bu cezanın TCK'nın 43/2. maddesi ile artırılması gerektiği gözetilmeden, mağdur ve müştekiye yönelik tehdit suçundan ayrı ayrı ceza verilmesi suretiyle fazla ceza tayini,*” 4CD., 30.11.2021, 8445/28206. Aynı yönde bkz. 4CD., 01.12.2021, 1070/28280. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

²²⁵⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 806.

tüfeğinin saçmalarıyla birden fazla kişinin yaralanmasına neden olan kişiye işlediği kasten yaralama suçlarından ayrı ayrı ceza verilecektir²²⁶⁰.

TCK m. 43/3'te belirtilen suç tipleri sınırlı sayıda olup kapsamının genişletilmesi mümkün değildir; aksi bir uygulama kıyas yasağına aykırılık teşkil eder²²⁶¹. Ancak fıkra da yer verilen suçların hangi ölçüte göre belirlendiği açık değildir²²⁶². Burada temel olarak kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin göz önünde bulundurulduğu düşünülebilir ise de, bu hukuki değerleri koruyan suç tiplerinin TCK m. 43/3'te sayılanlarla sınırlı olmadığı açıktır. İstisna kapsamındaki suçların belirlenmesinde yaşam hakkı ve vücut dokunulmazlığı gibi hukuki değerlerin esas alındığı görülmekte birlikte, bunlar kadar önemli bir diğer hukuki değer olan cinsel dokunulmazlığa karşı ihlalleri düzenleyen suç tipleri kapsam dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla istisna kapsamında yer alan dört suç tipinin izlenen suç politikasının gereği olarak kanun koyucunun tercihi olduğu söylenebilecektir²²⁶³.

Bir fiille birden fazla kişiye karşı kasten yaralama veya kasten öldürme suçunun işlenmesi halinde, 43. maddenin 3. fıkrası gereğince aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Bu noktada ortaya çıkabilecek bir diğer ihtimal, bir fiil ile, söz gelimi atılan bir bomba ile, kasten “*bir kişinin ölümü ile birden fazla kişinin yaralanması*” veya “*birden fazla kişinin ölümü ile bir kişinin yaralanması*” ya da “*birden fazla kişinin ölümü ile birden fazla kişinin yaralanmasına*” sebep olunan²²⁶⁴ aynı neviden fikri içtima ile farklı neviden fikri içtima kombinasyonu halidir. Böyle hallerde hem 43. maddenin 2. fıkrası kapsamına hem de 44. madde kapsamına giren bir durum söz konusu

²²⁶⁰ Bir görüşe göre, tek fiille iki kişiye karşı iki yaralama suçunun gerçekleştirilmesi ve bunların birinde neticesi sebebiyle ağırlaşmış halin bulunması durumunda, neticesi sebebiyle ağırlaşan suç TCK m. 87/1-2-3 kapsamında ise aynı suçlar söz konusu olacak ve 43. maddenin 3. fıkrası gereği her bir yaralama suçundan ayrı ceza verilecektir. Eğer fiillerin birinde yaralama sonucunda ölüm neticesi gerçekleşmişse (TCK m. 87/4), artık farklı suçlar söz konusudur ve 44. maddenin uygulanması gerekir. Bu görüş için bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 814.

²²⁶¹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 207.

²²⁶² Konuyla ilgili olarak çalışmanın 3.2.1.1.3.1. numaralı başlığına bakınız.

²²⁶³ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 204-205.

²²⁶⁴ Örnek için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 653.

olup, çözümün ne şekilde yapılması gerektiği tartışmalıdır²²⁶⁵. Zira farklı neviden fikri içtimanın düzenlendiği 44. maddede, m. 43/3 benzeri bir istisnaya yer verilmemiştir.

Bir görüşe göre böyle hallerde içtihat yoluyla çözüm yapılmalı ve TCK m. 43/3 ile m. 44 hükümlerinin uygulanmasında bir çelişkinin ortaya çıkmaması için gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır²²⁶⁶. Ancak TCK m. 43/3'te yer alan istisnai hüküm gerçek içtima kuralının uygulanmasını gerektirdiğinden, farklı neviden fikri içtima bakımından da kabul edilmesi ceza sorumluluğunun sınırlarını genişleteceği için, kıyas yasağına ve TCK m. 61/10'a aykırılık teşkil eder²²⁶⁷. Bu hüküm, yalnızca zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtima halinde uygulanmak üzere kabul edilmiştir. TCK m. 44'te böyle bir istisnanın yer almaması nedeniyle, fail yalnızca en ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu tutulabilecektir. Bu durum aynı neviden fikri içtima ile farklı neviden fikri içtima kombinasyonları bakımından da geçerlidir²²⁶⁸. Dolayısıyla bir görüşe göre, atılan bir bomba ile söz gelimi on kişinin ölmesi ve on kişinin yaralanması halinde, öncelikle kasten öldürme suçları ile kasten yaralama suçları bakımından kendi içinde aynı neviden fikri içtima (TCK m. 43/2-3) hükümleri uygulanmalı; ardından, farklı neviden fikri içtima kuralı (TCK m. 44) uyarınca, faile yalnızca en ağır cezayı gerektiren kasten öldürme suçunun cezası verilmelidir²²⁶⁹. Nitekim ilk uygulanan aynı neviden fikri içtima kuralı, TCK m. 43/3'teki istisnai hüküm nedeniyle gerçek içtima hükmünün uygulanmasını ve her suçun cezasının ayrı ayrı verilmesini; sonradan uygulanan farklı neviden fikri içtima

²²⁶⁵ Neticenin fiilin alt unsuru olduğunu kabul eden görüşlere göre böyle bir örnekte, meydana gelen netice, dolayısıyla yaralanan ve/veya öldürülen kişi sayısından fiil bulunduğundan, fikri içtima hükümleri uygulanamaz ve gerçek içtima hükümleri uyarınca meydana gelen her bir neticeden ayrı ayrı ceza verilir. Bu görüşteki yazarlar için bkz. **Toroslu/Toroslu**, s. 376; **Kunter**, “*Fikri İçtima*”, s. 377; **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 523 **Dönmezer/Erman**, II, kn. 789. Dolayısıyla böyle hallerde sorunun çözümü için TCK m. 43/3'ün tartışılmasına gerek bulunmamaktadır. Yargıtay da bazı kararlarında dış dünyada meydana gelen tipik netice sayısından yola çıkarak fiil sayısının da birden çok olduğunu kabul etmekte, dolayısıyla böyle hallerde sorunu suçların içtimai kapsamında ele almamaktadır. Örneğin bkz. 1CD., 24.09.2019, 1908/3880. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 21.09.2022).

²²⁶⁶ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 653. Yazara göre böyle durumlarda yaralama neticeleri bakımından olası kastla yaralama suçu yerine “*olası kastla öldürme suçuna teşebbüs*”ün oluştuğu kabul edilerek bir çözüm sağlanabilir. Buna göre, atılan bir bomba ile ölen kişi sayısı kadar doğrudan veya olası kastla öldürme suçunun yanı sıra, yaralanan kişi sayısı kadar da teşebbüs aşamasında kalmış olası kastla öldürme suçunun oluştuğu kabul edildiğinde, 43. maddenin 3. fıkrası uyarınca gerçek içtima hükümleri uygulanabilecektir (s. 653, 672). Ayrıca hedefte sapma hallerinde de çözüm aynı şekilde yapılmalı, fail, kasten öldürmeye teşebbüsün yanı sıra, ikinci netice bakımından olası kastla yaralama yerine teşebbüs aşamasında kalmış olası kastla öldürme suçundan sorumlu olmalıdır (s. 663).

²²⁶⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 207; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 809-810.

²²⁶⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 548; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 564.

²²⁶⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 208, dpn. 679.

kuralı ise, bunların arasından yalnızca en ağır cezayı gerektiren suçun cezasının verilmesini gerektirmektedir. Yargıtay'ın da bu yönde kararları bulunmaktadır²²⁷⁰.

Bununla birlikte aynı neviden fikri içtima ile farklı neviden fikri içtima kombinasyonları bakımından uygulanan bu çözüm yolu adil olmayıp TCK'nın 3. maddesinde düzenlenen orantılılık ilkesi bakımından da sorunlar taşımaktadır. Bir fiille bir kişinin doğrudan, diğer kişinin olası kastla öldürülmesi durumunda ya da iki kişinin yaralandığı hallerde gerçek içtima kurallarını uygulayarak faile iki suçun cezasını vermek, fakat bir fiille bir kişinin öldürüldüğü ve birden çok kişinin de yaralandığı olayda ise faili 44. madde gereğince sadece kasten öldürmeden sorumlu tutmak ceza adaleti bakımından sorunlu görülmektedir²²⁷¹. Bu sorun Yargıtay uygulamasına da yansımaktadır. Yüksek Mahkeme, iki kişiye karşı aynı suçun işlenmesinin yanında farklı bir suçun daha meydana geldiği durumlarda, işlenen bir fiille birden fazla farklı suçun oluştuğu gerekçesiyle, faili, ikisi aynı ve bir tanesi farklı olan üç suçtan en ağır cezayı gerektiren suçtu esas alarak cezalandırmaktadır²²⁷².

²²⁷⁰ “Sanığın sadece maktul ...'yı öldürme kastıyla hareket ederek tek atış yaptığı av tüfeğinden çıkan saçma tanelerinin isabet etmesiyle yaralanan katılan ... ve şikâyetçi...’e yönelik eylemini olası kastla gerçekleştirdiği ve olası kast nedeniyle meydana gelen sonuca göre cezai sorumluluğu belirlenmesi gereken sanığın katılan ve şikâyetçiye yönelik olası kastla yaralama suçunu işlediği anlaşıldığından, failin mağdur sayısınca ayrı ayrı cezalandırılacağına ilişkin TCK’nın 43/3. maddesinde düzenlenen istisnai hükme TCK’nın 44. maddesinde yer verilmediği de gözetilerek kıyas veya genişletici yorum yoluyla hakkında düzenleme olmayan ceza hukukuna ilişkin bir konuda kişi hak ve hürriyetlerinin aleyhine uygulama geliştirilemeyeceği yönündeki evrensel hukuk ilkeleri ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun istikrar kazanmış uygulamaları ile birlikte değerlendirildiğinde, bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren sanık hakkında 5237 sayılı TCK’nın 44. maddesinin uygulanması ve buna bağlı olarak sanığın meydana gelen suçlardan en ağırlı olan maktul ...'yı kasten öldürme suçundan cezalandırılması ile yetinilmesi gerektiği hâlde bunun dışında ayrıca katılan ... ve şikâyetçi...’e yönelik olası kastla yaralama suçundan mahkûmiyet hükümleri kurulması isabetli değildir.” CGK., 28.01.2020, 350/30. Aynı yönde bkz. CGK., 05.02.2019, 310/62; CGK., 18.10.2018, 158/444. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 21.09.2022).

²²⁷¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 809-810; **Çetintürk**, s. 257-258.

²²⁷² Yargıtay’a göre, iki kişinin kasten öldürülmesinin yanı sıra genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (TCK m. 170) halinde, tek fiille ikisi aynı biri farklı üç suç gerçekleştirildiğinden, birden fazla farklı suçun oluştuğu gerekçesiyle TCK m. 44 hükmü uygulanarak tek bir kasten öldürme suçundan ceza verilecektir. Oysaki olayda tek fiille iki kasten öldürme suçu işlenmiştir ve genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması söz konusu olmasaydı, TCK m. 43/3 gereği iki kasten öldürme suçundan ayrı ayrı ceza verilecekti. Yargıtay’ın söz konusu uygulaması doktrinde eleştirilmiş ve böyle durumlarda genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçu ile kasten öldürme suçu arasındaki görünüşte içtima kurallarının göz ardı edildiğine dikkat çekilmiştir. Buna göre, genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması bir tehlike suçu, kasten öldürme suçu ise zarar suçu olup, zarar ve tehlike suçları arasındaki asli norm-tali norm ilişkisi gereğince, yalnızca asli normun, yani olayda kasten öldürme suçuna ilişkin normun uygulanması gerekir. Bu düşünceye göre genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması tali norm niteliğinde olduğundan uygulanmayacak ve tek fiille kasten öldürme suçunun birden fazla kişiye karşı işlendiği yönünde değerlendirme yapılarak, aynı neviden fikri içtima kuralının istisnası olan TCK m. 43/3 gereği fail

Bu sakıncayı gidermek amacıyla doktrinde çeşitli öneriler ileri sürülmüştür. İlk öneri, fiil tekliğini belirlemede “*karar*” ölçütünün esas alınmasıdır. Buna göre, fiil tekliğinden söz edilebilmesi için tek bir suç işleme kararının bulunması gerekir; birden çok karar varsa, gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır²²⁷³. Tek bir suç işleme kararı varsa, meydana gelen netice sayısına bakılmaksızın fiil tek kabul edilerek fikri içtima kuralları uygulanmalıdır. Örneğin bir kurşunla A’yı öldürüp B’yi yaralamak isteyen failin hareketi tek olmasına rağmen iki suç işleme kararı bulunduğundan, fiil tekliğinden söz edilemez²²⁷⁴. Ancak daha önce açıklandığı üzere, zincirleme suçun aksine kanunda ne aynı neviden fikri içtima ne de farklı neviden fikri içtima bakımından “*kararın tek olması*” şeklinde bir sübjektif unsura yer verilmiştir²²⁷⁵. Bu nedenle söz konusu görüş kabul edilemez.

Bir diğer öneri, ihlal edilen hukuki menfaatlerin öneminin esas alınmasıdır. Buna göre, “*malvarlığına ilişkin olmayan bireysel nitelikteki hukuki menfaatlerin ihlali*” halinde ortada tek bir fiil bulunmasına rağmen, fikri içtima kurallarından ayrılarak gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekir. Dolayısıyla gerçek içtima kuralının uygulanmasının nedeni, dış dünyada gerçekleşen netice sayısı veya mağdur sayısı değil, “*tek fiille farklı kişilere karşı malvarlığına ilişkin olmayan bireysel nitelikteki hukuki menfaatlerin ihlal edilmiş olması*”dır. Bununla birlikte TCK m. 43/3’te istisna kapsamındaki suç tiplerinin açıkça sayılmasına karşın m. 44’te böyle bir hükme yer verilmemiş olması da göz ardı edilemez. Bu nedenle bu görüşe göre, suç tiplerinin sayma usulü ile gösterilmesi adaletsiz sonuçlara yol açabileceğinden, TCK m. 43/3’teki istisna hükmüne kanunda yer verilmeyip, sorunun çözümünün doktrin ve uygulamaya bırakılması gerekir²²⁷⁶.

bakımından gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır. Açıklamalar için bkz. **Demirel**, s. 1486-1487. Bu suçların mağduru ve konularının farklı olması nedeniyle aralarında asli tali norm ilişkisinin değil fikri içtima ilişkisinin bulunduğu yönündeki görüş için bkz. **Akbulut, Berrin / Aksan, Murat**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Seçkin Yay., B. 2, Ankara 2019, s. 75.

²²⁷³ Bu görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 564.

²²⁷⁴ **Çetintürk**, s. 258. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 765 sayılı TCK döneminde verdiği benzer yönde kararları mevcuttur. Örneğin CGK, 27.05.2003, 5-133/168, karar için bkz. **Gökcan/Artuç**, C. 1, s. 1458. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 09.03.1981 tarihli ve 6/84 sayılı kararında, içinde üç kişi bulunan bir jipe av tüfeğiyle ateş edilen olayda, sanığın jipte bulunan hasımlarının tümünü öldürme bilinç ve kastıyla ateş ettiğini belirterek, fiil tekliğinin bulunmadığına ve fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağına karar vermiştir.

²²⁷⁵ Bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç & Fikri İçtima”, s. 166; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 73.

²²⁷⁶ Bu görüş için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 203-205.

Bu soruna karşı en temel çözümün, klasik teoriyi benimseyen yazarların kabul ettiği gibi, fiil sayısının netice sayısına göre belirlenmesi olduğu düşünülebilir. Zira bu görüşe göre netice, fiilin alt unsurudur ve birden fazla netice bulunan hallerde fiil sayısının da birden çok olması nedeniyle, fikri içtima hükümleri uygulanamaz²²⁷⁷. Ancak ilk bölümde üzerinde ayrıntılı olarak durulduğu üzere, hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olan netice fiilin alt unsuru olmayıp, yalnızca suçun kanuni tanımında gösterildiği sürece ceza hukuku bakımından değer taşımaktadır. TCK'nın 43. maddesinin 2. ve 3. fıkraları da birlikte değerlendirildiğinde “*fil*”den anlaşılması gereken “*hareket*”tir. Dolayısıyla tek hareket sonucunda birden çok neticenin meydana gelmesi, fikri içtima hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir.

Bir diğer görüşe göre ise, neticeli suçlarda fikri içtima hükümlerinin uygulanması bakımından kanunda “*failin gerçekleştirebileceğini öngördüğü birden fazla netice bakımından fikri içtima hükmünün uygulanmayacağı*” yönünde açıkça istisnai bir hükme yer verilmelidir²²⁷⁸. Bu kapsamda failin, kast, olası kast veya bilinçli taksirle gerçekleştirmiş olduğu neticeler bakımından fikri içtima hükümleri uygulanamayacaktır. Taksirle gerçekleşen neticeler bakımından ise fikri içtima hükümleri uygulanabilecek ve failin öngörmediği neticeler bakımından sorumluluğunun aşırı genişlemesinin ve orantısız cezaların ortaya çıkmasının önüne geçilecektir²²⁷⁹. Ancak bu durumda da mala zarar verme gibi suçlar bakımından da gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekecek ve fikri içtimanın kabul edilme nedenine aykırı olarak orantısız cezalar ortaya çıkabilecektir.

Katıldığımız görüşe göre, 43. maddenin 3. fıkrasındaki istisnalar sadece zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtima bakımından geçerli olup, kıyas yasağı uyarınca 44. maddeye

²²⁷⁷ Dönmezer/Erman, II, kn. 791.

²²⁷⁸ Bu görüş için bkz. Çetintürk, s. 268-270, 275. Yazar, failin tek bir fiiliyle öngördüğü birden fazla neticeli suça sebebiyet vermesi durumunda, öngörülen bu suçlar bakımından gerçek içtima hükümlerinin uygulanmasının “*çifte değerlendirme yasağı*”na ve “*haksızlık muhtevasının tüketilmesi*” ilkelerine aykırılık teşkil etmeyeceği kanaatindedir (s. 273). Zira netice her ne kadar fiilin bir unsuru olmasa da, kanuni tanımında bir neticeye yer verilen suçlarda, fiilin haksızlık muhtevası neticeden bağımsız değildir, nitekim netice suçun maddi unsuru olarak kastın kapsamında yer almaktadır. Bu nedenle yazara göre tek fiille iki ayrı suçu işleme kastıyla hareket ettiği durumlarda, faile yalnızca en ağır suçun cezasının verilmesi, neticenin haksızlık muhtevasından bağımsız olduğu gerekçesiyle suçlardan bir kısmının yok sayılması anlamına gelmekte ve fail bir nevi ödüllendirilmektedir (s. 256-257).

²²⁷⁹ Çetintürk, s. 276.

uygulanabilir şekilde geniş yorumlanamaz. Ancak bir fiil ile bir kişinin kasten öldürülüp birden fazla kişinin de kasten yaralanması neticesinde, faili sadece en ağır suç olan kasten öldürme suçundan dolayı cezalandırmak adaletsiz sonuçlar yaratmaktadır. Nitekim fail birden fazla kişiyi yaralamış olsaydı, kişi sayısı kadar ceza alacaktı. Bu nedenle böyle hallerde TCK m. 43/3'ün işlevsiz kalmasının önüne geçilmesi ve gerçek içtimanın uygulanması için, kanunda değişikliğe gidilmesi gerektiği görüşüne katılıyoruz²²⁸⁰. Hukuki nitelikleri aynı olan aynı neviden fikri içtima ile farklı neviden fikri içtima, istisnaları ve uygulanacak yaptırım miktarı ile birlikte aynı maddede düzenlenmelidir.

3.3.4.2. Özel İçtima Hükümüne Yer Verilen Suç Tipleri

TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasında yer verilen istisnalar haricinde de bazı suç tiplerinde, aynı neviden fikri içtimanın gerçekleşmesi halinde cezanın artırılmasını veya gerçek içtima hükümlerinin uygulanmasını öngören düzenlemeler vardır. Böyle hallerde özel hüküm uygulanır ve genel nitelikteki aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanmaz²²⁸¹.

Örneğin TCK m. 89/4'te yer alan düzenleme, aynı neviden fikri içtimaı düzenleyen TCK m. 43/2 karşısında özel bir içtima hükmüdür. Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık oluşturan tek bir fiille taksirle yaralama suçu birden fazla kişiye karşı aynı anda işlenmektedir²²⁸². TCK m. 85/2 hükmü ise hem aynı neviden hem de farklı neviden fikri içtimaa ilişkin genel hükümler karşısında özel bir içtima hükmü olarak kabul edilmektedir²²⁸³. Burada, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden tek bir fiille birden fazla taksirle öldürme ve/veya taksirle yaralama şeklinde aynı ya da farklı nitelikteki suçun aynı anda birden fazla kişiye karşı işlenmesi söz konusudur²²⁸⁴.

Soykırım ve insanlığa karşı suçlar bağlamında kasten öldürme ve kasten yaralama suçları işlenirse, *“belirlenen mağdur sayısınınca gerçek içtima hükümleri”* uygulanacaktır (TCK

²²⁸⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 809-810.

²²⁸¹ Zafer, Ceza Hukuku, s. 583, dpn. 60; Koca/Üzülmez, s. 546.

²²⁸² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 807; Göktürk, Fikri İçtima, s. 191.

²²⁸³ Göktürk, Fikri İçtima, s. 192.

²²⁸⁴ Koca, *“Fikri İçtima”*, s. 217; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 807; Göktürk, Fikri İçtima, s. 192.

m. 76/2, m. 77/2). Örneğin, bir bölgedeki insanların soykırım amacıyla üzerlerine zehirli gaz atılmak suretiyle toplu olarak öldürülmeleri halinde, esasında tek bir soykırım suçu meydana gelir. Bununla birlikte, yasanın özel düzenlemesi nedeniyle mağdur sayısının suçun oluştuğu kabul edilir ve gerçek içtima kuralları uygulanır²²⁸⁵. Soykırım ve insanlığa karşı suçlarda yer verilen bu düzenleme her ne kadar zincirleme suç ile aynı neviden fikri içtimanın kasten öldürme ve kasten yaralama suçları bakımından uygulanamayacağını kabul eden 43. maddenin 3. fıkrasıyla paralellik arz etse de, suç tiplerinde yer alan fiillerin soykırım suçunda grup üyelerine ve insanlığa karşı suçlarda toplumun bir kesimine karşı sistematik şekilde işlenmesi tipik hareket tekliği oluşturmaktadır. Bu nedenle, özel içtima hükümleri getirilmemiş olsaydı, tek bir soykırım veya tek bir insanlığa karşı suç oluşacağı için faile tek ceza verilmesi gerekecekti²²⁸⁶.

TCK'nın 172. maddesinin 1. fıkrasına göre, *“bir başkasını, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak surette radyasyona tabi tutmak”* radyasyon yayma suçunu oluşturur. Maddenin 2. fıkrasında, belirsiz sayıda kişinin, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak şekilde radyasyona tabi tutulması halinde, radyasyon yayma suçunun temel şeklinden daha ağır ceza öngörülmüştür. Madde gerekçesine²²⁸⁷, doktrindeki ağırlıklı görüşe²²⁸⁸ ve Yargıtay'ın pek çok kararına göre²²⁸⁹, burada özel bir içtima hükmü öngörülmüş olup, ikinci fıkradaki hal söz konusu olduğunda aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanmayacaktır.

Belirtmek gerekir ki, radyasyon yayma suçu, TCK'nın ikinci kitabının *“Topluma Karşı Suçlar”* kısmı altında ve *“Genel Tehlike Yaratıcı Suçlar”* bölümünde düzenlenmektedir. Topluma karşı suçlarda mağdur, belli bir kişi değil, tüm toplumdur. Katıldığımız görüşe

²²⁸⁵ Örnek için bkz. **Koca**, *“Türk Ceza Kanunu'nda Soykırım Suçu”*, s. 23.

²²⁸⁶ Aksi görüşe göre, böyle bir özel düzenlemeye yer verilmeseydi dahi, TCK m. 43/3 uyarınca aynı sonuca ulaşılabilecekti. Bkz. **Tekin**, *“Fikri İçtima Kavramı ve Bunun Uygulamaya Yansımaları”*, s. 177.

²²⁸⁷ *“Maddenin ikinci fıkrasına göre; bu fiillerin belirsiz sayıda kişilere karşı işlenmesi, söz konusu suç açısından daha ağır ceza ile cezalandırılmayı gerektirmektedir. Bu bakımdan söz konusu hüküm, suçların içtimasına ilişkin özel bir hüküm niteliğindedir.”* Gerekçe için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.08.2022).

²²⁸⁸ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 812; **Özgenç**, *Türk Ceza Hukuku*, s. 647; **Zafer**, *Ceza Hukuku*, s. 582.

²²⁸⁹ Bkz. CGK., 17.06.2021, 911/291; CGK., 17.06.2021, 33/288; CGK., 01.12.2020, 247/494. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 11.08.2022).

göre kanun koyucu, 172. maddenin birinci fıkrasında düzenlenen suçun²²⁹⁰, “belli bir kişiye karşı” işlenmesini öngörmekte, bu nedenle suçun “*Topluma Karşı Suçlar*” arasında düzenlenmiş olması bir çelişki yaratmaktadır²²⁹¹. Esasında suçun mağduru belli bir kişidir. Dolayısıyla gerekçede “*suçların içtimaina ilişkin özel bir hüküm*” denilmiş olsa bile, 172. maddenin 2. fıkrasındaki hüküm, esasında suçların içtimaina ilişkin değildir. Bu fıkra, radyasyon yayma suçunun belirsiz sayıda kişilere karşı, bir diğer ifadeyle toplumun bir kesimine karşı işlenmesi düzenlenmekte olup, bir genel tehlike suçu yaratılmıştır. Bu nedenle, birinci fıkradaki suçun belirli sayıda birden fazla kişiye karşı işlemesi halinde TCK m. 43/2’nin uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır²²⁹². Örneğin failin, sağlıklarını bozmak amacıyla ve bunu gerçekleştirmek için elverişli bir şekilde bir odada bulunan üç kişiyi radyasyona tabi tutması halinde, 172. maddenin 1. fıkrasındaki suç tek fiille birden fazla kişiye karşı işlenmiş olacak ve m. 43/2 uyarınca aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanacaktır²²⁹³.

TCK’nın kaçmaya imkân sağlama suçunu düzenleyen 294. maddenin 4. fıkrasına göre, kaçması sağlanan gözaltına alınan, tutuklu veya hükümlü kişi sayısının birden fazla olması halinde, kişi sayısı göz önünde bulundurularak, verilecek ceza üçte birden bir katına kadar artırılmaktadır. Kaçması sağlanan kişiler, adliye karşı suçlar arasında düzenlenen bu suçun maddi konusu olmakla birlikte mağduru olmadığından, bir diğer ifadeyle suç kaçması sağlanan kişilere karşı işlenmediğinden, burada aynı neviden fikri içtima hali söz konusu değildir²²⁹⁴. Nitekim ortada kaçması sağlanan kişi sayısı kadar

²²⁹⁰ “Bir başkasını, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak surette, radyasyona tabi tutan kişi, üç yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

²²⁹¹ **Bayraktar, Köksal, vdy.**, Özel Ceza Hukuku , C. 5, Genel Tehlike Yaratan, Çevreye Karşı ve Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar (TCK M. 170–196), On İki Levha Yay., İstanbul 2019, s. 48, 52. *Hafizoğulları/Özen*’e göre, “belli bir kişiyi” radyasyona tabi tutmaktan söz edildiği için, suçun düzenlenme yeri tartışmalıdır. Belli bir kişiye karşı zarar yerine “zarar tehlikesi” göz önüne alınarak, suç, bir kişiye karşı işlenmiş olmasına rağmen, topluma karşı suçlar arasında sayılmıştır. Bkz. **Hafizoğulları/Özen**, Topluma Karşı Suçlar, s. 21. *Özen*’e göre, suçun maddi konusu ve mağduru aynı kişidir. Suç, belirli birçok kişiye karşı işlendiği takdirde, zincirleme suç hükümleri uygulanamayacak ve kişi sayısı kadar suç olduğundan her bir suçtan ayrı ayrı ceza verilecektir. Buna karşın, suç belirsiz sayıda birçok kişiye karşı işlendiği takdirde, tek bir suç ve asgari haddi yüksek tutulan tek bir ceza söz konusu olacaktır. *Özen*’e göre burada çelişkili bir durum yaratılmıştır. Bkz. **Özen**, Genel Tehlike Yaratan Suçlar, s. 52.

²²⁹² **Bayraktar, vdy.**, Özel Ceza Hukuku, C. 5, s. 52.

²²⁹³ Radyasyona tabi tutmak fiilinin, belirsiz sayıda kişilere karşı işlenmesinin, bu suça özgü ağırlatıcı bir neden olduğu yönünde bkz. **Bayraktar, vdy.**, Özel Ceza Hukuku, C. 5, s. 51-52.

²²⁹⁴ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 647, dpn. 1150; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 813.

değil, tek bir suç bulunmaktadır. Dolayısıyla madde gerekçesinde dördüncü fıkra hükmünün özel bir içtima hükmü olduğu belirtilmesine rağmen, kaçması sağlanan kişi sayısının birden fazla olmasının, suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsuru olduğu doktrinde haklı olarak belirtilmektedir²²⁹⁵.

3.3.5. Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Hukuki Değerlerin İhlali Ölçütü

3.3.5.1. Doğal Anlamda Birden Çok Hareketin Bulunduğu Haller

Failin, suçun tamamlanmasına yönelik olarak gerçekleştirdiği, tek bir iradi karara dayanan, aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunan ve objektif gözlemci nazarında bir bütün olarak algılanan hareketlerinin doğal hareket tekliğinin bir çeşidi olduğunu ve hukuki anlamda tek bir hareket ve dolayısıyla tek bir fiil meydana getirdiğini ifade etmiştik. Doğal hareket tekliği kapsamında tekrarlanan hareketler aynı kişiye yönelik ise, tek bir ihlal ve suç meydana gelmektedir²²⁹⁶. Sorun, tek bir iradi karara dayanan aynı nitelikteki hareketlerin yer ve zaman birliği içinde tekrar edilmesi suretiyle farklı kişilere ait aynı hukuki değerlerin ihlal edilmesi halinde, fiil sayısının nasıl tespit edileceği hususunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanıp uygulanamayacağı bakımından önem arz etmektedir. Örneğin, tekrarlanan hareketlerle birden fazla kişinin eşyasının alınması, art arda sarf edilen birden fazla sözle farklı kişilere hakaret edilmesi veya farklı kişilerin tehdit edilmesi, tekrarlanan hareketlerle birden fazla kişinin cinsel dokunulmazlığının ihlal edilmesi, tabancayla art arda ateş edilerek birden fazla kişinin yaralanması veya öldürülmesi durumları bu şekildedir²²⁹⁷.

Bu noktada doktrinde ihlal edilen hukuki değerlere göre bir ayırım yapılması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu ayırım uyarınca, eğer ihlal edilen hukuki değerler malvarlığına yönelik ise, örneğin, tekrarlanan hareketlerle birden fazla kişinin eşyası çalınmışsa, suçun konusunu oluşturan malvarlığı değerlerinin sahibi veya hamili olan kişi sayısının fiil

²²⁹⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 191, dpn. 645. Yazara göre, kaçması sağlanan kişi sayısı fiilin haksızlık muhtevası üzerinde etkilidir ve artırım oranının belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır.

²²⁹⁶ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 609.

²²⁹⁷ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 117.

sayısını belirlemede bir rolü bulunmamaktadır²²⁹⁸. Böyle hallerde, hareketler, tek bir iradi karar kapsamında ve aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunan davranışlarla tekrarlandığı için objektif gözlemci nazarında bir bütün, tek bir fiil olarak algılanmaktadır. Bu durumda fail hakkında aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması mümkündür²²⁹⁹. Ancak aynı nitelikteki hareketlerin tekrar edilmesi suretiyle farklı kişilerin yaşam hakkı, vücut dokunulmazlığı, cinsel özgürlük ve kişisel hürriyet gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı aynı hukuki değerlerinin ihlal edildiği hallerde doğal hareket tekliğinin kabul edilip edilemeyeceği²³⁰⁰ ve buna bağlı olarak aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanıp uygulanamayacağı hususu tartışmalıdır.

Kural olarak, doğal hareket tekliğinde tekrar eden hareketlerin aynı hukuki değere ve aynı hukuki değer sahibine, bir diğer ifadeyle aynı mağdura yönelmesi gerekir²³⁰¹. Bununla birlikte bir görüşe göre, failin tek bir iradi karar doğrultusunda hareket ettiği istisnai bazı hallerde, zamansal ve mekânsal açıdan sıkı bir bağlantı içinde bulunmakla birlikte farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal eden hareketler de doğal hareket tekliği kapsamında tek hareket oluşturabilir²³⁰². Böylece art arda yapılan silah atışları veya bıçak darbeleriyle birden fazla kişiye ait yaşam hakkı ya da vücut dokunulmazlığı ihlal edilirse doğal hareket tekliğinden söz edilebilecek²³⁰³ ve aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanabilecektir. Bu yaklaşımın en önemli gerekçesi, doğal anlamda tek bir hareketle (örneğin bir bomba atılması, tek bir kurşun sıkılması vb.) birden fazla kişinin bu nitelikteki hukuki değerlerinin ihlali halinde hareket tekliğinin kabul edilmesine

²²⁹⁸ Werle, s. 106; Klumpe, s. 183; Göktürk, Fikri İçtima, s. 117-118.

²²⁹⁹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 118.

²³⁰⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 749; Ünver, Hukuksal Değer, s. 1013.

²³⁰¹ Heinrich, § 40, kn. 1414.

²³⁰² Steinberg/Bergmann, s. 908; Heinrich, § 40, kn. 1416.

²³⁰³ Demirtaş, s. 137-138; BGH NJW 1985, 1565. Bu duruma, failin eşini ve çocuklarını arka arkaya öldürdüğü bir olay örnek olarak gösterilmektedir. Buna göre, her ne kadar olayda üç farklı kasten öldürme suçu bulunsun da, “failin işlenişindeki birlik ve zamansal bağ nedeniyle” hareketin doğal tekliği söz konusudur. Nitekim failin üç kişiyi örneğin bomba atarak veya yangın çıkarmak suretiyle tek bir hareketle öldürmesi ile birbirini takip eden üç hareketle öldürmesi arasında hukuki sonuç bakımından bir fark bulunmamaktadır. Bu konuda bkz. Heinrich, § 40, kn. 1416. Farklı neviden fikri içtima bakımından benzer bir değerlendirme yapan Özbek’e göre, doğal anlamda birden çok hareketin bulunduğu hallerde dahi hukuki anlamda hareket tekliği mevcutsa, TCK m. 44 uygulanmalıdır. Örneğin, birden çok kez ateş etmek hukuki anlamda tek hareket ve dolayısıyla tek fiil sayıldığından, bunun sonucunda birden çok kişi olası kastla yaralanmış ve bir kişi de olası kastla öldürülmüş ise, tek fiille birden fazla farklı suç oluşacağı için, suçlar arasında fikri içtima ilişkisi kurulmalı ve en ağır neticeden, yani kasten öldürme suçundan ceza verilmelidir. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 565-563, dpn. 59.

rağmen, aynı sonucun tekrarlanan hareketlerle (örneğin art arda ateş ederek) meydana getirilmesi durumunda hareket tekliğinin kabul edilmemesinin çelişkili bir durum ortaya çıkarmasıdır²³⁰⁴.

Alman Federal Yüksek Mahkemesi pek çok kararında, hukuki değerler arasında bir ayrıma gitmeksizin, tek bir iradi karara dayanan ve aralarında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantı bulunan doğal anlamda birden fazla hareketle, farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlali halinde dahi, doğal hareket tekliğinin bulunduğu sonucuna varmaktadır. Bununla birlikte Federal Yüksek Mahkeme, böyle hallerde doğal hareket tekliğinin zamansal ve mekânsal bağlantı koşulunu daha katı uygulamaktadır. Bu şekilde, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği durumlarda doğal hareket tekliğinin uygulama alanının sınırlandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır²³⁰⁵. Federal Yüksek Mahkeme, failin çok dar bir zamansal ve mekânsal bağlantı içinde hareket ettiği veya saldırısını tek bir iradi kararla mağdurların belirlenmemiş olduğu bir insan topluluğuna yönelttiği durumlarda²³⁰⁶, doğal hareket tekliğini kabul edebilmektedir²³⁰⁷. Failin saniyeler içerisinde aralıksız olarak iki mağdura birden fazla kez ateş etmesi bu duruma örnek olarak gösterilmiştir²³⁰⁸.

Federal Yüksek Mahkemenin bu yaklaşımı, doğal hareket tekliğinin uygulama alanını çok genişlettiği, doğal anlamda birden fazla hareketle birden fazla kişinin yaşam veya vücut bütünlüğü gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlal edildiği hallerde mağdur sayısı kadar fiilin bulunduğu ve gerçek içtimain uygulanması gerektiği gerekçesiyle eleştirilmiştir²³⁰⁹. Buna göre hareketlerin tek bir iradi karara dayanması ile

²³⁰⁴ **Demirtaş**, s. 140.

²³⁰⁵ **Demirtaş**, s. 137.

²³⁰⁶ Federal Yüksek Mahkeme, failin öldürme kastıyla kalabalığa ateş ederek üç kişinin ölümüne sebebiyet verdiği olayda, doğal hareket tekliğinin bulunduğunu ve aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini kabul etmiştir. Bkz. BGH NJW 1985, 1565; BGH GA 1966, 208. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 123, dpn. 433; s. 201, dpn. 668. Bu yaklaşım doktrinde, saldırıda bulunacağı kişileri daha önceden belirlememiş olan failin, hedef aldığı kişileri önceden belirlemiş olan kişiye karşı avantajlı konumda bulunacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. **Demirtaş**, s. 140.

²³⁰⁷ BGH StV 1994, 538. Bkz. **Demirtaş**, s. 138.

²³⁰⁸ Bkz. BGH StV 1990, 544.

²³⁰⁹ **Sowada**, s. 252; **Walter**, s. 572-573; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 202, dpn. 668.

yer ve zaman bakımından aralarında sıkı bağlantının bulunmasının bu noktada önemi yoktur²³¹⁰.

Nitekim Federal Yüksek Mahkemenin, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin birden fazla hareketle ihlal edildiği hallerde, hareketlerin birbiri ardına yapılması ve tek bir iradi karara dayanmasının doğal hareket tekliği kapsamında değerlendirilemeyeceğini kabul ettiği kararları da bulunmaktadır²³¹¹. Örneğin Federal Yüksek Mahkemeye göre, üç kişiyi öldürmek için her birine arka arkaya baltayla vuran failin birbirinden bağımsız üç fiili bulunmaktadır. Önceden pusu kurmak suretiyle tüm mağdurlara aynı anda saldırmış olması da fiil tekliğinin kabulü bakımından yeterli değildir. Farklı mağdurlara yönelik gerçekleştirilen her bir darbeye, birbirinden ayrı irade faaliyetleri (*Willensbetätigungen*) söz konusudur. Hareketlerin her biri farklı kimselerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerine yöneldiği için, doğal anlamda birbirinden bağımsız bu hareketler hukuki anlamda tek bir hareket ve dolayısıyla tek bir fiil oluşturmaz²³¹².

Doktrinde, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin toplu bir biçimde ve niceliksel olarak değerlendirilmemesi gerektiği; bunların niteliksel bir öneme sahip olduğu ileri sürülmektedir²³¹³. Bu nedenle, farklı kişilere ait bu nitelikteki hukuki değerlerin ihlalinin tek bir iradi karara dayandığı hallerde dahi, doğal hareket tekliğinin kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir²³¹⁴. Bu görüşe göre böyle durumlarda, ihlal edilen hukuki değer mağdurun kişiliğine sıkı sıkıya bağlı olduğundan, “*haksızlık muhtevasının niceliksel olarak artması*” söz konusu olmayıp, mağdur sayısı kadar fiil bulunduğundan gerçek

²³¹⁰ Jescheck/Weigend, s. 712; Werle, s. 100; Göktürk, Fikri İçtima, s. 109; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 668.

²³¹¹ Demirtaş, s. 138-139; BGH NStZ 1996, 129; BGH NStZ 1984, 311.

²³¹² BGH NJW 1962, 645; BGH NJW 1952, 631. Örneğin, failin mağdurları farklı yerlerde ve dolayısıyla farklı zamanlarda öldürdüğü ve yine failin ilk mağdura birkaç kez vurduğu ve ikinci mağdura eline bıçak geçirince saldırdığı durumlarda doğal hareket tekliğinin ortadan kalktığı kabul edilmektedir. Bkz. BGH MDR/H 1995, 880; BGH StV 1994, 544. Yine de Federal Yüksek Mahkeme, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlali halinde dahi failin tek bir karar temelinde hareket edip etmediğini incelemektedir. Failin münferit hareketleri mekanik olarak birbirine bağlı olmadıkça, yani fail bir kez ve herkes için karar vermedikçe, her mağdur bakımından yeni bir iradi kararın bulunduğu ve bu nedenle doğal hareket tekliğinin gerçekleşmeyeceği kabul edilmektedir. Wagemann, Christian, “*Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchspersönliche Rechtsgüter*”, JURA 2006, Heft, 8, s. 582-583.

²³¹³ Demirtaş, s. 139.

²³¹⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 756; Demirtaş, s. 140.

içtima hükümleri uygulanmalıdır²³¹⁵. Oysaki fiil tekliğinin kabul edilebilmesi için, “*hukuki değer ihlalinin niceliksel artışı*” ile tek fiil gerçekleştirme kararı bulunmalı ve fiilin farklı mağdurlara yönelmemesi gerekmektedir. “*Hukuki değer ihlalinin niceliksel artışı*”, haksızlığın tek olması ancak hareketlerin tekrarlanması suretiyle niceliksel olarak artmasını ifade etmektedir²³¹⁶.

Bu görüşe göre, suç tipinin tekrarlanan hareketlerle gerçekleştirildiği hallerde, aynı iradi karar kapsamında olsa dahi, farklı kişilere karşı kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin “*doğrudan veya olası kastla*” ihlali durumunda, artık doğal hareket tekliğinden söz edilemez. Suç işleme kararının tek olması ile tekrarlanan hareketler arasında yer ve zaman bakımından sıkı bağlantının bulunması, hareketlerin hukuki anlamda tek fiil sayılması için yeterli değildir²³¹⁷. Örneğin bir insan kalabalığının üzerine beş kez ateş edilerek beş kişinin öldürülmesi durumunda, beş ayrı fiil bulunur ve gerçek içtimain uygulanması gerekir. Burada fiil sayısının birden çok olmasının nedeni, dış dünyada meydana gelen ölüm neticesinin birden çok olması değil; doğal anlamda birden fazla hareketle birden fazla kişinin yaşam veya vücut bütünlüğü gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin “*doğrudan veya olası kastla*” ihlal edilmesidir. Dolayısıyla bu görüşe göre, yukarıdaki örnekte mağdur sayısı kadar fiilin söz konusu olabilmesi için, failin birden fazla kişiyi öldürmek maksadıyla ya da birden fazla kişinin ölebileceğini göze alıp kabullenerek hareketlerini tekrar etmesi gerekir²³¹⁸. Buna göre, örneğin, art arda birden çok atışla birden çok kişinin doğrudan veya olası kastla öldürüldüğü hallerde gerçek içtima hükümlerinin aynı neviden fikri içtimain bir istisnası olarak (TCK m. 43/3) uygulanması hatalı olup, böyle hallerde aslında fiil sayısı tek değildir; mağdur sayısınca fiil bulunmakta, gerçek içtima hükümleri de bu nedenle uygulanmaktadır²³¹⁹.

Bu görüş, genel bir kurumun, hukuki menfaatin göz önünde bulundurulması suretiyle kanun koyucunun iradesinin aksi yönünde ve özel bir şekilde yorumlanamayacağı,

²³¹⁵ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 120. **Werle**, s. 106; **Momsen, Carsten**, “*Die konkurrenzrechtliche Tat bei sukzessiver Tatausführung unter Verletzung höchstpersönlicher Rechtsgüter*”, NJW 1999, s. 985.

²³¹⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 756.

²³¹⁷ Bu görüş için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 128. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin konuya yaklaşımı için bkz. **Momsen**, s. 985.

²³¹⁸ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 121, 199-200.

²³¹⁹ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 200-201, dpn. 667.

nitekim kanunda bu durumlara özgü açık düzenlemeler bulunduğu (TCK m. 43/2-3) gerekçesiyle eleştirilmiştir²³²⁰. Fiilin tek olup olmadığının belirlenmesinde, hukuki değerler arasında ayırım yapılması için haklı bir nedenin bulunmadığı ve böyle bir ayırımın keyfi uygulamaya yol açacağı ifade edilmektedir²³²¹. Fiil tekliğinin belirlenmesinde hukuki değer ve mağdur sayısının esas alınması, TCK'nın 43. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme ile bağdaşmamaktadır. Tek fiille birden fazla kişinin öldürülmesi veya yaralanması halinde de aynı neviden fikri içtimanın oluşabileceğini kabul eden kanun koyucu, 43. maddenin 3. fıkrasındaki düzenlemeyle bu suçlar bakımından bir istisna getirmiştir. Bu noktada fikri içtima bakımından önemli olan, belli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirilen hareketlerin dış dünyada hukuki anlamda tek fiil oluşturmasıdır²³²².

Yargıtay, doğal anlamda birden fazla hareketin hukuki anlamda tek bir fiil olarak kabul edilip edilemeyeceğinin “işlenen suçun özelliği de göz önüne alınarak yapılacak hukuki değerlendirmeye” bağlı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda hem korunan hukuki menfaatlere hem de failin kastına bakılması gerektiğini belirtmekte, failin en azından olası kastla hareket etmesi gerektiğine işaret etmektedir²³²³. Bununla birlikte Yüksek Mahkemenin bu konudaki kararları tutarlı değildir²³²⁴. Kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarına ilişkin bazı kararlarda fiil tekliği kabul edilerek fikri içtima

²³²⁰ **Yılmaz**, “Fiilin Tekliği Kavramı”, s. 414-415. Yazara göre, “doğal anlamda hareket tekliğinin birden fazla kişinin yaşam, beden bütünlüğü, cinsel dokunulmazlık, kişi özgürlüğü gibi üstün değerlerde bir kişisel yararın mevzu bahis olduğu hallerde”, sınırlı bir şekilde anlaşılması için kanuni düzenleme yapılması gerekmektedir (s. 432).

²³²¹ **Çetintürk**, s. 261.

²³²² **Koca/Üzülmüş**, s. 538, dpn. 1825. Aynı yönde bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 565-563, dpn. 59.

²³²³ CGK., 10.12.2013, 1572/600. Bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 658-662, dpn. 1172; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 749-750. Aynı yönde bkz. 1CD., 08.05.2017, 115/1481. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

²³²⁴ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 8.5.2017 tarih ve 115/1481 sayılı kararında, “Mağdur ...'e bıçakla saldıran sanığın, kavgayı ayırmak amacıyla aralarına giren ve mağdurun yanında bulunan maktul ...'in ölebileceğini ya da yaralanabileceğini öngörmesine karşın, bunu göze alarak mağdura doğru birden çok bıçak savurma şeklindeki eyleminin suçla korunan hukuki menfaatler göz önünde bulundurulduğunda hukuki anlamda tek fiil sayılması”nı mümkün görmemiştir. Buna karşın Yargıtay Ceza Genel Kurulu 6.7.2010 tarihli ve 8-51/162 sayılı kararında, birden fazla atışla dört kişinin olası kastla yaralandığı olayda, fiilin tek olduğunu belirtmiş ve birden fazla suçtan dolayı sorumluluğun gerekçesi olarak TCK m. 43/3 hükmünü göstermiştir. Yargıtay'ın bu görüşü, ateş etme hareketlerinin, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlere yönelmiş olmaları nedeniyle tek fiil sayılamayacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 757, dpn. 2211; **Göktürk**, “Türk Hukuku'nda Suçların İçtimaı”, s. 56, dpn. 70.

hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilirken²³²⁵, bazılarında ise meydana gelen netice sayısı göz önünde bulundurularak fiil tekliğinden ve dolayısıyla fikri içtimadan söz edilemeyeceği, gerçek içtima kuralının uygulanması gerektiği belirtilmektedir²³²⁶. Tehdit²³²⁷ ve hakaret²³²⁸ gibi sırf hareket suçları bakımından ise doğal anlamda birden çok hareket hukuki anlamda tek fiil kabul edilmekte ve aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanması gerektiği belirtilmektedir.

3.3.5.2. Doğal Anlamda Tek Bir Hareketin Bulunduğu Haller

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, doğal anlamda tek bir hareketle farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlal edilmesidir. Örneğin bir bomba atılarak birden fazla kişinin öldürülmesi, tek bir kurşunla birden fazla kişinin yaralanması, tek bir sözle birden fazla kişiye cinsel tacizde bulunulması bu şekildedir. Burada, doğal

²³²⁵ 3CD., 25.02.2020, 18120/3823. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.09.2022).

²³²⁶ “Sanıkların av tüfeği ile bilerek ve görerek yapmış oldukları çok sayıda atış ile mağdurlar ... ve ...'nın yaralanmalarının ve mağdur ...'in araç ve işyerinin zarar görmesinin mutlak olması karşısında, sanık ...'in mağdurlar ... ve ...'ya yönelik kasten yaralama suçlarının yanında ayrıca mağdur ...'e yönelik mala zarar verme suçundan da mahkumiyetine karar verilmiş olmasında bir isabetsizlik görülmemiş olduğundan, tebliğnamenin fikri içtima hükümleri uyarınca en ağır olan suçtan sanığın cezalandırılmasına yönelik bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir.” 1CD., 06.07.2015, 5296/4312. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 15.09.2022).

²³²⁷ “Sanıkların kardeşleri ...'nin kumar oynadığı kahvehaneye girdikleri, sanık ...'nin katılan ...'nin “abi hayırdır” demesi üzerine sanık ...'nin elindeki tabancayı ona doğrultarak “kes lan sesini” diyerek tehdit ettiği, daha sonra sanık ...'nin tabancayla mağdurlar ... ve ...'in bulunduğu yöne doğru yere bir kez ateş ettiği ve mağdur ...'e “karışma öldürürüm” diyerek tehdit ettiği şeklinde kabul edilen olayda, sanıkların katılan ... ile mağdurlar ... ve ...'e yönelik hareketlerinin aynı yer ve zamanda, aynı suç işleme kararıyla, birbirini takip eden söz ve davranışlarla gerçekleşmesi nazara alındığında, hukuken bir bütün halinde tek bir tehdit fiilini oluşturduğu, buna bağlı olarak da tek fiille birden çok kişiye karşı tehdit suçlarını işleyen sanıklar hakkında zincirleme suç hükümleri gereği tehdit suçundan bir kez ceza verilip, bu cezanın 5237 sayılı Kanun'un 43/2. maddesi uyarınca arttırılması gerekirken, katılan ... ile mağdurlar ... ve ...'e yönelik tehdit eylemlerinin bağımsız suç oldukları kabul edilerek sanıkların ayrı ayrı iki kez tehdit suçundan cezalandırılmalarına karar verilmesi,” 4CD., 01.12.2021, 1070/28280. Aynı yönde bkz. 4CD., 25.10.2021, 1787/25299; 4CD., 29.09.2021, 21549/22929; 4CD., 15.09.2021, 3639/21732. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 25.02.2022).

²³²⁸ “Sanığın, olay günü katılan, akabinde katılan ...'na sinkaflı sözlerle hakaret ettiği, bu şekilde sanığın katılanlara yönelik hakaretlerinin aynı yer ve zamanda, aynı suç işleme kararıyla, birbirini takip eden söz ve davranışlarla gerçekleşmesi nazara alındığında, hukuken bir bütün halinde tek bir hakaret fiilini oluşturduğu anlaşılmakla, tek fiille birden çok katılana karşı hakaret suçunu işleyen sanık hakkında TCK'nın 43/2. maddesinde düzenlenmiş bulunan aynı nev'idan fikri içtima hükümleri uyarınca tek ceza verilip, bu cezanın aynı Kanun'un 43/1. maddesi uyarınca arttırılması gerekirken, sanığın her iki katılana yönelik eylemlerinin ayrı, bağımsız hakaret suçlarını oluşturduğu kabul edilerek iki kez cezaya hükmedilmesi hukuka uygun bulunmamıştır.” 18CD., 16.06.2020, 959/7491. Aynı yönde bkz. 4CD., 14.12.2021, 7912/29300; 3CD., 04.06.2020, 2031/5929; 3CD., 20.02.2020, 19127/3592; 18CD., 22.01.2020, 8373/1833. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

anlamda tek bir hareketin bulunduğu açık olmakla birlikte, fiil sayısının kaç olduğu ve aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanıp uygulanamayacağı hususunda tartışmalar mevcuttur²³²⁹.

Bir görüşe göre, doğal anlamda tek hareketle farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlali halinde, fiil sayısı mağdur sayısına göre belirlenmelidir. Böyle durumlarda mağdur ve dolayısıyla fiil çokluğu bulunduğu için gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır. Örneğin tek bir bomba atılması halinde doğal anlamda tek bir hareket bulunmasına rağmen, bunun sonucunda ölen ve/veya yaralanan kişi sayısı kadar fiil bulunduğu için fikri içtimadan söz edilemez; gerçek içtimanın uygulanması gerekir²³³⁰.

Bir diğer görüşe göre, böyle bir durumda suçların içtimai hali söz konusu olmayıp, tek bir suç tipinin ihlali mevcuttur ve aynı suç tipine ilişkin haksızlık niceliksel bakımdan yoğunlaşmaktadır. Ortaya çıkan neticelerin çokluğu ise cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır²³³¹.

Başka bir görüşe göre, doğal anlamda tek bir hareketle farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlali halinde fiil tekliği bulunduğundan, fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekir. Tüfeğin bir kez ateşlenmesi sonucu saçma taneleriyle birden fazla kişinin yaralanması veya araca konulan bir bombanın patlatılması suretiyle birden çok kişinin öldürülmesi durumunda, tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi söz konusu olduğundan, aynı neviden fikri içtima hükümleri uygulanmalıdır²³³².

Son olarak doktrindeki bir diğer görüş, doğal anlamda tek bir hareketle farklı kişilerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlali halinde, netice ve mağdur sayısından bağımsız olarak tek bir fiilin bulunduğunu kabul etmektedir. Örneğin, bir bomba atılarak üç kişi öldürüldüğünde, tek fiil ile birden fazla kasten öldürme suçu işlenmiştir. Dolayısıyla teorik açıdan fikri içtima hükümleri uygulanabilir durumdadır. Bununla beraber bu görüş, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin korunan hukuki değerler

²³²⁹ Göktürk, Fikri İçtima, s. 202.

²³³⁰ Brähler, s. 31; Göktürk, Fikri İçtima, s. 202.

²³³¹ Göktürk, “Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai”, s. 57; Werle, s. 39.

²³³² Mezger, s. 468; Göktürk, Fikri İçtima, s. 203.

arasında en üstte yer aldığına dikkat çekerek, tek bir fiil ile farklı kişilerin bu nitelikteki hukuki değerlerinin ihlali halinde, genel kural olan fikri içtimadan ayrılarak gerçek içtima kuralının uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir²³³³. Böylece farklı kişilere karşı kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlali söz konusu olduğunda gerçek içtimanın fikri içtima kuralının istisnası olarak uygulanmasıyla, tek fiil ile birden fazla suç işleyen ve cezanın belirlenmesi bakımından lehine bir durum yaratan failin, aynı suçları birden fazla fiil ile gerçekleştiren faile nazaran avantajlı bir konuma sahip olması sakıncası da bertaraf edilmiş olacaktır²³³⁴.

Bu görüş daha adil sonuçların elde edilmesi noktasında isabetli olmakla birlikte, TCK'nın 43. maddesinin 2. ve 3. fıkraları karşısında, doğal anlamda tek bir hareketle birden fazla kişinin kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerinin ihlali halinde dahi, tek fiille aynı suçun birden çok kişiye karşı işlenmesi nedeniyle aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanmalıdır. Eğer doğal anlamda tek hareketle farklı kişilere karşı işlenen suç, 43. maddenin 3. fıkrasında sayılan istisnalar arasındaysa, bir diğer ifadeyle “*kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma*” suçlarından biriyse, bu durumda gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır²³³⁵. Ancak m. 43/3'te aynı neviden fikri içtimanın istisnaları sınırlı sayıda sayma suretiyle gösterilmemiş olsaydı, korunan hukuki değerler bakımından bir ayrıma gidilmesi ve sorunun çözümünün içtihat yoluyla yapılması mümkün olabilirdi.

3.3.6. Hedefte Sapma

Hedefte sapma, seçilen araçların yetersizliği veya yetenekli bir şekilde kullanılamaması gibi bir sebepten dolayı, failin maksadını oluşturan neticeden başka bir neticenin gerçekleşmesini ifade eder²³³⁶. Sapma, iradenin oluşumu değil, gerçekleştirilmesi sürecinde, bir diğer ifadeyle icra aşamasında ortaya çıkar; bu nedenle hatanın aksine kastın oluşumuna bir etkisi yoktur²³³⁷. Sapmada, fiil bütün kurucu unsurlarıyla birlikte

²³³³ Bu görüş için bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 203-204.

²³³⁴ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 212.

²³³⁵ Bkz. **Demirel**, s. 1482.

²³³⁶ **Dönmezer/Erman**, II, kn. 667; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 822.

²³³⁷ **Güngör, Devrim**, Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata, Yetkin Yay., Ankara 2007, s. 88, 96.

doğru bir şekilde bilinmekte ve istenmekteyse de²³³⁸, netice dış bir etkene bağlı olarak failin kastettiği konu üzerinde değil, başka bir konu üzerinde gerçekleşmektedir²³³⁹.

Hedefte sapma, 765 sayılı TCK'da suçun unsurlarında hata ile aynı maddede (m. 52) düzenlenmekteydi. 5237 sayılı TCK'da ise hedefte sapma ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir²³⁴⁰. Bu nedenle fiili hareketle açıklayan görüş, hedefte sapma halinde tek bir fiil ile birden fazla suçun gerçekleşmesi nedeniyle, olayın mahiyetine göre aynı veya farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini kabul etmektedir²³⁴¹. Hatayı düzenleyen 30. madde ile farklı neviden fikri içtimaı düzenleyen TCK m. 44'ün gerekçelerinde de, hedefte sapma halinde fikri içtima hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Yargıtay'ın da hedefte sapma halinde fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır²³⁴².

Hedefte sapma halinde aynı neviden fikri içtima kuralının uygulanmasını gerektirebilecek iki ihtimal bulunmaktadır. İlk ihtimal tek neticeli hedefte sapmadır. Örneğin A'nın B'ye zarar vermek kastıyla hareket halindeki otomobiline doğru taş fırlatması, ancak taşın C'nin park halindeki otomobiline isabet ederek camının kırılmasına neden olması halinde durum böyledir. Bu durumda B'ye karşı işlenen mala zarar verme suçu teşebbüs aşamasında kalmış ve C'ye karşı ise olası kastla mala zarar verme suçu işlenmiştir. Hedefte sapmanın fikri içtima hükümlerine göre çözülmesi gerektiğini kabul eden görüşe göre, burada aynı suç bir fiil ile birden fazla kişiye karşı işlendiğinden aynı neviden fikri

²³³⁸ **Güngör**, Hata, s. 96.

²³³⁹ Konular nitelik itibarıyla aynı olabileceği gibi, farklı da olabilir. Örneğin, A'yı öldürmek için atılan kurşunların B'ye isabet etmesi halinde konular aynı iken; camı kırmak için atılan bir taşın A'ya isabet ederek yaralanmasına sebebiyet vermesinde konular farklıdır. Bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 193-194.

²³⁴⁰ Sapmayı düzenleyen bir hükme 5237 sayılı TCK'da yer verilmemiş olmasının bir eksiklik olduğu yönündeki görüş için bkz. **Güngör**, Hata, s. 96.

²³⁴¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 654, 657; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 817; **Göktürk**, "Türk Hukuku'nda Suçların İçtimaı", s. 45. Fikri içtimada failin kastının tekliği veya kastın tek bir neticeye yönelik olması şart olmayıp TCK m. 44'te de böyle bir koşul getirilmemiştir. Önemli olan, failin belli bir "iradi karar" doğrultusunda hareket etmek suretiyle fiilini gerçekleştirmesidir. Fiili yönlendiren bu irade, suçun kanuni tanımındaki neticeyi kapsayan kasttan farklıdır. Bu nedenle, hem tek neticeli hem de çok neticeli sapma hallerinde aynı veya farklı neviden fikri içtima kuralları uygulanabilecektir. Bkz. **Koca**, "Fikri İçtima", s. 212, dpn. 69. Fikri içtimada fiilin objektif tekliğinin yanında subjektif tekliğinin de bulunması gerektiği ve iki neticenin bulunduğu hallerde, manevi unsurun ikinci neticeyi de kapsamından ötürü fiil tekliğinden ve fikri içtimadan söz edilemeyeceği yönündeki aksi görüş için bkz. **Soyaslan**, s. 279.

²³⁴² "5237 sayılı TCK'nda ise hedefte sapma haline ilişkin özel bir hüküm bulunmadığından hedefte sapma halinde failin sorumluluğunun, meydana gelen netice bakımından failin kusurunun ne olduğu ile suçların içtimaı kuralları çerçevesinde çözümlenmesi gerekmektedir." 1CD., 08.05.2017, 115/1481. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.09.2022).

içtima hükümleri uygulanmalıdır²³⁴³. Benzer şekilde, A'nın B'yi öldürmek amacıyla silahını ateşlemesi ve fakat silahtan çıkan kurşunun B'ye isabet etmeyerek, onun hemen yanında duran C'ye isabet ederek ölümüne neden olması halinde de tek neticeli hedefte sapma vardır²³⁴⁴. Bu durumda B bakımından kasten öldürme suçuna teşebbüs, C bakımından ise olası kastla öldürme²³⁴⁵ meydana geldiğinden, A'nın sorumluluğu TCK'nın 43. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca çözümlenmelidir. Buna göre, tek fiille B ve C'ye karşı kasten öldürme suçu işlendiği için, her ne kadar olayda aynı neviden fikri içtima var ise de, TCK m. 43/3'te yer alan istisna hükmü gereği gerçek içtima kuralı uygulanır²³⁴⁶.

İkinci ihtimal ise, çift neticeli hedefte sapmadır. Çift neticeli sapma halinde, hareket ile kastedilen neticenin yanında başka bir netice daha gerçekleşir. Örneğin, A'nın B'yi yaralamak amacıyla silahını ateşlemesi sonucunda silahtan çıkan kurşunun B'nin kolunu sıyırdıktan sonra, onun hemen arkasında duran C'ye isabet ederek yaralanmasına neden olması halinde, çift neticeli hedefte sapma vardır. Bu durumda, B bakımından kasten yaralama, C bakımından ise olası kastla yaralama meydana geldiğinden, A'nın sorumluluğu TCK m. 43'ün 2. ve 3. fıkraları uyarınca çözümlenmelidir. Tek fiille B ve C'ye karşı kasten yaralama işlendiği için, her ne kadar olayda aynı neviden fikri içtima var ise de, TCK m. 43/3'te yer alan istisna hükmü gereği gerçek içtima kuralı uygulanacaktır. Başka bir ihtimalde A, B'yi öldürmek kastıyla silahıyla birkaç el ateş eder ve mermilerden biri B'ye isabet ederek onu yaralarken, diğer bir mermi yanında bulunan C'ye isabet ederek ölümüne neden olur. Bu durumda B'ye karşı teşebbüs aşamasında

²³⁴³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 664.

²³⁴⁴ Örnek için bkz. Göktürk, Fikri İçtima, s. 196.

²³⁴⁵ A'nın, C'nin isabet alabileceğini öngörmesine rağmen sonucu kabullenmesi halinde olası kasttan söz edilir. Şayet A'nın C'nin ölümü bakımından olası kastı değil, basit veya bilinçli taksiri söz konusuysa, gerçekleşen suçlar farklı olacağı için sorumluluğun belirlenmesinde de farklı neviden fikri içtima hükümlerine başvurmak gerekir.

²³⁴⁶ Göktürk, Fikri İçtima, s. 196. Özgenç, A'nın B'yi öldürmek kastıyla ateş etmesi ancak merminin B'ye değil, yanında bulunan C'ye isabet ederek yaralanmasına sebep olması ihtimalinde, B bakımından "teşebbüs aşamasında kalmış kasten öldürme" ve C bakımından ise "teşebbüs aşamasında kalmış olası kastla öldürme" suçlarının oluştuğunu kabul etmektedir. Böylece bir fiil ile aynı suç birden fazla kişiye karşı işlenmekle birlikte, kasten öldürme suçu aynı neviden fikri içtimanın istisnalarından birini oluşturduğundan, TCK m. 43/3 gereğince gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Yine yazara göre, A'nın B'yi yaralamak amacıyla fırlattığı taş B'ye değil, yanındaki C'ye isabet eder ve C'nin ölümüne yol açarsa, B bakımından "kastan yaralama suçuna teşebbüs" ve C bakımından "neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış olası kastla yaralama" suçu olduğundan, TCK m. 43/3 gereği gerçek içtima hükümleri uygulanmalıdır. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 663-664.

kalmış kasten öldürme suçu, C'ye karşı ise olası kastla öldürme suçu işlenmiştir. Dolayısıyla m. 43/3 uyarınca gerçek içtima hükümleri uygulanarak A'ya işlediği her iki suçtan dolayı ayrı ayrı ceza verilmelidir²³⁴⁷.

Buna karşın, neticenin fiilin alt unsuru olduğunu ve fiil tekliğinden söz edilebilmesi için dış dünyada meydana gelen tipik neticenin de tek olması gerektiğini kabul eden görüşe göre, kanunda açık bir hüküm bulunmadığı için hedefte sapma halinde fikri içtima hükümleri uygulanamaz²³⁴⁸. Özellikle çift neticeli hedefte sapma bakımından fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağına, zira hedefte sapmada netice sayısı kadar fiil bulunduğu²³⁴⁹ ve gerçek içtima kuralının uygulanması gerektiğine²³⁵⁰ dikkat çekilmektedir. Yine bu görüşe göre fikri içtima, yalnızca farklı suçlar bakımından söz konusu olabilir ve bir fiille aynı suçun birden fazla işlenmesi mümkün değildir²³⁵¹. Bu nedenle, atılan bir mermi ile iki kişinin öldürülmesi durumunda, aynı kanun hükmü iki kez ihlal edilmişse de, bu ihlaller tek bir fiilden değil, iki ayrı fiilden kaynaklanmaktadır. Zira dış dünyada meydana gelen değişiklik de iki tanedir²³⁵² ve TCK m. 43/2-3 hükümleri uygulanamaz. Tek neticeli sapma halinde de, biri teşebbüs aşamasında kalmış diğeri tamamlanmış iki suç bakımından, gerçek içtima kurallarına göre sorumluluğun tayin edilmesi gerekir²³⁵³. Bu nedenle bu görüşe göre hedefte sapma halinde failin sorumluluğu, kast ve taksir ile ilgili genel esaslar dikkate alarak belirlenmelidir²³⁵⁴.

3.3.7. Türk Ceza Kanunu'nun 43. Maddesinin 1. Fıkrası ile 2. Fıkrasının Birlikte Gerçekleşmesi

Aynı suç tek bir fiille birden çok kişiye karşı işlendiği takdirde, faile tek ceza verilmekte ve bu ceza TCK m. 43/1'de gösterilen oranlarda artırılmaktadır. Bu durumun aynı

²³⁴⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 818; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 669; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 839.

²³⁴⁸ Dönmezer/Erman, II, kn. 671; Güngör, Hata, s. 93-94.

²³⁴⁹ Toroslu/Toroslu, s. 28; İcel, "Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme", s. 180.

²³⁵⁰ Güngör, Hata, s. 94, 99.

²³⁵¹ İcel, "Fikri İçtima Üzerinde Bir İnceleme", s. 180-181.

²³⁵² Güngör, Hata, s. 95.

²³⁵³ Dönmezer/Erman, II, kn. 669.

²³⁵⁴ Toroslu/Toroslu, s. 280-281; Dönmezer/Erman, II, kn. 669; Güngör, Hata, s. 96.

mağdurlara karşı aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda tekrarlanması halinde, hem aynı neviden fikri içtima hem de zincirleme suç bir arada bulunabilecektir. Örneğin failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında karı koca olan iki kişiyi farklı zamanlarda her defasında tek bir fiille birden çok kez tehdit etmesi veya yazdığı yazılarla birden fazla kimseye bir hafta boyunca hakaret etmesi halinde, hem TCK m. 43/1'e hem de m. 43/2'ye uyan bir durum söz konusudur²³⁵⁵. Böyle hallerde bir fiille birden fazla kişiye karşı aynı suç işlendiğinden öncelikle aynı neviden fikri içtima kuralı (m. 43/2) uygulanır ve verilen ceza m. 43/1 uyarınca artırılır. Ardından, aynı suçun aynı kişilere karşı bir suç işleme kararının icrası kapsamında birden çok işlenmiş olması nedeniyle, söz konusu artırılmış ceza üzerinden bu kez zincirleme suç nedeniyle m. 43/1 uyarınca yeniden bir artırım yapılır²³⁵⁶. Yargıtay'ın bu yönde kararları bulunmakla birlikte²³⁵⁷; temel ceza üzerinden m. 43/1 ve m. 43/2 bakımından ayrı ayrı artırım yapılarak sonuç cezanın belirlenmesi gerektiğine ilişkin kararları da bulunmaktadır²³⁵⁸.

Bir diğer ihtimal ise, zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden birinde aynı neviden fikri içtima halinin bulunmasıdır. Örneğin failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında önce A'yı, ertesi gün ise tek fiille hem A hem de B'yi tehdit etmesi halinde;

²³⁵⁵ Artuç, s. 51.

²³⁵⁶ İçel, Ceza Hukuku, s. 623; Artuç, s. 51, 64. Hakeri'ye göre, böyle bir durumda suç bir kişiye karşı işlenmediğinden TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrası uygulanamaz. Ancak suç her defasında tek fiille birden fazla kişiye karşı işlendiği için, 43. maddenin 2. fıkrası her bir fiil için ayrı ayrı uygulanmalıdır. Bkz. Hakeri, Ceza Hukuku, s. 611. Bu nedenle, örneğin, failin aynı kişilere farklı zamanlarda üç kez hakaret etmesi durumunda üç fiil bulunduğundan, her bir fiil hakkında 43. maddenin 2. fıkrası uygulanmak suretiyle üç ayrı ceza tayin edilmelidir.

²³⁵⁷ "Sanığın, mağdurlara yönelik olarak aynı fiille tehdit suçunu işledikten sonra, bu kez bir suç işleme kararının icrası kapsamında ayrı bir zaman diliminde aynı mağdurlara karşı aynı fiille yeniden tehdit suçunu işlemesi karşısında, tehdit suçundan temel ceza tayin edildikten sonra, öncelikle eylemi birden çok mağdura karşı gerçekleştirmesi nedeniyle aynı nevi'den fikri içtima kuralı gereğince TCK'nın 43/2. maddesi aracılığıyla 43/1. maddesi ile artırım yapılması, ardından da bulunan artırılmış ceza miktarı üzerinden zincirleme suç nedeniyle TCK'nın 43/1. maddesi uyarınca artırım yapılarak sonuç cezanın saptanması yerine, bir kez artırım yapılarak eksik ceza tayin edilmiş ise de, aleyhe temyiz olmadığından bozma yapılamayacağı," 4CD., 02.06.2016, 7927/11160. Aynı yönde bkz. 4CD., 20.01.2016, 32738/884; 4CD., 17.03.2016, 1667/5145; 4CD., 09.03.2016, 38970/4465. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 16.02.2022).

²³⁵⁸ "Sanığın mağdurlar K1 ve K2'ye yönelik tehdit eylemini, bir suç işleme kararının icrası kapsamında hem değişik zamanlarda hem de birden fazla kişiye karşı tek bir fiille gerçekleştirdiğinin anlaşılması karşısında; sanık hakkında temel ceza tayin edildikten sonra, öncelikle eylemi birden çok kişiye karşı gerçekleştirmesi nedeniyle fikri içtima kuralı gereğince TCK'nın 43/2. maddesi aracılığıyla 43/1. maddesi ile artırım yapılması, ardından yine temel ceza üzerinden aynı suçun birden fazla işlenmesi nedeniyle aynı Kanunun 43/1. maddesi uygulanmak suretiyle artırım yapılarak bulunacak miktarın önceki cezaya ilavesiyle sonuç cezanın saptanması gerektiğinin gözetilmemesi," 4CD., 11.12.2018, 36476/21473. Karar için bkz. Gökcan/Artuç, C. 2, s. 2271.

A bakımından m. 43/1, A ve B bakımından m. 43/2 kapsamına giren bir durum bulunmaktadır. Zincirleme suç yalnızca A bakımından gerçekleşmiştir. Bir diğer ifadeyle, TCK m. 43/2 kapsamında giren durum zincirleme şekilde işlenmiş değildir. Bu durumda doktrindeki bir görüşe göre, fail hakkında hem m. 43/1 hem de m. 43/2'nin uygulanması, B'ye yönelik fiilin iki defa cezalandırılmasına yol açacaktır. Bu nedenle, böyle hallerde fail hakkında yalnızca aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanmalı ve A'ya yapılan ilk fiilin cezasız kalmaması için de, ceza belirlenirken alt sınırdan uzaklaşılmalıdır²³⁵⁹. Bir diğer görüşe göre ise, böyle hallerde aynı neviden fikri içtima kuralı uygulandıktan sonra tek kişiye karşı işlenen ikinci fiil nedeniyle bağımsız bir cezaya hükmedilerek iki ceza toplanmalıdır²³⁶⁰.

Yargıtay'ın ise fiillerden birinin tek bir kişiye, diğerinin ise bu kişiyle birlikte başka bir kişiye daha yöneldiği hallerde de TCK m. 43/2 göndermesiyle m. 43/1 uyarınca artırılmış ceza üzerinden m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle bir kez daha artırım yapılması gerektiği yönünde kararları bulunduğu gibi²³⁶¹; temel ceza üzerinden m. 43/1 ve m. 43/2 bakımından ayrı ayrı artırım yapılarak sonuç cezanın belirlenmesi gerektiğine ilişkin kararları da bulunmaktadır²³⁶². Kanaatimizce, yukarıdaki örnekte A'ya karşı suçların zincirleme şekilde işlendiği, ancak B bakımından zincirleme suçun oluşmadığı göz önünde bulundurulmalı; zincirleme suç artırımı, aynı neviden fikri içtima nedeniyle artırılmış ceza üzerinden değil temel ceza üzerinden yapılmalıdır. Fail hakkında önce A ve B'ye karşı tek fiille işlediği suçlar bakımından aynı neviden fikri içtima nedeniyle m. 43/1'deki oranlar kapsamında bir artırım yapılmalı; ardından temel

²³⁵⁹ Örnek ve açıklamalar için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 557-558; **Bayar**, s. 127; **Özen**, Genel Hükümler, s. 930.

²³⁶⁰ **Gökcan/Artuç**, C. 1, s. 1371.

²³⁶¹ “Sanığın, müşteki ...'nın babası olan katılan ...'ın telefonuna gönderdiği mesajda, “...ya benimle evlenir, ya da ikimiz birlikte ölüyoruz” şeklindeki tehdit sözlerinin hem katılan ... hem de kızına yönelmiş olması, bu eylemden bir süre sonra da katılan ...'yı sokakta gördüğünde “seni kaçıracağım, senin için 10 yıl hapis yatarım” şeklinde sözler söylemesi karşısında; aynı neviden fikri içtima kuralı gereğince TCK'nın 43/2. maddesi göndermesiyle 43/1. maddesinden artırım yapılarak, ardından da bulunan artırılmış ceza miktarı üzerinden zincirleme suç nedeniyle TCK'nın 43/1. maddesi uyarınca artırım yapılarak sonuç cezanın belirlenmesi gerektiği gözetilmeden sanık hakkında tehdit suçundan iki defa mahkumiyet kararı verilmesi,” 4CD., 24.02.2016, 35969/3250. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.10.2021).

²³⁶² “Sanığın 14/09/2012 tarihinde katılan'yi öldürmekle tehdit ettiği, 16/9/2012 tarihinde ise hem katılan'yi hem de müşteki ...'yi bıçakla tehdit ettiğinin anlaşılması karşısında, TCK'nın 43/1 ve 43/2. maddelerinin ayrı ayrı temel ceza üzerinden uygulanması gerektiği gözetilmeden, ... TCK'nın 43. maddesinin bir kez uygulanması suretiyle yazılı şekilde hüküm kurulması,” 4CD., 09.05.2019, 3519/8482. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 16.02.2022).

ceza üzerinden bu kez zincirleme suç nedeniyle m. 43/1 uyarınca yapılacak artırım miktarı belirlenmeli ve bu artırım miktarı, aynı neviden fikri içtima kuralı uygulanarak elde edilen ceza miktarına eklenerek sonuç ceza belirlenmelidir.

3.3.8. Sonuçları

Aynı neviden fikri içtimaa ilişkin TCK m. 43/2'ye göre, “*aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda*”, zincirleme suç düzenleyen 1. fıkra hükmü uygulanacaktır. Aynı neviden fikri içtima ile zincirleme suç arasında yapısal bir benzerlik bulunmadığından, 1. fıkra hükmü yalnızca cezanın belirlenmesi bakımından uygulanabilecektir²³⁶³. TCK, cezanın belirlenmesi bakımından aynı neviden fikri içtimaa, erime sisteminin kabul edildiği farklı neviden fikri içtimadan farklı bir sonuç bağlamıştır. Fikri içtimanın her iki şeklinde de faile tek bir ceza verilmekle birlikte, farklı neviden fikri içtimada yalnızca en ağır cezanın verilmesiyle yetinilmekte; aynı neviden fikri içtimada ise faile yine tek ceza verilmekte ve fakat bu ceza TCK m. 43/1 uyarınca dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılmaktadır. Böylece aynı neviden fikri içtima bakımından hukuki içtima sisteminin benimsendiği görülmektedir²³⁶⁴. Artırım oranı, aynı suç tipinin ihlal edilme sayısına ve ortaya çıkan zarar ile tehlikenin ağırlığına göre belirlenmelidir²³⁶⁵.

Aynı neviden fikri içtimanın “*Zincirleme Suç*” başlığı altında düzenlenmiş olması ve 43. maddenin 2. fıkrasındaki yollama nedeniyle, aynı neviden fikri içtimanın varlığı da TCK m. 61'deki sıralama uyarınca cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır (f. 5)²³⁶⁶. Suçlardan birinde nitelikli hal varsa, artırım bunun cezası üzerinden yapılmalıdır²³⁶⁷.

Fikri içtima yalnızca cezanın belirlenmesi bakımından bir özellik arz eder; bu nedenle, cezanın belirlenmesi dışında kalan hususlarda her bir suç bağımsızlığını korur²³⁶⁸.

²³⁶³ Aynı yönde bkz. **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 262.

²³⁶⁴ Fikri içtimanın aynı ve farklı türlerinin tek maddede toplanarak, verilecek cezanın belli bir oranda artırılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Koca**, “*Fikri İçtima*”, s. 215.

²³⁶⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 810; **Göktürk**, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai*”, s. 53.

²³⁶⁶ **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 269.

²³⁶⁷ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 810.

²³⁶⁸ **Koca/Üzülmez**, s. 553; **Göktürk**, Fikri İçtima, s. 270; **Özen**, Genel Hükümler, s. 965.

Kovuşturma şartları, zamanaşımı, af kanunlarının kapsamı gibi hususlar her suç bakımından ayrı ayrı incelenmeli, mahkûmiyet hükmünde, bir fiille gerçekleştirilen bütün suçlar gösterilmelidir²³⁶⁹. Kovuşturma şartları yerine getirilmeyen suçlar fikri içtima ilişkisinde göz önünde bulundurulamaz²³⁷⁰. Suçlardan biri dava zamanaşımına veya affa uğrar, şikâyet süresi geçirilir veya şikâyet geri alınır ya da şikâyetten vazgeçilirse, bu suç artık fikri içtima kapsamına dâhil olmaz. Geriye tek suç kalırsa fikri içtima da ortadan kalkar²³⁷¹. Örneğin tek fiil ile aynı suç birden fazla kişiye karşı işlenmişse ve suçlardan biri zamanaşımına uğramışsa²³⁷², zamanaşımına uğramayan suçtan dolayı hüküm kurulur. Her bir suç başlı başına cezalandırılabilir olmalıdır. Bazı suçlar bakımından şahsi cezasızlık nedeni veya ceza ilişkisini düşüren özel nedenlerin bulunması durumunda, bunlar fikri içtima bakımından dikkate alınmaz²³⁷³. Örneğin malvarlığına karşı suçlarda bu durum gündeme gelebilir.

Aynı neviden fikri içtima kapsamındaki suçlarda sübjektif bağlantı bulunduğundan, en ağır cezayı gerektiren suç hangi mahkemenin görevine giriyorsa, yargılama bu mahkemede yapılır (CMK m. 8-9)²³⁷⁴. Aynı suçlar tek hareketle gerçekleştirildiği için, suçun işlendiği zaman açısından hareketin gerçekleştirildiği zaman esas alınmalıdır²³⁷⁵.

Hükümün konusu iddianamede gösterilen fiil olduğundan, fikri içtima halindeki suçlardan biri hakkındaki kesin hüküm, hüküm fıkrasında yer almayan diğer suçları da kapsar²³⁷⁶. Dolayısıyla tek fiil ile aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde, *ne bis in idem* ilkesi geçerli olur ve bir kez hüküm verildikten sonra aynı fiilden dolayı yeniden yargılama yapılamaz²³⁷⁷.

²³⁶⁹ Demirbaş, s. 571; Koca, “Fikri İçtima”, s. 219.

²³⁷⁰ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 429.

²³⁷¹ Özen, Genel Hükümler, s. 966; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 812.

²³⁷² İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 430. Bu ihtimal, suçlardan birinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halin bulunması durumunda ortaya çıkabilir (TCK m. 66/3).

²³⁷³ Özen, Genel Hükümler, s. 967; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 429-430.

²³⁷⁴ Özen, Suçların İçtimai, s. 366.

²³⁷⁵ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 144.

²³⁷⁶ İçel, Suçların İçtimai, s. 83; Göktürk, Fikri İçtima, s. 270. Bir görüşe göre, 43. maddenin 3. fıkrasındaki istisna kapsamında kalan dört suçun gerçekleştiği hallerde, suçlardan biri için verilen kesin hüküm diğerlerini kapsamaz ve sonradan öğrenilen diğer suç için yargılama yapılabilir. Bkz. Akbulut, Ceza Hukuku, s. 813.

²³⁷⁷ Özen, Suçların İçtimai, s. 372.

4. BÖLÜM

ZİNCİRLEME SUÇUN HUKUKİ SONUÇLARI

4.1. GENEL OLARAK

Zincirleme suçun hukuki niteliği, ona bağlanacak sonuçlar bakımından belirleyici rol oynamaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde açıklandığı üzere kurumun hukuki niteliği suç çokluğu olduğundan, bu kapsamda işlenen suçları yalnızca kanunda gösterilen haller bakımından bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Söz konusu haller, ceza miktarının belirlenmesi (TCK m. 43/1), zamanaşımı süresinin başlangıcı (TCK m. 66/6) ve yer bakımından yetkili mahkemenin tespiti (CMK m. 12/2). Kanunda sayılan bu üç hal dışında, zincirleme suç kapsamındaki suçların bir bütün olarak ele alınması, zincirleme suçun tek bir suçmuş gibi işleme tabi tutulması, kurumun hukuki niteliğiyle çelişen sonuçlar meydana getirir²³⁷⁸. Nitekim ihlal ve suç sayısının birden çok olmasına rağmen zincirleme suçun bir bütün olarak değerlendirilmesi, bu konuda açık bir düzenlemenin bulunmasına bağlıdır. Bu nedenle, zincirleme suça ilişkin olarak kanunda hüküm bulunmayan, genel ve özel af, şikâyet süreleri ve şikâyetten vazgeçme, *ne bis in idem* ilkesi gibi hususlar bakımından zincirleme suç kapsamındaki suçlar bağımsızlıklarını korumaktadır²³⁷⁹. Belirtmek gerekir ki, zincirleme suçun hukuki niteliğine verilen anlama göre söz konusu kurumlar bakımından doktrinde farklı görüşler de sürülmektedir. Bu tartışmalara ilgili başlıkların altında yer verilecektir.

Failin lehine veya aleyhine olup olmadığına bakılmaksızın, zincirleme suçu oluşturan suçlar kanunda yer alan açık düzenlemelerin haricinde bölünebilmeli ve birbirlerinden ayrı işleme tabi olmalıdır. Ancak bu durum, bazı kurumlar bakımından çözümün ne şekilde yapılacağına ilişkin soru işaretleri ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin suçun işlendiği zamanın belirlenmesi ile kanunların zaman bakımından uygulanması açısından böyle bir sorun bulunmaktadır. Düşüncemize göre bunun gibi hukuki sorunlar, suçların bağımsız oldukları göz ardı edilmeden, ancak hem zincirleme suçun hem de tartışma

²³⁷⁸ Aynı yönde bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 121; **İçel**, Suçların İçtimarı, s. 157-158.

²³⁷⁹ **İçel**, Suçların İçtimarı, s. 157-158.

konusu olan kurumun ve buna bağılı olarak uygulanacak normun amacından yola çıkılarak, failin aleyhine ya da lehine haksız sonuçlar doğurmayacak şekilde çözümlenmelidir.

4.2. ZİNCİRLEME SUÇU OLUŞTURAN SUÇLARIN BİR BÜTÜN OLARAK DEĞERLENDİRİLDİĞİ HÜKÜMLER

4.2.1. Ceza Miktarının Belirlenmesi

4.2.1.1. Genel Olarak

TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasına göre, zincirleme suçun varlığı halinde bir cezaya hükmedilir ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Zincirleme suçun failine ceza miktarının belirlenmesi bakımından ayrıcalık tanınmıştır. Genel kural olan gerçek içtima ve buna bağılı olarak toplama ilkesi uygulanmamakta, tek bir cezanın verilmesiyle yetinilmektedir. Bu nedenle zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olması karşısında, tek bir cezanın tayini bakımından kanunda açık bir hükme yer verilmesi, verilecek cezanın tek bir suç işleyen failin cezasından ağır olması ve işlenen suçların sayısı ile ağırlığının cezanın tayininde etkili olması gerekir²³⁸⁰.

Zincirleme suç, gerçek içtima kurallarının uygulanması halinde verilecek olan cezanın adaletsiz olacağı düşüncesine dayandığı için²³⁸¹, yapılacak artırma sonucunda elde edilecek olan ceza, gerçek içtima kurallarının uygulanmasıyla ortaya çıkacak olan cezadan daha az olmalıdır²³⁸². Kanun koyucu, zincirleme suç failinin işlediği suçlar arasında bulunan aynı suç işleme kararını göz önünde bulundurarak failin lehine bir amaç gütmektedir. Bu nedenle zincirleme suç hükümleri uygulanırken artırım oranlarının fail aleyhine sonuç doğurmaması gerekir²³⁸³. Bununla birlikte zincirleme suç için verilecek

²³⁸⁰ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 264-265; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 152.

²³⁸¹ **Tosun**, s. 141.

²³⁸² **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 799; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 612; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 554; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 154. Bu kural, cezanın hem nicelik hem de niteliğine ilişkin yönü bakımından geçerli olup, farklı suçlar arasında da zincirleme suç kabul eden İtalyan Ceza Kanunu açısından öneme sahiptir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 130.

²³⁸³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 154.

ceza, suçlardan herhangi biri için verilecek cezadan daha fazla olmalıdır²³⁸⁴. Örneğin suçlardan biri bakımından 3, diğeri bakımından 5 yıl ceza öngörülmüşse, zincirleme suç nedeniyle verilecek ceza 5 yıldan fazla 8 yıldan az olmalıdır²³⁸⁵.

Zincirleme suçtan dolayı yapılacak artırımda, “işlenen suçların niteliği, suç sayısı, olayın oluş şekli ve failin suçu sürdürmedeki ısrarlı tutumu” göz önünde bulundurularak fiiller ile orantılı bir ceza belirlenmeli²³⁸⁶, aynı suç işleme kararına dayalı olarak iki suç işleyen fail ile on suç işleyen failin cezası arasında fark gözetilmelidir²³⁸⁷. Nitekim kanun koyucu, zincirleme suç halinde cezada yapılacak olan artırımla ilgili olarak tek bir oran belirlememiş olup, cezanın “dörtte birinden dörtte üçüne kadar” artırılacağını öngörmüştür²³⁸⁸. Cezanın kanunda gösterilen oranlarda artırılması zorunlu olmakla

²³⁸⁴ Tosun, s. 141; Zafer, Ceza Hukuku, s. 588; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 799.

²³⁸⁵ Aynı yönde bkz. Artuç, s. 64.

²³⁸⁶ Artuç, s. 63; Erem/Danışman/Artuk, s. 345. “5237 sayılı TCK’nın 3/1. maddesindeki “suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur” şeklindeki yasal düzenlemeler ile dosyaya yansıyan bilgi ve kanıtlar birlikte ve isabetle değerlendirilip, olayın oluş şekli, süresi, eylem sayısı ve suçu sürdürmedeki ısrarlı tutumu göz önüne alınarak sanık hakkında zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırımın hak ve nesafete uygun bir şekilde belirlenmesi gerekirken, orantılılık ilkesine aykırı olarak, denetime olanak verecek yasal ve yeterli gerekçeler de gösterilmeden üst sınıra yakın tayin edilmesi,” 5CD., 09.05.2016, 4014/4804. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.10.2021).

²³⁸⁷ İçel, Suçların İçtimaı, s. 152.

²³⁸⁸ Zincirleme suçta belirlenecek cezanın artırılmasına dair “Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır” hükmü, “cezaların şahsiliği” ve “kusursuz suç ve ceza olmaz” ilkeleri yönünden Anayasa’nın 2. ve 38. maddelerine aykırı olduğu iddiası ile iptal davasına konu olmuştur. Anayasa Mahkemesi, şu gerekçelerle davanın reddine karar vermiştir: “Başvuru kararında, zincirleme suç işlenmesi nedeniyle faile sadece bir kez ceza verilmesi gerektiğine göre, bu ceza belirlenirken genel kurallara göre temel cezadan belirli bir oranda uzaklaşarak hüküm kurulması mümkün olduğu hâlde ayrıca bir oran belirlenerek ceza artırımı yapılmasının hukuk devleti, cezaların şahsiliği ve kusursuz suç ve cezanın olmayacağı ilkeleriyle bağdaşmadığı belirtilerek kuralın, Anayasa’nın 2. ve 38. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. ... Ceza hukukunun, toplumun kültür ve uygarlık düzeyi, sosyal ve ekonomik yaşantısıyla ilgili bulunması nedeniyle suç ve suçlulukla mücadele amacıyla ceza ve ceza muhakemesi alanında sistem tercihinde bulunulması Devletin ceza siyaseti ile ilgilidir. Bu bağlamda ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler bakımından kanun koyucu Anayasa’nın temel ilkelerine ve ceza hukukunun ana kurallarına bağlı kalmak koşuluyla, soruşturma ve yargılamaya ilişkin olarak hangi yöntemlerin uygulanacağı, toplumda belli eylemlerin suç sayılıp sayılmaması, suç sayıldıkları takdirde hangi çeşit ve ölçülerdeki ceza yaptırımlarıyla karşılanmaları gerektiği, hangi hâl ve hareketlerin ağırlaştırıcı ya da hafifletici öge olarak kabul edileceği gibi konularda takdir yetkisine sahiptir. ... Zincirleme suç, cezaların adalet ve hakkaniyete uygun olmasını sağlayacağı düşüncesiyle çağdaş ceza hukuku tarafından kabul edilen, karşılaştırmalı hukukta geniş bir şekilde uygulanan, ilkeleri ve kapsamı da belirli olan bir kurumdur. Zincirleme suç söz konusu olduğunda, diğer bir ifadeyle aynı suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi ya da aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda, faile mağdur veya fiil sayısınınca değil, bir kez ceza verilmektedir. Ancak bu ceza itiraz konusu kuralla belirlenen oranda artırılmaktadır. Bu şekilde failin fiiliyle mağdurun zararı arasında bir denge kurulması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun, ceza yaptırımlarının belirlenmesindeki takdir yetkisine dayanarak zincirleme olarak gerçekleştirilen suçlarda cezanın belirli oranlarda artırılmasını öngörmesinde hukuk devleti ilkesi ile çelişen bir yön bulunmamaktadır. Diğer yandan kuralın zincirleme şekilde gerçekleşen suçlar için geçerli olduğu konusunda kuşku yoktur. Bu şekilde ceza artırımının failin

birlikte, artırım miktarını belirlemede hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır²³⁸⁹. Hâkim bu takdir yetkisini kullanırken, suç sayısı ile fiillerin ağırlıklarını göz önünde bulundurmali²³⁹⁰, suç ve cezada orantılılık ilkesini vurgulayan TCK m. 3/1'i gözetmeli, artırım oranını denetime olanak verecek şekilde ve dayanaklarını somutlaştırarak belirlemelidir²³⁹¹. Cezalandırılabilir veya kovuşturulabilir nitelikte olmayan suçlar, cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmamalı ve zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırım oranının belirlenmesinde de hesaba katılmamalıdır²³⁹².

Zincirleme suçta artırım esas alınacak olan ceza, somut cezadır²³⁹³. İtalyan Ceza Kanunu'nun 81. maddesinde, üzerinden artırım yapılacak olan cezanın, "*en ağır ihlal için verilen ceza*" olduğu açıkça belirtilmektedir. TCK'da böyle bir açıklık bulunmamasına karşın, artırımın en ağır ceza üzerinden yapılacağı hususu doktrin²³⁹⁴ ve uygulamada²³⁹⁵ vurgulanmaktadır.

aslında konusu birden çok kez suç oluşturan fiillerine karşılık olacağı ve suçun faili olan kişiler hakkında uygulanacağı açıktır. Dolayısıyla kural, Kanun'da suç olarak tanımlanan fiilleri kusurlu davranışlarıyla gerçekleştiren kişiler hakkında uygulanacağından, "cezaların şahsiliği" ve "kusursuz suç ve cezanın olmayacağı" ilkelerine de aykırılık içermemektedir. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. ve 38. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir." AYM, 05/03/2015, 161/26. Karar için bkz. **İçel**, Ceza Hukuku, s. 621, dpn. 154.

²³⁸⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 267.

²³⁹⁰ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 627; **Akbulut**, "Zincirleme Suç & Fikri İçtima", s. 164.

²³⁹¹ "TCK'nin 43/1. maddesinde suçun zincirleme şekilde işlenmesi halinde cezanın 1/4'ten 3/4'üne kadar artırılabilirliği öngörülmüş olup, zincirleme suç nedeniyle artırım yapılırken, TCK'nin 3. maddesinin 1. fıkrasındaki "Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenir" şeklindeki yasal düzenleme uyarınca mağdur .../veya fiil sayısı nazara alınıp, fiillerin süresi de gözetilerek benzer olaylarla karşılaştırıldığında failin fiili, eylem ile ceza arasındaki dengeyi bozmayacak şekilde, denetime imkân verecek biçimde yasal ve yeterli gerekçe gösterilerek hakkaniyet ölçüleri ile bağdaşacak hakça bir zincirleme suç artırım oranı belirlenerek ceza tayin edilmesi," 5CD., 08.06.2021, 5642/2691. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 3.10.2022).

²³⁹² **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 148.

²³⁹³ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 799; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 612; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 554.

²³⁹⁴ **Erem**, "Suçların ve Cezaların İçtimai", s. 39; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 153; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 126; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 346; **Alacakaptan**, s. 55. Zincirleme suçun hukuki niteliğini suç tekliği ile açıklayan **Kunter**'e göre, en ağır ihlalin cezasının esas alınmasının nedeni, tüm ihlallerin "*tek bir suç*" oluşturmastır. **Kunter**, "Müeselsil Suç ve Af", s. 907.

²³⁹⁵ "Suçların işleniş biçimi ile suç konusu uyuşturucu maddelerin miktarı, önem ve değerine göre, sanık hakkında temel hapis cezasının alt sınır aşarak tayin edilmesi yerinde ise de; zincirleme suçlarda, suçların tümü değil, zincire dahil suçlardan en ağır sonuç doğuran suç esas alınarak, TCK'nın 3 ve 61. maddelerindeki ilke ve ölçütlerle orantılı olacak şekilde temel ceza belirlenip zincire dahil suçların sayısı ve niteliklerine göre TCK'nın 43. maddesi gereğince takdir edilecek oranda artırım yapılması gerekirken," 10CD., 13.06.2019, 755/3909. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 3.10.2022).

Müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren hallerde, zincirleme suç nedeniyle artırım yapılamaz²³⁹⁶. Hatta doktrinde bir görüşe göre, TCK'nın 61. maddesinde gösterilen nedenler nedeniyle cezada indirimle gidilmiş olsa -örneğin, suçların teşebbüs halinde kalması nedeniyle failin “*müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile*” (TCK m. 35/2) cezalandırılması söz konusu olsa- bile, zincirleme suç nedeniyle cezada artırım yapılamayacaktır²³⁹⁷.

Zincirleme suçta birden çok suça tek ceza verildiği için, bu cezaya bağlı sonuçlar uygulanır. Hak yoksunluğu her bir suça göre değil, mahkûm olunan cezaya göre belirlenir. Koşullu salıverilme de mahkûmiyete göre hesaplanmaktadır. Tekerrürde de mahkûm olunan ceza esas alınır ve kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ile erteleme, mahkûm olunan cezaya bağlı olarak yapılır²³⁹⁸. Adli para cezaları, kimi zaman seçimlik ceza kimi zaman da hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte uygulanan temel ceza olarak düzenlenmektedir. Kısa süreli hapis cezasının, koşulları gerçekleştiği takdirde adli para cezasına çevrilebileceği kabul edilmiştir (TCK m. 50). Bu durumda, uygulamada asıl mahkûmiyet de 50. madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası olacaktır. Buna göre, ilk önce hürriyeti bağlayıcı ceza üzerinden zincirleme suç hükümleri uygulanmalı ve bu uygulama sonucunda belirlenen cezanın 50. maddenin koşullarını taşıması halinde, hürriyeti bağlayıcı ceza adli para cezasına çevrilmelidir. Eğer hürriyeti bağlayıcı ceza ile adli para cezası temel ceza ise, her iki ceza türü bakımından da zincirleme suç hükümlerine göre artırım yapılmalıdır²³⁹⁹. Zincirleme suç kapsamındaki suçlar, uygulanacak ceza bakımından bir birlik teşkil ettiği ve tek bir suçmuş gibi nazara alındığı için, zincirleme suç için belirlenecek cezanın üst sınırı TCK m. 61/7 uyarınca 30 yıldan fazla olamaz²⁴⁰⁰.

²³⁹⁶ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 130.

²³⁹⁷ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 141.

²³⁹⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 797.

²³⁹⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 267-268. “Karardaki hukuka aykırılık sanığa daha hafif bir cezanın verilmesini gerektirmekle, aynı yasa maddesinin 4-d fıkrası uyarınca, mahkemesince cezanın alt sınırdan takdir edildiği de gözetilerek, sanık hakkında TCK'nın 125/1. maddesi gereğince 90 gün karşılığı belirlenen adli para cezasından, TCK'nın 43/1. maddesiyle 1/4 oranında artırım yapılarak sanığın 112 gün adli para cezası ile cezalandırılmasına,” 18CD., 14.11.2016, 16484/17437. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.08.2022).

²⁴⁰⁰ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 268. Aynı yönde bkz. CGK., 19.02.2019, 357/109. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.08.2022).

TCK m. 43'te “*bir cezaya hükmedilir*” denilmekte olup, zincirleme suç yalnızca cezalar yönünden uygulanabilir. Kusur yetenekleri olmadığı için ceza sorumluluğu bulunmayan faillerin işledikleri birden fazla suç hakkında hükmedilecek güvenlik tedbirleri “*ceza*” olmadıklarından, zincirleme suç nedeniyle artırılması mümkün değildir²⁴⁰¹. Nitekim güvenlik tedbirlerinin nitelikleri de zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına elverişli değildir. Bu tedbirler işlenen fiilin ağırlığına veya fiil sayısına göre uygulanmamakta; failin içinde bulunduğu durum göz önünde bulundurularak ve güvenlik tedbirlerinin amacına uygun şekilde uygulanmaktadır²⁴⁰².

Adli para cezasını gerektiren ve zincirleme şekilde işlenen suçlarda da 43. maddede yazan oranlarda artırımın yapılması gerekmektedir. Nitekim 43. maddedeki “*ceza*” kavramı, hapis cezalarının yanı sıra adli para cezalarını da kapsamaktadır. Bu suçlarda, artırım 61. maddedeki sıralamaya göre gün üzerinden (TCK m. 61/8) yapılır ve sonuç gün ile bir güne karşılık gelen miktar çarpılarak kişinin ödeyeceği para cezası bulunur²⁴⁰³. TCK'da “*gün para cezası*” sistemi kabul edilmiş ve kural olarak nispi nitelikteki para cezasına yer verilmemiştir. Bununla birlikte dolandırıcılık suçunun bazı nitelikli hallerinin (TCK m. 158/1-e, f, j, k, l) işlenmesi halinde adli para cezasının miktarının “*suçtan elde edilen menfaatin iki katından az*” olamayacağı belirtilmiş ve böylece nispi adli para cezası öngörülmüştür²⁴⁰⁴. Benzer şekilde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 160. maddesinde de (2. ve 3. fıkralar) “*adli para cezasının miktarı bankanın uğradığı zararın üç katından az olamaz*” denilmek suretiyle nispi adli para cezasına yer verildiği görülmektedir. Nispi para cezasını gerektiren suçların zincirleme şekilde işlenmesi halinde, her bir suç için gün para cezasında 61. maddedeki sıra takip edilerek artırım ve indirimler yapılır ve adli para cezası tespit edilir. Zarar veya menfaatin belli olması halinde verilecek adli para cezası kanunda gösterilen katlardan az olmayacağı için bu seviyeye çıkarılarak nispi para cezası

²⁴⁰¹ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 148.

²⁴⁰² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 797.

²⁴⁰³ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 146.

²⁴⁰⁴ Yargıtay ise bazı kararlarında söz konusu adli para cezalarının nispi nitelikte olmadığı kanaatindedir: “Suç tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 5237 sayılı TCK'nın 158/1-e-son maddesi uyarınca, nitelikli dolandırıcılık suçundan hüküm kurulurken belirlenen gün adli para cezasının nispi nitelikte olmaması nedeniyle anılan kanunun 43. maddesi uyarınca hapis cezası yanında hükmolunan gün adli para cezasının zincirleme suç hükümleri gereğince arttırılması gerektiğinin gözetilmemesi,” 15CD., 21.03.2016, 8688/2599. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 30.09.2022).

belirlenmiş olur²⁴⁰⁵. Yargıtay'ın, nispi para cezalarında da zincirleme suç hükümlerini uygulamak suretiyle artırım yapılması yönünde kararları bulunmaktadır²⁴⁰⁶.

Bazı suçlar bakımından, cezanın belirlenmesinde esas alınacak olan “*miktar*” sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1992 yılında zincirleme suçta para cezasının belirlenmesine ilişkin olarak verdiği bir kararında²⁴⁰⁷, zincirleme olarak rüşvet suçunu işleyen sanık hakkında tayin edilecek para cezasının hesaplanmasında “*toplam rüşvet miktarının*” esas alınması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre, değişik zamanlarda alınan rüşvet miktarlarının en fazlası değil, toplam rüşvet miktarı cezanın tayininde göz önünde bulundurulmalıdır. Kanaatimizce zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğundan kanunda gösterilen haller haricinde her suçun bağımsızlığı kabul edilmeli ve böyle hallerde toplam miktar değil, her bir miktar ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır.

4.2.1.2. Somut Cezanın Belirlenmesinde Zincirleme Suçun Yeri

Zincirleme suçta ceza, bir ceza üzerinden 43. maddenin 1. fıkrasında belirtilen oranlar çerçevesinde artırım yapılması suretiyle belirlenmektedir. TCK'nın 61. maddesinde, cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulacak hususlar sırası ile gösterilmiş olup zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırımın uygulanma zamanı 5. fıkarda belirtilmiştir²⁴⁰⁸. Somut cezanın belirlenmesinde, 61. maddede öngörülen bu sıraya

²⁴⁰⁵ Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 11.06.2007 tarihli ve 2157/3988 sayılı kararı için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 146-147.

²⁴⁰⁶ “Bu açıklama kapsamında, 5237 sayılı TCK'nın 158/1-f son maddesi gereğince haksız menfaat miktarının 26.500 TL, haksız menfaatin iki katının 53.000 TL olması dikkate alınarak temel cezanın bu miktardan az olmayacak şekilde belirlenip sanığın 2.650 gün adli para cezasıyla cezalandırılmasına, aynı Kanun'un 43/1 maddesi gereğince 1/4 oranında artırım yapılarak 3.312 gün adli para cezasıyla cezalandırılmasına, aynı Kanun'un 52/2. maddesi gereğince günlüğü 20.00 TL den hesap edilmek suretiyle netice olarak 66.240 TL adli para cezasıyla cezalandırılmasına karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, infazda tereddüt doğuracak şekilde doğrudan haksız menfaatin iki katı olarak ceza belirlenerek sanık hakkında, netice olarak 53.000 TL adli para cezası tayini aleyhe temyiz bulunmadığından bozma nedeni yapılamamıştır.” 15CD., 21.10.2015, 15579/30424. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 30.09.2022).

²⁴⁰⁷ CGK, 19.10.1992, 5-26/284. Karar için bkz. **Savaş/Mollamahmutoğlu**, s. 1454.

²⁴⁰⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 797.

uyulması gerekmektedir²⁴⁰⁹. Yargıtay da çeşitli kararlarında bu hususa dikkat çekmektedir²⁴¹⁰.

Somut cezanın belirlenmesi esnasında öncelikle 61. maddenin 1. fıkrasına göre temel ceza belirlenir, suçlardan birinde cezayı ağırlaştıran nitelikli hal varsa ceza artırılır, yine bu suçta cezayı azaltan nitelikli hal varsa ceza azaltılır. Bu aşamadan sonra, belirlenen bu ceza üzerinden sırayla teşebbüs ve iştirak hükümleri uygulanır ve ardından zincirleme suç nedeniyle cezada artırım yapılır²⁴¹¹. Sonrasında ise yine sırasıyla haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebepler ve takdiri indirim nedenleri (TCK m. 62) uygulanarak sonuç ceza belirlenir²⁴¹². Takdiri indirim nedenleri, zincirleme suçta göre ceza belirlendikten sonra uygulanmaktadır. Bu aşamada tek bir cezaya hükmedilmesi gerektiğinden, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan herhangi birisi hakkında kabul edilecek bir takdiri indirim nedeni de, etkisini hükmedilecek bu ceza üzerinde gösterir²⁴¹³.

²⁴⁰⁹ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 135. 765 sayılı TCK’nın 29. maddesine göre, önce ağırlatıcı ve hafifletici nedenlerin uygulanması ve ardından failin yaşı, akli durumu ve tekerrür halinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, her bir suçun somut cezası belirlendikten sonra en ağır cezanın tespit edilerek bu ceza üzerinden zincirleme suç nedeniyle artırımın yapılması gerektiği belirtilmekteydi. Bir diğer görüşe göre ise, temel ceza belirlendikten hemen sonra zincirleme suçta ilişkin 80. madde hükmünün uygulanması ve ardından diğer ağırlatıcı sebeplerin 29. maddedeki sıraya göre uygulanması gerekmektedir. Bu görüş, zincirleme suçta esas alınması gerekenin somut ceza olması ve bunun da ancak 29. madde uygulandıktan sonra mümkün olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 128.

²⁴¹⁰ “Çocuğun cinsel istismarı suçu bakımından, 5237 sayılı TCK’nın 103/1 veya 103/2, 103/3, 103/4, 35/2, 103/6, 39/1,43/1, 31, 33, 32 ve 62. maddelerinin sırasıyla uygulanarak hüküm kurulması gerekirken TCK’nın 43. maddesinin 103/3. maddeden önce uygulanması suretiyle aynı Kanunun 61/5. maddesine muhalefet edilmiş ise de, sonuç ceza miktarı değişmediğinden bu husus bozma nedeni yapılmamıştır.” 14CD., 16.02.2015, 5914/1076. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.08.2022).

²⁴¹¹ **Üzülmez, İlhan**, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2006, C. 10, S. 3-4, s. 224-225. Zincirleme suç daha ağır veya daha az cezayı gerektiren bir nitelikli hal değildir. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 128. Bu nedenle TCK m. 61/4 uyarınca nitelikli hal kapsamında değerlendirilemez.

²⁴¹² **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 612. Doktrinde, zincirleme suç düzenleyen 43. madde ile cezanın belirlenmesini düzenleyen 61. maddenin birbiriyle uyumlu olmadığı ifade edilmektedir. Nitekim 43. maddeye göre zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırımın, bir cezaya hükmedildikten sonra yapılması gerekmektedir: “Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır.” Oysaki 61. maddeye göre, temel cezanın belirlenmesinin ve nitelikli haller, teşebbüs ve iştirak hükümlerinin uygulanmasının ardından zincirleme suç nedeniyle artırım yapılması; bundan sonra ise kusurluluğu etkileyen bazı nedenlerin, cezada indirim yapılmasını gerektiren nedenlerin ve son olarak takdiri indirim nedenlerinin uygulanarak sonuç cezanın belirlenmesi gerekmektedir. Eleştiri için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 136.

²⁴¹³ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 129.

Bu noktada, zincirleme suçta ceza artırım oranında takdir yetkisinin en üst seviyeden verilmesinde gösterilen gerekçenin, aynı zamanda fail hakkında cezada takdiri indirimin uygulanmamasının gerekçesi olarak da kabul edilip edilemeyeceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Zincirleme suç kapsamında işlenen suç sayısının çokluğunun bu açıdan bir gerekçe oluşturup oluşturamayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, zincirleme suç özünde fail lehine kabul edilmiş bir düzenleme olduğundan, yoruma açık durumlarda tekrar fail lehine yorum yapılarak mağdurun göz ardı edilmesi adalet duygusuna aykırılık teşkil eder²⁴¹⁴. Kanaatimizce, zincirleme suçta artırım oranının en üst seviyeden belirlenmiş olması işlenen suç sayısı ve fiillerin ağırlığıyla ilişkili olup, takdiri indirim nedeni olarak ise *“failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları veya cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri”* göz önünde bulundurulabilmektedir (TCK m. 62/2). Zira takdiri indirim nedenleri suçtan sonra ortaya çıkar ve daha çok faille ilgili olguların değerlendirilmesine ilişkindir²⁴¹⁵.

Zincirleme suçu oluşturan suçlar birbirinden bağımsız olduğu için, yapılacak artırımda hangi suçun cezasının esas alınacağı belirlenmesinde her bir suç ayrı ayrı ele alınır. Zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suç bakımından 61. madde uyarınca tespit edilen cezalardan en ağırı hangisi ise fail hakkında o cezanın uygulanması gerekir²⁴¹⁶. Zincirleme biçimde işlenen suç sayısının çokluğu ise cezanın bireyselleştirilmesi aşamasında artırım miktarı belirlenirken dikkate alınır²⁴¹⁷. Temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken ve TCK’nın 61. maddesinin 1. fıkrasında gösterilen nedenlerden ilgili suçta gerçekleşmiş olanlar, yalnızca o suç için dikkate alınır²⁴¹⁸. Şayet suçlarda nitelikli haller (TCK m. 61/4) veya teşebbüs ile iştirak durumları (TCK m. 61/5) yoksa en ağır temel ceza (TCK m. 61/1), zincirleme suç için yapılacak artırımda esas alınacak olan cezadır²⁴¹⁹.

²⁴¹⁴ **Özen**, Genel Hükümler, s. 941.

²⁴¹⁵ **Koca/Üzülmez**, s. 730-731.

²⁴¹⁶ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 141.

²⁴¹⁷ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 796.

²⁴¹⁸ Bu aşamada, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların her biri bakımından kendi içerisinde suçun işleniş biçimi, işlenmesinde kullanılan araçlar, işlendiği zaman ve yer, konunun önem ve değeri, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığı, failin kasta dayalı kusurunun ağırlığı ile güttüğü amaç ve saik göz önünde bulundurularak ayrı temel cezalar belirlenir.

²⁴¹⁹ **Alacakaptan**, s. 55; **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 684; **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 138.

Yargıtay’a göre, zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırım oranında göz önünde bulundurulacak olan fiiller, ayrıca, failin somut olaydaki kastına dayalı kusurunun ağırlığını artırdığı gerekçesiyle temel cezanın alt sınırdan uzaklaşarak belirlenmesi bakımından da dikkate alınacak olursa, mükerrer değerlendirme yasağı ihlal edilmiş olur. Fail, birden çok suç işlemiş olması nedeniyle zincirleme suç hükümleri uyarınca cezalandırılacak olup suç sayısı ayrıca TCK m. 61/1-f kapsamında temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmamalıdır²⁴²⁰. Ayrıca suç işleme kararındaki birlik aynı olayda birbirine zıt sonuçlar doğuracak şekilde değerlendirilmemelidir²⁴²¹. Örneğin suç işleme kararında birlik, TCK m. 61/1-f kapsamında failin kasta dayalı kusurunun ağırlığını gösterdiği yönünde bir gerekçe oluşturmamalıdır.

4.2.1.3. Suçların Bir Kısımının Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Olması

Doktrinde bir görüşe göre, zincirleme suç kapsamında yer alan suçların tamamının veya birinin neticesi sebebiyle ağırlaşan suç olması durumunda, zincirleme suçtan dolayı yapılacak artırıma esas alınacak ceza, neticesi sebebiyle ağırlaşan halin bulunduğu fiile verilecek cezadır²⁴²². Buna karşın doktrinde, zincirleme suç nedeniyle artırım yapılabilmesi için, ağır ya da başka neticenin zincirleme şekilde gerçekleşmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Buna göre, temel suç tipinin zincirleme şekilde işlenmiş olması ve fakat ağır veya başka neticenin tek bir kez gerçekleşmiş olması, neticesi sebebiyle

²⁴²⁰ “Ganyan bayiinde çaycı olarak çalışan sanığın, inceleme dışı diğer sanık ile birlikte mağdura ait kredi kartını bir şekilde ele geçirerek ilçe merkezinde bulunan iki farklı marketten kısa aralıklarla alışveriş yaptıkları olayda; sanığın kredi kartını ne şekilde ele geçirdiğinin atılı suçun oluşumu bakımından bir etkisi olmayıp başka bir suç işlemek suretiyle kredi kartının ele geçirilmesi durumunda ise o suçtan da ayrıca cezalandırılacak olması, marketlerdeki kasiyerlerin kredi kartıyla ödeme esnasında kimlik ibraz edilmesini istememelerinden faydalanılarak işlenen suçta sergilenen bir ustalık bulunmaması, kısa aralıklarla iki farklı marketten alışveriş yapılması zincirleme suç hükmünün uygulanmasını gerektireceğinden, bu husus gerekçe gösterilerek kastın yoğunluğu nedeniyle alt sınırdan uzaklaşarak ceza tayin edilmesinin aynı sebepten mükerrer cezalandırmaya yol açacak olması,” CGK., 27.02.2018, 43/61. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.10.2022).

²⁴²¹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 941.

²⁴²² **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 153; **Tosun**, s. 141. Bir görüşe göre, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda ağır netice, bağımsız, farklı bir suç oluşturabileceği gibi; aynı suç bakımından daha fazla ceza verilmesini gerektiren bir özellik de olabilir. Ağır neticenin farklı bir suç teşkil etmediği durumlarda, özel normun varlığından söz edilir ve 61. maddede yer alan diğer nedenlerin de gerçekleşmediği durumda, neticesi sebebiyle ağırlaşan haller uyarınca belirlenen en ağır ceza üzerinden zincirleme suç nedeniyle artırım yapılır. Ancak neticesi sebebiyle ağırlaşan suçun farklı bir suç oluşturduğu durumlarda, bu suç zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. Nitekim zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, işlenen suçların “aynı suç” olması gerekir. Böyle hallerde, zincirleme suç kapsamına dâhil edilmeyen neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç ayrıca cezalandırılır. Bu görüş için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 142.

ağırlaşan suç bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması için yeterli değildir²⁴²³.

Bir görüşe göre ağır netice, zincire dâhil olan birden fazla suçun ortak etkisi sonucunda gerçekleşmişse, zincirleme suçtan dolayı yapılacak artırım miktarı suçun temel şekline göre belirlenmelidir. Çünkü böyle durumlarda zincirleme suç kapsamında işlenen suçun neticesi sebebiyle ağırlaşan hali değil, temel veya nitelikli şeklidir. Suçun temel veya nitelikli şeklinin zincirleme suç şeklinde işlenmesi sonucunda neticesi sebebiyle ağırlaşan hal ortaya çıkmaktadır²⁴²⁴. Bu nedenle söz konusu ihtimalin varlığı halinde, zincirleme suç hükümleri gereğince yapılacak olan artırım, diğer artırım nedenleri uygulanmak suretiyle bulunan ceza üzerinden yapılmalı ve bu artırım miktarı da, neticesi sebebiyle ağırlaşan suç nedeniyle yapılacak olan artırımla bulunan ceza miktarı üzerine eklenmelidir²⁴²⁵.

Bu görüşe göre, örneğin neticesi sebebiyle ağırlaşan hal olarak mağdurun beden ve ruh sağlığının bozulmasına yer veren suç tipleri bakımından, bu durumun zincirleme suç kapsamında yer almayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Ruh sağlığının bozulmasının mağdurda bir kez oluşabileceği, zincirleme suç kapsamında işlenen her fiilde ruh sağlığının yeniden bozulmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Ruh sağlığı tek bir kez bozulduğu için, neticesi sebebiyle ağırlaşan suç haline zincirleme suç hükümleri uygulanmamalıdır. Aksi halde fail hakkında fazla ceza tayin edilmiş olacaktır²⁴²⁶. Bu nedenle, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırım, beden ve ruh sağlığının bozulması nedeniyle yapılacak artırımdan önce yapılmalı, bulunan miktar daha sonraki cezanın üzerine eklenmelidir²⁴²⁷.

18.06.2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanun ile kaldırılmadan önce, cinsel saldırı (değişiklikten önceki m. 102/5) ve cinsel istismar suçları (değişiklikten önceki m. 103/6) bakımından mağdurun “*beden ve ruh sağlığının bozulması*”, netice sebebiyle cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren hal olarak düzenlenmişti. Bu dönemde, zincirleme şekilde

²⁴²³ **Kazancı**, s. 2175; **Doğan**, Neticesi, s. 293-294.

²⁴²⁴ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 800.

²⁴²⁵ **Artuç**, s. 63; **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 145-146.

²⁴²⁶ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 145. Krş. **Doğan**, Neticesi, s. 296.

²⁴²⁷ **Artuç**, s. 63.

işlenen cinsel saldırı ve cinsel istismar fiilleri sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması durumunda, bu nitelikli hal nedeniyle artırımın yalnızca bir kez yapılabileceği ifade edilmekteydi ve Yargıtay'ın da bu yönde kararları mevcuttu²⁴²⁸. Ancak Yargıtay'ın bu uygulaması, hukuki dayanağının bulunmaması ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun iki parçaya bölünerek temel suç tipi bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanırken özel netice bakımından uygulanmaması nedeniyle eleştirilmiştir²⁴²⁹. Ayrıca ruh ve beden sağlığının kalıcı şekilde bozulmasının da derecelendirilebileceği, failin her bir fiilinin mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasını bir kademe ileriye taşıyabileceği ifade edilmiştir. Öte yandan cezaların ne şekilde artırılıp indirilebileceği TCK m. 61'de gösterildiğinden, Yargıtay uygulaması hukuk tekniğine de aykırı bulunmuştur²⁴³⁰.

4.2.1.4. Suçların Bir Kısımında Nitelikli Hallerin Bulunması

Failin zincirleme suç kapsamında işlediği suçların tamamı aynı nitelikte ise, örneğin her biri suçun basit veya nitelikli hali ise, ceza bu basit veya nitelikli hal üzerinden belirlenir. Ancak failin işlediği suçlardan bir kısmı suçun basit bir kısmı da nitelikli hali ise, ikili bir

²⁴²⁸ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 437. “Sanık hakkında beden veya ruh sağlığını bozacak şekilde nitelikli cinsel saldırı suçundan mahkûmiyet hükmü kurulurken TCK’nın 102/2, 102/3-d. maddeleri ile tayin edilen cezanın, aynı Kanunun 43. maddesi gereğince 1/4 oranında arttırılmasıyla elde edilen arttırım miktarının, 102/5. maddenin tatbiki ile belirlenen cezaya eklenmesi ve bu sıraya uyularak sonuç cezanın belirlenmesi gerekirken, TCK’nın 61/5. maddesinde öngörülen sıralamaya aykırı olacak şekilde 43. maddenin 102/5 fıkradan önce uygulanması,” 14CD., 20.12.2016, 6281/8634; “Örneğin mağdurun ruh sağlığının kalıcı şekilde bozulması bir kez meydana gelir, gerçekleşen her eylemde ruh sağlığının yeniden bozulması söz konusu değildir. Bu nedenle, suçun temel şeklinin zincirleme şekilde gerçekleştirildiği hallerde, mağdurun ruh sağlığının bozulması halinde, bu bozulmanın bir kez gerçekleştiği nazara alınarak, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç haline zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına olanak bulunmamaktadır. Aksi halde sanık hakkında fazla ceza tayin edilmesi söz konusu olur. O halde ceza uygulaması yapılırken, zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı hallerde, TCY’nin 43. maddesi uyarınca artırım, diğer artırım nedenleri uygulanarak bulunan ceza üzerinden yapılacak ve artırım miktarı, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç nedeniyle TCY’nin 103/6. maddesi uyarınca yapılacak artırımla bulunan ceza miktarı üzerine eklenerek sonuç ceza miktarı belirlenecektir. ... İstismar eyleminin zincirleme şekilde gerçekleştirilmesi nedeniyle TCY’nin 43. maddesi uyarınca cezası 1/4 oranında artırılarak ve bu artırım 103/4. maddesiyle belirlenen ceza miktarı olan 12 yıl hapis üzerinden yapılmak suretiyle bulunan 3 yıl sonucunun, 103/6. madde ile belirlenen ceza miktarı üzerine eklenmesi sonucunda 18 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmasına,” CGK., 20.11.2007, 142/240. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 05.02.2022).

²⁴²⁹ Eleştiri için bkz. **Doğan**, Neticesi, s. 296-297. Yazara göre öncelikle TCK m. 103/6’ya göre temel ceza belirlenmeli ve ardından zincirleme suç hükümleri uygulanmalıydı. Ancak olayda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün olmadığından, cinsel istismar fiillerinin sayıca birden fazla oluşu, TCK m. 61 kapsamında temel ceza belirlenirken, suçun işleniş şekli ile failin kast ve taksire dayalı kusurunun ağırlığı ölçütleri kapsamında göz önünde bulundurulmalıydı.

²⁴³⁰ Eleştiriler için bkz. **Dülger**, s. 56.

ayırma gidilmelidir. Kural olarak, nitelikli hal suçun basit haline nazaran daha fazla ceza verilmesini gerektiriyorsa, ceza bunun üzerinden belirlenmeli; ancak basit haline göre daha az ceza verilmesini gerektiriyorsa, ceza bu kez suçun basit hali üzerinden belirlenmelidir²⁴³¹. Bunun nedeni, birden çok suç işleyen faile, lehine olacak şekilde tek suçun cezasının verilerek yeterince ceza indiriminin uygulanması düşüncesidir. Artırımın nitelikli hali oluşturan suç üzerinden yapılmasıyla da, belli bir denge sağlanmış olmaktadır²⁴³².

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bir kısmında daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli hal varsa, kural olarak zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırımda, nitelikli halin uygulanmasıyla elde edilen cezanın esas alınması gerekmektedir²⁴³³. Bununla birlikte ağır cezayı gerektiren nitelikli halin bulunduğu suçun cezası her zaman için en ağır ceza olmayabilir. Örneğin nitelikli halin bulunduğu suç teşebbüs aşamasında kalmış, suçun basit hali tamamlanmış olabilir. Bu nedenle zincirleme suç kapsamında işlenen suçların cezaları ayrı ayrı tespit edilmeli ve en ağır olan belirlenerek zincirleme suç artırımını bu ceza üzerinden yapılmalıdır²⁴³⁴.

Aynı suçun hem basit hali hem de daha hafif veya daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri tek bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmiş olabilir. Böyle bir durumda da ceza, ihlal edilen hükümlerden en ağır olanına göre tayin edilmeli ve bu ceza üzerinden 43. maddede yazılı oranlarda artırım yapılmalıdır²⁴³⁵. Eğer nitelikli hal karşılığında belirli bir ceza gösterilmişse, cezayı ağırlaştırıcı nitelikli unsur taşıyan hal temel cezaya esas alınır. Buna karşın nitelikli unsur cezayı oransal olarak artırıyor ise, suçun basit hali temel cezaya esas alınır²⁴³⁶.

Suçlardan birinde daha az cezayı gerektiren nitelikli hal varsa, yalnızca gerçekleştiği suç bakımından uygulanır ve tüm suçların cezaları ayrı ayrı belirlenerek en ağır olan tespit edilir. Zincirleme suç artırımını da bu en ağır olan ceza üzerinden yapılır. Bir suçta hem

²⁴³¹ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 627; **Artuç**, s. 62; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 587. CGK., 21.05.2013, 1543/257. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.07.2022).

²⁴³² Bkz. **Özen**, Suçların İctimai, s. 265.

²⁴³³ **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 799.

²⁴³⁴ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 138.

²⁴³⁵ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 612.

²⁴³⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 588.

daha hafif hem de daha ağır cezayı gerektiren haller bir arada bulunabilir. Bu durumda temel cezada önce artırım sonra indirim yapılarak ceza belirlenir (TCK m. 61/4) ve zincir kapsamındaki diğer suçların cezasıyla karşılaştırılır. En ağır ceza hangisiyse, onun üzerinden zincirleme suç artırımı yapılır²⁴³⁷.

4.2.1.5. Suçların Bir Kısımının Teşebbüs Aşamasında Kalması

Birden çok suç işleyen faile tek suçun cezası verilerek cezalandırma bakımından yeterince lehe uygulamanın yapılmış olması göz önünde bulundurularak²⁴³⁸, zincirleme suçta artırımın en ağır ceza üzerinden yapılacağı kabul edildiği için²⁴³⁹, suçlardan yalnızca bir tanesi tamamlanmış, diğer hepsi teşebbüs aşamasında kalmış dahi olsa, ceza -kural olarak- tamamlanmış olan suç esas alınarak tayin edilir²⁴⁴⁰. Ancak teşebbüs aşamasında kalan suçlar suç sayısının tespiti bakımından önem arz eder²⁴⁴¹. Ceza miktarı belirlenirken ve artırım yapılırken de diğer suçların teşebbüs aşamasında kaldığı göz önünde bulundurulmalıdır²⁴⁴².

Teşebbüsten dolayı indirim, ancak zincirleme suç kapsamındaki tüm suçların teşebbüs aşamasında kalması durumunda uygulanabilir²⁴⁴³. Tüm suçların teşebbüs aşamasında kalmış olması halinde, TCK'nın 35. maddesinin 2. fıkrasına göre, bu suçlardan hangisinin *“meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre”* belirlenecek cezası daha ağır ise, artırım da o suç üzerinden yapılmalıdır²⁴⁴⁴.

²⁴³⁷ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 138.

²⁴³⁸ Özen, Suçların İçtimai, s. 265.

²⁴³⁹ Soyaslan, s. 336; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 126.

²⁴⁴⁰ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 799; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 612; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 554; Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 139. İçel bu durumu, “suçlardan sadece biri tamamlanmış, diğerleri teşebbüs derecesinde kalmışsa, müteselsil suçun da tamamlandığını kabul etmek gerekir” şeklinde ifade etmiştir. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 114, 153.

²⁴⁴¹ Koca/Üzülmüş, s. 533-534.

²⁴⁴² Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 71.

²⁴⁴³ Zafer, Ceza Hukuku, s. 588. Kunter'e göre, zincirleme suç oluşturana bütün suçların teşebbüs aşamasında kalması halinde zincirleme suçun cezasının teşebbüs nedeniyle azaltılması; buna karşın, biri teşebbüs aşamasında kalan ve fakat biri tamamlanan iki hırsızlık suçunu işleyen fail hakkında teşebbüs hükümlerinin uygulanamaması, esasında zincirleme suçun bölünmezliğini göstermektedir. Bkz. Kunter, “Müteselsil Suç ve Af”, s. 898.

²⁴⁴⁴ Özen, Suçların İçtimai, s. 265.

Teşebbüs aşamasında kalan suç, tamamlanmış suça göre daha ağır cezayı gerektiriyorsa, artırım, teşebbüs aşamasında kalan suça verilen ceza üzerinden yapılmalıdır²⁴⁴⁵. Örneğin suçun basit hali tamamlanmış ancak nitelikli hali teşebbüs aşamasında kalmış olabilir. TCK'nın 43. maddesindeki “*bir cezaya hükmedilir*” ifadesinden anlaşılması gereken, o suç için kanunda öngörülen ceza değil; artırım yapılacak temel ceza yargılama sonucunda belirlenebileceğinden²⁴⁴⁶, hâkimin tayin edeceği somut cezadır²⁴⁴⁷. Bu nedenle söz konusu durumlarda hâkim, suçun tamamlanmış basit hali ile teşebbüs aşamasında kalmış nitelikli hali bakımından tayin edeceği cezayı karşılaştırmalı ve somut cezalardan hangisi daha fazla ise, zincirleme suç için kanunda yazılı oranlarda artırımı o cezanın üzerinden yapmalıdır²⁴⁴⁸. Bunun için, önce her iki suçun temel cezası somut olayda gerçekleşen haller göz önünde bulundurularak (TCK m. 61/1) belirlenir. Ardından nitelikli halin gerçekleştiği suça bu neden (TCK m. 61/4) uygulanır. Daha sonra bu suça teşebbüs hükümleri (TCK m. 61/5) uygulanarak ceza belirlenir. Son olarak suçun tamamlanmış basit hali ile teşebbüs aşamasında kalan nitelikli hali ceza itibarıyla karşılaştırılarak ağır olan belirlenir ve bu ceza üzerinden zincirleme suça ilişkin artırım uygulanır²⁴⁴⁹. Yargıtay'ın da bu yönde kararları mevcuttur²⁴⁵⁰.

Fail, bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda birden çok suç işlemiş ve fakat son suçun icrasından gönüllü olarak vazgeçmiş veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını ya da neticenin gerçekleşmesini önlemiş olabilir. Bu durumda, son fiilin tamam olan kısmı herhangi bir suç teşkil etmiyorsa, bu fiil bakımından cezai sorumluluğu bulunmayacaktır. Ancak tamam olan kısım bir suç oluşturuyorsa, yalnızca o suça ait ceza ile cezalandırılması gerekmektedir (TCK m. 36). Bu durumda, tamam olan kısım,

²⁴⁴⁵ **Demirbaş**, s. 564; **Önder**, Ceza Hukuku, s. 76.

²⁴⁴⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 266.

²⁴⁴⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 153.

²⁴⁴⁸ **Artuç**, s. 63; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 153; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 127; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 588.

²⁴⁴⁹ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 139.

²⁴⁵⁰ “Suçlardan birinin tamamlanmış diğerinin teşebbüs aşamasında kalması durumunda, şayet suçlar aynı nitelikte ise, örneğin ikisi de suçun basit şekli ise tamamlanmış suçtan hüküm kurulmalıdır. Tamamlanmış olan eylem suçun basit hâlini, teşebbüs aşamasında kalmış eylem ise suçun nitelikli hâlini oluşturuyorsa, bu durumda her bir suç için ayrı ayrı uygulama yapılarak sonucuna göre hangi suç daha ağır cezayı gerektiriyor ise o suç üzerinden zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Aynı yönde bkz. 9CD., 07.10.2021, 22053/8282; 6CD., 29.09.2021, 696/14562. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 27.10.2022).

zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan farklı bir suça vücut vereceğinden, cezanın nasıl belirleneceği sorunu ortaya çıkabilir. Failin mağdura bir suç işleme kararının icrası kapsamında birden çok defa cinsel saldırıda bulunması (TCK m. 102), ancak son cinsel saldırı suçunu işlerken icra hareketlerinden gönüllü olarak vazgeçmesi ve son suç bakımından o ana kadar yaptığı hareketlerin cebir suçunu (TCK m. 108) oluşturması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu durumda TCK m. 36 gereği, failin, son fiilinden dolayı yalnızca cebir suçundan cezalandırılması gerekir. Bu suç, cinsel saldırı suçundan farklı bir suç olduğu için, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilirliği bakımından “*aynı suç*” kapsamında değerlendirilmeye elverişli değildir. Ancak bu suç nedeniyle ayrıca cezalandırma yoluna gidilmesi, failin, gönüllü vazgeçtiği cinsel saldırı suçunu işlemiş olsaydı zincirleme suç hükümlerine göre alacağı cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılması sonucunu doğurabilecek ve failin aleyhine bir durum yaratabilecektir. Bu nedenle, tek bir suç işleme kararının icrası kapsamında yer alması ve failin başta işlemek istediği cinsel saldırı suçunun içinde bir unsur olarak (TCK m. 103/4) yer alması nedeniyle böyle bir durumda ayrıca cezalandırma yoluna gidilmemeli, bu husus zincirleme suç hükümleri uygulanarak verilecek cezada gözetilmelidir.

4.2.1.6. Suçların Tamamının veya Bir Kısımının İştirak Halinde İşlenmesi

Zincirleme suç kapsamındaki suçların tamamı iştirak halinde işlenmiş ve kişiler suçların icrasına farklı şekillerde iştirak etmiş olabilir. Örneğin bazı kişiler suçlara fail olarak bazıları ise şerik olarak katılmış olabilir. Bu durumda her kişi bakımından zincirleme suç kapsamında iştirak ettikleri her bir suçun cezası ayrı ayrı belirlenmelidir. Her bir suç bakımından, somut olayda gerçekleşmiş ve TCK’nın 61. maddesinde gösterilen hususlar göz önünde bulundurularak tespit edilen cezalara her bir kişinin katkısına göre iştirak hükümleri uygulanmalıdır. Ardından her biri için en ağır ceza bulunarak, bunlar üzerinden zincirleme suç nedeniyle artırım yapılmalıdır²⁴⁵¹.

Fail, zincirleme suç kapsamında işlediği suçların bir kısmını tek başına bir kısmını ise iştirak halinde işlemiş olabilir. Bu suçların tamamında fail statüsünde bulunduğu takdirde, her bir suçta bulunan özellikler göz önünde bulundurularak 61. maddedeki sıraya göre

²⁴⁵¹ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 139.

belirlenecek cezalar arasında en ağır olanın üzerinden zincirleme suç artırımı uygulanır. Şerikler bakımından da zincirleme suçun koşulları gerçekleşmiş olmalıdır. Bu bağlamda şerikte bir suç işleme kararı bulunmalı ve şerik failin zincirleme suç kapsamında işlediği birden fazla suça katılmış olmalıdır. Bu takdirde, söz konusu şerikin katkısına göre cezası belirlenir ve ardından zincirleme suç nedeniyle cezası artırılır²⁴⁵².

İştirak halinde işlenen suçlarda kişilerin suça katılma şekilleri her bir suçta farklı ise, zincirleme suçtan dolayı sorumlulukta en ağır cezayı gerektiren iştirak şekli esas alınmalıdır. Bu nedenle kişi bir suç işleme kararının icrası kapsamında önce azmettiren, sonra fail ve ardından yardım eden olarak suça iştirak etmişse, en ağır cezayı gerektiren iştirak şeklinin cezası esas alınmalıdır²⁴⁵³.

4.2.1.7. Suçların Bir Kısımında Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenlerin Bulunması

Zincirleme suç nedeniyle cezada artırım yapılmasından sonra, sırasıyla *“haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri”* uygulandıktan sonra sonuç ceza belirlenecektir. İndirim miktarının daha fazla olması göz önünde bulundurulduğunda, önce artırım ve daha sonra indirim nedenlerinin uygulanması, failin lehine olmaktadır²⁴⁵⁴. Fiillerden bir kısmı, failin kusur yeteneğinin bulunmadığı sırada işlenmiş olabilir. Zincirleme suç bakımından her fiilin başlı başına cezalandırılabilir olması gerektiğinden, bu fiiller zincirleme suç kapsamında dikkate alınamaz²⁴⁵⁵.

Zincirleme suç nedeniyle yapılan artırımdan sonra, koşulları varsa, haksız tahrik indirimi yapılır²⁴⁵⁶. Haksız tahrikin tüm suçlar bakımından bulunması, suç işleme kararındaki

²⁴⁵² Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 139.

²⁴⁵³ Özen, Genel Hükümler, s. 940.

²⁴⁵⁴ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 139-140.

²⁴⁵⁵ İçel, Suçların İçtimai, s. 154, dñn. 304.

²⁴⁵⁶ “Sanık hakkında kurulan hükümde zincirleme suç hükmünün uygulanmasından sonra haksız tahrik hükmünün uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi suretiyle TCK’nın 61/5 maddesine aykırı davranılması,” 4CD., 09.11.2021, 31638/26583. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 30.09.2022).

birliği destekler niteliktedir²⁴⁵⁷. Bununla birlikte, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların bir kısmının haksız tahrik altında işlenmesine karşın bir kısmında haksız tahrikin bulunmamasının mümkün olup olmayacağı sorunu ortaya çıkabilir. Bu durum, suç işleme kararında kesintinin olabileceği yönünde bir işaret olabilirse de, kanaatimizce, kesin bir belirleme yapılmamalıdır. Örneğın, haksız tahrikin etkisi altında bir suç işleme kararının icrası kapsamında değışik zamanlarda tahrikte bulunanın çeşitli eşyalarına zarar veren kimse, haksız tahrikin yarattığı hiddet veya şiddetli elem geçtikten sonra da aynı kişiye karşı mala zarar verme fiillerine devam edebilir. Bu durumda suç işleme kararının kesintiye uğradığını söylemek her zaman için mümkün olmayabilir. Çünkü haksız bir fiilin yarattığı hiddet veya şiddetli elem, faili mağdura karşı suç işlemeye iten bir saik, motivasyon olmakla birlikte, failin iç dünyasına ilişkin bu husus suç işleme kararından farklıdır. Saik, karardan önce gelen bir safhada bulunmaktadır²⁴⁵⁸. Bununla birlikte, hiddet veya şiddetli elemin ortadan kalkmış olması, bundan sonra işlenen suçlar bakımından suç işleme kararının yenilendiğini gösteren bir ipucu da olabilecektir. Doktrinde de, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların yalnızca bir kısmının haksız tahrik etkisi altında gerçekleştirilmiş olmasına ihtimal verildiğı görülmektedir. Buna göre, haksız tahrik, yalnızca gerçekleştiğı suç bakımından uygulanır ve hangi suç sonucunda daha fazla ceza ortaya çıkıyorsa, fail hakkında o ceza uygulanır²⁴⁵⁹. Kanaatimizce de, haksız tahrik indirimi hesaplanırken zincirleme suçun tamamı değıl, yalnızca zincir kapsamında gerçekleştiğı suçlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç cezanın belirlenmesinde 61. maddede gösterilen sıralamanın doğurduğu önemli bir sorun, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen suçların farklı yaş gruplarına tekabül etmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Doktrindeki ağırlık görüş, zincirleme suçun son suçun gerçekleştirildiğı tarihte tamamlandığı yönündedir²⁴⁶⁰. Bu kabulün sonucu olarak, failin cezai sorumluluğı bakımından zincirin sona erdiği tarihteki yaşının esas alınması gerektiğı ifade edilmektedir²⁴⁶¹. Faile verilecek ceza bakımından son suçu

²⁴⁵⁷ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 140.

²⁴⁵⁸ Erem, Adalet Psikolojisi, s. 28.

²⁴⁵⁹ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 140.

²⁴⁶⁰ Bu konuda çalışmanın 4.3.2.2. numaralı başlığına bakınız.

²⁴⁶¹ Kılınç, Gülay Uçar, Ceza Mahkemelerinde En Sık Karşılaşılan 444 Uygulama Hatası ve Bozma Nedenleri, Adalet Yay., Ankara 2020, s. 314.

işlediği sıradaki yaş²⁴⁶², bir diğer ifadeyle, daha ağır cezanın verilmesini gerektiren yaş²⁴⁶³ esas alınmalı ve artırım bu yaş bakımından tayin edilecek ceza üzerinden yapılmalıdır²⁴⁶⁴. Örneğin fail, suçlardan birini 18 yaşını doldurmadan birkaç gün önce, diğerini ise 18 yaşını doldurduktan birkaç gün sonra işlemiş olabilir. Bu durumda, ilk işlediği suç nedeniyle ceza indiriminden yararlanabilecek iken (TCK m. 31/3), ikinci işlediği suça ilişkin olarak yaş nedeniyle bir ceza indirimi söz konusu olmayacaktır. İşte burada, zincirleme suç artırımının, son işlenen suça verilecek ceza üzerinden yapılacağı kabul edilmektedir. Böylece, ceza miktarında yaş indirimi de uygulanmamış olacaktır²⁴⁶⁵. Bununla birlikte artırım oranları uygulanırken, diğer suçların kusur yeteneğini etkileyen ve ceza sorumluluğunu azaltan bir yaş aralığında işlendiği göz önünde bulundurulmalı ve bu husus fail lehine değerlendirilmelidir²⁴⁶⁶. Yargıtay'ın da bu yönde kararlarına rastlanmaktadır²⁴⁶⁷.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre, suçlar farklı yaş aralıklarında işlenmişse, ağırlık merkezinin bulunduğu suçun işlendiği yaş esas alınmalıdır²⁴⁶⁸. Buna ilişkin olarak Federal Almanya Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun 32. paragrafında, suçların çeşitli yaş basamaklarında işlenmesi halinde, ağırlık merkezinin bulunduğu suçun işlendiği yaşa göre uygulanacak kanunun tayin edileceği belirtilmektedir. Ağırlık merkezi araştırılırken, fiillerin objektif hukuka aykırılıklarının yanında, failin kişiliğinin gelişimindeki önemleri de göz önünde bulundurulmaktadır²⁴⁶⁹.

²⁴⁶² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 799; Zafer, Ceza Hukuku, s. 589; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 554.

²⁴⁶³ Özen, Suçların İctimai, s. 267.

²⁴⁶⁴ Artuç, s. 63; İçel, Suçların İctimai, s. 153-154.

²⁴⁶⁵ Özen, Suçların İctimai, s. 267. Yazara göre, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar bakımından failin yaşı ilk birkaç suçta 18'den küçük olmasına rağmen, 18 yaşını doldurduktan sonra yine aynı suç işleme kararıyla tek bir suç bile işlenmiş olsa, zincirleme suç en son suçun işlendiği zamana göre belirlenir ve ceza artırımı da en son suçun işlendiği ana göre yapılır. Dolayısıyla suçların büyük çoğunluğu 18 yaşından küçük iken işlenmiş dahi olsa, failin yaşına bağlı olarak cezada indirim uygulanamayacaktır. Bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 940.

²⁴⁶⁶ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 458.

²⁴⁶⁷ “Dosyada mevcut onaylı nüfus kaydına göre, 03.03.1995 doğumlu olan suça sürüklenen çocuğun teselsülün kesildiği suç tarihi olan 26.03.2013’de on sekiz yaşını bitirmiş olması nedeniyle, hakkında 5237 sayılı TCK’nın 31/3. maddesinin uygulanmaması gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurulması suretiyle eksik ceza tayini aleyhe temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.” 14CD, 02.07.2019, 2015/5686, 2019/10509. Karar için bkz. Kılınç, s. 315.

²⁴⁶⁸ İçel, “Genç Suçlular”, s. 168-169.

²⁴⁶⁹ Bkz. İçel, Ceza Hukuku, s. 624, dpn. 159.

Farklı bir görüşe göre ise, her suçun cezasının belirlenmesinde, failin suçu işlerken kaç yaşında olduğu da dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla yaştan bir indirim sebebi teşkil ettiği hallerde, her suç bakımından ayrı ayrı göz önünde bulundurulması gerekir²⁴⁷⁰. Belirtmek gerekir ki bu görüş, dayanağını 765 sayılı TCK'nın cezanın tayinine ilişkin 29. maddesi ile zincirleme suçta artırımın somut ceza üzerinden yapılacağına işaret eden 80. maddesinden almaktadır²⁴⁷¹. 765 sayılı TCK'nın 29. maddesinde zincirleme suçun uygulanma sırasına ilişkin bir ibareye yer verilmediğinden, önce yaş küçüklüğü uygulanmakta ardından zincirleme suç nedeniyle artırım yapılmaktaydı²⁴⁷². 5237 sayılı TCK ise, yaş küçüklüğüne ilişkin hükümlerin zincirleme suç nedeniyle cezanın artırılmasından sonra uygulanmasını öngörmektedir (m. 61/5).

Bir diğer ihtimal, suçlar ceza bakımından birlik oluşturduğundan, 61. maddedeki sıraya göre hesaplanan cezalardan zincirleme suçun uygulanmasında esas alınan en ağır cezayı gerektiren suçun işlendiği yaş grubunun dikkate alınması ve varsa yaş küçüklüğünden ötürü indirim yapılmasıdır. Zira failin 18 yaşından büyükken işlediği suçun her zaman daha ağır olacağı söylenemez. 15-18 yaş grubunda işlenen suçta daha ağır cezayı gerektiren nitelikli haller bulunmasına karşın, 18 yaşından büyükken işlenen fiil suçun basit halini oluşturabilir ve hatta suç teşebbüs aşamasında kalmış olabilir²⁴⁷³. Bu durumda, örneğin failin zincirleme suç kapsamında 17 yaşında işlediği suç ile 18 yaşında işlediği suç için zincirleme suç nedeni de uygulanarak ayrı ayrı ceza tespit edilir ve fazla olan ceza hangisiyse faile o ceza verilir²⁴⁷⁴.

Zincir kapsamındaki son suçun işlendiği anın, zincirleme suçun işlendiği zaman olarak kabul edilmesi halinde kurumun hukuki niteliği ile çelişen sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Kanaatimizce suçun işlendiği zaman bakımından, zincirleme suçu oluşturan suçlar bağımsızlıklarını korudukları için²⁴⁷⁵, kanunların zaman bakımından uygulanmasına dair getirilen çözüme uygun bir uygulama yapılması mümkün olabilir. Zincirleme suç

²⁴⁷⁰ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 128, dpn. 25.

²⁴⁷¹ Yazara göre, ağırlatıcı ve hafifletici nedenler uygulandıktan sonra yaş da göz önünde bulundurularak somut ceza belirlenmeli ve her bir suçun somut cezası belirlendikten sonra en ağır ceza üzerinden zincirleme suç nedeniyle artırım yapılmalıdır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 128.

²⁴⁷² **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 137.

²⁴⁷³ **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 136-137.

²⁴⁷⁴ Bu görüş için bkz. **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 140.

²⁴⁷⁵ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 155.

kapsamında yer alan suçlardan bazıları 18 yaşından önce, bazıları ise 18 yaşından sonra işlenmişse, son suçun işlendiği zaman esas alınarak temel ceza belirlenmeli, ancak hem temel cezanın belirlenmesi hem de zincirleme suç artırımının uygulanması bakımından suçların bir kısmının 18 yaşından önce işlendiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

4.2.2. Dava Zamanaşımının Başlangıcının Belirlenmesi ve Hesaplanması

4.2.2.1. Dava Zamanaşımının Başlangıcının Belirlenmesi

Dava zamanaşımı ceza ilişkisini düşüren genel nitelikteki nedenlerden biridir. TCK'nın 66. maddesinin 6. fıkrası, zincirleme suçlarda zamanaşımının “*son suçun işlendiği günden itibaren*” işlemesini öngörerek, zamanaşımının zincirleme suç ilişkisini etkilemesini engellemiştir²⁴⁷⁶. Eğer söz konusu hüküm olmasaydı, zamanaşımı süreleri zincirleme suç kapsamında işlenen her bir fiilin işlendiği zaman işlemeye başlayacaktı²⁴⁷⁷. Dolayısıyla doktrinde, dava zamanaşımının başlangıcı yönünden zincirleme suçun “*tek suç*” sayıldığı ve aralarında zincirleme suç ilişkisi bulunan suçların ayrı ayrı zamanaşımına uğramalarının kabul edilmediği ifade edilmektedir²⁴⁷⁸. Buna göre, zincirin halkasını oluşturan her bir suç zamanaşımı bakımından ayrı ayrı değerlendirilemez ve dolayısıyla ilk işlenen fiiller zamanaşımının dolması gerekçe gösterilerek zincirleme suç kapsamından çıkarılamaz²⁴⁷⁹.

Zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlatılmasının nedeni, çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Bir görüşe göre bunun nedeni, suç işleme kararındaki birlik iken²⁴⁸⁰; başka bir görüşe göre, zincirleme suçu oluşturan fiiller arasında uzun bir süre

²⁴⁷⁶ Zincirleme suçu oluşturan fiillerin arasında genellikle zamanaşımı süresi kadar bir aralık bulunmadığından, söz konusu ihtimal istisnai hallerde gündeme gelebilmektedir. Bkz. **Tosun**, s. 143.

²⁴⁷⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 122, dpn. 157. Ceza zamanaşımında verilmiş ve kesinleşmiş bir ceza mevcut olduğundan, zincirleme suç bakımından özellik arz eden bir durum bulunmamaktadır. Bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 149.

²⁴⁷⁸ **Toroslu/Toroslu**, s. 372; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 155; **Taner, Fahri Gökçen**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Seçkin Yay., Ankara 2008, s. 78; **Alşahin, Mehmet Emin**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Adalet Yay., Ankara 2016, s. 149-150.

²⁴⁷⁹ **Koca/Üzülmez**, s. 522.

²⁴⁸⁰ **Taner**, Zamanaşımı, s. 78.

bulunmaması nedeniyle sürenin hesaplanmasında kolaylık sağlanması²⁴⁸¹; bir diğer görüşe göre, failin işlediği fiillerin tek suç kabul edilmesidir²⁴⁸². Bir başka görüşe göre ise zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlatılmasının nedeni, 43. madde ile çelişen bir durumun ortaya çıkmasına engel olmaktır. Zira zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar ayrı ayrı cezalandırılmamakla birlikte, işlenen her bir suç, cezada yapılacak artırım bakımından göz önünde bulundurulmaktadır. Bu suçların bir kısmının zamanaşımına uğraması halinde, cezanın belirlenmesi esnasında göz önünde bulundurulmaları da mümkün olmayacaktır. Söz konusu sakıncayı gidermek maksadıyla, kurumun amacına ve hukuki niteliğine uygun olarak, zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçlar bakımından dava zamanaşımının son suçun işlendiği günden itibaren başlayacağı kabul edilmiştir²⁴⁸³. Alman Federal Yüksek Mahkemesine göre ise, fail zincirleme suçu işlemeye devam ederken suçların bir kısmının zamanaşımına uğramasına müsaade etmek, fiillerin cezasız kalmasına yol açacaktır²⁴⁸⁴.

Hukuki niteliği fiil ve suç çokluğu olan zincirleme suçun, kendisine özgü bir neticesi ve tamamlanma anı bulunmamaktadır. Bu nedenle zamanaşımı, “*kanunun en son ihlaline teşebbüsün sona erdiği veya ihlalin tamamlandığı anda*” başlamalıdır²⁴⁸⁵. Son suç tamamlanmış bir suç ise, bu suçun işlendiği günden; teşebbüs aşamasında kalmış bir suç ise, son icrai hareketin yapıldığı günden itibaren işlemeye başlar (TCK m. 66/6)²⁴⁸⁶. Son suç neticeli bir suç ise zamanaşımı, neticenin gerçekleştiği; sırf hareket suçu ise hareketin yapıldığı günden itibaren başlar²⁴⁸⁷. Son suç ani bir suç ise zamanaşımı, ani suçun işlendiği²⁴⁸⁸; kesintisiz suç ise kesintinin gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlar (TCK m. 66/6)²⁴⁸⁹.

²⁴⁸¹ **Tosun**, s. 143.

²⁴⁸² **Alşahin**, s. 149-150.

²⁴⁸³ Bu görüş için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 135, 149.

²⁴⁸⁴ BGH NJW 1954, 202.

²⁴⁸⁵ **Yalçın Sancar**, Mütessilsil Suç, s. 123. Aynı yönde bkz. CGK., 08.10.2019, 1095/579. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 12.08.2022).

²⁴⁸⁶ **Artuç**, s. 65.

²⁴⁸⁷ **Yalçın Sancar**, Mütessilsil Suç, s. 123-124.

²⁴⁸⁸ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 269.

²⁴⁸⁹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 618.

Bir görüşe göre, zincirleme suç kapsamındaki her bir fiil bağımsızlığını zamanaşımı bakımından da koruduğu için, suçların ayrı ayrı zamanaşımına uğraması mümkündür²⁴⁹⁰. Böylece zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden bir kısmı, işleniş tarihlerine göre zamanaşımına uğramış olmaları halinde, artık kovuşturulabilir olmayacakları için, zincirleme suç bakımından göz önünde bulundurulamazlar. Bu durumda zincirleme suç kapsamında zamanaşımına uğrayan fiiller hakkında düşme kararı verilmelidir. Örneğin failin işlemiş olduğu iki hırsızlık suçundan birisi işlenme tarihi nedeniyle zamanaşımına uğrarsa, bu fiil hakkında yaptırım uygulanma olanağı ortadan kalkmış olacağı gibi, geriye cezalandırılabilen tek bir suç kaldığı için, zincirleme suç hükümleri de uygulanamayacaktır²⁴⁹¹. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bazı kararlarında da, zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suç için dava zamanaşımı süresinin o suçun işlendiği tarihten itibaren başlatılmasının ve yargılama aşamasında suçlardan biri bakımından dava zamanaşımı süresinin dolması halinde düşme kararının verilmesinin kabul edildiği görülmektedir²⁴⁹². Böylelikle düşme kararına konu olan suç, zincirleme suç ilişkisi bakımından dikkate alınmamaktadır. Ancak zamanaşımı sürelerinin suçların işlendiği tarihte başlatılması zincirleme suçlarda zamanaşımının son suçun işlendiği gün itibaren başlayacağına ilişkin TCK m. 66/6'ya aykırılık teşkil etmektedir²⁴⁹³.

Kanaatimizce, zincirleme suçta dava zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlatılmasının esas nedeni, zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerin suç işleme kararındaki birlik nedeniyle “tek suç” olarak varsayılmış olmasıdır. Belirtmek gerekir ki İtalyan Ceza Kanunu’nun zamanaşımı sürelerinin başlangıcına ilişkin olan 158.

²⁴⁹⁰ Alşahin, s. 152.

²⁴⁹¹ Alşahin, s. 150-152.

²⁴⁹² “Sanığın, hakkında iki farklı tarihte tutulan tutanak nedeniyle hırsızlık suçundan cezalandırılması istemiyle açılan kamu davalarının birleştirilerek yapılan yargılaması sonucunda, yerel mahkemece zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle hırsızlık suçundan mahkûmiyetine karar verilmiştir. Yerel mahkemece 5237 sayılı TCY’nın 43/1. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümleri kapsamında değerlendirilerek hüküm kurulan iki suçtan birisi olan 27.02.2004 tarihli tutanağa ilişkin olarak hırsızlık suçundan 18.10.2004 tarihli iddianame açılan kamu davasının, Özel Daire tarafından inceleme tarihi itibarıyla zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle 765 sayılı TCY’nın 102/4, 104/2 ve 5271 sayılı CYY’nın 223/8. maddeleri uyarınca düşmesine karar verilmesinde bir isabetsizlik bulunmamaktadır.” CGK., 20.03.2012, 433/108. Aynı yönde bkz. CGK., 28.02.2012, 2-287/58. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.10.2022).

²⁴⁹³ Akbulut, Berrin, “Dava Zamanaşımı Sürelerinin Başlaması”, ERÜHFD, Yıl 2013, C. 8, S. 2, s. 179-180. “Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, aynı mağdura karşı, değişik zamanlarda iki ayrı hırsızlık suçu işlenmiş ise; birinci fiilin dava zamanaşımı süresinin dolduğundan bahisle düşme kararı verip, ikinci fiilde zincirleme suç hükümlerinin gözardı edilmesi, TCK’nın 66/6. maddesi hükmüne açıkça aykırı olacaktır.” 6CD., 29.09.2021, 696/14562. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 02.10.2022).

maddesinde 5.12.2005 tarihli ve 251 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak, zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suçun diğerinden bağımsız olarak zamanaşımına uğrayacağı kabul edilmiştir. Bu düzenleme yapılmadan önce, zincirleme suç içinde yer alan tüm suçlara ilişkin zamanaşımının, TCK m. 66/6’ya benzer şekilde son suçun işlendiği günden itibaren başlayacağı kabul edilmekteydi²⁴⁹⁴.

4.2.2.2. Dava Zamanaşımı Sürelerinin Hesaplanması

Zincirleme suç “*zamanaşımı sürelerinin hesabı*” bakımından da “*tek suç*” olarak kabul edilirse, işleyecek olan tek sürenin nasıl hesaplanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Buradaki sorun, zamanaşımı süresinin hesaplanmasında zincirleme suç için verilecek cezanın mı yoksa artırımı temel oluşturan suçun soyut cezasının mı esas alınacağıdır²⁴⁹⁵. Zamanaşımı süresinin hesabı kanunda yazılı soyut cezalara göre yapıldığı takdirde, 43. madde gereğince yapılan artırımın zamanaşımı süresinin belirlenmesi bakımından bir önemi bulunmayacaktır. Eğer zamanaşımı süresinin hesabında somut ceza esas alınırsa, bu durumda zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırım da göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat bu durum, zincirleme suçun failin yararına bir kurum olması nedeniyle haksız sonuçlar doğuracaktır²⁴⁹⁶. Dikkat edilirse burada zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçlar bakımından ortak tek bir zamanaşımının işleyeceği kabul edilmekte ve fakat tartışma, işleyecek bu tek zamanaşımı süresinin nasıl hesaplanacağı hususunda ortaya çıkmaktadır.

Doktrindeki bir görüşe göre, zamanaşımının başlangıcı ve hesaplanması yönünden zincirleme suç “*tek suç*” sayılmakta²⁴⁹⁷ ve zincirleme suç kapsamında yer alan suçların ayrı ayrı zamanaşımına uğramaları kabul edilmemektedir²⁴⁹⁸. Buna göre, zamanaşımının başlangıcı yönünden kanundaki açık hükümle fail aleyhine bir durum kabul edilmiştir. Böylece zincirleme suç kabul edilmediği takdirde zamanaşımına uğrayabilecek olan

²⁴⁹⁴ **Taner**, Zamanaşımı, s. 79.

²⁴⁹⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 125; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 269.

²⁴⁹⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 156. Oysaki sanık lehine getirilmiş olan bu kurumun, kanunda açıkça gösterilmeyen hallerde, onun aleyhine sonuç doğuracak şekilde yorumlanamayacağına ilişkin genel prensip göz ardı edilmemelidir. Bkz. **Tosun**, s. 143; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 125.

²⁴⁹⁷ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 270; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 618.

²⁴⁹⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 155.

fiiller, suç işleme kararındaki birlik nedeniyle, henüz zamanaşımına uğramamış fiillerle birlikte göz önünde bulundurulmakta ve bu şekilde failin cezası zincirleme suç nedeniyle ağırlaştırılmaktadır²⁴⁹⁹. Dolayısıyla kanun koyucu, zamanaşımı ile ilgili konularda zincirleme suçun failin aleyhine sonuç doğurmasını göze almıştır. Bu nedenle zamanaşımı süresinin de, zincirleme suçtan dolayı artırılacak cezaya göre, bir diğer ifadeyle somut cezaya göre belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁵⁰⁰. Ayrıca bu görüşe göre, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan birinin zamanaşımını durduran veya kesen bir işlem, zincirleme suç kapsamındaki diğer suçlar bakımından da zamanaşımını durdurur veya keser²⁵⁰¹. Yukarıda vurgulandığı üzere bu düşünce, zincirleme suç halinde birden fazla suçun zamanaşımı bakımından tek suç sayıldığı düşüncesine dayanmaktadır²⁵⁰².

Bu konuda, zincirleme suçun hukuki niteliğinden ve TCK'nın zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasını düzenleyen 66. maddesinden yola çıkılmalıdır. Dava zamanaşımı bakımından süreler, TCK'nın 66. maddesinin 4. fıkrasında, suçlar için öngörülen cezaların yukarı sınırları esas alınarak belirlenmiştir. Böylece zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde soyut sistemin benimsendiği görülmektedir²⁵⁰³. Zamanaşımı süreleri hesaplanırken, somut olayda mevcut olduğu takdirde faile daha ağır ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller de göz önünde bulundurulacak (TCK m. 66/3) ve her suç için kanunda öngörülen cezanın üst sınırı esas alınacaktır (TCK m. 66/4)²⁵⁰⁴. Zincirleme suç ise suçun nitelikli hali olmayıp bir suçların içtimaı şeklidir²⁵⁰⁵. Dava zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında hangi hususların göz önünde bulundurulacağı açıkça

²⁴⁹⁹ **Tosun**, s. 143.

²⁵⁰⁰ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 618; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 126; **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 270.

²⁵⁰¹ **Kunter, Nurullah**, “Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi”, Adalet Dergisi, Yıl 1946, S. 6, s. 567; **Bayar**, s. 119.

²⁵⁰² Nitekim **Kunter**, suçların bağımsızlıklarını koruduğu hallerde, her bir kesme sebebinin yalnızca ait olduğu suçun zamanaşımını keseceğini ve diğerlerini etkilemeyeceğini belirtmekle birlikte; zincirleme suçta “birden fazla suçun bir suç sayıldığını” ve ortada cezalandırılan “tek bir suç” bulunduğunu, bu nedenle söz konusu “tek suç”u oluşturan suçlardan birinin zamanaşımını kesen bir işlemin, o “tek suç”un zamanaşımını da kesmiş sayılacağını ifade etmektedir. Bkz. **Kunter**, “Zamanaşımı”, s. 567.

²⁵⁰³ **Akbulut**, “Dava Zamanaşımı”, s. 158. **Taner**’e göre de 5237 sayılı TCK, tıpkı 765 sayılı TCK gibi soyut ceza sistemini benimsemiştir. Yazara göre, TCK m. 66/3’te suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin de dikkate alınacağını belirtilmesi, somut ceza sisteminin kabul edildiği anlamına gelmemektedir. Bkz. **Taner**, Zamanaşımı, s. 62-63.

²⁵⁰⁴ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 149.

²⁵⁰⁵ **Taner**, Zamanaşımı, s. 67.

belirtilmiş olduğundan²⁵⁰⁶, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırım oranları, zamanaşımı süresinin hesaplanmasında dikkate alınmamalıdır²⁵⁰⁷.

Zamanaşımı bakımından zincirleme suçu tek suç kabul eden bir diğer görüşe göre, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar bakımından, cezasının üst sınırı daha fazla olan suç esas alınmak suretiyle hesaplanan ortak tek bir zamanaşımı süresi işlemelidir. Örneğin fail, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı kişiye karşı hırsızlık suçunun temel şeklini işledikten sonra (TCK m. 141) başka bir gün taklit anahtarla hırsızlık suçunu işlemeye teşebbüs ederken yakalanırsa (TCK m. 142/2-d), zamanaşımı da TCK m. 142/2-d’de gösterilen cezanın üst sınırına göre belirlenmelidir²⁵⁰⁸.

Kanaatimizce zincirleme suçta tüm suçlar bakımından tek bir ortak zamanaşımı süresi işlememektedir. Zincirleme suç, zamanaşımı süresinin hesaplanması bakımından değil, sürelerin işlemeye başlaması bakımından (TCK m. 66/6) bir bütün olarak öngörülmüştür. Zamanaşımı, tüm suçlar bakımından son suçun işlendiği günden itibaren başlamakla birlikte, bu durum, suçların bağımsızlığının ortadan kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Zamanaşımına ilişkin TCK m. 66/6’da yer alan “*son suçun işlendiği gün*” ifadesi de, zincirleme suç kapsamındaki suçların zamanaşımı bakımından ayrı ayrı suç teşkil ettiğini ve bağımsızlıklarını koruduğunu destekler niteliktedir²⁵⁰⁹. Bu nedenle, her bir suç bakımından zamanaşımı süreleri, ilgili suçta bulunması halinde daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller de (TCK m. 66/3) göz önünde bulundurulmak suretiyle ayrı ayrı hesaplanır. Şayet zincirleme suç kapsamındaki suçlardan birinde nitelikli hal bulunmasına karşın diğerinde bulunmuyorsa, her iki suç bakımından ayrı ayrı zamanaşımı süresi hesaplanacak²⁵¹⁰ ve fakat bu süreler TCK m. 66/6 uyarınca son suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır²⁵¹¹. Bu durumda, zincirleme suç kapsamındaki suçların tamamı bakımından ortak tek bir zamanaşımı işlemeyecek ve suçlardan bazılarının diğerinden daha önce (örneğin basit halinin nitelikli halinden önce)

²⁵⁰⁶ Akbulut, “*Dava Zamanaşımı*”, s. 158, dpn. 9.

²⁵⁰⁷ Alşahin, s. 153; Taner, Zamanaşımı, s. 67; Zafer, Ceza Hukuku, s. 576.

²⁵⁰⁸ Gökcan/Artuç, C. 2, s. 2373.

²⁵⁰⁹ Baytaz, Abdullah Batuhan, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, On İki Levha Yay., İstanbul 2018, s. 139.

²⁵¹⁰ Akbulut, “*Dava Zamanaşımı*”, s. 160.

²⁵¹¹ Akbulut, “*Zincirleme Suç*”, s. 149-150.

zamanaşımına uğraması söz konusu olabilecektir²⁵¹². Dolayısıyla her bir suçun zamanaşımına uğrayıp uğramadığı ayrı ayrı incelenmeli ve zamanaşımına uğrayanlar zincirleme suç kapsamında dikkate alınmamalıdır²⁵¹³. Kanaatimizce söz konusu yorum zincirleme suçun suç çokluğu şeklindeki hukuki niteliğine daha uygundur.

TCK m. 66/6 hükmü, zincirleme suç kapsamındaki suçların her zaman aynı anda zamanaşımına uğrayacağı, bir diğer ifadeyle, tüm suçlar bakımından tek bir zamanaşımı süresinin işleyeceği şeklinde anlaşılmamalıdır. Zamanaşımı süresinin başlangıcında suçların bir bütünlük arz etmesi ile her suç için ayrı zamanaşımı süresinin işlemesi farklıdır. Örneğin, aynı suç işleme kararı kapsamında işlenen ilk suç 1.1.2020’de işlenmiş ve 5 sene hapis cezası gerektiriyor; ikinci suç ise 1.6.2020’de işlenmiş ve nitelikli halden dolayı 7 sene hapis cezası gerektiriyor olsun. Bu durumda ilk suçun zamanaşımı süresi 8 yıl iken (TCK m. 66/1-e); ikincisinin ise 15 yıldır (TCK m. 66/1-d, 3). Ancak ilk suçun zamanaşımı süresi işlendiği 1.1.2020 tarihinde değil, TCK m. 66/6 gereği ikinci suçun işlendiği 1.6.2020’de başlar ve 8 sene geçmesiyle süre dolar. Eğer bu zamana kadar dava zamanaşımını durduran veya kesen bir durum da gerçekleşmemişse artık bu ilk suç hakkında yargılama yapılamaz. Ancak ikinci suçun zamanaşımı süresi henüz dolmadığı için, bu suçtan dolayı yargılama yapılabilir.

Zamanaşımını durduran ve kesen sebepler bakımından da zincirleme suç kapsamındaki suçların bağımsızlığı kabul edilmelidir²⁵¹⁴. Dolayısıyla, zincir kapsamındaki suçlardan biri için gerçekleşen neden, yalnızca o suç için uygulanmalı, diğer suçlara etki etmemelidir²⁵¹⁵. Böylece diğer suçlar bakımından zamanaşımı işlemeye devam edecektir.

²⁵¹² **Alşahin**, s. 152. Zincirleme suçta zamanaşımının en ağır cezayı gerektiren suça göre belirlenmesi gerektiği kabul edilirse, suçlardan birinin yaş küçüklüğü döneminde işlenmesinin zamanaşımı bakımından herhangi bir önemi bulunmayacaktır. Nitekim zamanaşımı en ağır suça göre hesaplanacağından, yaş küçüklüğünde işlenen suç da zamanaşımına uğramayacaktır. Böyle bir uygulama zincirleme suçun kabul ediliş amacına aykırı bulunmaktadır. Eleştiri için bkz. **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 150.

²⁵¹³ **İçel**, Suçların İtımı, s. 154. “Ceza Genel Kurulunun 28.02.2012 tarihli ve 287-58 sayılı kararında da belirtildiği üzere, zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında esas alınan suçlardan herhangi birisi hakkında, yargılama aşamasında şikâyetten vazgeçme veya dava zamanaşımı gibi kovuşturma yapılmasına engel bir nedenin ortaya çıkması hâlinde, bu suçun zincirleme suç uygulaması kapsamı dışına çıkarılarak açılan kamu davasının düşmesine karar verilmesi gerekmektedir.” CGK., 12.03.2019, 61/197. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 23.09.2022).

²⁵¹⁴ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 151.

²⁵¹⁵ **Alşahin**, s. 153.

Örneğin suçlardan biri bakımından izin alınması için başvurulursa, yalnızca o suç için zamanaşımı durur ve diğer suçlar için zamanaşımı işlemeye devam eder²⁵¹⁶.

4.2.3. Yer Yönünden Yetkili Mahkemenin Belirlenmesi

CMK'nın 12. maddesine göre davaya bakma yetkisi, “suçun işlendiği yer” mahkemesine aittir. Ancak zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğu için, zincirleme suç kapsamında birden çok suçun farklı yerlerde işlenmesi halinde²⁵¹⁷ yetki bakımından çeşitli uyuşmazlıkların ortaya çıkması muhtemeldir. Doğabilecek bu yetki uyuşmazlıklarını engellemek amacıyla zincirleme suçta hangi mahkemenin yetkili olduğu CMK m. 12’de açıkça belirlenmiştir. Buna göre, zincirleme suçlarda “son suçun işlendiği yer mahkemesi” yetkilidir²⁵¹⁸. Zincirleme suç kapsamındaki her bir suç ayrı yargı mercilerinin yetki alanında işlenmiş olabileceği gibi, yalnızca son suç başka bir yargı merciinin yetki alanında işlenmiş de olabilir. Her iki ihtimalde de, zincirleme suçu oluşturan son suçun işlendiği yerdeki mahkeme yetkilidir. Son suç teşebbüs aşamasında kalmışsa, son icra hareketinin yapıldığı yerdeki mahkeme zincirleme suç kapsamındaki suçlar bakımından yetkili mahkemedir²⁵¹⁹.

Zincirleme suçu oluşturan suçlar, ceza muhakemesi açısından bağımsız suç olma özelliğini devam ettirmektedir²⁵²⁰. Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar bakımından işlenen son suçun işlendiği yer mahkemesinin yetkili kılınması, zincirleme suçun “tek suç” sayıldığını göstermemektedir. Burada, zincirleme suç kapsamındaki birden çok suça yalnızca bir ceza verilmesi kabul edildiğinden, düzenlemenin sistemine uygun olacak şekilde yetkili mahkemenin belirlendiği görülmektedir²⁵²¹. Zincirleme suçlarda yetkili

²⁵¹⁶ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 151.

²⁵¹⁷ Zincirleme suç kapsamındaki suçların farklı yerlerde işlenmesi mümkündür. Suçların işlenme yerlerine ilişkin olarak kanunda bir sınırlama getirilmediği gibi, suçların farklı yerlerde işlenmiş olması, suç işleme kararında birliğin bulunmadığını tek başına gösteren bir delil olamaz. Ayrıntılı bilgi için bkz. başlık 3.3.3.2.

²⁵¹⁸ Benzer şekilde 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 8. maddesinin 2. fıkrasında da teselsülün bittiği yer mahkemesi yetkili kılınmıştır.

²⁵¹⁹ Artuç, s. 65.

²⁵²⁰ Nitekim zincirleme suçta ihlal sayısı kadar suçun bulunması, onun muhakeme hukukunda da tek suç olarak kabul edilmesini ve dolayısıyla tek suça ilişkin hükümlerin uygulanmasını engellemektedir. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 157.

²⁵²¹ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 152.

mahkeme CMK m. 12 ile açıkça belirlenmiş olmasaydı, bağlantılı suçlarla ilgili hükümler (CMK m. 8 vd.) çerçevesinde sorun çözülebilir²⁵²², CMK m. 16 gereğince bağlantılı ceza davaları yetkili mahkemelerin herhangi birinde birleştirilerek açılabilirdi²⁵²³. Bununla birlikte burada ihtiyari bir yetki bulunduğu için, uygulamada ortaya çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarını önlemek adına, yetkili mahkeme ile ilgili özel bir düzenlemeye yer verilmiştir²⁵²⁴. Dolayısıyla zincirleme suçta yetkili mahkemenin, son suçun işlendiği yer mahkemesi olmasının nedeni, TCK m. 43 ile çelişen bir durumun ortaya çıkmasını engellemektir. Zincirleme suç halinde faile tek bir suçun cezası verilip bu ceza artırılacağı için, ayrı ceza yargılamalarının yapılması veya birleştirmenin hâkimin takdirine bırakılması tercih edilmemiş; birden çok yerdeki mahkemeye yetki tanınmanın sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla²⁵²⁵ bağlantılı davaları yargılamak bakımından son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili kılınmıştır²⁵²⁶.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (StPO) zincirleme suç halinde hangi mahkemenin yetkili olacağına dair açık bir hüküm bulunmadığından, yetkili mahkemenin belirlenmesi bakımından doktrinde farklı görüşler öne sürülmüştür²⁵²⁷. Bu noktada zincirleme suçun hukuki niteliğine verilen anlam önem taşımaktadır. Zincirleme suçu usul hukuku bakımından tek fiil ve tek suç olarak kabul eden görüşlere göre, bu kurum bakımından genel yetki kuralları uygulanmalıdır. Buna göre suçun işlendiği yer (StPO § 7) veya sanığın yerleşim yeri mahkemesi (StPO § 8) ya da sanığın yakalandığı yer mahkemesi (StPO § 9); eğer yerleşim yeri yoksa devamlı olarak oturduğu yer (StPO § 8/2), şayet bu da bilinmiyorsa son yerleşim yeri mahkemesi (StPO § 8/2) zincirleme suç bakımından yetkili mahkemedir²⁵²⁸.

²⁵²² **Öztürk, Bahri vdy.** Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ed.: Bahri Öztürk), B. 15, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 204.

²⁵²³ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 270.

²⁵²⁴ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 152. Yazara göre, bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen birden fazla suç için bir ceza verilmesi kabul edildiğinden, CMK m. 8 anlamında bağlantılı olan davaların birleştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

²⁵²⁵ **Tosun**, s. 143; **Demirbaş**, s. 564.

²⁵²⁶ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 135.

²⁵²⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 156.

²⁵²⁸ **Lamche**, s. 99; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 156.

Zincirleme suçu tek suç olarak kabul eden bu görüşe göre, bu durumda öncelikle suçun işlendiği yerin belirlenmesi gerekir²⁵²⁹. Zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden birinin işlendiği yer mahkemesi, zincirleme suçun tamamı bakımından yetkili olacaktır. Bu durumda birden fazla mahkemenin yetkili olması sorunu ortaya çıkabilecektir. StPO §12 uyarınca, böyle hallerde tahkikata ilk başlayan mahkeme öncelikli yetkiye sahiptir. Yapılan ilk tahkikatın zincirleme suç kapsamındaki fiillerden yalnızca birine ilişkin olmasına rağmen sonradan başlatılan tahkikatın tüm zincirleme suç kapsamı ihtimalinde ise §12'nin uygulanamayacağı ve zincirleme suçun tamamına ilişkin tahkikatı yapan mahkemenin yetkili olacağı belirtilmektedir. Nitekim ortak yüksek görevli mahkeme tarafından tahkikat yapma ve karar verme yetkisinin yetkili mahkemelerden bir diğerine devredilebileceğine ilişkin StPO §12/2 hükmü ile bu sorun çözülebilecektir. Dolayısıyla bu görüşe göre, zincirleme suç muhakeme hukukunda tek bir suç niteliğinde olduğu için, bağlantı kurallarına başvurulmasına da gerek kalmamaktadır²⁵³⁰.

Alman doktrininde zincirleme suç kapsamındaki fiillerin bağımsızlığını kabul eden görüşlere göre ise, yer bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde StPO §13 uyarınca bağlantı kurallarının uygulanması gerekmektedir²⁵³¹.

4.2.4. Zincirleme Suçun Bazı Kurumlarla İlişkisi

4.2.4.1. Hapis Cezasının Ertelenmesi

TCK'nın 51. maddesine göre, *“daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması”* ve *“suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması”* kaydıyla, *“işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir.”*

²⁵²⁹ İçel, Suçların İçtimai, s. 156. Suçun işlendiği yer StGB § 9'da, *“failin hareketi yaptığı veya ihmali suretiyle işlenen suçlarda hareketi yapmak zorunda olmasına rağmen yapmadığı veya kanundaki suç tipinde gösterilen neticenin gerçekleştiği veya failin tasavvuru gereğince gerçekleşmesi gereken her yer”* olarak belirlenmiştir. Bkz. Yenisey/Plagemann, s. 10-11.

²⁵³⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 157; Lamche, s. 100.

²⁵³¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 157; Lamche, s. 100, dpn. 25.

Zincirleme suçun hapis cezasının ertelenmesi kurumu bakımından bir bütün mü teşkil ettiğinin yoksa parçalara mı bölünmesi gerektiğinin ortaya konması gerekebilir. Eğer suç tekliği kabul edilirse, hapis cezasının ertelenmesi bakımından toplam ceza esas alınacakken; suç çokluğu kabul edilirse, her bir suç birbirinden bağımsız olarak değerlendirilecektir. Bir görüşe göre, hukuki niteliği suç çokluğu olan zincirleme suçun bu özelliği göz önünde bulundurulduğunda, hapis cezasının ertelenmesinde de genel kurala uygun şekilde, her bir suçun ayrı ayrı ele alınması gerekir. Kaldı ki bu durum, zincirleme suçun kabul ediliş amacına uygun olarak failin de lehinedir²⁵³².

Kanaatimizce burada erteleme kurumunun koşulları göz ardı edilmemelidir. TCK m. 51/1’de “*işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir*” denilerek, yargılama sonucunda belirlenen somut cezanın esas alınacağı kabul edilmiştir²⁵³³. Sadece mahkûm olunan cezanın türü ve miktarı dikkate alındığından, erteleme açısından işlenen suçun göz önünde bulundurulmadığı söylenebilecektir²⁵³⁴. Bu nedenle erteleme kararı verilebilmesi için, zincirleme suç hükümleri de uygulanarak elde edilen somut cezanın iki yıl veya altında olması gerekir²⁵³⁵. Zira zincirleme suçta birden çok suça tek bir ceza verildiği için, bu cezaya bağlı sonuçların uygulanması gerekir. Dolayısıyla erteleme de hükmolunan cezaya göre yapılmalıdır²⁵³⁶.

4.2.4.2. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

5271 sayılı CMK’nın 231. maddesinin 5. fıkrasına göre, “*sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar*

²⁵³² **Özen**, Suçların İçtimai, s. 287.

²⁵³³ **Yıldırım, Akif**, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Seçkin Yay., Ankara 2018, s. 189; **Öztürk/Erdem**, § 7, kn. 896; **Koca/Üzülmez**, s. 598.

²⁵³⁴ **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, B. 15, s. 767.

²⁵³⁵ İtalyan doktrindeki ağırlıklı görüş de, hapis cezasının ertelenmesi bakımından zincirleme suçun tek suç kabul edilmesi ve toplam cezanın erteleme kapsamına girip girmediğine bakılması yönündedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 287.

²⁵³⁶ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 745.

verilebilir” Aynı maddenin 6. fıkrasında belirtilen koşulların da gerçekleşmesi halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilecektir.

Zincirleme suçun hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu bakımından bölünebileceğini ifade eden görüşe göre, her bir suçun ayrı ayrı ele alınması failin lehine sonuç doğurmaktadır. Zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırım göz önünde bulundurulduğunda, her bir suçun, ayrı ayrı, CMK’nın 231. maddesinde öngörülen iki yıllık üst sınırın altında kalma ihtimali daha yüksektir²⁵³⁷.

Belirtmek gerekir ki hükmün açıklanmasının geri bırakılması bakımından da yargılama sonucunda hükmedilen somut ceza esas alınmaktadır²⁵³⁸. Her ne kadar birden fazla suçtan mahkûmiyet halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının her suç bakımından ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmekteyse de²⁵³⁹, zincirleme suçta her bir suçtan ayrı ayrı değil tek bir mahkûmiyet söz konusu olduğundan²⁵⁴⁰, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun uygulanabilmesi bakımından bu mahkûmiyetin esas alınması gerektiği kanaatindeyiz.

4.2.3.3. Seri Muhakeme Usulü

CMK’nın seri muhakeme usulünü düzenleyen 250. maddesinin yaptırımın belirlenmesine ilişkin 4. fıkrasına göre, “*Cumhuriyet savcısı, Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımı belirler.*”

²⁵³⁷ Örneğin, zincirleme suç kapsamında işlenen iki fiilden birisinin suçun basit halini, diğerinin ise nitelikli halini oluşturduğu bir ihtimalde, basit halin iki yılın altında kalırken, nitelikli halinin iki yılın üzerinde olması nedeniyle ertelemeye konu olamaması mümkündür. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 289.

²⁵³⁸ **Yalçın, Can**, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 158; **Yıldırım**, s. 255.

²⁵³⁹ **Yıldırım**, s. 255.

²⁵⁴⁰ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 745. **Yıldırım**’a göre, zincirleme suçta birden çok fiil hakkında tek bir cezaya hükmedilmesi gerektiği için, failin fiillerinin bölünmek suretiyle bir kısmı hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi, zincirleme suç kurumunun amacına ve *ne bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bkz. **Yıldırım**, s. 422.

Düzenlemenin eski halinde, Cumhuriyet savcısının yalnızca “TCK m. 61/1’de belirtilen hususları göz önünde bulundurmak suretiyle suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle” yaptırımı belirleyeceği kabul edilmişti. Ancak bu husus doktrinde aynı suçu bir kez işleyen kişi ile zincirleme şekilde işleyen kişinin alacağı ceza arasında bir farkın öngörülmemiş olmasından dolayı²⁵⁴¹ zincirleme suçtan şüpheli olan kişiye avantaj sağladığı gerekçesiyle eleştirilmekteydi²⁵⁴². Bu doğrultuda 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun’un 22. maddesiyle CMK m. 250/4’e “ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan” ibaresi eklenerek, cezanın belirlenmesinde zincirleme suça ilişkin olarak TCK m. 43/1’de gösterilen oranlarda yapılacak artırımın da göz önünde bulundurulacağı kabul edilmiştir. Böylece Cumhuriyet savcısı, TCK m. 61/1 uyarınca temel cezayı belirledikten sonra, koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümleri uygulayacak ve ardından belirlenen bu cezadan yarı oranında indirim yapmak suretiyle yaptırımı belirleyecektir²⁵⁴³.

4.3. ZİNCİRLEME SUÇU OLUŞTURAN SUÇLARIN BİRBİRİNDEN BAĞIMSIZ OLARAK DEĞERLENDİRİLDİĞİ HÜKÜMLER

4.3.1. Af

4.3.1.1. Genel Af

Genel af, “sosyal fayda düşüncelerine dayanan, bütün suçları veya belirli bazı suçları ve hükmedilmiş cezaları bütün neticeleriyle birlikte düşüren bir yasama işlemi”²⁵⁴⁴, kamu davasını ve hükmolunmuş ise cezanın infazını ve bütün cezai sonuçlarını düşüren bir

²⁵⁴¹ **Koruculu, İrmak**, Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi, Seçkin Yay., Ankara 2022, s. 306-307.

²⁵⁴² **İnce Tunçer, Asuman / Karakehya, Hakan**, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, Adalet Yay., Ankara 2021, s. 104.

²⁵⁴³ **Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 2, B. 12, Seçkin Yay., Ankara 2022, s. 204.

²⁵⁴⁴ Tanım için bkz. **Dönmezer/Erman**, III, kn. 585.

yasama tasarrufu²⁵⁴⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. TCK'nın 65. maddesinin 1. fıkrasına göre de genel af kamu davasını düşürerek, hükmolunan bütün cezaları neticeleri ile birlikte ortadan kaldırır. Genel affa tabi fiiller hakkında henüz kamu davası açılmamışsa, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir. Kamu davası açılmışsa, safhasına bakılmaksızın düşme kararı verilir. Kesin hükümden sonra genel affın çıkması halinde, mahkûmiyet bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar²⁵⁴⁶. Genel af kanunu cezanın infazı esnasında yürürlüğe girerse, cezanın infazına son verilir²⁵⁴⁷. Failin fiiline ilişkin olarak kanunda bir ceza tehdidin bulunması ile failin işlediği bu suçtan dolayı cezalandırılması birbirinden farklıdır. Genel af, fiilin suç olma vasfını ortadan kaldırmamakta; yalnızca devletin ceza verme hakkından feragat etmesinden dolayı failin cezasına etki etmekte; suçun ceza tehdidini ortana kaldırmaktadır²⁵⁴⁸.

Genel affın zincirleme suça etkisi, kurumun hukuki niteliği ile yakından ilgilidir²⁵⁴⁹. Zincirleme suçu fiil ve suç tekliği kapsamında kabul eden yazarların bir kısmına göre, genel af kanunlarının uygulanması yönünden zincirleme suç tek bir suç olarak kabul edilmelidir. Bu görüşe göre zincirleme suç bölünmez bir bütün olup, af kanununun kapsamı bakımından önemli olan, zincirleme suçtaki son suçun işlendiği andır²⁵⁵⁰. Ayrıca af kapsamına girmeleri bakımından suçların hepsi bir bütün olarak değerlendirilir. Bir diğer ifadeyle, af kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlenen suçlar ile yürürlüğe girmesinden sonra işlenen suçlar, bir bütün olarak dikkate alınır²⁵⁵¹. Bununla birlikte fiil ve suç tekliğini savunan yazarların bir kısmına göre, af bakımından zincirleme suçun bölünebileceği kabul edilmelidir. Bu yazarlar, affa uğrayan münferit suçların zincirleme suç bakımından dikkate alınamayacağını belirtmektedirler²⁵⁵².

²⁵⁴⁵ **Özek, Çetin**, “*Umumi Af*”, İÜHFM, Yıl 1959, C. 24, S. 1-4, s. 140.

²⁵⁴⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 124; **Tosun**, s. 145.

²⁵⁴⁷ **Keyman, Selahattin**, Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1965, s. 44.

²⁵⁴⁸ **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 903; **Özek**, “*Umumi Af*”, s. 141;

²⁵⁴⁹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 131; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 122.

²⁵⁵⁰ **Tosun**, s. 144-145; **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 897; **Özek**, “*Umui Af*”, s. 168; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 122.

²⁵⁵¹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 272.

²⁵⁵² **Geerds**, s. 370; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 123.

Zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil ve suç çokluğu olarak kabul edip yalnızca kanunda gösterilen hallerde bir bütün olarak ele alınabileceğini belirten yazarlara göre ise, zincirleme suç kapsamındaki her bir fiil, af kanununun kapsamına girip girmediği bakımından ayrı ayrı incelenmelidir²⁵⁵³. Buna göre, genel af bakımından zincirleme suçun bölünmez bir bütün şeklinde kabul edilmesi mümkün değildir. Kanaatimizce de, zincirleme suçun failin yararına kabul edilen bir kurum olması, zincirleme suç kapsamındaki suçların her birinin genel af bakımından diğerlerinden bağımsız olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Failin lehine olan bir kurum, kanunda açık hüküm yer almadığı halde, onun aleyhine hüküm doğuracak şekilde uygulanmamalıdır²⁵⁵⁴.

Tartışmaları daha iyi görebilmek adına, konuyu af kanununun zincirleme suç işlenmeye devam ederken ve zincirleme suç sona erdikten sonra yürürlüğe girmesi bakımından ikiye ayırarak incelemekte yarar vardır.

4.3.1.1.1. Af Kanununun Zincirleme Suç İşlenmeye Devam Ederken Yürürlüğe Girmesi

Zincirleme suçun hukuki niteliğini suç tekliği olarak kabul edenlere göre, af kanunu bakımından zincirleme suçun bölünmesi mümkün değildir. Bu nedenle, af kanununun zincirleme suç işlenmeye devam ederken yürürlüğe girmesi halinde, af kanunundan önce işlenen suçlar da sonra işlenen suçlarla birlikte bütün olarak zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulur. Dolayısıyla af kanunu zincirleme suçta yer alan suçlardan hiçbirine uygulanamaz²⁵⁵⁵. Bir diğer ifadeyle, zincirleme suçu oluşturan suçlardan bir tanesi bile af kanunundan sonra işlenirse, bütün suçlar af kanununun kapsamı dışında kalır²⁵⁵⁶. Yargıtay da eski tarihli bazı kararlarında genel af bakımından zincirleme suçun

²⁵⁵³ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 592; **Keyman**, s. 112; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 123. İtalyan doktrinindeki ağırlıklı görüş de bu yöndedir. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimaı, s. 273. Yargıtay'ın 765 sayılı TCK döneminde verdiği aynı yönde kararı bulunmaktadır. "14.2.1974 günü, son hırsızlık suçunu işlerken yakalanan hükümlünün, aynı günlü yer gösterme zabıt varakasında tesbit olunduğu üzere, fırına bir ayda üç kez giderek, hırsızlık yaptığını ikrar eylemesine ve önceki iki suçun, affın kapsamına girmesi dolayısıyla, TCK.nun 80. maddesinin uygulanmıyacağı gözetilmeden," 6CD, 9.9.1974, 4251/4438. Karar için bkz. **Çağlayan**, s. 159.

²⁵⁵⁴ Aynı yönde bkz. **Tosun**, s. 145; **İçel**, Suçların İçtimaı, s. 124.

²⁵⁵⁵ **Kunter**, "Müeselsel Suç ve Af", s. 905; **Özek**, "Umumi Af", s. 168.

²⁵⁵⁶ İtalyan Yargıtayı 1937 yılına kadar bu yönde içtihatlarında bulunmuştur. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 132; **Tosun**, s. 145.

bölünemeyeceğini ve zincirleme suçun bir bütün halinde affın kapsamı dışında kalacağını belirtmiştir²⁵⁵⁷.

Zincirleme suç suçu tekliği olarak kabul etmesine karşın, af bakımından zincirleme suçun bölünebileceğini ve affa uğramış olan suçların zincirleme suç kapsamında dikkate alınmayacağını ifade eden görüşler²⁵⁵⁸ de bulunmaktadır.

Zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olarak kabul edildiğinde ise, zincirleme suç işlenmeye devam ederken bir af kanunu çıkarsa, o ana kadar işlenen suçlar şartları varsa af kapsamında yer alırlar²⁵⁵⁹. Aftan sonra işlenen suçlardan dolayı sorumluluk devam eder²⁵⁶⁰. Af kanunundan sonra zincirleme suç kapsamında tek bir suç işlenmişse, zincirleme suç hükümleri uygulanmaz²⁵⁶¹; ancak aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aftan sonra birden çok suç işlenmiş ise zincirleme suç hükümleri uygulanabilir²⁵⁶². Bu durumda, aftan önce işlenen suçlar, zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulamaz²⁵⁶³. Yargıtay'ın da, zincirleme suçun af kanununun yürürlüğe girmesinden önce başlayıp sonra da işlenmeye devam ettiği hallerde, kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlenen suçların affa uğrayacağını, yani zincirleme suçun bölünebileceğini kabul ettiği kararları bulunmaktadır²⁵⁶⁴. Esasında zincirleme suçun

²⁵⁵⁷ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 26.4.1969 tarih, 220/1443 sayılı kararında, zincirleme suçun tek suç niteliği taşıdığını ve affın zincirleme suçu kesintiye uğratmayacağını, bu nedenle zincirleme suçun ikiye bölünmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766, dpn. 3086. Aynı yönde bkz. 6CD, 1.12.1961, 3785/3771; 5CD, 7.11.1952, 2944/2984. Kararlar için bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 123, dpn. 161.

²⁵⁵⁸ **Geerds**, s. 370.

²⁵⁵⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 123; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 273.

²⁵⁶⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 346; **Dönmezer/Erman**, III, kn. 592.

²⁵⁶¹ **Tosun**, s. 145.

²⁵⁶² **Özen**, Suçların İçtimai, s. 273.

²⁵⁶³ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 90.

²⁵⁶⁴ “Bir kasdı cürminin ef’ali icraiyesinden olarak kanunun bir hükmünün def’atle ihlalinin bir suç telakki olunması lazım geleceğine ve bu suçun temadisi ve teselsül devam etmekte iken Af Kanununun yürürlüğe girmesi halinde, bu tarihten evvelki unsur suçlar affa uğramış ve bu tarihten sonrakilerin affın şümulü dışında kalmış olacağına ve hadisede en son suç 8.9.1960 tarihinden 15 gün evvel ve diğerleri ise Af Kanununun müntehası bulunan 27 Mayıs 1960 tarihinden evvel işlenmiş bulunmalarına göre, hadisede 80. maddenin tatbiki mümkün bulunmadığı nazara alınmadan cezanın mezkur madde ile arttırılması bozmayı gerektirmiştir.” 6CD, 13.4.1961, 960/971. Karar için bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 123, dpn. 161.

hukuki niteliği ve fail lehine kabul edilmiş bir kurum olması da bu şekilde bir uygulamayı gerektirmektedir²⁵⁶⁵.

Affa tabi olan suçlar kimi zaman belirli bir cezayı gerektirmeleri itibariyle gösterilebilir. Örneğin bazı af kanunları, belirli bir sınıra kadar olan veya bir kısım cezayı gerektiren suçların affedildiğini belirtebilir²⁵⁶⁶. Böyle hallerde ölçü olarak kabul edilen ceza, o suç için kanunda yazılı olan soyut cezayı ifade eder ve soyut cezanın üst sınırının dikkate alınması gerekir²⁵⁶⁷. Zira sanığın aftan yararlanıp yararlanamayacağının somut olayda hükmedilmesi gereken cezaya göre belirlenmesi halinde, yasama veya yürütme organlarına tanınmış olan af yetkisi, hâkimlerin değişen takdirlerine tabi tutulmuş olacaktır²⁵⁶⁸.

Zincirleme suçun bölünmezliğini kabul eden görüşe göre, zincirleme suç nedeniyle verilen cezanın fazlalığı af kanunundan faydalanmayı engelliyorsa, her bir suça karşılık gelen ceza af kanununun kapsamına girse bile, affin zincirleme suça etkisi olmayacaktır²⁵⁶⁹. Oysaki katıldığımız görüşe göre zincirleme suç kanunun açıkça belirttiği haller dışında bölünebildiği için, her bir münferit suç başlı başına affa tabi olduğu takdirde, zincirleme suç da affa uğrar²⁵⁷⁰. Bir bütün halinde af kanunu kapsamına giremeyen zincirleme suç ilişkisindeki suçlar, bağımsızlıklarını korudukları için tek tek affa tabi olabilirler²⁵⁷¹. Genel affin etkisi bakımından kurumun hukuki niteliğinin yanı sıra onun esasından yola çıkan görüşe göre, zincirleme suç fail lehine ve onu gerçek içtima kurallarının meydana getireceği fazla cezadan korumak için geliştirilmiştir ve fail lehine geliştirilen bir kurumun onun aleyhine sonuçlar doğurması kabul edilemez. Gerçekten de, gerçek içtima kurallarının uygulanmasıyla daha ağır bir şekilde

²⁵⁶⁵ Önder, Ceza Hukuku, s. 550.

²⁵⁶⁶ Örneğin, 113 sayılı Af Kanunu'nun 1. maddesinde, taksirli cürümlerle yukarı haddi beş yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile cezalandırılan fiiller; 1803 sayılı "Cumhuriyetin 50 nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun"un 1. maddesinde ise, üst sınırı 12 yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı ceza, para cezası, müsadere ile bir meslek veya sanatın yapılmamasını gerektiren fiiller genel af kapsamına alınmıştır. Bkz. Dönmezer/Erman, III, kn. 590.

²⁵⁶⁷ Erem/Danışman/Artuk, s. 935.

²⁵⁶⁸ Dönmezer/Erman, III, kn. 590.

²⁵⁶⁹ Özek, Umumi Af, s. 168.

²⁵⁷⁰ Dönmezer/Erman, III, kn. 592; Tosun, s. 145. Aksi yönde bkz. Kunter, "Müselcel Suç ve Af", s. 897.

²⁵⁷¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 123.

cezalandırılması halinde aftan yararlanabilecek bir kimsenin, zincirleme suç nedeniyle daha az ceza alması halinde aftan yararlanamaması bir çelişki oluşturacaktır²⁵⁷².

Genel affin zincirleme suçta etkisi bakımından ortaya çıkan bir diğer sorun, zincirleme şekilde işlenmemekle birlikte daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halin genel aftan önce gerçekleşmesidir. Zincirleme suçun bölünemeyeceğini kabul eden görüşe göre, affin bu suçlara bir etkisi olmaz ve ceza fiilin daha ağır nitelikli haline göre belirlendikten sonra zincirleme suçtan dolayı artırılır. Böylece zincirleme suç aftan sonra da işlenmeye devam ederse, nitelikli kısım da dâhil olmak üzere tamamen affin kapsamı dışında kalır²⁵⁷³. Buna karşın zincirleme suçun bölünebileceğini kabul eden ve katıldığımız görüşe göre²⁵⁷⁴, genel aftan önceki kısım suçu nitelikli kılan fiille birlikte ortadan kalkar ve artırım sebebi ya da suçu nitelikli kılan durum, genel aftan sonraki fiillere sirayet etmez.

4.3.1.1.2. Af Kanununun Zincirleme Suç Sona Erdikten Sonra Yürürlüğe Girmesi

Genel af kanunu zincirleme suç sona erdikten sonra yürürlüğe girerse, fiiller hakkında dava açılamaz, dava açılmışsa düşme kararı verilir²⁵⁷⁵. Hüküm verilmiş ancak henüz kesinleşmemişse, infaza başlanmaz²⁵⁷⁶. Fail zincirleme suçtan dolayı mahkûm edilmiş ve hüküm kesinleşmişse, ayrıca zincirleme suçu oluşturan fiillerin tamamı bakımından verilen ceza af kanununun kapsamına giriyorsa, zincirleme suç bütünüyle affa uğramış olur. Ancak zincirleme suçta verilen ceza miktarının af kanununun uygulanmasını engellediği ve fakat unsur suçların her birinin ceza miktarı itibarıyla göz önünde bulunduruldukları takdirde aftan yararlanabildiği hallerde farklı görüşler ileri sürülmüştür²⁵⁷⁷.

²⁵⁷² **Tosun**, s. 145. Benzer şekilde, failin lehine sonuç doğurması için, şikâyet süresini zincirleme suç kapsamındaki son suçun işlendiği günden başlatmayı kabul etmeyen Yargıtay'ın genel af söz konusu olduğunda zincirleme suçun bölünmezliğini esas alması, doktrinde çelişkili bulunarak eleştirilmektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 124; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 134.

²⁵⁷³ **Kunter**, “*Müeselsel Suç ve Af*”, s. 902.

²⁵⁷⁴ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 135.

²⁵⁷⁵ **Keyman**, s. 110.

²⁵⁷⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 274.

²⁵⁷⁷ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 136; **Tosun**, s. 146.

Zincirleme suçun bölünmez bir bütün olduğunu kabul eden görüşlere göre, zincirleme suç için verilen ceza af kanununun kapsamı dışında kalıyorsa, unsur suçlar tek tek göz önünde bulundurularak aften yararlandırılmaz²⁵⁷⁸. Dolayısıyla mahkûmiyet hükmü kesinleştikten sonra genel affın çıkması halinde, zincirleme suç tek suç kabul edilir ve toplam ceza üzerinden değerlendirme yapılır²⁵⁷⁹.

Katıldığımız görüşe göre ise, af kanununun uygulanması bakımından zincirleme suçtan dolayı yapılan artırım göz önünde bulundurulamaz. Unsur suçlardan af kapsamında kalanlar bakımından af kanunu uygulanabilmelidir. Böylece zincirleme suç, kesin hükme rağmen af kanununun uygulanması bakımından bölünebilecektir²⁵⁸⁰. Mahkûmiyetten sonraki genel af halinde affa tabi suçların cezalar gösterilmek suretiyle belirtilmesi halinde, mahkûmiyet hükmünde yer alan somut cezaya değil, suçun kanunda yazılı soyut cezasına bakılmalıdır²⁵⁸¹. Dolayısıyla hükümde yer alan ceza, artırım nedeniyle af kanundaki cezadan daha ağır olsa dahi, hükümde failin işlediği sabit görülen suçun kanunda yazılı soyut cezası nazara alınmalı ve bu cezanın af kanununun kapsamında yer alıp yer almadığı belirlenmelidir²⁵⁸². Zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olması da bunu gerektirmektedir. Örneğin af kanunu, karşılığında öngörülen hapis cezasının üst sınırı 3 yıla kadar olan suçları affediyorsa, zincirleme şekilde işlenmiş 20 hırsızlık suçunun her biri birbirinden bağımsız olarak ele alınır ve hepsi tek tek af kapsamına girer. Oysa bu suçlar zincirleme suç olarak değerlendirmeye alınsaydı, bir suçtan verilen ceza dörtte bir ile dörtte üç oranında artırılarak 3 yılı aşacağı için af kapsamına da giremeyecekti. Bu nedenle af kanununda açıkça zincirleme suçtan söz edilmediği sürece, failin işlediği suçların bağımsızlığını koruyacağı kabul edilmelidir²⁵⁸³.

Dolayısıyla genel af kanunu zincirleme suç işlenip bittikten sonra ve hatta mahkûmiyet hükmü kesinleştikten sonra çıkmışsa, zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçların genel affa tabi olup olmadıkları ayrı ayrı araştırılmalı ve affın kapsamına giren suçlar

²⁵⁷⁸ **Tosun**, s. 146.

²⁵⁷⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 275.

²⁵⁸⁰ **Tosun**, s. 146.

²⁵⁸¹ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 935; **Dönmezer/Erman**, III, kn. 602.

²⁵⁸² **Dönmezer/Erman**, III, kn. 602.

²⁵⁸³ Örnek için bkz. **Öztürk/Erdem**, § 6, kn. 671.

artık zincirleme suç bakımından dikkate alınmamalıdır²⁵⁸⁴. Genel af, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan birini kapsıyor ve geriye de tek bir suç kalıyorsa, yine zincirleme suç hükümleri uygulanamaz²⁵⁸⁵. Buna karşın, genel af kapsamı dışında birden çok suç kalmışsa, bu geriye kalan suçlar zincirleme suç oluşturmaya devam eder²⁵⁸⁶.

Kanunda af bakımından zincirleme suçun tek suç sayılacağı belirtilmediğinden, zincirleme şekilde işlenen suçlara konu toplam tutar af kanunu kapsamının dışında kalsa bile, her bir suç tek tek af kanununun kapsamında kalıyorsa, bu suçlar bakımından genel affin uygulanması gerekir. Dolayısıyla miktar, değer, tutar bakımından zincirleme suç oluşturan suçlar bağımsız olarak değerlendirilmeli ve bunun sonucu olarak, toplam miktar değil, her suça konu olan münferit miktarlar göz önünde bulundurulmalıdır²⁵⁸⁷. Örneğin, çıkarılan bir af kanununda miktarı 1000 TL'nin altında olan rüşvet suçları affin kapsamına dâhil edilmiş ve fail zincirleme suç kapsamında toplam miktarı 1000 TL'nin üzerinde olan ancak her biri 1000 TL'nin altında kalan üç rüşvet suçu işlemiş olsun. Eğer zincirleme suçun kanunda açıkça gösterilen haller dışında da birlik oluşturduğu ve bölünemeyeceği kabul edilecek olursa, zincirleme suç kapsamındaki suçların toplam miktarı 1000 TL'yi aştığından, fail af kanunundan yararlanamayacaktır. Oysaki zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğundan ve her bir suç kanunda açıkça gösterilen haller dışında bağımsızlığını koruduğundan, fail, her biri 1000 TL'nin altında olan rüşvet suçları bakımından toplam değere bakılmaksızın af kanunundan yararlanabilecektir. Fail lehine kabul edilen zincirleme suç kurumu, kanunun açıkça göstermediği hallerde onun aleyhine olacak şekilde uygulanmamalıdır²⁵⁸⁸.

²⁵⁸⁴ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 136.

²⁵⁸⁵ **Soyaslan**, s. 272-273.

²⁵⁸⁶ **Özen**, Suçların İctimai, s. 274.

²⁵⁸⁷ 5677 sayılı Af Kanunu, miktarı 500 liradan az olan rüşvet, irtikâp, zimmet ve ihtilas suçlarını affin kapsamına alarak, bu miktardan fazla olanları istisna tutmuştu. Bu dönemde, bir kimsenin, örneğin zincirleme suç kapsamında toplamı 500 liradan fazla miktarda ve fakat her biri bu miktardan az değerde olan birden fazla rüşvet suçu işlemesi halinde, genel afftan yararlanıp yararlanamayacağı sorunu ortaya çıkmıştı. Bkz. **Dönmezer/Erman**, II, kn. 766.

²⁵⁸⁸ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 599; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 135; **Sarı**, s. 158; **Bayar**, s. 113.

4.3.1.2. Özel Af

Kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetini²⁵⁸⁹ ortadan kaldıran veya azaltan ya da daha hafif başka bir cezaya çeviren özel af, TCK'nın 65. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre, “*özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir.*” Özel af etkisini mahkûmiyetten sonra, yani infaz aşamasında gösterir; kimi zaman infaz ilişkisini ortadan kaldırırken, kimi zamansa derecesini değiştirir²⁵⁹⁰. Bununla birlikte, cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları özel affa rağmen varlığını sürdürmektedir²⁵⁹¹. Bir diğer ifadeyle, özel affın, mahkûmiyetin hukuki sonuçlarına bir etkisi bulunmamaktadır²⁵⁹². Zira özel af, yürümekte olan bir ceza kovuşturması ile mahkûmiyeti bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran genel aftan farklı olarak, yalnızca ceza üzerinde etkilidir²⁵⁹³. Bir suçtan dolayı verilmiş olan cezanın çektirilmemesi veya hafifletilerek çektirilmesini ifade eder ve yalnızca hükmedilmiş olan cezayı kısmen veya tamamen düşürür²⁵⁹⁴.

Zincirleme suçun gerçek bir birlik teşkil ettiğini ve bölünemeyeceğini kabul eden yazarlar, bu kapsamda işlenen suçların genel affın yanı sıra özel af bakımından da bir bütün olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedirler²⁵⁹⁵. Buna göre, zincirleme suç neticesinde ortaya çıkan toplam ceza, özel af kanununda gösterilen ceza miktarının kapsamı içindeyse, infaz gerçekleşmeyecek; özel af kanununun kapsamı dışındaysa, zincirleme suçun affa uğramadığı kabul edilecektir²⁵⁹⁶.

Genel af bakımından zincirleme suçun bölünebileceğini kabul eden yazarlar arasında ise özel af bakımından görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Yazarların bir kısmı²⁵⁹⁷, özel affın

²⁵⁸⁹ Ceza ilişkisini ortadan kaldıran ve yargılama ilişkisini düşüren genel affın aksine özel af, yargılama ilişkisinin kesin hükümle neticelenmiş olmasını gerektirmektedir. **Dönmezer/Erman**, III, kn. 616.

²⁵⁹⁰ **Dönmezer/Erman**, III, kn. 615.

²⁵⁹¹ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 137.

²⁵⁹² **Donay, Süheyl**, “*Özel Af-Mütessesil Suç-Suret Tasnii*”, İÜHFM, Yıl 1970, C. 36, S. 1-4, s. 651.

²⁵⁹³ **İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 328.

²⁵⁹⁴ **Kunter**, “*Müselcel Suç ve Af*”, s. 904; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 938.

²⁵⁹⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 124; **Tosun**, s. 146.

²⁵⁹⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 276.

²⁵⁹⁷ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 346; **Soyaslan**, s. 273.

mahkûmiyete etki etmeyip yalnızca cezaya etkili olması ve hükümden sonra uygulanabilmesi gerekçesiyle, özel af bakımından zincirleme suçun bir bütün olarak değerlendirilmesi ve zincirleme suç hükümleri uygulanarak artırılmış olan sonuç cezanın esas alınması gerektiğini ileri sürmektedirler²⁵⁹⁸. Yargıtay da 765 sayılı TCK zamanında verdiği bazı kararlarında bu görüşü izlemiştir²⁵⁹⁹.

Katıldığımız görüşe göre ise, özel af halinde de genel aftaki gibi suçların bağımsızlığından yola çıkmak ve her bir suçu özel af kapsamına girip girmediği bakımından ayrı ayrı incelemek gerekir. Bu inceleme sonucunda özel af kapsamına girdiği belirlenen suçlar, zincirleme suça dâhil edilmemelidir²⁶⁰⁰. Aksi bir uygulama, yani özel af bakımından zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçların bir bütün olarak ele alınması, kurumun hem hukuki niteliğine hem de failin aleyhine hükümler doğurmak suretiyle amacına aykırılık teşkil eder²⁶⁰¹. Çünkü tek tek ele alındıklarında özel af kapsamında kalan cezalar, birlikte toplam ceza olarak göz önünde bulundurulduklarında, özel af kanununda gösterilen ceza miktarından fazla olabilecektir²⁶⁰².

4.3.2. Suçun İşlendiği Yer ve Zamanın Belirlenmesi

4.3.2.1. Suçun İşlendiği Yer

Suçun işlendiği yerin belirlenmesinin milletlerarası ceza hukuku ve iç hukuk bakımından birtakım sonuçları bulunmaktadır. Konunun milletlerarası ceza hukuku yönünden önemi,

²⁵⁹⁸ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 125; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 137; **Alacakaptan**, s. 52, dpn. 31. İtalyan Temyiz Mahkemesi içtihadı da, özel af halinde zincirleme suçun bölünemeyeceği şeklindeki doktrindeki ağırlıklı görüşe uygundur. **Tosun**, s. 147.

²⁵⁹⁹ “Kabule göre, bir suç işlemek kararının icrai fiillerinden olarak kanunun aynı hükmünün birçok defa ihlal edilmesi halinin müteselsil bir suç teşkil ettiği esasını koyan TCK.nun 80. maddesine göre af kanunundan sonra da teselsül etmiş olan böyle bir suçun (olayda müteselsil zimmet) bölünmez bir küll halinde tamamiyle affın kapsamı haricinde kalacağı dikkate alınmayarak fiile düşen ağır para cezası hakkında özel af hükmünün uygulanması” hukuka aykırı görülmüştür. 5 CD, 4.3.1954, 88/846. Karar için bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s. 346-347.

²⁶⁰⁰ Aynı yönde bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 138; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 125. **Önder**’e göre ise özel af yalnızca cezayı ortadan kaldırdığı, azaltıp değiştirdiği ve fakat mahkûmiyet hükmünün varlığına bir etkisi bulunmadığı için, özel aftan sonra işlenen ve zincirleme suç kapsamında kabul edilen suçun cezası zincirleme suç hükümlerine göre artırılmalıdır. Bkz. **Önder**, Ceza Hukuku, s. 550.

²⁶⁰¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 125; **Tosun**, s. 147.

²⁶⁰² **Özen**, Suçları İçtimai, s. 276.

devletlerin cezalandırma yetkisinin belirlenmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Mülkiyet ilkesine ilişkin TCK m. 8'e göre, Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Konunun iç hukuk bakımından önemi ise yetkili mahkemenin belirlenmesi açısından ortaya çıkar. Nitekim CMK m. 12'ye göre davaya bakma yetkisi suçun işlendiği yer mahkemesine aittir²⁶⁰³.

Zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil tekliği olarak kabul eden görüşler, suçun işlendiği yerin tayini bakımından farklı sonuçlara varmaktadırlar. Harekete üstünlük veren teoriyi savunanların bir kısmına göre, kanuni unsurdaki hareketin birden fazla olduğu zincirleme suç gibi suçlarda, suç, hareketin yapıldığı her yerde işlenmiş sayılır. Yine harekete üstünlük veren teori taraftarlarının diğer bir kısmına göre ise böyle suçlarda suç, son icra hareketinin yapıldığı yerde işlenmiş kabul edilmelidir²⁶⁰⁴.

TCK'da her ne kadar suçun nerede işlenmiş sayılacağına ilişkin hüküm bulunsa da, zincirleme suçun işlendiği yeri belirleyen bir düzenleme veya genel bir ölçüt bulunmamaktadır²⁶⁰⁵. Doktrinde bazı yazarlara göre, zincirleme suçta yetkili mahkemeyi belirleyen CMK m. 12 hükmü, aynı zamanda zincirleme suçun işlendiği yeri de belirlemektedir. Bu görüşe göre, ülke içinde işlenen zincirleme suçlar, son suçun işlendiği yerde işlenmiş sayılmaktadır²⁶⁰⁶. Katıldığımız görüşe göre ise söz konusu hüküm, zincirleme suçta birden çok fiil ve suç bulunması nedeniyle ortaya çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarını çözmeye yöneliktir. Bu hükümden, zincirleme suçun bir bütün olarak son suçun işlendiği yerde işlenmiş sayılacağı sonucu çıkarılamaz. Zincirleme suçu oluşturan suçlar, kanunda gösterilen haller hariç bağımsızlıklarını koruduklarından, suçun işlendiği yer bakımından her bir fiilin ve suçun ayrı ayrı göz önünde bulundurulması gerekir²⁶⁰⁷.

²⁶⁰³ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 153.

²⁶⁰⁴ **Önder, Ayhan**, "Suçun İşlendiği Yerin Tayininde «Hareket Nazariyesi»", Ankara Barosu Dergisi, Yıl 1960, S. 4, s. 139.

²⁶⁰⁵ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 154.

²⁶⁰⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 589, 765.

²⁶⁰⁷ **İçel**, Suçların İçtimalı, s. 159. "Tek bir suçun işlendiği yerin tayinini ilgilendiren hükümler, mütessesil suçun tamamı bakımından uygulanamazlar. Bu nedenle teselsüle dâhil suçlardan herbiri bakımından, suçun işlendiği yerin ayrı ayrı belirlenmesi gerekir." Bkz. **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 154.

Alman doktrinde zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil ve suç tekliği olarak kabul eden görüşe göre, fiillerden bir tanesi bile ülke sınırları içinde işlenmişse, tüm zincirleme suç serisinin ülke içinde işlenmiş sayılması gerekir²⁶⁰⁸. Aynı görüş, zincirleme suçun hukuki niteliğini suç çokluğu olarak kabul eden yazarlar arasında da paylaşılmaktadır. Buna göre zincirleme suçta suçun işlendiği yer, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan herhangi birinin işlendiği yerdir²⁶⁰⁹. Bu görüş kabul edildiğinde, mülkîlik ilkesi uyarınca, zincirleme suçun bir bölümü Türkiye’de işlenmişse zincirleme suç bütün olarak Türkiye’de işlenmiş sayılır (TCK m. 8). Zincirleme suç kapsamına, yabancı ülkede işlenen suçların da dâhil edilmesi gerekir²⁶¹⁰.

Benzer bir görüşe göre, mesafe suçları bakımından belirlenen esaslar, zincirleme suç bakımından da uygulanabilir. Buna göre, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bir tanesinin bile Türkiye’de işlenmiş olması halinde, zincirleme suç Türkiye’de işlenmiş sayılır²⁶¹¹. Bununla birlikte, zincirleme suç kapsamındaki fiiller yurt dışında cezalandırılmış ise, Türkiye’de yapılacak yargılama sonucunda verilen cezanın zincirleme suç hükümleri uyarınca artırılması mümkün değildir²⁶¹².

Bir diğer görüşe göre, zincirleme suçta zincirin halkalarını oluşturan her bir suç bakımından, hareketin yapıldığı yerin yasası uygulanır. Bu suçların tek bir zincirleme suç kapsamında birleştirilerek faile tek bir cezanın verilebilmesi ise, son suçun hareket unsurunun gerçekleştirildiği ülkede mümkündür. Bu nedenle zincirleme suçun koşullarının varlığı son suçun işlendiği ülkede aranır. Daha önceki fiil nedeniyle ceza verilmiş olması halinde, yeni fiilin cezası zincirleme suç nedeniyle artırılamaz²⁶¹³.

²⁶⁰⁸ StGB § 9 uyarınca suç, hareketin veya ihmalin yapıldığı ya da kanunda gösterilen neticenin gerçekleştiği veya failin tasavvuruna göre gerçekleşmesi gereken yerde işlenmiş sayılır.

²⁶⁰⁹ Bkz. **Öztürk/Erdem**, § 4, kn. 105.

²⁶¹⁰ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 765.

²⁶¹¹ **Dönmezer/Erman**, I, kn. 489; **Öztürk/Erdem**, § 4, kn. 105. Hareket ve neticenin aynı yerde gerçekleştiği suçlar bakımından bir sorun bulunmamakla birlikte, farklı yerlerde gerçekleştiği ve “*mesafe suçu*” olarak isimlendirilen suçlar bakımından suçun nerede işlenmiş sayılacağı hususunda tartışmalar mevcut olup, doktrinde çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler için bkz. **Önder, Ayhan**, “*Suçun İşlendiği Yer*”, Adalet Dergisi, 1961, S. 1-2, s. 100 vd. (s. 95-107). Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi halinde suçun Türkiye’de işlenmiş sayılacağını kabul eden TCK’da (m. 8/1) karma teori benimsenmiştir.

²⁶¹² **Dönmezer/Erman**, I, kn. 489.

²⁶¹³ **İçel, Kayıhan / Donay, Süheyl**, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım (1. Kitap), B. 3, Beta Yay., İstanbul 1999, s. 169.

Farklı bir görüşe göre, aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmiş olsalar dahi, zincirleme suç kapsamında yabancı ülkede işlenen fiiller TCK m. 8 kapsamında Türkiye’de işlenmiş sayılamaz. Zincirleme suç kapsamında işlenen bütün suçların işlendiği yer TCK m. 8 uyarınca ayrı ayrı tespit edilmelidir²⁶¹⁴. Türkiye’de işlenen suçların zincirleme suçun oluşumu için yeterli olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Bir diğer ifadeyle, zincirleme suçun yabancı ülkede işlenen kısmı mahkeme tarafından dikkate alınmamalıdır²⁶¹⁵.

Belirtmek gerekir ki mesafe suçları ile zincirleme suç arasında bir ilişki bulunmamaktadır. “*Mesafe suçları*” (*Distanzverbrechen / Distanzdelikte*), hareketin yapıldığı yer ile neticenin gerçekleştiği yer arasında yargısal veya siyasal sınırın bulunduğu suçları ifade eden bir kavramdır²⁶¹⁶. TCK m. 8/1’in ikinci cümlesinde “*filin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye’de işlenmiş sayılır*” denilmek suretiyle, suçun, hareketin gerçekleştirildiği, devam ettiği ve neticenin meydana geldiği yerlerde işlenmiş sayılacağı kabul edilmiştir. Bu maddedeki “*fiil*” ibaresi ile kastedilen “*hareket*”tir²⁶¹⁷. Zincirleme suçta hareketler birden çok iken, mesafe suçlarında hareket bir anda yapıp bitmekte, ancak netice başka bir yerde gerçekleşmektedir. Bir mesafe suçunun zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür²⁶¹⁸.

Kanaatimizce zincirleme suçu oluşturan suçların bir kısmı yurt içinde, bir kısmı ise yurt dışında işlenmiş olabilir. Bu durum zincirleme suçun kabulüne engel teşkil etmez²⁶¹⁹. Örneğin bir tur şirketiyle yurt dışı gezisine katılan fail, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdurun çantasından önce Türkiye’deyken ve birkaç gün sonra bu kez yurt dışındayken para alırsa zincirleme suç oluşmuştur. Ancak yabancı ülkede işlenen bir suçun zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulabilmesi için, TCK m. 10-13. maddelerinde düzenlenen sistemlerden birinin koşullarının gerçekleşmiş olması

²⁶¹⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 159.

²⁶¹⁵ **Kriesten**, s. 65; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 159-160.

²⁶¹⁶ **Dönmezer/Erman**, I, kn. 483. **Önder**’e göre mesafe suçu, “*icra hareketinin yapıldığı yer ile neticenin tahakkuk ettiği yer arasında kazai veya idari bir sınırın bulunduğu suçlar*”dır. Bkz. **Önder**, “*Suçun İşlendiği Yer*”, s. 97.

²⁶¹⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 594; **Dönmezer/Erman**, I, kn. 488.

²⁶¹⁸ **Dönmezer/Erman**, I, kn. 483.

²⁶¹⁹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 604; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 579.

gerekir²⁶²⁰. Bu durumda suçların bir kısmı yabancı ülkede işlenmiş dahi olsa, bunlar aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlendiklerinden, TCK m. 43 uyarınca cezada artırım yapılabilecektir. Bununla birlikte, yabancı ülkede işlenmiş ve hakkında hüküm verilmiş olan suçlar ise zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulmayacaktır²⁶²¹.

Zincirleme suç suçluların iadesi bakımından da önem taşımaktadır. Zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olmasının bir sonucu olarak, geri vermede hususilik kuralı uyarınca (SİDAS m. 14)²⁶²², zincirleme suç kapsamındaki fiillerin bağımsızlıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle yalnızca geri verme kararında gösterilen fiilden dolayı kovuşturma yapılabilir ve zincirleme suç kapsamında yer alan diğer fiiller geri verme işleminde gösterilmemişse, bunlar hakkında kovuşturma yapılamaz²⁶²³.

4.3.2.2. Suçun İşlendiği Zaman

4.3.2.2.1. Genel Olarak

Suçun işlendiği zamana ilişkin olarak TCK'da bir düzenleme bulunmamaktadır²⁶²⁴. Doktrinde suçun işlendiği zamanın belirlenmesi sorununun tüm kurumlar açısından aynı şekilde değil, her kurumun özel amacı ve gerekleri doğrultusunda ele alınması gerektiği ifade edilmektedir²⁶²⁵.

Zincirleme suç bakımından suçun işlendiği zamanın belirlenmesinde farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu konuda TCK'nın zamanaşımını düzenleyen 66. maddesinden yararlanmanın mümkün olduğunu belirten görüşe göre, zincirleme suçun işlendiği zaman son suçun işlendiği andır. Zira kural olarak zamanaşımı suçun işlendiği andan itibaren

²⁶²⁰ Koca/Üzülmez, B. 14, s. 798.

²⁶²¹ Öztürk/Erdem, § 4, kn. 105.

²⁶²² “İade edilen şahıs iadededen evvel ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip veya muhakeme edilemeyeceği gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tevkif edilemez ve kezaik herhangi bir surette hürriyeti kısılamaz.” Aynı yönde 6706 sayılı Kanun m. 10/4: “İade hâlinde, kişi ancak iade kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya kişinin mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.”

²⁶²³ İçel, Suçların İçtimai, s. 159, dñn. 320.

²⁶²⁴ Alman Ceza Kanunu § 8’de suçun işlendiği zaman düzenlenmiştir.

²⁶²⁵ Toroslu/Toroslu, s. 74.

başlar²⁶²⁶. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre de zincirleme suç, son suçun işlendiği tarihte işlenmiş sayılır²⁶²⁷. Aynı şekilde Yargıtay’ın güncel kararlarında da zincirleme suçun işlenme anı son suçun işlendiği tarih olarak kabul edilmektedir²⁶²⁸.

Ancak bunun kabul edilmesi halinde, yapıldığı sırada suç teşkil etmeyen bir hareketin, son fiil işlenmeden önce kanun koyucu tarafından suç haline getirilmesi durumunda nasıl bir yol izleneceğinin belirlenmesi gerekir. Nitekim bu durumda zincirleme suç, son suçun gerçekleştirildiği anda işlenmiş sayılacağından, önceden gerçekleştirilen ve gerçekleştirildiği zaman suç teşkil etmeyen bir fiil nedeniyle de failin sorumluluğu gündeme gelecektir²⁶²⁹. Böyle bir kabul ise kanunilik ilkesi karşısında mümkün değildir. Dolayısıyla suçun ne zaman işlenmiş olduğunun belirlenmesi, ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır. Nitekim TCK’nın 7. maddesine göre, *“işlendiği zaman yürürlükte bulunan veya işlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz”*. Öte yandan *“suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanunun”* uygulanıp infaz edilmesi gerekmektedir²⁶³⁰. Bu nedenle zincirleme suçta da suçun ne zaman işlendiğinin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekir.

Kanaatimizce zincirleme suçun hukuki niteliği fiil ve suç çokluğu olduğundan ve kanunda açıkça gösterilen haller dışında zincirleme suçu oluşturan suçlar bağımsızlıklarını koruduğundan, söz konusu sonuca mevcut hükümler çerçevesinde varmak olanaklı değildir²⁶³¹. Dolayısıyla zincirleme suç kapsamındaki suçların işlendikleri zaman ayrı ayrı belirlenmelidir²⁶³². Bir diğer ifadeyle, zincirleme suç

²⁶²⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 132-133.

²⁶²⁷ Dönmezer/Erman, I, kn. 455; Artuç, s. 52; Centel/Zafer/Çakmut, s. 116; Zafer, Ceza Hukuku, s. 589; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 214, dñn. 72; Hakeri, Ceza Hukuku, s. 83; Öztürk/Erdem, § 6, kn. 674; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 134, 554; Demirbaş, s. 136; Soyaslan, s. 145.

²⁶²⁸ 11CD., 30.11.2021, 11536/11135; 11CD., 26.01.2021, 14065/667; 11CD., 01.12.2020, 9625/6926. Bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 27.10.2022).

²⁶²⁹ Dönmezer/Erman, I, kn. 456.

²⁶³⁰ Koca/Üzülmez, s. 80.

²⁶³¹ İçel’e göre de zincirleme suçta ancak kanunla bazı hükümler bağlanabilir ve kanunun gösterdiği hükümler dışında zincirleme suç kapsamındaki suçlar bağımsızlıklarını korurlar. Bkz. İçel, Suçların İçtimai, s. 160.

²⁶³² Akbulut, Ceza Hukuku, s. 143.

kapsamındaki suçlar bağımsızlıklarını koruduğundan, bunların hepsini tek suç kabul etmek suretiyle zincirleme suçun da en son suçun işlendiği tarihte işlenmiş sayılacağı kabulü doğru değildir²⁶³³. Zincirleme suçta zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlatılması, zincirleme suç kapsamındaki tüm suçların işlenme zamanının son suçun işlendiği gün sayıldığı anlamına gelmemektedir. Bunun sonucu olarak, işlendiği zaman yürürlükte olan kanuna göre suç teşkil etmeyen fiiller de zincirleme suç kapsamında değerlendirilemez²⁶³⁴.

Zincirleme suçun işlendiği zaman af kanununun uygulanması bakımından da önem taşımaktadır. Af kanunlarında genellikle belirli bir tarihe (*Stichtag*) kadar işlenen suçların affedildiği belirtilir. Eğer kanunda böyle bir açıklık yoksa af kanununun yürürlüğe girdiği tarihe kadar işlenmiş olan suçlar affedilir. Bir suçun af kanununda belirtilen tarihten önce işlenip işlenmediğinin tespitinde, suçun işlendiği zamana ilişkin hükümler uygulanır²⁶³⁵. Eğer zincirleme suç zincir kapsamındaki son suçun işlendiği tarihte işlenmiş sayılırsa, af kanununda gösterilen günden önce zincirleme suç kapsamında işlenmiş olan suçlar, bu günden sonra işlenen suçlarla birlikte son suçun işlendiği tarihte işlenmiş sayılacağından, af kanunu zincirleme suç kapsamındaki suçların hiçbirine uygulanamayacaktır. Bu durum ise zincirleme suçun hukuki niteliği ile bağdaşmamaktadır. Zincirleme suç, kanunda açıkça gösterilen haller dışında bölünebildiğinden, her bir münferit suçun işlenme zamanı ayrı ayrı belirlenmelidir. Af kanununda gösterilen tarihten önce zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar affa uğrarken, bu tarihten sonra işlenen suçlar ise affın kapsamı dışında kalmalıdır. Dolayısıyla zincirleme suçun işlenme zamanının “son suçun işlendiği gün” olarak belirlenmesi, kurumun hukuki niteliği ve sonuçları bakımından çelişkili sonuçlara yol açabilecektir.

4.3.2.2.2. Ceza Kanunlarının Birbirini İzlemesi

Bir kanun yürürlüğe girdiği andan itibaren bütün olaylara ve kişilere uygulanır. Bu nedenle bir fiilin suç olup olmadığı ya da suç olmakla birlikte yaptırımı, kural olarak, bu

²⁶³³ Koca/Üzülmez, s. 81-82.

²⁶³⁴ Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 155; İçel, Suçların İçtimai, s. 160.

²⁶³⁵ Örneğin 28.10.1938 tarihli 2330 sayılı Af Kanunu 28.07.1938 gününe kadar işlenmiş suçların affedileceğini kabul etmişti. Bkz. Dönmezer/Erman, III, kn. 593.

filin gerçekleştirildiği anda yürürlükte olan kanun hükümlerine göre belirlenir²⁶³⁶. Hukuk normlarının zaman içerisinde değişmesi ise zaman bakımından uygulama sorununu beraberinde getirir²⁶³⁷. Suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza normunun sonradan yürürlüğe giren kanun ile değiştirilmesi ya da yürürlükten kaldırılması halinde, suç ve yaptırıma ilişkin değerlendirmenin hangi kanun hükümlerine göre yapılacağının tespit edilmesi gerekir²⁶³⁸.

Bir olayın meydana gelmesinden sonra yürürlüğe giren ceza kanununun lehe olup olmadığı ve kendisi yürürlüğe girmeden önce gerçekleşen bir olaya uygulanıp uygulanamayacağı sorunu, öncelikle suçun hangi kanun döneminde işlendiğinin tespit edilmesini gerektirir. Suç bütün unsurlarıyla birlikte tek bir kanunun yürürlük süresi içerisinde gerçekleştirilmişse, suçun hangi kanun döneminde işlendiğinin tespiti bakımından sorun ortaya çıkmamaktadır. Zincirleme suçta da, zinciri oluşturan suçların tamamının tek bir kanunun yürürlük süresi içerisinde işlenmiş olması halinde zaman bakımından uygulamaya ilişkin bir tereddüt bulunmamaktadır. Bu durumda, suçların işlendiği zaman yürürlükte olan kanun hükümleri uygulanacaktır. Eğer zincirleme suç kapsamındaki tüm suçlar işlenip bittikten sonra kanunda bir değişiklik meydana gelmişse, bu kanunun lehe olup olmadığı araştırılır ve buna göre bir uygulama yapılır²⁶³⁹. Burada asıl sorun, zincirleme suç kapsamındaki birden çok suçun farklı kanunların yürürlükte bulunduğu dönemlerde işlenmesi halinde ortaya çıkmaktadır²⁶⁴⁰. Bu sorunun çözümü için de öncelikle zincirleme suçun hangi kanun döneminde işlendiğinin tespit edilmesi gerekir.

Zincirleme suçun işlendiği anın son suçun işlendiği zaman olarak kabul edilmesi halinde, lehe veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın son suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan kanun hükümleri uygulanır²⁶⁴¹. Zira zincirleme suç ilişkisine giren son suçun işlendiği

²⁶³⁶ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 113, 116.

²⁶³⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 111.

²⁶³⁸ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 116.

²⁶³⁹ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 117.

²⁶⁴⁰ Kanun değişikliği zincirleme suçta hukuki kesinti meydana getirmemektedir. Bkz. 5CD, 28.06.2011, 4545/5017. Bkz. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 214, dpn. 72.

²⁶⁴¹ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 116; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 214, dpn. 72. “Zincirleme suçlarda teselsülün 5237 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra bitmesi durumunda, suç yeni yasa zamanında işlenmiş sayılacağından TCKnun zaman bakımından uygulama alanını gösteren 7/1-2 maddesi gereğince, 765 sayılı önceki yasa lehe dahi olsa uygulanma olanağının bulunmadığı, kural olarak suçun işlendiği

sırada yürürlükte olan kanun, suçun işlendiği zaman kanunudur²⁶⁴². Bu nedenle cezalandırma bakımından da son suçun esas alınması gerekir²⁶⁴³. Bu görüşe göre söz konusu yorum, TCK'nın zamanaşımı konusunda (m. 66/6) ve CMK'nın yetkili mahkeme konusunda benimsediği esaslara (m. 12/2) uygundur²⁶⁴⁴. Bu durumda son suçun işlendiği zaman yürürlükte olan kanun failin aleyhineyse, TCK'nın 43. maddesine göre yapılacak artırım miktarı daha az olabilir²⁶⁴⁵.

Bir diğer görüşe göre, son suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun uygulanması zincirleme suçun hukuki niteliği bakımından isabetli olmayıp failin aleyhine sonuç doğurabilecektir. Bu görüşe göre, kanun koyucu 43. maddenin 1. fıkrasında zincirleme suç halinde farazi de olsa bir birlik olduğu kabul etmemiş, yalnızca bazı nedenlerle tek bir ceza vermekle yetinmeyi tercih etmiştir. Her bir suç bağımsızlığını koruduğu için, zincirleme suçun işlenme zamanının son suçun işlendiği an olarak kabul edilmesi, kanunun sistemine ve zincirleme suçun hukuki niteliğine uygun düşmemektedir. Bu nedenle suçun işlendiği zaman her bir suça göre ayrıca belirlenmelidir. Zincirleme suç kapsamında işlenen her bir suç için, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun esas alınması gerekir²⁶⁴⁶.

Bir başka görüşe göre, zincirleme suçu meydana getiren her suç anında suçun işlendiği kabul edilmelidir. Zincirin her bir halkasını oluşturan suçun bağımsız değerlendirilmesi ve hangi suç dönemindeki kanun lehe ise, ona göre uygulama yapılması gerekir²⁶⁴⁷.

zaman yürürlükte olan veya daha lehe olması halinde sonradan yürürlüğe giren yasa sanık hakkında uygulanabileceğinden,” 5CD., 13.03.2006, 46/1792. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 14.10.2022).

²⁶⁴² **Öztürk/Erdem**, § 4, kn. 201.

²⁶⁴³ “A, B’ye yönelik 3 yıllık bir zaman dilimini içine alacak şekilde hırsızlık suçunu işlemeye karar verir. İlk yılda beş, ikinci yılda üç, üçüncü yılda dört hırsızlık suçu işler ve son hırsızlık suçunu işledikten sonra yakalanır. Hırsızlık suçunun ilk yıldaki cezası 2 yıl, ikinci yılda kanun değişikliğinden dolayı 1 yıl, üçüncü yılda tekrar kanun değişikliğinden dolayı 3 yıl olmuştur. A’nın cezai sorumluluğu nasıl belirlenecektir?” Örnek için bkz. **Özen**, Genel Hükümler, s. 939-940. Yazara göre zincirleme suç, son suçun işlendiği zaman işlenmiş kabul edileceğinden, bu örnek bakımından 3 yıllık cezayı gerektiren son düzenlemenin esas alınması gerekir. Buna göre zincirleme suç her ne kadar fail lehine kabul edilmiş bir kurum ise de, yoruma açık olan böyle durumlarda tekrar fail lehine yorum yapılması, mağdurun birkaç defa göz ardı edilmesine yol açarak adalet duygusunu ve hakkaniyeti zedeleyebilecektir (s. 940).

²⁶⁴⁴ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 119-120.

²⁶⁴⁵ **Özen**, Genel Hükümler, s. 940.

²⁶⁴⁶ Bu görüş için bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 81-82; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 143.

²⁶⁴⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 120.

Ancak bu görüş kabul edildiği takdirde, sonraki kanunun aleyhe olması durumunda, önceki kanunun lehe olması nedeniyle yürürlükten kalktıktan sonra işlenen fiillere de uygulanması gündeme gelecektir.

Zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil ve suç tekliği ile açıklayan bir görüşe göre ise, zincirleme suç işlenirken kanun değişikliği olursa, her zaman en ağır olan kanunun uygulanması gerekir. Bu durumda, daha hafif cezayı öngören kanunun yürürlükte olduğu sırada işlenen suçlar o zamanki ağırlıklarına göre cezanın hesaplanmasında dikkate alınmalıdır. Ancak bu görüş, lehe kanunların geçmişe yürümesi kuralına aykırı olması nedeniyle kabul edilemez²⁶⁴⁸.

Yargıtay'ın 765 sayılı TCK zamanında verdiği bazı kararlarında, zincirleme suçlarda suçun işlendiği zaman olarak teselsülün sona erdiği yani son suçun işlendiği tarihi esas aldığı görülmektedir. Yüksek Mahkemenin bu yaklaşımının en önemli gerekçesi, 765 sayılı TCK'da zincirleme suçu düzenleyen 80. maddede yer alan *“bir suç sayılır”* ifadesidir²⁶⁴⁹.

StGB § 2 (2)'ye göre, *“fiil işlenirken, öngörülen ceza değiştirilirse, fiilin tamamlandığı sırada yürürlükte olan kanun uygulanır”*²⁶⁵⁰. Alman uygulamasında zincirleme suçun hukuki niteliği fiil tekliği olarak kabul edildiğinden, zincirin sona erdiği tarihte yürürlükte bulunan kanunun lehe veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın uygulanması düşüncesi tutarlıdır. Nitekim zincirleme suç, son suçun işlendiği tarihte tamamlanmaktadır.

Kanun koyucu 5237 sayılı TCK'da zincirleme suçu yalnızca ceza, zamanaşımı ve yer yönünden yetki bakımından bir bütün olarak dikkate almış ve ceza kanunlarının birbirini

²⁶⁴⁸ İçel, Suçların İçtimai, s. 160, dpn. 328.

²⁶⁴⁹ “Kural olarak her netice bağımsız bir suç oluşturmaktadır. Yasa koyucu bu kuralın istisnası olarak müteselsil suç (zincirleme suç) kabul etmiş, bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak, kanunun aynı hükmünün muhtelif zamanlarda birkaç defa ihlal edilmesini, bir suç saymıştır. Birleşen ve tek suç sayılan muhtelif neticeler başlı başına suç teşkil etmekte fakat TCY'nin 80. maddesi gereğince bir suç sayılma nedeniyle fail, bir kez cezalandırılmakta ve cezası artırılmaktadır. Bu nedenle müteselsil suçlarda suç tarihi teselsülün sona erdiği tarihtir. Diğer bir anlatımla müteselsil suçlarda suç, teselsülün sona erdiği tarihte tamamlanmakta olup, bu tarihte yürürlükte bulunan Yasa hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Müteselsil suçun işlenmeye başladığı tarihte yürürlükte bulunan yasanın uygulanması gerektiği ileri sürülemeyeceğinden TCY'nin 2. maddesinin uygulanmasına da yer ve olanak bulunmamaktadır.” CGK, 20.2.1995, 5-6/26. Karar için bkz. Katoğlu, Tuğrul, Ceza Kanunlarının Zaman Yönünden Uygulanması, Seçkin Yay., Ankara 2008, s. 59-60, dpn. 264.

²⁶⁵⁰ Yenisey/Plagemann, s. 2.

izlemesi durumuna zincirleme suç kapsamında ayrı bir sonuç bağlamamıştır. Bu nedenle, zincirleme suç halinde ceza kanunlarının birbirini izlemesi sorunu, kanaatimizce de, her bir suçun işlenme zamanı ayrı ayrı dikkate alınmak suretiyle çözümlenmelidir. Nitekim suç teşkil eden her bir fiil bağımsızlığını koruduğu için, fiil sayısı kadar “suçun işlendiği zaman” söz konusu olacaktır²⁶⁵¹.

Bu doğrultuda, işlendiği tarihteki kanuna göre suç sayılmayan bir fiilin zincirleme suç kapsamında dikkate alınması mümkün değildir²⁶⁵². Nitekim Anayasa’nın 38. ve TCK’nın 2. maddesinde işaret edilen kanunilik ilkesi ve yine TCK m. 7’deki geçmişe uygulama yasağı da bu şekilde bir yorumu gerektirmektedir. Böylece zincirleme suç işlenmeye devam ederken yürürlüğe giren ve fiili suç haline getiren sonraki kanun, yürürlük tarihinden önce işlenen fiillere uygulanmayacak ve önceki fiiller zincirleme suç kapsamına dâhil edilmeyecektir²⁶⁵³.

Zincirleme suç işlenmeye devam ederken yürürlüğe giren kanun fiili suç olmaktan çıkarıyorsa, lehe kanunun geçmişe uygulanması kuralı gereği (TCK m. 7/1), zincirleme suç kapsamındaki tüm fiiller bakımından etki doğurur ve fiiller cezalandırılmaz²⁶⁵⁴. Sonraki kanun fiili suç olmaktan çıkarmamakla birlikte lehe düzenlemeler getiriyorsa, geçmişe yürür ve zincirleme suç kapsamındaki tüm suçlar bakımından uygulanır²⁶⁵⁵. Örneğin sonraki kanun zincirleme suça verilecek cezayı azaltıyorsa, TCK m. 43 uyarınca faile verilecek olan ceza, lehe kanuna göre tayin edilecek ceza üzerinden yapılır²⁶⁵⁶. Belirtmek gerekir ki, zincire dâhil olan suçlar hakkında lehe olması nedeniyle yeni kanun hükmünün uygulanması, suçların tamamının yeni kanun zamanında işlendiği anlamına gelmemektedir. Burada yalnızca lehe kanunun geriye yürümesi söz konusudur²⁶⁵⁷.

Bununla birlikte yeni kanun cezayı artırmış ve zincirleme suç kapsamındaki suçların bir kısmı bu yeni kanun zamanında işlenmiş olabilir. Bir görüşe göre, suçların bir kısmı

²⁶⁵¹ Katoğlu, Zaman, s. 58.

²⁶⁵² Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 155; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 143.

²⁶⁵³ Katoğlu, Zaman, s. 60.

²⁶⁵⁴ Katoğlu, Zaman, s. 60.

²⁶⁵⁵ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 148.

²⁶⁵⁶ İçel, Suçların İçtimaı, s. 160; Katoğlu, Zaman, s. 58.

²⁶⁵⁷ Koca/Üzülmez, s. 82.

işlendikten sonra yürürlüğe giren kanun aleyhe düzenlemeler getirir ve bu kanunun yürürlüğü esnasında zincirleme suç kapsamında bir veya birden fazla suç işlenirse, her suça işlendiği zamanki kanun hükümleri uygulanmalı; sonraki aleyhe kanun geçmişe uygulanmamalıdır²⁶⁵⁸. Bunun yerine, her suçun işlendiği zamanda yürürlükte bulunan kanuna göre cezalar ayrı ayrı tespit edilmeli ve en ağır ceza uygulanmalıdır. Bir diğer ifadeyle, cezada artırım yapılması için her bir suça bakılarak hangisinin cezası fazla ise bunun tespit edilmesi gerekir²⁶⁵⁹.

Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre ise zincirleme suç hükümleri uyarınca yapılacak artırmada aleyhe olan bu yeni kanuna göre belirlenecek ceza esas alınmalıdır²⁶⁶⁰. Örneğin, zincirleme suç işlenmeye devam ederken, kanun değişikliği ile nitelikli hali oluşturan suçlardan birinin cezası daha da ağırlaştırılırsa²⁶⁶¹ ve değişiklikten sonra bu nitelikli hal işlenirse, artırım da bu son değişiklikte belirlenen ceza üzerinden yapılmalıdır. Bu durumda zincirleme suç teşkil eden fiillerden bazıları aleyhe olan bu yeni kanun zamanında işlendiği için, aleyhe kanunun geçmişe yürümeyeceği kuralına aykırılık söz konusu olmaz²⁶⁶². Hâkim, suçların bir kısmının daha hafif cezayı öngören eski kanun zamanında işlenmiş olmasını göz önünde bulundurarak cezayı belirlerken takdir yetkisini fail lehine olarak kullanabilir²⁶⁶³. Zira eski kanun daha lehe ise de, zincirleme suç kapsamında da olsa yeni ve aleyhe kanun zamanında işlenen suçlara bu eski kanun hükmünün uygulanması mümkün değildir (derhal uygulama)²⁶⁶⁴. Yürürlükten kalkan bir kanunun lehe olduğu gerekçesiyle, kendisinden sonra işlenen suçlara

²⁶⁵⁸ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 148.

²⁶⁵⁹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 143.

²⁶⁶⁰ **Tosun**, s. 141; **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 129, 156. Sonraki kanun aleyhe değişiklikler öngörüyorsa, doktrinde bir görüşe göre, bunların uygulanabilmesi için, sonraki kanun yürürlüğe girdikten sonra işlenen fiillerin zincirleme suç oluşturmaya elverişli olması gerekmektedir. Bkz. **Katoğlu**, Zaman, s. 60.

²⁶⁶¹ Örnek için bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 266.

²⁶⁶² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 160.

²⁶⁶³ Söz konusu yorum, zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bir kısmının suçun ağır cezayı gerektiren nitelikli halini, bir kısmının ise temel halini oluşturması durumunda nitelikli halin; bir kısmının tamamlanmasına rağmen bir kısmının teşebbüs aşamasında kalması halinde ise tamamlanmış halinin cezanın belirlenmesinde esas alınmasına ilişkin uygulama ile benzerlik göstermektedir. Bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 160-161; **Tosun**, s. 141.

²⁶⁶⁴ **Koca/Üzülmez**, s. 82.

uygulanmasının imkânı bulunmamaktadır. Bu suçların, eski kanun zamanında alınan suç işleme kararı kapsamında işlenmiş olması önem taşımamaktadır.

Yukarıda açıklananlar, zincirleme suç kapsamında işlenen suç bakımından yapılan kanun değişikliğine ilişkindir. Zaman bakımından uygulamada karşılaşılabilecek bir diğer ihtimal, zincirleme suça ilişkin düzenleme bakımından iki kanun arasında farklılıklar bulunmasıdır. Örneğin 765 sayılı TCK'nın 80. maddesi ile 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesi bakımından bu durum yaşanmıştır. Böyle hallerde suçların hepsi eski kanun döneminde işlenmişse sorun bulunmamaktadır. İlgili kanun hükümleri olaya bütün halinde uygulanarak karşılaştırılır ve hangisi failin lehine ise o kanun hükümleri bakımından uygulama yapılır (5252 sayılı Kanun m. 9/3). Buradaki esas sorun, zincirleme suç kapsamındaki suçların bir kısmının eski kanun bir kısmının ise yeni kanun zamanında işlenmesidir. Örneğin sonradan yürürlüğe giren kanun zincirleme suçun şartlarını aleyhe değiştirmiş, zorlaştırmış olabilir veya failin daha önce gerçekleştirdiği fiiller zincirleme suç kapsamının dışında kalmış olabilir. Nitekim 765 sayılı TCK fiillerin farklı mağdurlara karşı işlenmesini de zincirleme suç kapsamında kabul etmekteyken, 5237 sayılı TCK mağdurların aynı olması koşulunu aramaktadır. Benzer şekilde zincirleme suça uygulanacak artırım oranlarını yükseltmiştir. Zincirleme suç kapsamındaki son suçun işlendiği andaki kanunun uygulanması, aleyhe kanunun geriye yürümesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle, zincirleme suçun düzenlenme şekli ve her suçun bağımsız olduğu göz önünde bulundurulmalıdır²⁶⁶⁵.

Bu kapsamda doktrinde verilen bir örneğe göre, failin aynı suç işleme kararı doğrultusunda 2004 yılında beş kişiyi, 1 Haziran 2005 tarihinden sonra üç kişiyi daha dolandırdıktan sonra yakalanması halinde, 1 Haziran 2005 tarihinden sonra farklı mağdurlara karşı işlenen dolandırıcılık suçları bakımından TCK m. 43 uyarınca zincirleme suç hükmünün uygulanması mümkün değildir²⁶⁶⁶. Yeni kanun zincirleme suçun aynı mağdura karşı işlenmesini aramaktadır. Bu durumda failin 5237 sayılı TCK zamanında işlediği fiiller zincirleme suç oluşturmaz²⁶⁶⁷. Suçlar bağımsızlıklarını koruduğundan, yeni kanun, yürürlüğe girdikten sonra işlenen suçlar bakımından

²⁶⁶⁵ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 143-144.

²⁶⁶⁶ Örnek için bkz. Koca/Üzülmez, s. 82.

²⁶⁶⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 214, dñn. 72.

uygulanacaktır. Ayrıca yeni kanun zamanında işlenen bu suçlara, eski kanunun zincirleme suça ilişkin hükümlerini lehe bile olsa uygulamak mümkün değildir²⁶⁶⁸. Bu nedenle bu durumda eski kanun zamanında işlenen fiillere eski kanundaki zincirleme suç hükmü (m. 80) uygulanmalı; yeni kanun zamanında işlenenlere ise, zincirleme suçun koşulları oluşmadığından, gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Verilen örnek bakımından, faile 1 Haziran 2005 tarihine kadar beş farklı kişiye karşı işlemiş olduğu dolandırıcılık suçlarından dolayı 765 sayılı TCK'nın 80. maddesi uygulanarak tek ceza verilmeli, bu tarihten sonra farklı kişilere karşı işlenen dolandırıcılık suçlarından mağdur sayısının ayrı ayrı ceza verilmelidir²⁶⁶⁹. Nitekim yeni kanun döneminde farklı kişilere karşı zincirleme suç hükümlerini uygulama imkânı kalmamıştır²⁶⁷⁰.

Eğer zincirleme suçun oluşumu bakımından yeni kanunda bir değişiklik yoksa, failin her iki kanun döneminde bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlediği suçlar iki kanuna göre de zincirleme suç kapsamında kalıyor, ancak yeni kanun daha ağır yaptırım gerektiriyorsa; bu durumda yeni kanuna göre hüküm verilmeli ancak artırım oranında ve cezanın belirlenmesinde suçların bir kısmının eski kanun döneminde işlendiği göz önünde bulundurulmalıdır.

²⁶⁶⁸ Koca/Üzülmez, s. 82.

²⁶⁶⁹ İçel, Ceza Hukuku, s. 155, dpn. 19; Koca/Üzülmez, s. 82; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 214, dpn. 72.

²⁶⁷⁰ Özen bu görüşü eleştirmektedir. Yazara göre, zincirleme suçun koşullarındaki değişiklik nedeniyle (örneğin ilk kanunun mağdurun farklı olmasını kabul etmesine rağmen yeni kanunun mağdurun aynı olmasını araması) önceki kanun döneminde işlenen suçlara zincirleme suç, yeni kanun döneminde işlenen suçlara gerçek içtima hükümleri uygulanmamalıdır. Önceki kanun dönemindeki zincirleme suç hükümleri uygulandıktan sonra çıkan sonuç ile yeni kanun hükmünün uygulanması sonucu ortaya çıkan sonuç karşılaştırılmalı, yeni kanun lehe ise, eski kanun dönemine de yeni kanun hükümleri uygulanmalıdır. Eğer eski kanun lehe ise, eski kanun hükümleri yeni kanun döneminde işlenen suçlar bakımından da uygulanmalıdır (lehe kanun ileriye yürümelidir). Yazara göre bu uygulamanın sebebi, faildeki suç işleme kararıdır. Dolayısıyla bu karar, kesintisiz suç gibi bir süreklilik özelliği taşıdığından, zincirleme suç bakımından sui generis bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 154. Suç işleme kararındaki birliğin zincirleme suçu tek bir suç haline getirdiği yorumuna elverişli olması ve zaman bakımından uygulama ilkeleriyle çelişmesi nedeniyle, bu görüşe katılmamaktayız.

4.3.3. Şikâyet

4.3.3.1. Şikâyet Süresinin Başlangıcı

Şikâyet, “işlenmiş bir suçtan dolayı, soruşturmaya başlanmasının ve ceza davası açılmasının, suçtan zarar görenin şikâyetine bağlı tutulması” olarak tanımlanmaktadır²⁶⁷¹. TCK’da şikâyet süresi altı ay olarak belirtilmiştir (TCK m. 73/1). Bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin “fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden” başlar (TCK m. 73/2). Kısa bir sürenin öngörülmesi olmasının nedeni, failin uzun bir süre dava tehdidi altında kalmasının önlenmesi amacıdır²⁶⁷².

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçların takibinin şikâyete bağlı olması halinde, şikâyet süresinin ne zamandan itibaren işlemeye başlayacağını belirlemek gerekir. Zincirleme suçun bölünmez bir bütün olduğunu kabul eden görüşe göre, şikâyet süresi, son suçun işlenmesinden itibaren başlamalıdır²⁶⁷³. Bunun temel sebebi, zincirleme suçun tıpkı kesintisiz suç gibi tek fiil olarak nazara alınması ve ilk fiil ile suçun tamamlandığının, buna karşılık son fiil ile sona erdiğinin kabul edilmesidir²⁶⁷⁴.

Bir diğer görüşe göre, şikâyet süresinin ne zaman başlayacağını belirlebilmesi için öncelikle şikâyet kurumunu düzenleyen 73. maddedeki “fiil” kelimesinin anlamının ortaya konması gerekir²⁶⁷⁵. Şikâyet süresinin son suçun işlendiği tarihten başlaması gerektiğini savunan görüşe göre, zincirleme suç son suçun işlendiği tarihte tamamlanmış sayılmalıdır. Bu görüşe göre TCK m. 73’teki “fiilden haberdar olmak” ifadesi, zincirleme suç ilişkisinin sona ermesi şeklinde anlaşılmalıdır. Aksi halde, zincirleme suç kapsamındaki suçlar işlenmeye devam ederken şikâyet süresinin işlemesi veya geçmesi ve dolayısıyla mağdurun şikâyet hakkını kullanamaması sonucu bu durumdan zarar görmesi söz konusu olabilecektir²⁶⁷⁶. Bu nedenle zincirleme suçun ancak kanunda

²⁶⁷¹ Tanım için bkz. **Güngör, Devrim**, 5237 ve 5271 Sayılı Kanunlar Işığında Şikâyet Kurumu, Yetkin Yay., Ankara 2009, s. 35.

²⁶⁷² **Güngör**, Şikâyet, s. 57.

²⁶⁷³ **Billig**, s. 30; **Geerds**, s. 295.

²⁶⁷⁴ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 117.

²⁶⁷⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 139.

²⁶⁷⁶ **Centel/Zafer/Çakmut**, s. 225, 276.

gösterilen haller bakımından hüküm doğurduğunu ve hukuki niteliğinin suç çokluğu olduğunu kabul edenler arasında da, zincirleme suçun işlenme zamanı olarak son suçun işlendiği zamanı esas alan ve şikâyet süresinin de zincirleme suçun son bulduğunun öğrenilmesinden itibaren başlaması gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır²⁶⁷⁷. Bu görüşte olanların bir diğer gerekçesi, TCK m. 66/6'da yer alan ve zincirleme suçlarda zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden itibaren başlayacağına ilişkin hükümdür. Buna göre söz konusu hüküm göz önünde bulundurulmak suretiyle, takibi şikâyeteye bağlı suçlarda da şikâyet süresinin en erken zamanaşımıyla işlemeye başlayacağı kabul edilmelidir.²⁶⁷⁸ Ancak bu yorum kanaatimizce kıyas yasağına aykırılık teşkil etmektedir.

Katıldığımız görüşe göre, şikâyet sürelerinin başlangıcı bakımından zincirleme suçun hukuki niteliği esas alınmalıdır. Zincirleme suçta her biri diğerinden bağımsız olan birden çok suç bulunmakta ve bunlar yalnızca kanunda gösterilen hallerde bir bütün olarak değerlendirilmektedir²⁶⁷⁹. Kanunda gösterilen durumların haricinde her bir suç bağımsız olarak ele alınmalıdır²⁶⁸⁰. TCK'da zincirleme suçla ilişkin olarak her ne kadar zamanaşımı sürelerinin başlangıcı açısından bir belirleme yapılmışsa da, şikâyet süresi bakımından ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır²⁶⁸¹. Bu nedenle şikâyet sürelerinin başlangıcı bakımından suçlar ayrı ayrı değerlendirilmelidir²⁶⁸². Zincirleme suç, birden çok suçtan bir araya gelen bir birlik teşkil ettiğinden²⁶⁸³, şikâyet süresi her fiil bakımından ayrı olarak işlemeye başlamalıdır²⁶⁸⁴. Kanunda hüküm bulunmamasına rağmen, zincirleme suçu oluşturan tüm fiiller bakımından şikâyet süresini son fiilin öğrenildiği tarihten itibaren başlatmak, kurumun hukuki niteliğine aykırılık teşkil etmektedir²⁶⁸⁵. Suçtan zarar gören

²⁶⁷⁷ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 120; **Soyaslan**, s. 273.

²⁶⁷⁸ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 409.

²⁶⁷⁹ **İçel**, Ceza Hukuku, s. 255.

²⁶⁸⁰ Aynı yönde bkz. **İçel**, Suçların İçtimai, s. 118; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 141; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 279.

²⁶⁸¹ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 139.

²⁶⁸² **Güngör**, Şikâyet, s. 63; **İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver**, s. 459.

²⁶⁸³ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 117.

²⁶⁸⁴ İtalyan doktrininde de şikâyet bakımından zincirleme suçun bölünebileceğini kabul eden görüşler bulunmaktadır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 278.

²⁶⁸⁵ Kaldı ki zincirleme suç ilişkisi içindeki suçların ilk birkaçı şikâyeteye bağlı, sonradan işlenen kısmı ise resen kovuşturuluyor olabilir. Böyle bir ihtimalde, sonradan işlenen ve resen kovuşturulabilen bir suçun

kişi her bir fiilden haberdar olduğu zaman kanunda öngörülen hak düşürücü süre içerisinde şikâyet hakkını kullanabilmelidir²⁶⁸⁶. Aksi halde suçlar işlenmeye devam ettiği halde şikâyet edilememesi gibi bir durum ortaya çıkacaktır²⁶⁸⁷.

Yargıtay 765 sayılı TCK zamanında verdiği bazı kararlarında, şikâyet süresinin hak düşürücü nitelikte olduğunu ve bu nedenle zamanaşımı sürelerine ilişkin hükmün şikâyet süresi bakımından geçerli olamayacağını, zincirleme suçta şikâyet süresinin her bir suç için ayrı ayrı işleyeceğini kabul etmiştir²⁶⁸⁸. Yargıtay'ın güncel kararları arasında ise birlik bulunmamaktadır²⁶⁸⁹.

4.3.3.2. Zincirleme Suçu Oluşturan Fiillerin Tamamının Şikâyetle Bağlı Olması

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçların tamamı şikâyetle bağlı olabilir. Zincirleme suçu meydana getiren fiiller, kanunda açıkça gösterilen haller dışında diğerlerinden bağımsız olarak ele alındıklarından ve zincirleme suça ilişkin olarak şikâyet bakımından da kanunda açık bir düzenleme bulunmadığından, her bir fiilin ayrı ayrı işleme tutulması gerekir²⁶⁹⁰. Bu nedenle hak sahibi, zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden yalnız

işlenme tarihinin şikâyet süresinin başlangıcı tarihi olarak kabul edilmesi şeklinde bir durum ortaya çıkabilecektir. Bkz. **İçel**, Suçların İctimai, s. 119.

²⁶⁸⁶ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 141.

²⁶⁸⁷ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 139, dpn. 69. *Centel/Zafer'e göre ise, "şikâyet süresinin kesintisiz suçlarda kesintinin, zincirleme suçlarda son suçun işlendiği andan itibaren işlemeye başladığını söylemek, ondan önce kullanılamayacağı anlamında anlaşılmamalıdır. Hak, hareketin yapıldığının öğrenilmesiyle doğar, şikâyet süresi ise suçun sona ermesiyle başlar"*. Bkz. **Centel/Zafer**, s. 105.

²⁶⁸⁸ **Özen**, Suçların İctimai, s. 279; **İçel**, Suçların İctimai, s. 117. *"108. maddedeki müddet müruruzaman olmayıp, sükutu hak müddeti olmasına ve bu müddet müruruzaman gibi teselsülün bittiği tarihten değil, suçun işleneceği tarihten başlayacağı,"* 1CD, 21.09.1954, 5221/8544. Karar için bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 140, dpn. 71.

²⁶⁸⁹ "Mesaj tespit tutanağına göre, sanığın gönderdiği hakaret içerikli kabul edilen ilk mesaj tarihinin 23/02/2011 olduğu; katılanın ise sanık hakkında 06/01/2012 tarihinde şikâyet hakkını kullandığı; sanığın daha sonra 12/08/2011 tarihinde; aynı gün içerisinde, çok kısa aralıklarla katılana yönelik hakaret içerikli mesajlar gönderdiği şeklinde gerçekleşen olayda, ilk mesaj tarihinden itibaren 6 aylık şikâyet süresinin geçmiş olması ve aynı gün içerisinde gönderilen mesajlarda ise suç kastının yenilenmediği ve eylemlerin hukuki anlamda tek fiil olduğunun anlaşılmaması karşısında; zincirleme suç hükümlerinin koşullarının oluşmadığı gözetilmeden, yerinde olmayan gerekçeyle, TCK'nın 43/1. maddesinin uygulanması suretiyle fazla ceza tayini," 4CD., 09.12.2020, 22816/19097. Yargıtay'ın zincirleme suçlarda şikâyet süresi bakımından son suçun işlendiği günün esas alınması gerektiğine ilişkin güncel kararları da bulunmaktadır: *"Zincirleme suçlarda en son gerçekleşen eylem gününün suç tarihi olup bu tarihten itibaren 5237 sayılı Kanun'un 73. maddesinde düzenlenen şikâyet süresinin işlemeye başlayacağı nazara alındığında,"* 7CD., 12.10.2021, 20287/14066. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 27.10.2022).

²⁶⁹⁰ **İçel**, Suçların İctimai, s. 120.

birine ilişkin olarak şikâyetle bulunursa, bu şikâyet diğer fiilleri kapsamaz; bütün fiiller hakkında süresi içerisinde şikâyet şartının gerçekleşmesi gerekir²⁶⁹¹. Bir diğer ifadeyle, zincirleme suç kapsamında yer alan suçların tamamı şikâyete bağlıysa, bu suçlardan her biri bakımından şikâyet şartının gerçekleşmesi gerekir²⁶⁹². Hakkında şikâyet bulunmayan fiiller zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulmaz²⁶⁹³. Dolayısıyla zincirleme suçta şikâyet her bir münferit fiil bakımından bölünebilir ve şikâyet hakkına sahip olan kişi, bu fiillerden yalnızca bazıları bakımından şikâyetle bulunarak kovuşturmanın başlatılmasını sağlayabilir²⁶⁹⁴. Şikâyet diğer fiillere sirayet etmediği için, şikâyete hakkı olan kimsenin bütün fiiller hakkında kovuşturma yapılmasını istemesi halinde, bu iradesini açıklaması gerekir²⁶⁹⁵.

Yukarıda açıklandığı üzere, altı aylık şikâyet süresi her bir suç için ayrı ayrı hesaplanır²⁶⁹⁶. Şikâyet hakkına sahip olan kişi, fiili ve faili öğrendiği günden itibaren altı ay içerisinde şikâyetle bulunmazsa, şikâyet süresi geçen bu fiil zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez. Bu durumda yargılama makamı o fiil bakımından davanın düşmesine karar verir. Şikâyet süresi henüz dolmamış ve hak sahibi de henüz şikâyetle bulunmamışsa, yargılama makamı durma kararı verir. Durma kararı diğer suçlara etki etmez ve bunların yargılamasına devam edilir²⁶⁹⁷.

Zincirleme suç kapsamında işlenen ikiden çok suçun birisi bakımından şikâyet koşulu gerçekleşmemişse, şikâyet koşulunun yerine getirildiği diğer suçlar bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanır. Bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen iki suçtan biri süresi içerisinde şikâyet edilmemişse, geriye tek suç kalacağı için, zincirleme suç hükümleri uygulanmaz²⁶⁹⁸. Bununla birlikte zincirleme suç kapsamında iki tane suç işlenir ve bir tanesi şikâyet edilmezse, şikâyet edilen suç için hüküm verilmeden önce diğer suç bakımından şikâyet şartının sağlanması halinde zincirleme suç

²⁶⁹¹ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 618.

²⁶⁹² **Güngör**, Şikâyet, s. 64.

²⁶⁹³ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 279; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 142; **Güngör**, Şikâyet, s. 64.

²⁶⁹⁴ **Önder**, Ceza Hukuku, s. 401-402; **Güngör**, Şikâyet, s. 64; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 120.

²⁶⁹⁵ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 143.

²⁶⁹⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 118, 160.

²⁶⁹⁷ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 119-120.

²⁶⁹⁸ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 618; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 279.

hükümleri uygulanır. İkinci suç, süresi içerisinde olmak kaydıyla hükümden sonra şikâyet edilmişse, yargılama faaliyetine devam edilir ve hakkında önceden hüküm verilen suçla zincirleme suç ilişkisi içinde bulunması halinde TCK m. 43 hükmü uygulanır²⁶⁹⁹. Alman Federal Yüksek Mahkemesi kararlarında da, zincirleme suç kapsamındaki fiillerin her biri için şikâyet şartının ayrı ayrı gerçekleşmiş olmasının gerektiği belirtilmektedir²⁷⁰⁰.

4.3.3.3. Zincirleme Suçu Oluşturan Fiillerin Bir Kısımının Şikâyete Bağlı Olması

Suçlardan bir kısmının resen kovuşturulabilmesine karşın bir kısmının şikâyete tabi olması halinde, şikâyete bağlı olan suçların zincirleme suç kapsamına dâhil edilebilmesi için bunlar hakkında şikâyet şartının gerçekleşmesi gerekir²⁷⁰¹. Suçlar bağımsızlıklarını koruduklarından, her suçun resen takip edilmesi mümkün değildir²⁷⁰². Şikâyet koşulu gerçekleşmezse, şikâyete tabi olan suç zincirleme suç kapsamına dâhil edilemez²⁷⁰³. Şikâyet şartının gerçekleşmediği durumda geriye resen takip edilebilen tek bir suç kalıyorsa, zincirleme suç hükümleri uygulanamaz²⁷⁰⁴; geriye birden çok suç kalıyorsa, zincirleme suç oluşur²⁷⁰⁵.

Örneğin fail, aynı mağdura karşı, hayatına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle birden çok tehdit suçunu işlemişse, bu fiiller resen kovuşturulur. Bununla birlikte fiillerden birkaçı, mağduru malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle

²⁶⁹⁹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 120; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 142; **Güngör**, Şikâyet, s. 65.

²⁷⁰⁰ Federal Yüksek Mahkemeye göre, birden fazla suçun tek fiille işlendiği durumlarda, genel kural, bir muhakeme engelinin (örneğin şikâyetin gerçekleşmemiş olması) bulunduğu veya daha sonra cezalandırmaya engel teşkil eden durumların (örneğin, zamanaşımı süresi, af yasası gibi) ortaya çıktığı suçların artık cezalandırmaya konu olamamasıdır. Bu durum zincirleme suçlar için de geçerlidir. Zincirleme suç gerçik hukuki bir birlik ve bölünmez bir bütün oluşturur. Bu nedenle kapsamındaki tüm fiiller hukuki bağımsızlıklarını kaybeder. Fakat bu, tüm kastın kapsadığı tüm fiillerin otomatik olarak zincirleme suça dâhil olacağı ve onun kapsamında mahkûm edilebileceği anlamına gelmez. Yalnızca suçun yasal unsurlarını taşıyan ve cezalandırılabilir fiiller bu kapsama dâhil olabilir. Bu fiillerin bir ceza yaptırımına bağlanmış olması tek başına yeterli değildir; bilakis her birinde muhakeme için gereken belli koşulların gerçekleşmiş olması gerekir. Şikâyet de bunlardan biridir. Şikâyetin yokluğu halinde ilgili fiil zincirleme suç kapsamına dâhil edilmez. Bkz. BGH, NJW 1962, 972.

²⁷⁰¹ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 784; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 120-121.

²⁷⁰² **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 589.

²⁷⁰³ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 143.

²⁷⁰⁴ Suçlardan birisinin resen takip edilmesine karşın takibatın başlamaması halinde de yalnızca şikâyet edilen suç cezalandırılacaktır. Bkz. **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 143-144.

²⁷⁰⁵ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 280.

işlenmişse, bunların takibi şikâyeteye bağlı olacaktır. Eğer bu fiiller bakımından şikâyet şartı gerçekleşmezse, yalnızca resen kovuşturulanlar zincirleme suç kapsamında yer alır.

4.3.3.4. Şikâyetten Vazgeçme ve Şikâyetin Geri Alınması

TCK'nın 73. maddesinin 4. fıkrasına göre şikâyeteye bağlı suçlarda şikâyet edildikten sonra bundan vazgeçilmesi kamu davasını düşürmektedir. Ancak “*şikâyetten vazgeçme*” ile “*şikâyetin geri alınması*” farklı kurumlardır. Vazgeçme, doğmuş ve fakat kullanılmamış haklar bakımından söz konusu olacağından, TCK'nın 73. maddesinde yer alan “*vazgeçme*” de esasında “*şikâyetinde bulunduktan sonra şikâyetin geri alındığını gösteren irade açıklaması*”nı ifade eden “*şikâyetin geri alınması*” olarak anlaşılmalıdır. “*Şikâyetten vazgeçme*” kurumu ise “*süresi geçmemiş ve henüz yapılmamış şikâyetin artık yapılamayacağını, suçtan zarar gören kişi veya kanuni temsilcisi tarafından açıklanması*”nı (şikâyetten feragat) ifade eder²⁷⁰⁶. TCK'da şikâyetten vazgeçme düzenlenmemiştir.

Şikâyet kurumu bakımından zincirleme suç kapsamındaki her bir suçun ayrı ayrı ele alınacağı ve şikâyet şartı gerçekleşmeyen suçun göz önünde bulundurulmayacağı yukarıda açıklanmıştı. Aynı şekilde, şikâyetin geri alınması ve şikâyetten vazgeçme bakımından da zincirleme suçun bölünmesi mümkündür. Mağdur, bir suç işleme kararının icrası kapsamında kendisine karşı işlenen ve şikâyeteye tabi olan suçların bir kısmından şikâyetçi olmaktan vazgeçerse (şikâyetten feragat), bunlar bakımından kovuşturma şartı gerçekleşmemiş olacağı için, bu suçlar zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulamaz. Mağdur herhangi bir kayıt koymadan failden şikâyetçi olmayacağını bildirirse, zincirleme suç kapsamındaki bütün fiiller bakımından şikâyetten vazgeçmiş sayılır²⁷⁰⁷. Şikâyet hakkının kullanılmasından vazgeçilmesi, zincirleme suç kapsamında yalnızca vazgeçme anına dek işlenmiş suçlar bakımından geçerli olur. İleriye dönük bir etkisi bulunmadığı için, vazgeçmeden sonra zincirleme suç kapsamında işlenebilecek olan fiillere etki etmez²⁷⁰⁸.

²⁷⁰⁶ Bu konuda bkz. **Güngör**, Şikâyet, s. 69-70.

²⁷⁰⁷ **Artuç**, s. 51-52.

²⁷⁰⁸ **Yalçın Sancar**, Mütessesil Suç, s. 145.

Yapılan şikâyetin geri alınması (TCK m. 73/4) halinde de zincirleme suç kapsamındaki suçların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Bir diğer ifadeyle zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerin tamamı bakımından şikâyetin geri alınması mümkün olduğu gibi, bir kısmı bakımından da geri alma mümkündür. Hak sahibi kendisine karşı işlenen fiillerden yalnızca bir kısmı hakkında şikâyetini geri alırsa, bu geri alma zincirleme suç kapsamındaki fiillerin tamamına sirayet etmez. Yalnızca ilgili fiiller bakımından şikâyet geri alınmış olur ve şikâyetin devam ettiği fiiller zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulmaya devam ederler²⁷⁰⁹. Ancak doktrinde isabetli bir şekilde belirtildiği gibi, zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçlar bakımından bir dilekçe ile şikâyet edilmiş olması durumunda, şikâyetin herhangi bir kayıt içermeksizin geri alınması, bu dilekçedeki tüm suçlar bakımından geçerli olacaktır²⁷¹⁰.

Zincire dâhil olan fiillerden biri hakkında yapılan şikâyet geri alındığında, o fiil artık cezalandırılabilir bir fiil olmaktan çıkar ve bu nedenle zincirleme suç bakımından göz önünde bulundurulmaz²⁷¹¹. Şikâyetin geri alınması halinde geriye en az iki suç kalmışsa, zincirleme suç hükümleri uygulanabilir. Geriye tek suç kalmışsa, zincirleme suçtan söz edilemez²⁷¹².

4.3.4. Uzlaştırma

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun “*Özel Yargılama Usulleri*” başlıklı beşinci kitabının “*Uzlaşma ve Müsadere*” başlıklı ikinci kısmının “*Uzlaşma*”ya ilişkin beşinci bölümünde düzenlenen uzlaştırma, “*mevzuatta belirtilen usul ve esaslar dâhilinde adli makamlar denetiminde tarafsız üçüncü bir kişinin yönetiminde uzlaştırma kapsamındaki suçlarda şüpheli veya sanık ile mağdur ya da suçtan zarar görenin özgür iradeleriyle edimli veya edimsiz olarak anlaşmaları, barışmaları suretiyle uyuşmazlığı ve muhakemeyi sona erdiren süreci ifade eden bir kurum*” olarak tanımlanmaktadır²⁷¹³. Uzlaştırma, “*suç ile*

²⁷⁰⁹ İçel, Suçların İçtimai, s. 125.

²⁷¹⁰ Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 144; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, s. 445.

²⁷¹¹ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, s. 445.

²⁷¹² Özen, Suçların İçtimai, s. 282.

²⁷¹³ Tanım için bkz. Akbulut/Aksan, Uzlaştırma, s. 29. Mevzuat, doktrin ve uygulamadaki uzlaştırma tanımlarına toplu bir bakış için aynı eserin 26. ila 29. sayfalarına bakınız.

bozulan ilişkinin tamirine” yönelen ve *“tazmin sürecinin tarafların özgür iradesi ile”* başladığı, *“mağdurun suçun kendi üzerindeki etkilerini ifade etmesine olanak”* sağlayan ve *“failin eyleminin etkilerini görerek sorumluluğu”* üstlendiği bir alternatif uyuşmazlık çözme yöntemidir²⁷¹⁴.

Zincirleme suçun uzlaştırma bakımından ne şekilde sonuç doğuracağı, kurumun hukuki niteliği ile ilgilidir. Bu noktada da genel kuralı benimsemek ve zincirleme suç oluşturarak suçların uzlaştırma bakımından da bağımsızlıklarını koruduklarını kabul etmek, kurumun hukuki niteliğine daha uygun düşmektedir²⁷¹⁵. Nitekim Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği’nin²⁷¹⁶ 7. maddesinin 4. fıkrasında, *“birden fazla suç olmasına rağmen kanunda tek ceza öngörülen hallerde her suç için ayrı ayrı uzlaştırma yapılacağı”*nın belirtilmiş olması da²⁷¹⁷, zincirleme suç kapsamındaki suçların bağımsızlığını destekler niteliktedir. Yönetmeliğin söz konusu hükmünde suçların içtimai kastedildiği ve zincirleme suç da bir suçların içtimai şekli olduğu için, zincirleme suçun uzlaştırma bakımından bölünebileceği kabul edilmelidir²⁷¹⁸.

Doktrinde, zincirleme suç kapsamında yer alan suçlar bakımından ayrı ayrı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, zincirleme suç oluşturarak suçların her birinin uzlaştırma kapsamında yer alması gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüşe göre şayet zincirleme suç kapsamındaki suçlardan biri dahi uzlaştırma kapsamında yer almıyorsa, uzlaştırma yoluna gidilemez²⁷¹⁹. Zira CMK m. 253/3’e göre, *“uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanamaz.”* Dolayısıyla CMK m. 253/3’te yer alan *“suçların birlikte işlenmesi”* tabirinden, suçların içtimai kapsamında işlenen suçlar da anlaşılmalıdır²⁷²⁰. Buna karşın, suçların birlikte işlenmesinden *“eş zamanlı olarak*

²⁷¹⁴ **Değirmenci, Olgun**, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 90-91.

²⁷¹⁵ Aynı yönde bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 283; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 619.

²⁷¹⁶ RG.: 05.08.2017/30145.

²⁷¹⁷ Bu hükümle, taraflar arasında bütün teşkil eden bir uyuşmazlığın failer bakımından bölünebileceği kabul edilmiştir. Bkz. **Ketizmen, Muammer**, Cezalandırıcı Adaletten Onarıcı Adalet: Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yay., Ankara 2022, s. 128.

²⁷¹⁸ **Akbulut/Aksan**, s. 73.

²⁷¹⁹ **Akbulut/Aksan**, s. 73, 75-76.

²⁷²⁰ Aynı yönde bkz. **Akbulut/Aksan**, s. 69.

işlenmesi” anlaşılabileceği olursa²⁷²¹, bu durumda koşullarından biri “*suçların farklı zamanlarda işlenmesi*” olan zincirleme suç kapsamında yer alan suçlardan biri veya bir kısmı uzlaştırma kapsamında yer almasa da, kalan suçlar bakımından uzlaştırmaya gidilebilecektir. Buna göre, fiillerin farklı tarihlerde gerçekleştirilmesi, birlikte işlenmediği hususunda bir ölçüt olarak göz önünde bulundurulabilecektir²⁷²².

Kanaatimizce suçların “*birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması*”, aynı kişiye karşı işlenen fiiller arasında amaç, yer ve zaman birliğinin bulunması şeklinde anlaşılmalı²⁷²³ ve zincirleme suç kapsamında yer alan suçlar uzlaştırma bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Örneğin hırsızlık suçunun temel şekli (TCK m. 141) uzlaştırma kapsamında yer almaktayken (TCK m. 253/1-b-6), ağır cezayı gerektiren nitelikli şekilleri (TCK m. 142) uzlaştırma kapsamı dışındadır. Bir suçun temel ve nitelikli şekli aynı suç sayıldığından (TCK m. 43/1) bu suçların zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür. Yine, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı suçların uzlaştırma kapsamında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda (TCK m. 253/1-a), güveni kötüye kullanma suçunu düzenleyen TCK m. 155’in 1. fıkrasındaki fiiller ile 2. fıkrasındaki fiillerin zincirleme suç şeklinde işlenmesi halinde de, suçların yalnızca bir kısmı uzlaştırma kapsamına girecektir²⁷²⁴.

Suçların bir kısmının uzlaşmaya tabi olması halinde, öncelikle uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerekir. Uzlaşma sağlanamadığı halde zincirleme suç hükümleri uygulanır²⁷²⁵. Mağdurun bazı suçlar bakımından uzlaşma, bazı suçlar bakımından ise uzlaşmama hakkı bulunmaktadır²⁷²⁶. Zincirleme suç kapsamındaki her bir fiil için ayrı ayrı uzlaştırma usulü yürütülmeli ve hangi fiillerin uzlaşma kapsamına alındığı açıkça belirtilmelidir²⁷²⁷. Bunun sonucunda uzlaşılan suçlar için kovuşturma açılmaz ve uzlaşılmayan suç bakımından ceza muhakemesine devam edilir. Uzlaşılmayan suç sayısı

²⁷²¹ Bu yönde bkz. **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 844. *Değirmenci*’ye göre, “*suçlar bağımsızlıklarını koruyor ve sadece cezalandırma bakımından tek suç gibi hareket ediliyorsa, her bir suç bakımından muhakemenin öngörüldüğü şekilde devam ettirilmesi kuraldır*”. Bkz. **Değirmenci**, Uzlaştırma, s. 181.

²⁷²² **Değirmenci**, Uzlaştırma, s. 182.

²⁷²³ **Akbulut/Aksan**, s. 69.

²⁷²⁴ Örnek için bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 284.

²⁷²⁵ **Dülger**, s. 53.

²⁷²⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 284-285.

²⁷²⁷ **Bayar**, s. 119.

birden çok ise bunlar bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanır²⁷²⁸. Mağdurun uzlaşmayı kabul ettiği suçlar ise, zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırmada göz önünde bulundurulmaz.

4.3.5. Önödeme

TCK'nın 75. maddesinde düzenlenen önödeme, *“ceza miktarı az olan bazı suçlarda, failin belli bir miktar para cezasını yargılanmaksızın, önceden ödemeyi kabul etmesiyle kamu davası açılmaması veya davanın düşürülmesini”* sağlayan bir alternatif çözüm yöntemidir²⁷²⁹.

Zincirleme suç kapsamındaki her bir suç bakımından muhakeme şartlarının gerçekleşmiş olması gerektiği için, önödeme kapsamında yer alan bir suçun zincirleme suç kapsamda göz önünde bulundurulması için, öncelikle her bir suç bakımından ayrı ayrı önödeme ihtiarında bulunulmalıdır²⁷³⁰. Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan bir kısmı bakımından önödeme imkânı varsa ve fail önödeme yoluna başvurmuşsa, bu fiiller artık zincirleme suç kapsamında dikkate alınamaz. Zincirleme suç kapsamında işlenen suçların tamamı bakımından önödeme imkânı bulunmakla birlikte, fail yalnızca birkaçı bakımından önödeme yoluna başvurmuş olabilir. Bu durumda bu fiiller zincirleme suç açısından dikkate alınmaz. Dolayısıyla suçlar önödeme bakımından da ayrı ayrı değerlendirilmeli, önödeme neticesinde cezalandırılabilir olmaktan çıkan fiiller zincirleme suç kapsamında da göz önünde bulundurulmamalıdır²⁷³¹.

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar bakımından önödeme miktarı hususu da önem taşımaktadır. Önödeme bakımından suç teklifinin kabul edilmesi gerektiği görüşüne göre, önödemeye tabi tutulacak olan miktarda, zincirleme suçun toplam cezasının adli para cezasına karşılık gelen miktarı esas alınmalıdır. Suç çokluğunu kabul eden görüşe göre ise önödeme miktarı zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle artırılmış tek

²⁷²⁸ Akbulut/Aksan, s. 76.

²⁷²⁹ Özen, Muharrem / Köksal, Atacan, “Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”, AÜHFD, Yıl 2021, C. 70, S. 2, s. 591.

²⁷³⁰ Erdin, Selim, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, Adalet Yay., Ankara 2021, s. 125.

²⁷³¹ İçel, Suçların İçtimai, s. 126.

bir ceza üzerinden belirlenemez²⁷³². Ayrıca önödeme miktarı bir ceza üzerinden belirlendikten sonra, bu miktarda, suçun zincirleme şekilde işlenmesi gerekçe gösterilerek artırım yapılamaz. Miktar, zincirleme suç kapsamındaki her suç bakımından ayrı ayrı belirlenmelidir²⁷³³. Böyle bir durumda ise suç tekliğinin kabul edilmesinin suç çokluğuna nazaran failin lehine sonuç doğurduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, önödeme kurumunda suç çokluğunun kabulü her ne kadar failin aleyhine sonuç doğursa da, genel kuraldan ayrılmamak gerektiği ve her bir suçun cezasının ayrı ayrı tespit edildikten sonra adli para cezasına çevrilmesinin gerektiği de ifade edilmektedir²⁷³⁴. Kanaatimizce de TCK m. 75/1’de “yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar” ifadesine yer verildiği ve soyut ceza esas alındığı için, zincirleme suç nedeniyle yapılan artırım önödeme miktarının belirlenmesinde dikkate alınmamalıdır²⁷³⁵.

4.3.6. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, CMK’nın 171. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir.”

Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlar, kanunda belirtilen haller dışında bağımsızlıklarını koruduklarından, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu da zincirleme suçun bölünebileceği göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, ertelemenin mümkün olup olmadığı, toplam ceza miktarı üzerinden değil, her bir suçun cezası ayrı ayrı dikkate alınarak incelenmelidir²⁷³⁶. Nitekim CMK’nın 171.

²⁷³² Erdin, s. 154.

²⁷³³ Bununla birlikte Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 23.10.2017 tarih ve 34193/8445 sayılı kararında, zincirleme suçlarda önödeme miktarının tek ceza üzerinden belirleneceğini ve fakat bu miktarın zincirleme suç hükümlerine göre artırılmayacağını belirtmiş, bu husus zincirleme suçun bağımsız birden çok suçtan oluştuğunun göz ardı edildiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. Erdin, s. 155, dpn. 239.

²⁷³⁴ Bu görüş için bkz. Özen, Suçların İçtimaı, s. 286.

²⁷³⁵ Özen/Köksal, “Önödeme”, s. 599; Gökcan/Artuç, C. 2, s. 2580.

²⁷³⁶ Özen, Suçların İçtimaı, s. 288.

maddesinde de “üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar” denilmek suretiyle, soyut ceza miktarına dikkat çekilmiştir.

4.3.7. Maddi Konunun Değerine İlişkin Nitelikli Hallerin Uygulanması

Kanun koyucunun temel suç tipine eklediği ve haksızlık içeriğini etkilediğini kabul ettiği unsurlarla o suçun daha fazla veya daha az cezalandırılmasını öngördüğü haller, suçun nitelikli halleridir²⁷³⁷. Konunun zincirleme suç açısından önemi, özellikle, suçun maddi konusunun değerinin, cezanın artırılmasını veya indirilmesini gerektirdiği nitelikli haller bakımından ortaya çıkmaktadır.

Zincirleme suçun hukuki niteliğini tek bir fiil ve suç olarak kabul eden görüşlere göre, zincirleme suçta malın toplam değeri ve miktarı esas alınmalıdır²⁷³⁸. Zira doğal anlamda birden çok hareket her ne kadar değeri az olan mallara yönelmişse de, bunlar hukuki anlamda tek bir hareket oluşturduğu için, malın değerinin azlığı konusunda da, hukuki anlamda tek harekete yani fiile konu olan toplam mal esas alınmalıdır²⁷³⁹.

Katıldığımız görüşe göre ise zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğundan ve her bir fiil başlı başına suç teşkil ettiğinden, daha ağır veya daha hafif cezayı gerektiren nitelikli haller her bir suç bakımından ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalı²⁷⁴⁰; bu bağlamda zincirleme suçun toplam değeri ya da miktarı esas alınmamalıdır. Aksi bir uygulama, sanık lehine olan bir kurumun onun aleyhine sonuç doğurmasına yol açabilecektir²⁷⁴¹. Bu nedenle mala karşı işlenen zincirleme suçlarda malın değerinin tespiti, zincirleme suçu oluşturan suçların tamamı göz önünde bulundurulmak suretiyle değil, her bir münferit suça göre ayrı ayrı yapılmalıdır²⁷⁴².

Örneğin hırsızlık suçunda suçun konusunu oluşturan malın değerinin az olması durumunda cezada indirim yapılabileceği gibi, suçun şekli ve özellikleri göz önünde

²⁷³⁷ Koca/Üzülmez, s. 140.

²⁷³⁸ İçel, Suçların İçtimai, s. 161; Vidal/Magnol, s. 99.

²⁷³⁹ OLG Düsseldorf, Beschluß vom 16-03-1987 - 5 Ss 44/87 - 48/87 I (NJW 1987, 1958).

²⁷⁴⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 161.

²⁷⁴¹ Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 152-153.

²⁷⁴² Önder, Ceza Hukuku, s. 550.

bulundurularak ceza vermekten vazgeçilebilir (TCK m. 145/1). Zincirleme şekilde işlenen hırsızlık suçlarında malın değeri belirlenirken, zincirleme suça konu olup çalınan malların tamamı değil, her bir hırsızlık suçunun konusunu oluşturan değer ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır²⁷⁴³. Zincirleme suç kapsamında işlenen her bir hırsızlık fiiline konu malların değeri tek başına az olmakla beraber bir araya geldiklerinde malın değerinin artması halinde, TCK m. 145'in her bir fiil bakımından ayrı ayrı uygulanması gerekir. Çalınan malların değerinin toplamı göz önünde bulundurularak m. 145'in uygulanmaması, zincirleme suçun hem hukuki niteliğine hem de kabul ediliş amacına aykırılık teşkil eder.

Benzer şekilde zimmet suçunun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı da yine her bir zimmet suçu bakımından (TCK m. 249)²⁷⁴⁴; irtikâp edilen menfaatin değeri her bir irtikâp suçu bakımından (TCK m. 250/4) ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır. TCK'nın 174. maddesinde düzenlenen "*tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirilmesi*" suçu dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte önemsiz tür ve miktarda patlayıcı maddeyi satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, kullanılış amacı gözetilerek, bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunmaktadır (f. 3). Farklı zamanlarda birden çok defa önemsiz tür ve miktarda patlayıcı satın alan

²⁷⁴³ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 780. Aynı yönde bkz. **Tosun**, s. 142; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, B. 16, s. 634; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, Özel Hükümler, s. 604; **Akkaş, Ahmet Hulusi**, "*Suç Konusu Malın Değerinin Azlığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi*", İnÜHFD, Yıl 2018, C. 9, S. 1, s. 347. Aksi yönde bkz. **Eker, Hüseyin**, "*Yargıtay Kararları Işığında Hırsızlık Suçunda Değer Azlığı Kavramı (5237 Sayılı TCK'nın 145/1. Maddesi)*", TAAD, Yıl 2011, C. 1, S. 5, s. 542. Tek bir fiille birden çok kişiye karşı hırsızlık suçunun işlenmesi halinde (TCK m. 43/2), suçlara konu malların toplam değerinin esas alınması ve bu toplam değer az olup olmadığının belirlenmesi gerektiği yönünde bkz. **Özbek, Veli Özer / Meraklı, Serkan**, "*Hırsızlık Suçunda Malın Değerinin Azlığının Tespiti ve Buna Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar*", DEÜHFD, Yıl 2017, C. 19, S. 1, s. 21-22. Yargıtay'ın, zincirleme şekilde işlenen hırsızlık suçlarında toplam değeri esas aldığı kararı bulunmaktadır: "*Sanığın ilk olarak 17.03.2010 günü gündüz vakti müştekinin sorumlusu olduğu işyerine girip 1 kg. kaşar peynirini hırsızladığı, ikinci olarak ise 18.03.2010 günü aynı işyerine gidip 1 adet tavuk bonfileyi hırsızlamaya çalıştığı sırada yakalandığı mahkemece de oluşturma uygun olarak kabul edilen olayda; ... Toplam 18 TL değerinde bir adet tavuk bonfile ve 1 kg. kaşar peyniri çalan sanık hakkında, suçun işleniş şekli ve özellikleri itibariyle ceza vermekten vazgeçilemeyecek ise de, hırsızlık konusunu oluşturan malın değerinin az olması nedeniyle TCK'nın 145. maddesi gereğince verilen cezadan belirlenecek oranda indirim yapılması gerektiğinin gözetilmemesi, bozmayı gerektirmiştir*", 17CD., 27.10.2015, 6293/8337. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.12.2021).

²⁷⁴⁴ **Okuyucu Ergün, Güneş**, Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Çakmak Yay., Ankara 2008, s. 129. Aksi yönde bkz. **Centel, Nur**, "*Zimmet Suçu (TCK m. 247)*", DEÜHFD, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, Yıl 2019, C. 21, s. 2796. **Tezcan/Erdem/Önok**, zimmet suçunun zincirleme biçimde işlenmesi halinde, değer az olup olmadığının malın toplam değerine göre belirlenmesi gerektiğini belirterek, hırsızlık suçuna ilişkin görüşlerinden ayrılmaktadır. Bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 1273.

kişinin edindiği toplam patlayıcı miktarı “önemsiz” olmasa bile, zincirleme suç kapsamında işlenmiş bu suçlar bir bütün olarak değerlendirilmemeli, her bir suç ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır.

Zincirleme suçta her bir suç, kanunda gösterilen hallerin haricinde bağımsızlığını korumakta olup, bütün halinde göz önünde bulundurulması istenen hususlarda açık düzenlemenin bulunması gerekir. Suçun konusu malın değerinin az olmasına ilişkin zincirleme suç bakımından bir istisna öngörülmediğinden, malın değerinin az olup olmadığında zincirin halkasını oluşturan her bir suç diğerlerinden bağımsız olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu husus, zincirleme suçu oluşturan her bir suçta suça konu olan malın değerinin az olması durumunda geçerli olup, suçlardan birinde bile malın değeri az değilse, malın değerinin azlığına ilişkin hüküm uygulanamayacaktır²⁷⁴⁵.

4.3.8. Takdiri İndirim Nedenlerinin Uygulanması

Takdiri indirim nedenleri zincirleme suç kapsamındaki her bir fiil bakımından ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte, takdiri indirim nedenleri uygulanarak yapılacak olan indirim, zincirleme suça verilecek olan tek ceza üzerinden yapılır²⁷⁴⁶. Bir diğer ifadeyle, önce zincirleme suç nedeniyle cezada artırım yapıldıktan sonra takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir.

4.3.9. Fikri İçtima

Zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden biri, farklı bir suçun daha oluşmasına sebebiyet vermiş olabilir. Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında bir kişinin önce motosikleti yakılır birkaç gün sonra aracının üstüne boyayla hakaret içerikli bir söz yazılırsa, ikinci suçta hem hakaret hem de mala zarar verme suçu oluşur. Zincirleme suçun hukuki niteliğini fiil ve suç tekliği olarak kabul eden görüşe göre, zincirleme suçun yalnızca bir fiili farklı bir suçu oluştursa dahi, zincirleme suçun tamamı bakımından fikri

²⁷⁴⁵ Akkaş, s. 342.

²⁷⁴⁶ İçel, Suçların İçtimaı, s. 161.

içtima söz konusu olur ve fikri içtima hükmü tüm zincirleme suç için uygulanır²⁷⁴⁷. Ancak bu görüş kabul edilemez. Fikri içtima hükümlerinin (TCK m. 44) yalnızca o fiil bakımından uygulanması gerekir. Fikri içtimayı oluşturan yalnızca zincirleme suçun ilgili fiilidir, zincirleme suçun tamamının diğer suçla fikri içtima oluşturduğu söylenemez. Bu durum, zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olmasının bir sonucudur²⁷⁴⁸.

Böyle bir durumda öncelikle bu fiil bakımından fikri içtima kuralı uygulanmalıdır. Eğer cezası ağır olan suç aynı zamanda zincirleme suç kapsamında yer alan suçsa, sorun ortaya çıkmaz. Failin cezası TCK m. 43/1'e göre belirlenmelidir. Ancak cezası ağır olan suç zincirleme suç kapsamında yer almıyorsa ayrıca cezalandırılmalıdır. Bir diğer ifadeyle, söz konusu fiil fikri içtimanın uygulanması nedeniyle aynı suç işleme kararı kapsamında işlenen ve zincirleme suç oluşturan suçtan cezalandırılmıyorsa, bu durumda bu fiilin artık zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulmaması gerekir²⁷⁴⁹. Fikri içtima hükümleri uyarınca ayrıca cezası verileceği için, bu fiilin aynı zamanda zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulması, *ne bis in idem* ilkesinin ihlalini teşkil eder.

Bazı hallerde kanun koyucu fikri içtimayı kabul etmemektedir. Örneğin hırsızlık yapmak amacıyla konut dokunulmazlığının ihlal edilmesi veya mala zarar verme suçunun işlenmesi bu şekildedir (TCK m. 142/4). Yine tehdit amacıyla mala zarar verme suçunun işlenmesi halinde gerçek içtima kurallarının uygulanacağı kabul edilmiştir (TCK m. 106/3). Bu nedenle, failin mağduru bir suç işleme kararıyla farklı zamanlarda evinin camlarını kırarak ve aracının lastiklerini patlatarak tehdit etmesi halinde hem tehdit hem de mala zarar verme suçu bakımından ayrı ayrı zincirleme suç hükümleri uygulanır ve ardından bulunan cezalar toplanır.

Kimi durumlarda zincirleme suç kapsamında işlenen iki fiil aynı zamanda zincirleme suç kapsamında yer almayan iki farklı suçu da oluşturabilir. Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlenen mala zarar verme fiillerinin biri aynı zamanda hakaret diğeri ise aynı zamanda çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturabilir. Burada da yine öncelikle en ağır cezayı gerektiren suçun belirlenmesi (TCK m. 44), ardından koşulları

²⁷⁴⁷ İçel, Suçların İçtiması, s. 161, dnp. 332.

²⁷⁴⁸ İçel, Suçların İçtiması, s. 161.

²⁷⁴⁹ İçel, Suçların İçtiması, s. 161-162.

oluşuyorsa zincirleme suçun uygulanması gerekir. Alman Federal Yüksek Mahkemesinin içtihadına göre zincirleme suç, fiil tekliği içinde bulunduğu diğer iki suçu -eğer bu ikisi zincirleme suçtan daha ağır nitelikte ise- hukuki birlik oluşturacak şekilde birleştiremez²⁷⁵⁰.

4.3.10. Gönüllü Vazgeçme

Fail, suçun icra hareketlerine başladıktan sonra kendi isteğiyle icra hareketlerine devam etmez veya icra hareketlerinin tamamlanmasından sonra *“iradi aktif davranışlarıyla”* tipik neticenin meydana gelmesini önlerse, gönüllü vazgeçmeden söz edilir²⁷⁵¹. Zincirleme şekilde işlenen fiillerin teşebbüs aşamasında kalması ve failin sonuncu fiili işlemekten gönüllü olarak vazgeçmesi halinde, gönüllü vazgeçmenin tüm fiilleri kapsamına alacağı düşüncesi kabul edilemez. Zincirleme suç durumunda, gönüllü vazgeçmedeki teklik için uygulama ve doktrin tarafından önemli görülen, mekânsal ve zamansal bağlantı bulunmamaktadır. Doğal hareket tekliğinden farklı olarak, zincirleme şekilde teşebbüs aşamasında kalan birden çok fiil gerçekleştiren fail, her defasında başarısız olan planına devam etmek isteyip istemediği sorusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Suçu en başından bir bütün olarak planlamış olsa bile, failin düşünme süreci sonunda verdiği karar, hukuki değere yönelen önceki ihlalleri cezasız kılmak için yeterli olmayacak şekilde suç işleme projesini parçalara bölmektedir²⁷⁵². Bu nedenle gönüllü vazgeçme yalnızca ilgili fiil bakımından geçerli olabilir, zincirleme suçun tüm halkalarına sirayet etmez.

4.3.11. Etkin Pişmanlık

Etkin pişmanlık *“suçun tamamlanmasından sonra failin pişmanlık duyarak suçun işlenmesinin meydana getirdiği sonuçları gidermeye yönelik davranışlarda bulunması”* olup, sonuç bağlandığı suç tiplerinde ya cezai sorumluluğu tamamen ortadan kaldırmakta

²⁷⁵⁰ BGH NJW 1984, 2838; BGH NJW 1969, 2209; BGH NJW 1952, 631; BGH NJW 1962, 2163.

²⁷⁵¹ **Tozman, Önder**, “İhmal Suçlarında Teşebbüs ve Gönüllü Vazgeçme”, TBB Dergisi, Yıl 2009, C. 22, S. 84, s. 178.

²⁷⁵² BGH NJW 1994, 1670 (1671).

(örneğin TCK m. 93/1) ya da azaltmaktadır (örneğin TCK m. 93/2, 168)²⁷⁵³. Dolayısıyla etkin pişmanlık hukuki niteliği itibariyle “*cezayı kaldıran veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi bir sebep*”tir²⁷⁵⁴. Bu nedenle etkin pişmanlık indirimi, TCK m. 66/6 uyarınca zincirleme suç hükümleri uygulandıktan sonra belirlenen ceza üzerinden yapılır. Kanaatimizce, etkin pişmanlıkla ilgili olarak da zincirleme suçun hukuki niteliği esas alınmalı ve suçlar bağımsız olarak değerlendirilmelidir²⁷⁵⁵.

4.3.12. İştirak

Zincirleme suç kapsamındaki suçların tamamı iştirak halinde işlenmiş olabilir. Örneğin aynı suç işleme kararı kapsamında aynı müşterek failer tarafından aynı mağdura karşı aynı suçun birden çok kez işlenmesi durumunda zincirleme suç söz konusu olur²⁷⁵⁶.

Bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçu birden çok işleyen fail, bu suçların bir kısmını tek başına, bir kısmını ise iştirak halinde işlemişse, bu durum zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını engellemez²⁷⁵⁷. Suçların bazılarını tek başına işleyen failin, diğer suçları başka failerle müştereken işlemiş olması mümkündür. Bu durumda 43. maddede aranan diğer koşulların gerçekleşmiş olması kaydıyla, fail bakımından

²⁷⁵³ Koca/Üzülmez, s. 446-447.

²⁷⁵⁴ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, B. 15, s. 687.

²⁷⁵⁵ Yargıtay’ın ise etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için zincirleme suç kapsamındaki tüm suçlarda etkin pişmanlık koşullarının bulunması gerektiği yönünde kararı bulunmaktadır: “*Sanık ...’ın zincirleme suç kapsamında ikiden fazla eyleminin sabit olduğu nazara alınarak, TCK’nın 43. maddesi gereğince cezasından 1/4’ten daha fazla oranda artırım yapılması gerektiğinin gözetilmemesi ve zincirleme suçlarda, zincire dahil tüm suçlar yönünden TCK’nın 192/3. maddesinin uygulanması şartları varsa, ancak o takdirde etkin pişmanlık hükümleri uyarınca ceza indirimi uygulanabileceğinden, sanık ...’ın zincirleme suç kapsamındaki bütün eylemleri için etkin pişmanlıkta bulunmaması nedeniyle hakkında TCK’nın 192/3. maddesinin uygulanma şartları oluşmadığı halde, etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması aleyhe temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.*” 10CD., 10.03.2020, 3817/1772. Yargıtay’ın suçlardan birinde etkin pişmanlığın koşullarının gerçekleşmesi halini kısmi iade kapsamında değerlendirdiği kararı da bulunmaktadır: “*23.06.2010 tarihli eylem nedeniyle, sanık ...’nin sanık ... ile birlikte yakalanmasıyla sanıkların suçlamayı kabul ederek, suça konu bakır kabloları sakladığı yeri göstererek kolluk görevlileri aracılığıyla katılana iadesini sağladığının anlaşılması ve sanık ...’nin zincirleme suç kapsamında işlediği 03.06.2010 tarihli eylem nedeniyle katılanın zararını gidermediği de göz önüne alınarak, kısmi iade nedeniyle etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına katılanın rızası olup olmadığı tespit edildikten sonra sanıklar hakkında TCK’nın 168/1-4 maddesinin değerlendirilmesi gerektiğinin gözetilmemesi,*” 13CD., 22.09.2014, 17626/26241. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 10.10.2022).

²⁷⁵⁶ Billig, s. 16; İçel, Suçların İçtimaı, s. 140.

²⁷⁵⁷ Aydın, s. 286.

zincirleme suç hükümleri uygulanır²⁷⁵⁸. Fail dışındaki suç ortaklarının değişmesinin, fail hakkında uygulanacak zincirleme suç hükümleri bakımından bir önemi yoktur²⁷⁵⁹. Bir diğer ifadeyle, aynı failin işlediği suçlara farklı kişilerin şerik olarak katılması durumunda, fail bakımından yine zincirleme suç hükümleri uygulanabilir. Örneğin A'nın farklı tarihlerde işlediği hırsızlık suçlarının ilkinde B ve C, ikincisinde D ve E şerik olabilir²⁷⁶⁰.

Zincirleme suç hükümleri, bir kişinin bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda aynı suçu bir kişiye karşı farklı iştirak statülerinde işlediği hallerde de uygulanabilir²⁷⁶¹. İştirak ilişkisi ile iştirak biçimi zincirleme suça etki etmez²⁷⁶². Bir suç işleme kararının icrası kapsamında kişi, aynı mağdura karşı işlenen bir suçun önce faili olur, ardından aynı suçun azmettireni ve daha sonra yardım edeni olarak birden çok defa işlenmesine iştirak ederse, bu kişi hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanabilir²⁷⁶³. Bu durumda kişi, en ağır iştirak şeklinden zincirleme suç hükümlerine göre sorumlu olur²⁷⁶⁴. Burada önemli olan, zincirleme suçun subjektif unsuru ile objektif unsurlarının gerçekleşmesidir. Nitekim zincirleme suç kapsamında işlenen tüm suçlarda fail olan kişi bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanmaktadır. Öte yandan bu kapsamda işlenen suçlara yalnızca şerik olarak katılan kişi bakımından da zincirleme suç hükümleri uygulanmaktadır. Haksızlık içeriği daha fazla ve daha az olan fiiller bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının kabul edilmesine rağmen, kişinin bir kısmında fail bir kısmında şerik olduğu suçlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin

²⁷⁵⁸ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 783; **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 580, dpn. 44; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 140; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 103.

²⁷⁵⁹ **Evik**, İştirak, s. 352.

²⁷⁶⁰ Krş. **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 580.

²⁷⁶¹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 940; **Evik**, İştirak, s. 353; **Koca/Üzülmez**, s. 525.

²⁷⁶² **Aydın**, s. 286.

²⁷⁶³ **Koca/Üzülmez**'in örneğine göre, "A, önce hileli davranışlarla B'yi bizzat dolandırır. A, bilahare C'ye yol gösterir ve B'nin C tarafından dolandırılmasına da yardım eder. A, bir müddet sonra bu kez D'yi B'yi dolandırmaya azmettirir ve B, D tarafından dolandırılır. Bu üç olayda A'nın iştirak statüsü farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki örnekte A'nın fail ve şerik olarak işlemiş olduğu fiiller bir kişiye karşı değişik zamanlarda işlenen aynı suçu oluşturduğu için, aralarında bir suç işleme kararına dayalı olarak işlenmiş olma unsurunun gerçekleştiğinin tespiti halinde zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır." Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 525.

²⁷⁶⁴ **Evik**, İştirak, s. 353; **Aydın**, s. 285.

uygulanmasının kabul edilmemesinin, orantılılık ilkesine aykırılık teşkil edeceği belirtilmektedir²⁷⁶⁵.

Zincirleme suçun hukuki niteliğinin fiil ve suç çokluğu olmasının sonucu olarak, iştirak halinde işlenen suçlardan birine katılan failin, diğer suçlara katılmaması ve kendisinin de bir daha suç işlememesi halinde, ortada tek suç bulunduğu için bu fail bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanmaz²⁷⁶⁶. Müşterek failler ve şerikler sadece iştirak ettikleri fiillerden sorumlu olur²⁷⁶⁷.

İştirak halinde işlenen suçlarda zincirleme suç kapsamındaki suçların tamamı anlaşma dâhilindeki suç olmalıdır. Bu nedenle, katılanlardan biri veya bir kısmı, önceden anlaşılan suçtan başka bir suç işlerse, bu farklı suçtan sadece o suçu işleyenler sorumlu olur. Anlaşma dışında kalan bu suç, diğer failler bakımından zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulmaz²⁷⁶⁸. Ancak bir görüşe göre, işlenmek istenen ortak suç veya suçlardan başka bir suçun işlenebileceğini öngörmesine rağmen örtülü olarak kabul eden veya karşı çıkmayan kişi, olası kastının bulunması nedeniyle işlenen bu farklı suçtan da sorumlu olur ve bu suç da zincirleme suç kapsamı içinde değerlendirilebilir²⁷⁶⁹. Bunun için, ortak kararlaştırılardan farklı olan suçun, yine aynı suç tipini oluşturması ve aynı mağdura karşı işlenmesi gerekir. Örneğin müşterek faillerin, bir evden yalnızca değerli tabloları çalmak üzere anlaşmaları, ancak faillerden birinin farklı bir gün eve gelerek elektronik eşyaları çalması durumu böyledir. Belirtmek gerekir ki, müşterek failliğin subjektif unsuru, birlikte suç işleme kararını ve dolayısıyla her katılanın birlikte kasten hareket etme konusunda anlaşmasını gerektirmektedir. Bir başkasının fiilini tek taraflı bir şekilde onaylama yeterli değildir; bilinçli ve iradi karşılıklı hareketin, fonksiyonel

²⁷⁶⁵ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 784.

²⁷⁶⁶ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 198.

²⁷⁶⁷ **Aydın**, s. 285; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 604; **v.Heintsche-Heinegg**, JA 1993/5, s. 142.

²⁷⁶⁸ **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 613. Örneğin müşterek failler yaptıkları plan çerçevesinde bir eve iki farklı günde girerek değerli tablo ve vazoları alırlar. Ancak faillerden biri diğerlerinden habersiz şekilde üçüncü gün de aynı eve girerek evdeki kasayı alırsa, bu son suç bakımından diğer faillerin iştirak iradesi bulunmadığından, bu kısımdan sadece kendisi sorumlu olur. İlk iki suça katılan failler bakımından zincirleme suç kapsamında katıldıkları iki suç göz önünde bulundurulacakken, diğer fail bakımından -aynı suç işleme kararına dayandığı sürece- işlediği son hırsızlık suçu da zincirleme suç kapsamına dâhil edilecektir. Kararın yenilendiği anlaşılıyorsa, bu durumda son suç bakımından ayrıca cezalandırılması gerekir.

²⁷⁶⁹ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 249-250.

hâkimiyetin bulunması gerekir²⁷⁷⁰. Faillerden biri tarafından, ortak kararlaştırılardan farklı olarak işlenen suç, bu fiil bakımından ortak suç işleme iradesi bulunmayan failer bakımından suç işleme kararında birliğin kapsamında değerlendirilmemelidir.

Şerikler bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi ise ancak birden çok fiile katılmaları durumunda söz konusu olabilir. Bir diğer ifadeyle şerikler bakımından da zincirleme suç koşullarının oluşması gerekir²⁷⁷¹. Bunun nedeni, zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olması ve yalnızca kanunda gösterilen haller bakımından suçların bir bütün olarak değerlendirilmesidir. İştirak bakımından kanunda böyle bir hüküm bulunmadığı için, her bir suç bağımsızlığını korumaktadır. Dolayısıyla zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan yalnızca birine iştirak etme iradesi olan ve buna iştirak eden şerik, yalnızca katıldığı kısımdan sorumlu olur; zincirleme suçun tamamına iştirakten dolayı sorumlu tutulamaz²⁷⁷². Diğer ortaklara zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının, bu ortak bakımından bir etkisi bulunmamaktadır²⁷⁷³.

İştirak halinde işlenen suçların faillerinin farklı kişiler olması, şerik bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasını engellemez²⁷⁷⁴. Diğer koşulları da bulunduğu takdirde, farklı faillerin farklı zamanlarda işlediği suçlara bir suç işleme kararının icrası kapsamında iştirak eden şerik bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür²⁷⁷⁵. Farklı kişiler tarafından aynı mağdura karşı farklı zamanlarda işlenen aynı suçun azmettiren²⁷⁷⁶ veya yardım eden²⁷⁷⁷ olunan haller

²⁷⁷⁰ Koca/Üzülmüş, s. 455.

²⁷⁷¹ Zafer, Ceza Hukuku, s. 580.

²⁷⁷² Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 103; Zafer, Ceza Hukuku, s. 588; Evik, İştirak, s. 353.

²⁷⁷³ İçel, Suçların İçtimai, s. 141, dpn. 246; Artuç, s. 64.

²⁷⁷⁴ Evik, İştirak, s. 352.

²⁷⁷⁵ Geerds, s. 307, dpn. 351; İçel, Suçların İçtimai, s. 140; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 103; Akbulut, Ceza Hukuku, s. 784.

²⁷⁷⁶ “Sanık Seyfettullah'ın eyleminin 5237 sayılı TCK'nın 38/1, 257/3., 43/1 maddelerinde düzenlenen zincirleme biçimde "görevinin gereklerine uygun davranmak için çıkar sağlama" suçuna azmettirme" suçunu oluşturduğu düşünülmeyen,” 5CD., 12.10.2017, 7814/4327; “Fikir ve eylem birliği içerisinde hareket eden tüm sanıkların "zincirleme şekilde kamu görevlisinin resmi belgede sahtecilik fiiline azmettirme" suçunu işledikleri,” 5CD., 10.11.2014, 9476/10623. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.09.2022).

²⁷⁷⁷ “Sanık ...'ın, farklı zamanlarda inceleme dışı sekiz sanığa verdiği sahte müstahsil makbuzları kullanılarak sekiz ayrı nitelikli dolandırıcılık suçunun işlendiği hususunda bir uyumsuzluk bulunmayan olayda; inceleme dışı sanıkların aynı katılan kuruma karşı işledikleri nitelikli dolandırıcılık suçları arasında her bir inceleme dışı sanık bakımından zincirleme suç ilişkisi bulunmadığı ve sanığın, inceleme dışı sanıkların işledikleri nitelikli dolandırıcılık suçları ile doğrudan ilişkisi olmadan gerçekleştirdiği sahte

bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanabilir²⁷⁷⁸. Örneğin, bir kimse bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı farklı failleri dolandırıcılık suçu işlemeye azmettirmiş olabilir. Bir kimse, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, resmi belgede sahtecilik suçu işleyen farklı faillere yardım etmiş olabilir. Böyle durumlarda şerik hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür. Belirtmek gerekir ki, zincirleme suçun objektif ve sübjektif tüm şartları her şerik bakımından ayrı ayrı araştırılmalıdır²⁷⁷⁹. Aynı veya farklı faillerin işlediği suçlara aynı suç işleme kararı ile katılmayan şerikler bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanamaz²⁷⁸⁰. Her bir suçta yeni bir suç işleme kararı ile iştirak eden şerik hakkında gerçek içtimain uygulanması gerekir²⁷⁸¹.

İştirak halinde işlenen suçlar bakımından fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının ne şekilde yapılacağına ilişkin olarak doktrinde iki temel görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre bu ayrımda failin fiili esas alınmaz; onun yerine, her bir suç ortağının suçun icrasına yapmış olduğu katkı, diğerlerinden bağımsız olarak göz önünde bulundurulur²⁷⁸². Dolayısıyla bu görüş, iştirak halinde işlenen suçlarda fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında bağıllık kuralını esas almamaktadır. Bağıllık kuralının, iştirak halinde işlenen suçlarda şeriklerin sorumluluklarını belirlemek bakımından geçerli olduğu ve içtima kurumuna taşınamayacağı ileri sürülmektedir²⁷⁸³. Buna göre içtima kurumu anlamında hareketin, failin hareketi değil, suç ortağının, suçun işlenişine yaptığı katkıdan ibaret olan kendi

müstahsil makbuzları verme eylemlerinin nitelikli dolandırıcılık suçunun hukuki konusunu ihlal edecek boyuta ulaşmamış olması nedeniyle inceleme dışı sanıkların eylemlerine katkı sağladığı ve sorumluluğu da inceleme dışı sanıkların eylemlerine bağlı olduğu için ancak TCK'nın 40. maddesinde düzenlenen bağıllık kuralı gereğince yardım eden sıfatıyla cezalandırılabileceği anlaşılmakta ise de; sanığın sorumluluğunun dayanağını oluşturan bağıllık kuralının zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına engel oluşturmaması ve inceleme dışı sanıkların sahte müstahsil makbuzlarını aynı katılan kuruma ibraz ederek haksız destekleme primi alınmasında kullanmak suretiyle nitelikli dolandırıcılık suçlarını işleyeceklerini bilen sanığın bir suç işleme kararının icrası kapsamında hareket ederek her bir inceleme dışı sanığa ayrı ayrı yardım etmesi hususları birlikte değerlendirildiğinde; sanığın eylemlerinin zincirleme suç kapsamında değerlendirilmesi ve yardım eden sıfatıyla zincirleme şekilde nitelikli dolandırıcılık suçundan cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir.” CGK., 19.12.2019, 874/710. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 24.09.2022).

²⁷⁷⁸ Koca/Üzülmmez, s. 525.

²⁷⁷⁹ İçel, Suçların İçtimai, s. 141, dñn. 246.

²⁷⁸⁰ Billig, s. 17.

²⁷⁸¹ Evik, İştirak, s. 353.

²⁷⁸² Göktürk, Fikri İçtima, s. 256.

²⁷⁸³ Walter, s. 576.

hareketi olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, suç ortağının aynı suçun icrasına yapmış olduğu birden çok katkı hukuki anlamda tek fiildir. Tek fiille birden fazla suçun icrasına şerik olarak katılmak da mümkün olup, bu şekilde gerçekleştirilen bir azmettirme veya yardım etme, içtima kurumu bakımından tek fiil olarak kabul edilmelidir. Ancak birden fazla hareketle aynı failin birden fazla suçuna şerik olarak katılan kişi bakımından fiil çokluğu söz konusudur²⁷⁸⁴.

Bir dizi suça birden fazla kişinin iştirak etmesi durumunda, suç ortaklarının her birinin içtima ilişkisi bakımından ayrı ayrı incelenmesi gerekir. Her fail ve şerik bakımından serideki her bir suç için fiil tekliği ve çokluğu ayrıca ele alınmalıdır²⁷⁸⁵. Azmettirenin aynı fiil kararına yönelik olarak faili birden çok etkileme hareketi tek fiildir. Aynı fiilin icrasına yönelik olarak birden çok yardım etme hareketi de tek bir yardım etme olarak kabul edilmektedir²⁷⁸⁶. Bu durumda ilgili şerik bakımından zincirleme suç uygulanmaz.

Örneğin azmettirme kapsamında söylenen sözlerin aynı suçun işlenmesine yönelik olması, azmettirenin tek bir sözle faili aynı suçu birden çok işlemeye azmettirmesi veya tek bir sözle birden fazla kişinin aynı suçun işlenmesi için azmettirilmesi halinde, azmettiren açısından tek fiilin bulunduğu kabul edilmektedir. Benzer şekilde, yardım edenin birden fazla hareketle tek bir suçun icrasına katkıda bulunması halinde, hukuki anlamda tek bir fiilden ve tek bir yardım etmeden söz edilir. Yardım edenin bir araç sağlaması ve failin de bu araçla birden çok suç işlemesi durumunda olduğu gibi, yardım eden tek bir hareketle birden fazla suçun icrasına katkıda bulunursa, failin gerçekleştirdiği fiil ve suç sayısından bağımsız olarak, tek fiil mevcuttur²⁷⁸⁷.

Yine bu görüşe göre, A'nın B'yi beş kişiyi öldürmesi için azmettirmesi ve B'nin bu beş kişiyi öldürmesi halinde; A doğal anlamda tek bir hareketle B'yi beş kez kasten öldürmeye azmettirmiştir. A bakımından tek bir doğal hareket, B bakımından hareket yani fiil çokluğu söz konusudur²⁷⁸⁸. Öldürme eylemlerinin, geniş bir zaman aralığında ve mekânsal farklılıklarla gerçekleşmesi, böylece fiili doğrudan gerçekleştiren failin bakış

²⁷⁸⁴ Göktürk, Fikri İçtima, s. 256-257.

²⁷⁸⁵ BGH NJW 2004, 2840 (2841).

²⁷⁸⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, s. 759.

²⁷⁸⁷ Göktürk, Fikri İçtima, s. 257-258.

²⁷⁸⁸ Örnek için bkz. Heinrich, § 40, kn. 1412.

açısından açık bir şekilde fiil çokluğunun bulunması, azmettiren bakımından fiil tekliğinin kabulünü engellemez. İçtima ilişkisi her bir fail için, suça iştirak eden diğer kişilerin suça katkılarına ilişkin bireysel koşullara göre değerlendirilmesine bakılmaksızın belirlenir²⁷⁸⁹.

Bir diğer görüş ise iştirak halinde işlenen suçlarda içtima kurumu bakımından da bağlılık kuralını esas almaktadır. Dolayısıyla şerik bakımından fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı yapılmamakta ve sorumluluğun tespitinde failin fiilinden yola çıkılmaktadır. Buna göre, şerikin suçun icrasına olan katkısının, doğrudan doğruya suçun kanuni tanımına uygun olan haksızlığı gerçekleştirecek nitelikte olmaması ve şerikin ancak fail ile olan bağlantısı nedeniyle meydana gelen haksızlıktan sorumlu tutulması göz ardı edilmemelidir. Şerikin suçun icrasına yapmış olduğu katkı, failin fiilinden bağımsız olarak ele alınamayacağı için, içtima kurumunda da failin fiili esas alınmalıdır²⁷⁹⁰.

4.3.13. Görevli Mahkemenin Belirlenmesi

Zincirleme suç kapsamındaki suçlar farklı mahkemelerin görevi kapsamına giriyor olabilir. Esasında görev konusunda kanunda belirtilen cezanın üst sınırı göz önünde bulundurulmakta ve bu kapsamda suçun cezasında artırım veya indirim yapılmasını gerektiren nitelikli haller dikkate alınmamaktadır (5235 sayılı Kanun m. 14)²⁷⁹¹. Ancak nitelikli halin karşılığında bağımsız bir cezanın öngörüldüğü durumlarda, görevli mahkemenin belirlenmesinde kanunda öngörülen bağımsız cezanın göz önünde bulundurulması gerekir²⁷⁹². Böylece, zincir kapsamındaki suçlardan bir kısmının görev bakımından farklı mahkemenin yetkisi içine girebilmesi mümkündür. Örneğin suçun basit hali asliye ceza mahkemesinin görev alanındayken, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hali ağır ceza mahkemesinin görev alanına girebilir. Bu durumda görevli mahkemenin belirlenmesinde zincirleme suç kapsamında işlenen ve en ağır cezayı içeren suçun miktarı esas alınmalıdır²⁷⁹³. Zincirleme suç kapsamında işlenen suçlardan en ağırı

²⁷⁸⁹ BGH NJW 1994, 2703 (2707).

²⁷⁹⁰ Göktürk, Fikri İçtima, s. 258-259.

²⁷⁹¹ İçel, Suçların İçtimaı, s. 162; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 156.

²⁷⁹² Akbulut, "Zincirleme Suç", s. 152-153.

²⁷⁹³ Özen, Suçların İçtimaı, s. 291.

hangi mahkemede yargılanmaktaysa, diğer suçlar da aynı mahkemenin görev alanına girer²⁷⁹⁴.

Aynı yerde işlenip farklı mahkemelerin görev alanına giren suçlar bakımından, koşullarının gerçekleşmiş olması kaydıyla davalar yüksek görevli mahkemede birleştirilir²⁷⁹⁵. Nitekim CMK'nın 8. maddesi uyarınca, kişinin birden fazla sanık olması halinde sübjektif bağlantının varlığı kabul edilir²⁷⁹⁶ ve 9. madde uyarınca, bağlantılı suçların değişik mahkemelerin görevine girmesi durumunda, bunlar birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılabilir. Davaların farklı mahkemelerde açılmış olması durumunda ise, 10. madde uyarınca yüksek görevli mahkeme, kovuşturma evresinin her aşamasında bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine karar verebilir. Doktrindeki bir görüşe göre, söz konusu maddelerdeki birleştirmeler her ne kadar ihtiyari ise de zincirleme suçlar bakımından zorunlu olarak uygulanmalıdır²⁷⁹⁷.

Zincirleme suç kapsamındaki son suçun işlendiği yerdeki görevli mahkeme ile nitelikli halin gerçekleştiği yerdeki görevli mahkeme görev bakımından farklı mahkemeler olabilecektir. Örneğin ilki asliye ceza mahkemesi iken, ikincisi ağır ceza mahkemesi olabilir. Bu ihtimalde, mahkemelerin görevinin kamu düzenine ilişkin olduğundan bahisle, yargılamanın esasında madde bakımından görevli mahkemede yapılması gerektiği; bununla birlikte CMK m. 12/2'ye göre de yer bakımından yetkili mahkemede yapılması gerektiği hususunda bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Bu soruna çözüm olarak, doktrinde, yer bakımından yetkinin söz konusu olduğu yerdeki mahkemenin, suçun nitelikli hali göz önünde bulundurulmak suretiyle belirleneceği ifade edilmektedir. Nitekim mahkeme, her ne kadar işlenen son suç görev itibarıyla yetki alanına girmemekteyse de, zincirleme suç kapsamında işlenen ve yargılamaya konu olan diğer suçlar açısından görev bakımından yetkilidir. Öte yandan üst dereceli mahkemede yargılanmak, alt dereceli mahkemede yargılanmaya göre daha teminatlı kabul edilmektedir. Özetle, zincirleme suçlarda görevli mahkeme, son suçun işlendiği yerdeki,

²⁷⁹⁴ Örnek için bkz. **Artuç**, s. 65.

²⁷⁹⁵ **Bayar**, s. 119; **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 153.

²⁷⁹⁶ **Öztürk vdy.**, s. 204.

²⁷⁹⁷ "Yer bakımından yetkili mahkeme açısından zorunluluk getiren CMK'nın hükmünün zincirleme suçlar açısından birleştirmeyi zorunlu hale getirdiği söylenebilir." Bkz. **Akbulut**, "Zincirleme Suç", s. 154.

bağımsız ceza öngörülen nitelikli hal göz önünde bulundurularak belirlenen görevli mahkemedir²⁷⁹⁸.

Zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğu için, görevli mahkemenin belirlenmesinde zincirleme suç nedeniyle artırılan ceza hesaba katılmaz²⁷⁹⁹. Örneğin bir suç işleme kararının icrası kapsamında her biri sekiz yıl hapis cezasını gerektiren birden çok suç işleyen failin, zincirleme suçtan dolayı artırılan cezasının on yılın üzerine çıktığı gerekçesiyle (5235 sayılı Kanun m. 12), ağır ceza mahkemesinde yargılanması mümkün değildir²⁸⁰⁰. Burada zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırım neticesinde mahkemenin verebileceği ceza miktarı görev sınırını aşsa bile, o mahkeme zincirleme suçta ceza verebilecektir. Yukarıdaki örneğe göre, sekiz yıl hapis cezasını gerektiren bir suçun zincirleme şekilde işlenmesi nedeniyle mahkeme, örneğin dörtte iki oranında artırım yapmak suretiyle on iki yıl hapis cezasına hükmedebilecektir²⁸⁰¹.

4.3.14. “*Ne Bis In Idem*” İlkesinin Etkisi

4.3.14.1. Genel Olarak

Ne bis in idem (aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz) ilkesi, bir kimsenin bir fiilden dolayı birden fazla kez yargılanamayacağı, dolayısıyla aynı kişinin bir suç nedeniyle ancak bir defa ceza kovuşturmasına tabi tutulabileceği anlamına gelmektedir²⁸⁰². “*Kesin hükmün önleme etkisi*” adı da verilen *ne bis in idem* ilkesine göre, açılmış ve görülmekte olan bir ceza davası varken, aynı konuda ikinci bir ceza davası açılamaz. Yine kesin hükümle sonuçlandırılmış bir davadan sonra aynı konuda aynı fiil için aynı kişi hakkında yeni bir ceza davası açılamaz²⁸⁰³. Bir diğer ifadeyle, bir ceza muhakemesi kesin hükümle

²⁷⁹⁸ Akbulut, “Zincirleme Suç”, s. 153.

²⁷⁹⁹ Artuç, s. 65.

²⁸⁰⁰ Yalçın Sancar, Mütelsil Suç, s. 157.

²⁸⁰¹ Tosun, s. 144.

²⁸⁰² Centel/Zafer, s. 666.

²⁸⁰³ Yenisey/Nuhoğlu, s. 78, 796.

sona erdikten sonra aynı konuda tekrar muhakeme yapılamaz²⁸⁰⁴. Kesin hüküm²⁸⁰⁵, belli bir fiilden dolayı kovuşturmaya maruz kalan bir kişinin, hakkında verilen hüküm kesinleştikten sonra aynı fiile ilişkin olarak ikinci bir kovuşturmaya tabi olmasını engeller²⁸⁰⁶. *Ne bis in idem* ilkesi, aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı birden fazla defa dava açılmasını ve yargılama yapılmasını engellediği için²⁸⁰⁷, kesin hükmün olumsuz bir etkisidir²⁸⁰⁸.

CMK m. 223/7’de bir kimse hakkında kesin hükmün veya açılmış bir davanın bulunması halinde davanın reddedileceği belirtilerek, *ne bis in idem* ilkesi dolaylı olarak kabul edilmiş ve “ceza kovuşturmasının tekliği” kabul edilmiştir²⁸⁰⁹. *Ne bis in idem* ilkesi yalnızca mahkeme tarafından uyuşmazlığın çözümlendiği hallerde söz konusu olmaktadır. Bu nedenle kovuşturmaya yer olmadığı kararı, uyuşmazlığı çözen yargısal bir karar niteliğinde bulunmadığından, kesin hüküm etkisi doğurmaz ve yeni delillerin ortaya çıkması halinde soruşturmaya devam edilebilir (CMK m. 172/2)²⁸¹⁰.

Kesin hükmün önleme etkisinin “kişinin aynılığı” ile “fiilin aynılığı” olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır²⁸¹¹. Fiilin aynılığı, kesin hükmün önleme etkisini meydana getiren en önemli unsur olup, fiil ve fiilin aynılığı kavramlarından ne anlaşılması gerektiği hususu

²⁸⁰⁴ Şahin, Cumhuriyet / Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 1, B. 12, Seçkin Yay., Ankara 2021, s. 67.

²⁸⁰⁵ Kesin hüküm, şekli kesin hüküm ve maddi kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şekli kesin hüküm, hükmün kesinleştiğini ve hükmün artık hukuki varlık olarak ortaya çıktığını, bu hüküm aleyhine kanun yoluna başvurma mümkün olmadığını ifade ederken; maddi kesin hüküm, hükmün bünyesinde yer alan, hükümden doğan etkileri ifade eder. Şekli bakımdan kesinlik, hükmün bir niteliğidir. Maddi kesin hüküm ise, hükmün bir niteliği değil, diğer yargılamalara olan etkileridir. Maddi kesin hükmün varlığı için öncelikle şekli kesin hükmün doğması gerekir. Bkz. Yurtcan, Erdener, Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, B. 2, İstanbul 1987, s. 14, 18, 19, 27.

²⁸⁰⁶ *Ne bis in idem* ilkesinin kovuşturma aşaması ile hükmün verilmesi bakımından sınırlı olup aynı kişi hakkında soruşturma yapılmasını engellemeyeceği yönünde bkz. Cihan, Erol / Yenisey, Feridun, “Non Bis In Idem İlkesi”, Prof. Dr. Çetin Özek’e Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yay., İstanbul 2004, s. 221. Aksi yönde bkz. Ünver, Yener / Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 12, Adalet Yay., Ankara 2016, s. 727. Yazarlara göre kesin hükmün soruşturmayı engelleme etkisi de olup, bir fiilden dolayı yargılanması ve hakkında hükmün verilmesinin ardından bir kişi sadece sanık veya hükümlü değil şüpheli sıfatına da sokulamaz.

²⁸⁰⁷ Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar / Tepe, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yay., Ankara 2017, s. 71.

²⁸⁰⁸ Yurtcan, s. 34; Yalçın Sancar, Müteselsil Suç, s. 145.

²⁸⁰⁹ Özen, Mustafa, “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, C. 14, S. 1, s. 391; Centel/Zafer, s. 668.

²⁸¹⁰ Centel/Zafer, s. 668.

²⁸¹¹ Yurtcan, s. 34, 42.

uygulama ve doktrinde tartışmalıdır. İlkenin zincirleme suçta olan etkisi bakımından tartışmalar da, “*fiilin aynılığı*” unsuru ve dolayısıyla “*aynı fiil*” ifadesine verilecek anlamda yer almaktadır. Zira “*aynı fiil*”e verilecek anlam ile, zincirleme suç kapsamında yer almakla birlikte varlıkları zincirleme suç hakkında verilen kesin hükümden sonra tespit edilen ve fakat kesin hükümden önce işlenmiş olan fiillerin de yargılanmış sayılıp sayılmayacağı ortaya konabilecektir. Kuşkusuz sorunun çözümü, zincirleme suçun hukuki niteliği ile doğrudan ilgilidir²⁸¹².

Fiilin aynılığı hususu doktrinde çeşitli ölçütlerle açıklanmakta ve zincirleme suç bakımından ulaşılan sonuçlar birbirinden farklılık arz etmektedir. Bir görüşe göre fiilin aynı sayılabilmesi için tarihi olayın da aynı olması gerekmektedir. Buna göre, “*fiil*”in suç teorisi ile ceza muhakemesi hukukundaki anlamları farklıdır²⁸¹³. Bir diğer görüşe göre, fiilin aynı olmasından kasıt, “*uyuşmazlık konusu olay*”ın aynı olması olup, fiilin farklı hukuki nitelendirme ile yeniden ceza muhakemesine konu edilmesi mümkün değildir²⁸¹⁴. Ceza muhakemesi anlamında fiil, “*muhakemenin konusunu oluşturan olayın bütünü*”nü ifade etmektedir²⁸¹⁵. Bir diğer görüşe göre fiilin aynılığından “*iddianamede sınırı çizilen eylem*” anlaşılmalıdır²⁸¹⁶.

4.3.14.2. Hükümde Dikkate Alınmayan Fiilleri Yargılanmış Sayan Görüş

Zincirleme suçun maddi hukukun yanı sıra usul hukuku anlamında da tek fiil teşkil ettiğini kabul eden ve özellikle Alman doktrininde ileri sürülen bu görüşe göre, zincirleme suçtan dolayı verilen mahkûmiyet hükmü, hükümden önce işlenen bütün fiilleri kapsamaktadır²⁸¹⁷. *Ne bis in idem* ilkesinin etkisi, mahkemenin kovuşturmanın açılması kararı çerçevesinde yargılama yapabileceği tarihi süreci içerir. Kesin hüküm, yargılama sırasında mahkeme tarafından bilinmeyen ve bu nedenle mahkeme tarafından dikkate

²⁸¹² **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 145-146.

²⁸¹³ **Yurtcan**, s. 68-69.

²⁸¹⁴ **Şahin/Göktürk**, I, s. 68.

²⁸¹⁵ CGK, 23.6.2015, 2013/7-700, 2015/241. Bkz. **Şahin/Göktürk**, I, s. 68, dpn. 76.

²⁸¹⁶ **Cihan/Yenisey**, s. 220. “*Aynı fiilden maksat, aynı eylem, aynı kişi ve aynı konu hakkında açılan bir, ikinci veya üçüncü, dördüncü ... davadır.*” Bkz. **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 796-797. Bir diğer görüşe göre, “*fiil*” kavramından “*suç*” anlaşılmalıdır. Bkz. **Özen**, Suçların İçtimai, s. 292.

²⁸¹⁷ **Nowakowski**, s. 45.

alınmayan önceki fiilleri de kapsar²⁸¹⁸. Zincirleme suç konusunda hüküm verilip kesinleştikten sonra, bu hükümden önce işlenmiş olan ve zincirleme suça dâhil tüm münferit fiiller yargılanmış sayılır²⁸¹⁹. Mahkemenin bu fiilleri mahkûmiyet hükmünde göz önünde bulundurup bulundurmadığına bakılmaz. Bu durumda hükümden önce işlenmiş olup hükümden göz önünde bulundurulmamış bir fiilden dolayı dava açıldığı takdirde *ne bis in idem* ilkesi gereğince mahkemenin düşme kararı vermesi gerekir²⁸²⁰.

Doktrinde, suçların konularının aynı olması nedeniyle, zincirleme suça ilişkin hükmün kesin hüküm niteliğini taşıyacağı ve aynı suç işleme kararı kapsamındaki fiiller bundan sonra işlenseler dahi zincire dâhil oldukları için ayrıca cezalandırılmaları halinde *ne bis in idem* ilkesine aykırılığın söz konusu olacağı da ifade edilmektedir²⁸²¹. Oysaki hüküm zincirleme suça hukuki kesinti yaratır ve hükmün verilmesinden sonra işlenmiş olan fiiller zincirleme suç kapsamında değerlendirilemez. Kesin hüküm etkisini yalnızca geçmişteki fiiller bakımından gösterebileceği için, hükümden sonra işlenen fiiller kovuşturulabilecektir²⁸²². Zira daha önce kesin hükümle mahkûm olan bir sanığa tekrar suç işlemek konusunda açık bir çek verilemeyeceği kabul edilmektedir²⁸²³.

4.3.14.3. Beraat veya Mahkûmiyet Hükümüne Göre Ayrım Yapan Görüş

Doktrinde bir görüş, *ne bis in idem* ilkesinin zincirleme suça etkisi bakımından hükmün beraat veya mahkûmiyete ilişkin olmasına göre ikili bir ayrıma gitmektedir. İddianamedeki uyuşmazlığın sınırının tarihi olay esas alınarak belirlenmesi gerektiğini ileri süren görüşe göre, zincirleme suç nedeniyle yapılan muhakeme neticesinde mahkûmiyet kararı verilmişse, bu hükümle yargılama esnasında bilinen ve bilinmeyen

²⁸¹⁸ Nitekim ceza muhakemesi anlamında, fiil “*tüm tarihsel süreç*”tir ve bu, dışsal, tamamen fiili bir olay olarak anlaşılmaktadır. Bu süreç, yalnızca kısmen açıklığa kavuşturulsa ve mahkûm edilse bile, kesin hüküm kapsamında yer almaktadır. Bkz. BGH, NJW 1954, 1578.

²⁸¹⁹ **Zafer**, Ceza Hukuku, s. 588; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 146; **Yurtcan**, s. 79.

²⁸²⁰ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 163.

²⁸²¹ **İçel**, “*Teselsül*”, s. 323.

²⁸²² **İçel**, Suçların İçtimai, s. 163-164.

²⁸²³ **Yurtcan**, s. 79-80.

tüm fiiller yargılanmış olur ve bunlardan dolayı yeniden dava açılmaz²⁸²⁴. Açılan davanın kesin hüküm nedeniyle reddedilmesi gerekir²⁸²⁵.

Ceza muhakemesi anlamında fiil, dışsal, tamamen olgusal bir olay olarak anlaşılan “*tüm tarihsel süreç*”tir. Bu süreç, sadece bir kısmı açıklığa kavuşturulmuş ve hükme bağlanmış olsa bile, bütünüyle kesin hüküm kapsamındadır²⁸²⁶. Mahkeme, olayı yargılarken ve nitelendirme ile araştırma görevini yaparken, bütün münferit fiilleri ortaya çıkarma imkânına hukuken sahip olması nedeniyle, hükmün kesinleşmesinden önceki bütün münferit fiiller yargılanmış olacaktır. Mahkûmiyet kararı verildiği zaman mahkemenin bütün münferit fiilleri göz önünde bulundurmuş olup olmamasının veya bunları ortaya çıkarabilecek olup olmamasının bir önemi bulunmamaktadır²⁸²⁷.

Beraat kararı verilmesi halinde ise durum farklıdır. Zincirleme suçtan dolayı beraat kararı verilmesi halinde, ancak hükme esas olan münferit fiiller yargılanmış olur. Dolayısıyla beraat hükmünün dışında kalan ve hüküm verildiği sırada mahkeme tarafından bilinmeyen münferit fiiller bakımından yargılama yapılabilmesi mümkündür²⁸²⁸. Bu yaklaşım çeşitli şekillerde gerekçelendirilmeye çalışılmıştır. Bir görüşe göre beraat hükmüne dâhil olmayan fiiller zincirleme suç kapsamında kabul edilmemektedir²⁸²⁹. Diğer görüşe göre, birden çok fiil arasında zincirleme suç ilişkisinin bulunup bulunmadığı sorunu, ancak bütün fiillerin suç teşkil etmesi koşuluyla ortaya çıkar. Beraat kararıyla bunun aksi ispatlandığı için, bir diğer ifadeyle fiillerin bir kısmının suç teşkil etmediği anlaşıldığı için, suç teşkil etmeyen ve cezalandırılmayan fiillerle diğer fiillerin zincirleme suç ilişkisi içinde olup olmadığı bir sorun oluşturmaz²⁸³⁰. Önceki mahkûmiyet hükmünün

²⁸²⁴ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 146; **Yurtcan**, s. 78; **Centel/Zafer**, s. 673.

²⁸²⁵ **Centel/Zafer**, s. 674.

²⁸²⁶ BGH NJW 1954, 1577.

²⁸²⁷ **Yurtcan**, s. 78; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 147.

²⁸²⁸ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 147.

²⁸²⁹ **Yurtcan**, s. 79.

²⁸³⁰ **Yurtcan**, s. 79; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 147. *Centel/Zafer*’e göre de bunu nedeni, “beraat halinde sonradan ortaya çıkan fiiller ile hakkında hüküm kurulan fiiller arasında bağlantı kurmanın, başka bir anlatımla, zincirleme suç kurallarını tartışmanın mümkün olmamasıdır.” Bkz. **Centel/Zafer**, s. 674. “Zincirleme suçta dahil olan suçlardan biri hakkında beraat kararı verilmiş ya da zamanaşımı, genel af, şikâyetten vazgeçme gibi ceza ilişkisini ortadan kaldıran bir sebebe dayalı olarak hüküm kurulmuşsa artık o suç bakımından zincirleme suç ilişkisi kalkacağından henüz sonuca bağlanmayan suçla ilgili kesinleşen hükme konu fiil gözetilmeksizin bağımsız hüküm kurulmalıdır.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Aynı yönde bkz. CGK., 11.03.2021, 1093/98. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

zincirleme suçu kabul etmediği durumlarda da yalnızca hükümde yer alan fiiller bakımından *ne bis in idem* ilkesi geçerli olur²⁸³¹.

Zincirleme suç bakımından verilen hükmün mahkûmiyet veya beraat olmasına göre farklı sonuca varan bu görüş doktrinde eleştirilmiş ve hükmün kesinleşmesi halinde, bu hükümden önce işlenmiş tüm münferit fiillerin yargılanmış sayılması gerektiği ileri sürülmüştür²⁸³².

4.3.14.4. Hükümde Dikkate Alınmayan Fiilleri Yargılanmamış Sayan Görüş

4.3.14.4.1. Genel Olarak

Doktrindeki ağırlıklı görüş zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olmasından yola çıkarak, hükümde dikkate alınmayan fiillerden dolayı yargılama yapılabileceğini kabul etmektedir²⁸³³. Dolayısıyla ilk mahkûmiyet hükmünden sonra ortaya çıkan ancak hükümden önce işlendiği anlaşılan suçlar bakımından *ne bis in idem* ilkesi uygulanmaz²⁸³⁴. Burada yazarların farklı esaslardan hareket ettikleri görülmektedir. Bazı yazarlar, zincirleme suç kapsamındaki her fiilin doğal anlamda bağımsız birer fiil niteliğinde olduğunu ileri sürerken bazıları ise zincirleme suçun muhakeme hukukunda tek fiil olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedirler²⁸³⁵.

²⁸³¹ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 163.

²⁸³² **Yurtcan**, s. 79.

²⁸³³ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 342; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 148; **Tosun**, s. 140; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 164; **Hakeri**, Ceza Hukuku, s. 619; **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 797.

²⁸³⁴ **Heinrich**, § 40, kn. 1427; **Özen**, Suçların İçtimai, s. 294.

²⁸³⁵ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 164. Alman doktrininde bir görüye göre zincirleme suç bütün halinde tek bir fiil olmayıp kısmi fiillerden oluşan bir doğal hareket çokluğudur (*natürliche Handlungsmehrheit*). Her biri birbirinden bağımsız fiiller tek bir harekette birleştirilmekte ve hukuki anlamda tek fiil kabul edilmektedir. Zincirleme suçun bu yapısı, onu oluşturan fiillerin, maddi hukuk anlamında bir bütün olarak ele alınmasına karşın, usul hukuku anlamında bölünmesini gerektirir. Bkz. **Mann, Dietrich und Ulrich**, *Materielle Rechtskraft und fortgesetzte Handlung*, ZStW 1963, Band 75, Heft 2, s. 258. Hükümde dikkate alınmayan fiillerden dolayı yargılama yapılabileceğini ileri süren yazarların bir kısmı, yargılanmamış olan münferit fiillerin, fiillerin bütününe oranla haksızlık muhtevası bakımından önemli bir ağırlığa sahip olması ve mahkemenin de yargılamayı yaptığı sırada bu münferit fiillere ait herhangi bir tutanak noktasına sahip olmaması gerektiği düşüncesindedirler. Bir diğer görüşe göre ise zincirleme suç kapsamında yer alan fiiller, aynı kişiye karşı işlendikleri ve aynı kişinin hukuki menfaatini ihlal ettikleri takdirde yargılanmış sayılmalıdır. Dolayısıyla bu görüş, farklı bir ölçütten hareket etmekte ve kesin hükmün, yargılama sırasında

Kanaatimizce de kanunda gösterilen haller dışında her fiilin bağımsızlığı kabul edilmelidir. Bu nedenle hükümde göz önünde bulundurulmamış bir fiilden dolayı dava açılması halinde, fiiller aynı olmadığı için *ne bis in idem* kuralına aykırılık söz konusu olmaz²⁸³⁶. Fiilin aynılığı, iddianamede bireyselleştirilmiş maddi vakaların aynılığına göre tayin edildiğinden, kesin hükümden sonra ortaya çıkan maddi vakaların önceki fiile dâhil olup olmadığı da bu ölçüte göre belirlenmelidir. Yargılama, ferdileştirilmiş fiille sınırlıdır²⁸³⁷. Bu nedenle, zincirleme suç kapsamında yer alan fiillerden hangilerinin yargılanmış sayılacağı, iddianamede bireyselleştirilen münferit fiillerin bilinmesi ile çözülebilir. İddianamede küçük bir ipucu ile dahi anılmayan münferit bir fiil yargılanmış sayılamaz ve yeni bir fiil teşkil eder²⁸³⁸. Sonuç olarak, zincirleme suç birden çok fiilden meydana geldiği ve her bir fiil kanunda belirtilen hususların dışında bağımsızlığını koruduğu için, hükümde dikkate alınmamış fiillerin yargılanmamış sayılması gerekmektedir. Dolayısıyla bunlar hakkında sonradan yargılama yapılabilecektir²⁸³⁹.

Bir görüşe göre, kesin hükümden önce meydana gelmiş ve dikkate alınmamış fiillerden dolayı ceza artırılmaz. Bu görüş daha ziyade, zincirleme suçu kabul etmekle birlikte, cezanın artırılması bakımından bu kuruma ilişkin kanunlarında bir düzenlemeye yer vermeyen hukuk düzenlerinde kabul edilmektedir. Diğer görüşe göre ise, kesin hükümden önce işlenmekle birlikte hükümde dikkate alınmamış olan fiillerden dolayı cezanın artırılması gerekir. Fiil değiştiği için, kesin hüküm bunu engelleyici niteliğe sahip değildir²⁸⁴⁰. İlk hükümde varlığı bilinmeyen fiiller, ortaya çıktıktan sonra, failin lehine olduğu gerekçesiyle göz ardı edilemez. İkinci hükmün hukuki ve maddi konusu, ilk hükümden farklıdır. İkinci yargılamayı yapan hâkimin, gerekli gördüğü takdirde cezayı

bilinmeyen kişilere yönelmiş olan hukuki menfaatleri kapsamına almayacağını ileri sürmektedir. Açıklamalar için bkz. **Yurtcan**, s. 80.

²⁸³⁶ **İçel**, Suçların İçtimai, s. 164.

²⁸³⁷ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 148-149. Fiilin aynılığı, dava konusunun ne olduğunun tespitine bağlıdır. Dava konusu ise, iddianamede belirtilen fiillerdir. Fiiller, maddi vakaların belirtilmesiyle, iddianamede belirtilmiş olur. Maddi vakaların iddianamede belirtilmesi ise, dış dünyada değişiklik meydana getiren olayların tasvir edilmesiyle gerçekleşir. Bu süreç, davanın konusunu teşkil eden fiilin ferdileştirilmesi denilmektedir. Fiilin işlendiği yer, zaman, icra vasıtaları ve şekli, ferdileştirmeyi mümkün kılar. Bkz. **Yurtcan**, s. 93.

²⁸³⁸ **Yurtcan**, s. 100.

²⁸³⁹ **Akbulut**, “Zincirleme Suç”, s. 152; **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 148-149.

²⁸⁴⁰ Bkz. **Tosun**, s. 140.

artırması, *ne bis in idem* ilkesini ihlal etmiş olmayacağı gibi, aksine ikinci hüküm vasıtasıyla ilk hüküm tamamlanmış olur²⁸⁴¹.

Zincirleme suç kapsamında işlenmiş olan suçların bir kısmının varlığı mahkûmiyet kararı verildikten sonra anlaşılırsa, yeni ortaya çıkan suç hakkında dava açılır ve suçun işlendiği belirlendiğinde zincirleme suç bakımından değerlendirme yapılır. Eğer sonradan ortaya çıkan suçun zincirleme suç kapsamında olduğu anlaşılırsa, bir görüşe göre, ikinci muhakemede önceki hükmü tamamlayan nitelikte bir karar verilerek cezanın yeniden hesaplanmasıyla yetinilir. Zira kesin hüküm aynı konuda aynı fiilden dolayı iki kez cezalandırmayı engellemektedir²⁸⁴². Buna karşın diğer görüşe göre, ilk hükümde dikkate alınmayan fiilleri konu eden ikinci yargılamayı yapan hâkim, suç işleme kararının bulunup bulunmadığı ve hangi fiillerin zincirleme suç kapsamında yer aldığı hususunda kendi kanaatine göre karar verecek olup önceki hâkimin bu konudaki kararıyla bağlı değildir²⁸⁴³. İlk mahkûmiyet hükmünün konusunun tek bir fiil veya zincirleme suç olmasına göre ikinci yargılamada hükmün ne şekilde tesis edileceği farklılık göstermektedir.

4.3.14.4.2. İlk Mahkûmiyet Hükmünün Konusunun Tek Bir Suç Olması

Zincirleme suç kapsamında birden çok fiil işlenmiş olmasına karşın, kesinleşen mahkûmiyet hükmü, zincirleme suçun münferit fiillerinden yalnızca bir tanesine ilişkin olabilir. Hüküm kesinleştikten sonra, bu fiille zincirleme suç ilişkisi içinde olan başka fiil veya fiillerin de bulunduğu tespit edilebilir²⁸⁴⁴. Eğer önceki fiil tek bir suçtan ibaret ise zincirleme suçtan dolayı artırım yapılmalıdır²⁸⁴⁵.

Böyle bir ihtimalde, ilk mahkûmiyetin hüküm ve neticelerini muhafaza etmesi gerektiği²⁸⁴⁶ ve ilk mahkûmiyetin ikinci mahkûmiyet hükmünün temelini oluşturacağı

²⁸⁴¹ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 152.

²⁸⁴² **Centel/Zafer**, s. 673. Zincirleme suç kapsamındaki fiillere iddianamede açıkça yer verildikten sonra zincirleme suç hakkında hüküm kurulursa, zinciri oluşturan birden çok fiil yargılanmış olur ve bunlar hakkında yeniden yargılama yapılamaz. Bkz. **Özen**, “*Non Bis In Idem*”, s. 407-408.

²⁸⁴³ **Yurtcan**, s. 100; **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 149.

²⁸⁴⁴ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 150.

²⁸⁴⁵ **Tosun**, s. 140.

²⁸⁴⁶ **Özen**, Suçların İhtimalı, s. 294.

belirtilmektedir. Bu görüşe göre söz konusu durumda yalnızca, daha önceki yargılamaya konu olmamış suç veya suçlar göz önünde bulundurularak ceza değiştirilmelidir²⁸⁴⁷. Böylece sonradan tespit edilen fiil veya fiillerin mahkûmiyet hükmü verilen fiille zincirleme suç ilişkisi içinde bulunduğu tespit edilirse, ilk mahkûmiyet hükmündeki temel ceza zincirleme suç hükümlerine göre artırılmalı²⁸⁴⁸ ve ilk karardaki ceza miktarı indirilerek fazla cezaya hükmedilmelidir²⁸⁴⁹. Dolayısıyla *ne bis in idem* ilkesi gereği, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırımda temel cezaya dokunulmamalıdır. Ancak mahkûmiyetten sonra tespit edilen suçların arasında, mahkûmiyete konu olan suçtan daha ağır olanlar bulunabilir. Bu durumda, yine ilk mahkûmiyet hükmünde verilen cezanın temel olarak alınması ve artırımın bu ceza üzerinden yapılması gerektiği ifade edilmektedir²⁸⁵⁰. Her iki hükmün konusunu oluşturan fiiller ayrı olduğundan, böyle bir durumda kesin hükmün engelleyici etkisi de ortaya çıkmayacaktır²⁸⁵¹.

Ancak bu görüş doktrinde eleştirilmiştir. Zira her fiilin somut olayın koşullarına göre TCK m. 61 kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinden, ilk karar ile ikinci karara konu olan argümanlar farklılık gösterebilecek ve ikinci karardaki temel cezanın ilk karardaki hükümden farklı şekilde belirlenmesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla kesinleşen hükümdeki temel ceza üzerinden artırım yapılması gerektiği ve bu cezanın değiştirilemeyeceği görüşlerine karşı çıkmaktadır²⁸⁵². Söz konusu görüşe göre bunun yerine, ilk temel cezadan bağımsız olan ve somut olayın koşullarına uyan yeni bir temel ceza belirlenmelidir. Nitekim ilk kararla kesinleşen hükme konu fiil suçun basit şeklini

²⁸⁴⁷ Birinci mahkûmiyet hükmü ikincinin içine girer ve adeta onun tarafından biçimsel olarak emilir. **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 150.

²⁸⁴⁸ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 342.

²⁸⁴⁹ **Olgaç, Samet Can**, “Zincirleme Suç Kapsamındaki Suçlardan Birisi Hakkında Verilen Hükümün Diğer Suça İlişkin Yargılamaya ve Hükme Etkisi”, THD, Yıl 2020, C. 15, S. 167, s. 1472. “Sanık hakkında ruhsatsız bina yaptığından bahisle tutulan 29.08.2007 tarihli 2. yapı tatil zaptına dayanılarak Bursa 6. Asliye Ceza Mahkemesinde 08.11.2010 tarihli iddianame ile dava açıldığı ve sanığın 24.03.2011 tarihli kararla cezalandırıldığı, bu kararın kesinleştiği, 16.10.2009 tarihinde inşaata devam edildiğinden bahisle tutulan 3. yapı tatil zaptına dayanılarak da bu davanın açıldığı anlaşıldığından, 29/08/2007 tarihli tutanak ile 16/10/2009 tarihli her iki tutanağında ilk davanın iddianamesinden önce düzenlenmesinden dolayı her iki eylem nedeniyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği, bu durumda yargılama konusu imar kirliliğine neden olma eyleminden dolayı sadece ilk davada verilen ceza üzerinden TCK'nın 43. maddesi ile yapılacak artırım süresi kadar cezaya hükmedilmesi gerektiği gözetilmeden, eksik inceleme ve kanuni olmayan yetersiz gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi,” 4CD., 23.10.2014, 23223/30427. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 09.02.2022).

²⁸⁵⁰ **Yalçın Sancar**, Mütelsil Suç, s. 150-151.

²⁸⁵¹ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 342.

²⁸⁵² Eleştiriler için bkz. **Olgaç**, s. 1472.

veya teşebbüs aşamasında kalmış halini oluştururken, sonradan ortaya çıkan fiil suçun nitelikli şeklini veya tamamlanmış halini oluşturuyor olabilir. Bu durumda zincirleme suç artırımı daha ağır olan cezayı gerektiren fiil üzerinden yapılmalıdır²⁸⁵³. Daha önce yargılanmış suçla sonradan ortaya çıkan suç veya suçlar arasında zincirleme suç ilişkisinin olduğu tespit edilirse, ikinci muhakemeyi yapan hâkim, zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle yeni bir hüküm kurup, önceden kesinleşen hükümdeki sonuç cezanın mahsubu suretiyle karar vermelidir²⁸⁵⁴. Bir diğer ifadeyle, failin daha önce almış olduğu ceza, ikinci yargılamadaki sonuç cezadan düşülmelidir²⁸⁵⁵.

4.3.14.4.3. İlk Mahkûmiyet Hükümünün Konusunun Zincirleme Suç Olması

Zincirleme suç hakkında verilen hükümün kesinleşmesinden sonra, yine aynı zincirleme suç kapsamında işlenen ve hüküm verildiği sırada varlıkları bilinmeyen bir veya birden çok suçun varlığı tespit edilebilir. Bu suçların zincirleme suç kapsamına dâhil olduğu kabul edilirse, zincirleme suç nedeniyle artırılan cezanın üst sınıra doğru bir miktar daha artırılması mümkündür²⁸⁵⁶.

Dava konusu fiilin, hakkında hüküm verilmiş olan zincirleme suça dâhil olup olmadığı hususunda inceleme yapan hâkim, diğer mahkemenin (zincirleme suç hakkında karar veren mahkemenin) kararı ile bağlı değildir²⁸⁵⁷. Dolayısıyla zincirleme suç ilişkisinin bulunmadığına karar verebilir veya kovuşturduğu fiilin, hakkında hüküm verilmiş olan zincirleme suça dâhil olmadığı sonucuna varabilir²⁸⁵⁸. Yeni yargılamada hâkim, sanığın

²⁸⁵³ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 294; **Olgaç**, s. 1472.

²⁸⁵⁴ **Akbulut**, Ceza Hukuku, s. 797. “Zincirleme suça dâhil olan bir suçtan bu durum gözetilmeksizin mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmiş ise, zincirleme suça konu ikinci suçla ilgili olarak mahkemece; kesinleşen hükme konu eylem de göz önüne alınarak zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle hüküm kurulmalı, kesinleşen hükümdeki ceza sonuç cezadan indirilmeli, böylece yargılaması devam eden suça ilişkin ceza belirlenmelidir.” CGK., 24.06.2021, 438/305; “Zincirleme suça dâhil olan bir suçtan bu durum gözetilmeksizin mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmiş ise, zincirleme suça konu ikinci suçla ilgili olarak, kesinleşmiş davadan bağımsız bir temel ceza belirlenerek, bu temel ceza üzerinden TCK’nın 43. maddesi uyarınca artırım yapılmak suretiyle bulunan cezadan evvelce kesinleşen cezanın mahsubu ile infazın tespit edilen ceza üzerinden yapılması gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi,” 8CD., 18.03.2021, 22057/4278. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

²⁸⁵⁵ **Artuç**, s. 64-65.

²⁸⁵⁶ **İçel**, “Teselsül”, s. 322; **Tosun**, s. 140.

²⁸⁵⁷ **Yurtcan**, s. 80.

²⁸⁵⁸ **Yalçın Sancar**, Müteselsil Suç, s. 146; **İçel**, Suçların İçtimai, s. 163.

suç işleme kararında birliğin bulunup bulunmadığını ve eğer varsa, bunun yeni yargılamada cezalandırılacak fiilleri de içerip içermediğini bağımsız olarak incelemeli ve karar vermelidir. Burada kesin hükümdeki bulgular ve görüşlerle bağlı değildir²⁸⁵⁹.

Yeni ortaya çıkan suç daha ağır cezayı gerektiriyorsa, zincirleme suç nedeniyle yapılacak artırımda bu suçun cezası esas alınmalıdır²⁸⁶⁰. Eğer yeni ortaya çıkan suçun cezası daha hafifse, artırımın önceki mahkûmiyette artırıma esas alınan suç üzerinden yapılması gerekir²⁸⁶¹. Hükümün nasıl tesis edileceği konusunda ise doktrin ve uygulamada farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, bu durumda daha önceki ceza, verilecek yeni cezadan düşülerek sonuç ceza belirlenmelidir²⁸⁶². Yargıtay'ın çeşitli kararlarına göre, yargılaması devam eden suç bakımından verilecek cezada TCK m. 43 uyarınca artırımın yapılmasının ardından, kesinleşen sonuç cezanın indirilmesi²⁸⁶³ ve aradaki fark kadar ek cezaya hükmedilmesi gerekir²⁸⁶⁴. Önceki hükümde ceza azami haddenden verilmişse, ikinci hükümde, tespit edilen fiillerin önceki fiillerle zincirleme suç ilişkisi içinde bulunduğu belirtilmeli ve ilk hükümde verilen ceza aynı şekilde bırakılmalıdır²⁸⁶⁵. Yargıtay'ın böyle hallerde “*ek ceza verilmesine yer olmadığı kararı*” verilmesi gerektiği yönünde içtihadı bulunmaktadır²⁸⁶⁶.

²⁸⁵⁹ BGH NJW 1961, 565.

²⁸⁶⁰ **Özen**, Suçların İçtimai, s. 295.

²⁸⁶¹ **Özen**, Genel Hükümler, s. 915.

²⁸⁶² **Artuç**, s. 64-65.

²⁸⁶³ “Zincirleme suça dâhil olan bir suçtan bu durum gözetilmeksizin mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmiş ise, zincirleme suça konu ikinci suçla ilgili olarak mahkemece; kesinleşen hükme konu eylem de göz önüne alınarak zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle hüküm kurulmalı, kesinleşen hükümdeki ceza sonuç cezadan indirilmeli, böylece yargılaması devam eden suça ilişkin ceza belirlenmelidir.” CGK., 24.06.2021, 438/305. Aynı yönde bkz. CGK., 11.03.2021, 1093/98; CGK., 11.06.2020, 332/282; CGK., 18.04.2019, 689/348. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 07.02.2022).

²⁸⁶⁴ **Olgaç**, s. 1466-1467. Bkz. 20CD., 29.06.2020, 1142/3511. Aynı yönde bkz. 11CD., 27.01.2021, 6015/713; 8CD., 27.02.2020, 541/10591; 5CD., 08.06.2021, 5642/2691; 18CD., 02.05.2017, 1208/4792. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 07.02.2022).

²⁸⁶⁵ **Yalçın Sancar**, Mütteselil Suç, s. 151.

²⁸⁶⁶ “Dairemizin ... sayılı ilamıyla düzeltilerek onanmak suretiyle kesinleşen Denizli 1. Asliye Ceza Mahkemesinin ... sayılı kararında, TCK'nin 204/1. maddesi uygulanırken üst sınırdan temel ceza belirlenip, zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında da aynı Kanun'un 43. maddesi uyarınca en üst sınırdan artırım yapılması nedeniyle ilave cezaya hükmedilemeyeceğinden ve bu hususta CMK'nin 309. maddesinin 4. fıkrasının (d) bendi uyarınca karar verilmesi mümkün görüldüğünden, sanık ... hakkında ek ceza verilmesine yer olmadığına ... oy birliğiyle karar verildi.” 11CD., 29.03.2021, 2153/3152. Karar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 29.09.2022).

Kesinleşen hükümdeki cezanın sonuç cezadan mahsup edilerek yargılaması devam eden suça ilişkin cezanın belirlenmesine yönelik bu uygulama doktrinde eleştirilmektedir. Buna göre, failin bir suç işleme kararına dayanarak işlediği suçlar bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanarak tek bir hüküm kurulması gerekirken, Yargıtay'ın bu uygulaması neticesinde iki mahkûmiyet hükmü ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise mahkûmiyete bağlı hukuki sonuçlar ve tekerrür bakımından önemli sakıncalar ortaya çıkarabilecektir. Böyle bir durumda olması gerekenin, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilerek, önceki mahkûmiyet hükmünün ortadan kaldırılması ve yeni bir mahkûmiyet hükmü kurulması olduğu ifade edilmektedir²⁸⁶⁷.

Öte yandan Yargıtay'ın, ikinci yargılama neticesinde TCK m. 43 hükümleri uyarınca artırım yapıldıktan sonra, kesinleşen ceza bakımından yalnızca “*cezanın mahsubuna*” karar verilmesi ve kesinleşen cezanın netice cezadan düşülmemesi gerektiği yönünde kararları da bulunmakta²⁸⁶⁸ ancak bu uygulamanın, infazda tereddütlere yol açabileceği yine Yargıtay kararlarında ifade edilmektedir²⁸⁶⁹.

²⁸⁶⁷ Eleştiri için bkz. **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku, s. 624, dpn. 1126.

²⁸⁶⁸ **Olgaç**, s. 1466. “*Sanık hakkında 4733 sayılı Yasa uyarınca temel ceza belirlendikten ve TCK.nun 43. maddesi uyarınca gerekli artırım ve takdiri indirim nedenleri uygulandıktan sonra ... kesinleşen 1 yıl 8 ay hapis ve 80,00 TL adli para cezasının mahsubuna karar verilmesi ile yetinilmesi gerekirken, söz konusu cezanın netice cezadan düşülmesi suretiyle sonuç olarak 5 ay hapis ve 20,00 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verilmesi,*” 7CD., 17.05.2021, 18333/5805. Aynı yönde bkz. 7CD., 19.01.2021, 12757/241; 7CD., 02.12.2020, 6522/17483; 7CD., 24.02.2020, 5555/2980. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 07.02.2022).

²⁸⁶⁹ Bkz. 19CD., 26.02.2020, 712/2085. Aynı yönde bkz. 19CD., 05.02.2020, 33987/991. Kararlar için bkz. www.lexpera.com.tr (Erişim tarihi: 07.02.2022).

SONUÇ

Cezaların toplanmasının ağır sonuçlarını aşmak için geliştirilen zincirleme suç, ortaya çıkışını cezalandırma sisteminin insanileştirilmesinde kaydedilen ilerlemeye borçludur. Devlet hukuki değerleri korumak amacıyla sahip olduğu cezalandırma yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasını da gözetir. Suçların içtimaı kurumu ile failin kusurunu aşan şekilde cezalandırılmaması ve suç ile orantılı bir ceza verilmesi amaçlanır. Böylece birden çok suç işlemesine rağmen faile tek cezanın verildiği suçların içtimaı halleri, *“hakkaniyet, suç ve cezada orantılılık ile hümanizm ilkeleri”* gereği olarak gerçek içtima kuralının bir istisnasını oluşturur. Suçların içtimainın bir şekli olan zincirleme suç halinde, aynı suç tipinin birden fazla ihlal edilmesi durumunda, suç işlemesindeki karar birliği göz önünde bulundurularak faile tek ceza verilmekte; bununla birlikte ceza belli oranda artırılmaktadır.

Toplama ilkesinin gereği olarak art arda infaz edilen hapis cezaları, yoğunlukları bakımından aritmetik olarak değil geometrik olarak artmakta; cezaların birbirine eklenmesiyle fail, işlediği suçların cezasını daha yoğun olarak hissetmektedir. Cezanın yoğunluğunu bu şekilde artırması nedeniyle toplama ilkesini yumuşatacak kurumlar geliştirilmiştir. Böylece suçların belirli şekillerde birleşmesi hallerinde toplama ilkesinden vazgeçme çabaları, zincirleme suç kurumunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Aynı suçun benzer şekilde tekrarlanması durumunda, tek bir suç işlenmiş varsayılarak pozitif hukukla çatışmaksızın toplama ilkesinin katılığından kaçınılabileceği kabul edilmiştir. Zincirleme suç, ideolojik bakış açılarına göre şekillendirilip ele alınan, hukuki niteliği, yapısı ve sonuçları bakımından hukuk sistemlerine göre değişiklik gösteren bir kurum olup, benimsenen ceza siyasetinin bir neticesi olarak hukukumuzda da yaklaşık yüz yıldır uygulanmaktadır.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımı suçların içtimainın iki temel sorunudur. 5237 sayılı TCK’nın suçların içtimaina ilişkin hükümleri göz önünde bulundurulduğunda, fiil tekliğinden hareketin tekliği anlaşılmalıdır. Ayrıca fiilin tekliği veya çokluğu doğal anlamda değil, hukuki anlamda ele alınmalıdır. Buna karşın suçların içtimaı bakımından suç sayısının tespitinde fiil sayısı her zaman belirleyici olmamaktadır. Suçun gerçek esası, onun unsurlarında veya unsurlarının toplamında değil; bilakis

bütününde, onun iç birliğindedir. Bu nedenle suç sayısının tespitinde normun ihlali ölçütünden faydalanılmalıdır.

Zincirleme suça ilişkin uygulamada ortaya çıkan güçlüklerin pek çoğu, bu kurumun yapaylığından kaynaklanmaktadır. Geleneksel doktrin, zincirleme suçu oluşturan çeşitli ihlallerin, ister doğal, ister hukuki, ister farazi birlik oluştursun, aslında tek bir suçun parçalarını meydana getirdiği fikrinden yola çıkmaktadır. Kurumun hukuki niteliğini belirlemek için, ortaya çıkış nedeni ve amacının da göz önünde bulundurulması gerekir. Zincirleme suç, cezaların içtimai kuralının ağırlığını bertaraf etmek amacıyla ve failin lehine olarak kabul edilmiş bir kurumdur. Kurumun hukuki niteliğinin belirlenmesi, onun maddi hukuk ve usul hukuku alanındaki sonuçları bakımından önem taşımaktadır. Bu kuruma kanunlarında açıkça yer vermeyen hukuk sistemlerinde, zincirleme suçun cezaların içtimai kurallarına tabi olmaması, kurumun hukuki niteliğinin fiil ve suç tekliği olduğunun kabul edilmesiyle mümkün olmuştur. Ancak TCK m. 43'teki düzenlemeden de anlaşıldığı üzere zincirleme suç, Türk hukukunda fiil ve suç çokluğu olarak kabul edilmektedir. Bu noktada asıl önemli olan husus, zincirleme suçun gerçek bir birlik mi yoksa farazi bir birlik mi olduğundan ziyade, zincirleme suçtaki bu birleşmenin sınırının belirlenmesidir. Cezanın belirlenmesi, zamanaşımı süresinin başlangıcı ve yer bakımından yetkili mahkemenin tespiti bakımından (TCK m. 43, m. 66/6 ve CMK m. 12/2) da esasında zincirleme suçu oluşturan suçlar birbirlerinden bağımsız olmakla birlikte, bir bütün olarak dikkate alınmaktadır.

Zincirleme suç halinde faile tek ceza verilmesinin nedeni ortaya konmaya çalışılmış ve çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Suçlar arasındaki sübjektif bağ nedeniyle kanun koyucu, faile her bir fiili nedeniyle ayrı ceza verilmesini uygun bulmamış, her bir suç için ayrı ayrı verilecek toplam ceza ağır görülmüştür. Zincirleme suç en başta ağır cezaların yumuşatılması amacıyla kabul edilmişse de, zaman içerisinde hukuk uygulamasının kolaylaştırılması ve ispat hukukundaki birtakım zorlukların aşılması bakımından da sıkça başvurulmuş bir kurum haline gelmiştir. Özellikle Alman hukukunda birden fazla fiilin teselsül bağlantısı vasıtasıyla hukuki anlamda tek fiil kabul edilmesi, yargılamanın kolaylaştırılması ve basitleştirilmesinde rol oynamıştır. Bu nedenle zincirleme suçun kabul edilme gerekçeleri arasında işlenen suçların sayısının belirlenmesindeki zorluk da sayılmaktadır.

Failin işlediği birden çok suça, suç işleme kararında birlik bulunması nedeniyle tek ceza verilmesini adalete aykırı bulan görüşe göre, örneğin, bir seri hırsızlığı kararlaştırmış olan kimse, zaman zaman bu kararı vererek hırsızlık yapan kimseden daha tehlikelidir. Suç işleme kararında birlik unsurunun yapaylığı da göz önünde bulundurulduğunda bu kurumun kanundan tamamen çıkarılması gerektiği ifade edilmekte, hukuki hareket teorisini benimseyen bir sistemde zincirleme suç kurumuna ihtiyaç olmadığı belirtilmektedir. Nitekim hareketler farklı zamanlarda ve yerlerde gerçekleşmiş ise farklı fiillerden söz edileceği için fiiller arasında bir içtima ilişkisi yaratmak mümkün olmayacaktır. Oysaki suçların içtimaı ancak tek hareketin yol açtığı birden fazla suçun bulunması halinde, bir diğer ifadeyle fikri içtima hallerinde söz konusu olabilecektir.

Zincirleme suçta bulunması gereken unsurlara yönelik olarak objektif ve sübjektif teoriler öne sürülmüştür. Objektif teori, benzer fırsatlardan yararlanma, benzer hukuki değerlerin ihlali, fiillerin işleniş şekillerindeki benzerlik ile süreklilik unsurlarını göz önünde bulundurarak dışsal özellikleri ve koşulları çok fazla vurgulamakta ve sübjektif unsuru göz ardı etmektedir. Öte yandan, tüm nesnel ölçütleri reddedip, zincirleme suçun özünü yalnızca failin sübjektif iradesinde aramak da yeterli olmayacaktır. Tek taraflı olmaları nedeniyle, her iki teori de zincirleme suç kavramını açıklamak için yeterli değildir. Zincirleme suçun, hem bir irade hem de bir fiil tarafı; bir öznel ve bir nesnel yönü vardır. Cezalandırılabilir bir fiili meydana getiren, yalnızca dış dünyada duyular tarafından algılanabilir haldeki harici fiil olmadığından; bu harici fiile ilk etapta fiil olma niteliğini veren zorunlu bir tamamlayıcı etken olarak irade de eklenmelidir. Kanaatimizce objektif unsurlar bir nevi, sübjektif unsurun mevcut olup olmadığını tespiti yarayan yardımcı hususlardır. Zincirleme suçta esas olan failin suç işleme kararındaki birliktir. Objektif unsurlardan birinin eksikliği, failin iradi kararında birlik olmadığını ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Zincirleme suç, hem dış (fiil bakımından) hem de iç (irade açısından) yönüyle bütünlüklü bir olgu olarak görülebilmelidir.

Kanunlarında zincirleme suçu açıkça düzenleyen hukuk sistemlerinde bu kurumu formüle etmek bakımından farklı yollar izlenmektedir. Örneğin Romanya Ceza Kanunu, Türk Ceza Kanunu'ndaki gibi objektif ve sübjektif bir takım koşullar aramaktadır. Brezilya ve Hırvatistan Ceza Kanunları yalnızca objektif koşullar öngörmektedir. İtalyan Ceza Kanunu sübjektif koşula ağırlık vermektedir. Her ne kadar pozitif bir dayanağı bulunmasa

da, zincirleme suç kurumu Alman hukukunda da benimsenerek 1994 tarihli Federal Yüksek Mahkeme kararına kadar içtima öğretisinde en sık başvurulmuş kurumlardan biri olmuştur. Zincirleme suçun Alman hukukunda kabulünde bir yandan birbiriyle bağlantılı olayların doğal bir bakış açısıyla dikkate alınması ve adil sonuçların temini yoluyla yaşamın ihtiyaçlarını karşılama çabaları, diğer yandan çok sayıda aynı türden suçun tespitinde ceza hâkiminin görevinin tolere edilebilir seviyede azaltılmasına ilişkin amaca uygunluk (yerindelik/*Zweckmäßigkeit*) ve adalet (*Gerechtigkeit*) mülâhazaları etkili olmuştur. Kanundaki tipe uygun her fiil için öncelikle bir ceza tayin edilmesini ve ardından en ağır cezanın diğer cezalar da göz önünde bulundurulmak suretiyle ağırlaştırılmasını ifade eden hukuki içtima ilkesinin kabul edilmesiyle zincirleme suçun kabul edilmesini gerektiren en önemli neden de ortadan kalkmıştır. Cezanın tayininde faili avantajlı konuma getirirken, af, zamanaşımı, kanunların zaman bakımından uygulanması gibi hususlarda failin aleyhine sonuçlar doğurması, kanuni bir dayanağının bulunmaması ve Alman Federal Yüksek Mahkemesi ceza dairelerinin birbiriyle tutarsız kararlar vermelerinin de etkisiyle zincirleme suç Alman hukukunda uygulama alanı belirsiz ve tartışmalı bir kurum haline gelmiştir. Nitekim Federal Yüksek Mahkeme Ceza Genel Kurulu da 3.5.1994 tarihinde verdiği kararıyla kurumun uygulama alanını büyük ölçüde sınırlandırarak neredeyse ortadan kaldırmıştır. Ancak hem cezanın asgari ve azami sınırları arasındaki aralığın geniş olması hem de hukuki içtima sistemini kabul etmesi nedeniyle, değişen içtihat neticesinde fail aleyhine olacak şekilde büyük ceza miktarları ortaya çıkmamıştır. Uygulanacak cezalardan en ağırının belli bir sınıra kadar artırılması suretiyle birden çok suç işleyen fail bakımından önemli bir ceza indirimi öngören hukuki içtima sisteminde, zincirleme suç faile büyük bir fayda sağlamamaktaysa da, toplama sisteminin uygulandığı bir hukuk sisteminde zincirleme suç kurumundan vazgeçmenin kolay olmadığı açıktır.

Kanun koyucu, 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesiyle, zincirleme suçun uygulama alanını 765 sayılı TCK'nın 80. maddesine nazaran daraltmıştır. Kanuni düzenleme doğrultusunda zincirleme suçun şartları “*aynı suçun birden fazla işlenmesi*”, “*suçların değişik zamanlarda işlenmesi*”, “*suçların aynı kişiye karşı işlenmesi*” ve “*suç işleme kararında birlik bulunması*” olarak sayılabilecektir. Zincirleme suçun oluşumu için birden çok fiilin bulunması gerekmekte, bu da doğal anlamda birden çok hareketin değil, hukuki anlamda birden çok hareketin varlığını gerektirmektedir. Tipik hareket tekliği

veya doğal hareket tekliği oluşturan, bir diğer ifadeyle hukuki anlamda tek fiil teşkil eden hareketler söz konusu olduğunda ortada esasında bir fiil bulunacağı için, zincirleme suçtan da söz edilemez. Doktrinde, tekrarlanan hareketlerin varlığı halinde dahi, suçun konusunun farklı olduğu durumlarda, doğal hareket tekliğinden söz edilemeyeceği; farklı konu kadar fiilin ve suçun bulunacağı, dolayısıyla, koşulları varsa zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekeceği ifade edilmektedir. Örneğin, failin dakikalar içerisinde birden fazla sahte belge düzenlemesi halinde, fiil ve suç çokluğu kabul edilmekte ve bu sahtecilik fiilleri bir suç işleme kararı kapsamında işlendiğinden, fail hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir. Yargıtay ise sahte olarak düzenlenen belgelerin aynı tarihli olması durumunda zincirleme suçun fiillerin “*değişik zamanlarda*” işlenmesi unsuru gerçekleşmediğinden, hukuki anlamda tek bir fiilden söz edileceğini kabul etmekte ve zincirleme suç hükümlerini uygulamamaktadır. Buradaki sorunun TCK m. 43/1 ile m. 43/2’nin düzenlenme şeklinden kaynaklandığı kanaatindeyiz. Zira 765 sayılı TCK’nın 80. maddesi, böyle durumlar bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına imkân vermektedir.

TCK’nın 43. maddesinin birinci fıkrası uyarınca bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri aynı suç olduğuna göre, sayılan hallerin dışında kalan suçlar aynı maddede düzenlenseler bile farklı suçlardır ve zincirleme suç oluşturmazlar. Farklı unsurlara sahip, nitelikleri itibariyle farklı suçlar, aynı maddede düzenlenseler dahi zincirleme suç ilişkisi kurulamaz. Özellikle Alman doktrininde, fiillerin bir kısmının icrai, bir kısmının ise ihmali olması durumunda zincirleme suçtan söz edilemeyeceği yönünde görüşler bulunmaktadır. Bunun gerekçesi ise, Alman hukukunda zincirleme suçun oluşumu için gerekli olan “*suçların işleniş şekillerinde benzerlik bulunması*” unsurunun fiillerin bir kısmının icrai ve bir kısmının ihmali surette işlenmesi halinde gerçekleşmemesidir. Ancak kanunda aksi bir ibareye de yer verilmediği için, ihmali hareketler bağımsız bir suça vücut vermediği sürece, zincirleme suç kapsamında işlenen suçların bir kısmının icrai bir kısmının ihmali hareketle işlenmesi mümkündür.

Özel ceza kanunlarında veya ceza normu içeren özel kanunlarda yer alan suçlar TCK’daki çeşitli suç tipleriyle aynı hukuki değeri koruyor olsalar da, suçun maddi unsuru anlamında özgü suç özelliği gösteren, hem özel hem de ayrı suç tipleridir. Bu nedenle TCK m. 43/1

düzenlemesi karşısında, farklı kanunlardaki suç tiplerinin benzer unsurlara sahip olmaları ve aynı ya da benzer hukuki değerleri korumaları nedeniyle aynı suç sayılamayacağı kanaatindeyiz. Buna karşın fiiller işlenirken yürürlüğe giren bir kanunun korunan hukuki değer ile maddi ve manevi unsurları aynı bırakmak kaydıyla sırf suçun ismini veya düzenlendiği yeri yani fiilin hukuki nitelendirmesini değiştirmesi, bu suçun önceki işlenenlerden farklı bir suç olduğu sonucunu doğurmaz. Suçun basit şekli varlığını devam ettirmektedir ve zincirleme suç hükümleri uygulanabilir.

TCK'nın 43. maddesinin 3. fıkrasında zincirleme suçun uygulama alanı dışında bırakılan suçların hangi ölçüte göre belirlendiği hususu açık değildir. Suçların tek tek sayılması yerine belli hukuki menfaatleri koruyan suç tiplerinin bir bütün şeklinde zincirleme suçun uygulama alanının dışında bırakılması düşünülebilir. Cinsel saldırı ile cinsel istismar suçlarının nitelikleri, tekrarlanmalarının mağdur üzerindeki olumsuz etkisi ile suçların daha ziyade dürtüsel olarak işlenmeleri nedeniyle suç işleme kararında birliğe kuşkuyla yaklaşılması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, bu suçların istisna kapsamından çıkarılması isabetli olmamıştır. Farklı suç tipleri arasında zincirleme suç hükümlerinin kabul edilmesi, kurumun uygulama alanını çok genişleteceği gibi suç işleme kararındaki birliğin ortaya konmasında zorluklara yol açabilecektir. Aynı suç tipinin ihlali objektif koşul olmakla birlikte, sübjektif koşulun varlığını destekleyici niteliktedir.

Failin lehine olarak geliştirilen zincirleme suç kurumunun kabul edilme nedeni ve ona temel özelliğini veren husus, suç işleme kararındaki birliktir. Dolayısıyla mağdurun aynı kişi olmasının aranması zincirleme suçun doğası ve kabul ediliş nedeni ile bağdaşmamaktadır. Özellikle belli suçlar bakımından, bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun farklı zamanlarda birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde de zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi düşünülmelidir. Nitekim uygulamada mağdurun tüzel kişi, uluslararası toplum, toplum veya devlet gibi gerçek kişi haricindeki bir hukuki değer taşıyıcısı olduğu suçlarda dahi belli kişilerin suçtan zarar görmüş olması halinde bu kişiler suçun mağduru olarak kabul edilebilmekte ve zincirleme suç hükümlerinin tatbikinde aynı suç tipiyle ilgili olarak birbiriyle çelişen uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte mağdurun aynı kişi veya farklı kişiler olması, suç işleme kararında birlik unsurunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi noktasında göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki

değerler ile malvarlığına ilişkin hukuki değerler arasında otomatik olarak bir ayrıma gidilme de, hiyerarşik açıdan daha önemli görülen hukuki değerlerin ihlali halinde mağdurların farklılığı, suç işleme kararında birliğin tespitinde dikkate alınmalıdır.

Suç işleme kararında birlik, failin, zincirleme suç oluşturana her bir suç işlemek için verdiği münferit kararlardan farklı olan, ancak bunları birleştiren psikolojik bir bağ ifade etmektedir. Burada her bir suçun varlığı için gerekli olan bağımsız kastları birleştiren psikolojik bir olgu söz konusudur. Fail, sonraki fiilleri işlemeye ilk fiilin icrası sırasında da karar vermiş olabilir. Ayrıca en başta bir defa suç işleme iradesiyle hareket eden failin, daha sonradan fiillerine devam etmeye karar vermesi halinde de zincirleme suçun sübjektif koşulu oluşabilir.

Zincirleme suç, zincir kapsamında işlenen suçların birbirleriyle belirli bir zamansal ilişki içinde olmasını gerektirmekle birlikte, bu gereklilik, daha ilk kısmi fiilin başlangıcında, son kısmi fiilin kesin veya bir dereceye kadar belirli zamansal sonunun belli olması gerektiği anlamına gelmez. Ancak bu gibi durumlarda, failin harekete geçmeye genel olarak hazır olması yeterli değildir; daha ziyade, aynı fiilleri yeterli bir zamansal bağlantı kapsamında tekrar tekrar yapmaya kararlı olması gerekir. Sonraki suçun önceki suç tamamlanmadan önce işlenmesi nedeniyle ortaya çıkan zamansal örtüşme, suç işleme kararında birlik bulunduğunu tek başına göstermez. Fiiller arasında, sonrakilerin öncekilerin devamı olarak görülmesini sağlayacak şekilde doğrudan maddi (nesnel/objektif) bir bağlantı bulunmalıdır. Failin planı için kesin bir son belirlememesi, diğer koşullar da göz önünde bulundurulduğunda sübjektif unsurun kabulünü engellemeyebilir. Bununla birlikte, suç planının kapsadığı süre ne kadar uzun olursa, insanın sahip olduğu sınırlı hayal gücü bakımından, fail için belirli bir tüm neticeyi öngörme ve böylece bunu parça parça gerçekleştirmeye kararlı olma olasılığı da o kadar azalır. Bu nedenle ilk fiilin devamında işlenecek fiiller açısından failin, yer, zaman ve işlenme şekli gibi hususlar bakımından en azından temel noktalarda bir fikir sahibi olması aranmalıdır.

Cinsel suçlar söz konusu olduğunda, suç işleme kararında birliğin tespiti dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Nitekim bu tür eylemler, aynı kişiye yönelik olsa bile, önceden tasarlanmış düşüncelerden ziyade, cinsel arzunun aniden harekete geçmesinden, ani bir

dürtüden kaynaklanmış olabilir. Bu tür anlık eylemler zinciri ise, kaynağını failin içsel eğiliminden alsa bile, zincirleme suç oluşturmaz.

Zincirleme suçun sübjektif unsurunun oluşması için, gündelik hayat tecrübeleri doğrultusunda failin her bir fiilinin önceki fiillerinin devamı niteliğinde görülmesi ve fiiller arasında bir sübjektif bir doğrultunun bulunması gerekmektedir. İkinci dereceden doğrudan kast olarak isimlendirilen hallerde, fail doğrudan amaçlamadığı ancak davranışına bağlı olarak meydana gelen diğer zorunlu neticeyi istemiş sayıldığından, zincirleme suçun sübjektif unsuru bakımından bir sorun bulunmamaktadır. Buna karşın olası kastta netice doğrudan veya dolaylı olarak istenmediği ve yalnızca neticenin gerçekleşme riski kabullenildiği için, olası kastla işlenen fiillerin sübjektif bir doğrultu meydana getirmesi ve failin her bir fiilinin diğerinin devamı niteliğinde görülmesi kanaatimizce mümkün görünmemektedir. Aynı şekilde suç teşkil eden neticeye yönelmiş bir irade bulunmaksızın, yalnızca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı birtakım hareketler yapmaya karar verilmesi halinde zincirleme suçun sübjektif unsuru gerçekleşmez. Bu nedenle olası kastla ve taksirle işlenen suçların zincirleme suçla bağdaşmadığı kanaatindeyiz.

TCK'nın 43. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi, doktrinde pek çok görüş tarafından zincirleme suçun bir işleniş şekli olarak kabul edilmektedir. Oysaki iki kurum yapısal olarak birbirinden farklı olup, sadece aynı suçun birden çok işlenmesi ve cezada uygulanacak artırım oranı bakımından ortaktır. Fikri içtimanın, “*tek ve aynı fiilin bulunması*” ile “*birden fazla suçun işlenmesi*” şeklinde iki koşulu bulunmakta olup, TCK m. 43/2’de aynı neviden fikri içtima kurumu düzenlenmiştir. Her ne kadar aksi yönde görüşler olsa da, zincirleme suçun unsuru olan ve ona özelliğini veren suç işleme kararında birlik, zincirleme suç ile yapısal bir benzerlik taşımayan aynı neviden fikri içtima bakımından aranmamaktadır. Faile tek bir ceza verilmesinin nedeni, hareketin tek olmasıdır.

Zincirleme suçun hukuki niteliği suç çokluğu olduğu için, bu kapsamda işlenen suçları yalnızca kanunda gösterilen haller bakımından bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Söz konusu haller, ceza miktarının belirlenmesi (TCK m. 43/1), zamanaşımı süresinin başlangıcı (TCK m. 66/6) ve yer bakımından yetkili mahkemenin tespitidir (CMK m. 12/2). Kanunda sayılan bu üç hal dışında, zincirleme suç kapsamındaki suçların bir bütün

olarak ele alınması, zincirleme suçun tek bir suçmuş gibi işleme tabi tutulması, kurumun hukuki niteliğiyle çelişen sonuçlar meydana getirir. Failin lehine veya aleyhine olup olmadığına bakılmaksızın, zincirleme suçu oluşturan suçlar kanunda yer alan açık düzenlemelerin haricinde bölünebilmeli ve birbirlerinden ayrı işleme tabi olmalıdır. Ancak bu durum, bazı kurumlar bakımından çözümün ne şekilde yapılacağına ilişkin soru işaretleri ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin suçun işlendiği zamanın belirlenmesi ile kanunların zaman bakımından uygulanması açısından böyle bir sorun bulunmaktadır. Düşüncemize göre bunun gibi hukuki sorunlar, suçların bağımsız oldukları göz ardı edilmeden, ancak hem zincirleme suçun hem de tartışma konusu olan kurumun ve buna bağlı olarak uygulanacak normun amacından yola çıkılarak, failin aleyhine ya da lehine haksız sonuçlar doğurmayacak şekilde çözümlenmelidir.

TCK'da bir açıklık bulunmamasına karşın, doktrin ve uygulamada genellikle, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırımın en ağır ceza üzerinden yapılacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, zincirleme suç kapsamında yer alan suçların birinin neticesi sebebiyle ağırlaşan suç olması durumunda, zincirleme suçtan dolayı yapılacak artırıma esas alınacak cezanın neticesi sebebiyle ağırlaşan halin bulunduğu fiile verilecek ceza olduğu kabul edilmektedir. Ancak ağır ya da başka neticenin zincirleme şekilde gerçekleşmesinin gerekip gerekmediği hususu tartışmalıdır; zira neticesi sebebiyle ağırlaşan suç her ne kadar temel suç tipine bağlı olsa da karma tipiklik göstermektedir. Öte yandan zincirleme suç nedeniyle yapılan artırımda somut ceza esas alındığından, neticesi sebebiyle ağırlaşan halin bulunduğu fiil her zaman için en ağır cezayı gerektiren fiil olmayabilecektir. Diğer ülke uygulamalarında örneklerine rastlandığı üzere artırım için en ağır cezanın esas alındığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda açık bir düzenlemeye yer verilmesi isabetli olacaktır.

Cezanın belirlenmesinde esas alınacak olan miktarda zincirleme suç kapsamında yer alan suçların her birinin konusunu oluşturan miktarların toplamı değil, her bir münferit suç ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin malın değerinin az ya da çok olduğu, her bir suç bakımından ayrı ayrı tespit edilmelidir.

Suçların farklı iştirak statülerinde işlenmiş olması, zincirleme suçun oluşumunu engellemez. İştirak halinde işlenen suçlarda kişilerin suça katılma şekilleri her bir suçta farklı ise, zincirleme suçtan dolayı sorumlulukta en ağır cezayı gerektiren iştirak şekli

esas alınmalıdır. Failler ve şerikler bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, kendi katıldıkları fiiller bakımından zincirleme suçun koşullarının oluşması gerekir.

TCK m. 66/6 hükmü, zincirleme suç kapsamındaki suçların her zaman aynı anda zamanaşımına uğrayacağı, bir diğer ifadeyle, tüm suçlar bakımından ortak tek bir zamanaşımı süresinin işleyeceği şeklinde anlaşılmamalıdır. Zincirleme suç, zamanaşımı süresinin hesaplanması bakımından değil, sürelerin işlemeye başlaması bakımından (TCK m. 66/6) bir bütün olarak öngörülmüştür. Zamanaşımı, tüm suçlar bakımından son suçun işlendiği günden itibaren başlamakla birlikte, bu durum, suçların bağımsızlığının ortadan kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle, her bir suç bakımından zamanaşımı süreleri, ilgili suçta bulunması halinde daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller de (TCK m. 66/3) göz önünde bulundurulmak suretiyle ayrı ayrı hesaplanmalıdır. Şayet zincirleme suç kapsamındaki suçlardan birinde nitelikli hal bulunmasına karşın diğerinde bulunmuyorsa, her iki suç bakımından ayrı ayrı zamanaşımı süresi hesaplanır ve fakat bu süreler son suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlar. Bu durumda, zincirleme suç kapsamındaki suçların tamamı bakımından ortak tek bir zamanaşımı işlemez ve suçlardan bazılarının diğerinden daha önce (örneğin basit halinin nitelikli halinden önce) zamanaşımına uğraması söz konusu olabilir. Dolayısıyla her bir suçun zamanaşımına uğrayıp uğramadığı ayrı ayrı incelenmeli ve zamanaşımına uğrayanlar zincirleme suç kapsamında dikkate alınmamalıdır.

CMK m. 12 hükmü, zincirleme suçta birden çok fiil ve suç bulunması nedeniyle ortaya çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarını çözmeye yöneliktir. Bu hükümden, zincirleme suçun bir bütün olarak son suçun işlendiği yerde işlenmiş sayılacağı sonucu çıkarılamaz. Suçun işlendiği yer bakımından her bir fiilin ve suçun ayrı ayrı göz önünde bulundurulması gerekir. Zincirleme suçu oluşturan suçların bir kısmı yurt içinde, bir kısmı ise yurt dışında işlenmiş olabilir. Bu durum zincirleme suçun kabulüne engel teşkil etmez. Ancak yabancı ülkede işlenen bir suçun zincirleme suç kapsamında göz önünde bulundurulabilmesi için, TCK m. 10-13. maddelerinde düzenlenen sistemlerden birinin koşullarının gerçekleşmiş olması gerekir. Geri vermede hususilik kuralı uyarınca da (SİDAS m. 14), zincirleme suç kapsamındaki fiillerin bağımsızlıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Zincirleme suçta zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden başlatılması, zincirleme suç kapsamındaki tüm suçların işlenme zamanının son suçun işlendiği gün sayıldığı anlamına gelmemektedir. Zincirleme suç halinde ceza kanunlarının birbirini izlemesi sorunu, her bir suçun işlenme zamanı ayrı ayrı dikkate alınmak suretiyle çözümlenmelidir. Kanun değişikliği zincirleme suçun koşullarına ilişkinse, her bir suçun işlendiği zaman ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalı, yeni kanun zamanında zincirleme suç koşulları oluşmuyorsa, gerçek içtima kuralı uygulanmalıdır. Eğer zincirleme suçun oluşumu bakımından yeni kanunda bir değişiklik yoksa; failin her iki kanun döneminde bir suç işleme kararının icrası kapsamında işlediği suçlar iki kanuna göre de zincirleme suç kapsamında kalıyor, ancak yeni kanun zincirleme suçta daha ağır yaptırım getiriyorsa; bu durumda yeni kanuna göre hüküm verilmeli ancak artırım oranında ve cezanın belirlenmesinde suçların bir kısmının eski kanun döneminde işlendiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Zincirleme suçla ilişkin olarak her ne kadar zamanaşımı sürelerinin başlangıcı açısından bir belirleme yapılmışsa da, şikâyet süresi bakımından ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle şikâyet sürelerinin başlangıcı bakımından suçlar ayrı ayrı değerlendirilmeli, şikâyet süresi her fiil bakımından ayrı olarak işlemeye başlamalıdır. *“Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması”*, aynı kişiye karşı işlenen fiiller arasında amaç, yer ve zaman birliğinin bulunması şeklinde anlaşılmalı ve zincirleme suç kapsamında yer alan suçlar uzlaştırma bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Önödeme bakımından somut cezanın değil soyut cezanın esas alınması gerekir. Bu nedenle, zincirleme suç nedeniyle yapılacak olan artırım, önödeme sınırı veya miktarının belirlenmesinde etkili değildir.

Zincirleme suç kapsamında işlenen fiillerden biri, farklı bir suçun daha oluşmasına sebebiyet vermiş olabilir. Fikri içtimaı oluşturan yalnızca zincirleme suçun ilgili fiilidir, zincirleme suçun tamamının diğer suçla fikri içtimaı oluşturduğu söylenemez. Bu durum, zincirleme suçun hukuki niteliğinin suç çokluğu olmasının bir sonucudur. Ayrıca zincirleme suç, fiil tekliği içinde bulunduğu diğer iki suç -eğer bu ikisi zincirleme suçtan daha ağır nitelikte ise- hukuki birlik oluşturacak şekilde birleştiremez.

İlk mahkûmiyet hükmünden sonra ortaya çıkan ancak hükümden önce işlendiği anlaşılan suçlar bakımından *ne bis in idem* ilkesi uygulanmaz. Fiilin aynılığı, iddianamede bireyselleştirilmiş maddi vakaların aynılığına göre tayin edildiğinden, kesin hükümden sonra ortaya çıkan maddi vakaların önceki fiile dâhil olup olmadığı da bu ölçüte göre belirlenmelidir. Böylece hükümde dikkate alınmayan fiillerden dolayı yargılama yapılabilir. İlk hükümde dikkate alınmayan fiilleri konu eden ikinci yargılamayı yapan hâkim, suç işleme kararının bulunup bulunmadığı ve hangi fiillerin zincirleme suç kapsamında yer aldığı hususunda kendi kanaatine göre karar verecek olup, önceki hâkimin bu konudaki kararıyla bağlı değildir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin / Aksan, Murat**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, B. 2, Seçkin Yay Ankara 2019. (Uzlaştırma)
- Akbulut, Berrin**, “*Dava Zamanaşımı Sürelerinin Başlaması*”, ERÜHFD, Yıl 2013, C. 8, S. 2, s. 149-194.
- Akbulut, Berrin**, “*Zincirleme Suç & Fikri İhtima*”, HPD, Yıl 2004, S. 2, s. 163-167.
- Akbulut, Berrin**, “*Zincirleme Suça İlişkin Özel Belirlemeler Hakkında Bazı Tespitler*”, Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Yıl 2010, S. 69-70, s. 133-154. (“Zincirleme Suç”)
- Akbulut, Berrin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 6, Adalet Yay., Ankara 2019. (Ceza Hukuku)
- Akbulut, Berrin**, Kabahatler Hukuku, Adalet Yay., Ankara 2022.
- Akgündüz, Ahmed**, İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, C. 1, İstanbul 2011.
- Akkaş, Ahmet Hulusi**, “*Suç Konusu Malın Değerinin Azlığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi*”, İnÜHFD, Yıl 2018, C. 9, S. 1, s. 323-348.
- Akkaya, Çetin**, “*Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği*”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 2019, S. 13, s. 1-38.
- Alacakaptan, Uğur**, Suçun Unsurları, AÜHF Yay., Ankara 1970.
- Alşahin, Mehmet Emin**, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Adalet Yay., Ankara 2016.
- Arslan, Çetin / Erdoğan, Yağmur Müge**, “*Vergi Kaçakçılığı Suçlarında Zincirleme Suç*”, 5. Türk-Kore Ceza Hukuku Günleri – Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler Kitabı, C. 2, Ed.: İzzet Özgenç, Cumhuriyet Şahin, Faruk Turhan, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 1067-1077.
- Arslan, Çetin / Kayanççek, Murat**, Suçta Tekerrür, Seçkin Yay., Ankara 2009.

Arslan, Çetin, İhaleye Fesat Karıştırma Suçu, B. 4, Yetkin Yay., Ankara 2017.

Arslan, Çetin, “*Tefecilik Suçu*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 2014, S. 1, s. 23-48.

Artuç, Mustafa, “*Zincirleme Suç*”, Terazî Hukuk Dergisi, Yıl 2008, S. 28, s. 45-66.

Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, M. Emin / Çakır, Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Adalet Yay., Ankara 2020.

Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Alşahin, M. Emin / Çakır, Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, B. 19, Adalet Yay., Ankara 2021. (Özel Hükümler)

Artuk, Mehmet Emin / Çınar, Ali Rıza, “*Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler*”, Türk Ceza Kanunu Reformu (İkinci Kitap), TBB Yay., Ankara 2004, s. 37-84.

Arzt, Günther, “*Die fortgesetzte Handlung geht-die Probleme bleiben*”, JZ 1994, s. 1000-1002.

Avcı, Mustafa, “*İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima*”, KHM, Yıl 2021, C. 1, S. 1, s. 1-30. (“İçtima”)

Avcı, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku, Genel Hükümler, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2018.

Aydın, Devrim, Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Yetkin Yay., Ankara 2009.

Baş, Eylem, Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Bayar, Ahmet Hamdi, “*Zincirleme Suçun (TCK madde 43/1) Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması*”, Adalet Dergisi, Yıl 2012, S. 42, s. 110-128.

Bayraktar, Köksal, “*Ceza Hukuku ve Siyaset*”, Uğur Alacakaptan’a Armağan, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2008, s. 127-134.

Bayraktar, Köksal, vdy., Özel Ceza Hukuku, C. 5 Genel Tehlike Yaratan, Çevreye Karşı ve Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar (TCK M. 170–196), On İki Levha Yay., İstanbul 2019. (Özel Ceza Hukuku)

- Baytaz, Abdullah Batuhan**, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, On İki Levha Yay., İstanbul 2018.
- Beccaria, Cesare**, Suçlar ve Cezalar Hakkında, B. 2, Çev.: Sami Selçuk, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2010.
- Billig, Peter**, Die Teilnahme am fortgesetzten Delikt, Dissertation, Köln 1934.
- Bittmann, Folker / Dreier, Dörte**, “*Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität nach dem Ende der fortgesetzten Handlung*”, NStZ 1995, s. 105-109.
- Bohnert, Joachim**, “*Tatmehrheit, Verfahrensmehrheit und nachträgliche Gesamtstrafenbildung*”, GA 1994, s. 97-117.
- Bothe, Heinz-Peter**, Strafprozeß und fortgesetzte Handlung, Inaugural-Dissertation, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz 1992.
- Brähler, Volker**, Die Rechtliche Behandlung von Serienstraftaten und – ordnungswidrigkeiten, Dunckner & Humblot, Berlin 2000.
- Bringewat, Peter**, Die Bildung der Gesamtstrafe, Walter de Gruyter, Berlin-New York 1987.
- Buchholz, Lothar**, Die Selbständigkeit der Einzelakte beim fortgesetzten und Kollektivdelikt, Verlag der Schletter’schen Buchhandlung, Breslau-Neukirch 1940.
- Castillo-Gonzales, Francisco**, Die prozessuale Behandlung der fortgesetzten Tat, Inaugural-Dissertation, Costa Rica 1977.
- Centel, Nur / Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, B. 11, Beta Yay., İstanbul 2020.
- Centel, Nur / Zafer, Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., B. 16, İstanbul 2019.
- Centel, Nur**, “*Zimmet Suçu (TCK m. 247)*”, DEÜHFD, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Yıl 2019, C. 21, s. 2279-2800.

- Cihan, Erol / Yenisey, Feridun**, “*Non Bis In Idem İlkesi*”, Prof. Dr. Çetin Özek’e Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yay., İstanbul 2004, s. 219-224.
- Çağlayan, Muhtar**, “*Yargıtay İçtihatlarının Işığı Altında Müteselsil (Zincirleme) Suçlar Üzerine Bir İnceleme*”, Adalet Dergisi, Yıl 1985, S. 1-5, s. 145-161.
- Çelebican, Özcan Karadeniz**, Roma Hukuku, B. 15, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.
- Çetintürk, Ekrem**, “*Farklı Neviden Fikri İçtimanın Ceza Adaletine Zarar Veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler*”, Yargıtay Dergisi, Yıl 2019, C. 45, S. 1, s. 231-278.
- Çolak, Abdullah**, İslam Ceza Hukuku, B. 2, Hikmetevi Yay., İstanbul 2019.
- Çolak, Haluk**, “*Dolandırıcılık ve Sahtecilik Suçlarında Suçların İçtima ve Zincirleme Suç Hükümlerinin Uygulanması*”, Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan, C. 1, Beta Yay., İstanbul 2014, s. 289-325. (“Dolandırıcılık”)
- Değirmenci, Olgun**, “*Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu (TCK m. 76)*”, TBB Dergisi, Yıl 2007, C. 20, S. 70, s. 50-111. (“Soykırım Suçu”)
- Değirmenci, Olgun**, Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 2021. (Uzlaştırma)
- Demirbaş, Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 15, Seçkin Yay., Ankara 2020.
- Demirel, Muhammed**, “*Karar Analizi Tehlike Suçları – Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi*”, İÜHFM, Yıl 2013, C. 71, S. 1, s. 1479-1488.
- Demirtaş, Soner**, “*Alman İçtima Öğretisinde Doğal Hareket Tekliği*”, TAAD, Yıl 2016, S. 28, s. 129-144.
- Diller, Albert**, “*Das fortgesetzte Delikt im Lichte der Strafrechtserneuerung*”, ZStW 56, s. 361-376.

Doerr, Friedrich, “*Die Lehre vom fortgesetzten Delikt und R. von Franks Stellungnahme hierzu in seinem Komm. zum StGB*”, Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag, Band 2, Scientia Verlag Aalen, 1969. (“Die Lehre vom fortgesetzten Delikt”)

Doerr, Friedrich, Das fortgesetzte Delikt, Stuttgart 1908.

Doğan, Koray, “*Cezaların Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*”, CHD, Yıl 2007, S. 4, s. 277-304. (“Cezaların Belirlenmesi”)

Doğan, Koray, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi “in dubio pro reo”, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 2018.

Doğan, Koray, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, B. 2, Adalet Yay., Ankara 2015.

Donay, Süheyl, “*Özel Af-Müteselsil Suç-Suret Tasnii*”, İÜHFM, Yıl 1970, C. 36, S. 1-4, s. 646-656.

Dotti, Réne Ariel, “*Revisão Do Crime Continuado*”, <https://revistas.ufpr.br/direito/article/view/7158/5109>, s. 173-189.

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. I, B. 14, Der Yay., İstanbul 2016. (I)

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. II, B. 14, Der Yay., İstanbul 2019. (II)

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. III, B. 12, Beta Yay, İstanbul 1997. (III, B. 12)

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. III, B. 14, Beta Yay, İstanbul 1997. (III)

Dönmezer, Sulhi, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, B. 11, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1981.

Dülger, Murat Volkan, “*Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, Leges Ceza Hukuku Dergisi, Yıl 2014, S. 1, s. 4-87.

- Eker, Hüseyin**, “Yargıtay Kararları Işığında Hırsızlık Suçunda Değer Azlığı Kavramı (5237 Sayılı TCK’nın 145/1. Maddesi)”, TAAD, Yıl 2011, C. 1, S. 5, s. 539-566.
- Erb, Volker**, “Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen”, ZStW 2005, Band 117, Heft 1, s. 37-106.
- Erbaş, Rahime**, “Türk Ceza Hukuku Açısından Kısırlaştırma (TCK m. 101)”, İÜHFM, Yıl 2015, C. 73, S. 1, s. 91-128.
- Erbaş, Rahime**, Görünüşte İhmali Suçlarda Garantörlük, On İki Levha, İstanbul 2019.
- Erdem, Mustafa Ruhan**, “Netice Yüzünden Ağırlaşan Suçlar”, Uğur Alacakaptan’a Armağan, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2008, s. 257-262.
- Erdin, Selim**, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, Adalet Yay., Ankara 2021.
- Erem, Faruk / Danışman, Ahmet / Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Seçkin Yay., Ankara 1997.
- Erem, Faruk**, “Suçların ve Cezaların İçtimai Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki”, Adliye Dergisi, Yıl 1944, S. 1, s. 630-666. (“Suçların ve Cezaların İçtimai”)
- Erem, Faruk**, “Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin”, AÜHFD, Yıl 1968, C. 25, S. 1. (“Suçun Konusu”)
- Erem, Faruk**, “Tekerrürün Esası”, Adalet Dergisi, Yıl 1949, S. 10, s. 1417-1432.
- Erem, Faruk**, Adalet Psikolojisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1950.
- Erem, Faruk**, Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler, C. 1, Ankara 1993.
- Erman, Sahir**, “İtalyan Ceza Kanununun Tadili İçin Hazırlanan Ön-Tasarının Birinci Kitabına Toplu Bir Bakış”, İÜHFM, Yıl 1950, C. 16, S. 3-4, s. 659-662.
- Erman, Sahir**, Hakaret ve Sövme Suçları, B. 2, İstanbul 1989.
- Erman, Sahir**, Sahtekârlık Suçları, Ticari Ceza Hukuku C. III, B. 5, İstanbul 1987.

Erturhan, Sabri, İslam Ceza Hukukunda İçtima, Rağbet Yay., İstanbul 2003.

Evik, Vesile Sonay, Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu, Beta Yay., İstanbul 2004.

Evik, Vesile Sonay, Görevi Kötüye Kullanma Suçları, On İki Levha Yay., İstanbul 2019.

Evik, Vesile Sonay, Suça İştirakte Yardım Edenin Ceza Sorumluluğu, On İki Levha Yay., İstanbul 2011. (İştirak)

Feyzioğlu, Metin / Güngör, Devrim, “Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverilme İlişkisi”, TBB Dergisi, Yıl 2007, S. 69, s. 51-54.

Freund, Georg, in: Münchener Kommentar zum StGB (MüKoStGB), 4. Auflage 2020.

Geerds, Friedrich, Zur Lehre von der Konkurrenz im Strafrecht, Hansischer Gildenverlag, Hamburg 1961.

Geisler, Claudius, “Der Beschluss des Großen Strafsenats zum Fortsetzungszusammenhang”, JURA 1995, Heft 2, s. 74-84.

Geppert, Klaus, “Die ‘fortgesetzte Tat’ im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuer Literatur”, JURA 1993, Heft 12, s. 649-655.

Geppert, Klaus, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)”, JURA 1982, Heft 7, s. 358-371.

Geppert, Klaus, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) Erster Teil: Allgemeines Grundlagen”, JURA 2000, Heft 11, s. 598-603.

Geppert, Klaus, “Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) Zweiter und letzter Teil: Ideal- Real- und Gesetzeskonkurrenz”, JURA 2000, Heft 12, s. 651-657.

Geppert, Klaus, “Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der ‘fortgesetzten Handlung’”, 1. Teil, NStZ 1996, 57-63.

Gericke, Jan / Moldenhauer, Gerwin, “*Aus der Rechtsprechung des BGH zum Staatsschutzstrafrecht – VStGB, Nebenstrafrecht und Verfahrensrecht - 1. Teil*”, NStZ-RR 2021, 38-40.

Göhler, Erich, “*Ist die fortgesetzte Handlung mit der Entscheidung des Großen Senats in Strafsachen, wistra 1994, 185, auch in Bußgeldsachen praktisch verabschiedet?*”, wistra 1995, Heft 8, s. 300-302.

Gökcan, Hasan Tahsin / Artuç, Mustafa, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. 1-6, Adalet Yay., Ankara 2021.

Göktürk, Neslihan, “*Türk Hukuku’nda Suçların İçtimaı*”, CHKD, Yıl 2014, C. 2, S. 1-2, s. 31-59.

Göktürk, Neslihan, Fikri İçtima, Adalet Yay., Ankara 2013.

Gözübüyük, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi, C. 1, B. 5, Kazancı Hukuk Yay., İstanbul 1998.

Gropp, Walter, Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Springer-Verlag, Berlin 2015.

Güngör, Devrim, 5237 ve 5271 Sayılı Kanunlar Işığında Şikayet Kurumu, Yetkin Yay., Ankara 2009. (Şikâyet)

Güngör, Devrim, Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata, Yetkin Yay., Ankara 2007. (Hata)

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 10, US-A Yay., Ankara 2017.

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler - Kişilere Karşı Suçlar, B. 5, US-A Yay., Ankara 2016.

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler - Topluma Karşı Suçlar, B. 2, US-A Yay., Ankara 2016.

Hafizoğulları, Zeki, “*5237 Sayılı Kanunun 43/1. Maddesine 2005/5377 Sayılı Kanunla Eklenen ‘Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlarda Da Bu Fıkra Hükmü*

Uygulanır' Hükmü Hakkında", Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, C. 2, (Yayına hazırlayanlar: Köksal Bayraktar, Zuhale Dönmezer-Çakıroğlu, Hakan Kızıllarslan) Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2008, s. 859-865. (43/1)

Hafizoğulları, Zeki, Ceza Normu, B. 2, US-A Yay., Ankara 1996.

Haft, Fritjof, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2004.

Hakeri, Hakan, "*Alman Ceza Hukuku'nda Müteselsil Suç*", Kamu Hukuku Arşivi (KHUKA), Yıl 1999, s. 239-266. (Müteselsil Suç)

Hakeri, Hakan, "*İhmali Suçlar*", CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 137-169.

Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 22, Seçkin Yay., Ankara 2019. (Ceza Hukuku)

Hakeri, Hakan, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin Yay., Ankara 2003.

Heinrich, Bernd, Ceza Hukuku Genel Kısım-II, Ed.: Yener Ünver, Adalet Yay., Ankara 2015.

Honig, Richard, Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, Mannheim-Berlin-Leipzig 1925.

Höpfner, Wilhelm, Einheit und Mehrheit der Verbrechen, Band 2, Verlag von Franz Vahlen, Berlin 1908.

İçel, Kayıhan / Donay, Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, 1. Kitap, B. 3, Beta Yay., İstanbul 1999.

İçel, Kayıhan / Evik, A. Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Kitap, B. 4, Beta Yay., İstanbul 2007.

İçel, Kayıhan / Özgenc, İzzet / Sözüer, Adem / Mahmutoğlu, Fatih S. / Ünver, Yener, Suç Teorisi, C. 2, Sebat Yay., İstanbul 1999.

- İçel, Kayıhan / Sokullu-Akıncı, Füsün / Özgenç, İzzet / Sözüer, Adem / Mahmutoğlu, Fatih S. / Ünver, Yener,** Yaptırım Teorisi, 3. Kitap, Beta Yay., İstanbul 2000.
- İçel, Kayıhan,** “*Federal Almanya’da Genç Suçlular İçin Ceza Hukuku*”, İÜHFM, Yıl 1969, C. 34, S. 1-4, s. 156-183. (Genç Suçlular)
- İçel, Kayıhan,** “*Suçların İçtimai*”, Ceza Hukuku Günleri - 70. Yılında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler (26-27 Mart 1997-İstanbul), Beta Yay., İstanbul 1998.
- İçel, Kayıhan,** “*Takibatın Başlamasından Sonra Gerçekleşen Fiiller Teselsüle Sokulabilir mi?*”, İÜHFM, Yıl 1967, C. 33, S. 3-4, s. 315-326. (“Teselsül”)
- İçel, Kayıhan,** Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1967. (Taksir)
- İçel, Kayıhan,** Suçların İçtimai, İstanbul Üniversitesi Yay. No: 1762, İstanbul 1972.
- İnce Tunçer, Asuman / Karakehya, Hakan,** Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, Adalet Yay., Ankara 2021.
- Jähnke, Burkhard,** “*Grenzen des Fortsetzungszusammenhangs*”, GA 1989, s. 376-389.
- Jasper, Ulrike,** Die Entwicklung des Fortsetzungszusammenhangs, Inaugural-Dissertation, Köhler-Druck, Tübingen 2003.
- Jescheck, Hans-Heinrich / Weigend, Thomas,** Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Duncker & Humboldt, Berlin 1996.
- Jescheck, Hans-Heinrich,** “*Die Konkurrenz*”, ZStW 1955, Band 67, Heft 4, s. 529-555.
- Jung, Heike,** “*Die fortgesetzte Handlung*”, JuS 1989, Heft 4, s. 289-293.
- Jung, Heike,** “*Zur Nachahmung empfohlen: Aufgabe der Rechtsfigur der fortgesetzten Handlung durch das schweizer Bundesgericht*”, NJW 1994, Heft 14, s. 916-917.
- Kangal, Zeynel,** Kabahatler Hukuku, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2022.
- Kantar, Baha,** Ceza Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı (Yayın yılı bulunmuyor).

Karakaş Doğan, Fatma, “*Suçların ve Cezaların İçtimai*”, GÜHFD (Köksal Bayraktar’a Armağan), Yıl 2010, C. 1, s. 813-846.

Karakaş Doğan, Fatma, “*Türk Ceza Hukukunda Cezaların İçtimai Kurumunun Düzenlenmesi Gerektiği Üzerine*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 2011, S. 3, s. 86-104. (“Cezaların İçtimai”)

Karakehya, Hakan, İradilik Unsuru Bağlamında Ceza Hukukunda Kast, Savaş Yay., Ankara 2010.

Katoğlu, Tuğrul, “*Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları*”, AÜHFD, Yıl 2012, C. 61, S. 2, s. 657-694. (“Suçun Mağduru”)

Katoğlu, Tuğrul, Ceza Kanunlarının Zaman Yönünden Uygulanması, Seçkin Yay., Ankara 2008. (Zaman)

Katoğlu, Tuğrul, Kesintisiz Suç (Mütemadi Suç), Seçkin Yay., Ankara 2022.

Kazancı, Behiye Eker, “*Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar Bakımından Ortaya Çıkan Bazı Sorun ve Tespitler*”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi 26 Mayıs-4 Haziran 2010, C. 2, Ed.: Adem Sözüer, On İki Levha Yay., İstanbul 2013, s. 2166-2176.

Keçelioğlu, Elvan, “*Ceza Hukukunda Haksızlık, Hareketin ve Neticenin Haksızlığı (Alman Ceza Hukuku Üzerine Bir İnceleme)*”, CHD, Yıl 2013, C. 8, S. 21, s. 21-32.

Keller, Christoph, Zur tatbestandlichen Handlungseinheit, Dunckner & Humblot, Berlin 2004.

Kerschbaum, Eberhard, Das fortgesetzte Delikt, Dissertation, Tübingen 1932.

Ketizmen, Muammer, Cezalandırıcı Adaletten Onarıcı Adalete: Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yay., Ankara 2022.

Keyman, Selahattin, Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1965.

Kılınç, Gülay Uçar, Ceza Mahkemelerinde En Sık Karşılaşılan 444 Uygulama Hatası ve Bozma Nedenleri, Adalet Yay., Ankara 2020.

Kıyğı, Osman Nazım, Wörterbuch Recht und Wirtschaft, Teil 2, Band 2, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck 2013.

Kindhäuser, Urs, “*Normverstoß und natürliche Handlungseinheit – BGH, NJW 1984, 1568*”, JuS 1985, Heft 2, s. 100-105.

Klumpe, Gerhard, Probleme der Serienstraftat, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main 1998.

Knapps, Christian, Die Abschaffung des Fortsetzungszusammenhangs als Ausgangspunkt für eine aktuelle Analyse des Wiederholungsverbots, der Struktur der Dauer-, Besitz- und Organisationsdelikte, und des Doppelverwertungsverbots bei Sammelstraftaten, Inaugural-Dissertation, Washington D.C. 2014.

Koca, Mahmut / Üzülmmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 13, Seçkin Yay., Ankara 2020.

Koca, Mahmut / Üzülmmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, B. 4, Adalet Yay., Ankara 2017. (Özel Hükümler)

Koca, Mahmut, “*6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Düzenlenen Suçlar ve Kabahatler*”, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Kanunu, Ed.: Cumhuriyet Şahin/İzzet Özgenç/İlhan Üzülmmez, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 2012. (“Sporda Şiddet”)

Koca, Mahmut, “*Fikri İçtima*”, CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 197-221.

Koca, Mahmut, “*Türk Ceza Kanunu’nda Soykırım Suçu*”, TAAD, Yıl 2010, S. 1, s. 1-27.

Kocasakal, Ümit, Ceza Hukukunda “İtiyad”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 1994.

Koch, F. W., “*Zur fortgesetzten Fahrlässigkeitstat*”, NJW 1956, Heft 35, s. 1267-1268.

- Koruculu, Irmak**, Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi, Seçkin Yay., Ankara 2022.
- Kramer, Waldemar**, Das fortgesetzte Verbrechen, Disstertation, Göttingen 1907.
- Kriesten, Gotthard**, Der Fortsetzungszusammenhang, Dissertation, Hamburg 1963.
- Kulhanek, Tobias**, “Zur Einpassung des Strafzumessungsvorgangs in ein strafrechtliches Gesamtkonzept”, NStZ 2020, 65-71.
- Kunter, Nurullah**, “Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi”, Adalet Dergisi, Yıl 1946, S. 6, s. 547-567. (“Zamanaşımı”)
- Kunter, Nurullah**, “Fikri İctima Sebebiyle Suçların Birleştirilmesi”, İÜHFM, Yıl 1948, C. 14, S. 1-2, s. 359-422. (“Fikri İctima”)
- Kunter, Nurullah**, “Müselmel Suç ve Af”, İÜHFM, Yıl 1951, C. 17, S. 3-4, s. 884-910.
- Kunter, Nurullah**, Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi: Hareket Netice Sebebiyet Alakası, İstanbul 1954. (Suçun Maddi Unsurları)
- Kühl, Kristian**, “Das leidige Thema der Konkurrenzen”, JA 1978, s. 475-480.
- Kühl, Kristian**, Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Franz Vahlen Verlag, München 2005. (AT)
- Lackner, Karl / Kühl, Kristian**, Strafgesetzbuch Kommentar, 29. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2018.
- Lamche, Gotthard**, Der Begriff der Fortsetzungstat- Ein Beitrag zur Problematik rechtlicher Begriffsbildung, Inaugural-Dissertation, Würzburg 1965.
- Maiwald, Manfred**, Die natürliche Handlungseinheit, C. Winter Verlag, Heidelberg 1964.
- Mann, Dietrich und Ulrich**, “Materielle Rechtskraft und fortgesetzte Handlung”, ZStW 1963, Band 75, Heft 2, s. 251-265.

Maurach, Reinhart / Gössel, Karl-Heinz / Zipf, Heinz, Strafrecht Allgemeiner Teil, Band 2, 7. Auflage, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1992.

Mayer, Max Ernst, Die Schuldhafte Handlung und ihre Arten, C. L. Hirschfeld Verlag, Leipzig 1901.

Mezger, Edmund, Strafrecht ein Lehrbuch, 3. Auflage, Dunckner & Humblot, München-Berlin 1949.

Mitsch, Wolfgang, “Gesetzeseinheit im Strafrecht”, JuS 1993, Heft 6, s. 471-475. (JuS 1993/6).

Mitsch, Wolfgang, “Konkurrenzen im Strafrecht”, JuS 1993, Heft 5, s. 385-390. (JuS 1993/5).

Momsen, Carsten, “Die konkurrenzrechtliche Tat bei sukzessiver Tatausführung unter Verletzung höchstpersönlicher Rechtsgüter”, NJW 1999, s. 982-987.

Nagler, Johannes, “Willensproblem und fortgesetztes Verbrechen”, Zeitschrift der Akademie für Deutsches Recht, 1942, Heft 4, s. 58.

Nickel, Hans-Joachim, Der Begriff des fortgesetzten Delikts, Universitätsverlag von Robert Noske in Leipzig, 1931.

Nowakowski, Friedrich, Fortgesetztes Verbrechen und gleichartige Verbrechensmenge, Ludwig Rohrscheid Verlag, Bonn 1950.

Okuyucu Ergün, Güneş, “Banka veya Kredi Kartlarının Kötiye Kullanılması”, Yıl 2013, C. 19, S. 2, s. 1065-1086. (Banka veya Kredi Kartları)

Okuyucu Ergün, Güneş, Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Çakmak Yay., Ankara 2008.

Olgaç, Samet Can, “Zincirleme Suç Kapsamındaki Suçlardan Birisi Hakkında Verilen Hükümün Diğer Suça İlişkin Yargılamaya ve Hükme Etkisi”, THD, Yıl 2020, C. 15, S. 167, s. 1461-1474.

Ostendorf, Heribert, “Negative Folgen der Fortsetzungstat?”, DRiZ 1983, s. 426-431.

Ozansü, Mehmet Cemil, Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Sübjektif Sorumluluk, Seçkin Yay., Ankara 2007.

Önder, Ayhan, “*Basın Suçları ve Hakiki-Fikri İctima ile Müteselsil Suç*”, Adalet Dergisi, yıl 1977, C. 68, S. 1-2, s. 145-158.

Önder, Ayhan, “*Basın Suçlarında Teselsül*”, Adalet Dergisi, Yıl 1975, C. 66, S. 3-4, s. 299-305.

Önder, Ayhan, “*Mütemadi Suç*”, İÜHFM, Yıl 1963, C. 29, S. 1-2, s. 75-120.

Önder, Ayhan, “*Suçun İşlendiği Yer*”, Adalet Dergisi, Yıl 1961, S. 1-2, s. 95-107.

Önder, Ayhan, “*Suçun İşlendiği Yerin Tayininde «Hareket Nazariyesi»*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 1960, S. 4, s. 136-139.

Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 2, Beta Yay, İstanbul 1989. (Ceza Hukuku)

Öntan, Yaprak, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar / Tepe, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yay., Ankara 2017.

Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 11, Seçkin Yay., Ankara 2020.

Özbek, Veli Özer / Meraklı, Serkan, “*Hırsızlık Suçunda Malın Değerinin Azlığının Tespiti ve Buna Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar*”, DEÜHFD, Yıl 2017, C. 19, S. 1, s. 1-42.

Özbek, Veli Özer, “*Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*”, CHD, Yıl 2007, C. 2, S. 4, s. 223-246.

Özbek, Veli Özer, “*Suç Genel Teorisi Bakımından Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar ve Görüşlerimiz*”, CHD, Yıl 2011, C. 6, S. 15, s. 19-28.

Özbek, Veli Özer, TCK İzmir Şerhi Türk Ceza Kanunun Anlamı, C. 1, B. 4, Seçkin Yay., Ankara 2010. (TCK İzmir Şerhi)

Özek, Çetin, “*Adliye Karşı Suçların Hukuksal Konusu*”, İÜHFM, Yıl 1997, C. 65, S. 3, s. 13-50.

Özek, Çetin, “*Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri*”, İÜHFM, Yıl 1966, C. 32, S. 2-4, s. 597-683.

Özek, Çetin, “*İtalyan Ceza Kanununu Tadil Çalışmaları ve Tadil İçin Kabul Edilen Temel Görüşler*”, İÜHFM, Yıl 1968, C. 34, S. 1-4, s. 72-107. (“İtalyan Ceza Kanunu”)

Özek, Çetin, “*Suçta İtiyat-Tekerrür-Sarhoşluk*”, İÜHFM, Yıl 1962, C. 28, S. 1, s. 246-256.

Özek, Çetin, “*Umumi Af*”, İÜHFM, Yıl 1959, C. 24, S. 1-4, s. 118-175.

Özen, Muharrem / Köksal, Atacan, “*Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu*”, AÜHFD, Yıl 2019, C. 68, S. 2, s. 479-527.

Özen, Muharrem / Köksal, Atacan, “*Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri*”, AÜHFD, Yıl 2021, C. 70, S. 2, s. 581-621. (“Önödeme”)

Özen, Muharrem, Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, US-A Yay., Ankara 1998. (Objektif Sorumluluk)

Özen, Muharrem, Genel Tehlike Yaratan Suçlar, US-A Yay., Ankara 2010.

Özen, Mustafa, “*Ceza Hukukunda Fikri İçtima*”, TBB Dergisi, Yıl 2007, S. 73, s. 132-145.

Özen, Mustafa, “*Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, C. 14, S. 1, s. 389-417. (“Non Bis In Idem”)

Özen, Mustafa, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 3, Adalet Yay., Ankara 2019. (Genel Hükümler)

Özenbaş, Nazmiye, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Ceza Sorumluluğunun Esası, Adalet Yay., Ankara 2012.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 15, Seçkin Yay., Ankara 2019.
(Türk Ceza Hukuku, B. 15)

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 16, Seçkin Yay., Ankara 2020.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Mevzuatı, C. 1 (Kanunlar), B. 22, Seçkin Yay., Ankara 2018.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Kanunu Şerhi (Genel Hükümler), Seçkin Yay., Ankara 2005.

Öztürk, Bahri / Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, B. 19, Seçkin Yay., Ankara 2019.

Öztürk, Bahri / Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Gezer, Gamze Sırma / Saygılar Kırıt, Yasemin F. / Alan, Esra / Özaydın, Özdem / Erden Tütüncü, Efser / Altınok Villemin, Derya / Tok, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 15, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Peters, Karl, “*Einheitsstrafe bei Verbrechensmehrheit*”, Probleme der Strafrechterneuerung, FS- Eduard Kohlrausch zum 70. Geburtstag Dargebracht, Walter de Gruyter Verlag, Berlin 1994, s. 199-225.

Pisapia, Gian Domenico, İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, Çev.: Atıf Akgüç, Adalet Bakanlığı Yay., Padova 1965.

Polat, Murat, İslam Ceza Hukukunda Suç-Ceza Dengesi, Astana Yay., Ankara 2019.

Preiser, Wolfgang, “*Einheitsstrafe für eine Mehrheit gleichartiger Handlungen Einzelstrafen für verschiedenartige Handlungen einer Mehrheit*”, ZStW 1959, Heft 71, s. 341-389.

Roth-Stielow, K., “*Kritisches zur fortgesetzten Handlung*”, NJW 1955, Heft 12, 450-451.

Roxin, Claus, “*Yeni TCK ile Türkiye Avrupa’ya Dahil Oluyor*”, HPD, Yıl 2004, S. 2, s. 21-24.

Roxin, Claus, Strafrecht Allgemeiner Teil, Band 1, 4. Auflage, München 2006. (I)

Roxin, Claus, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band II: Besondere Erscheinungsformen der Straftat, C.H.Beck Verlag, München 2003. (II)

Rönnau, Thomas / Wegner, Kilian, “Grundwissen – Strafrecht: Konkurrenzen”, JuS 2021, s. 17-23.

Sarı, İsmail, “Zincirleme Suç”, Adalet Dergisi, Yıl 2013, S. 47, s. 154-171.

Savaş, Vural / Mollamahmutoğlu, Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, C. 1, B. 2, Seçkin Yay., Ankara 1998.

Schlosky, “Über Tateinheit und fortgesetztes Verbrechen”, ZStW 1942, Heft 61, s. 245-290.

Schmidt, Rolf, Strafrecht - Allgemeiner Teil, 21. Auflage, Verlag Rolf Schmidt GmbH, Hamburg 2019.

Schmitt, Rudolf, “Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht”, ZStW 1963, Band 75, Heft 1, s. 43-62.

Schmoller, Kurt, Bedeutung und Grenzen des fortgesetzten Delikts, Manzsche Verlag, Wien 1988.

Schönke, Adolf / Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage, C. H. Beck Verlag, München 2006.

Schroeder, Friedrich-Christian, “Die Behandlung der natürlichen Handlungseinheit in strafrechtlichen Übungsarbeiten”, JURA 1980, Heft 5, s. 240-242.

Schubath, Ermanno, “Die Konstruktion des fortgesetzten Verbrechens und die Rechtsprechung des Reichsgerichts”, JR 1951, s. 341-344.

Schwarz, Andreas B., Roma Hukuku Dersleri, C. 1, Çev.: Türkan Rado, B. 6, İstanbul Üni. Yay., İstanbul 1963.

Schweppe, Walter, Das fortgesetzte Verbrechen in den Erscheinungsformen der Handlungseinheit und der Einheit krimineller Lebensführung, Dissertation, Göttingen 1949.

Seher, Gerhard, “Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfälle”, JuS 2004, Heft 5, s. 392-396.

Sowada, Christoph, “Probleme der natürlichen Handlungseinheit”, JURA 1995, Heft 5, s. 245-253.

Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 9, Yetkin Yay., Ankara 2020.

Sözüer, Adem, Suça Teşebbüs, Kazancı Yay., İstanbul 1994.

Stehncken, Jürgen Reinhard, Die Sammelstraftat, Dissertation, Hamburg 1968.

Steinberg, Georg / Bergmann, Andrea, “Über den Umgang mit den »Konkurrenzen« in der Strafrechtsklausur”, JURA 2009, Heft 12, s. 905-910.

Sternberg-Lieben, Detlev / Bosch, Nikolaus, in: Schönke/Schröder Strafgesetzbuch, 29. Auflage, C. H. Beck Verlag, 2014.

Steuerwald, Karl, Almanca Türkçe Sözlük, ABC Kitabevi, İstanbul 1996.

Stoecker, Bernhard, Die Konkurrenz, Materiellen zur Strafrechtsreform, Band 2, Teil 1, Bonn 1954.

Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 1, B. 12, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 2, B. 12, Seçkin Yay., Ankara 2022.

Şenyüz, Doğan, Vergi Ceza Hukuku, B. 10, Ekin Yay., Bursa 2017.

Taner, Fahri Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Seçkin Yay., Ankara 2008. (Zamanaşımı)

Taner, Tahir, Ceza Hukuku, İstanbul 1953.

Taşkın, Ozan Ercan, “Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler / Kısmi Öneriler”, CHKD, Yıl 2015, C. 3, S. 1, s. 119-166.

- Tekin, Nurullah**, “*Fikri İctima Kavramı ve Bunun Uygulamaya Yansıması*”, CHD, Yıl 2010, C. 5, S. 13, s. 167-188.
- Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Önok, R. Murat**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, B. 19, Seçkin Yay., Ankara 2021.
- Timpe, Gerhard**, “*Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz*”, JA 1991, Heft 1, s. 12-16.
- Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 26, Savaş Yay., Ankara 2021.
- Toroslu, Nevzat**, “*Ceza Hukuku Sistemleri*”, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 2, Yetkin Yay., Ankara 2009.
- Toroslu, Nevzat**, “*İftira Cürmünün Hukuki Konusu*”, AÜHFD, Yıl 1980, C. 37, S. 1-4, s. 107-128.
- Toroslu, Nevzat**, Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, Tıpkı Bası, Savaş Yay. Ankara 2019. (Cürümlerin Tasnifi)
- Tosun, Öztekin**, “*Müselcel Suçlar*”, İÜHFM, Yıl 1957, C. 22, S 1-4, s. 124 -149.
- Tozman, Önder**, “*İhmal Suçlarında Teşebbüs ve Gönüllü Vazgeçme*”, TBB Dergisi, Yıl 2009, C. 22, S. 84, s. 160-187.
- Turhan, Faruk**, “*Yeni Türk Ceza Kanununa Göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması*”, HPD, Yıl 2005, S. 3, s. 8-19.
- Üdeh, Abdulkâdir**, Mukayeseli İslam Ceza (Suç) Hukuku – Genel Hükümler, C. 1, B. 2, Çev.: Prof. Dr. Ali Şafak, Kayihan Yay., İstanbul 2012.
- Umur, Ziya**, Roma Hukuku Ders Notları, B. 2, Beta Yay., İstanbul 1990.
- Umur, Ziya**, Roma Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1982.
- Uygun, Mehmet / Savaş, Vural / Mollamahmutoğlu, Sadık**, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları 1987, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1987.

Uygun, Mehmet, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (1992-1993-1994-1995-1996), Adalet Yay., Ankara 1997.

Ünver, Yener / Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 12, Adalet Yay., Ankara 2016.

Ünver, Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yay., Ankara 2003. (Hukuksal Değer)

Ünver, Yener, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK'da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar), B. 6, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Üzülmez, İlhan, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesi”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2006, C. 10, S. 3-4, s. 203-235.

Üzülmez, İlhan, “Türk Hukukunda Tekerrür”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2002, C. 10, S. 1-2.

v. Heintschel-Heinegg, Bernd, “Der Fortsetzungszusammenhang”, JA 1993, Heft 5, s. 136-142.

v. Heintschel-Heinegg, Bernd, in: Münchener Kommentar zum StGB (MüKoStGB), 4. Auflage, 2020.

Vidal, Georges / Magnol, Josephe, Ceza Hukuku, Çev.: Şinasi Devrin, Ankara 1946.

Wachenfeld, Friedrich, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, C. H. Becksche, München 1914.

Wagemann, Christian, “Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchspersönliche Rechtsgüter”, JURA 2006, Heft, 8, s. 580-583.

Walter, Tonio, “Zur Lehre von den Konkurrenzen: Die Bedeutung der Konkurrenzen und wie man sie prüft”, JA 2004, Heft 2, s. 133-137.

Walter, Tonio, “Zur Lehre von Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit”, JA 2004, Heft 7, s. 572-576.

Warda, Günter, “Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit”, in: Festschrift für Dietrich Oehler zum 70. Geburtstag (hrsg. von Rolf Dietrich Herzberg), Carl Heymanns Verlag, Köln 1985, s. 241-261.

Warda, Günter, “Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre”, JuS 1964, Heft 3, s. 81-93. (JuS 1964/3).

Wegschneider, Herbert, Echte und scheinbare Konkurrenz, Dunckner & Humblot, Berlin 1980.

Welzel, Hans, Das Deutsche Strafrecht, 11. Auflage, De Gruyter, Berlin 1969.

Werle, Gerhard, Die Konkurrenz bei Dauerdelikt, Fortsetzungstat und zeitlich gestreckter Gesetzesverletzung, Dunckner & Humblot, Berlin 1981.

Wessels, Johannes / Beulke, Werner / Satzger, Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil, 48. Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg 2018.

Yalçın Sancar, Türkân, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, TBB Dergisi, Yıl 2007, S. 70, s. 244-259.

Yalçın Sancar, Türkân, Müteselsil Suç, Seçkin Yay., Ankara 1995.

Yalçın, Can, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Seçkin Yay., Ankara 2021.

Yenerer Çakmut, Özlem, Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma ve Gürültüye Neden Olma Suçları, Beta Yay., İstanbul 2014.

Yenisey Feridun, / Oktar, Salih, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozeßordnung (StPO), B. 2, Beta Yay., İstanbul 2015.

Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 5, Seçkin Yay., Ankara 2017.

Yenisey, Feridun / Plagemann, Gottfried, Alman Ceza Kanunu, Strafgesetzbuch (StGB), B. 2, Beta Yay., İstanbul 2015.

- Yıldırım, Akif**, Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Seçkin Yay., Ankara 2018.
- Yıldırım, Gökçe**, “*Resmi Belgede Sahtecilik Suçunun Zincirleme Suç Olarak İşlenmesi*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2018, C. 13, S. 161-162, s. 99-136. (“Resmi Belgede Sahtecilik”)
- Yılmaz, Erkam**, “*Farklı Neviden Fikri İhtima*”, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Ed.: Prof. Dr. Mahmut Koca, Seçkin Yay., Ankara 2020, s. 1553-1587.
- Yılmaz, Zahit**, “*Türk Ceza Hukukunda Suçların İhtimai Açısından Fiilin Tekliği Kavramı*”, ABÜHFD, Yıl 2010, C. 8, S. 16, s. 393-436.
- Yokuş Sevük, Handan**, “*5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları*”, TBB Dergisi, Yıl 2005, S. 57, s. 243-282.
- Yokuş Sevük, Handan**, “*Görevi Kötüye Kullanma Suçu*”, DÜHFD, Yıl 2018, C. 23, S. 39, s. 2357-316.
- Yurtcan, Erdener**, Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, B. 2, Kazancı Hukuk Yay., İstanbul 1987.
- Yüce, Turhan Tufan**, Ceza Hukuku Dersleri, C. 1, Şafak Basım ve Yay., Manisa 1982.
- Zafer, Hamide**, “*Fuhşa Teşvik Suçunda Zincirleme Suçun Mağdura İlişkin Koşulunun Değerlendirilmesi*”, GÜHFD (Köksal Bayraktar’a Armağan), Yıl 2010, C. 1, s. 421-430. (“Fuhşa Teşvik Suçu”)
- Zafer, Hamide**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, B. 7, Beta Yay., İstanbul 2019. (Ceza Hukuku)
- Zielinski, Diethart**, Handlungs- und Erfolgswert im Unrechtsbegriff, Dunckner & Humblot, Berlin 1973.
- Zschockelt, Alfons**, “*Die Praktische Handhabung nach dem Beschluß des Großen Senats für Strafsachen zur Fortgesetzten Handlung*”, NStZ 1994, s. 361-366.

İnternet Kaynakları

<http://www.c00.org/2013/01/greek-penal-code-article-98.html>

<https://legislationline.org/>

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

[https://revistas.ufpr.br/direito/article/view /7158/5109](https://revistas.ufpr.br/direito/article/view/7158/5109)

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.luggat.com/>

https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm

www.lexpera.com.tr

www.venice.coe.int

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 9/3/2023
Tez Başlığı : Zincirleme Suç Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 512 sayfalık kısmına ilişkin, 7/3/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 23 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Tarih ve İmza Adı Soyadı: Yağmur Müge ERDOĞAN Öğrenci No: _____ Anabilim Dalı: Kamu Hukuku Programı: Ortak Doktora Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Prof. Dr. Çetin ARSLAN

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
PUBLIC LAW DEPARTMENT**

Date: 9/3/2023

Thesis Title : **Successive Offense**

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 7/3/2023 for the total of 512 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 23 %.

Filtering options applied:

1. ☐ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Yağmur Müge ERDOĞAN
Student No: _____
Department: Public Law
Program: Ph. D.
Status: ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Çetin ARSLAN

EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 9/3/2023

Tez Başlığı: **Zincirleme Suç**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Yağmur Müge ERDOĞAN

Öğrenci No:

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Programı: Ortak Doktora

Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Çetin ARSLAN

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
PUBLIC LAW DEPARTMENT**

Date: 9/3/2023

Thesis Title: **Successive Offense**

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Yağmur Müge ERDOĞAN
Student No: _____
Department: Public Law
Program: Ph. D.
Status: ☐ MA ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Çetin ARSLAN